

Dagelyksche huys-catechisatie : bestaende in morgen- oeffeningen ..., middag-oeffeningen ... ende in avond- oeffeningen ...

<https://hdl.handle.net/1874/36131>

T' AMSTERDAM, bij de Wed. Gylbert de Groot. 1700

WOrd in't Ligt gegeven volgens
den 55. Articul van de Ker-
ken - ordeninge deser Landen, gestelt
in de Synodus Nationael, gehouden
binnen Dordrecht, in de jaren 1618
ende 1619.

ENG 297

D A G E L Y K S C H E
H U Y S - C A T E C H I S A T I E S

Bestaende in
M O R G E N - O E F F E N I N G E N ,
over de Articulen des Christelijken Geloofs.

In
M I D D A G - O E F F E N I N G E N ,
over de Pligten van een Christelijk Leven.

Ende in
A V O N D - O E F F E N I N G E N ,
over de Geschiedenissen der H. Schrifture.

Om in de tijd van een Maend dit alles bequamelijk af te handele
pder Dag hebbende sijn bysondere Oeffeningen.

t'Samen-gesteld door

FRANCISCUS RIDDERUS,
Predikant in Rotterdam.

Door den Auteurs vermeerderd met Dagen/ Schrifuur-plaetsen/
en Gezangen: Als mede de Gezangen van S. SIMONIDES.

Den Achtsten Druk, van merkelyke fouten gezuuyert.

Pf. 55: 18. 's Avonds, 's morgens, ende 's middags sal God mijns
stemme hooren.

A M S T E R D A M ,

By de Wed: van GYSBERT DE GROOT, Boekverkoopster op den
Nieuwen-Dijk in de groote Bybel. No. 1700.

O P D R A G T

A E N

De Christelijke Huis-houders der bloeyende Gemeeynte
van ROTTERDAM.

Waerde Vrienden,

E groote Apostel sprak van het oog-merk sijnes en sijner Mede-broeders dienst aldus, Col. 1:28. *Wy verkondigen Christum, vermanende een yegelyk mensche, ende leerende een yegelyk mensche in alle wijsheid, op dat wy soudereen yegelyk mensche volmaekt stellen in Christo Jesu.* Dit is ook het oog-merk van ons alle, de welken de Heere in desen grooten Oogst heeft uit-gesonden. Christum prediken wy, en tragten in alle getrouwigheid alle den raed Gods tot zaligheid U L. voor te dragen: Maer het is ons niet genoeg dat de Heere Jesus alleenlijk in uwe oore soude wooren, ofte over uwe tongen rollen, maer wy arbeiden om hem soo diep in uwe herten te doen in-dalen, dat *het leven Christi in u mogte geopenbaert worden, 2 Cor. 4. 10.* Gy voldoet onse verwagtinge niet, als gy alleenlijk toond van een vaste memorie te zijn, om de dingen Christi wel te kunnen onthouden; ofte van een wackere oore, om ons daer van aendagtig te hooren prediken; ofte van een gladder tonge om daer van wel te kunnen spreken: Maer wild gy beantwoorden den arbeid die aen U L. word gedaen, soo moet gy toonen van een goet herte te zijn, om de Christelijke Religie wel te kunnen beleven.

Paulus segt bescheidenlyk, dat hy eerst arbeide om yder mensche *in alle wijsheit* wel te onderrigten: want de *kennisse* moet de Leidsman en leer-meester wesen tot de pligten van een Christelijk leven. Vele van de Christelijke deugden worden eenigfints gesien oock in die van het Christendom vervremt zijn: Gy hoort ons somtijds spreken van groote deugden der Heidenen: Maer 't geen sy gedaen hebben, is maer geweest als een werck in het duister, sonder de regte regel van *wel* doen. God neemt niet voor goet op, als dat na sijn voor-schrift word gewrogt: De Tabernakel moest

gebouwt worden na het Model dat de Heer selve aen Moses had gegeven. Dog dat is nog niet genoeg, want de Dwaelgeest in het Christendom weet ook de Letter der Schrifture als een regel van zijn handel en wandel by te brengen: Maer de Apostolische stijl gaet op andere gronden in de *Send-brieven*, want daer word de kragt van de regte Godzaligheid getrocken uit de regte kennisse van de Articulen des Geloofs. Soo fiet gy dat Paulus uit het dispuut der *predestinatie* dese sluit-redenen trekt, Rom. 12. 1. *Ik bidde u dan, Broeders, door de ontfermingen Gods, dat gy uwe lichamen stelt tot een levende, heilige, en Gode wel-behagelijke offerhande, welke is uwen redelijken Gods-dienst*, vers 2. *Ende en word deser werelde niet gelijkformig.* Dit kond gy ook ondervinden in andere Geloofs-articulen, als gy dese plaetsen na-fiet, Ephes. 1. 4. Rom. 6. v. 1, 2, 3. Ephes. 4. 24. 1 Joh. 3. 1, 3, 5, 8. Tit. 2. vf. 4, 5, 6, 7, 8. Eph. 2. 10. Tit. 1. 1, &c.

Gantsch dierbaer moet U. L. de kennisse Christi wesen, die de Heere soo wijdloopig heeft laten beschrijven, en dewelke met soo veel bloed der Martelaren is verzegelt. Immers is dit by haer geen dwasen yver geweest, gelijk de Tyran Martianus voor-gaf, als hy de Martelaer Julianus liet pijnigen, met dese woorden: *Rekt hem uit om gegeeßelt te worden, op dat sijn sotheid openbaer werde*: Dog de vrome Martelaer antwoorde; *God te kennen, is geen sotheid.* Gy soud on-aerdige, ja verbaesterde Kinderen zijn van U. L. Godzalige Voor-ouderen, indien gy soud meinen, dat aen de kennisse soo weinig gelegen ware: hier soude Paulus wederom moeten schrijven, Gal. 3. 4. *Hebt gy daerom so veel te vergeefs geleden?* Immers weet gy dat de oude Christenen, vervolgt door de *Arrianen*, liever goed en bloed hebben willen verliezen, als datse met haer souden beleden hebben, dat de Heere Jesus alleenlijk *gelijkwesig* met sijn *Vader was*: En wat vervolgingen uwe Voor-ouders, zelfs in dese uwe Stad, hebben uit-gestaen om de suiwerheid der Leere, kan U. L. niet onbekend wesen, dewijle nog veel onder u leven, die selve in die verdruckinge zijn geweest. Het moest immers wat groots wesen, daer de groote Heere aldus God over dankte, Matth. 11. 25. *Ik danke u Vader, Heere des Hemels ende der Aerde, dat gy dese dingen voor den wijsen en verstandigen verborgen hebt, ende hebt deselwige den Kinderkens geopenbaert.*

*baert. Hoe dierbaer de Heere agtede de kennisse des Euangeli-
 um, bewijst dese sijn aensprake tot de sijne, Matth. 13. 11
 Het is u gegeven de verborgentheden des Koninkrijks der Heme-
 len te weten, maer dien is 't niet gegeven. Het was de kennisse
 van een Geloofs-articul, daer Christus tot Petrus aldus van
 sprak, Matth. 16. 17. Zalig zijt gy, Simeon Bar-Jona, want
 vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaert, maer mijn Vader
 die in de Hemelen is. Het was de kennisse van de Articulen
 des Geloofs, daer Paulus desen wensch tot God over dede,
 Eph. 1. 17. Dat de God onses Heeren Jesu Christi, ngeve den
 Geest der wijsheid, ende der openbaringe in sijne kennisse. Het
 en is niet genoeg dat gy soo maer een gemeine grond van
 kennisse soudet leggen, en dat gy dan voorts maer besorgt
 soudet wesen, om u *praktike* wat te verbeteren. Het *Goud*,
 de *Paerten*, en *kostelijke Gesteenten*, die men, na Pauli last,
 op het eenige fondament Christus bouwen moet, zijn suive-
 re Leer-poincten des Heiligen Euangeliums, 1 Cor. 3. 11, 12.
 Ja, het is alleen dat gebouw, 't welk u van andere Christe-
 nen onderscheid, want de uitwendige practijke is meest on-
 der alle die sig van 't Pausdom hebben af-gescheiden, de-
 selfvige. Ik meine dan dat die Penne, de nuttigheid der ken-
 nisse wel heeft uitgebeeld, dewelke aldus schrijft: *De ken-
 nisse* maekt ons *vast* in den geloove: *nedrig* in het leven: *de-
 voet* in het bidden: *wacker* in de Godzaligheid: *vrolijk* in
 de hope: *brandende* in de liefde: *lijdsaem* in de verdruckinge:
gerust in de dood: sy doet ons de Aerde met blijdschap ver-
 laten, en brengt ons in den Hemel. Hierom behoort gy
 alle ernst aen te wenden, om de suivere Leere wel te ken-
 nen, en *Mannen in verstand te worden*, 1 Cor. 14. 20. Een een-
 voudige ziele sprak eens een soet woord, als hy seide, *Ik ben
 niet groot van oordeel, nochtans in mijn begriep so klein niet, of
 ik kan de Stal-keerssen en Dwael-sterren van de Sonne wel on-
 derscheiden.* Het is bedroeft dat vele beginnen te oordeelen,
 even als den Heidenschen *Gallio*, Act. 18. 19. dat aen de vra-
 gen over de Wet niet veel gelegen is. Beter was het oordeel
 van *Lactantius*, dewelke sprekende van de kennisse Gods,
 seide: *Die God niet en kend, al siet hy, soo is hy blind: al hoort
 hy, soo is hy doof: al leeft hy, soo is hy dood.* Hoe hoog de
 groote *Augustinus* de suivere kennisse waerdeerde, blijkt uit
 zyn roem over 't geen hy alreede kende, als hy sprak: *Dese**

Dingen te overdenken, agt ik mijn wijsheid te zijn: hier in stelle ik de rijkheid der zaligheid: mijn hoogste Philosophie is dese, Christum te kennen. Maer't blijkt ook uit dese sijn klagte, over sijn onwetenheid in vele dingen; Meer dingen zijn my onbekend, als my bekend sijn. Waer mede dit woord van de beroemde Calvijn seer wel overeenkomt: Dit wete ik alleen, dat ik niets wete. Hoe verre is dese opregtigheid van die Mannen Gods af-gescheiden van de hoovaerdige Geest van die Paep-sche Petrus Abairaldus, dewelke voor-gaf, dat hy maer eens van sijn leven op voor-gestelde vragen had moeten antwoor-dex, Nescio, ik weet dat niet: Ag! indien die groote Man-nen nog soo veel ontbrak in haer kennisse, hoe weinig is't dan dat wy van de dingen Christi verstaen! Hier komt ons het woord en tranen van Julius Caesar wel te passe: want als dese sag en overdagt de daden van de groote Alexander, soo ber-ste hy uit in tranen, en tot dese woorden, Nos verò quid! als of hy geseid hadde, Osh wat is't geen ik gedaen hebbe, by dese groote daden van Alexander?

Dog gelijk Julius Caesar hierom niet wanhopende den de-gen uit de hand wierp, maer dede ook soo veel hy konde, even alsoo moet gy ook, lieve Christenen, niet wanhopende den Bijbel uit de hand werpen; maer gy moet alle vlijt aenwenden om uwe kennisse soo verre te vorderen als doen-lijk zy. Den Hemel heeft niet alleen de Son en Mane, maer heeft ook veel kleine flickerende Sterrekens. Gy kond ook by een klein Lampje u werk in u huis doen: Alsoo heeft Gods Huis ook vele kleine lichtjes die ook aldaer voor goet worden op-genomen. Gy send alle uwe Kinderen wel School, maer sy leeren alle niet even vaerdig: Ook't geloo-ve, dat maer als een Mostaert-zaetje is, word voor een goet geloove erkent.

Maer ik wagte nu hier op geen andere vrage, als dese *Wat middel om tot soo een goede kennisse te komen?* Wat sal ik UL. antwoorden? Wilt gy een kort woord? In het Ey-land Florida, staet boven de deure van een Kerkje, de naam *Jesus* met dese woorden, *Disce, age, crede*: dat is, *Leert, werkt, gelooft*: De finis; Soekt te leeren, tragt wel te le-ven, en gelooft't geen u word geopenbaert. Als gy dese middelen wel gebruikt, soo sult gy de kennisse des Heeren vinden. Maer ik wil u liever den raed van *Augustinus* voor-dragen,

dragen, dewelke dese vier *middelen* gaf, om tot kennisse te komen. (1.) Het lesen van de Heilige Schrifture. (2.) Het hooren van de Predicatie. (3.) Het overdenken van 't gehoorde. (4.) Het gebed tot God. Ik sal tot dese vier *middelen*, alleenlijk dit *vijsde* by doen: (5.) Het Catechiseren van het Huis-gefin. Wie en weet niet wat voordeel het geeft tot voortgang in de kennisse, als men soo van yder Huys-gefin een kleine Kerke maekt! My dunkt dat ik alsoo Isaac by Abraham sie neder sitten, en den jongen Timotheus een lesje van sijn Moeder en Groot-moeder hoor ontfangen.

Dit is de reden, Christelijke Huis-houders, dat ik U L. dese mijn *Huis Catechisatie* op-drage, en in 't bysonder, de *Morgen-oeffeningen, over de Artisculen des Geloofs*. My is niet onbekend, dat gy van veele Boekjes genoeg voorsien zijt: ik disch U L. geen nieuwe spijs in desen op, maer ik brenge maer alles tot een bekorte ordre. Die vele en verscheide Boeken over deselvige sake hebben, maken somtijds dat 'er nier eens word met vrugt in gesien. Hierom heb ik voor yder Morgen-stond soo een korte *Catechisatie* gestelt, dewelke in een groot quartier uurs bequamelijk kan voor-gelesen worden; ik hebse alle in een-en-dertig Oeffeningen afgedeilt, op dat in de tijt van een Maend alles soude afgehandelt worden. Soo dat, als gy maer yder morgen soo veel tijt hier in door-brengt, als gy somtijds gewoon zijt te verslijten in het af-vegen van u kleederen, in het sien in de lugt wat weder dat het is; in het gebruiken van u ontbijt, en in andere huis-saken, die kleine tijt vereischen, soo sulst gy in een jaer tijds groote bevorderinge onder U L. Huis-genoten bespeuren.

Maer, ik voege tot de *Morgen-oeffeningen, over de Artisculen des Geloofs*, ook de *Middag-oeffeningen, over de pligten van een Christelijk leven*. Dit heb ik ten hoogsten noodig geagt; te meer, dewijle het Christen volk weinig voorsien is met *Catechisatien over de practijke*, daer dit nogtans een seer noodige sake is. Gy zijt genoeg voorsien van Tractactjes en groote Boeken over de practijke der Godzaligheid: Maer het gaet velen onder U L. gelijk het sommige Liedten gaet die aen een groote maltijd komen: de veelheid van de spijs doet den appetijd vergaen. Veel lesens sonder goede ordre, is maer als den arbeid van een paert in de Ros-molen,

't welk weinig weg vordert, al loopt het een gehelen dag. Soo gaet het ook velen onder 't gehoor van soo veel Predicacien: 't geen sy op den *Sabbath-dag* leeren, dat ontleeren sy wederom op de *Werk-dag*; vele hebben lang gevifcht, en niets gevangen. Die losse en ongereguleerde practijke, is als een verftroyde Compagnie, die ten roove word: 't gaet met den Oogft van Gods Acker-werk, als het met den Oogft van Israel voortijds ging, Joel 1. 4. *Wat de Rupsse heeft overgelaten, heeft de Sprinkhaen afgegeten.* Veel Vijge-boomen hebben meer als drie jaren onvrugtbaer gestaen; en vele Christenen staen tot de elfde ure ledig en gapen op de markt daer men practijke van Godzaligheid verkoopt, dewelke dit eerste lesje zelfs van den Heidensch *Diogenes* nog niet gekogt hebben, *Kend u selven.* Nogtans is aen de *practijke* der Godzaligheid soo veel gelegen, dat de Ziele onder de Geloofs-articulen, *het Geloove*, sonder de practijke, niet anders als voor een dooden Romp van *Jacobus* word gekeurt, Jac. 2. 26.

Is 't UL. waerde Christenen, wel oyt ten regte te binnen gekomen, wat het in heeft, *sich selven te versaken, Christi voetstappen te volgen: een nieuwe Creature te sijn: een maeksel Gods te wesen: als lichten te schijnen onder een krom en verdrayt geslagte: den nieuwen mensche aen te doen: uit God geboren te zijn: het leven Christi af te beelden: door Christi Geest geleid te worden: de wereld gekruist te zijn: de begeerlijkheid gedood te hebben: in nieuwigheid des levens te wandelen?* en wat diergelijke lessen en lasten voor het Christendom meer zijn?

Op dat gy deze dingen van der jeugt aen soudet leeren de uwe behertigen, soo drage ik ook aen UL. op deze mijne *Middag-oeffeningen*, waer in kortelijk en ordentelijk de *regulen* en *gronden* van een gemreinte en eenvoudige practijke zijn begrepen. Ik meine dat het onder de bequaemste middelen is, om in de kennisse der Religie wel toe te nemen, dat men de Ziele ook heilige door goede regulen tot de practijke: de Paerlen des Euangeliums en zyn niet voor Honden en Swijnen, Matth. 7. 6. Maer die verborgentheden zyn voor die den Heete vreesen, Ps. 25. 14. 't Beginfel van alle goede wijsheid is de vrees des Heere, Prov. 1. 7. De disputen over de Religie soudem meer vrugts verschaffen, indien de selvige door een vleeschelijke eergierigheid niet wierden opgeblasen;

geblasen; maer datse met nederige zielen Godzaliglijk wierden gehouden. Segt my is 't niet een groote ydelheid? Sommige bewijfen een Papist dat men de SchrifTURE mag lesen, en selve werpen sy het Wet-boek achter de bank. Andere disputeren tegen 't Vage-vyer; en selve loopen sy na de Hel-le toe: Sy houden staende dat men God alleen moet aen-bidden, en sy spreken noit een goetgebed: Sy bewijfen dat Christus in de *Misse* niet en is, en selve vinden sy hem niet in het Avondmael: Sy toonen dat Christus alleen de Middelaer is, en selve nemen sy hem niet aen: Vele disputeren dat God van eeuwigheid sijn verkiefsinge heeft gedaen, en selve soeken sy haer daer van niet te versekeren door goede werken: Sy bewijfen dat Christus niet voor alle menschen is gestorven, en selve toonen sy niet, dat hy voor haer is gestorven: Sy houden het met de leere van de onwederstandelijke genade, en 't blijkt niet datse die oyt gevoelt hebben. Vele konnen staende houden dat Jesus de ware God is, en sy achten hem minder als een gering mensche onder haer bekende: En sy houden staende dat men de kinderkens doopen moet, dog selve leven sy als ongedoopte, en brengen haer kinderen erger op als de kinderkens der Heidenen worden op-gevoed.

Op dat dese blame op ons Gereformeerde Christenen niet verblijve, soo is mijn hertelijke wensch en bede, *Christelijke Huis-bouders*, dat gy by tijds de jeugt onderwijft in de eerste beginfelen van haren weg, Prov. 22. 6. Indien nu dese mijnen arbeid daer yets toe brengen kan, soo sal mijn werk-loon seer wel betaelt zyn. Als gy maer de tijd van een quartier uurs aen u Tafel te koste legt, soo kond gy in een maend tijds alle dese pligten van wel leven seer bequamenlijk aen u Huis-gefin voor-lesen. Ende als gy ook de Avond-oeffeningen daer by doet, dewelke mede op deselvige mate zyn gestelt, over de Geschiedenissen van de H. SchrifTURE, soo sal U L. Huis zyn, als het Huis van Obed-Edom, het welk om de Arke Gods gezegent wierd.

Wel op dan, *Christelijke Huis-bouders*, slaet de hand eens aen dit noodige werk, geeft een uurken daegs voor de zieleforge van die U L. soo dierbaer zyn bevolen. Daer wierd eens van *Aeneas* geseid:

Omni in Afcanii cariſtat cura parentis.

Dat is:

*Eneas heeft noit Troyen ſoo bemind,
Als hy beſorgt was voor ſijn teeder Kind.*

Drie dingen vereiſchten de Oude in de Huys-vaders :
Voor-eerſt, datſe haer kinderkens wel moeſten *op-voeden* :
Ten tweeden, datſe haer wel moeſten doen *onderwijſen* :
Ten derden, datſe deſelve wel moeſten *bewaren*. Hier op
vertrouwde ſig *Agafcles*. (die Sparta geregeert heeft) alſoo,
dat hy alleenlijk wilde een Discipel zijn van die Man daer
hy een Sone van was. Wat wonder, het oude woord is,
Pietas fraudem non habet : dat is, de Godvrugtigheid der Ouder-
deren tegen hare kinderen, is ſonder bedriegerije. De
School-meesters hebben ſelden ſoo een herte tot haer Leer-
lingen : 't gaet hier ſomtjids, gelijk het de Keiſer Maximi-
lianus ging, die eens uit-viel in deſe woorden : *Indien mijn
Pedagoog Petrus nog leefde, ik ſoude maken dat hy leedweſen
ſoude hebben van't geen hy my in mijn kindsche jaren geleert
heeft*. Hierom trad *Theodoſius* dikwils in de Schole van de
Meester *Arsenius*, om te vernemen hoe het aldaer met ſijne
twee Sonen toe-ging. Het is niet uit te drucken, wat diepe
indruffelen de onderwijſinge van Ouders aen de kinderen
geeft : Ik ſegge van Ouders die ſelve beleven, 't geen ſy hare
kinderkens leeren. De fabel ſeid, dat de Kreeft zijn Soon
beſtrafte over het krom ter zijden uit-gaen : Maer de jonge
Kreeft antwoorde : *Gaet my regt uit voor, ik ſal u volgen*. Wat
is 't, of d'Ouders de kinderen anders leeren als ſy ſelve
doen : Maer als Ouders ſelve beleven 't geen ſy haer kind-
kens leeren, dan heeft het onderwijs ſijn kragt. Denkt dan
Chriſtelijke Huis-houders, dat ik door deſe *regulen van wel-
leven* niet alleenlijk uwe Huis-genoten beooge, maer ik ſie
ook op U L. ſelve.

Above Majore diſcat arare minor.

Dat is:

*De oude Os die trede voor,
Dan volgt de jonge vlijtig 't ſpoor.*

Gebruikt dan voor u ſelven en voor de uwe deſe Huis-
oeffeningen, dagelijks hebt gy gelegenheid om door ver-
ſcheide

scheide opweckinge soo door openbare Predicatiën , als door verscheide *Tractaetjes* de Huis-pligten ontrent U L. kinderen en Huis-genoten behoorlijk te versorgen. Maekt niet dat veel versuim in desen worde begaen , alstot nog toe blijkt uit de groote onervarentheid in de kennisse des *Euangeliums*, en nog meer, uyt het ongebonden leven van de jeugt: Indien *Diogenes* onder ons leefde, hy behoefde niet meer te seggen, *Dat hy liever een Beest ware van een Burger onder de Magarensen, als een Kind*: dewijle die Lieden meer forge droegen voor de opvoedinge van haer beesten, als van haer kinderen. Maer hy soude sien , dat veel Christenen meer arbeid doen om een Hont, Papegay, &c. yets te leeren, als om haer kinderen wel te onderwijfen in het Christendom. Ik klaeg niet over de forge voor het tijddijke leven der kinderen : want de Ouders zijn in 't gemein hier in arbeidsaem genoeg. Geen spreuke uit de H. *Schifture* hebben sy vast in de *memorie*, als dese, 1 Tim. 5. 8. *Soo yemand de sijne, en voornamentlijk sijne Huis-genoten niet en versorgt, die heeft het geloove verloochent, en is erger dan een ongeloovige*. Hier zijn de meeste Ouders als de *Egels*, dewelke haer soo met Appelen en Peeren beladen voor haer jongen, datse dikwils nauw kunnen voort-komen. Maer de ziel-forge word by velen versuimt: *Crates* de *Philosooph* wenscht dat hy op soo een hooge Berg mogte staen, dat hy alle de menschen konde toe-roepen: En vraegt gy wathy haer seggen soude? Hy soude haer dit toe-roepen; *Waer wilt gy benen, o dwase menschen! gy die gelt vergadert voor uwe kinderen, ende versuimt ondertusschen haer te onderwijfen?* Maer so een *Crates* is yder *Predicant* op de *Predik-stoel*. Ik schrik, als ik overdenke de onnatuurlijke wreedheid der Joden, die haer kinderen in de gloeyende armen van het *Beeld Moloch* lieten verbranden; maer nog verschrik ik meer, als ik bemerk hoe dat vele ouderen haer kinderen laten opwassen, om door de klauwen der Duivelen in den *Helschen brand* afgerukt te worden. Als nog by sommige Ouders yets word gedaen ontrent het stuk van *Religie*, soo leeren sy haer kinderen maer eenige *Vraegjes* die haer wat *wijser* mogten maken, maer sy geven haer geen *Regulen* des levens die haer wat *beter* mogten maken. Dit heeft my bewogen om dese mijne *Huis-Catechisatie* te samen te stellen, op dat soo door goede

Regulen als ook door *Historische voorbeelden* der *H. Schriftu- re*, de konst van Christelijk te leven de Jeugt mogte inge- scherpt worden. *Seneca* seide, *Die niet en weet dat hy moet we- ten, die is een Beest onder de menschen.* Maer wy mogen met meerder reden seggen, die niet en weet dat hy moet weten in de Religie, die is erger als een beest onder de Christenen: Ontfangt dan dese onderrigtinge over dese mijne Huis-oef- feningen.

Ik heb dese Catechisatie bepaelt binnen de tijd van een Maend, op dat de *Repetitie* te meer soude geschieden. En dat alsoo, als gy maer u *Almanach* in-siet, of den dag van de Maend indagtig word, dat gy terstond kond sien, wat gy des morgens, des middags, ende des avonts ten minsten behoort te over-lesen.

Yder Oeffeninge voor yder dag is soo kort, dat gy in een groot quartier uurs deselvige kond door-lesen, soo dat gy voor de geheele dag maer een ure tijds van nooden hebr.

De antwoorden op de *Vraegjes* stel ik in de *Morgen-oeffeninge* wat kort, om de memorie niet te overladen: maer in de *Avond-oeffeninge* wat lang, om in weinig *vraeg-jes* veel *Geschiedenissen* af te handelen.

De letter *A.* bereikent dat het een *vraegje* is voor de min- ste in het Huis-gefin: De letter *B.* voor die wat ouder zijn: En de letter *C.* voor de oudste.

Het sal te veel zijn dese *Vraegjes* in 't eerste op yder dag van buiten te doen leeren: daerom soude ik u deze raed ge- ven. Doet in de eerste Maenden niet meer, dan op yder dag de Oeffeninge voor te lesen voor het Huis-gefin: daer na, laetse alle maer die *vraegjes* leeren daer de *A.* voor staet: en leest haer de andere voor. Doetse de volgende Maenden ook die leeren daer de *B.* voor staet: En daer na ook, daer de *C.* voor staet: en vraegt over de maeltijd wat 'er is onthou- den, gelijk de oude *Philosophen*, genaemt *Gymnosophisten*, alle avond hare *Leeringen* af-vraegden, wat sy op dien dag hadden aengeleert: Soo sult gy in een jaer tijds wonder- lijke vordering in *U. L.* huis-houden vernemen.

Is 't u te veel dese Oeffeningen alle dag te onderhouden, soo laetse ten minsten uwe betragtingen zijn op den dag des Heeren, en als gy by malkanderen komt, of als gy selve tijd- verdrijf soekt: Siet dan maer u *Almanach* in, en gy sult da- delijk

delijk op yeder stond van de dag in het gantsche Jaer, kunnen sien wat gy behoort te over-lefen, en van wat dingen dat gy behoort te spreken.

Indien gy dan noch dese dingen wel waer neemt, dat gy des morgens een gebed spreek, een Psalm singt, en een Capittel leest uit de *Send-brieven* des Nieuwen Testaments: Indien gy dit ook doet des middags, ende des avonds, alleenlijk met dit onderscheid: dat gy des middags leest een Capittel uit de *Spreuken*, of uit den *Prediker* van Salomon; en des avonds een of meer van die Capittelen, dewelke worden aengeteikent in yder Avond-oeffeninge, soo sal hier door U L. Huis-gefin een kleine Christelijke Kerke worden, en gy sult na ziele en lichaem rijkelyk gezegent worden: Insonderheid, indien gy om van u Huis-gefin een kleine Kerke te maken, ook dese huis-gefangen voor kinderkens gemackt, hier by voegt. Gefangen zijn een bysonder werk des Geestes, onder de eer-tijtelen dewelke de Geest Gods aen den Koning David geeft, is ook dese, dat *hy lieflik was in Psalmen Israels*, 2 Sam. 23. 1. de Heidenen hebben wondere dingen aen hare Sangers toe-geschreven. Haren *Amphion* soude door gefang de mueren van de stad *Theben* hebben op-gehoogt. Haren *Orpheus* soude door sijn gefang de Boomen en Bergen hebben doen danffen, de Revieren doen stil staen, en de wilde Beesten tam gemackt. Haren *Arion* soude door zyn Herpen-gefang een Dolphijn hebben aangelokt, op welke hy zig in Zee werpende, 't gevaer des doods onder de Zee-roovers soude ontkomen wesen. Dog dese dingen maer voor Heidensche fabelen agtende, vinden wy in geestelijke gefangen de waerheid van het gene dese fabulen af-beelden kunnen. Want Davids Psalmen en geestelijke Gefangen zijn een regte stoffe tot opbouw van de muren van de stad Gods, daer in leggen allerley geestelijke materialen voor de muren van het geestelijke Jerusalem. *Athanasius* noemde hierom de Psalmen Davids een *kleinen Bybel*. De heilige Gefangen brengen een beroeringe in de herten, die als harde Steenrotzen, als hooge Bergen, ende als stroomende Revieren van quade lusten zijn. *Augustinus* getuigde dit van hem selven: *Ik quam*, schrijft hy, *te Milanen in de Kerke, en hoorde de Gefangen der Kerke, waer door ik so bewogen wierd, dat ik daer de eerste aenprickeling vernam tot mijn bekeering*, en nog

orders

vorders segt hy : *Ik ben door 't Gefang der Kerke dikwils bewo-
gen geweest tot tranen over mijne sonden.* De Psalmen Davids
brengen ook een heilige vreugde over de ziele : Men segt
van de Mufijke, *datse den bedroefde vervrolijkt*, dog dat is
maer een ligt voorbygaende beweginge, die niet langer
duert als 't geluid van de stemme of van de snaren. Maer de
heilige Gefangen geven een herten-vreugde, die 't gemoed
een vaste in-druk geeft : dewijle niet alleen een ydele wind
desmonds, ofte een gedreun der snaren daerby is, maer de
wind des Heiligen Geestes, wiens tale de geestelijke Gefan-
gen zijn : Men singt dan niet alleen *met den geest*, 1 Cor. 14.
vers 15. maer selfs *door den Geest*. Dog insonderheid is in
de heilige Gefangen een bysondere kragt der vertroostinge
regen alle vyanden, en in allerley nood. David vond daer
in al sijn troost in sijn verdrukkingen, Pf. 119. 54. *Uwe instel-
lingen zyn mijne Gefangen geweest ter plaetse mijner vrede-
lingschap.* Als de Godzalige Cosmus vlugten moest, soo nam
hy alleenlijk zijn Psalm-boek met hem. *Gregorius Nyffenus*
seide; *ô! hoe aengenaem en nuttige Med-gesel is David.* Als
Basilius in ballingschap moest gaen, soo song hy tot sijn ver-
troostinge den Pf. 24. 1. *De Aerde is des Heeren. &c.* Als
de Keiser *Mauritius* zijn Vrouw en kinderen voor sijn oogen
sag vermoorden, en dat hy nu ook wierd belast sijn hals on-
der de bijl te leggen, soo trooste hy sig met dese woorden
Davids Pf. 119. 75. *Ik weet Heere, dat uwe gerigten de gereg-
tigheid zijn, en dat ghy my uit getrouwigheid verdrukt hebt.*
De kerkelijke Historie verhaelt ons, als de *Arrianen* nu de
deuren der Kerke hadden gesloten, en datse *Basilium* met de
sijne daer in gevangen hielden : dat doe dese Godzalige lie-
den songen den Pf. 24. en dat op dese woorden, vers 9. *Hefse
uwe Hoofden op, ghy Poorten, &c.* de deuren der Kerke van
selfs zijn open gegaen. Daer is een soet geval in de Histo-
rien van onse tijden aengeteikent. Een seker Gesand van
den Keiser, reisende door Turkyen op Paesch-dag, hoorde
in 't Veld een Boer singen een geestelijk Gefang van de Op-
standinge Christi, in de Hoogduitsche tale : De Gesand ver-
wondert zijnde dat hy dit in het Land der Turken hoorde,
hield stil, trad van sijn paerd, en ging na den Boer op 't veld;
hem vragende, hoe het by quam dat hy een Gefang van
Christus song : Den Boer antwoorde, *Ik ben een Christen
gesangen*

gevangen van de Turken, en ik sie geen middel om daer uit verlost te worden: Evenwel ik behoude het Christen geloove, en vertrouwe my op mijn Zaligmaker Jesus, en dewijle ik hier geen Predicatie hooren kan, soo onderhoude ik mijn geloove, en trooste my door de Gesangen die ik in mijn kindsche jaren onder de Christenen heb geleert. De oude hadden dit woort dikwils in de mond, *men singt sijn vyanden dood*. Het is by verscheide voorval gesien. De Bisschop *Theodolphus* was gevangen geset van den Keiser *Lodovicus Pius*: als nu de Keiser voorby het venster van de Gevangenis ging, soo song dese Bisschop een geestelijk Gesang, 't welk de Keiser soo beweegde, dat hy hem terstond vry uit liet gaen: my gedenkt, dat ik in de reisen van de Schipper *Bonte-koe* gelezen hebbe, dat hy, met een Wilde sittende in een Schuytje, bemerkte dat de Wilde van sin was hem te vermoorden, dog als hy luide begon tot God te singen, dat de Wilde van sin veranderde, en hem behouden aen land bragt. Ja het is meermaels gesien, dat de geestelijke gesangen groote kragt hebben gedaen tegen den Duivel, selve *Lutherus* had dit woord dikwils in den mond: *Komt, laet ons singen tot spijt van den Duivel*. Men segt dat de boose Geest een hater is van de Musijk: 't bewijs was in *Dauids Harpe*, waer door hy de boose geest van *Saul* bedwong. Maer insonderheid zijn de geestelijke gesangen een regte hertsterckinge tegen de angsten des doodts. Als de vrome *Babilas* na het Schavot ging, soo trooste hy sig met dese woorden, *Pf. 116. 7. Mijn ziele keert wederom tot uwe ruste, &c.* *Johannes Hus* song. *Pfal. 31.* als hy na het vyer geleid wierd: *Paulus* en *Silas* Lof-sangen songen, als sy haer doovonniss waren verwagende. Ja onse Heere *Jesus* vond sijn troost in *Dauids Psalmen* als hy nu na sijn dood spoedigde, *Matt. 26. 30.* *Als sy den Lof-sang gesongen hadde, gingen sy uit na den Olijf-berg*, en sijn laeste woorden aen het Kruis waren uit *Dauids Psalm-boek* gehaelt, *Matth. 26. 46.* *Mijn God, mijn God, waerom hebt gy my verlaten*, uit *Pfal. 22. 2.* Ende sijn dood-stemme, *Luc. 23. 46.* *Vader in uwen handen bevele ik mijnen Geest*, is gehaelt uit *Pf. 31. 6.*

Dewijle dan de geestelijke gesangen soo groote vruggeven voor ziel en lichaem, soo is ligtelijk af te nemen hoe verre vele menschen vervremt zijn van desen Geest der Heiligen. Het word by de Heidenen aengeteikent als wat won-

ders in de nature, dat *Accas*, de Koning der *Soyten*, liever 't gebriesch van een Paert hoorde, als 't gespel van Musijke: Dat *Democrates* foodanig gespel maer hield voor een ydel beufelen: dat *Philippus* sijn Soon *Alexander* over sijn lust in fingen en snaren-spel bestrafte. Het was by haer een spoorwoord voor aerdsche verstanden.

Virem pro Cythara gaudet habere Midas.
Hy agt veel meer een flesch vol Wijn,
Als tong en snaer van Musicijn.

Sy verhaelden met veragtinge het seggen van *Archidamus*, die hoorende van yemand seggen, *die Man is een goet Musicijn*, daer op antwoorde, by ons is een goede *Kok een goet Man*. Maer het is meer verwonderens waerdig, dat onder Christenen foodanige Liederen gevonden worden, dewelke geen lust vinden in de H. gesangen Israels. *Julianus* stopte sijn ooren toe, als hy een Psalm hoorde fingen, alsoo zijn vele doof en onbeweeglijk als sy in maeltijden of in andere plaetsen een geestelijk gesang hooren: recht een *Adderen gebroedersel*, Matth. 3. 7. Want gelijk de Adderen de ooren stopten voor de besweringe, alsoo sien dese Liederen de geestelijke gesangen aen, als een beswering tot uitdrijvinge van den ouden Adam diese niet gaerne quijt souden worden: ydele en ontugtige Liederen zijn haer vermaek, en als se al van een Psalm of geestelijk gesang spreken, het geschiet spots-wijse, gelijk de Babyloniers tot de Joden schimpten, Ps. 137. 4. *Singt ons een van de Liederen Zions*. Dog andere gedagten zijn by de Godsalige. Hoe hoog de geestelijke gesangen in agtinge zijn geweest by de Joodsche Kerke, blijkt uit de geserte ordre van Sangers voor den Gods-dienst, 1 Chron. 8. 15, 16. *David seide tot de Leviten, dat se hare Broeders de Sangers stellen souden*. Het was doe een gemeine opweckinge, Ps. 59. 1. *Komt laet ons den Heere vrolijk fingen*. De Joden vertellen dat den Ezel daerom van den Altaer is geweest, om dat, als Noach in de Arke den Heere loofde met gesang, waer onder de vogeltjes ook haer stemme lieten hooren, dat doe den Ezel met sijn luy bulken en schrappen met de voeten, hem verhinderde.

De geestelijke gesangen zijn so hoog geagt by de eersten Christen

Christen Kerke, dat men doe ter tijt op het veld, in de winkels, op de ambagten gestadig geestelijke gesangen hoorde singen: Hierom hebben de oude Leeraers der Kerke veel geestelijke gesangen gemaekt, gelijk deselvige nog te vinden zijn in de Schriften van *Ambrosius*, *Hieronymus*, *Prudentius*, *Lazantius*, &c. De oude Leeraer *Hieronymus* maekte een gesang om de Regt-gevoelende van de *Arrianen* te onderscheiden: Waer in dese woorden stonden, *Eere zy God den Vader, den Sone, ende den Heiligen Geest.* 't Welk de *Arrianen* niet en wilden singen, om datse de *Heilige Drie-eenigheid* niet en erkenden, maer sy waren gewoon op dese woorden stil te swijgen, ofte veranderende deselvige aldus, *Eere zy God den Vader door den Sone in den Heiligen Geest.*

Niet alleen de Leeraers der Kerke, maer ook selfs de Christen Keisers hebben groot werk gemaekt van geestelijke gesangen: *Constantinus* was wel gewoon selve Voor-sanger te zijn: *Theodosius* ging noit ten strijde, of hy song eerst met sijn Soldaten. Ja *Theopheus* heeft selve eenige gesangen gemaekt voor de Christenen, gelijk ook gedaen heeft *Conradus* de II. Ende om nog yet nader te seggen 't geen slaet op dat mijn oogmerk. *Theodosius* de Jonge, had de gewoonte, dat hy met sijn Vrouw, Sufter en Kinderen, des morgens, des middags, en des avonts alle dagen geestelijke gesangen song. *Carolus* de Groot gaf ook dese last aen sijn Kinderen, ende hy dulde niemand in sijn Hof, als die ten minsten de gewoonlijke gesangen des Godsdienst wel kende. *Albertus* IV. Hartog van Oostenrijk, was soo tot geestelijke gesangen genegen, dat hy van de Hovelingen een *Monnik* wierd genaemt.

Als ik dan alle dese redenen voor my hadde tot dit mijn oogmerk, nevens de last van Paulus, om niet alleen met de Psalmen Davids, maer ook geestelijke Liedekens, Col. 3. 16. den Heere te singen: soo hebbe ik raedsaem geoordeelt, dese mijne Huis-gesangen ook U L. mede te deilen. Te meer, dewijle deselvige passien op yder Oeffeninge in mijn Huis-catechisatie, op dat door middel van een kort gesang, niet alleenlijk de Huis-gesinnen gestigt mogen worden, maer ook op dat den korten in-houd van yder oeffeninge te beter in de memorie van de kinderkens werd in-gescherpt: op dat alsoo yder Huis-gesin een dagelijkse Kerke zy, een afbeeldsel van het Hemelsche leven. *Athanasius* seide: Der

Engelen werk is een gedurigen Lof-fang. Haer gefang over de geboorte Christi is genoeg bekend, ja de zalige worden aen Johannes verroont, fingende het gefang dat *Mofes* hadde gemaekt, Apoc. 15. 3. *Augustinus*, feide dat 'er niets op der Aerde was, 't welk het Hemelfche leven nader af-beelde, als een gefelſchap van vrome, die den Heere lof fingen. Ende gevraegt fijnde, wat wy in den Hemel fullen doen? Antwoorde, *Ons geheele werk ſal wſen een geſtadig Hallelujah.* Gelijk dan David de gewoonte hadde, van driemaels des daegs zijn ſtemme God te laten hooren, Pſal. 55. 18. Soo is mijn wenfchen, dat de Chriſtelijke Huis-houders ook haer werk maken om met hare Kinderkens driemaal daegs een kort gefang den Heere op te fingen.

Ik ben niet beſorgt geweest om een welgeſtelde ſtijl, of hoog-dravende woorden te gebruiken: maer ik heb maer op gemeinſaem digt agt geſlagen, dewijle het gebruik moet wſen ook voor Eenvoudige en Kinderkens. De menſche is gewoon aen de ſnede van woorden, en aen de konſt van digten ſig ſoo te vergapen, dat hy op de ſaken ſelven geen agt geeft: Het beſte gefang is niet op de tonge, maer *in het herte*, Col. 3. 16. De geeftelijke Muſicij n bereid eerſt *ſijn herte*, Pſ. 108. 1. eer hy ſijn ſnaren iteld: Als 't herte niet wel is bereid, dan acht God het fingen maer voor een *getier*, Amos 5. 23. Ja *Augustinus* feid, God heeft meer luſt in het baſſen van Honden en in het loeyen van Koeyen, als in het gefang dat ſonder beweginge des herten geſchied. Een ſegt ſoetelijk van de Choor-geſangen der Papiften. *Sy ſchreeuwen luide in de Kerken, maer ſy worden niet gehoort in den Hemel, om dat ſy meer met de tonge als met het herte fingen.* Een Chriſten moet een ander gefang maken als een levenloofen Orgel of Harpe. *Juſtinus* feide, *het is de gewoonte der Chriſtenen, de Geſangen duydelijk en eenvoudiglich te gebruiken.* Het IV. Concilie van Carthago beſtafte expreſſelijk aen de Voor-fangers: *Siet, dat gy met der herten geloof, 't geen zy met de tonge ſingt: Om deſe redenen heb ik een gemeinſame en verſtandiglijke ſtijl gebruikt, op dat yder een met ſyn verſtand ſoude konnen fingen, I Cor. 14. 15. in beweginge des herten.*

Ontfangt en gebruikt dan Chriſtelijke Huis-houders, oock deſen mijnen geringen arbeid: maekt van u Huis-geſinnen

(17)

gesinnen kleine Gemeinten, oeffent U L. in dit Hemelsche
werk soo lange, tot dat gy werd over-geset om ook u toon te
houden onder de Heilige in den Hemel, 't welk U L. alleen
hertelijk toe-wenscht

U L. Dienst-bereiden Dienaer in Christo

FRANCISCUS RIDDERUS.

O R D R E

Van de

Morgen - oeffeningen.

Op de 1 Morgen-stond van de Maend.

<p>1 Van de Gods-geleertheid. p. 1 <i>Op de 2 Morgen.</i></p> <p>2 De heilige Schrifture. 5 <i>Op de 3 Morgen.</i></p> <p>3 Van GOD. 13 <i>Op de 4 Morgen.</i></p> <p>4 De Scheppinge. 21 <i>Op de 5 Morgen.</i></p> <p>5 De Sonde en Straffe. 25 <i>Op de 6 Morgen.</i></p> <p>6 Gods voorsienigheid 31 <i>Op de 7 Morgen.</i></p> <p>7 De Verkiefsinge en Verwer- pinge. 36</p>	<p><i>Op de 8 Morgen.</i></p> <p>8 Jesus Christus. 42</p> <p><i>Op de 9 Morgen.</i></p> <p>9 De Ampten Jesu Christi, 48</p> <p><i>Op de 10 Morgen.</i></p> <p>10 Christi Vernederinge. 54</p> <p><i>Op de 11 Morgen.</i></p> <p>11 Christi Verhooginge. 60</p> <p><i>Op de 12 Morgen.</i></p> <p>12 De Voldoeninge Christi. 65</p> <p><i>Op de 13 Morgen.</i></p> <p>13 Da Roepinge. 71</p> <p><i>Op de 14 Morgen.</i></p> <p>14 Den Vryen Wiltc. 77</p> <p style="text-align: right;">Op</p>
--	---

<i>Op de 15 Morgen.</i>		<i>Op de 23 Morgen.</i>	
15. Het Geloove.	82	23 Het Verbond Gods.	131
<i>Op de 16 Morgen.</i>		<i>Op de 24 Morgen.</i>	
16. De Rechtveerdigmakinge	87	24 Den H. Doop.	137
<i>Op de 17 Morgen.</i>		<i>Op de 25 Morgen.</i>	
17 De Aenneminge tot Kinderen.	93	25 Het H. Avondmael.	143
<i>Op de 18 Morgen.</i>		<i>Op de 26 Morgen.</i>	
18 De Heiligmakinge.	98	26 De Gemeenschap der Heiligen.	149
<i>Op de 19 Morgen.</i>		<i>Op de 27 Morgen.</i>	
19 De Heerlijkmakinge.	105	27 De Overigheid.	155
<i>Op de 20 Morgen.</i>		<i>Op de 28 Morgen.</i>	
20 De Kerke.	111	28 De Gods-dienst.	161
<i>Op de 21 Morgen.</i>		<i>Op de 29 Morgen.</i>	
21 De Kerckelijke Bedieninge.	117	29 Den Sabbath-dag.	166
<i>Op de 22 Morgen.</i>		<i>Op de 30 Morgen.</i>	
22 De Vyanden der Kerke	125	30 De Staet na dit leven.	172
		<i>Op de 31 Morgen.</i>	
		31 Het Laetste Oordeel.	176

Ordre van de

Middag - oeffeningen :

Op de 1 Middag van de Maend.

1 Het Leven in de Staet der onherboren nature.	183	<i>Op de 9 Middag.</i>	
<i>Op de 2 Middag.</i>		9 Des Herten met God.	231
2 Der Weder-geboorte.	189	<i>Op de 10 Middag.</i>	
<i>Op de 3 Middag.</i>		10 Des herten met Christus.	239
3 Des Geloofs.	195	<i>Op de 11 Middag.</i>	
<i>Op de 4 Middag.</i>		11 In Tentatien.	245
4 Der Verfoeninge in Christo.	201	<i>Op de 12 Middag.</i>	
<i>Op de 5 Middag.</i>		12 Tot Godes Eere.	251
5 Des Herten.	207	<i>Op de 13 Middag.</i>	
<i>Op de 6 Middag.</i>		13 In ons Beroep.	258
6 Der Godsaligheid.	213	<i>Op de 14 Middag.</i>	
<i>Op de 7 Middag.</i>		14 In de Wereld.	263
7 In de Slaep-kamer.	219	<i>Op de 15 Middag.</i>	
<i>Op de 8 Middag.</i>		15 In het Houwelijk.	269
8 In Gebeden.	225	<i>Op de 16 Middag.</i>	
		16 In het Huis-gefin.	275
		<i>Op de 17 Middag.</i>	

17 In de Christelijke liefde. 281	24 In struikelingen. 322
Op de 18 Middag.	Op de 25 Middag.
18 In Vrede. 288	25 In bysondere struikelingen. 328
Op de 19 middag.	Op de 26 Middag.
19 In Maeltijden. 293	26 In gemeine Plagen. 334
Op de 20 Middag.	Op de 27 Middag.
20 In Burgerlijke Regeringe. 299	27 In particuliere ellend'. 340
Op de 21 Middag.	Op de 28 Middag.
21 In Kerkelijke Regeringe. 304	28 In een Biddag. 346
Op de 22 Middag.	Op de 29 Middag.
22 In openbare Gods-dienst. 310	29 In Reformatie. 351
Op de 23 Middag.	Op de 30 Middag.
23 In de Heilige Sacramenten. 315	30 In zegeningen. 358
Op de 24 Middag.	Op de 31 Middag.
	31 In de Dood. 364

Ordre Van de

Avond - oeffeningen.

Op de 1 Avond-stond van de Maend.

1 Van Adam tot Abraham. 373	10 David tot Salomon. 428
Op de 2 Avond.	Op de 11 Avond.
2 Abraham tot Jacob. 379	11 Salomon tot Afa. 436
Op de 3 Avond.	Op de 12 Avond.
3 Jacob tot Joseph. 384	12 Afa tot Elifa. 442
Op de 4 Avond.	Op de 13 Avond.
4 Joseph tot Moses. 390	13 Elifa tot Uzias. 448
Op de 5 Avond.	Op de 14 Avond.
5 Moses tot Israëls uit-togt. 396	14 Uzias tot Hizkias. 454
Op de 6 Avond.	Op de 15 Avond.
6 Israëls Uit-togt tot Josua. 401	15 Hizkias tot Josias. 459
Op de 7 Avond.	Op de 16 Avond.
7 Josua tot Gideon. 407	16 Josias tot Nebucadnezar. 464
Op de 8 Avond.	Op de 17 Avond.
8 Gideon tot Samuel. 414	17. Nebucadnezar, tot het einde van het Koninkrijke Juda. 469
Op de 9 Avond.	Op de 18 Avond.
9 Samuel tot David. 420	
Op de 10 Avond.	

18	Jerusalems onder-gang, tot de verloffinge uit Babel door Cyrus.	474		<i>Op de 25 Avond.</i>	
	<i>Op de 19 Avond.</i>				
19	Cyrus tot Hefter.	478	25	De Waterfugtige, tot Judas de Verrader.	507
	<i>Op de 20 Avond.</i>			<i>Op de 26 Avond.</i>	
20	Ezra tot de Messias.	484	26	Judas, tot de dood van Jesus.	515
	<i>Op de 21 Avond.</i>			<i>Op de 27 Avond.</i>	
21	Christi geboorte, tot zijn o- penbare Predicatie.	487	27	Christi dood, tot Cornelius. de Hooft-man.	521
	<i>Op de 22 Avond.</i>			<i>Op de 28 Avond.</i>	
22	Christi openbare Predicatie, tot zijn reise na het land der Gadarenen.	492	28	Cornelius tot Paulus te Athe- nen.	526
	<i>Op de 23 Avond.</i>			<i>Op de 29 Avond.</i>	
23	Jesus by de Gadarenen, tot zijn verheerlijkinge op den Berg.	497	29	Paulus te Athenen tot Felix.	531
	<i>Op de 24 Avond.</i>			<i>Op de 30 Avond.</i>	
24	Christi verheerlijkinge tot de Waterfugtige	502	30	Felix tot Johannes in Patmos.	536
				<i>Op de 31 Avond.</i>	
			31	Johannes in Patmos, tot het einde der Schrifture.	541

V E N I S.

De Eerste

MORGEN-OEFFENINGE.

Van de Gods-geleertheyd.

De eerste Dagh.

Vrage.

2. **W**at is de Gods-geleertheyd?

Antw. Het is een wetenschap van God / en van godlijke dingen / waer doo men God recht leert dienen / Cit. 1. 1. Een kennisse der waerheyt die na de godsaligheyt is, Act. 24. 14, 15.

a. Vra. Is 'er een waeragtige kennisse van goddelijke dingen?

Ant. Ja / want alle menschen zijn in haer conscientie overtuygt / dat 'er een God is / ende alle Volken hebben een Gods-dienst / Rom. 1. 20. Gods onzienlike dingen worden van de scheppinge der werelt aen uyt de schepselen verstaen ende doorsien, beide sijn eeuwige kracht en Goddelijkheyt, Rom. 2. 14, 15. Act. 14. 17.

b. Vr. Hoe weet de mensche / die Gods Woort niet heeft / dat 'er een God is?

Ant. Dooz twee middelen: (1.) dooz het aenschouwen van de schepselen / want die hebben haer selven niet gemackt / Ps. 19. 2. De Hemelen vertellen Gods eere, ende het Uytspansel verkondigt sijn handen werk. (2.) Dooz overtuyginge van haer conscientie: want als sy quaet doen / dan vreesen sy straffe van een Rechter die sy niet en sien / Rom. 2. 15. Haer gedagten beschuldigen haer.

c. Vr. Maer hoe seyt dan David / Psal. 14. 5. De dwase seyt in sijn herte daer is geen God?

Ant. De Godloose weet wel dat 'er een God is / doch sy loochent Godt met sijn leven / en soekt sig selven wijs te maken dat 'er geen God is / of dat God op sijn doen geen acht neemt / Ps. 10. 11. Hy seyt in sijn herte, God heeft het vergeten, Job. 22. 13, 14.

c. Vr. Hoe seyt dan Paulus 1 Coz. 15. 34. Sommige en hebben de kennisse Gods niet?

Ant. Paulus verstaet niet / dooz de kennisse Gods, een wetenschap van God en van goddelijke dingen; maer hy verstaet een ware kennisse Gods / die vergeselschapt gaet met de opregte liefde en dienst Gods: Waer dooz de menschen affstant doen van sondigen: Daerom seyt hy / Waekt op rechtveerdiglijk, en sondigt niet, Eph. 4. 27. Gal. 4. 8.

a. Vr. Kan iemand wel zalig worden dooz die natuerlijke kennisse Gods / sonder Schzifture ?

Ant. Neen / want daer is geen zaligheyt buyten Chzistum / Act.

4. 12. D: zaligheyt is in geenen anderen, Joh. 17. 3. Joh. 14. 6.

c. Vr. Als niemant die natuerlijke kennisse Gods wel gebuykt / sal Godt dan aen soodanige het Euangelium openbaren ?

Ant. Het staet ons niet te ondersoecken wat God somtijds wil doen: Paulus toont / dat Godt dit nergens heeft beloost te sullen doen / Eph. 2. 12. In dien tyt waert gy sonder Christo, vervreemt van het burgerschap Israëls, ende vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hope hebbende, Eph. 4. 18.

c. Vr. Zijn van Jethro / Job / Cornelius Er. 18. Job 1. Act. 10. geen Heydenen geweest / welke soo zijn zalig geworden ?

Ant. Neen: God heeft wel eertijds dese en gene geroepen wyt de Heydenen / tot een voorbeeld / En als Eerfelingen van de aenstaende roeping der Heydenen: dog niet om haer den ghenen boven andere / Rom. 11. 35. Wie heeft hem eerst gegeven? Rom. 4. 2. Of om dat sy de natuerlijke kennisse Gods wel hadden gebuykt / maer wyt sijn vrye genade / Rom. 10. 20. God is gevonden van die hem niet en sochten, Eph. 2. 8.

c. Vra. Wat nuttigheyt heeft die natuerlijke kennisse Gods ?

Ant. De Heere heeft dit overblijffel van het beeft Gods / na den val nog in den mensche gelaten. (1.) Op dat de menschen niet als beesten onder malkanderen / en tegen de Drome / sonder redelijckheyt en vryse souden leven. (2.) Om dat de Heere in de sijne die kennisse wilde gebuyken / om te leeren sien wat dooz den val verloren was / om haer also dooz sijn genade ten regten wederom te brengen. (3.) Op dat die gene / dewelcke dese natuerlijke kennisse misbuyken / buyten alle verontschuldige souden zijn / als sy verlossen gaen / dewijse sy die dingen doen / dewelcke sy weten quaet te zijn / Rom. 1. 20. Op dat sy niet te verontschuldigen en souden zijn, vs. 18. Als die de waerheyt in ongerechtigheyt t'onder houden, Rom. 1. 23 / 32. Rom. 2. 14 / 15.

b Vr. Moet men dan een andere kennisse Gods hebben als die / dewelcke in alle menschen van naturen is ?

Ant. Ja / want daer moet ook een kennisse zijn van Jesus Chzistus de Saligmaker / Joh. 17. 3. Dit is het eeuwige leven datse u kennen, den eenigen waerachtigen God, ende Jesum Christum, die gy gevonden hebt, Esai. 53. 11. Luc. 1. 77.

Vr. Hoe bekant men de saligmakende kennisse Gods en Chzisti ?

Ant. Dooz twee middelen: Het eerste is / het lesen van de Schzifture / Joh. 5. 39. Ondersoeckt de Schriften, want gy meynt daer

daer in het eeuwige leven te hebben, ende die zijn het, welke van my getuygen, 2 Tim. 3. 15/16/17. Psal. 19. 7/8/9. Het andere is/ de predicatie van Gods Woord/ Rom. 10. 14. Hoe sullen sy gelooven, van welchen sy niet gehoort en hebben? 1 Cor. 1. 21.

c. Vr. Zijn die twee middelen genoegzaam om een saligmakende kennisse in ons te verweeten?

Antw. Daer moet by komen de inwendige verligtinge des H. Geests/ Act. 16. 14. De Heere opende het herte aen Lydia, dat sy agt gaf op het gene van Paulo gesproken wierd, 1 Joh. 2. 20. Esa. 59. 21.

a. Vr. Is de predicatie van Gods Woord noch al noodig hoor yder Mensche?

Ant. Ja/ want de Heere heeft den dienst des Woorts ingestelt om tot den eynde der werelt te dueren/ Eph. 4. 11. Hy heeft gegeven sommige tot Apostelen, sommige tot Propheten, sommige tot Euangelisten, ende sommige tot Herders ende Leeraers, vers 12. Tot de volmacekinge der Heyligen, 1 Tim. 3. 1. Rom. 10. 14. 15.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen 't gene staet 1 Joh. 2. 27. Gy en hebt niet van noode dat men u leere?

A. Dit siet op die belofte/ Jer. 31. 34. Sy en sullen niet meer eenen yegelijk sijnen naesten leeren, seggende: kennet den Heere, Heb. 8. v. 11. Dat is te seggen/ de minste geloovige in den N. Testamente/ sal God kennen/ soo dat onnodig sal zijn/ dat men hem dit eerste beginsel der Religie leere: ook wort hier door aangewesen/ dat 'er in den N. Testamente een veel klaerder en groter kennisse Gods sal zijn/ en was/ als in den O. Testamente/ Act. 2. 17. Uwe sonen en uwe dochteren sullen propheteren. Hier komt by/ dat Johannes niet en siet soo seer op het werck van het uitwendige woord/ als veel op de inwendige werkinge des H. Geests/ waer door de ongeloovige met een geloovige erkentnisse Godt als haren Vader kennen/ 't welk niet en srijft tegen de predicatie van het Woord/ maer het is een zegel en bevestinge van het gepredikte woordt/ Rom. 8. 15. Gy hebt ontfangen den geest tot aenroepinghe der kinderen, door welchen wy roepen, Abba Vader! 2 Cor. 21. 22.

a. Vr. Heeft men het middel der Schysure noch al van doen door gedoffende Christenen?

Ant. Ja/ want Paulus belofte noch aen Timotheum/ 1 Tim. 4. 12. Houd aen in her lesen, Psal. 1. 1/2. Apoc. 1. 3.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen 2 Cor. 3. 6. De letter dood, maer de Geest maekt levendig: Wort door dese Letter niet verstaen de letterlijcke Schysure?

Ant. Neen. Paulus verstaet door de Letter, niet de uitwendige Schysure/ maer het Verbond des Wets in steenen ingedrukt,

vers 7. Het welcke den onbekeerden sondaer berdoemt / daerom genaemt een doo-lende letter: Maet dooz de geest, verstaet hy de bedieninge des Euangeliums van het Genade-verbond dooz de predicatie en werkinge des H. Geests / het welcke ons levendig maekt, vers 6. Joh. 6. 63. De Geest is die levendig maekt, de woorden die ick spreke zijn geest ende leven, vers 68. Rom. 1. 16. 2 Cor. 4. 6.

b. Vr. Kan men wel wijs worden ter zaligheyt / sonder uytwendige Schizture / alleen dooz een inwendigen Geest?

Ant. Neen / want het middel tot dese wijsheyt is Gods beschreven Woort / 2 Tim. 3. 15. gy hebt van kints af de H. Schriften geweten, die u wijs kunnen maken tot saligheyt, Joh. 20. 31. Ps. 19. 10.

c. Vr. Wat moet men dan houden van een geest die sonder Woort spreekt?

Ant. Dat het een quaden geest is / Gal. 1. 8. Alwaer 't ook dat wy, ofte een Engel uyt den Hemel u een Euangelium verkondigde, buiten 't gene wy u verkondigt hebben, die zy vervloekt, 1 Joh. 4. 1. Geliefde, en gelooft niet eenen yegelyken geeste, maer beproeft de geesten of sy uyt God zijn: want vele valsche Propheten zijn uytgegaen in de werelt, Esai. 8. 20.

b. Vr. Hoe salmen dan sodanige geesten beplig bezoeven / of sy uyt God zijn?

Ant. Men moet besien of al 't gene sodanige Geest-dijvers seggen / over een komt met de H. Schizture / Esai. 8. 20. Tot de wet, en het getuygenisse. Soo sy niet en spreken na desen woorde, 't zal zijn datse geen dageraet en sullen hebben, Gal. 1. 8.

a. Vr. Is die kennisse Gods genoeg tot zaligheyt als men de Geloofs-articulen verstaet / en daer van weet te disputeren?

Ant. Neen / want die kennisse kan zijn in onherboren zielen: maer 't is noodig dat men de kennisse wel beleve: want de zaligmakende kennisse Gods / is een kennisse der waerheit die na de godsaligheit is, Tit. 1. 1. Joh. 13. 17.

c. Vr. Is 'er ook aen de kennisse van de goddelijke dingen veel gelegen / als men ondertusschen wel leeft?

Ant. Ja seer veel: want als men de kennisse van God en van Christus niet soo heeft / alsse Gods Woord openbaert; dan gelooft men de sungen vooz de waerheyt: dan gelooft men tegen Gods Woord: dan gelooft men een ander Euangelium: Ja dan dient men een afgod in plaets van den waren God / en sijn Sone Christus. Soo dat het eeuwige leven daer in wort gestelt / dat men een goede kennisse hebbe van God de Vader / en van Christus / Joh. 17. 3. Dit is het eeuwige leven, datse u kennen den eenigen en den waerachtigen God, ende Jesum Christum, dien gy gefonden hebt,

1 Joh. 5. 10. Die God niet gelooft, die heeft hem tot een leugenaer gemaakt: dewijle hy niet gelooft en heeft het getuygenisse, dat God getuygt heeft van sijn Sone, 1 Joh. 2. 22.

c. Vr. Mag men wel gemeynschap en vrient schap houden met de foodanige die een ander geloove hebben van de goddelijke dingen als wy hebben?

Ant. Men mag met haer somtijts by voorsval en noot wel burgerlyk omgaen/ maer niet soo vrientlyk/ dat wy haer quade kennyschynen toe te stemmen/ of middelmatigh te houden/ 2 Joh. 1. 10. Indien yemant tot u lieden komt, en dese leere niet mede brenget, en ontfangt hem niet in u huis, en segt tot hem niet, zyt gegroet, vs. 7/8.

Morgen-gefang op den eersten dag van de Maent.

Stemine: Psalm 23. Mijn God voed my, &c.

1. **G**Edankt / mijn God! moet uwen name wesen/
Dat gy ons geeft de kennis van u welen,
Het schepsel selfs roept wyt met vollen monde /

Dat gy een eenig waer God zyt bevonde /
De dwase wil met tong dit niet belijden;
Nochtans 't gemoet getuygt dit t' allen tijden.

2. Maer 't schepsel kan ons tot u Heyl niet leyden /
Die 't Woort niet heeft blijft van u afgescheyden:
De Heyden kent noch Jesus noch sijn Leere:
En daerom kan hy sich ook niet bekeere:
't Geloof dat komt als gy u Woord laet hooren:
Gy geeft 't geloof aen uwe Antverkoren.

3. Maer sal u woort/ 't Geloof in ons ontsteken /
Soo laet u Geest ons nimmermeer ontbreken:
De wijste mensch moet doch de Schryft doozlesen:
Of anders moet hy vooz u Oordeel vreesen;
Uw' wet wijst ons hoe dat wy moeten leven;
Maer 't Evangelii moet ons 't Leven geven.

4. Heer laet u Geest ons leyden na de Schryften /
Op dat wy by sijn van Geestdruvers drijften;
't Zy niet genoegh / dat wy u Woorden leeren /
Of dat wy daer van kunnen disputeren /
't Geloofde moet ook dooz de liefde werken.
Wilt ons / O God! in dit geloof versterken.

Van de Heylige Schrifture.

De tweede Dagh.

a. Vr. Waer wyt weet gy / hoe gy God moet kennen en dienen?

Ant. Uyt de *H. Schrift* / die het beschreven Woord Gods is /
2 *Tim.* 3. 15. Gy hebt van kints af de heilige Schriften geweten,
die u wijs kunnen maken tot saligheyt, *Ps.* 19. 8. *Ps.* 119. 99.

a. Vr. Is de *Schrifture Gods Woord*?

Ant. Ja want God heeft de selve befaet te schryffen / 2 *Tim.* 3. 16.
alle de Schrift is van God ingegeven, *Deut.* 34. 27. 2 *Petr.* 1. 22.

a. Vr. Wat verstaet gy dooz de *Schrifture*?

Ant. Alle de Boeken des *O.* en des *N.* Testaments / van
Genesis af / tot *Apocalypsis* toe / *Luc.* 24. 27. Begonnen hebbende
van Mose en alle de Propheten, leyde hy haer uyt in alle de Schrif-
ten, *Apoc.* 1. 3. Zalig is hy die leest, ende zijn sy die hooren de woor-
den deser prophetie, ende die bewaren 't gene in de selve geschreven
is, *Luc.* 16. 31. *Joh.* 20. 31.

a Vr. Zijn ook die Boeken de *H. Schrifture* / dewelcke *Apocry-
phe* worden genaemt?

Ant. Neen / want sy niet zijn geschreven van een Propheet / in de
Hebreeusche tale / ende zijnder veel dingen in dese Boeken die stry-
den tegen de goddelijke waerheit / gelijk dat te sien is in de voor-
reden die in de nieuwe *Oversettinge* des *Bijbel* staet voor de *Apocry-
pthe* Boeken: Ook zijnse noyt aen de *Joodsche Kerke* gegeven
tot een regel des geloofs / gelijk de andere Boeken / *Rom.* 3. 2.
Haer sijn de woorden Gods toebetrouwt, *Ps.* 147. 19. 2 *Petr.* 1. 19.

c. Vr. Waerom worden die Boeken *Apocryphe*, en de Boeken
der *H. Schrift* / *Canonijke* Boeken genaemt?

Antw. Het woort *Apocryph.* is soo veel te seggen / als / verborgen,
en opgesloten, etc. Soo dat die boeken alsoo worden genaemt / om
datse niet en zijn van een bekende en openbare goddelijke autho-
riteyt. Het woort *Canonijk*, is soo veel te seggen / als / regelmatig, of
van den regel: also worden de boeken der *H. Schrifture* genaemt /
om datse sijn een goddelijken regel van ons geloove en leven, *Gal.*
6. 16. Soo vele als'er na desen regel zijn, over de selve sal zijn barm-
hertigheyt. *Deut.* 4. 2 / 2.

b. Vr. Is het tweede Boek der *Machabeen* ook *Apocryph*?

Ant. Ja / want het is maer een kort begryp van een mensche-
like *Historie* / 2 *Mach.* 2. 24. Dese dingen zijnde van *Jafon* van *Cyren-
nen* verklaert in vijf Boeken, sullen wy onderleggen in een Boek
kortelijck te vervatten. Siet ook verff. 25 / 26 / 27 / 28 / etc.

b. Vr. Hoe weet gy dat de *Schrifture Gods Woort* is?

Ant. Dit blijkt uyt de *Goddelijke* ken-tenkenen / als daer sijn /
De Hemelsche verhozentheden / die daer in staen: *De godlijk-
heyt* der *Leere*: *De wonderlijke* bewaringe: *De kracht* om con-
fidentien te overtuigen: *De outheyt*: *De mirakelen*: de waer-
heyt

heyt in 't verbullen van boozeggingen/ etc. Esai. 34. 16. Soekt in het Boek des Heeren ende leeft, niet een van desen en salder feylen, 't eene noch 't ander en salmen missen: Want de mond des Heeren heeft et geboden, 2 Petr. 1. 19, 21. Rom. 3. 2.

c. Vr. Soudet gy wel weten dat de Schryfture Gods Woord was/ indien de Roomsche Kerke dat niet getuygde?

Ant. Ja / want het getuygenisse van de Roomsche Kerke is maer menschelijk: nu / Gods woorden komen geen autoriteit bekomen door het getuygenisse van menschen / Joh. 5. 34. Ik en neme geen getuygenisse van een mensche Rom. 3. 4. Alle menschen zijn leugenachtig. Maer die teyckenen zijn Goddelijk / dewelk ik kenne en toestemme door middel van 't getuygenisse des H. Geestes / 1 Cor. 2. 12. Wy hebben den Geest, die uyt God is, op dat wy souden weten de dingen, die ons van God geschoncken zyn, 1 Joh. 2. 20, 27. 1 Joh. 5. 6.

c. Vr. Hoe is dan dese plaetse te verstaen / 1 Tim. 3. 15. De Gemeynthe Gods is de Pilaer en vastigheit der waarheit?

Ant. De Gemeynthe wort hier soo genaemt / niet om datse een grond is daer door de goddelijke waarheyt bestaet / want de H. Schryft heeft haer grondt en vastigheyt in en door haer seluen / Mat. 5. 8. Voorwaer seggē ik u, tot dat de hemel ende Aerde voorby gaen, en salder niet een jota noch een titel van de Wet voorby gaen. Maer om dat de Gemeynthe de grond is / waer door de waarheyt gepredikt uyt de goddelijke boeken / wordt bekent gemaakt en bevestight / gelijk de Placcaten aen pilaren worden vast gemaakt / dat een peder deselve lese / Hab. 2. 2. Doe antwoorde my de Heere, en seyde: Schryft het gesichte, en stelt het duydelijk op tafelen, op dat daer in lese die voorby loopt. De sin dan van dese plaetse is: De Gemeynthe moet de ware Leere bekent maken / en deselve beschermen tegen alle Dwael-geesten / Gal. 2. 5. Den welken wy niet een ure hebben geweken met onderwerpinge, op dat de waarheyt des Euangeliums by u soude verblijven, Gal. 1. 9. Tit. 1. 9.

b. Vr. Tient dan dese plaetse niet om te bewijsen / dat de Roomsche Kerke de grond is ende vastigheyt van de H. Schryfture?

Ant. Gantsch niet: want (1.) spreekt Paulus hier niet van de Roomsche Kerke / maer van de Kerke van Ephesus / daer Timotheus Predikant was: Soo dat hier niet wort gesent / dat op de Roomsche Kerk meer past / als op alle andere particuliere Kerken. (2.) De Roomsche Kerk is geen grond en vastigheyt van de H. Schryft / maer in tegendeel soo werptse de H. Schryft omver / en spreekt daer qualijck van. (3.) De Roomsche Kerk kan sels na haer eygen seggen / geen grond zyn voor de H. Schryft / nadien

de Papisten de Schryft selve by brengen / tot een grond van haer Kerke en van de macht van haer Paus / gelijk sy hier toe dese Schryftuer-plaetsen voort-brengen / Mat. 16. 18. Op desen Petra sal ik mijn Gemeynthe bouwen, Joh. 21. 16.

a. Vr. Is de Schryfture nu een soo noodigen regel voor ons geloove en leven?

Ant. Ja/ nu soo wel als eertijds/ Gal. 6. 16. Soo vele als'er na desen regel sullen wandelen, over deselve sal zijn vrede ende barmhertigheyt, Esai. 8. 20. Apoc. 1. 3. 2 Tim. 3. 15/ 16/ 17.

c. Vr. Waerom is de Schryft nu noodiger als in die twee duysent jaren van Adam tot Moesem toe / doe daer geen Schryft was?

Ant. God behoeft ons geen redenen van zijn doen te geven. Etenwel/ de Schryft is noodig om dat God nu selve niet spreekt/ tot onderwijns van sijn Kerke/ gelijk hy in voortijden dede/ en om dat met der tijd de werelt is booser geworden / en de dwalingen meerder / Heb. 1. 1. God voortijts veelmael, en op velerley wijse tot de Vadersen gesproken hebbende door de Propheten, heeft in de laetste dagen tot ons gesproken door den Sone, Gen. 9. 1. Num. 12. 6.

a. Vr. Zijn de Boeken van het Oude Testament ook een regel voor ons geloove en leven?

Ant. Ja: wel verstaende / niet in de Ceremonien of bysondere Politijke Wetten der Joden: Maer in alle gemeyne Artickelen des Geloofs, en Wetten der Zeden/ Rom. 15. 4. Al wat te voren geschreven is, dat is tot onser leeringe te voren geschreven, 2 Pet. 1. 19. Wy hebben het Prophetische Woort, dat seer vast is, ende gy doet wel dat gy daer op acht geeft, Joh. 5. 39.

c. Vr. Hoe is dit te verstaen / Rom. 6. 14. Gy en zijt niet onder de Wet maer onder de genade?

Ant. Dat is niet te seggen; Gy zijt niet onder de gehoorfaemheyt des Wets: ofte onder de Schryft des O. Testaments: Maer/ het is: gy en zijt niet onder het Verbond des Wets/ nochte onder den vloek des Wets: De Wet en de Boeken van het O. Testament / staende op de wet/ zijn ons als een regel om daer na te leven/ en niet als een Verbond om daer door zalig te worden/ Gal. 3. 13. Christus heeft ons verlost van den vloek des Wets, Joh. 1. 17. Gal. 4. 24.

c. Vr. Woort het Oude Testament niet genaemt een bedieninge des doods, 2 Cor. 3. 7?

Ant. Paulus spreekt hier niet van de Boeken des Ouden Testaments, maer van het verbond des Wets alleen/ in steenen ingedrukt: 't welck sonder het Euangelium den sondaer verdoemt/ Gal. 3. 10. Want soo vele als'er uyt de werken der Wet zijn, die zijn onder den vloek, Rom. 6. 14. Rom. 3. 19.

a Vr. Mag pder een de Schrifture wel lesen?

Ant. Ja: pder een magh dit niet alleenslyck doen maer moet dit doen/ Joh. 5. 39. Onderfoeckt de Schriften, Apoc. 1. 3. Zalig is hy die leeft, ende zijn sy die hooren de woorden deser prophetie, ende deselve bewaren, Esai. 34. 16. Psal. 1. 1/2. 1 Thess. 5. 27.

b. Vr. Komen de kettereyen niet daer wyt voort/ als de gemeene man de Schrift leest?

Ant. Neen: want die de slechte lieden / maer de Geleerde brengen de kettereyen in de werelt: De Schrifture is het middel waer dooz pder een sich moet wachten tegen de kettereyen, Actoz. 17. 11. Dese waren eldelder als die van Theffalonica, als die het Woort ontfingen met alle toegenegentheit, onderzoekende dagelyks de Schriften, of dese dingen alsoo waren, 1 Joh. 4. 1. Ephes. 6. 17.

a. Vra. Is de Schrifture soo klaer en duydelijk beschreven / dat pder een deselve verstaen kan?

Ant. Al-hoe-wel in de H. Schrifst sommige dingen wat duyfter zijn / en dat insonderheyt dooz duyftere oogen van onherboozne / in dewelke de God deser eeuwe de sinnen verblint heeft, 2 Coz. 4. 4. 2 Petr. 3. 16. Soo zijn nochtans de Hoofst-articulen van geloove en leven daer in klaerlyk beschreven / insonderheyt dooz de kinderen Gods / Psal. 119. 105. U woort is een lampe voor mijnen voet, ende een licht voor mijnen pad, Psal. 19. 8. 2 Petr. 1. 19.

c. Vra. Waerom bid dan David / Psal. 119. 18. Ontdekt mijne oogen dat ik aenschouwe de wonderen van u Wet?

Ant. David siet insonderheyt op soo een verstant des Wets / daer op de gehoorsaemheyt volgt / soo dat hy bid / dat de Heere hem alsoo zijn Wetten wil te verstaen geven / dat hy deselve moogt onderhouden / vers 17. Dat ick u woord beware. Maer nock spreekt hy alsoo / om dat ook in de Schrifst veel hooge en wonderlyke verbozentheden zijn / die soo terstont niet konnen verstaen worden in alle haer diep-grondigheden / Psal. 119. 96. In alle volmaecktheit heb ick een eynde gevonden, maer u gebod is seer wijd, 2 Petr. 3. 16. 1 Coz. 13. 9.

b. Vr. Wat is dan de Uytlegging ende pzedicatie van nooden / soo de Schrifture klaer is?

Ant. De uytlegginge en de pzedicatieen zijn soo seer niet een verklaringe der woorden / als een breedere verstand en uytzeyding der saken: welck dan noch geschied dooz andere Schriftnier-plaetsen / soo dat de Schrifst verklaert word dooz haer eygen licht. Maer als de verklaring ook ober de woorden geschiet / dan is dit noodig om de duyfere plaetsen / en om de herdozenthent van des Menschen verstant / 't welck met een vooz-wozdeel dikwils is ingenomen /

men/ of ten minsten duyfter is: Als ook om Gods wil duydelyck toe te passen op de consciëntien / Luc. 24. 27. Begonnen hebbende van Mose en alle de Propheten, leide hy haer uit in alle de Schriften 't gene van hem geschreven was, *Math.* 8. 9. *Act.* 8. 31.

c. Vr. Hoe kan de Schyfture klaer te verstaen zijn/ daer soo hooge verbozgentheden in staen?

Ant. De hooge verbozgentheden sijn wel in haer selven onbegrijpelyk/ als men de redenen en de maniere van de selvige wil verstaen/*Rom.* 11. 33. O diepte des rijkdoms, beide der wijsheyt en der kennisse Gods! hoe ondoorsoekelyk sijn uwe oordeelen, en onnaspeerlyk uwe wegen, *bergs* 34. Want wie heeft den sin des Heeren gekent? Nochtans als men die verbozgentheden aenmerckt/ als een Goddelijke waerheyt in sich selven / soo worden de selve met duydelyke klare woorden in de Schyft beschreven: als by exempel: De verbozgentheyt van de H. Drie-eenigheyt is niet wel te verstaen / eventwel wort de waerheyt van dese verbozgentheyt klaerlyk beschreven/ *1 Joh.* 5. 7 Drie zijnder die getuigen in den Hemel, de Vader, het Woort, ende de H. Geest, ende dese drie sijn een.

c. Vr. Indien de Schyfture soo klaer is om te verstaen/ hoe zijnder dan soo veel Serten en Ketterpen?

Ant. De Ketterpen komen hier niet van woort / dat de Schyft duyfter is / maer deselve komen uit den verdozden wyse en verstant des menschen/ en dat dooz de listigheyt des Duybels/ *2 Petr.* 3. 16. De ongeleerde en onvaste menschen verdrayen de Schriften tot haer eygen verderf, *2 Coz.* 4. 3, 4.

b. Vr. Staet alles dat wy weten en doen moeten met een uytgedrukte Letter van woort tot woort in de H. Schyfture?

Ant. Sonnnige dingen worden daer uyt verstaen dooz een bondig en klaer gevolg ey Consequentie, dewelke ook Gods Woord is: Als de Kinder-doop / etc. Soo bewijst Jesus de opstandinge uyt den dooden/ *Matt.* 22. 32. Ick ben de God Abrahams, ende de God Isaacs, ende de God Jacobs: God en is niet een God der dooden maer der levendigen, *Act.* 2. 25, 30. *1 Coz.* 15. 29.

c. Vr. Hoe weten wy / dat wy den rechten sijn van de Schyfture hebben?

Ant. Dit weten wy tweefins: (1.) uyt de gemeene waerheyt die in andere Schyftuer-plaetsen leyt: dit noemt Paulus *Rom.* 12. 7. De maten des geloofs, *2 Tim.* 1. 13. *1 Coz.* 4. 6. (2.) Uyt de inwendige werkinge des H. Geests/ *1 Joh.* 2. 20. Gy hebt de salvinge van den Heiligen, ende gy weet alle dingen, *1 Coz.* 2. 11. *1 Joh.* 5. 6.

c. Vr. Moet 'er in de Kerke niet sijn een sichtbaren Rechter / na wiens oordeel en uytspzake de Schyft moet verstaen worden?

Ant.

Ant. Neen; dewijle God soo een onsepbaren Rechter niet heeft ingestelt/ maer wijst ons/ dat wy tot de Schrifruer selve gaen moeten/ om den sin te verstaen/ Esa. 8. 20. Tot de Wet, ende het getuygenisse 1 Tim. 4. 8. Act. 17. 11. Dese waren edelder dan die te Thesalonica waren, als die 't woort ontvingen met alle toegenegentheyt, onderzoekende dagelijks de Schriften of dese dingen alsoo waren.

c. Vr. Waerom wiert dan dit oude Volk gesonden tot de Priester en den Rechter, Deut. 17. 9?

Ant. Om dat sy de Wetten Gods verklaerden / en om dat zy over den Godsdienst en het Volk waren gestelt / om te doen verstaen wat haer plicht was / doch alles vers 11. na het bevel der wet, Matt. 23. 2. Mal. 2. 7.

b. Vr. Honde de Hooge-priester in zijn uytlegginge wel dwaalen?

Ant. Ja / en heeft ook meermals gedwaelt / Mal. 2. 8. Gy zijt van de wegh afgeweken, en hebt er vele doen struykelen in de wet, Mat. 5. 1. Matt. 26. 50.

c. Vr. Is de Paus van Rommen de Rechter niet over de Geloofs-verschillen / en over het rechte verstant der H. Schrifture?

Ant. Neen: want gelijk de Heere nergens voor het Volk des N. Testaments soo een Rechter heeft gestelt: alsoo moet de Paus van Rommen selve vande H. Schrifture worden geoordeelt / na welk oordeel de Paus van Rommen niet alleen een onwettige bedieninge heeft / maer ook selfs de Antichrist is / die hem selven is dese sijne macht / die hy aenneemt over de H. Schrifture / verheft boven al dat God genaemt, ende als God ge-eert wort, 2 Thess. 2. 4

a. Vra Staet alles volmaekteljk in de heylige Schrifture / 't geen ons noodig is te gelooven en te doen om salig te worden?

Ant. Ja: 2 Tim. 3. 15. Gy hebt van kints af de heilige Schriften geweten, die u wijs kunnen maken ter zaligheyt. door het gelove. 't welk in Christo Jesu is, Psal. 19. 8. De Wet des Heeren is volmaekt, Joh. 22. 31.

c. Vr. Hoe is dan dese plaetse te verstaen / Joh. 20. 30. Jesus heeft noch vele andere dingen gedaen, die niet geschreven zijn in dit Boek?

Ant. Behalven dat dese teyckenen in andere Boecken der heylige Schrifture kunnen staen / soo dient getweten / dat de kennisse van alle Christi miraculen niet noodig en is tot zaligheyt voor onse tijden: Al wat noodig was tot onse zaligheyt / is beschreven / Joh. 20. 31. Maer dese zijn beschreven, op dat gy geloovet, dat Jesus is de Christus, de Sone Gods, ende op dat gy geloovende, het leven hebt in sijnen name, Joh. 15. 15. Gal. 3. 15.

b. Vr. Zijnde geen Apostolische en Werkelijke Traditien noodig / blyten de H. Schrifture?

Ant. De Kerke kan haer gebruik maken van de oude kerkelij-
ke Historien: alsoo zijnder verscheidene manieren in de uytwendige
Godsdienst/ dewelke wy doo? gewoonte der Kerken onderhouden/
nochtans sonder daer aen de zaligheyt te binden: maer geen Tra-
ditien konnen als noodige Beloofs-articulen buyten de Schzifture
aengenomen worden/ Matt. 15. 9. Te vergeets eeren sy my, lee-
rende leeringen die geboden der menschen zijn, Gal. 1. 9. Col. 2. 22.

c. Vr. Paulus schijnt nochtans van Traditien te spreken buyten
de Schzifture/ 2 Chess. 2. 15. Houd de insettingen die u geleert
zijn, 't zy door ons Woort, 't zy door onsen Sendt-brief?

Ant. 't Geen Paulus in desen Send-brief niet heeft beschreven/
en nochtans van hem kan gepredikt zijn/ is van hem/ of van ande-
re H. Schzifvers in andere Boeken der H. Schzifture gestelt:
Want sijn gewoonte was niet te prediken buyten het gene geschre-
ven was, Act. 26. 22. Soo dat het laetste Boek wozt aldus besloten/
Apoc. 22. 18. Indien yemant tot dese dingen toe-doet, God sal over
hem toe-doen de plagen die in dit Boek geschreven zijn, Deut. 4. 2.
Ezech. 20. 18.

c. Vr. Hoe seyt dan Paulus/ 1 Coz. 11. 34. De overige dingen sal
ik ordineren als ik sal gekomen zijn?

Ant. Hy spreekt van eenige uytwendige ceremonien in de Kerke
daer de zaligheyt niet aenhangt/ als blijkt uit het woort/ ordineren:
Anderints/ 't welk diende tot zaligheyt was in sijn tijd beschreven/
2 Tim. 3. 16. Alle de Schrift is van God ingegeven, ende is nuttig, tot
leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwijfinge, die
in de rechtvaerdigheyt is, vs. 17. Op dat de mensche Gods volmaekt
zy, tot alle goed werk volmaektelijck toegerust, Apoc. 1. 3.

c. Vr. Maer moet men alle dese dingen niet doo? Traditien we-
ten/ dewijle deselbige in de H. Schzifture niet en staen: als/ dat
Maria altyt is Maget gebleven/ dat het Euangelium van Mat-
theus is beschreven doo? Mattheus? etc.

Ant. Die en diergelycke dingen zijnder veele/ welk uit de Ker-
kelijke Historien gehaelt worden/ en geloof met en menschelijck
of historisch Beloove/ dog aen dese dingen en hangt geen zaligheit/
soo dat dit niet en stryd tegen de volmaektheyt van de H. Schzif-
ture; want als men maer geloof het gene geschreven is, dan kan
men het eeuwige leven hebben, Joh. 20. 31.

Morgen-gefangh op de tweede Dag van de Maent.

Stemme. De Lof-sang van Maria/ Mijn ziel, &c.

1. **W** kennen u / o Heer! | Die staet in de Schzifture,
Ten regten uit u Leer / | Dit is alleen u Woort /

Dat van u is gehoozt /
En sal ook eeuwig duere.

2. Dit is Goddelijk geschzift
Is niet dooz menschen dzift
Te horen soo beschreuen.

Wy sien hier Heylig werk /
Al zwijgt de Roomsche Kerk /
Hier moeten wy naer leuen.

3. Leest/zalig lievend' mensch/
Wy na u's herten wensch /

Dees goddelijke Letter :

Hoozt na geen menschen woort,
Al brengt het Romen hoozt /
En schelt u vooz een ketter.

4. Dit Boeck is ons een licht :
Hier worden wy gesticht /
In't geen wy moeten weten /
Al't geen moet zijn gedaen
Dat leeren ons de blaen
Der Heylige Propheten.

Van GODT.

De derde Dag.

a. Vr. Hoe weet gy datter een God is ?

Ant. Dit getuygt niet alleen de Schrifture, maer ook de Nature:
Want Hemel en Aerde/ Son en Maen hebben haer selven niet ge-
maekt / en yder Schepsel/ yder Blom en struytje leert ons dat'er
een God is/ Act. 14. 17. God heeft hem selven niet onbetuygt gela-
ten van den Hemel, ons regen en vrugtbare tijden gevende, vervul-
lende onse herten met spijs en vrolijkheyt, Ps. 19. 2. De Hemelen
vertellen Gods eere, Rom. 1. 20.

b. Vr. Hebben dan alle menschen de kennis van den waren God?

Ant. Neen: hoewel alle menschen in haer gemoed overtuygt
zijn / dat'er een God is/ nochtans zijnder vele die den waren God
niet kennen/ Gal. 4. 8. Maer doe als gy God niet en kendet, diende
gy de gene, welke van naturen geen goden en zijn, Eph. 2. 12.

a. Vr. Hoe veel Goden zijnder ?

Ant. Niet meer als een, Deut. 6. 4. Hoort Israël, de Heere onse
God is een eenig Heere, 1 Cor. 8. 4. Eph. 4. 5.

b. Vr. Maer zijn God Vader, Soon en H. Geest, geen drie Goden?

Ant. Neen/ want het zijn drie persoonen in het eenig Goadelijk
wesen, 1 Joh. 5. 7. Dese drie zijn een, 1 Tim. 2. 5.

b. Vr. Wat is God ?

Ant. God is een geest / die on-eyndig / over-al tegenwoordig /
onberanderlijk en eeuwig is: Gok al-wijs / almachtig / barmher-
tig / rechtveerdig / etc. zijnde Vader / Soon / en Heylige Geest /
1 Tim. 1. 17. Den Koning nu der eeuwen, den onverderffelijken,
den onsenlijken, den alleen wijzen God, zy eere en heerlijckheyt, in
alle eeuwigheyt, Amen. Erod. 24. 6. 1 Tim. 6. 15/16.

a. Vr. Is God dan een geest sonder lichaem ?

Ant. Ja / Joh. 4. 24. God is een Geest, 2 Cor. 3. 17. 1 Tim. 1. 17.
 b. Vra. Hoe wort dan gesept in de heylige Schrifture / dat God
 ooghen / handen / voeten / etc. heeft / dat hy gesien is / etc.

Ant. Dit wort oneygentlijk van God gesept / om eenige byson-
 dere werkinge Gods wyl te dnycken: gelijk God ook genaemt
 wort / een leeuw, een beyr, een verterend' vyer, niet om dat hy dit ey-
 gentlijk is / maer om dat dooz dese gelijketissen sommige bysonde-
 re dingen in God aen ons worden verstoont / Deut. 4. 24. Amos
 3. 8. Dog eygentlijk heeft een geest noch vleesch noch beenen,
 Luc. 24. 39.

b. Vr. Wat word dan verstaen dooz Gods hant / ooge / mont / voe-
 ten / en herte ?

Ant. Gods hand betekent sijn almachtigheyt: Gods ooge / sijn
 alwetenheit: Gods mont / sijn bevel en last: Gods voeten / sijn o-
 ver-al-tegenwoordigheyt: Gods herte / sijn liefde, genade, barm-
 hertigheyt, &c.

b. Vr. Wat wort hier dooz verstaen / als God genaemt wort een
 leeuw / beyr / en vyer / etc.

Ant. Daer dooz wort afgebeeld Gods rechtbeerdigheyt en ver-
 schickelijcke oordeelen en straffen over de godloosheyt die men niet
 kan wederstaen / Heb. 10. 32. Vreeslyk is het te vallen in de han-
 den des levendigen Gods.

a. Vr. Waer is God ?

Ant. God is oher-al-tegenwoordig / nergens in-geslooten nog
 ontgeslooten / 1 Reg. 8. 27. Soude God op de aerde woonen, Siet,
 de Hemelen, ja de Hemel der Hemelen soude U niet begripen, hoe,
 veel te min dit huys dat ik gebout hebbe. Esai. 66. 1. Act. 17. 24.

c. Vr. Hoe seyt dan David / Ps. 135 3. Onse God is dog in den
 Hemel ?

Ant. God woont op een bysondere wyse in den Hemel / dewijle
 hy daer sijn Majesteit seer heerlijk verstoont: Nochtans alsoo / dat
 hy ook op de aerde is / dewijle God oneyndig is / Esai. 66. 1. Den
 Hemel is mijn troon, ende de aerde is de voetbanck mijner voeten.
 1 Tim. 6. 16. Jer. 23. 24.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen / dat de Heere nederdaelt van den
 Hemel: en dat hy opbaert / Gen. 18. 23. Doe ging de Heere weg,
 als hy geeyndigt hadde met Abraham te spreken ?

Ant. Dit is oneygentlijk te verstaen van eenige vertoning van
 Gods werkingen en van eenige bysond' ere openbaringen van Gods
 tegenwoordigheyt / gelijk soo oneygentlijk gesept wort / Ps. 104. 3.
 Die op de vleugelen des wints wandelt, Ps. 99. 1. Ps. 50. 2.

a. Vr. Hoe oud is God / en hoe lange sal hy leven ?

Ant.

Ant. God telt geen Jaren / gelijk wy menschen / hy is sonder begin / en sonder eynde: Hy is een eeuwig God / Ps. 90. 2. Eer de bergen geboren waren, ende gy de aerde en de werelt voortgebragt haddet: Ja van eeuwigheyt tot eeuwigheyt zijt gy God, 1 Tim. 1. vers 17. Apoc. 1. 8.

a. Vr. Is God onveranderlijk?

Antw. Ja / Mal. 3. 6. Ick de Heere en worde niet verandert, Ps. 102. 28. Jac. 1. 17. By den welken geen veranderinge, ofte schaduwe van omkeeringe en is.

b. Vr. Waer in is God onveranderlijk?

Ant. (1.) In sijn Wesen, 1 Tim. 1. 17. De Koning der eeuwen, den onverderffelijken God, Ps. 102. 28.

(2.) In zijn kennisse en alwetenthey, 1 Cor. 2. 16. Wie heeft den sin des Heeren gekent, die hem soude onderrichten, Job 11. 7/8/9. Heb. 4. 13.

(3.) In zijn wille en voornemen, Job 42. 2. Ik weet dat gy alles vermeugt: Ende dat geen van uwe gedagten kan afgesneden worden, Esa. 46. 10. Mijn raed sal bestaen, ende ik sal alle mijn welbehagen doen, Rom. 9. 11. Op dat het voornemen Gods, dat na de verkiefinge is, vast bleve, Heb. 6. 17. De onveranderlijkheyt van zijn raedt.

(4.) In zijn woorden, beloften, en dreymementen, Num. 23. 19. God is geen mán dat hy liegen soude, nogte eenes menschen kint dat hem yets berouwen soude: soude hy 't seggen, ende niet doen? ofte spreken, ende niet bestendig maken? Tit. 1. 2. Jes. 34. 16.

c. Vr. Hoe wert dan geseyt / Gen. 6. 6. Doe beroude het den Heere, dat hy den mensche op der aerden gemaekt hadde?

Ant. Dit wort oneggentlijk / en menschelijker wijs van God geseyt / gelijk dit volgende / Ende het smertede hem aen sijn herte. Berou betekent by ons menschen twee dingen: (1.) de veranderinge van ons woornemen en wille: (2.) de veranderinge van ons werk: volgens 't tweede alleen wort God het berou toegeschreven / en niet eggentlijk na het eerste / 1 Sam. 15. 29. God is geen mensche, dat hem yets soude berouwen. Het is een teyken / niet dat God verandert van wil / maer dat hy / na sijn eeuwig woornemen / het Schepsel dat sondig wort / veranderen wilde en straffen / Gen. 6. 7. De Heere seyde, ik sal den mensche, dien ik geschapen hebbe, verdelgen van den aerdbodem.

2. Vr. Is God alwetende?

Ant. Ja / Heb. 4. 1. Daer is geen Schepsel onzichtbaer voor hem: maer alle dingen zijn naekt ende geopent, voor de oogen des geenens met welke wy te doen hebben, Ezech. 11. 5. Ik weet een yder der dingen die in uwe geest opklimmen, 1 Joh. 3. 20

c. Vr. Hoe seyt God dan/ Gen. 18. 21. Ik sal nu afaen, ende besien, of sy na't geroep, 't welk tot my gekomen is, ten uytersten gedaen hebben: ende soo niet, ik sal 't weten?

Antw. Dit woort menschelijker wijsse van God gesept; om dat hy als een Richter nu wilde straffen/ soo neemt hy als vooz aen/ informatie van saken/gelyk soo mede woort gesept/ Ps. 82. 1. God staet in de vergadring Gods, hy oordeelt in't midden der Goden, Gen. 22. 12.

a. Vr. Weet God te boren alle gebeurlijke dingen/ en die byzwa-
lig geschieden sullen?

Ant. Ja/ Psal. 139. 2. Gy weet mijn sitten, ende mijn opstaen, gy verstaet van verre mijn gedagten, vers 4. Als 'er noch geen woort op mijn tonge is, siet, Heere gy weet het alle, Prov. 16. 33. Esai. 46. 10. Die van den beginne aen verkondigde het einde, en van ouds af de dingen die noch niet geschiet en zijn.

b. Vr. Weet God ook te booren wat sonden de Menschen sullen doen?

Ant. Ja/ Esai. 48. 8. Ik heb geweten dat gy gantsch trouwlooslijk handelen soud, Act. 2. 23. Desen Jesus door den bepaelden raet en voorkennisse Gods overgegeven zijnde, 1 Sam. 23. 12.

b. Vr. Itend men Gods wille ende voornemen wel?

Ant. Niet volkomentlijk / maer alleentlijk vooz soo veel hy dit ons heeft geopenbaert / Deut. 29. 29. De verborgen dingen zijn voor den Heere onsen God: maer de geopenbaerde zijn voor ons en onse kinderen, tot in eeuwigheit, om te doen alle de woorden deses Wets, Ps. 36. 7. Rom. 11. 33.

c. Vr. Hoe woort Gods wil in de H. Schrifture aengemerkt?

Ant. Somtjids beteykent Gods wil, sijn besluyt en voornemen/ Eph. 1. 11. Die alle dingen werkt na den raet sijns willens Ps. 115. 3. Rom. 9. 19. Somtjits beteykent Gods wil, sijn wet en woort, als de regel van ons doen en laten, 1 Ches. 4. 3. Dit is de wille Gods, uwe heiligmakinge, Matth. 12. 50. Joh. 7. 17.

c. Vr. Zijnder dan in God twee willen?

Ant. Neen: maer Gods wille is een, gelyk God selve een is / maer deselviige woort op tweederley wijsse aengemerkt/ na het onderscheyt van dingen die hy wil. Want sommige dingen wil hy selve doen/ en die aen ons niet openbaren: Sommige dingen wil hy dat wy sullen doen / dewelke hy ons openbaert in sijn Woort.

c. Vr. Is 'er somtjits geen strijd tusschen Gods verhoogen wil / en tusschen Gods geopenbaerden wil?

Ant. Het kan wel geschieden dat Godt sommige dingen wil gebieden/ die hy niet en wil dat geschieden sullen: soo geboodt hy/ dat Pharao 't Volk soude laten trecken: dat Abraham sijn sone Isaac soude

sonde dooden/ Gen. 22. 1/2. Maer daer is geen stryfd in God selve/ Want het is deselve wille Gods die vooznam dit aen Abraham te gebieden / om sijn gehoozsaemheyd te beproeven/ en die dan had besloten dat te beletten / als Abraham daer toe gereet soude zijn.

c. Vr. Is in God niet eygentlijk een begeerte daer dooz hy wenst en wilde wel dat sommige dingen anders uyt bielen?

Ant. Neen/ want dan soude in God een onvolmaektheit zijn / ende een onmagt om sijn begeerte te bekomen / 't welck ongerijmt is/ want God seit selve Esa. 46. 10. Ik sal al mijn wel-bchagen doen, Ps. 115. 3. Psob. 21. 20.

c. Vr. Waerom seyt God dan Ps. 81. 14. Och! dat mijn volk na mijn gehoort hadde?

Ant. God spreekt op menschelyker wijsse / om te betoonen / dat hem de gehoozsaemheyd en de zegen van sijn volk aengenaem is / gelijck soodanige menschelyke bewegingen God meermaels word toegeschreven/ Exod. 32. 10. Ende nu, laet my toe, dat mijn toorn tegen haer ontsteke, Gen. 32. 26.

a. Vr. Hoe groot is Gods magt?

Ant. God is almachtig/ Matt. 19. 26. By God zijn alle dingen mogelijk, Gen. 28. 3. 2 Cor. 6. 18.

c. Vr. Waer in-bestaet Gods almachtigheyd?

Ant. De Heere kan alles doen wat hy wil: hy kan meer doen als hy wil: hy kan van geen schepsel worden verhindert: hy kan alles alsoo doen als hy wil/ ende hy wort nog moede nog mat/ Matt. 3. 9. God kan uyt steenen Abrahams kinderen verwecken, Psal. 115. 3. Esa. 40. 28. Rom. 9. 19.

b. Vr. Is God dan aen geen middelen gebonden?

Ant. Neen/ want God kan werken dooz allerlei middelen; sonder middelen; dooz kleine middelen; tegen alle ordinare middelen; en dooz onbequame middelen/ 1 Sam. 14. 6. By den Heere is geen verhinderinge om te verlossen door vele of door weinige, 2 Chron. 14. 11. Dan. 3. 17/ 27.

b. Vr. Mag men op Gods woort en belofte wel vast staen?

Ant. Og ja! want God is waeragtig, ja de waerheid selve/ Tit. 1. 2. Hy kan niet liegen, Num. 23. 19. Soude hy 't seggen, ende niet doen? Jer. 10. 10. 1 Joh. 1. 9.

c. Vr. Hoe komt het dan dat sommige beloften en drengementen Gods schijnen niet vervult te zijn; als Num. 14. 20. Jon. 3. 4?

Ant. Alle Gods beloften en drengementen worden altyds vervult/ soo als deselve gedaen worden: Maer Gods beloften, en sijn drengementen in tijdelijcke dingen / sien veeltijts in haer vervullingge op een voozgaende conditie / 't zy dat selvige uytgedrukt staet / of

niet; en als die conditie niet wordt verbult / dan wordt de belofte of het dreygement ook niet verbult / sonder krenkinge van Gods waerheyt/ Jer. 18. 7. In eenen oogenblick sal ik spreken over een volk en over een Koninkrijk, dat ik het sal uitrucken, en af-breken, ende verdoen, vers 8. Maer indien dat selvige volk over het welke ik sulks gesproken hebbe, sig van sijn boosheit bekeert, so sal ik berouw hebben over 't quaet dat ik het selve gedagt hebbe te doen, 1 Sam. 15. 26. 1 Sam. 2. 30.

a. Vr. Is God ook goed en barmhertig ?

Ant. God is de opperste goetheid selfs/ Matt. 19. 17. Niemand is goed dan een, namelijk God, Erod. 34. 6. Rom. 2. 6.

b. Vr. Is God aen alle Schepselen goed ?

Ant. Ja/ door een goedheyt van sijn providentie/ waer door hy sijn schepselen versorgt van spijsse en drank/ etc. Ps. 104. 27. Sy alle wachten op u, dat gy hen hare spijsse geeft te sijner tijd, Act. 14. 17. Actoz. 17. 28.

c. Vr. Is dan God voor sommige menschen niet goed en barmhertig op een bysondere wijze ?

Ant. Ja: want aen alle menschen geeft hy wel gemeyne natuurlijke gaven/ maer voor sijn kinderen heeft hy bysondere en saligmaekende genade en barmhertigheyt/ Psal. 73. 1. Immers is God Israel goed, Rom. 9. 18. Hy ontfermt hem diens hy wil, Eph. 1. 6.

a. Vr. Is'er ook een straffende rechtbeerdigheyt by God ?

Ant. Ja/ Rom. 1. 18. De toorn Gods wort geopenbaert van den Hemel over alle godloosheid, ende ongerechtigheyt der menschen, Rom. 1. 32. 2 Thess. 1. 6.

b. Vr. Is'er niet anders van God te kennen als dat hy is een Geest/ die on-eyndig/ onderanderlijk/ eeuwig/ al-wijs en barmhertig is / etc.

Ant. Ja het: Want die eenige God in wesen en Godheid, wordt ons geopenbaert/ als drie zijnde in persoonen, 1 Joh. 5. 7. Drie zijnder die getuygen in den Hemel, de Vader, het Woort, ende de Geest, ende dese drie zijn een, Matt. 28. 19. 2 Cor. 13. 13.

c. Vr. Is dese verborghentheyt des geloofs/ van de Heylige Drie-eenigheyt, ook in den Ouden Testament bekent geweest ?

Ant. Ja/ Gen. 1. 26. God seide, laet ons menschen maken na onsen beelde, na onse gelijkenisse, Prov. 30. 4. Esai. 63. 9. Psal. 33. 6. Esai. 6. 3.

c Vr. Maken dese drie Personen geen drie Goden ?

Ant. Neen: Want dese drie goddelijde Personen hebben maer een Goddelijck Wesen of Godheid: Sy zijn wel onderscheyden, so dat de Vader een ander Persoon is als de Sone: Maer sy zijn niet

verscheiden of afgescheiden in Wesen en Godheid van malkander en. Soo dat de Vader geen ander God is als de Sone en de H. Geest/ Joh. 10. 30. Ik en de Vader zijn een, 1 Joh. 5. 18. Joh. 14. 9.

c. Vr. Is'er aen de kennis van de H. Drie-eenigheyd wat gelegen?

Ant. Ja: want hier dooz kent men den waren God ten rechten soo hy is: en men verstaet hoe wy dooz dese Persoonen salig worden/ ende op wien wy ons selven vertrouwen/ Joh. 17. 3. Dit is het eeuwige leven, datse u kennen, den eenigen waeragtigen God, en Jesum Christum die gy gefonden hebt, 2 Cor. 12. 13. Joh. 8. 19.

a. Vr. Is dan Jesus Christus/ de Sone Gods/ ook de eeuwige waeragtige God?

Ant. Ja hy/ 1 Joh. 5. 20. Dese is de waeragtige God, ende het eeuwige leven, Joh. 1. 1. Act. 20. 28.

b. Vr. Hoe soudet gy dit breeder kunnen bewijsen?

Ant. (1.) Uit sijn godlijke Namen, Rom. 9. 6. De welke is God boven al te prijsen in der eeuwigheyd, Jer. 33. 16. Heb. 1. 9.

(2.) Uit sijn godlijke Eigenschappen, Joh. 21. 17. Heere gy weet alle dingen, Joh. 8. 58. Heb. 1. 12.

(3.) Uit sijn godlijke werkingen, Joh. 1. 3. Alle dingen zijn door hem gemaekt, en sonder hem is niets gemaekt, van 't gene gemaekt is, Joh. 5. 19. Heb. 1. 3.

(4.) Uit sijn godlijke Eere, Joh. 5. 23. Op dat sy alle den Sone eeren, gelijk sy den Vader eeren, Heb. 1. 6. Matth. 28. 19.

c. Vr. Hoe komt dat vele dingen in de H. Schrift van Christus worden geseyt/ welke op de waeragtige God schijnen niet te kunnen passen. Als Mat. 20. 23. 1 Cor. 11. 3. Jo. 5. 19 Jo. 7. 28 Jo. 14. 28.

Ant. Om dat hy ook een waeragtig Mensch was/ ende de Middelaer der Menschen. Soo dat alle soodanige spreken van hem worden verstaen / ten opsigt van sijn Middelaer-ampt/ en van sijn staet der vernederinge/ of ten aensien van sijn menschelijke nature/ sonder nadeel van sijn godlijke nature/ 1 Tim. 2. 5. Daer is een God, ende een middelaer Gods, ende der Menschen, de Mensch Jesus Christus, Act. 20. 28. 1 Cor. 2. 8.

a. Vr. Kan het wel bewesen worden dat de heilige Geest ook is de eeuwige God/ eer met den Vader en den Sone?

Ant. Ja/ (1.) Uit de godlijke Namen. Act. 5. 4. Gy en hebt den menscher niet gelogen, maer Gode, 1 Cor. 3. 16. Act. 4. 24/ 25.

(2.) Uit de godlijke Eigenschappen, Heb. 9. 14. De eeuwige Geest, Ps. 139. 7. 1 Cor. 2. 10.

(3.) Uit de godlijke werkingen, Joh. 33. 4. De Geest Gods heeft my gemaekt, Joh. 3. 5. 1 Cor. 12. 11.

(4.) Uit de godlijke Eere, Mat. 28. 19. Dooptse in den name des

Vaders, des Soons, en des H. Geestes, 1 Coz. 3. 16. 2 Coz. 13. 13.

b. Vr. Maer schijnt het niet/ dat de H. Geest maer een geestelijke werkinge Gods is/ in den N. Testamente/ en dat int Joh. 7. vs. 39. Dit seide Jesus van den Geest den welken ontfangen souden, die in hem geloven. Want de H. Geest en was noch niet, overmits Jesus noch niet verheerlijkt was?

Ant. Men moet onderschient maken tusschen den Persoon van de H. Geest/ ende tusschen zijn gaven en werkingen: Dese plaets spreekt niet van de persoon des H. Geestes, maer van eenige bysondere gaven des Nieuwen Testaments/ dewelke de H. Geest soude uitspreken/ 1 Coz. 12. 4. Daer is verscheidenheid der gaven, dog het is deselve Geest, 1 Coz. 12. 11. Act. 2. 4.

b. Vr. De heilige Geest wort een kracht Gods genaemt/ Luc. 1. 35. Hoe kan deselwige dan God selve zijn?

Ant. Dit wort geseyd van een bysondere godlijke werkinge/ die de H. Geest als de Almachtige God uytwerkt: of somtijts wort daer dooz verstaen/ niet een accidentele en roevallige kracht Gods/ maer een personele kracht Gods/ beteckende de persoon des H. Geestes/ het welk sijn Godheid niet weg neemt/ maer bevestigt.

c. Vr. Is dan de heilige Geest een Persoon, onderscheiden van de Vader, en van den Sone?

Ant. Ja/ onderscheiden, maer niet afgescheiden: want de H. Geest worden toegegeschreven alle eigenschappen en werkingen van een persoon/ als verstant, 1 Coz. 2. 10. wille, 1 Coz. 12. 4/ 11. En byzwe werkingen/ 1 Coz. 12. 11. Hy deylt een ygelijk sijn gaven gelijkerwijs hy wil, Joh. 14. 16. Ik sal den Vader bidden, ende hy sal u eenen anderen Trooster geven, op dat hy by u blijve in der eeuwigheit, 1 Coz. 12. 11. Act. 20. 28.

a. Vra. Is het niet genoeg dat men God kent als een eeuwig/ almachtige/ etc. Geest/ Schepper van Hemel en Werde?

Ant. Neen het/ maer wy moeten hem ook kennen als God de Vader/ de Zoon/ ende de heilige Geest/ want alsoo wort God ons in de H. Schryfture geopenbaert; en die God alsoo niet kennen/ worden gesent/ sonder God te zijn, Eph. 2. 12. En op dese wijze te kennen/ is de weg ter zaligheid/ Joh. 17. 3. Dit is het eeuwighe leven, dat sy u kennen, den eenigen waeragtigen God, ende Jesum Christum, dien gy gefonden hebt, Esai. 53. 11/ 12. 2 Coz. 13. 13.

Morgen-gefang op de derde Dag van de Maent.

Stemme: Psalm 8. O onse God.

1. **O** Grootte God! gantsch eeuwig in het wesen /
Ik kan u macht int alle schepsels lesen:

Maer

Maer 't Woort geeft my het zaligmakend' ligt
En leert mijn ziel dit Goddelfch gesigt.

2. Gy zijt een Geest, veel hooger als den Hemel /

Seen visch of vogel maekt ergens gewemel /

Of gy zijt daer : gy waert voer alle ding /

Gy bleeft ook steeds sonder verandering.

3. Dat is, dat was, en al dat sal geschieden /

Gy weet het al ; wie sal u dan ontlieden ?

U groote magt vind nergens stut of pag /

U wil regeert de dingen al-te-mael.

4. Barmhertich zijt gy / O God en val trouwe :

Ik mag mijn hoop vast op uwe' woorden bouwe :

Ik ken ook u groote gerechtigheit /

Op dat ik van de sond' niet word misleit.

5. Dus ken en dien ik u / mijn Gods, mijn Vader !

Hog tred ik op u ligt een weinig nader :

Gy Jesu Heer / en gy Heilige Geest !

Woort ook van my als ware God gebzeest.

Van de Scheppinge.

De vierde Dag.

a. Vr. Wie heeft den Hemel en de Werde gemaakt ?

Ant. God / Gen. 1. 1. In den beginne schiep God de Hemel ende de Aerde, Gen. 2. 1. Act. 4. 24.

b. Vr. Hebben de Sone / en de M. Geest ook de werelt geschapen ?

Ant. Ja / gelijk sy met de Vader de eeuwige waerachtige God zijn Joh. 1. 3. Door het Woort zijn alle dingen gemaekt, ende sonder het selve is niet gemaekt van 't gene gemaekt is, Job. 33. 4. De Geest Gods heeft my gemaekt, Ps. 33. 6.

a. Vr. Wat dingen zijn geschapen ?

Ant. Hemel en Werde / met al dat daer in is / Gen. 2. 1. Alsoo zijn volbragt den Hemel, de Aerde en al haer heyr, Gen. 1. 1. Act. 10. 12.

b. Vr. Uyt wat stoffe heeft God de werelt gemaekt ?

Ant. Uyt niet / Heb. 11. 3. Door het geloove verstaen wy dat de werelt door het woort Gods is toebereit, also dat alle dingen die men fiet, niet geworden zijn uyt dingen die gesien worden, P. W. 8. 25. de aenvang van de stofkens der werelt, Col. 1. 16.

b. Vr. In hoe veel tijd heeft God de werelt gemaekt ?

Ant. In de tijd van ses dagen / Gen. 2. 2. Als nu God op den sevensten dag volbragt hadde sijn werk dat hy gemaekt hadde, heeft hy gerust op den sevensten dag van al sijn werk dat hy gemaekt hadde, Exod. 20. 11.

c. Vr. Hoe lang is dit nu geleden ?

Ant. Soo ontrent vijf duysent ende ses hondert jaer.

b. Vr. Hoedanig was de werelt alse nu geschapen was ?

Ant. Alles was seer goet en heerlijck; bequaem om Gods magt/ wijsheit/ en goetheyt te vertoonen/ Gen. 1. 31. God sag al wat hy gemaect hadde, en siet het was seer goet, Deut. 32. 4 Psal. 19. 2.

c. Vr. Heeft dan God de leusmen/ wolven/ slangen/ padden/ doornen/ en vergiftige kruiden/ etc. niet geschapen ?

Ant. Ja hy/ maer niet in die boose eigenschappen: Want die quaetaerdigheid is daer na door de sonde/ tot straffe der Menschen daer in gekomen/ Gen. 3. 17. De Heere seide tot Adam, het Aertrijk zy om uwent wille vervloekt, Gen. 3. 14. Gen. 3. 18. De aerde sal u distelen en doarnen voortbrengen.

c. Vr. Wat sijn de uwtneemste Schepseleu geweest ?

Ant. De Engelen en de Menschen/ Ps. 104. 4. die sijne Engelen maekt Geesten, Col. 1. 16. Ps. 8. 6.

b. Vr. Wat sijn Engelen ?

Ant. Heilige/ wijse/ magtige/ onsterffelijke Geesten/ Heb. 1. 14. Zijns niet alle dienstbare geesten? Luc. 20. 36. 2 Sam. 14. 20.

b. Vr. Weten de Engelen alle dingen ?

Antw. Neen; (1.) Sy kennen het herte van de menschen niet; (2.) Alle Gods besuyten kennen sy ook niet/ Marc. 13. 32. Van dien dag, en die ure en weet niemant, nog de Engelen die in de Hemelen zijn, 1. Kreg. 8. 20. Eph. 3. 10.

c. Vr. Kennen de Engelen ons menschen hier beneden wel ?

Ant. De Engelen worden van God op de aerde uytgesonden/ ende also konnen sy ons menschen/ ende onse werken wel kennen/ met welke wy besig sijn/ Act. 10. 4. de Engel seide tot Cornelius, uwe gebeden, ende uwe aelmoessen, sijn tot gedagtenisse opgekomen voor God, Matth. 13. 41. Heb. 1. 14.

b. Vr. Zijn de Engelen groot van magt ?

Ant. Ja/ Ps. 102. 29. Lovet den Heere, sijne Engelen, gy kragtige helden. 2 Chess. 1. 7. 2 Kreg. 19. 35.

a. Vr. Kommen de Engelen miraculen doen; ofte hebben sy het herte der menschen in haer magt ?

Ant. Neen; Want het is alleen Gods werk/ Prov. 21. 1. Het herte der Koningen is in de hant des Heeren, Ps. 72. 18. gelooft zy de Heere, de God van Israel, die alleen wonderen doet.

a. Vr. Mogen de Engelen wel aengebeneden worden ?

Ant. Neen/ Col. 2. 18. Dat u niemand en overheersche in nederigheid ende dienst der Engelen, Apoc. 19. 10. Apoc. 22. 9.

b. Vr. Hoe heeft God de eerste menschen geschapen ?

Ant.

Ant. Adam ontving sijn lichaem uit Aerde/ waer in God een ziele blies: Eva wiert gemaakt uit Adams ribbe/ Gen. 2. 7. De Heere God hadde den mensche geformeert uyt het stof der aerde, ende in sijnen neuse geblasen den adem des levens, alsoo werd den mensche tot een levendige ziele, Gen. 2. 21/ 22. Esh. 2. 22.

c. Vr. Hoe zijn wy menschen geworden?

Ant. Na den lichame, dooz middel van ons Ouders; maer na de ziele, dooz Gods scheppinge/ waer dooz de zielen nog dagelijc worden gemaakt/ Heb. 12. 9. Wy hebben de vaders onses vleesches wel tot kastijders gehad, en wy ontfagense: sullen wy dan niet veel meer de vader der geesten onderworpen zijn, en leven? Eccl. 12. 7. Zac. 12. 1.

c. Vr. Wat is de ziele?

Ant. De ziele is het beste deel des menschen/ een geestelijk wesen, dat onsterffelijk is/ en van het lichaem kan afgescheiden worden/ begaest met verstant en wille/ Matt. 10. 28. Vreest u niet voor de gene die het lichaem dooden, ende de ziele niet en kunnen dooden, Eccl. 12. 7. Luc. 23. 46.

c. Vr. Wat was het bysonderste in den geschapen mensche?

Ant. Het beeld Gods/ Gen. 1. 27. God schiep den mensche na sijnen beelde, na den beelde Gods schiep hy hem, Eccl. 7. 29.

a. Vr. Waer in bestaet dit beeld Gods?

Ant. (1.) In de substantie van de ziele/ dewelke was geestelijk, en onsterffelijk: (2.) In de kragten van de ziele/ dewelke zijn/ verstant, en wille: (3.) In de hoedanigheden van de ziele/ ja van den geheelen mensche/ dewelke waren kennisse Gods/ en heyligheyt (4.) In de heerschappy over alle schepselen. (5.) In een staet des geheelen mensche die onsterffelijk was/ en geluksalig, Esh. 4. 24. Doet aen den nieuwen Mensche, die na God geschapen is, in ware gerechtigheid en heyligheid, Eccl. 7. 29. Col. 3. 10. Gen. 9. 6.

c. Vr. Was de mensche dan gantsch onsterffelijk/ en geluksalig?

Ant. Adam was soo onsterffelijk en geluksalig/ dat hadde hy gewilt/ hy hadde konnen niet sterben: nochtans soo niet/ of hy konde sterben en ongelukkig worden/ als hy quam te sondigen/ Gen. 2. 17. Ten dage als gy eet van den boom der kennisse des goets en quaets, sult gy de doot sterben, Gen. 3. 17.

b. Vr. Soude van Adam niet gestorven hebben/ indien hy niet hadde gesondigt?

Ant. Neen/ de doot is een straf van de sonde/ Rom. 6. 23. De beboldinge der sonde is de dood, Gen. 2. 17. Rom. 5. 12. Door een mensche is de sonde in de werelt gekomen, en door de sonde de doot.

c. Vra. Dewilf Adam vooz den val at en dronk/ en ook een vrou troude/ etc. was dit geen bewijs dat hy sterffelijk was?

Ant. Het was een bewijs dat hy sterben konde, indien hy quam te sondigen: Maer niet dat hy sterben soude, indien hy niet quam te sondigen: Want de kracht van Gods beeld en Gods zegen in spijjs en dranch/ soude hem in zijn staet hebben onderhouden buiten de doot/ waer toe diende als een middel, en zegel, de boom des Levens/ Gen. 2. 9. De Heere God hadde alle geboomte uyt het aertrijk doen spruiten, begeerlijk voor't gesigt, en goed ter spijse: En den boom des levens in het midden van den Hof, Gen. 3. 22. Apoc. 22. 2.

c. Vr. Wat plichten leide God den mensche op?

Ant. Adam moest den Hof Eden bouwen / ende bewaren; beyde moesten sy onder het eten van alle vruchten der boomen niet eten van den boom der kennisse, Gen. 2. 16. God gebod den mens/ Van alle boomen deses Hof's sult gy vrylyk eten / vers 17. Maer van de boom der kennisse des goeds en des quaeds, daer van en sult gy niet eten; want ten dage als gy daer van eet, sult gy de doot sterven.

c. Vr. Had Adam ook plichten van Godsdiensfigheyt?

Ant. Adam heeft sig als een heylig schepsel moeten dragen / het welk sonder heilige plichten van danksegging niet en kon geschieden; hier toe diende insonderheyt de onderhoudinge van den Sabbath-dag / die de Heere op de sebenste dag van de Scheppinge instelde/ Gen. 2. 3. God heeft den sevensten dag gezegent, ende heeft dien geheiligt, Exod. 20. 11.

c. Vr. Maer hoe paste op de staet van Adam in sijn onnooselheyt de onderhoudinge des Sabbath's / dewijle Adam niet moede en was van werken?

Ant. Adam moest den Sabbath dagh niet onderhouden om dat hy van arbeiden vermoet wiert / maer om dat hy geen twee dingen gelijk konde doen; Want al-hoe-wel hy niet vermaek dit werk dede van den Hof in Eden / soo konde hy nogtans terwyl hy daer mede bezig was / de openbare Gods-dienst niet oeffenen; Alsoo paste de onderhoudinge van den Sabbath soo wel op Adams als op onse rijcke lieden / die niet behoeven te arbeiden.

Morgen-gefang op de vierde Dag in de Maent.

Stemme: Psal. 100. Gy volkeren des, &c.

1. **G**odt Vader / Soon / en Heyl'ge Geest!
Gy zijt van eeuwigheyt geweest;
Gy schiept de Wereld in de tijd /
Gy toont dat gy almagtig zijt.

2. Hnt niet soo bragt gy alles voort;
Als gy maer gaest u fragtig woort /
Soo was het alles schoon na wensch /
Selfs Engelen en ook den mensch.

3. Gy

3. En heit die Geesten voort-gebragt
 Vol wijsheid/ goedheid/ en vol magt /
 Ten dienst alleen / niet om de eer
 Die 't Pausdom af-neemt van haer Heer.
4. De mensch geschapen/ wierd gestelt
 In Edens schoon/ en huygthaer belt :
 Het lichaem was wylflegte slyk /
 En evenwel onsterffelijck.
5. Onsterffelijck / indien de sond
 Niet brak met sijnen God 't verbond ;
 Maer deed' hy eens een quade beet /
 Terstond soo stond de dood gereet.

Van de Sonde, en Straffe.

De Vijfde dag.

- a. Vr. Zijn de Engelen in haer heerlijke staet alle gebleven ?
 Ant. Neen/ maer sommige hebben gesondigt / Joh. 8. 44. De Duyvel is in de waerheid niet staende gebleven, Jude vers 6.
- b. Vr. Hoe zijn de sondige Engelen verandert ?
 Ant. Van goede Engelen zijn sy quade Duyvelen geworden / geheel tot boosheid sig begevende/ 1 Sam. 16. 14. De boose geest verschrickte Saül, Joh. 8. 44. 1 Petr. 5. 8.
- a. Vr. Zijn de Duyvelen magtig om de bronne te bederben ?
 Ant. Gantsch niet; sy konnen de bronne wel quellen en bestriden/ maer sy sullen noit haer geestelijke staet en vastigheyt overmeesteren/ Matt. 16. 20. De poorten der Hellen en sullen de selvige niet overweldigen, Job 2. 6. Matt. 8. 31.
- b. Vr. Welck is de straffe der Duyvelen ?
 Ant. Sy sijn wylf den Hemel gesloten / en afgeworpen in de Helische verdoemenisse/ Jude vers 6. De Engelen die haer beginsel niet bewaert, maer haer eigen woonstede verlaten hebben, heeft God tot het oordeel des grooten dags met eeuwige banden onder de duyfternisse bewaert, Matt. 8. 29. Matt. 25. 41.
- c. Vr. Hoe is 't met Adam en Eva gegaen ?
 Ant. Sy hebben beide Gods gebod over-getreden/ Gen. 3. 6. De vrou sag dat die boom goed was tot spijsse, ende dat hy een lust was voor de oogen, ja een boom die begeerlijk was om verstandig te maken: En sy nam van sijne vrugt, en at: ende sy gaf ook haren man met haer, ende hy at, 1 Tim. 2. 14.
- b. Vr. Wat was de occasie van desen val ?
 Ant. Uterlijck booz het ooge / de schoonheyt van de verboden huygt: Maer inwendig booz de ziele/ de tentatie des Duyvels/ die daer

daer toe gebuykt een Slange/ en Eva sogt wijs te maken/ datse tot veel heerlijker staet komen konde/ dooz dit eten/ Gen. 3. 4. De Slange seyde tot de vrouwe, gy-lieden en sult den doot niet sterven, vers 5. Maer God weet, ten dage als gy daer van eet, soo sullen uwe oogen geopent worden. ende gy sult als God wesen, kennende goed ende quaet, 2 Coz. 11. 3. Joh. 8. 44.

c. Vr. Is Adam niet genootsaekt dooz eenige buyten-dwang tot de sonde?

Ant. Neen: maer hy heeft byzwillig gesondigt / en liet sig verleyden van Eva; gelijk Eva sig liet verleyden van de Duyvel/ Eccl. 7. 29. Dit hebbe ik gevonden dat God den mensche regt gemaect heeft, maer sy hebben vele vonden gesogt, 1 Coz. 11. 3. Rom. 5. 19.

c. Vr. Is desen bal buiten Gods kennisse en tegen sijn meininge geschiet?

Ant. Neen/want de Heere had de Middelaer van eeuwigheid al geordineert / tot verlossinge wyt desen bal: Soo moet dan de Heere wel getewen hebben / dat Adam vallen soude / 1 Petr. 1. 20. Dewelke voor gekent is geweest, voor de grond-legginge der wereld, Eph. 1. 4. Matt. 10. 29/30.

c. Vr. Heeft God desen bal gewilt?

Ant. Dat desen bal niet is geweest tegen Gods wil / is lichtelijck te verstaen / want God had desen bal gemaklijk konnen beletten: dog heeft God desen bal niet gewilt / met een werkende en goedkeurende wille/ maer hy heeft de bal niet willen beletten/ maer toelaten/ en bestieren tot eere van sijn gerechtigheit en barmhertigheit.

b. Vr. Gaet desen bal Adam en Eva alleen aen?

Ant. Neen/ maer dewijse sy waren het hooft van alle menschen/ soo wert haer sonde ook alle menschen toegerkent / Rom. 5. 12. door eenen mensche is de sonde in de werelt gekomen, en door de sonde de doot: Ende also is de doot tot alle menschen doorgegaen, in welken alle gesondigt hebben, vers. 16/18.

c. Vr. Maer is dit niet onrechtveerdig / te meer / dewijse God seyt Ezech. 18. 20. De ziele die zondigt, die sal sterven: de Sone en sal niet dragen de ongerechtigheit des Vaders?

Ant. Het is niet onrechtveerdig / dat men ook wat quaets lijdt van die / daer men wat goets van had te verwagten: Als ouders haer goet doozbringen / soo laten sy arme kinderen na. God seyt in die plaetse/ niet/ wat hy bysonderlijk in Adam/ die het hooft van alle menschen was / gedaen had: maer wat hy nu voortaan doen wilde onder sijn volck: En dat in dien sin/ als dit de Joden namen/ te weten: God wil nu godbzugtige kinderen niet opleggen de straffen die haer ouders souden hebben verdient: gelijk God niet wil de kinderen

deren gestraft hebben om de sonde van haer ouders/ Deut. 24. 16.
De kinderen sullen niet gedoot worden voor de vaderen, 2 Reg. 14. 6.
c. Vr. Hoe kan een sonde ons toe gerekent worden/ die mi soo lange
ge geleden is / en daer de kinderen niet van weten ?

Antw. Gelijk de gehoorzaamheyt Chyristi ons/ en onse kinderen
ook wert toegerekent/ dewelke ook over veere hondert Jaren is ge-
schiet. De billikheyt en mogelijheyt bestaet hier in/ dat Adam het
Hooft gestelt was van alle menschen/ soo dat God't geen hem over
quam / alle menschen toegerekent: Alsoo wort geseyt/ dat Levi in
Abraham sijn grootvader/ tiende gegeven heeft lange jaren te voo-
ren eer hy geboren was/ Heb. 7. 9. Rom, 5. 19. Gelijk door de onge-
hoorzaamheyt van dien eenen mensche vele tot sondaers gestelt zijn
geworden, alsoo sullen ook door de ongehoorzaamheit van dien eenen
vele tot regtveerdige gestelt worden, 1 Cor. 15. 22.

a. Vr. Wat straffe is op de sonde van Adam gevolgt ?

Ant. Hy heeft Gods Beelt / bestaende in gerechtigheit en heilig-
heit, verloren: Daer by is de Werde verbloekt/ smerten en pijnen zijn
Adam en Eva opgeleit/en eyndelijck hebben sy moeten sterben/ Gen.
3. 19. In het sweet uwes aenschijns sult gy broot eten, tot dat gy tot
aerde weder keert, dewijle gy daer uitgenomen zijt: want gy zijt
stof, ende sult tot stof wederkeeren, Gen. 3. 13/ 17/ 18.

b. Vr. Wat quaet is toegens desen val Adams over alle menschen
gekomen ?

Ant. Behalven den bloek van de Werde/ soo is daer dooz in alle
menschen van de geboorte aen / een verdozenthed in ziel en li-
chaem/ dewelke ook genaemt wort/ de erf-sonde, Ps. 51. 7. Siet
ik ben in ongerechtigheit geboren, ende in sonde heeft my mijne
moeder ontfangen, Job. 14. 1. Joh. 2. 5.

b. Vr. Waer in bestaet dese verdozenthed ?

Ant. In een ontberinge van de oorspronkelijcke gerechtigheit ;
waer dooz ontstaet/ een duisterheyt in het verstant/ een verkeertheit
in den wil en genegentheden / en een algemejne genegenthed tot
het quaet / Rom. 7. 23. Ik sie een ander wet in mijne leden, welke
strijd tegen de wet mijnes gemoets, ende my gevangen neemt onder
de wet der sonde, die in mijne leden is, Rom. 6. 16/ 17.

c. Vr. Hoe veelderley is de erf-sonde ?

Ant. Tweederley: (1.) is deselvjge/ een toegerekende erf-sonde:
en dit is de val van Adam selve/ die wort gerekent/ als of wy die be-
gaen hadden/ Rom. 5. 12. In den welken wy alle gesondigt hebben,
(2.) In een inhangende erf-sonde: en dese is het sondige vleesch dat
dooz voortteeling van ouders in de kinderen komt/ Joh. 3. 5.
dat uyt vlees geboren is, dat is vlees, Job 14. 1. Ps. 51. 7.

¶ c. Vr. Hoe kan de erf-sonde worden woortgereelt / daer heel kinderen geboren worden van heylige ouders ?

Ant. De ouders telen haer kinderen niet na de looy der genade / maer der nature / die bedorven is / gelijk een besnede Jode teelde een onbesnede kind : en wijsse ouders samtijds botte kinderen.

b. Vr. Is dan hier dooz de kragt en vytheit der wille ten goede verhoeken ?

Ant. Ja / Rom. 7. 21. So vinde ik dan dese wet in my, als ik het goede wil doen, dat het quade my byligt, Rom. 7. 15 / 18. Gal. 5. 17.

c. Vr. Waerom eischt God dan van den mensche iet / daer toe hy onmagtig is ?

Ant. God is niet gehorden van zijn regt te wijken / al is het menschelijck geslagt onmagtig geworden / dewijl het ontstaen is uyt sijn eigen versium: En ook / oin dat de natuerlijcke mensch sig selven in dese onmagt en boosheit nog behaegt, Rom. 1. 32. De mensch als Gods schepsel ; blijft altijd onder Gods Wetten / Matth. 22. 37. Gy sult lief hebben den Heere uwen God met geheel u herte, met geheel uwe ziele, en met geheel u verstant, vs. 39. Gy sult uwen Naesten lief hebben als u selven, Matt. 18. 25 / 26. Rom. 8. 3.

c. Vr. Hoe seit dan Christus / Matth. 23. 27. O Jerusalem! hoe meenigmael heb ik uwe kinderen by een willen vergaderen, gelijkerwijs een hinne hare kiekenen by een vergadert onder hare vleugelen, ende gy lieden en hebt niet gewilt ?

Ant. Christus spreekt de Phariseen en Schyftgeleerde aen / dewelcke na vermogen verhinderden / dat het gemeene volk tot Jesus niet mochten komen : Soo dat dit niet en raecht den wille des menschen selve ; want vele quamen nog tot Jesus in weerwil van de Phariseen / vers 13. Ofte soo men dit verstaet van het gemeene volk / soo is 't maer een bewijs / dat de mensche een vryen wil heeft tot het quade en niet tot het goede / Jer. 4. 22. Wijs zijnt om quaet te doen, maer goet te doen en wetent niet.

a. Vr. Heeft dese verdozventheyt alle menschen verontreynigt / selfs ook Maria ?

Ant. Ja / alle menschen die dooz natuerlijcke geboorte uyt man en vrouwe voortkomen / Joh. 3. 6. Het gene uyt vlees geboren is, dat is vlees, vers 5. Job. 14. 1. Ook is Maria onreyn geweest / want sy erkent een Zaligmaker, Luce 1. 47.

a. Vr. Wat vrugten haert dese natuerlijcke verdozventheid ?

¶ Ant. Alle dadelijcke sonden in doen en laten : in quade gedachten / woorden / en werken / Gen. 6. 5. De Heere sag dat de boosheit des menschen mecnigvuldig was op de aerde, ende al het gedigt sel der gedagten sijnes herten, t'allen dagen alleenlijk boos was, Mat. 15. 19. Gal. 5. 19.

a. Vr. Soude dan de mensche sig van sonden niet kunnen onthouden?

Ant. Soo verre is 't daer van daen / dat dit de onherboozne mensche sonde kunnen doen / dat zelfs de herboozne sonder stryckelen niet kunnen leven / Jer. 13. 23. Sal ook een Moorman sijn huijt veranderen, ofte een Luipaert sijne vlekken? Soo sult gy lieden ook kunnen goet doen, die gewent zijt, quaet te doen, Jac. 3. 2. Wy stryckelen alle in velen, Matth. 7. 18.

b. Vra. Wat is een dadelijke sonde?

Ant. Al dat dadelijk strijft tegens Gods Wet / 1 Joh. 3. 4. De sonde is ongerechtigheit, Rom. 3. 20.

b. Vr. Staen ook de gedagten en begeerten tegen Gods Wetten / als sonden aen te merken?

Ant. Ja: want deselve worden bestraff / dewijle de Heere een heilig herte eischt / Gen. 8. 21. Het gedigtfel van 's menschen kerte is boos van sijner jeugt aen, Matth. 15. 19. Matth. 22. 37.

a. Vr. Is dit alleen een dadelijke sonde / als men doet 't gene quaet is?

Antw. Neen / maer het wort ook booz een dadelijke sonde gerekent / als men niet en doet dat goet is / Jac. 4. 17. Wie dan weet goet te doen, en niet en doet, dien is het sonde, Matth. 25. 35 / 36.

b. Vr. Verdienen de sonden ook eenige straffen?

Ant. Ja / Deut. 27. 26. Vervloekt zy, die de woorden deser Wet niet en sal bevestigen, doende deselve, Rom. 2. 9. Jer. 21. 19.

a. Vr. Wat straffen verdienen de sonden?

Ant. De doot met alle hoortgaende en volgende ellendigheden / Rom. 1. 32. Welke weten het regt Gods, namelijk dat de gene die sulke dingen doen des doots waerdig zijn, Gen. 2. 17. Rom. 6. 23.

b. Vr. Is de tijdelijke doot een straffe van de sonde?

Ant. Ja / Rom. 5. 12. Gelijk door eenen mensche de sonde in de werelt ingekomen is, ende door de sonde de doot, ende alsoo de doot tot alle menschen doorgedaen is, Rom. 3. 26. De befoldinge der sonde is de doot, Gen. 3. 19. 1 Cor. 15. 22.

c. Vr. Waerom sterben dan ook de geloobige / dien de sonden vergeven zijn?

Ant. Om dat / al is 't dat de schuld der sonde vergeven is / nochtans het bederf dat de sonde in de menschelijke nature heeft gebracht / is ook nog in de geloobigen; Evenwel verschilt de doot van de vrome beel van de doot der godloosen. De doot der geloobige is een overblijffel der sonde / maer wort haer verandert in een ingang ten eeuwiggen leven / Ps. 116. 15. Kostelijk is in de oogen des Heeren de doot sijner Gunst genoten, Rom. 6. 7. 1 Cor. 15. 55.

a. Vr. Wat straffen verdienen de sonden meer/als de tijdelijke doot?
 Ant. De eeuwige doot in de Helle/ Apoc. 6. 8. Ik sagh, ende fiet,
 een vael paert, ende die daer op sat, sijn naem was de doot, en de Helle
 volgde hem na, Jude vers 6. Apoc. 21. 8.

a. Vr. Is 'er nu al een Helle?
 Ant. Og ja het! Luc. 16. 24. Hy riep ende seyde/ Vader Abra-
 ham ontfermt u mijner, ende send Lazarum, dat hy het uysterste sijnes
 vingers in het water doope, ende verkoele mijn tonge: want ik lijde
 smerte in dese vlamme, Num. 16. 33. 1 Petr. 3. 19.

b. Vra. Wat is de Helle?
 Ant. Dit weten wy niet / maer het is ergens een sekere plaetse
 beneden/ Num. 16. 33. Sy voeren neder, sy, ende alles wat hare was
 levendig ter Hellen, Matt. 8. 12. 1 Petr. 3. 19. De geesten die in
 de gevangnisse zijn.

a. Vr. Welke is de straffe van de Helle?
 Ant. Die straffe is tweederley: (1.) Het ontbeeren van Gods
 gunste en genadige tegenwoordigheit/ 2 Chess. 1. 9. De welke sul-
 len tot straffe lijden het eeuwig verderf van 't aengesigt des Heeren,
 en van de heerlijkheyt sijner sterkte, Matth. 27. 25. Apoc. 21. 8.
 (2.) Het gevoelen van allerley groufsame pijnen en toymenten / in
 het midden des vyers/ Matt. 25. 41. Dan sal de Heere seggen tot
 die gene die aen sijne linker hand zijn: Gaet weg van my, gy ver-
 vloecte in het eeuwige vyer 't welk den duyvel en sijne Engelen
 bereit is, Luc. 16. 24. Ik lijde smerte in dese vlamme, Matt. 8. 12.
 Apoc. 19. 20.

b. Vr. Hoe lange sal dese pijnige duren?
 Ant. Eeuwig/ sonder einde/ of verlichtinge/ Apoc. 20. 10. Sy sullen
 gepijnigt worden dag en nacht in alle eeuwigheit, Apo. 14. 10. Mar. 9.

c. Vr. Waerom sullen dese pijnen eeuwig duren?
 Ant. Om dat de verdoemde eeuwig in haer sonden blijven: Dog
 insonderheyt / om dat de sonden begaen worden tegen de eeuwige en
 oneindige Majesteit Gods/ 1 Sam. 3. 25. Wanneer een mensche
 tegen den Heere sondigt, wie sal voor hem bidden? Heb. 10. 31.
 Vreeselijck is het te vallen in de handen des levendigen Gods.

a. Vr. Wat sonden verdienen dese straffe der Helle?
 Ant. Alle sonden groot en klein/ ja tot het minste sondige woort
 toe/ Matt. 5. 22. Ik segge u: wie tot sijnen broeder segt, gy dwaes,
 die sal strafbaer zijn door het helsche vyer, Matt. 12. 36 Jac. 2. 10.

c. Vr. Zijnder dan geen vergebelijke sonden / die alleen een tijd-
 lijke straffe verdienen?

Ant. Neen: want de sonden verdienen alle sonder onderscheit /
 de eeuwige doot / Rom. 6. 23. De befoldinge der sonde is de doot,
 Matt. 5. 22. Deut. 27. 26.

Morgen-gefang op de vijfde Dag van de Maent.
Stemme: Psalm 130. Uyt den diepten &c.

1. O Schickelijck verand'ren In Hemel en op aerd! Deel Eng'len met malkand'ren Woerden van boosen aerd: Sy die als ligten stonden Dooz God in heerlijckheyt: Die leggen nu gebonden In Helsehe dwysterheyt.	3. Adam wierd doe een Spitter In 't sweert booz eygen broot: En Eva droeg seer bitter De smerten van haer schoot. God dreef haer straks uyt Eden, De blaek verdoof het landt/ De dood verdoof de leden/ De sond' / wil, en verstand.
2. De slang dooz duibels bonden/ Crof Eva daed' lijk aen / En bragt haer beid' tot sonden / Eilars! doe was 't gedaen: Doe sag men Satans loosheit / En hoe men 't had gemaakt / Doe sag men in de boosheyt / En ziel / en lichaem naekt.	4. Wy oudste Beste-vader! Wy zijn dooz uwen bal Bedoofven al-te-gader / Bedoofven heel en al: Ons dreygen alle blaeken / En hier / en na dees tijt Wat raet sullen wy soeken? Wy zijn het lehen quijt.

Van Gods Voorzienigheid.
De fescde Dag.

a. Vr. Heeft God sijn hand en sorgje van de Wereld en van den
Menschen niet afgetrocken van wegen de sonde?

Ant. Neen / maer hy heeft alle Schepselen onder sijn voorzie-
nigheid en regerende magt behouden / Act. 17. 25. Hy geeft allen
het leven ende den adem, Ps. 104. 29. Act 17. 28.

b. Vr. Hoe komt het dan / dat 'er soo veel on-ordentelijke ver-
anderingen / en vertoefingen in de Werelt boozballen / dooz booz-
log / waternooden / etc.?

Ant. Even dat sijn bewiisen van Gods rechtveerdige regeringe
in het straffen van de boose / Ezech. 14. 21. Also seit de Heere; Ik sal
mijn vier boose gerigten, het sweert en den honger, ende het boose
gedierte, ende pestilentie, senden tegen Jerusalem, om daer uyt men-
schen, ende beesten uyt te roeyen, Esai. 14. 28. Mich. 2. 12.

c. Vr. Maer / indien God alles regeert / hoe komt het dan / dat
het den bosen wel gaet / en den vromen veeltijts qualijk?

Ant. Het gaet den bosen noit wel / nog het gaet den vromen noit
qualijk / Esai. 3. 10. Sezget den rechtveerdigen, dat het hem wel
gaen sal: dat sy de vrugten harer werken sullen eten, vs. 11. Wee den
godlosen, het sal hem qualijk gaen: want de vergeldinge zijnder han-
delin-

delinge fal hem gefchieden, **Ecl. 8. 12/13. 1 Tim. 4. 8.**

c. Vr. Dint men nogtans niet wel vrome lieden die armoede/ siekte/ ballingschap/ etc. lijden/ terwijlen de godloofe alles besitten't geen sy wenschen?

Ant. Ja: maer dit maekt de vrome niet ongelukkig / nogte de godloofe gelukkig / dewijl dese verfoekinghen vooz vrome bewijfen 3ⁱⁿ van Gods vaderlijke liefde/ **Heb. 12. 6.** Want dien de Heere lief heeft kastijt hy, en hy geeffelt een ygelijk Sone die hy aenneemt, **Pf. 119 70. Rom. 8. 28.** Wy weten dat den genen die God lief hebben alle dingen mede werken ten goede. **Ook is de boozspoet geen geluk vooz de godloofe/ want hier vooz worden sy verhardt in de sonde/ en haer vozdeel wozt alsoo zwaerder / Heb. 12. 8.** Maer indien gy sonder kastijdinge zijt, welker alle zijn deelagtig geworden, soo zijt gy dan basterden, en niet sonen, **Pf. 73. 17/18.** Immers set gyse op gladde plaetsen, gy doetse vallen in verwoestingen, **Ier. 12. 2/3.**

a. Vr. Gaet Gods boozsienigheyt ober alle dingen?

Ant. Ja/ **Esaï. 45. 7.** Ik formere het licht, ende sceppe de duisternisse: Ik make den vrede, ende sceppe het quaet; ik de Heere doe alle dese dingen, **Eph. 1. 11. Rom. 11. 36.**

a. Vr. Worden de groote dingen in de nature van God bestiert?

Ant. Ja/ **Matth. 5. 45.** Hy doet sijn sonne opgaen over boofe en goede, ende regent over regtveerdige en onregtveerdige, **Job. 37. 5/6. Pf. 135 7.**

b. Vr. Regeert God ook de groote dingen in Landen en Steden?

Ant. Ja/ **Dan. 4. 25.** Bekent dat de Alderhoogste heerschappy heeft over de Koninkrijken des menschen, ende geeftse wien hy wil, **Pro. 21. 1. Job 12. 23/24.**

a. Vr. Gaet Gods voorsienigheyt ook ober de kleyne dingen in de nature?

Ant. Ja/ **Pf. 104. 14.** Hy doet het gras uitspruiten voor de beesten, ende het kruyd tot dienst der menschen: doende't broot uyt de aerde voortkomen, **Pf. 147. 9.** Die het vee sijn voedsel geeft, den jongen raven alsse roepen, **Matt. 6 26/20.**

c. Vr. Gaet Gods voorsienigheyt ook ober de boozballen van ons leben in boozspoet en tegenspoet?

Ant. Ja/ **1 Sam. 2. 7.** De Heere maekt arm, ende hy maekt rijk: Hy vernedert, ende hy verhoogt, **Pf. 113. 7/8. Pf. 75. 7/8.**

b. Vr. Gaet ook Gods voorsienigheyt ober de vrywillige saken die aen ons eyae wille schijnen te hangen?

Ant. Ja/ **Ier. 10. 23.** Ik weet, o Heere! dat by den mensche sijnen weg niet en is: het en is niet by eenen man die wandelt, dat hy sijn gang sigte, **Esd. 7. 27. Pro. 21. 2.** Des Konings hert is in de hand

hand des Heeren als water-beken, hy neygt het tot al dat hy wil.

a. Vr. Gaet Gods voorsienigheid ook over geringe / en gebeur-
lijke dingen / die by gebal schijnen te geschieden ?

Ant. Ja / Mat. 10. 29 Worden niet twe muskens om een penning-
ken verkogt: en niet een van dese en sal op der aerden vallen sonder
uwen Vader, Psal. 16. 33. Het lot wort in den schoot geworpen,
maer het geheele beleit daer van is van den Heere, 1 Reg. 22. 34.

b. Vr. Gaet Gods voorsienigheid ook over sondige werken ?

Ant. Ja / Act. 4. 27 In der waerheid zijn vergadert tegen u heilig
kint Jesum, welken gy gefalft hebt, beide Herodes, ende Pontius Pila-
tus, met de Heydenen, ende de volkeren Israëls, om te doen al wat
uwe hant en raet te voren bepaelt hadde dat geschieden soude, Gen.
45. 5 / 7 / 8 / 9 / 20. 2 Sam. 12. 11 / 12.

c. Vr. Is God dan een Auteurs en Werkmeester van de sonde ?

Ant. Versloekt zy die sulks soude derden seggen: Het quaet der
sonde komt niet van God / maer van de Duivel / en den mensch:
Gods werk is altijd goed / en heilig / Deut. 32. 4. Hy is de Rotzsteen
wiens werk volkomen is; want alle sijne wegen zijn gerigte: God is
waerheid, ende en is geen onrecht: rechtveerdig, ende recht is hy, Lev.
19. 2. Jac. 1. 13. Niemand als hy versogt word, en segge, ik worde
van Godt versogt, want God en versoekt niemand.

c. Vr. Haedanig is Gods voorsienigheid ontrent de sonde ?

Ant. (1.) God laet de sonden geschieden sonder de selbige te ver-
hinderen / Act. 14. 16. Welke in de voorleden tijden alle de Heidenen
heeft laten wandelen in hare wegen, Rom. 1. 24.

(2.) De Heere stelt palen vooz den sondaer / ende houd hem al-
soo in sijn bedwang / dat hy niet alle sonden bedrijve / die hy vooz-
neemt / of daer hy lust toe heeft / Gen. 20. 6. Ik heb u ook belet, van
tegen my te sondigen: daerom en hebbe ik u niet toegelaten haer aen
te raken, 1 Reg. 13. 4.

(3.) God bestiert de sondaers na sijn wil / tot soodanigen eynde /
als de Heere tot sijn meeste cere van gerechtigheid / of barmhertig-
heit / dienstig verdeelt; gelijk een Kuyter / een woest paert / Esa. 10.
hers 15. Sal een biele roemen tegen dien, die daer mede houwt? Sal
een zage pochen, tegen dien, die se trekt, Esa. 10. 6. Ik sal Assur
sinden tegen een huichelsch Volk, &c.

(4.) God heeft over sommige sondaers een bysondere / en vooz
ons onbegrijpelyke / dog altyds een sere rechtveerdige regeringe /
waer vooz hy haer verblind en verhard Joh. 12. 40. Hy heeft haer
oogen verblind, ende haer herte verhard, Rom. 9. 12. Rom. 9. 18.

b. Vr. Gaet Gods voorsienigheid ook over 't quaet der straffen
en ellenden ?

Ant. Ja: Ende dit alsoo / dat de Heere het quade der straffe werkt en toefend / Amos 3. 6. Salder een quaat in de Stad zijn, dat de Heere niet en doe, Esa. 45. 7. Thzen. 3. 37/38.

c. Vra. Hangt de tijd van ons leuen en steruen ook aen Gods voorfienigheid?

Ant. Ja/ Job 14. 5 De dagen der menschen zijn bestemmet, het getal sijner maenden is by u, gy hebt sijne bepalinge gemaect, die hy niet overgaen en sal, Job 31. 15. Ps. 139. 14/15.

c. Vr. Kan de mensche dan sijn leuen niet verkorten nog verlengen?

Ant. De mensch kan soo verre sijn leuen wel verkorten / dat hy komt te steruen eer de pale van sijn doot / in de nature gestelt/ gekomen is: Want die palen zijn ontrent tseventig of tachtigh jaren, Ps. 90. 10. Maer als de mensche met Gods voorzienigheid wordt vergeleken/ soo kan hy sijn dagen niet verkorten/ dat is/ yder mensche sterft op die tijd / dewelke God gestelt heeft.

c. Vr. Soude dan God bestoten hebben dat dese mensche sal verdencken / een ander vermoort worden/ een ander doot vallen/ een ander op sijn bedde steruen / etc.?

Ant. Ja / want de Zee / het Land / den Oorlogh etc. leggen soo wel onder Gods voorzienigheid / als het bedde: Die in het water sterft / komt niet meer by gebal in den Hemel of in de Helle / dan die op sijn bedde sterft: De doot by ongeluk is ook door Gods providentie/ Exod. 21. 13. God heeft hem zijn hand doen ontmoeten, Deut. 19. 5.

b. Vr. Is het door God niet onbetamelijk / dat hy hem met soo kleine en geringe dingen bemoept?

Ant. Gantsch niet: Het is niet onbetamelijk / dat God regere / 't gene hy gemaect heeft; en dat hy door de geringste schepselkens / groote oordeelen souwijds uitvoere / Exod. 8. 16. Vorder seide de Heere tot Mose, segt tot Aaron, strekt uwen staf uit, ende slaet het stof der aerde, dat het tot Luifen werde in den gantsche Egypten-lande, Exod. 8. 2. Joel. 1. 4.

c. Vr. Indien alle dingen gaen na Gods voorzienigheid, geschieden dan alle dingen nootsakelijk?

Ant. Gods voorzienigheid heeft een seker einde en uitkomst / soo dat alles moet geschieden gelijk God wil; Nogtans ten opzichte van ons menschen / soo laet God ons de dingen als wyze en gebeurlijke sien / Prov. 16. 1. De mensche heeft schickinge des heren, maer de antwoord ter tonge is van den Heere, Actoz. 4. 27/28. Joh. 19. vers 33/36.

c. Vr. Zijn dan alle raetslagingen en gebeden niet vergeefs?

Ant.

Ant. Neen: Maer in tegendeel / deselvaige zijn nodig / de koste
 God daer dooz sijn voorfienigheit, als dooz middelen / wil wyt-boe-
 ren / Dan. 9. 2. Ik Daniel merkte in de Boeken dat het getal der Jaren
 van het welke het Woord des Heeren tot den Propheet Jeremiam
 geschied was, in 't vervullen van de verwoestinge Jerusalems, tse-
 ventig jaer was, vers 3. Ende ik stelde mijn aengesigte tot God den
 Heere; hem te soeken met den gebede, met smeekingen, met
 vasten, sak, ende asche, 2 Sam. 7. 27. Apoc. 22. 17/ 20.
**c. Vr. Met hoedanighe werkinge is God besig ontrent alle sijn
 Schepselen?**

Antw. (1.) Met een werkinge der onderhoudinge, Heb. 1. 3.
 Hy draegt alle dingen door het Woord zijner kragt, Act. 17. 25/ 28.
(2.) Dooz een werck van regering en bestiering aller dingen / Es.
 45. 7 Ik formere het ligt en sceppe de duisternisse: Ik make den vrede,
 en sceppe het quaet: Ik de Heere doe alle dese dingen, Chz. 3. 37.
b. Vr. Hoe onderhoud God de schepselen?

Ant. Sommige sonder eenige tusschen komende middelen / na-
 melijk / de Hemel / de Aerde / de Engelen / onse Zielen / etc. Som-
 mige dooz tusschen komende middelen / Hof. 2. 20. Ik sal, spreek de
 Heere den Hemel verhoren, ende die sal de Aerde verhoren, vers 21.
 Ende de aerde sal het koren verhoren, mitsgaders de most, ende de
 oly: Ende die sullen Jizreel verhoren, Ps. 104. 14. Act. 4. 17.

**b. Vr. Is de Almagtige dan aen eenige middelen gebonden in
 het uitwerken van sijn voorfienigheit?**

Ant. Neen: Sam. 14. 6. By den Heere en is geen verhandering om
 te verlossen, door vele, of door weinige, 2 Chz. 14. 14. Dan. 3. 17.

c. Vr. Hoe regeert God de redenloose Schepselen?

Ant. Dooz een natuerlijke drijf / volgens haer eerste ingescha-
 pen nature / Jer. 31. 35. Soo siede de Heere, die de Sonne ten ligte
 geeft des daegs: de ordeninge der Mane ende der Sterren des nagts,
 Gen. 1. 24. Esai. 55. 10

**c. Vr. Soude men Gods regeringe in de nature wel kunnen sien /
 indien Gods Woort ons dit niet en openbaerde?**

Ant. Ja: want men verneemt in beesten en kruiden / een sonder-
 linge wijsheit / ordre / vastigheit / en gediensfigheit vooz ons men-
 schen, Prov. 30. 24. Dez vier zijn van de kleinste der aerde, dog de-
 selve zijn wijs, met wijsheid wel versien, vs. 25. 26. Prov. 6. 6. Gaet
 tot de miere, gy Luyaert, siet hare wepen, en wolt wijs, Act. 8. 7.

a. Vr. Woort God niet moede als hy dese dingen soo verzoegt?

Ant. Neen; want de Heere heert een Almagtigen wille / Esai.
 40. 28. En weet gy 't niet? en hebt gy niet gehoort, dat de eeuwige
 God, de Heere, de Schepper der enden der aerde, nog moede, nog
 met

mat en wort, Ps. 33. 9. Hy spreekt, en het is'er, hy gebied ende het staet'er, Apoc. 4. 11.

c. Vr. Goedanig erkent men God te zijn / uit de onderhoudinge en regeringe van de werelt?

Ant. Hier door kennen wy Gods Algenoegsaemheit, Wijsheit, Magt, Goetheit, en Regtvaerdigheid, Act. 17. 25. Hy en wort niet van menschen handen gedient, als iet behoevende: also hy selfs allen het leven, den adem, ende alle dingen geeft, Ps. 8. 2 1 Tim. 1. 17.

Morgen-gefang op de seste Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 6. Wilt my niet straffen Heere, &c,

1. Fontein van alle zegen! Hoe goedig zijn u wegen: U wijsheit / en u magt! Gy kondt ons al doen sterben / En 't groote Al bederven / Dat gy hebt voortgebragt. 't Is waer / gy hebt u slagen / Om Lant en volk te plagen: Nogtans al wat'er leeft / Al wat de lugt door bliet / Al wat de zee door kliebet / Gy spijs en voedsel geeft.	3. De Son rijst om te lichten / De donder werp haer schigten / De regen stoot: de wint Waert na u welgebatten / En alles moet wtrhatten / Na dat gy zijt gesint. 4. Gy kleet ons velt met vrugten Gy doet een ander sugten Over 't onvrugthaer dal: Dees moet gy bitter weenen / En die gaet by daer henen: Gy zijt het al in al.

Van de Verkiefinge, en Verwerpinge.

De sevende Dag.

b. Vr. Heeft God eeing ander besluit gemaekt over het mensche-
 lijke geslagte / als het besluit van sijn voorsienigheid?

Ant. Ja hy: Want het besluit van de voorsienigheid siet op dit
 tijdelijke leven; dog de mens heeft ook sijn opzigt op de eeuwige doot,
 of op het eeuwige leven: waer over God ook sijn raed en besluit
 heeft gemaekt / Matt. 25 34. Komt gy gezegende mijns Vaders,
 ende be-erft dat Koninkrijk, 't welk u bereit is voor de gront-leggin-
 ge der werelt, Luc. 12. 32. Dan. 12. 2.

c. Vr. Hoe wort dat besluit genaemt?

Ant. De godlyke prædestinatie, ofte voor-verordineringe, Eph.
 1. 5. Die ons te voren verordineert heeft tot aenneminge tot kinde-
 ren, Rom. 8. 29.

c. Vra. Heeft God dan niet een voor-verordineringe onderschept
 gemaekt tusschen de menschen?

Ant. Ja / 1 Thess. 5. 9. God en heeft ons niet gestelt tot toor-
 ne,

ne, maer tot verkrijginge der zaligheyt door Jesum Christum, Rom. 11. 7. Rom. 9. 18.

b. Vra Hoe wert die voor-verordineringe genaemt / ten aensien van die zalig woorden?

Ant. De verkiefinge / Eph. 1. 4. Gelijk hy ons uitverkoren heeft.

Matth. 22. 14. Rom. 9. 11.

a. Vr. Wanneer heeft God dese verkiefinge gedaen?

Ant. Van eenwigheit. Eph. 1. 4. Gelijk hy ons uytverkoren heeft in hem, voor de gront-legginge der Werelt, Matth. 25. 33. 2 Tim. 1. 19. D. genade gegeven voor de tijden der eewen:

b. Vr. Gaet de verkiefinge ober bysondere personen?

Ant. Ja/ gelijk als een Koning sommige van sijn Onderdanen / met namen aenteikent / Phil. 4. 3. Mijne Mede-arbeiders, welkers namen zijn in het Boek des levens, Rom. 9. 13. 2 Thess. 2. 13.

a. Vr. Zijn alle menschen uytverkorene?

Ant. Neen: maer het minste gedeelte der menschen is uytverkoren / Matth. 20. 16. Vele zijn geroepen, maer weynige uytverkoren, Rom. 9. 13 Rom. 11. 7.

c. Vr. Hoe seit dan Paulus / 1 Tim. 2. 4. God wil dat alle menschen zalig worden?

Ant. Alle, betekent hier allerley menschen / hooge en lage: Joden en Heidenen / als blijkt vers 1. Danklegginge voor alle menschen: Dat is / vooz allerley / gelijk het soo wozt verklaert vs. 2. voor Koningen, en alle die in hoogheit zijn. So dat dit is / 't selve dat Paulus dus uytspreekt / Rom. 3. 29. Is God een God der Joden alleen? Ende en is hy 't ook niet der Heidenen? Ja, ook der Heidenen, Gal. 2. 28.

c. Vr. Hoe seit dan Paulus / 1 Tim. 4. 10. God is een behouder aller menschen, maer aldermeest der geloovige?

Ant. De sin is: God draegt sozge vooz alle menschen / hy onderhoud haer / en beschermt haer in dit leven / maer aldermeest draegt hy sozge vooz de geloovige / Ps. 36. 7. Heere gy behoud menschen en beesten, Ps. 73 1. Immers is God Israël goet.

b. Vr. Wat heeft God bewogen tot dese verkiefinge?

Ant. Ons is niet anders geopenbaert / als Gods welbehagen, Ephes. 1. 5. Die ons te voren verordineert heeft tot aenneminge tot kinderen door Jesum Christum, na het welbehagen zijns willens, Rom. 2. 16. Matth. 11. 25.

a. Vr. Is God niet bewogen dooz onse goede werken / om ons te verkiefen?

Ant. Neen / Rom 11. 6. Indien het uit de werken is, soo en is 't geen genade meer, 2 Tim. 1. 9. Niet na onse werken, maer na sijn eigen voornemen, Eph. 2. 8/9.

b. Vr. **Is God niet bewogen om ons te verkieſen door ons voor-geſien geloove?**

Ant. **Neen** / want het geloove is een volgende huzigt op de verkieſinge / Act. 13. 48. Daer geloofden ſoo vele, als'er geordineert waren tot het eeuwige leven, Eph. 1. 5. Joh. 10. 26.

c. Vr. **Hoe ſeyt dan Paulus / Heb. 11. 6. Sonder geloove is 't onmogelijk God te behagen?**

Ant. **Dat is te ſeggen; ſonder dit geloove / Dat God is; en dat hy een belooner is der gener die hem ſoeken, vs. 6. Sal niemant godſalig na Gods Wetten wandelen / Rom. 14. 23. 't Gene uit den geloove niet en is, dat is ſonde. Dog wy zijn uitverkoren / eer wy God behaegden: dat is / eer dat wy door een geloovigen wandel hem aengenaem waren / Rom. 9. 11. Als de kinderen nog niet geboren waren, nog iet goets, ofte quaets gedaen hadden, 2 Tim. 1. 3.**

c. Vr. **Maer / in Chriſto uitverkoren te zijn, Eph. 1. 4. Is dat niet te ſeggen / als geloovige aengemerkt te zijn?**

Ant. **Neen** / want wy worden ook geſeit in Chriſto geroepen te zijn/en in hem de verloffinge te hebben, vs. 7. 2 Tim. 1. 9. 't welk nogtans geſchiet is / eer wy geloovige zijn: Maer het betekent ſoo veel als / door hem: dat is / om door hem tot de zaligheit gebragt te worden / gelijk het wort verklaert / vs. 5. Die ons te voren verordineert heeft tot aenneminge tot kinderen door J. Chriſtum. Ep. 1. Col. 1. 16.

b. Vr. **Als Paulus ſeit / Eph. 1. 4. Gelijk hy ons uytverkoren heeft, ſpreekt hy dan niet van geloovige?**

Ant. **Ja hy / Dog niet als of hy geloovige waren geweest voor de verkieſinge: maer die nu door hare verkieſinge geloovige waren geworden: gelijk hy ſeit / vers 7. In welchen wy hebben de verloffinge, 2 Tim. 1. 9. Eph. 1. 9.**

c. Vr. **Maer hoe ſeyt dan Jacobus Jac. 2. 5. En heeft God niet uytverkoren de arme deſer werelt, rijk in 't geloove?**

Ant. **Jacobus wil ſoo wenig ſeggen / dat het geloove gaet door de verkieſinge / als hy wil ſeggen / dat / Erfgenamen des Koninkrijks te zijn, gaet door de verkieſinge / 't welk is het eynde en ge-
Volg op de verkieſinge / Act. 13. 48. Maer de ſin is / dat God de arme ook heeft verkieſen / op dat ſe rijk ſouden zijn in den geloove; Ofte / dat den arme na den lichame / die rijk zijn in den geloove / ook van God verkieſen zijn / Matt. 11. 25. Ik danke u Vader, dat gy deſe dingen den kleinen hebt geopenbaert, 1 Coz. 1. 26.**

b. Vr. **Oewijſe het Evangelium ſeit / dat die den Sone gelooft, het eeuwige leven heeft, Joh. 3. 16. Strijd deſe verkieſinge hier niet tegen aen?**

Ant. **Neen** / want die God heeft ten leven verkieſen / eerſe geloofden /

loofden / deselve heeft hy voorgenomen het geloove te geven / om daer door zijn verkiefinge wyt te voeren / en soo na de beloften des Euangeliums haer zalig te maken: Soo dat / die in den Sone gelooven, soodanige zijn / welke God van ewigheit heeft wytkoren / op datse in den Sone souden geloven / en soo salig worden / Rom. 8. 30. Die hy te voren verordineert heeft, die heeft hy ook geroepen, 1 Petr. 1. 2.

b. Vr. Door wat middelen voert God dan de verkiefinge wyt ?

Ant. Door al den zegen des Euangeliums / die ons in Christo is gegeven / Eph. 1. 3. Gezegend zy de God en Vader onfs Heeren J. su Christi, die ons gezegend heeft met alle geest-lijke zegeninge in den Hemel in Christo, Rom. 8. 28/29/30/31. Eph. 1. 7.

a. Vra. Is de verkiefinge vast en on veranderlijk ?

Ant. Ja / 2 Tim. 2. 19. Evenwel, het vaste fundament Gods staet, hebbende desen zegel, God kent de sijne, Rom. 9. 11. Op dat het voornemen Gods dat na de verkiefing is, vast bleve, Joh. 10. 28. Mijne Schapen sullen niet verloren gaen in der eeuwigheid.

b. Vr. Hoe seyt dan Petrus / 2 Pet. 1. 10. Broeders beneerstigt u om uwe roepinge en verkiefinge vast te maken ?

Ant. De sin is / dat sy haer gemoed hier van mosten sien te versekeren: dewijle de verkiefinge twee zegelen heeft: een aen Gods zijde / sijn vaste voornemen, Rom. 9. 11. Het ander, aen onse zijde / tot onse versekering: Het geloove, kragtig door goede werken / 2 Coz. 13. 5. Onderzoek t u selven of gy in het geloove zijt, beproeft u selven: Ofte en kend gy u selven niet dat Jesus Christus in u is, 't en zy dat gy eenigins verworpelijk sijt, 2 Tim. 2. 19.

c. Vr. Hoe is dan dit dreygementen te verstaen. Ezech. 18. 24. Als de regtveerdige sich af-keert van sijne regtveerdigheit, hy sal in sijne sonden sterven ?

Ant. God sield de nature van de Wer door / die straffen heeft door godloose / en op conditie gewoon is te spraken / Jer. 18. 7/8. Maer na het Euangelium sullen regtveerdige noyt geheel van haer gerechtigheid af-wijken / Ezech. 36. 26. Ik sal u, seit de Heere, een nieu hert gegeven, vs. 27. Ik sal mijn Geest geven in het binnenste van u: En ik sal maken dat gy in mijne insettingen sult wandelen, en mijne regten sult bewaren, en doen, Ezech. 11. 29. Jer. 31. 32/33.

a. Vr. Hoe seit dan Moses / Exod. 32. 32. Indien gy hare sonden niet vergeven sult, soo delgt my uit het Boek, 't welk gy geschreven hebt ?

Ant. Moses spreekt niet van het Boek der verkiefinge / maer van het Boek des tijdelijken levens; en wilde liever sterven / dan al de straffen van Gods volk aensien; Want de verkiefinge quam

hier niet te passe: de straffe en sonden des volks konden geen reden zijn / om Moeten in de Helle te doen komen / heel min / dat hy dit versogt soude hebben / 2 Reg. 22. 20. Esai. 39. 8.

c. Vr. Is het dan niet eben eens / of de uitverkorene goet doen of niet?

Ant. Neen / want dooz haer goet doen moeten sy haer verskeren van haer verkiezinge: indien sy onboetveerdig quamen te leven / en te sterben in sonde / sod soudense verloren gaen. Maer God heeft beloofd sorge te dragen / datse tot soo een godtloosen trein des levens niet vervallen / Jer. 32. 40. Ik sal een eeuwig Verbond met hen maken, dat ik agter hen niet en sal af-keeren, op dat ik hen wel doe, Ende ik sal mijne vreesse in haer herte geven, datse niet van my af en wijken 1 Petr. 1. 5. Heb2. 8. 10.

b. Vr. Kan niemand van zijn verkiezinge seker wesen / en van de vastigheid der selve?

Ant. Ja / Rom. 8. 3. Ik ben versekert dat nog doot, nog leven, nog Engelen, nog Overheden, nog Magten, nog tegenwoordige, nog toekomstende dingen, vs. 39. Nog hoogte, nog diepte, nog eenige ander Schepsel ons sal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christo Jesu onsen Heere, 1 Joh. 3. 14. Wy weten dat wy overgegaen zijn uit de doot in het leven, 2 Petr. 1. 1. Eph. 1. 4.

b. Vr. Is'er ook by God een besluit van Verwerpinge?

Ant. Ja: 't welk genoegsaem blijkt uut de uitkomst; maer ook uut plaetsen die van Gods besluit spreken / Matt. 7. 23. Gaet weg van my, gy die onrechtveerdigheid werkt, ik heb u noit gekend, Rom. 11. 7. Rom. 9. 18. 1 Theff. 5. 9. 1 Petr 2. 8 Jude vers 4.

c. Vr. Wat is de Verwerpinge?

Ant. Het is een besluit Gods / waer dooz God heeft voorgenaemen / sommige menschen in haer staet der sonde te laten blijven: haer de middelen der genade niet te geven / en deselve om haer sonden rechtveerdelijk te berdoemen / Act. 14. 16. God heeft in voortijden alle de Heidenen laten wandelen in hare wegen, Matt. 25. 12. Act. 16. 6 / 7.

c. Vr. Hoe seit dan Petrus / 2 Petr. 3. 9. De Heere wil niet dat eenige verloren gaen, maer datse alle tot bekeeringe komen;

Ant. De sin is / de Heere wil niet dat eenige van de zijne verloren gaen; dat zijn die gene booz wien de beloften is: de kinderen der beloftenisse zijn, Joh. 10. 28. Ik geve mijne schapen het eeuwige leven en sy sullen niet verloren gaen, 1 Sam. 2. 25. Rom. 9. 18.

c. Vr. Hoe seit dan God / Ezech. 18. 37. Ik en hebbe geen lust aen de doot des stervenden?

Ant. God seid / dat hy / gelijk de godloose Joden meynden / geen

geen vermaek nam in onschuldige kinderen om de sonden van
Doozuiders / met uiterlijke ellenden te verdoerven / maer dat hy
meer vermaek soude hebben in haer bekeeringe en welbaren /
Jer. 6. 8. Laet u tugtigen, Jerusaleem, op dat mijne ziele van u niet
afgetrocken worde, op dat ik u niet en stelle als een woestheid, en als
een onbewoond Land, Esai. 1. 24. Prov. 1. 26.

b. Vra. Grest dan God aen alle menschen / op alle tijden / de
middelen ter saligheid niet?

Ant. Neen hy / Ps. 147. 19. Hy maekt Jacob zijn woorden bekend,
Israël sijn insettingen en regten, vs. 20. Alsoo en heeft hy geenen
volke gedaen; en zijn regten en kennen sy niet, Matt. 10. 5. Gaet
niet prediken tot de Heidenen, nog tot de Samaritanen, Act. 16. 6/ 7.

c. Vr. Hoe seit dan Paulus / dat het Euangelium gepredikt is on-
der alle de Creaturen die onder den hemel zijn, Col. 1. 29.

Ant. Hy verstaet allerlei soort van menschen / niet alleen Joden/
maer ook Heidenen; gelijk soo van 't geloobe der Romeinen wort
gesproken / Rom. 1. 8. 't Welk nochtans alle menschen hoost vooz
hoost niet hebben gehoozt: gelijk wort aengewesen vers 26. De
verborgentheid die verborgen is geweest van eeuwen, ende van ge-
slagte, maer nu geopenbaert is aen zijne Heiligen, Eph. 2. 12.

b. Vra. Kan men van de verwerpinge wel zeker zijn?

Ant. Niet ligtelyk / want God laet somtijds selfs sijn Wyber-
koozue in groote sonden vallen / 1 Tim. 1. 18. Die ik te voren een
Godslasteraer was, ende een vervolger, ende een verdrucker: maer
my is barmhertigheid geschied, Gal. 1. 13. God heeft my van mijns
Moeders lijfaen afgesonderd, Tit. 3. 3.

c. Vr. Is het al nuttig dat men van de verwerpinge spreekt?

Ant. Ja het: want dewijle de Schrifture daer van spreekt / soo
moeten wy daer niet van zwijgen willen: te meer / dewijle dit dient
tot eere van Gods rechtverdigheyt in andere / en van sijn barm-
hertigheid in ons / Rom. 9. 22. God willende sijn toorn bewyisen,
ende zijne magt bekent maken, vers 23. Op dat hy soude bekent ma-
ken den rijkdom sijner heerlikheid over de vaten der barmhertig-
heit, 1 Thess. 5. 9.

Morgen-gesang op de sevende Dag van de Maent.

Stemme, Psal. 40. Na darik langen tijd, &c.

1. **W**at nut het my / of schoon mijn tafel-disch
Van spijs en drank wel is berend /
En dat de markt my niet ontfeyd:
Dat ook de Zee my schaft de beste visch?
Wat kunnen hooge staten

My in het minste baten /
 Soo ik niet seker ben /
 Dat my in Godes blad /
 Tot 't heil van Godes Stad /
 Geteykent heeft Godes pen ?

2. 'k Weet dat van eeuwigheyd Gods vast beslyt
 Derkoren heeft tot 't eeuwig wel,
 Die hy wil redden van de Hel ;
 En dat geen mensch die rol kan wiffchen wyt :
 Hy sag doe op het werk niet /
 't Geloof steld hier 't perk niet /
 't Is enkele genaed' ;
 Heer / had gy die verdoemt /
 Die gy ten leven noemt /
 Negtveerdig waer u raed !

3. 't Geen dat mijn ziel soo menigmael ontsteld /
 Is / dat des Levens Boek te hoog /
 Verborgten leyd vooz' s menschen oog /
 Daer in nochtans het bonnis leyd geveld :
 Kan ik soo hoog niet steyg'ren /
 Ag ! wilt my dan niet weyg'ren
 Die in-spraak van u Geest ;
 Dan ben ik van u rust /
 Soo sekerlyk bewust /
 Als waer ik daer geweest.

Van Jesus Christus.

De agste Dag.

b. Vr. Hoe werkt God sijn voornemen der verkiefinge uit ?

Ant. Dooz de Middelaer Jesus Christus / Gal. 4. 4. Wanneer
 de volheit des tijds gekomen is, heeft God sijn Soon uitgefonden
 geworden uyt een Vronw, geworden onder de wet, vs. 5. Op dat hy
 de gene die onder de Wet waren, verlossen soude, en op dat wy de
 aenneminge tot kinderen verkrijgen souden, Joh. 14 6.

a. Vr. Wie is Jesus Christus ?

Antw. Hy is de eygen / eenig-gebozen Sone Gods / zijnde ook
 na den vleesche, de eerst-gebozen Sone van Maria, Matt. 16. 13.
 Wie seggen de menschen, dat ik de Sone des menschen ben vs. 16. Gy
 zijt de Christus, de Sone des levendigen Gods, Joh. 1. 8. Rom. 8. 2.

b. Vr. Is dese Jesus Christus de beloofde Messias in den Ouden
 Testamente ?

Antw. Ja / Joh. 4. 26 Jesus seyde tot haer, ik ben 't die met u
 spreke, Matt. 11. 3/4/5. Matt. 2. 2.

c. Vr.

c. Vr. Kan men dit wel tegen de Joden bewijzen?

Ant. Ja: om dat de voorszeggingen des O. Testaments van de Messias vervuld zijn in en van Jesus Christus / Joh. 19. 30. Jesus leide, het is volbracht, Joh. 4. 34. Joh. 17. 4.

c. Vr. Wat dingen moesten ten tijde van den Messias geschieden / waer uyt men zien kan dat de tijd al lang voor by is?

Antw. Dese vier dingen:

(1.) De Joden souden dan ontbloomt worden van haer eygen politijke regeringe / 't welk nu al over seftien hondert jaren vervuld is, want de Joden hebben na de verwoesting van Jerusaleem geen Scepter / of politijke regeringe gehad / Gen. 49. 10. De Scepter en sal van Juda niet wijken. nog de Wetgever van tusschen zijn voeten, tot dat Zilo komt, Joh. 19. 16.

(2.) De roepinge der Heydenen soude dan beginnen / dewelke nu al over veel eeuwen is geschied / gelijk wy alle die Christenen zijn / uyt de Heydenen geroepen zijn / Esa. 60. 3. De Heydenen sullen tot uw licht gaen, Gen. 49. 10. Gal. 2. 9.

(3.) De vernietinge van de Heydensche Afgoderije en Duyvels konsten / Zach. 14. 2. Het sal ten dien dage geschieden sprækt de Heere der Heyrscharen: Dat ik uitroeyen sal uyt den Lande, de namen der Afgoden, datse niet meer gedagt sullen worden: ja ook de Propheten, ende den unreinen geest sal ik uit den lande weg doen, Esa. 2. vers 18. Gelyk dit alsoo vervuld is / Act. 19. 19. Sy verbrandeden de boeken daer sy ydele konsten mede gepleegt hadden:

(4.) De Joodsche Ceremonien moesten ook ophouden / zijnde als schaduwen / welke verdwynen souden / Dan. 9. 27. Hy sal velen het verbond versterken een weke: ende in de helle 'er weke sal hy het Slagt offer, ende het Soijs offer doen ophouden. Mal. 1. 11. Col. 2. vers 16 / 17. Alsoo zijn de Goden nu sonder offerhande en Tempel.

c. Vr. Maer syn dese / en diergelyke Prophetien al vervuld / Esa. 11. 6. De Wolf sal met het Lam verkeerren; en de Luypaert by den Geyten-bok leggen, &c

Ant. Ja: Dog niet in een letterlijken sin, maer in een geestelike beduiding: waer door Wolven, Luypaerts, &c. worden verstaen de Heydenen en godlose / welke haer bekeeren / en so vreedsaem met de yrome leuen / Ps. 22. 13. Vele varren hebben my omringelt. Act. 2. 37. Wat sullen wy doen mannen broeders, Act. 9. 6. Cit. 3. 3.

b. Vr. Hoedanig een Persoon is Jesus Christus?

Ant. Hy is de eeuwige waeragtige Sone Gods: en te gelyk ook een waeragtig en reatveerdig Mensch / 1 Joh. 5. 20. Dese is de waeragtige God, Matt. 16. 13. Wie seggen de menschen, dat ik de Sone des menschen ben? Rom. 1. 2 / 3.

b. Vr. Is hy waerachtig mensche geweest?

Ant. Ja hy: want hy wort niet alleen genaemt een mensche, 1 Tim. 2. 5. Maer hy heeft ook gehad een waerachtig mensche-lijk lichaem / en ziele: als ook menschelijke bewegingen en eygen-schappen / dog sonder sonde / Heb. 2. 17. Waerom hy in alles den Broederen moest gelijk worden, Deut. 18. 15. Luc. 24. 39. Siet mijne handen en mijne voeten.

a. Vr. Heeft Jesus een menschelijke ziele gehad?

Ant. Ja / Matt. 26. 38. Mijn ziele is geheel bedroeft tot der dood, Matt. 27. 50. Joh. 12. 27.

b. Vr. Hoe word dan geseyt / Phil. 2. 8. Hy is in de gedaente gevonden als een mensche?

Antw. Dat is te seggen: Hy is in zijn uiterlijk aensien geweest als een ander zwak en veragt mensche: Is van de godloose geant als of hy een gemeen sondig mensche ware geweest / Phil. 2. 7. Hy heeft hem selven vernietigt, de gestaltenisse eenes dienstknechts aengenomen hebbende, ende is den mensche gelijk geworden, Esai. 53. vs. 3. Rom. 8. 3.

a. Vr. Hoe seit dan Paulus / dat hy in de gelijkheit des sondigen vleesches gekomen is, Rom. 8. 3?

Ant. Dit sijn niet tegen sijn waerachtige menschelijke nature: want dingen die walskanderen gelijk zijn / konnen ook wel het selve wesen hebben. Soo is een Soon sijn Vader gelijk / die soo wel een mens is als sijn Vader. Dog Paulus siet niet op de gelijkheyt in het vleesch / maer in het sondige vleesche; in desen sin: Hy is soo gekomen / dat hy gelijk was een sondig mensche / alhoewel hy geen sonde en hadde / 2 Cor. 5. 21. Hem die geen sonde gekent heeft, heeft God voor ons tot sonde gemaekt, Gal. 3. 13. 1 Pet. 2. 24.

a. Vr. Is hy een rechtveerdig mensche geweest?

Ant. Ja / Heb. 4. 14. Die in alle dingen, gelijk als wy, is versogt geweest, dog sonder sonde, Esai. 53. 11. 1 Pet. 3. 18.

b. Vr. Hoe is hy een mensch geworden?

Ant. Maria sijn Moeder / is / sonder van een man bekent te wesen / bevrugt geworden door godlijke kragt / en heeft hem / na verloop van negen maenden gebaert / Luc. 1. 34. Maria seide tot den Engel, hoe sal dat wesen, dewijl ik geen man en beken, vs. 35. En de Engel antwoordende seide tot haer; De H. Geest sal over u komen, en de kragt des Alderhoogsten sal u overschaduwen, Matt. 1. 26.

c. Vr. Waer van daen heeft Christus sijn vleesch?

Ant. Uyt Maria / sijn Moeder / Heb. 2. 14. Gelijk de kinderen des vlees en bloets deelagtig zijn, soo is hy ook desgelijks der selver deelagtig geworden. Luc. 1. 42. De vrugt uwes buiks, Rom. 1. 2/3.

c. Vr. Soude dan Jesus niet hebben onreyn geweest dooz de erfsonde / dewijle Maria sondig was?

Ant. Neen / want hy is niet als andere menschen ontfangen; en ook de stoffe daer sijn lichaem wyt gemacht is / die is geheiligt / Luc. 1. 35. Dat Heilige dat uit u geboren sal worden, sal Gods So-
ne genaemt worden, Dan. 2. 34.

c. Vr. Hoe word dan geseid / dat hy uit des Hemel is / Joh. 6. 51.

Ant. Dat is soo heel te seggen / als dat hy van den Hemel / dooz een hemelsche kragt sig heeft geopenbaert / in dese Menschwerdinge wyt Maria / ende in sijn ampt: En soo spreekt hy dit van sijn Persoon, en niet afsonderlijk van sijn menschelijke nature / Joh. 6. 75. Gelijkerwijs my de levende Vader gelonden heeft, Eph. 4. 10.

b. Vr. Is sijn Godlijke nature niet verandert in sijn menschelijke nature?

Ant. Neen: want de Godheid kan nog veranderen / nog sterben / 1 Tim. 1. 17. Den Koning nu der eeuwen, den onverderffelijken, den onzienlijken God, Jac. 1. 17. Heb. 1. 12.

b. Vr. Hoe is de Sone Gods dan Mensch geworden?

Ant. Door aenneming der menschelijke nature / in eenichend des persoons, Heb. 2. 16. Hy neemt het zaet Abrahams aen, Phil. 2. 7. Joh. 1. 14.

c. Vr. Maer is / vlees te worden, Joh. 1. 4. niet te seggen / in vlees veranderen?

Ant. Neen / Het woord / worden, betekend alrijt geen wesent-
lijke veranderinge; maer somtijds alleenlijk een aenneminge / en opneming van een sake / Gal. 3. 13. Christus heeft ons verlost van den vloek: een vloek geworden zijnde voor ons, 2 Cor. 5. 11. Gen. 2. 7.

a. Vr. Zijn dan in Christo Jesu geweest twee onderscheiden naturen / een Goddelijke, ende een menschelijke?

Ant. Ja / 1 Petr. 3. 18. Hy is gedoodet in het vlees, maer levendig gemaakt door den Geest, Heb. 7. 3. Rom. 1. 3 / 4. Mat. 16. 12. Wie seggen de menschen dat ik de Sone des menschen ben? gy zijt de Christus, de Sone des levendigen Godts.

b. Vr. Maken dese twee naturen geen twee Perfoonen, en twee Middelaers?

Ant. Neen: want zy zijn niet maskanderen tot een Persoon ver-
renigt / 1 Tim. 2. 5. Daer is een Middelaer Gods, de mensche Jesus Christus, 1 Tim. 3. 16. Rom. 9. 5.

c. Vr. Zijn aen de menschelijke nature Christi dooz dese vereeni-
ginge met de Godlijke natuere, niet mede gedeelt Godlijke eigen-
schappen?

Ant. Neen: want de Godlijke eigenschappen konnen van God
niet

niet afgescheiden werden: nochte een eyndige menschelijke nature kan on-eyndige godlijke eigenschappen ontfangen / godlijke eigenschappen zijn alleen aen God eygen / 1 Tim. 1. 17. Den alleen wijzen God, 1 Tim. 6. 15. Matt. 13. 32.

c. Vr. Hoe seit hy dan / Matt. 28. 18. My is gegeven alle magt, in Hemel, en op aerde?

Ant. Hy spreekt niet alleen van sijn menschelijke nature maer van sijn Persoon, ende verstaet dooz alle magt alle noodige authoriteiten tot regeeringe van de Gemeente / welke is in de Persoon van Jesus / en niet afsonderlijk in sijn menschelijke nature / Matt. 11. vs. 27. Alle dingen zijn my overgegeven van mijn Vader, Joh. 17. vs. 2. 1 Cor. 15. 27.

c. Vr. Hoe wort dan geseyt / Col. 2. 3. In den welken alle schatten van wijsheit en kennisse verborgen zijn?

Ant. Paulus spreekt van den geheelen Persoon Christi / die ook bestont uyt een godlijke nature / soo dat dit niet eigentlijk siet op sijn menschelijke nature / maer op den geheelen Christus / Col. 2. 9. In hem woont alle de volheit der Godheit lichamelik, Luc. 2. 62. Mar. 3. 32.

a. Vr. Is dan de menschelijke nature Christi niet over al tegenwoordig?

Ant. Peen / Matth. 26. 11. Dearme hebt gy altijd met u, maer my en hebt gy niet altijd, Act. 2. 21. Act. 1. 9.

b. Vr. Hoe dede dan Jesus dese belofte: Mat. 18. 20. Waer twee of drie vergadert zijn in mijn naem, daer ben ik in 't midden van haer?

Ant. Christus belooft iet bysonders dooz sijn volck / 't welck is sijn genadige tegenwoordigheid / Matt. 18. 20. Siet ik ben met u lieden alle de dagen, tot de voleyndinge der werelt, Act. 18. 20.

c. Vr. Hoe seit dan Paulus / Eph. 4. 10. Die nedergedaelt is, is deselve die opgevaren is, verre boven alle de Hemelen, op dat hy alle dingen vervullen soude?

Ant. Hy spreekt van een vervulling, niet dooz sijn lichamelijke tegenwoordigheid / maer dooz sijn gaven, vers 8. Hy heeft de menschen gaven gegeven, Act. 2. 33. Eph. 4. 11.

c. Vr. Maer sit Jesus niet aen Gods regterhand / die over al tegenwoordig is?

Ant. Ja hy: maer daerom is sijn menschelijke nature niet over al tegenwoordig. Want de regterhand Gods betekent sijn magt en autoriteit: en het sitten daer aen betekent / die autoriteit en waerdigheyt te genieten / om Gods magt uyt te voeren: Dit nu is geen werk van Christi menschelijke nature / maer van sijn Godlijk Persoon. Veel min / is daerom sijn menschelijke nature niet over al tegenwoordig. Gods regterhand is wel over al / maer daerom niet

niet alles wat daer door verheven word: gelijk zijn menschelijke nature van den beginne der mensch werdinge vereenigt was met de Godlijke nature / die ober al tegenwoordig was / nochtans was deselvige daerom niet ober al tegenwoordig / *Jo. 11. 15.* Ik ben blijde om uwent wille dat ik daer niet geweest ben, *Matt. 28. 6. 7.*

b. Vr. Heeft dan zijn menschelijke nature geen gaven ontfangen?

Ant. Ja / seer groote / maer nochtans eindige gaven, *Jo. 3. 33.* God geeft hem den Geest niet met mate, *Esa. 61. 1. Psal. 45. 8.*

c. Vr. Ontstaen wyt dese wonderlijke vereeniging der twee naturen geen wonderlijke maniere van spreken in de *H. Schrift*?

Ant. Ja 't: want sommige dingen die alleen de Godlijke, of de menselijke nature eygen zijn / worden van den heelen Persoon wytgesproken; en dan nog wel soo als de Persoon Christus de naem draegt van een ander nature / als daer die dingen eygentlijk op passen / *Act. 3. 28.* God heeft sijn gemeente verkregen door zijn bloet, *Jo. 3. 13.* De Sone des menschen die in den Hemel is, *1 Cor. 2. 8. 1 Joh. 1.*

b. Vr. Was ons soo een Middelaer, die God en mensch was in een Persoon, belooft / en noodig?

Ant. Ja: Mens moest hy zijn om te konnen sterben voor ons: God moest hy wesen / op dat zijn dood een waerdigen prijs ware voor alle die zalig worden: Een Persoon moest hy zijn / om dat zijn bloed moest wesen / 't bloed des Soons Gods / *1 Joh. 1. 7.* Het bloed Iesu Christi des Soons Gods, reynigt ons van alle onse sonden, *Mat. 1. 23.*

Morgen-gesang op de agste dag in de Maent.

Stemme, *Psal. 24.* De aerd is onses Gods voorwaer, &c.

1. **S**oo haest als Adam neder lag /
En ons zijn kind'ren gaf de slag /
Die ons dregt het eewig verderben :

Beloofde Godt het Vrouwen zaet,
Tot middel tegen 't sondig quaed /
Om na dit sterben noyt te sterben.

2. Niet meer nu / Adam / op de vlugt ;
U heyl is in dees Vrouwen vruyt ;
Dits Abrahams vruyt / en Jacobs wenschen ;
Dus 't heyl voor Godes Israël /
Ong toevlugt tegen Dood en Hel /
Bereyngt van God en menschen.

3. Hy Godes Soon / waeragtig God /
Daeen Maria 't moeder lot /
Hy nam wyt haer des lichaems deelen ;
Hy was waer mensch, maer seer veragt ;

Dog nimmer tot de sond' gebracht /
Om 't vuil te reinigen van helen.

4. In twee naturen, een persoon :
Des menschen en ook Godes Soon.
De Ziel ten hoogsten trap hereert /
Met gaven van den Heiligen Geest
Nochtans en is geen God geweest
De menshepd / want die wiert vermeert.

Van de Ampten Jesu Christi.

De negende Dag.

a. Vr. Wat heeft Jesus Christus voor een bedieninge gehad ?

Ant. Hy is geweest de Middelaer tusschen God en ons / 1 Tim.

2. 5. Daer is een Middelaer Gods ende der menschen, de mensche
Jesus Christus, Heb. 9. 15. Heb. 8. 6.

b. Vr. Wat zijn de bysondere ampten / dewelcke Jesus als Mid-
delaer voor ons heeft bedient ?

Ant. Hy is geweest Propheet, Priester, en Koning.

a. Vr. Is de Heere Jesus een Propheet geweest ?

Ant. Ja / Act. 3. 22. Moses heeft tot de Vaderen gesegt : De
Heere uwe God sal u een Propheet verwecken uit uwe broederen,
gelijk my, dien sult gy hooren in alles wat hy tot u spreken sal, Deut.
18. 15. Luc. 24. 19.

c. Vr. Is Jesus soo een Propheet geweest / gelijk de Propheeten
des ouden Testament waren ?

Ant. Hy is veel waerdiger / en kragtiger Propheet geweest / als
die oude waren : want hy was het Hoofd van alle Propheeten : hy
sprak uit eige magt en authoriteit : en hy konde ook de herten be-
keeren tot het gene hy predikte / Luc. 24. 19. Hy was kragtig in
woorden en werken, Heb. 2. 5 / 6. Luc. 4. 32.

b. Vr. Heeft hy een nieu Beloof en Leer gepredikt ?

Ant. Neen : maer hy heeft de Leere van Moses / ende van de
Propheeten verklaert / en deselve wat duydelyker voorgezagen /
Luc. 24. 27. Begonnen hebbende van Moses ende alle de Propheeten,
leide hy haer uit in alle de Schriften, 't gene van hem geschreven
was, Joh. 5. 39. Luc. 4. 17. Joh. 5. 46. Indien gy Mofi geloofdet,
soo soud gy my gelooven, want hy heeft van my geschreven.

b. Vr. Is dan in den Ouden Testamente het selvige Belooft ge-
weest / dat in den Nieuwen Testamente is ?

Ant. Ja / maer met dit enderscheid / dat de Joden geloofden in
den Messias die komen soude : en dat wy nu gelooben in den
Messias die gekomen is : Hier by komt dat de bedieninge van
haer

haer gelobe bestont in duystere schaduwē / en voor-bereden; maer de bediening van ons gelobe is veel klaerder en kragtiger / Eph. 2. 19. Soo en zijt gy dan niet meer Vremdelingen, en Bywoonders, maer Medeburgers der Heiligen, ende Huis-genoten Gods, vs. 20. Gebout op het fundament der Apostelen en Propheten, waer van Jesus Christus is den uystersten Hoek-steen, Act. 15. 10/ 11. 2 Pet. 1. 19.

a. Vr. Sijn dan de geloovige des Ouden Testaments zalig geworden / door 't geloove in Jesum Christum?

Ant. Ja / Act. 10. 43. Desen geven alle de Propheten getuigenisse; dat een iegelijk die in hem gelooft, vergevinge der sonden ontfangen sal door sijnen naem, Heb. 9. 15. Act. 15. 11. Wy gelooven door de genaden des Heeren Christi zalig te worden, gelijkerwijs ook sy; Jda. 8. 56. Gal. 3. 16/ 17.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen / Joan. 1. 17. De Wet is door Mose gegeven, de genade en waerheid is door Jesum Christum geworden.

Ant. Moses was maer geweest een Dienaer van de Wet / maer de genaden des Euangeliums soo voor den Ouden, als voor den Nieuwen Testamente, is door Christus gegeven: Dog soo / dat klaerder en kragtiger alles in den Nieuwen Testamente is gewoogt / Heb. 8. 6. Hy heeft soo veel uytnemender bedieninge gekregen als hy ook eenes beteren Verbonts Middelaer is; 't welk in beter beloftenisse bevestigt is. Jer. 31. 33. Rom. 6. 14.

a Vr. Hoe noemt dan Paulus het Euangelium Een openbaringe der verborgenheit die van de tijden der eeuwen is verzwegen geweest, Rom. 16. 25/ 26.?

Ant. Niet / om dat hem 't Euangelium voor Christi tijden niet bekend geweest / want het is aen Abraham gepredikt / Gal. 3. 8. De Schrift te voren siende, dat God de Heidenen uit den geloove soude rechtveerdigen, heeft te voren aen Abraham 't Euangelium verkondigt, seggende, in u sullen alle de volcken gezegent worden: maer om dat het duysterlijk voor de Joden onder schaduwē is te voren verkondigt geweest / insonderheid / om dat het geheelijk voor de Heidenen tot nog toe was verborgen geweest / daer Paulus hier meest op siet / Rom. 16. 26. Eph. 3. 5. Welke in anderen eeuwen den kinderen der menschen niet en is bekend gemaakt, gelijk het nu is geopenbaert.

b. Vra. Heeft Christus geen nieuwe beloften geopenbaert / namelijk / van vergevinge der sonde / ende van een eeuwig leven?

Antw. Neen hy: Want dese beloften sijn ook in den O. Testamente bekend geweest / Heb. 18. 5. Mijne insettingen ende mijne regten sult gy houden, welke mensche deselve sal doen, die sal door deselve leven, Psal. 17. 15. Joh. 5. 39. Psal. 32. 1/ 2. Welgeluksa-

lig is de man wiens overtredinge vergeven, wiens sonde bedekt is: Dien de Heere de ongeretigheyd niet toe en reket.

c Vr. Hoe seyt dan Paulus / 2 Tim. 1. 10. Jesus heeft de dood te niete gedaen, ende het leven en de onverderffelijckheid aen het licht gebracht door het Euangelium?

Ant. Paulus wil dit seggen: dat Jesus dese Leere klaerder en kraetiger heeft geopenbaert / als tot nog toe was gedaen. Dese geestelike dingen waren wat duister voorgefeld in den O. Testamente / evenwel zijn deselve doe beloofd / Tit. 1. 2. De hope des eeuwigen levens, welke God, die niet liegen kan, belooft heeft voor de tijden der eeuwen, maer geopenbaert heeft te zijner tijd, Heb. 11. 10. Gen. 17. 7.

a. Vr. Is de Heere Jesus een Priester geweest?

Ant. Ja / Heb. 3. 1. Aenmerkt den Apostel, en den Hoogenpriester onser belijdenisse, Christum Jesum, Ps. 110. 4. Heb. 4. 14.

b. Vr. Wat heeft hy als Hooge-priester gedaen?

Antw. Hy heeft (1.) hem selven Gode opgeoffert in de dood / Eph. 5. 2. Hy heeft hem selven voor ons overgegeven tot een offerhande ende slagt-offer Gode, tot eenen welriekende reuk, Mat. 20. 28. Heb. 8. 3. (2.) Hy heeft vooz ons gebeden / en bid nog dagelijks vooz ons / Heb. 7. 24. Maer dese, om dat hy in der eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk Priesterschap, Ps. 110. Waerom hy ook volkomentlijk kan zalig maken de gene die door hem tot God gaen, alsoo hy alrijd leeft, om voor haer te bidden, Heb. 9. 24. 1 Joh. 2. 1.

c. Vr. Zijn dan alle dese dingen niet oneigentlijk te verstaen?

Ant. Neen / dewyl alles seer dandelyk word uitgedrukt / 't geen tot een eigentlijk Priesterschap behoort: Als / de gelegentheid van sijn Persoon / en Priester ordre: De offerhande van hem selven: De versoening die daer dooz hy God word bekomen: De afschaffing van de Priesteren des O. Testaments / dewelke schaduwten waren van sijn Priesterschap / etc. Heb. 7. 15. Dit is nog veel meer openbaer, soo daer na de gelijkenisse van Melchizedek een ander Priester op staet, Heb. 8. 4. Heb. 9. 12.

a. Vr. Is hy Priester geweest doe hy nog op der aerde was?

Antw. Ja / want hy heeft hem selven als Priester opgeoffert dooz de dood / aen 't hout des kruys / Heb. 10. 10. In welken wille wy geheiligt zijn, door de offerhande des lichaems Jesu Christi, eenmael geschied, Heb. 10. 14. Heb. 5. 7.

c. Vr. Wat is dan dit geseyt / Heb. 8. 5. Indien hy op der aerde ware, soo en soude hy selvs geen Priester zijn?

Ant. De sijn is / indien Jesus / als de Priesters van de Wet / op der aerden ware gebleven / soo soude hy geen Priester sijn na een andere

Morgen-oeffeninge.

51

andere orde / als de Leviten waren ; Want soude hy ons heiligende
Priester wesen / soo moest hy ook na den Hemel gaen / om aldaer
voor ons te bidden / Heb. 9. 11 / 12. Christus en is niet ingegaen in
het Heiligdom dat met handen gemaekt is, 't welk is een tegen-
beeld des waren, maer in den Hemel selve, om nu te verschijnen
voor het aengesigte Gods voor ons, Heb. 10. 12. Heb. 7. 26.

b. Vr. Heeft Christus geen Onder-priesters in de Kerke des N.
Testaments nagelaten / die hem geduerig nog moeten offeren ?

Ant. Neen : want nergens worden soodanige Onder-priesters
in Gods Woord aangewesen : De plaetsen die van de kerckelyke
bedieninge spreken / seggen niet van soodanige Priesteren : 't kan
ook niet zyn : want of sy moesten zyn / na de orde van Aaron / maer
die is afgeschafft : ofte na de orde van Melchizedek, dog deselbe is
soodanig / dat geen mensche / maer Jesus alleen op die wyse Prie-
ster kan zyn : Jesus heeft maer Leeraren des Woords ingestelt /
Heb. 7. Eph. 4. 11. Hy heeft gegeven, sommige tot Apostelen, som-
mige tot Propheten, sommige tot Euangelisten, sommige tot Her-
dors ende Leeraers, 1 Cor. 12. 28 / 29. 1 Tim. 3. 2 / 3 / 4.

a. Vr. Is Jesus Christus ook een Koning ?

Ant. Ja / 1 Cor. 15. 25. Hy moet als Koning heerschen, Ps. 2. 6.
Matth. 2. 2.

b. Vr. Hoedanig is de gelegentheid van zyn Koninkrijk ?

Ant. Niet aerts en werelts, gelijk de Rijken van andere Konin-
gen / maer geestelyk / Joh. 18. 36. Mijn Koninkrijk en is niet van
dese werelt, Luc. 17. 20 / 12. Joh. 6. 15.

c. Vr. Waer in is Christi Koninkrijk onderscheyden van andere
wereldsche Koninkrijken /

Ant. (1.) Christi Koninkrijk beheerst selfs de ziel des menschen/
en geeft vrede aert inwendige, Rom. 14. 17. Het Koninkrijke Gods
en is niet spijs en drank, maer rechtveerdigheid, en vrede, en blijd-
schap door den H. Geest, Apoc. 2. 23. Eph. 2. 16 (2.) Christus be-
heerst Hemel en Helle: leven en dood, Apoc. 1. 18. Ik hebbe de sleu-
telen der Helle ende des doods, Apoc. 3. 7. (3.) Zijn Koninkrijk
is algemeen over alle tijden / plaetsen / en personen / Act. 17. 14.
Hy is een Heer der Heeren, en Koning der Koningen, Dan. 7. 14.
Matt. 28. 18. My is gegeven alle magt in Hemel en op Aerde.

(4.) Het Koninkrijk Christi sal eeuwig dueren / Luc. 1. 33. Hy
sal over het huis Jacobs Koning zyn in der eeuwigheid, ende sijns
Koninkrijks en sal geen einde zyn, Dan. 2. 44.

c. Vr. Hoe wordt dan geseyd / 1 Cor. 15. 24. Daer na sal het eynde
zijn, wanneer hy het Koninkrijke Gode, en den Vader sal overgege-
ven hebben ?

Ant. Paulus spreekt van het einde der wereld / en dat dan Christus als Middelaer niet meer op die maniere sal regeeren / als hy nu regeert / nauwelijck / als of hy alleen 't Hoofd en Koning der Gemeinte ware / Joh. 17. 2. Matt. 11. 27. Maer dat God de Vader dan wederom met sijn Sone / als de regeeringe der zalige Gemeinte sal aen-nemen / vs. 28. Wanneer hem alle dingen sullen onderworpen zijn , dan sal ook de Sone selve onderworpen worden dien die hem alle dingen onderworpen heeft , op dat God zy alles in allen :

a. Vra. Maer / was de Joden niet beloofd een wereltse Koning ?

Ant. Gantsch niet : De Messias was wel beloofd onder figuren en schaduwten van een wereltse regeeringe / maer het moest geestelijk worden toegepast / gelijk somtijts wort aengewesen / als sijn uitwendige nederigen staet wort vertoont / Zach. 9. 9. Verheugt u seer, gy Dogter Zions, juigt, gy Dogter Jerusalems: Siet u Koning sal komen, regtveerdig, ende hy is een Heiland: arm, ende rijdende op een ezel, Esa. 53. 3/4/5. etc. Dan. 9. 24.

b. Vr. Heeft Jesus Christus geen nieuwe Wetten gegeven / onderscheyden van de Wetten Moyses / en volmaect 'er ?

Ant. Neen: want de summa van sijn geboden was / 't selve dat Moyses had geboden / Matt. 22. 37 Gy sult lief hebben den Heere uwen God, met geheel uw herte, ende met geheel uwe ziele, ende met geheel uw verstand, vs. 39. Gy sult uwen naesten lief hebben als u selven, vs. 19. 8/9. Matt. 7. 12.

c. Vr. Geeft Christus / Matt. 5. geen nieuwe geboden ?

Ant. Neen / maer hy supbert de oude Wet van de verdraejing en valsche uitleggingen der Pharizeen : Gelijk als blijkt uit dit exempel / want God had dit noit geboden / maer het was een verdraejing van de Joden / vs. 43. Gy hebt gehoort dat 'er gesegt is, gy sult uwen naesten lief hebben, ende uwen vyand sult gy haten, vs. 43. Maer ik segge u, hebt uwe vyanden lief, Evad. 23. 5. Hierom seyd de Heere / Matt. 5. 20. Ten zy dat uwe gerechtigheid meerder zy dan der Schrift-geleerden en Pharizeen, soo en sult gy in het Koningrijck Gods geensins ingaen.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen / Heb. 7: 19. De Wet en heeft geen ding volmaect, maer de aenleidinge tot een beter hope, door welke wy God genaken ?

Antw. Dooz de Wet wort verstaen / de Wet der Ceremonien / waer dooz niemand konde zaligheid bekomen / dewelke van Christus is afgeschafft / Heb. 9. 9. Het Heiligdom was een afbeelding voor dien tegenwoordigen tijd, in welke gaven, ende slagt-offeren geoffert wierden, die den genen die den dienst pleegden, niet en konden heiligen na de consciencie, Heb. 7. 18. Heb. 8. 13.

c. Vra.

c. Vr. Moeten de Christenen alleen na Christi Wetten leven?

Ant. Menschelijke Wetten moet men gehoorsamen/alsse niet en strijden tegen Gods Wetten: Maer de conscientie is tot zaligheyt alleen onderwoopen aen de Wetten Godts / die Christus heeft geboden te onderhouden / zonder dat eenige menselijke / of kerckelyke magt daer tegen mag in opmerking komen/ Jac. 4. 12. Daer is een eenig Wet-gever, die behouden kan en verderven, Matt. 28. 19. Leert haer onderhouden alles wat ik u geboden hebbe, Matt. 1c. 28. Apoc. 1. 18.

Morgen-gefang op de negende Dag van de Maent,

Stemme: Psalm 33. Weest nu verheugt, &c.

1. 't **W** As wonder heil vooz d'oude Joden /
Te hooren 't Priesterlijke woozt:
't Was meer / dat ook nog and're boden

Propheten van haer zijn gehoozt.

Dag de Christen tijden /

Binden meer verblijden /

Dooz Gods eigen Soon:

Hy 't Hoofst der Propheten /

Liet ons alles weten

Uyt Gods eygen Throon.

2. Wat haet de kennis van Gods wetten /

Al is 't uyt Christi eygen mond?

Nog zijn wy vint dooz vele smetten:

Wat red ons van de straf en sond'?

't Oude Beesten slagten /

Is hier niet te agten,

Zeter Offer-bloed

Bloepd' uyt Christi wonden /

Dooz de straf der sonden

In den Helsen gloed.

3. Als gy van sonde zyt gewasschen /

En reyn na lichaem en na ziel;

Soo hoed u weer vooz aerdsse plassen /

Daer menig mens ter dood in viel;

Want dees onsen Koning /

Soekt een repne Woning

In 't geheyligt hert.

Leest na syne Wetten /

Dan sal hy beletten

Ziel en Lichaems smert.

Van Christi Vernedering.

De thiende Dag.

c. Vr. In hoedanigen staet heeft Jesus dese Wimpfen bedient ?

Ant. Eerst ; in een staet der vernedering : daer na / in een staet der verhooging, Eph. 4. 11. Die neder-gedaelt is, is deselve ook die opgevaren is, verre boven alle de Hemelen, Phil. 2. 6/7. Esa. 53. 10.

b. Vr. Wat is Christi vernederinge ?

Ant. Het is die staet / waer in hy van 't begin / tot het einde sijns levens / hem selven heeft vernedert onder alle veragtingen / ellenden / en eindeljk tot onder de dood des Kruices / Phil. 2. 7. Hy heeft hem selven vernietigt, de gestaltenisse eenes dienstknechts aengenomen hebbende, ende is den menschen gelijk geworden, vs. 8. Ende in de gedaente gevonden als een mensche, heeft hy hem selven vernedert, gehoorlaem geworden zijnde tot de dood, ja den dood des Kruices, Esa. 53. 2/3. Rom. 8. 3.

c. Vr. Welke zijn de trappen van zijn vernederinge ?

Ant. Na sijn vernederde gehoorte / en leven / soo bestaet zijn vernederinge in sijn verbloekte dood, in sijn begraeffenisse, ende in sijn neder-dalen ter Hellen.

a. Vr. Hoe is hy dan geboren ?

Ant. Mit d' arme Maegt Maria / in een seer armelijke staet in Bethlehems stal / Luc. 2. 7. Sy baerde haer eerst-geboren Soon, ende wand hem in doeken, ende leide hem neder in de kribbe, om dat voor haer lieden geen plaetse was in de herberge, Esa. 11. 1. Esa. 53. 2.

b. Vra. Was zijn Ziele terstond niet begaest met een volkomen kennisse ?

Ant. Neen / Luc. 2. 52. Jesus nam toe in wijsheid, en in groote, en in genade, by God en menschen, Joh. 3. 32. Marc. 13. 32.

a. Vr. Wat is hem / nog een kind zijnde / weder-baren ?

Ant. Hy heeft terstont vooz Herodes moeten vlugten na Egypten / na dat hy nu de smerten der Besnijdenis had geleden / Matt. 2. vs. 13. De Engel des Heeren verscheen Joseph in den droom, seggende, Staet op, en neemt tot u dat Kindeken en sijn Moeder, ende vlied in Egypten, en weest aldaer, tot dat ik het u zeggen sal: want Herodes sal het Kindeken soeken, om het selve te dooden. Matt. 2. 22. Luc. 2. 1.

c. Vra. Waerom moit het Kindeken Jesus besneden worden / daer het geen snde had ?

Ant. Om Gods Ordinantien te eeren / bewijse hy een Joods Kind was: Gelijk hy ook daerom daer na is gedoopt geworden / Matth. 3. 16. Aldus betaemt ons alle gerechtigheid te vervullen. Gal. 4. 4. Joh. 8. 46.

a. Vr. Hoedanig is den voort-gang van zijn leven geweest?

Ant. Vol van armoede / veragting / tegen-stant / en vervolgin-
gen / Matt. 8. 20. Jesus seide tot hem, de vossen hebben holen, ende
de vogelen des Hemels hare nesten: mer de Sone des menschen heeft
niets waer hy het hoofd neder legge, Joh. 8. 48. Joh. 10. 31 / 43.

c. Vr. Is'er niet als ellend' en veragting ontrent hem geweest?

Ant. De stralen van sijn Godheid / en goddelijke heerlijkheid /
zijn ook gesien in sijn geboorte / en in sijn leven / door de Engelen /
door de Wijzen uit Oosten / door de kragt van sijn Leere / door de
heiligheid van sijn leven: en insonderheid / door sijn miraculen,
Joh. 1. 14. Wy hebben zijne heerlijkheid aenschout, eene heerlijk-
heid, als des eenig-geboorne van den Vader, vol van genade en waer-
heid, Joh. 3. 2. Act. 10. 38.

b. Vr. Wat tray van verder vernederinge volgde op soo een ver-
agt leven?

Ant. Een verbloekte dood aen't kruys / Phil. 2. 8. Hy heeft
hem selven vernedert, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja
de dood des Kruices, Esai. 53. 8 Gal. 3. 13.

b. Vr. Hoe is Jesus aen sijn dood gekomen?

Ant. Hy is verraden van sijn eygen Apostel Judas: hy is ne-
vangen van de Joden: hy is aen den Heidensen Stadhouder Pi-
latus overgegeven; en eindelijk is hy van hem ter doot verwesen /
Matt. 27. 27. Jesum gegeeffelt hebbende, gat hy hem over om ge-
kruyst te worden, Matt. 26. 14 / 15. Joh. 18. 3 / 12.

a. Vra. Had dan Jesus eenig quaed stuk begaen?

Antw. Neen: Pilatus verklaerde hem van alles onschuldig
te zyn: daer de Joden hem mede beschuldigden / Joh. 18. 30. Ik
en vinde geen schult in hem, Joh. 19. 4. Luc. 23. 37.

a. Vr. Waerom moest hy dan sterben?

Ant. De Joden dwongen Pilatus tot dese sententie des doods /
om datse Jesum niet langer dilden wilde / vermits sijn aensien on-
der het Volk; en dewyl hy het leven der Pharizeen en Schryft ge-
leerde bestrafte / Matt. 27. 18. Pilatus wist datse hem door nijdig-
heid over geleverd hadden, Matt. 23. 14 / 23. Joh. 11. 47 / 48.

b. Vr. Was dit de eenige reden en oorzake van sijn dood?

Antw. Neen / maer de grond en oorzake lag in sijn Priester-
amp / dat hy als onse Vorze voor ons had op sig genomen / op
dat hy stervende / ons van de verbloekte dood soude verlossen /
Matt. 20. 28. De Sone des menschen is niet gekomen om gediend
te worden, maer om te dienen, ende sijne ziel te geven tot een ran-
soen gelt voor vele, Esai. 53. 3 / 4 / 5. 1 Pet. 3. 18.

b. Vr. Is hy dan niet tot sijn doot gedwongen?

Ant. **Neen hy / maer hy heeft hem selven gewillig tot de dood overgegeven /** Matt. 26. 46. **Jesus seide, Staet op, laet ons gaen, hy is na by die my verraed, Joh. 10. 15. Phil. 2. 8.**

a. Vr. **Wist hy van te voren wel / dat het hem alsoo gaen soude ?**

Ant. **Ja / want hy was daerom in de wereld gekomen /** Luc. 18. vs. 31. **Hy nam de twaelve by hem, ende seide tot haer: Siet wy gaen op na Jerusalem, en het sal alles volbragt worden aen den Sone des menschen, dat geschreven is door de Propheten, Joh. 12. 27. Joh. 18. 32.**

c. Vra. **Hebben de geloovige des O. Testaments hier van kennis gehad ?**

Ant. **Ja hy /** 1 Pet. 1. 11. **Onderzoekende op welken, of hoedartigen tijd, de Geest Christi die in haer was, bedaide, en te voren bezeugde, het lijden dat op Christum komen zoude, en de heerlijkheid daer op volgende, Esai. 53. 2 / 3. etc. Dan. 9. 24 / 25 / 26. Na die twee-en tseftig weken sal de Messias uitgeroeit worden.**

c. Vr. **Hebben dit ook de gemeine lieden kunnen verstaen ?**

Ant. **Ja hy / en dat niet alleen uit de verklaring der Wet ende der Propheten: maer ook uit de Offeranden en Ceremonien des Gods-dienst / dewelke vooz beelden en schaduwen waren van de dood des Messie /** Heb. 10. 1. **De Wet hebbende een schaduwe der toekomende goederen, Joh. 1. 29. Siet het Lam Gods dat de sonde des Werelds wech neemt, Heb. 9. 9 / 10.**

b. Vr. **Wat verzwærde dese dood ?**

Antw. **Boven de voazgaende omstandigheden / van dat hy van sijne eene Apostel wierd verraden / en van Petrus wierdt versaeckt: boven dit / dat hy nebens Barrabas wierd gesteld / ende seer spottelijck en pijnelijck besegent / dooz geesselingen en andersints: soo verzwærde dit zijn dood / dat hy verwesen wierd / en storf aen het verbloekte hout des kruys tusschen twee Moordenaers /** Gal. 3. 13. **Christus heeft ons verlost van den vloek des Wers, een vloek geworden zijnde voor ons: Want daer is geschreven, vervloekt is een yegelijk die aen het hout hangt. Matt. 27. 28. Psal. 22. 17.**

b. Vr. **Sag men in het midden van dese mishandelingen geen tekenen van sijn heerlijckhed ?**

Ant. **Seer vele / want hy wierp sijn vangers niet een woord ter neder: Hy wierd meermaels onschuldig verksaert van Pilatus; Ende in sijn sterben / soo gaven Hemel en Aerde getuigenisse / wie hy was /** Matt. 27. 51. **Siet, het voorhangsel des Tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden, Ende de aerde beefde, ende de steenrotzen scheurden, vs. 52 / 53 / 54. Joh. 18. 6**

b. Vr. **Wat trap van vernederinge is op sijn dood gevolgt ?**

Ant. **Hy is begraven geworden dooz de sorg van Nicodemus /**

en Joseph van Arimathea/ *Matt.* 27. 58. Joseph van Arimathea quam tot Pilatum, en boogeerde het lichaem Jesu: doe beval Pilatus, dat hem het lichaem soude gegeven worden, *vs.* 59. 60. *Joh.* 19. 39.

a. Vr. Waerom moest Jesus begraven worden?

Ant. Tot bewijs / dat hy waerlijk gestorven was: als ook tot een geestelijke beduidinge van de begraeffenisse onses ouden mensches, met hem / *Rom.* 6. 4. Wy zijn dan met hem begraven door den doop in den doot, *Eesai.* 53. 9. *Matt.* 12. 40.

b. Vr. Welke is de derde trap van de vernederinge Christi?

Ant. Zijn nederdalen ter Hellen: dat is / hy is gekomen in de staet der doode: of hy is gekomen tot het lijden van de Hellsche smerten en pijnen in zijn Ziele / gelijk dese maniere van spreken in de heilige Schrifture dat betekent *Matt.* 26. 37. Hy begon droevig en seer beangst te worden, *vers* 38. Doe seyde hy tot haer: Mijn ziel is geheel bedroeft tot der doot toe, *Ps.* 118. 6. *Ps.* 116. 3. De banden des doots hadden my omvangen: De angsten der Hellen hadden my getroffen, ik vond benauwtheit en droeffenisse

b. Vr. Is dese trap der Vernederinge in ordje gevolgt op de doorgaende?

Ant. Neen: Te weten / als de ziel angsten daer door worden beteekent: maer dese ziel-angsten zijn in zijn lijden tussen gekomen door zijn doot / *Matt.* 27. 46. Ontrent de negende ure riep Jesus met een groote stemme: Mijn God, mijn God, waerom hebt gy my verlaten, *Joh.* 12. 37. *Hebr.* 5. 7.

a. Vr. Is dan Christus / na de Ziele / niet inde Helle geweest / om de Doozbaders uit het Doozburc der Hellen te verlossen?

Antw. Neen / want na den lichame is hy in het graf geweest / ende na de ziele in den Hemel / want hy behal zijn ziele in de handen van zijn Vader / in het hemelsche Paradijs / *Luc.* 23. 46. Jesus roepende met grooter stemme, seide, Vader! in uwe handen bevele ik mijnen Geest, *vers* 43. *Hebr.* 5. 7.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen / *Eph.* 4. 9. Nu dit, hy is opgevaren, wat is 't dan dat hy ook eerst is nedergedaelt, in de nederste deelen der aerde?

Antw. Dese woorden / de benedenste deelen der aerde. zijn zoo veel te seggen / als / de aerde, die ten aensien van den Hemel / het benedenste deel der werelt is / *Ps.* 139. 15. Mijn gebeente en was voor u niet verborgen, als ik in 't verborgen gemaakt ben, ende als een borduerfel gewrogt ben, in de nederste deelen der aerde.

c. Vr. Wat is dan dit te seggen / *Matt.* 12. 40. Gelijk Jonas drie dagen en drie nagten was in den buik des Walvis, also sal de Sone des menschen drie dagen en drie nagten wesen in het herte der aerde?

Ant. Het herte der aerde, betekent maer iets dat binnen in de aerde is / gelijk Christi graf was: of dat aen de aerde is / also ook van Cyprus wort geseit / Ezech. 27. 4. Uwe Lantpalen zijn in 't herte der Zee, waer dooz verstaen wort niet in de diepe holte van de Zee / maer aen de voet van de Zee.

a. Vr. Zijn dan de geloobige Doozvaders / tot de tijd van Chziffi opstanding / niet in het Doozburg der Helle bewaert geweest?

Ant. Neen: maer sy zijn by God in den Hemel geweest / Eccl. 12. 7. De Geest keert weder tot God, Eccl. 3. 21. Wie merkt, dat den adem der kinderen des menschen opvaert na boven, Matt. 17. 3. Ende siet, van haer worden gesien Moses, en Elias met hem sprekende, 2 Kieg. 2. 11. Luc. 16. 22.

c. Vr. Hoe seit dan de Apostel / Heb. 9. 8. De weg des Heiligdoms en was nog niet openbaer gemaekt, soo lange als de Tabernakel nog stand hadde?

Antw. Dat is / Chziffus was soo klaer niet gepredikt in 't O. Test. doe de Gods dienst vele duystere schaduwten had / als nu in 't N. Test. Joh. 14. 6. Ik ben de Weg, de Waerheid en het Leven, Joh. 10. 5.

b. Vr. Wat is dit dan te seggen / 1 Pet. 3. 19. In den welken hy ook henen gegaen zijnde, den Geesten, die in de gevangnisse zijn gepredikt heeft?

Ant. De sin is / Chziffus / als eenwoige God / heeft dooz Noah gepredikt aen de menschen van de eerste werelt / die nu in de Helle waren om haer onbekeerlijkhent / soo dat dit niet wort geseit van de vrome Doozvaders / maer van de Godloose / die in haer sonden gestorven waren / die haer niet wilde laten straffen tot bekeerlinge. Gen. 6. 3. Mijn Geest en sal niet in eeuwigheid twisten met den mens, 1 Pet. 3. 20. 1 Pet. 4. 6.

c. Vr. Maer wat is dan dit te seggen / dat Petrus van Chziffus predikte / Act. 2. 17. Gy en sult mijn ziele in de Helle niet verlaten?

Ant. De antwoordt seit vs. 31. David heeft dit voorsiene gesproken van de opstandinge Christi, dat sijn ziele niet en is verlaten in de helle, vs. 24. 25. Gelijk het woort Helle somtijts booz het graf wert genomen / of booz de staet der dooden in 't gemein / Gen. 42. 48.

b. Vra. Wat kuil verstaet dan Zacharias / cap. 9. 11. U ook aengaende, o Zion! door het bloet uwes verbonts, heb ik uwe gebondene, uyt den kuil daer geen water en is, uitgelaten?

Ant. Niet een Voorbure der Hellen, want de Heere spreekt van een verlossing die doe aen Zion is geschiet: maer de Babylonische gevangnisse wort hier verstaen / waer uit sy tot een vootheft van de verlossing uit het geestelick Zabel / verlost waren / dooz het verbont

bont gemaekt in het beloofde bloet des Messie, Ps. 137. 1. Aen de Riviere te Babel daer saten wy, daer weenden wy, Heb. 9. 15.

a Vr. Waerom moest Jesus Christus dese helsche pijnen aen sijn ziele lijden?

Ant. Op dat hy ons van deselve soude verlossen / dewijl dit onse zwaerste verdiende straffen waren / Esai. 53. 11. Om den arbeid sijn ziele sal hy't sien, en versadigt worden, vs. 10. Gal. 3. 13. Hy heeft ons verlost van den vloek, Matt. 20. 28. Ik ben gekomen om mijn ziele te geven tot een rantsoen voor vele, Ps. 116. 3. Joh. 3. 36.

Morgen-gefang op de thiende Dag van de Maent.

Stemme: Psalm. 22. Waerom verlaet gy my, &c.

1. **O** Goede God! liefde wonder groot!
't Vind' niet alleen u Soon in d' arme sehoot
Dan d' arme Maegt / onder nare fugten /
Maer ook in 't vlugten:

Herodes sogt sijn leven af te snijden;
Hy moest daer na veel sinaed en armoed'lijden /
Sijn eygen Volk / die wierden sijn vyanden
Tot de banden.

2. Hy wierd van Petrus schandelijck versaeckt /
Na dat hy nu in banden was getaekt:
Na menig spotten ende veel slagen
Moest hy ook dragen /
Sels 't lastig hout / verwesen om te sterben /
Dus moesten wy de zaligheyd be-erden:
Men hing hem op aen 't Kruys in pijn en schanden /
Dooz Beuls handen.

3. Daer hing hy als een wot des Moorders Krot:
Sijn kleed wierd uitgedekt dooz 't spottig lot:
Hy doozt / maer 't Volk om sijn doozt te laden
Hem edik gaben.
Dees / en d'ander schimpt hem toe seer bitsig /
Een yder sogt sijn sterben eben hitsig:
Hy wierd / na dat sijn ziele was geweken /
Nog doozsteken.

4. Hy daelt in 't graf / na dat sijn bange hert /
Had uytgestaen de angst van Helsche smert /
Soog moest Gods Soon / ten boet van onse sonden
Sig laten wonden.
Niet eerder was de Joodsche Raed te vreden /
Dooz dat Gods Soon dit alles had geleden /

Geen middel / om ons van de dood te vyden /
Als dit te lyden.

Van Christi Verhooginge.

De elfde Dag.

a. Vr. Is Christus in soo een vernederde staet gebleven?

Ant. Neen hy / maer hy is verhoogt tot een groote heerlijkheid / Phil. 2. 9. Daerom heeft hem God wytermaten verhoogt, ende heeft hem een naem gegeven, dewelke boven alle naem is, Ps. 110. 7. Joh. 17. 5. Vader verheerlijkt my.

b. Vr. Welke zijn trappen van sijn verhooginge?

Antw. De trappen sijner verhooginge zijn dese vier: Sijn opstandinge uit den dooden: Sijn Hemel-vaert: Sijn sitten ter rechter-hand Gods: ende sijn komste ten Oordeel / Rom. 8. 34. Wie is 't die verdoemt? Christus is 't die gestorven is, ja dat meer is, die ook opgewekt is; die ook ter rechter-hand Gods is; die ook voor ons bid.

a. Vr. Is Jesus Christus opgestaen wyt den dooden?

Ant. Ja hy / Matth. 28. 6. Hy en is hier niet, want hy is opgestaen, 1 Coz. 15. 4. 2 Tim. 2. 8.

c. Vr. Wanneer is hy opgestaen?

Ant. Ten derden dage na sijn dood / 1 Coz 15. 4. Hy is begraven, en hy is opgewekt ten derden dage, na de de Schriften, Joh. 20. 1. Matth. 12. 40.

b. Vr. Dooz wiens kragt is hy opgestaen uit den dooden?

Ant. Dooz sijn eige Godlyke kragt / Joh. 10. 18. Ick hebbe magt het leven af te leggen, ende hebbe magt het selve wederom te nemen, Joh. 2. 19. Breekt desen Tempel af, ende ik sal den selven in drie dagen opregten, Rom. 1. 4.

c. Vr. Waerom word dan geseid / dat hem God wyt den dooden heeft opgewekt / Act. 2. 32. Desen Jesum heeft God opgewekt?

Antw. Dit siet op sijn menschelijke nature, dewelke dooz medewerkinge des Vaders, de Sone selve als de waeragtige God / heeft lebendig gemaekt / Joh. 5. 19. Soo wat de Vader doet, 't selve doet ook de Sone desgelijks, Rom. 1. 4.

b. Vr. Was sijn lichaem na sijn opstandinge nog een waeragtig / eyndig / menschelijk lichaem?

Ant. Ja / Luc. 24. 32. Siet mijn handen, ende mijne voeten, want ik ben 't selve: Tast my aen, ende siet, want een Geest en heeft vlees nog beenen, gelijk gy siet dat ik hebbe, Joh. 20. 27. 1 Joh. 1. 1.

c. Vr. Hoe konde sijn lichaem dan dooz de steen des grafs / ende dooz de deuren des huys henen dringen / Joh. 20. 19. Als de deuren gesloten waren, daer de discipelen vergadert waren, wyt vreesde der Joden, quam Jesus, ende stond in 't midden.

Ant.

Ant. **Jesús is nog door de steen des grafz / nog door de gesloten deuren heen gedrongen / maer de steen is van het graf afgewentelt door een Engel / Matt. 28. 2.** De Engel des Heeren nederdalen- de van den Hemel, quam toe, en wentelde de steen van de deure. Tot de discipulen quam hy des avonds / niet dzingende door de planken van de deure / maer de deure is door hem open gegaen / of hy dede de deure open / gelijk alsoo Petrus uit de gevangenis ging / Act. 12. vs. 10. Hier wort aengewesen / niet de maniere hoe Jesús hy sijn Apostelen is gekomen: Maer de tijd op dewelke hy by haer quam / namentlijk / des avonds / als sy / uit breeke der Joden / de deuren hadden toe-gesloten.

a. Vr. **Waerom moft hy opstaen uit den dooden ?**

Ant. (1.) **Om te betoonen dat hy de waeragtige Sone Gods was / Rom. 1. 4.** Die kragtiglijk bewesen is te zijn de Sone Gods, na den Geest der heiligmakinge, uyt de opstandinge der dooden, Act. 2. 24.

(2.) **Op dat bleke / dat hy was Overwinner van de Doot / Duivel / en Helle; en alsoo Gods Wet volkomentlijk had voldaan voor ons / 1 Coz. 15. 55.** Doot, waer is uw prickel? Helle, waer is uw overwinninge, vs. 57. God zy dank, die ons de overwinninge gegeven heeft door Jesum Christum onsen Heers, 1 Coz. 15. 17.

(3.) **Op dat hy sijn verdiende weldaden ons soude konnen toe- passen / en eigen maken / Rom. 4. 25.** Welke overgelevert is om onse sonden, ende op gewekt om onse rechtveerdigmakinge, Rom. 8. 34.

(4.) **Op dat hy de Hope en het Geloove der oude Kerke / ende des Christendoms / van de opstandinge der Dooden / soude bevestigen / 1 Coz. 15. 14.** Indien Christus niet opgewekt is, so is onse prediking ydel, ende ydel is ook u geloove, Act. 2. 30.

(5.) **Op dat hy als het Hoofd sijnere Gemeinte / soude konnen regeren / en die dingen voort herrigten / die in den Hemel voor ons te doen waren / Joh. 14. 2** In het huys mijns Vaders zijn vele woningen, ik ga henen om u plaetse te bereiden, Heb. 9. 24.

(6.) **Op dat wy een exempel, en een kragtig middel souden hebben van onse geestelijke opstandinge uit de sonden: En van onse lichamelijke opstandinge uit den dooden / 1 Coz. 15. 20.** Christus is opgewekt uit den dooden, en is de eersteling geworden, der gener die ontslapen zijn, vers. 21. 22. Rom. 6. 3 / 4 / 5.

b. Vr. **Welke is de tweede trap van Christi Verhooginge ?**

Ant. **Zijn Hemelbaert / Act. 1. 9.** Als hy dat geseyt hadde, wiert hy opgenomen daer sy het sagen, en een wolke nam hem weg, vs. 11. Eph. 4. 10.

a. Vr. **Heeft Jesús in sijn Hemelbaert de aerde plaetselijk met sijn lichaem verlaten ?**

Ant. Ja / *Matt. 26. 11.* De arme hebt gy altijd met u, maer my en hebt gy niet altijd, *Act. 1. 9.* Hy wierd opgenomen daer sy het sagen, ende een wolke nam hem weg van hare oogen, *Act. 3. 21. Joh. 14. 1/2.*

b. Vr. Waerom dede hy dan dese belofte / *Matt. 28. 20.* Ik ben met u-lieden, alle de dagen, tot de voleyndinge der wereld?

Ant. Hy belooft hier / niet zijn lichamelijke tegenwoozdigheyd / maer sijn geestelike en genadige tegenwoozdigheyd / om haer te troosten en te beschermen / *Matth. 18. 20.* Waer twee of drie vergadert zijn in mijn naem, daer ben ik in't midden van haer, *Exo. 20. 24.*

a. Vr. Wanneer is Christus ten Hemel geuaten?

Ant. Na dat hy veertig dagen na sijn opstandinge / op de aerde met sijn Discipelen had omgegaen / *Act. 1. 3.* Na dat hy geleden hadde, heeft hem selven aen haer levendig vertoont, met vele gewisse ken-tekenen veertig dagen lang, zijnde van haer gesien, en sprekende van de dingen, die het Koningrijke Gods aengaen, *1 Cor. 15. 6/7.*

b. Vr. Na wat plaetse is hy henen opgeuaren?

Ant. Na den derden Hemel / de plaetse daer God sijn heerlijckheid vertoont / *Eph. 4. 10.* Die nedergedaelt is, is de selve ook die opgeuaren is, verre boven alle Hemelen, *Joh. 14. 2.* In mijns Vaders huis zijn vele woningen, ik ga henen om u plaetse te bereiden, *Heb. 9.*

c. Vr. Waerom is Jesus ten Hemel opgeuaren?

Ant. (1.) Op dat hy / wegens sijn lyden / ook verheerlijkt soude worden / *Joh. 17. 5.* Vader verheerlijkt my by u selven, *Phil. 2. 9.*

(2.) Op dat hy aldaer voor ons een plaetse soude bereyden / *Joh. 14. 2.* Ik ga henen om u plaetse te bereiden, *Eph. 2. 6.*

(3.) Op dat hy den Trooster, den Heiligen Geest af soude senden / *Joh. 16. 7.* Het is u nut dat ik henen ga, want indien ik niet weg ga, soo en sal de Trooster tot u niet komen, maer indien ik henen ga, soo sal ik hem tot u senden, *Joh. 7. 39.*

(4.) Op dat hy ons de weg soude banen / ende onse hope versterken / tot onse aenstaende Hemel-baert / *Joh. 17. 23.* Vader, ik wil dat daer ik ben, ook die zijn, die gy my gegeven hebt, *Joh. 12. 32. Phil. 3. 20.*

b. Vr. Welke is de derde trap van Christi verhooginge?

Ant. Het sieten aen de regter-hand Gods, *Ps. 110. 1.* De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken, sit aen mijner regter-hand, tot dat ik uwe vyanden sal geset hebben, tot een voet-bank uwer voeten, *Act. 7. 56.* Ik zie den Hemel geopent, ende den Sone des Menschen staende ter regter-hand Gods, *Rom. 8. 34.*

c. Vr. Is dit te seggen / dat Jesus aen de regter zijde van God ergens in den Hemel soo neder sit / of staet?

Ant.

Ant. Deen: Maer het bereikend sijn groote heerlijkheid / en sijn Koninglijke heerschappie / als 't Hoofd der Gemeente / Act. 2. 36. Soo wete dan sekerlijk het gantsche huis Israëls, dat God hem tot een Hoere en Christum gemaekt heeft, Eph. 1. 20. God heeft hem geset tot zijne regter-hand in den Hemel, vs. 22. En heeft hem gegeven den Gemeinte tot een Hoofd boven alle dingen, 1 Coz. 15. 25.

b. Vr. Wat verrigt de Heere Jesus / dus sittende aen Gods regter hant?

Antw. (1.) Hy bekrachtigt sijn Prophetisch-ampt, sendende sijn Woord en Geest op sijn Volk / ende besozgende de verbullinge van sijn voorseggingen, Eph. 4. 11. Deselve heeft gegeven: sommige tot Propheten; sommige tot Apostelen; sommige tot Evangelisten; sommige tot Herders en tot Leeraers, Apoc. 1. 19.

(2.) Hy verhuut sijn Priesterlijk-ampt, biddende vooz sijn Gemeente / Heb. 9. 24. Hy is gegaen in den Hemel selve, om nu te verschijnen voor het aengesigte Gods voor ons, Rom. 8. 34. Die ook voor ons bid, Heb. 7. 25. Die altijd leeft om voor ons te bidden.

(3.) Hy oeffent sijn Koninklijk-ampt, beschermende sijn Gemeente / 1 Coz. 15. 25. Hy moet als Koning heerschen, tot dat hy alle zijne vyanden onder zijn voeten sal gelegd hebben, Act. 9. 4.

a. Vr. Wat begeert hy vooz ons?

Ant. Alle geestelijke, ende andere noodige zegeningen tot onser zaligheid / Joh. 17. 15. Ik bidde, Vader, dat gy haer bewaert van den boosen, vs. 17 / 11 / 21 / 24. 1 Joh. 2. 1. Indien yemand gesondigt heeft, wy hebben eenen Voorspraek by den Vader, Jesum Christum, den regtveerdigen, Eph. 1. 3.

a. Vr. Dooz wie bid hy?

Ant. Dooz de sijne / die hem van den Vader zijn gegeven om zalig te maken / Joh. 17. 24. Vader, ik wil, dat daer ik ben, ook die zijn die gy my gegeven hebt, vs. 9. Ik en bidde niet voor de werelt.

a. Vra. Hoe veel Dooz-bidders hebben wy by den Vader?

Ant. Niet meer als eenen, namelijk / Jesum Christum / 1 Joh. 2. vs. 1. Mijne kinderkens, ik schrijve u dese dingen, op dat gy niet en sondigt; ende indien yemand gesondigt heeft, wy en hebben eenen Voorspraek by den Vader, Jesum Christum, den Regtveerdigen, Heb. 7. 25. 1 Tim. 2. 5.

a. Vr. Mag men dan tot Maria niet gaen / en versoecken / dat sy onse Voorspraek zy?

Ant. Gantsch niet: want Maria is nergens vooz soodanig in Gods woord bekend; maer alleen de Heere Jesus Christus / Joh. 14. 6. Ik ben de Weg, de Waerheid en het Leven, niemand komt tot den Vader dan door my, 1 Joh. 2. 1 / 2 1 Tim. 2. 5. Daer is een

Middelaer Gods, ende der menschen, de Mensch Jesus Christus.

b. Vr. Soude men dan op Maria niet mogen betrouwen?

Ant. Neen/ maer alleen op Jesus Christum/ Joh. 14. 1, Ge-
looft gy in God, gelooft ook in my, Jer. 17. 5. Luc. 1. 47.

a. Vr. Heeft de Engel Maria niet aengebden / als hy seyde /
Luc. 1. 28. Weest gegroet, gy begenadigde?

Ant. Gantsch niet / maer de Engel heeft haer alleenlijk bur-
gerlijk gegroet / gelijk als Christus tot sijn discipelen seyde / Joh. 20.
b. 18. Vrede zy u lieden, Apoc. 19. 10.

c. Vr. Is dan de Moeder niet meer als de Sone?

Ant. Neen / selfs altijd niet in het burgerlijke : want Salomon
was meerder dan Bathzeba sijn moeder; veel meer is Christus groo-
ter als Maria, dewijle hy waeragtig God is / en Maria is maer een
heylig mensch : Hierom heeft Jesus noyt veel werks gemaekt van
sijn moeder in het stuk van sijn Ampt / Joh. 2. 4. Jesus seyde tot
haer, Vrouwe, wat heb ik met u te doen. Matt. 12. 48.

a. Vr. Zijn de afgestorven Heilige geen Doozpraken woer ons
by den Vader?

Ant. Neen : sy zijn daer toe onbequaem : want sy onse nood niet
kennen ; en op de kragt van haer verdiensten niet konnen begeren ;
nog hier toe van God zijn gestelt / Es. 63. 16. Abraham en weet van
ons niet, Israë! en kend ons niet, 1 Joh. 2. 1. Jesus is onse versoening.

b. Vr. Welke is de vierde trap van Christij verhooginge?

Antw. Sijn komste ten Oordeel / Joh. 5. 27. God heeft hem
magt gegeven om gerigte te houden, om dat hy den menschen Sone
is, Act. 10. 42. Act. 17. 31.

c. Vr. Hoe wijs strekt sig dese magt uit?

Ant. Over alle levendige en doode, 2 Cor. 5. 10. Wy alle moe-
ten geopenbaert worden voor den Rechter-stoel Christi, op dat een
yegelijk weg drage 't geen door het lichaem geschied, na dat hy ge-
daen heeft, het zy goed, het zy quaed, Matt. 25. 32. Rom. 14. 10.

c. Vra. Heeft Christus dooz dese verhooginge eenige nieuwe ga-
ben / en heerlijkheid ontfangen?

Ant. Niet eygentlijk ten aensien van sijn Godheyd, dewelke al-
leenlijk haer heerlijkheyd hier dooz wat klaerder heeft vertoon-
d; maer ten aensien van sijn menschelijke nature, Joh. 17. 5. Ende nu
verheerlijkt gy my Vader by u selven, met de heerlijkheyd, die ik by
u hadde, eer de werelt was, Phil. 2. 8 / 9.

Morgen-gesang op de elfde dag van de Maend.

Stemme : Psalm 2. Waerom raest dat volk, &c.

1. **S**oudan de Heylige in 't nare graf /
Dus afgeslooft als and're menschen rotten? **O** neen!

O neen! De Engel daeld' en wentelt af
 De Graf-steen / en verbaert de helsche rotten :
 Hy rijst / na dat hy weder nam het leven /
 En toont sich lebendig aen dees en geen :
 Tot schrik van die vdoz sijn verschijning beven /
 Tot troost vooz Petrus , en vooz Magdaleen .

2. Hy wenst den vreed' in 't Apostolisch Huis ;
 Hy troost / en wandelt met haer veertig dagen :
 Hy neemt soo toeg de ergernis van 't Kruys /
 En maekt te schand' der Joden list en lagen :
 Hy haert om hoog ten huysse van zijn Vader :
 Hy set sich aen sijn Vaders rechter-hand /
 Hy sal hier naer de menschen al te gader
 Ten Gozdeel dagen wyt het gantsche land .

3. Dus kreeg de Heer dien heerlijken naem /
 Waer dooz de Dupbelen selfs moeten beven :
 Dus wierd hy Voorspraek vooz ons al te saem
 Dien hy dooz bloet verwozven heeft het leven :
 Hy rees wyt 't graf / tot hoop vooz ons verrijzen :
 Hy voer om hoog / en maekt ons daer gereet /
 Het Hemels Huis ; sijn Geest komt ons bewijzen /
 Sijn liefd' / en word een Trooster in ons leed .

Van de voldoening Christi.

De twaelfde Dag.

a. Vra. Heeft Jesus Christus / dooz het bedienen van dese sijne
 Aapten / eenige weldaden aen de Menschen toegebracht ?

Ant. Ja / seer vele / 1 Coz. 1. 30. Uyt hem zijt gy in Christo Jesu,
 die ons geworden is wijsheid van Gode, ende rechtveerdigheit, ende
 heiligmakinge, ende verlossinge, Eph. 1. 3. Die ons gezegent heeft
 met allerley geestelijke zegeningen in Christo Jesu, Joh. 1. 16.

b. Vra. Welke sijn de bysonderste weldaden ?

Ant. Dese ses / De voldoeninge vooz onse sonden : De roepinge :
 De rechtveerdigmakinge : De heiligmakinge : De aenneminge
 tot kinderen : Ende de heerlikmakinge / Rom. 8. 20. Die hy te vo-
 ren verordineert heeft, die heeft hy ook geroepen, ende die hy geroe-
 pen heeft, dese heeft hy ook geregtveerdigt, en die hy geregtveer-
 digt heeft, dese heeft hy ook verheerlijkt. vs. 29.

c. Vra. Wat is de Voldoeninge vooz onse sonden ?

Ant. Het is een werk van Christi Priester-ampt / waer in hy on-
 se verdiende straffen op sich genomen heeft / en daer vooz sich selven
 dooz de dood Gode heeft op geoffert / op dat hy God vooz ons
 soude

soude verſaenen / en ons van de verdiende straffen soude verlossen/
 2 Coz. 5. 19. God was in Christo, de werelt met hem ſelven verſoene-
 nende, haer sonden haer niet toerekenende, vs. 21. want dien die geen
 sonde gekent en heeft, heeft hy sonde voor ons gemaekt, op dat wy
 souden worden rechtveerdigheit Gods in hem, Esai. 53. 5. Gal. 3. 13.
 c. Vr. Is soo een Voldoeninge al noodig geweest?

Antw. Gods gerechticheit eyschte de selve: Daer by quam
 Gods waerheit in sijn dreygementen aen den Sondaer / Rom. 1.
 vs. 32. Dewelke, daer sy het recht Gods weten, namelijk, dat de gene
 die sulke dingen doen, des doots waerdig zijn, Luc. 24. 26. Moets
 de Christus niet alle dese dingen lijden, Gen. 2. 17.

b. Vr. Waerom heeft dan God in den ouden Testamente de son-
 den quijt gescholden / sonder voldoeninge?

Ant. Godt heeft dat sonder voldoeninge niet gedaen: Maer
 haer sonden zijn vergeven om de toekomstige Voldoeninge van de
 Messias; waer van de Offerhanden zijn af-beeldingen geweest/
 Heb. 9. 15 Daerom is hy de Middelaer des N. Test. op dat de doot daer
 tusschen gekomen zijnde, tot verſoeninge der overtredinge die onder
 het eerste Testament waren, die gene die geroepen zijn, de belof-
 tenisse der eeuwiger erve ontfangen souden, Es. 53. 6. De Heere heeft
 onser aller ongerechtigheden op hem doen aenloopen, Rom. 3. 25.

a. Vr. Konde wy selve vooz onse sonden niet voldoen?

Ant. Neen: Want al wat wy doen/ is maer 't geen wy schuldig
 zijn te doen; En ook so sondigen wy nog dagelyks/ Luc. 17. 10. Als
 gy sult gedaen hebben al het gene u bevolen is, so segt, wy zijn onnut-
 re Dienst-knechten, want wy hebben maer gedaen, 't geen wy schul-
 dig waren te doen, Jac. 5. 2. Wy struikelen alle in velen, 1 Jo. 1. 8.

b. Vr. Soude niet een ander heylig Mensch vooz ons hebben
 konnen voldoen?

Antw. Gantsch niet: dewijle niet alleen alle Menschen selve
 Sondaers zijn: Maer ook/ dewijle dat een bloot Schepsel/ de last
 van Gods toorn niet soude hebben konnen dragen tot voldoeninge
 toe/ selfs niet vooz sich selven/ veel min vooz andere/ Ps. 49. 8. Nie-
 mant van hem sal sijnen Broeder immermeer konnen verlossen: Hy
 sal God sijn ranſoen niet konnen geven, 1 Reg. 8. 46. Erad. 32. 33.

a. Vr. Heeft Jesus Christus vooz ons konnen voldoen?

Ant. Ja hy; Want/ dewijle hy een waeragtig mensch was / soo
 konde hy steruen: Dewijle hy een rechtveerdig mensch was soo kon-
 de hy steruen vooz schuldige; En dewijle hy te gelijk de Sone Gods
 was, soo konde sijn bloet een waerdigen prijs zijn vooz vele/ 1 Joh.
 1. 7. Het bloet Jesu Christi, des Soons Gods, reynigt ons van alle son-
 den, Act. 20. 28. God heeft sijn Gemeinte door sijn bloet verkregen.

c. Vr. Wat redenen geeft de heylige Schrift/ te bewijs/ dat **Jes**
us Christus voor ons heeft voldaan?

Ant. De voornaemste redenen zijn dese:
 Voor eerst: **Hy** heeft hem selven voor ons op-offert in de
 doot/ **Eph. 5. 2.** Hy heeft hem selven voor ons over-gegeven, tot een
 offerhande, en slacht offer Gode tot eenen wel-riekenden reuk, **Heb.**
10. 14. Met eene offerhande heeft hy/ in eeuwigheit volmaekt, die
 gene, die geheiligt worden, **Heb. 10. 14.**
 Ten tweeden: **Hy** is voor ons gestorven/ gelijk dit **Cajaphas**
 selve/ onwetende/ woosende/ door de bestieringe des **Almagtigen/**
Joh. 11. 50. Gy en bedenkt niet dat het ons nut is, dat een Mensch
 sterve voor het volk, en het geheele volk niet verloren gae, **Cit. 2. 14.**
 Die hem selven voor ons gegeven heeft.

Ten derden: **Hy** heeft voor ons het rant-soen gelt der verlossinge
 betaelt/ **Mat. 20. 28.** De Sone des menschen is niet gekomen om ge-
 dient te worden, maer om te dienen, en om sijn ziele te geven tot een
 rantsoen voor vele, **1 Pet. 1. 18.** Wetende dat gy niet door verganke-
 lijke dingen, silver oft goud verlost en zijt, **vs. 19.** Maer door het dier-
 bare bloet Christi.

Ten vierden: **Hy** heeft onse sonden en straffen gedragen als onse
 Borge/ **1 Pet. 2. 24.** Die selve onse sonden in sijn lichaem gedragen
 heeft op het hout, **Esa. 53. 5.** De straffe die ons den vrede aen-brengt
 lag op hem, en door zijne striemen is ons genesinge geworden, **Heb.**
7. 22. Jesus is borge geworden.

Ten vijften: **Hy** heeft ons met God versoent door sijn dood/
2 Cor. 5. 18. Alle dese dingen zijn uit God, die ons met hem selven
 versoent heeft door **Jesum Christum**, **Rom. 5. 10.** Indien wy vyand-
 den zijnde, met God versoent zijn, door den dood zijns Soons.

Ten sesten: **Hy** heeft ons door sijn Bloet gekogt/ verlost/ en ge-
 reinigt/ **Apor. 5. 9** Gy zijt geslagt, en hebt ons Gode gekogt met
 uwen bloede, uit alle geslachten, en tale, en volke, en natie, **Col. 1. 14.**
 In welken wy hebben die verlossinge door sijn bloet, namentlijk, de
 vergevinge der sonden.

c. Vr. Sijn alle dese dingen niet oneygentlijk te verstaen?
 Ant. Neen/ dewijle dit alles soo omstandiglijk wort beschreven/
 met soo veel verscheide redenen: Sod dat de dadelijke vergevinge
 der sonden aen **Christi** bloet wort toe-geschreven/ en niet aen het
 bloet van andere/ **1 Cor. 1. 13.** Is Paulus voor u gekruyst, **Rom. 3. 25.**
 Welken God voor-gestelt heeft, tot een versoeninge door het geloof-
 ve in zijnen bloede. **1 Pet. 1. 18/ 19**

b. Vra. Indien God voldaan is; hoe kan de **Scheiture** van
 spreken van sijn genadige quijt-scheldinge?

Ant. Zijn genade blijkt hier in / dat hy selve de Middelaer geeft: Dat hy te vreden is dat een ander vooz ons voldoe: Dat hy ons de straffen quijt schelt / sonder onse eygen valdoeninge vooz onse sonden: En dat hy dit niet doet aen alle Menschen/ maer aen soodanige als het hem behaegt/ Eph. 2. 4. God is rijk in barmhertigheid, door sijne groote liefde, daer mede hy ons lief gehad heeft, Joh. 3. 16. Soo lief heeft God de Werelt gehad, dat hy zijnen eenig geboren Sone gesonden heeft, 2 Cor. 5. 19.

c. Vra. Vergeeft God dan ons niet / gelijk wy vergeven onse schuldenaren, dat is / sonder valdoeninge? Matth. 6. 12.

Ant. Neen hy; maer soo verre is'er gelijkheid: Dat gelijk wy berepwillig alle seplen / en al het ongelijk dat ons is aengedaen / sonder eygen wrake moeten laten doorgaen: Dat God alsoo sijn wrake van ons niet neemt/ maer berep is alle onse sonden genadig aen ons quijt te schelden/ om Christi wille/ Eph. 4. 32. Zijt tegen malkanderen goedertieren, barmhertig, vergevende malkanderen, gelijkerwijs ook God in Christo u- lieden vergeven heeft, Col. 3. 13.

a. Vra. Is het niet onregtveerdig / dat een onschuldige sterben zoude in plaets van de schuldige?

Antw. Neen; Als de onschuldige zig vrywillig als Borge aanbied / om vooz schuldige te sterben; Gelijk Jesus heeft gedaen/ Heb. 10 7. Doen sprak ik, niet ik kome om uwen wille te doen, o God, Heb. 7. 22. Jesus is van soo een beter Verbond Borge geworden.

b. Vr. Maer hoe kan een Mensche voldoen vooz soo veel duyfenden?

Ant. Christus is geen bloot Mensche / maer te gelijk is hy ook de waerachtige God / en daerom is sijn bloed van een oneyndige waerdye en prijs; hierom word veeltijds de waerdigheid van sijn Persoon uitgedrukt / als van de kragt van sijn Bloed word gesproken/ 1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi, des Soons Gods, reinigt ons van alle onse sonden, Act. 20. 28. God heeft zijn Gemeinte verkregen door zijn bloed, 1 Cor. 2. 8.

a. Vr. Wat is het rantsoen-geld geweest vooz onse sonden?

Ant. Insonderheit het dood bloed, ende de ziel-angsten van Jesus Christus/ Rom. 3. 25. Den welken God voorgesteld heeft tot een verloeninge in zijnen bloede, door het geloove, Col. 1 14. Matt. 20. 28. De Sone des menschen is gekomen om sijne ziele te geven tot een rantsoen voor vele:

a. Vra. Is sijn lichamelijke dood geweest een rantsoen-geld vooz onse sonden?

Ant. Ja: 1 Petr. 3. 18. Christus heeft ook eens voor de sonden geleden, hy regtveerdig voor de onregtveerdige, op dat hy ons toe
God

God soude brengen, die wel is gedood in het vlees, maer levendig
gemaect door den Geest, 1 Pet. 2. 24. Esai. 53. 3/4.

c. Vr. Heeft hy ook een geestelijke dood vooz ons geleden?

Ant. Ja hy/ dog niet die geestelijke dood/ dewelcke bestaat in een
berooftinge van Gods Beeld/ want dat is een sondige staet; Maer
hy heeft vooz ons in sijn ziele geleden smerten / en angstten der Hel-
len / in 't gevoelen van Gods toorn / ontfleken tegen onse sonden/
Matt. 26. 38. Mijn ziele is geheel bedroeft tot der dood toe, Esai.
53. 10. Gal. 3. 13.

c. Vr. Heeft Christus niet meer vooz ons gedaen / als dat hy
vooz ons geleden heeft?

Ant. Hy heeft ook vooz ons de Wet Gods volbaen in sijn heilig
lehen/en dadelijke gehoorzaamheit volbragt Rom. 5. 19. Gelijk door
de ongehoorsaemheit van dien eenen mensche, vele tot sondaers zijn
gesteld geworden: alsoo sullen ook door de ongehoorsaemheit van
eene, vele tot regtveerdige gestelt worden, Gal. 4. 4. Hy is geworden
onder de Wet, Heb. 10. 7. Ik kome, om uwen wille te doen, o God!

b. Vr. Was dit ons ook noodig?

Ant. Ja: Want gelijk hy vooz zijn lijden, ons van de straffen
der Helle moest bevrijden/ alsoo moet hy vooz zijn heilig leven, vooz
ons verkriften het regt tot den Hemel / Rom. 5. 17. Die den over-
vloed der genaden, en der regtveerdigheit ontfangen, sullen in het
leven heerschen door dien eenen, namentlijk, Jesum Christum, Hy
moest vooz ons dat woord verbullen / Rom. 10. 5. De mensche die
dese dingen doet, sal door deselve leven.

c. Vr. Moest Christus vooz hem selven niet heilig leven?

Ant. Jesus moest so verre vooz hem selven heilig leven / dat sijn
heiligheit een betamelijke eygenschap was van sijn Persoon: Maer
niet also dat hy daer vooz vooz hem selven den Hemel moest verdie-
nen want deselve quam hem toe vooz de personele vereeniginghe met
des Goddelijke nature. Hy moest dan ook vooz ons heilig leven/ om
vooz ons / volgens Gods Wet / den Hemel te verdienen: Den ge-
heelen Jesus heeft God vooz gegeven als Bozge: So dat al 't geen
hy gedaen heeft / 't selvige vooz ons gedaen heeft / sonder iets vooz
hem selven noodig te hebben te verdienen / 1 Cor. 1. 30. Hy is ons
geworden wijsheid van Gode, en regtveerdigheit, en heiligmakin-
ge, en verlossinge, Esai. 9. 5. Heb. 5. 9.

b. Vr. Wat is 't dan van noden dat wy tragten Gods Wetten
te gehoorzamen / soo Christus dit vooz ons heeft gedaen?

Ant. Gelijk wy nog sterben / al is 't dat Christus vooz ons is
gestorven / dog niet om daer vooz vooz onse sonden te voldoen; Al-
soo moeten wy Gods Wetten onderhouden / niet om daer dood
den

den Hemel te verdienen / maer om door ons goed leben God te verheerlijken in schuldige dankbaerheid / Rom. 3. 31. Doen wy dan de wet te niete door het geloove? dat zy verre, maer wy bevestigen de Wet, Matt. 5. 16. Joh. 15. 8. Hier in is mijn Vader verheerlijkt, dat gy vele vrugten draegt.

a. Vr. Maer / voor wie heeft Christus voldaan?

Ant. Door de zijne / die hem van den Vader gegeven zijn om zedig te worden / Matt. 1. 21. Gy sult sijnen name heeten Jesus, want hy sal sijn volk zalig maken van hare sonden, Joh. 10. 15. Ik stelle mijn leven voor de Schapen, Eph. 5. 25. Christus heeft hem selven voor zijn Gemeente overgegeven.

b. Vr. Heeft hy dan voldaan voor alle de zonden van alle menschen die ont in de wereld getweest zijn / nog zijn / en sullen zijn.

Antw. Neen: Want dan soude geen Mensch voor sijn sonden kunnen gestraft worden / indien Jesus de straffen daer voor gedragen hadde / Joh. 17. 9. Ik bidde voor haer, ik en bidde niet voor de werelt, Joh. 6. 39. 2 Cor 5. 19.

c. Vr. Wat willen dan al die plaetsen seggen / daer Jesus geseyt wort gestorven te zijn / etc. voor alle, voor de werelt, ja voor de geheele werelt, 1 Joh. 2. 1/2. Joh. 3. 16.

Ant. Behalven dat die woorden somtijds maer beteekenen een gedeelte van de werelt: gelijk te sien is / Luc. 2. 1. Daer ging een gebod uit van de Keiser, dat de geheele werelt soude beschreven worden, 1 Joh. 5. 19. Soo is dit de sin in alle die plaetsen / dat Christus nu niet meer voor de Joden alleen / maer ook voor allerley soort van Heydenen, een Zaligmaker was / dewijle het nu de tijt was van de roeping der Heydenen. Aldus leggen dit wy de Zalige in den Hemel / Woc. 5. 9. Gy zijt geslagt, en hebt ons Gode gekogt met uwen bloede, uit allen geslagte, en tale, en volk, en natie, Rom. 3. 29. Rom. 11. 12. Den val der Joden, is de rijkdom der werelt.

a. Vr. Is Christus alleen gestorven voor de erfsonde?

Ant. Neen / maer ook voor alle andere sonden van sijn Volk / Cit. 2. 14. Die hem selven voor ons gegeven heeft, op dat hy ons soude verlossen van alle ongerechtigheid, 1 Joh. 1. 7. Het bloet Jesu Christi des Soons Gods reinigt ons van alle sonden, Heb. 9. 14.

b. Vr. Heeft Christus dan soo volkomenlijk voor ons voldaan / dat wy niet noodig hebben door eyge voldoeningen ons van de straffen der sonde te bevrijden?

Ant. Gewisselijk ja / Heb. 10. 34. Want met eene offerhande heeft hy in eeuwigheid volmaekt de gene die geheyligt worden, Col. 1. 19. Col. 2. 10. Gy zijt in hem volmaekt, Rom. 8. 1.

c. Vra. Is de Leere van de Voldoeninge geen sagt wozkussen voor het sorgeeloose vleesch?

Ant.

Ant. **Neen:** Want de leere heeft met haer de Eere der heiligmakinge: So dat niemant kan roemen van Chyristi bloed, ten sy hy betone Chyristi geest, Tit. 2. 14. Die hem selven voor ons gegeven heeft, op dat hy ons soude verlossen van alle ongerechtigheid, en hem selven een eygen volk soude reynigen yverig in goede werken, 1 Cor. 1. 30. Rom. 8. 9. Soo yemant den Geest Christi niet en heeft, die en komt hem niet toe.

Morgen-gefang op de twaelfde Dag van de Maend.

Stemme: Psalm 51. Ontfermt u over my arme Sondaer, &c.

1. **K** Om Chyristen volk beschout het Golgotha,
Siet wie, en waerom dat hy storf die klagten.
Wat doet sijn Ziel soo jammerlyk versmagten?

Hoe roept hy soo benaut sijn Dader nae?

't is nu de Held hertsaeget / en meer bezceest

Als meenig Martelaer in sware pijnen?

Neen / neen / 't is by wat anders hier geweest?

Gods toorn doet soo sijn kragten gansch verdwinnen.

2. Hy draegt de straf vooz menig dwysent mensch;

Hy sterft in plaets van die selfs moften sterben;

Hy sogt dooz 't offer-bloed soo te verwerpen

De vreed' met God. Hy heeft geen hooger wensch /

Als dat Gods toorn soo grimmig branden mag /

Op ziel en lijf / dat na dit nare kermen

Dooz 't wraek byer sigte Gods versoende dag /

Op dat Gods Liefde byer ons mag verwerpen.

3. Hy storf als mensch / maer die sijn levens stryft

Als Godes Soon / deed' zien sijn groote waerde;

Hy storf aen 't kruys / 't is waer / 't was maer op d'aerde /

Dag / d'ewigheyd is minder als dees tijt;

Want die hier leet / was Godes eygen Soon /

Hy quam als Vozg / soo kon / soo most hy lyden

Dooz andere: 't is billijk dat de loon

Wort toe-gerekent / ons vooz alle tijden.

Van de Roepinge.

De dertiende Dag.

a. Vr. Welke is de tweede genade die ons Chyristus heeft verdient?

Ant. De Roepinge / Eph. 1. 8. Hy is overvloedig geweest over ons in genade, in alle wijsheid en voorsigtigheid, vs. 9. Ons bekent gemaect hebbende de verborgentheit van sijn wille na sijn welbehagen

Esaï. 60. 1. Mat. 11. 28. Komt alle tot my, die belast en beladen zijn.

b. Vr. **Wat is de Roepinge?**

Ant. Het is een weldaet Gods in Christus / waer doo; hy Christus tot een Saligmaker vooz-stelt / ende doo; een kragtige werkinge / den sijnen doo; den geloobe in het herte eygen maect / en haer also tot hem trekt / *Matt. 11. 28.* Komt herwaerts tot my, alle die vermoeyt en belast zijt, en ik sal u ruste geven, *Act. 9. 15.* Dese is my een uytverkoren vat, om mijnen name te dragen voor de Heidenen en de Koningen, en de Kinderen Israëls, *Eph. 4. 12.*

a. Vr. **Worden alle menschen aldus geroepen?**

Ant. Niet alle hoeft voo; hoeft / maer nu in den N. Test. worden allerley soort van menschen / sonder onderscheid geroepen onder allerley Heidenen / *Rom. 1. 14.* Beyde Grieken en Barbaren; beyde wijfen en onwijfe, ben ik een schuldenaer, *Gal. 3. 28.* *Matt. 28. 19.* Gaet henen en leert alle volkeren.

c. Vr. **Waerom worden sommige Menschen doo; het Euangelium niet geroepen?**

Ant. Dewijfe het God niet behaegt / tot haer sijne Dienaers uyt te senden / *Matt. 10. 5.* Gy en sult niet henen gaen op den weg der Heidenen, nozge gy en sult niet ingaen in eenige stad der Samaritanen, *Act. 16. 6/7.* *Ps. 149. 19/20.*

c. Vr. **Is dit niet de redenen waerom sommige menschen niet geroepen werden: dat hare Doo; ouderen de genade misbruykt hebben: ofte om dat sy selve nog de kragten der nature niet wel gebuyken / ofte om dat de Predikanten te traeg zijn het Euangelium doo; de geheele Werelt te gaen prediken?**

Antw. Gantsch niet: Want dan soude de genade niet alleensijfs gebonden zijn aen den Mens / aen de nature en aen de werken / t welck strijd tegen de geheele Schrijfture / *2 Tim. 1. 9.* Niet uyt de werken, *Rom. 11. 36.* Wie heeft hem eerst gegeven, *Rom. 11. 5/6.* Maer ook dan souden de Heydenen moeten geroepen zijn geweest / die na het borghelike leven / seer wel hebben geleest / en de quaetste Heydenen souden niet geroepen zijn geweest / het welke beyde onwaerheid is: want de smootste Heydenen zijn geroepen / *Eph. 2. 1.* God heeft u mede levendig gemaect, daer gy doot waert door de sonden en misdaden, *Tit. 3. 2/3.* *1 Pet. 4. 3.* *Rom. 10. 20.* Maer de eenige reden is / Gods wyse wel-behagen / *Matt. 11. 25.* Vader ik dank u, dat gy dese dingen den Kinderkens hebt geopenbaert, en hebt den Wijfen en Verstandigen verborgen, *vs. 26.* Ja Vader alsoo is geweest het wel-behagen voor u, *2 Tim. 1. 9.*

c. Vr. **Zijn dan soodanige Liederen sonder eenige roepinge?**

Ant. Sy zijn sonder een zaligmakende roepinge; maer sy hebben t gesigte van het Schepsel / en de natuurlijke Conscientie nog overig

berig/Rom. 2. 15. Sy betoonen het werk der Wet geschreven in hare herten. Act. 15. 17. Act. 17. 27.

b Vr. Is dit geen zaligmakende roepinge / wat nuttigheid komt dan daer int?

Ant. Hier dooz woort sodanige Liederen benomen de veronschuldiging over hare grobe Afgoderye / en groote ongerechtigheden/ Rom. 1. 32. Dewelke daer zy het regt Gods weten, namentlijk, dat de gene die sulke dingen doen, des doots waerdig zijn: niet alleen de selvige en doen, maer ook mede een wel-gevallen hebben in de gene diese doen. Rom. 1. 20. Rom. 2. 15.

b Vr. Worden dan alle die het woort hooren op deselve wijze geroepen?

Ant. Neen: want sommige worden alleenlijk uitwendig geroepen/ dog sommige worden ook inwendig geroepen/ 1 Coz. 1. 23. Wy prediken Christum den gekruycigden; den Joden wel een ergernisse, en den Grieken en dwaesheid: Maer haer die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, prediken wy Christum de kragt Gods, en de wijsheid Gods, Matt. 12. 11. Act. 16. 14. De Heere opende aen Lydia't herte, datse verstant het gene van Paulus wierd geseit, Joh. 6. 44/ 45.

c Vr. Waer komt dit onderscheit van daen?

Ant. Van Gods wel-behagen/ Matt. 11. 25. Ik danke u Vader, Heere des Hemels, en der Aerde, dat gy dese dingen den wijzen en verstandigen verborgen hebt, ende hebt deselve den kinderkens geopenbaert, vs. 26. Ja, Vader, want alsoo is geweest het wel-behagen voor u, Rom. 8. 30. Act. 2. 47.

c Vr. Word God niet betwogen dooz eenige goede gestaltenisse/ en bequaemheid / dewelke meer is in den eenen mensche als in den anderen?

Antw. Neen / 2 Tim. 1. 9. Die ons heeft zalig gemaekt, ende geroepen, met een heilige roepinge: niet na onse werken, maer na sijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christo Jesu voor de tijden der eeuwen. 1 Coz. 6. 11. Tit. 3. 3/5.

a Vr. Is dan de uytwendige roepinge niet genoeg tot zaligheid?

Ant. Neen: maer de inwendige werkinge des H. Geestes moet daer by komen/ Joh. 6. 45. Een yegelijk, die het van den Vader gehoort, en geleert heeft, komt tot my, Phil. 2. 12/ 13. Joh. 3. 5/ 8.

b Vr. Wat verstaet gy dan dooz de uytwendige Roepinge?

Ant. De Predicatie des Euangeliums / waer in Christus / als een genoegsaem Middelaer / dooz het verstand word boozgestelt/ Matt. 28. 19. Gaet henen, onderwijst alle volkeren, Marc. 1. 14. Bekeert u en geloof den Euangelio, Rom. 10. 14.

b. Vra. Wat verstaet gy dooz de inwendige roepinge?

Ant. Een werking des H. Geest / waer door het verstand kragtig word verlicht: De wille dadelijk geheiligt: en alsoo Christus inwendig door den Geloove aengenomen / Eph. 1. 17. Op dat de God onses Heeren Jesu Christi, de Vader der heerlijkheid, u geve den Geest der wijsheid, en der openbaringe in sijne kennisse, vs. 18. Namelijk, verlightede oogen uwes verstands, Heb. 8. 10. Ik sal mijne wetten in haer verstand geven, en in haer herten inschrijven, Joh. 6. 45.

b. Vr. Hoe word een Christen genaemt / ten aensien van dese inwendige roeping? ?

Ant. Soo een inwendig geroepen word gesept / Jesum aen te nemen: In Christo te zijn: Lidmaet Christi te zijn, &c. Joh. 1. 11 / vers 12. Gal. 3. 27. Eph. 5. 23. 1 Cor. 12. 12.

a. Vr. Wat werkt de inwendige roeping in den mens? ?

Ant. Geloove en bekeeringe / ofte weder-geboorte / Joh. 1. 12. So veel als hem hebben aengenomen, heeft hy magt g. geven kinderen Gods te worden, namentlijk, die in sijn name gelooven, 2 Cor. 4. 6. Phil. 2. 13. Het is God die in u werkt, het willen en het werken.

a. Vr. Is God niet gewoon den mens te voren te bereiden door eenige middelen / eer hy 't geloove en bekeeringe geeft? ?

Ant. Niet altijd / gelijk blijkt in de bekeering van Mattheus / Paulus / de Moordenaer / en van de eerste Gemeinte der Christenen / Eph. 2. 1. U heeft hy mede levendig gemaakt, daer gy dood waert door de misdaden en sonden, 1 Pet. 3. 3. Rom. 10. 20.

c. Vr. Als God dan somtijds eenige door-bereidingen gebruikt / welke zijn deselve? ?

Ant. God gebuykt hier toe de prediking van sijn Wet: De grootheyd van sijn goedheid: De scherphheid van wyterlijke ellenden / etc. Rom. 2. 4. Vraegt gy den rijkdom sijnner goedertierentheid, ende verdraegsaemheid, ende lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierentheid Gods u tot bekeering leid, Gal. 3. 4. De Wet is onse Tugt-meester geweest tot Christum, Rom. 8. 28.

c. Vr. Gaet de kragt van Gods roeping ook over 's menschen wil? ?

Ant. Ja / Phil. 2. 13. Hy is God die in u werkt, het willen en het werken, na zijn wel behagen, 1 Thess. 5. 23. De Heere heilige u geheel en al, Ezech. 36. 26.

c. Vra. Is dese inwendige roeping iets anders als een sterke aenradinge? ?

Ant. Ja: want het is een kragtdadige werking des H. Geestes / Eph. 1. 19. De uitnemende goedheid zijner kragt aen ons die gelooven na de werkinge der sterkte zijner magt, 2 Thess. 1. 11. God vervulle het werk des Geloofs met kragt in u, Heb. 8. 10.

b. Vr. Maer sehjnt het Evangelium selve dese kragt niet te hebben? ?

hebben? Rom. 1. 16. Het Euangelium is een kragt Gods tot zaligheid een yegelijk die gelooft.

Antw. Het Euangelium is een kragtig middel Gods tot de inwendige roeping / als het bergeselschapt gaet met de mede-gaende wercking des H. Geests / maer het wyterlijck werck heeft in zig zelven de kragt tot bekeering niet / 2 Cor. 3. 6. De Geest maekt levendig, vs. 8. Joh. 6. 44. Niemant kan tot my komen, 't en zy dat de Vader die my gefonden heeft, hem trecke, Esa. 59. 21.

c. Vr. Hoedanige kragt en wytkomst heeft dese inwendige roeping?

Antw. Die God alsoo roept / deselve volgen sekerlijck / ende worden dadelijck bekeert / Rom. 8. 30. Die hy geroepen heeft, die heeft hy ook geregtveerdigt, Ezech. 36. 26. Ik sal u een vleeschen herte geven, Eph. 1. 19 / 20.

a. Vr. Kan de mens dan dese roeping niet wederstaen?

Ant. God roept soe kragtelijck tot het hert / dat de mens nog kan, nog wil, nog sal ont so kragtige roeping tegenstaen / want God neemt alle tenen-stant weg / Act. 6. 9. Heers, wat wilt gy dat ik doen sal, 2 Thess. 1. 11. Ezech. 36. 27. Ik sal het steenen herte weg nemen, Rom. 9. 19. Wie heeft zijn wil wederstaen?

b. Vr. Waerom klaegt van God in veel plaetsen / datse zijn roeping wederstonden / Esa. 63. 10. Prov. 1. 21. Matt. 23. 37.

Ant. God zegt dit van hem selven menselijcker wijze / dewijl sijn Dienaren oorzack hadden om te klagen over hare Toehoordersen / Esa. 53. 1. Wie heeft onse prediking gelooft, Esa. 49. 4. Hy spreekt maer van de wytwendige roeping door sijn Woort / ofte van eenige gemeine werkingen des Breeskes in het verstand / dewelcke de mensche kan tegenstaen / en hinderen in hare vrugten / Act. 7. 51. Gy hartneckige, onbesnedene van herten ende ooren, gy wederstaet altyd den H. Geest, gelijk uwe Vaders, alsoo ook gy, Luc. 7. vs. 30. Matth. 23. 37.

c. Vr. Wordt de Sondaer tegen sijn wil geroepen en bekeert?

Ant. De bekeeringe is tegen de wil der Godloosen / tot dat de Heere een goeden wil geeft / en haer willende maekt / Ezech. 36. 26. Ik sal u een nieu hert geven, en sal eenen nieuwen geest geven in het binnenst van u; en ik sal het steenen hert uit het binnenst van u weg nemen, en sal u een vleeschen hert geven, Ezech. 11. 19. Phil. 2. 13.

c. Vra. Wordt de mens dan als een stok en steen tot bekeering gebragt?

Ant. Neen: Maer in 't gebruik van de redelijcke kragten van sijn ziel / sijn verstant en wil, dewelcke tot het quade werksaem waren / die worden geheyligt ende tot het goede werksaem en willig gemaekt.

maekt/ 1 *Coz.* 4. 6. God, die gefegt heeft, dat het ligt uit de duysternis soude schijnen, is de gene, die in onse herten gefchenen heeft, om te geven verligting der kennis der heerlijkheid Gods, het aengefigt Jesu Christi, *Ier.* 31. 33. 2 *Coz.* 8. 1/6 17.

c. Vr. Indien God soo klaerlijk werkt in de Roeping / waerom word dan gesejt dat hy wenst, verlangt, verwagt, &c. na de bekeeringe? *Pfal.* 81. 14. *Eesai.* 5. 2.

Ant. Dit wozt van God op een oneygentlijke en menselijke wijze gesejt / ten opsigt van de inwendige bediening van sijn Woort / het welk genoemt wozt Gods arm, Gods handen, &c. *Eesai.* 65. 2. Ik hebbe mijn handen uitgebreit den gantschen dag, tot een wederstrevig volk, *Eesai.* 53. 1.

b. Vr. So dit inwendige Gods werk is / waerom wozt ons dan geboden / *Marc.* 2. 14. Bekeert u, en geloof den Evangelio?

Ant. Om dat dit de plicht der menschen is: en op dat sy/geoefende haer eigen onmacht / dan soudent tot God om hulp gaen / *Thzen.* 5. 21. Heere bekeert ons tot u, soo sullen wy bekeert zijn, *Cant.* 1. vs. 4. Trekt ons, soo sullen wy u na-lopen, *Deut.* 30. 6/8.

b. Vr. Salmen dan stil blijven waqten op Gods inwendige Roeping?

Ant. Neen: Men moet alle uitwendige middelen aentwenden / dooz welke God wil kragten doen op de ziele: want het Evangelium is een bediening des Geestes, 2 *Coz.* 3. 8. *Rom.* 1. 16. 1 *Pet.* 1. 23.

a. Vr. Kan men de inwendige Geroepene wel kennen?

Ant. Eenigints/want op d'inwendige roeping volgt een veranderinge des levens / 1 *Tim.* 2. 25. Onderwijst met sagtmoedigheid de gene die tegen staen, of haer God t'eeniger tijd bekeering gawe, tot erkentnisse der waerheid, *Marc.* 1. 14. Bekeert u, *Act.* 20. 21. *Act.* 2. 37. Sy wierden verslagen in haer herte, en seiden, wat sullen wy doen? Mannen Broeders, 1 *Joh.* 3. 14. Wy weten dat wy over-gegaen zijn nuyt de dood in het leven, dewijle wy de Broeders lief hebben.

Morgen-gesang op de derthiende Dag van de Maent.

Stemm: *Psal.* 56. Men looft u Heer, &c.

1. **W** idwalen als domine Schapen
In ziel-gebaer / O Heer!
Wy leggen al gerust en slapen;
Geen kennis van u Leet
Is in ons doen / 't ligt der nature /
Ja / onse wil leyt dood:
En dit sal eeuwiglijk soo dure;
Of helpt ons nuyt den moot.

2. Gy hebt u stemme laten horen /
 Men 't Isra'elitis Volk :
 Den Heydenen van u verkoren
 Send gy nu meenig Volk :
 Die 't woord niet heeft / die blijft verdurftert :
 Wy sien nu 't heylsaem lig :
 Die 't woord niet heeft / die blijft gekluyftert /
 Dooz 't nare hels gesigt.
3. Maer 't woord alleen / kan ons niet baten /
 Tot 't heylsamen geloof :
 De sonden konnen wy niet laten /
 De Ziel is hoorend' doof ;
 Ten zy dat uwes Geestes stemme
 Ons herte dringe dooz :
 En dat uw' kragt de lusten tennae ;
 En geeft ons 't hoorend' ooz.
4. Heer roey soo sterk / dat wy u horen ;
 Werket selvs dat gy gebied /
 Of anders is al 't werk verloren /
 Ons kragten zijn gants niet /
 Geeft ons 't geloof, geeft ons bekeering /
 En wekt dan voort en voort :
 Dan sal soo meenig schoone Leering /
 Piet ydel zijn gehoozt.

Van de Vryen Wille.

De veerthiende Dag.

- b. Vr. Waerom is so een inwendige Roeping Gods / van nooden ?
 Ant. Om dat de Mense dooz den val Adams is onmagtig geworden / om op het aenhoren van Gods Woord / te gehoorzamen Gods wil / Matt. 7. 18. Een quade boom kan geen goede vruchten voort brengen, 2 Cor. 3. 5 Rom. 8. 3.
- c. Vr. Hoe staet het dan met de wyse wille des Menschen ?
 Ant. De mensch heeft de wil behouden / maer de vrijheid om het goede te kunnen doen verloren dooz de sonde / Jer. 13. 23. Sal ook een Moorman sijn huyt veranderen, of een Luipaert sijn vlekken ? So sult gy-lieden ook kunnen goet doen, die gewent zijt quaet te doen, Rom. 1. 21. 1 Cor. 2. 14.
- a. Vr. Waer in leyt de onmagt van den Mensch ?
 Ant. In sijn verstand, in sijn wil, en in al sijn kragten ten goede / en tot sijn bekeering / 1 Cor. 2. 14. De natuurlijke mens en begrijpt niet die dingen die des geestes Gods zijn, want sy zijn hem dwaesheid: hy kanse

kanse niet verstaen, **Matt.** 12. 34. Hoe kond gy goede dingen spreken daer gy boos zijt, **Jer.** 4. 22. Goet te doen en wetense niet, **Eph.** 2. 1.

b. Vr. Kan dan het verstand, Gods wil en wetten uit sig selven niet verstaen en toe-stemmen / als die gepredikt worden?

Ant. Neen: want het verstant is enkel duysternis / **Eph.** 5. 8. Gy waert eertijts duysternis, **Matt.** 6. 23. **Rom.** 1. 21. **1 Cor.** 2. 14. De natuerlijke mensche en kan die dingen die des Geestes Gods zijn, niet verstaen.

a. Vr. Kan de wille het goet doen willen?

Antw. Niet met een kragtige en dooz settenden wille / daer het dadelijke goet doen, en de bekeeringe op volgt / **Rom.** 8. 7. Het bedenken des vleeschs is vyandschap tegen God, en het en onderwerpt sig de Wet Gods niet, het en kan ook niet, **Eph.** 2. 1. Doe gy dood waert door de sonden en misdaden, **Ezech.** 36. 26.

b. Vr. Hoedanige zijn de kragten van den Mensche ontrent zijn bekeeringe?

Ant. De kragten zijn dood en gestozven / **Col.** 2. 13. Hy heeft u als gy dood waert in de misdaden, en in de voor-huyt u wes vleeschs, mede levendig gemaekt met hem, alle uwe misdaden u vergevende, **Eph.** 2. 1. **Joh.** 8. 34. Jesus seide, voorwaer segge ik u, een yegelijk die de sonde doet, is een Dienstknecht der sonde.

c. Vr. Waerom word dan geseyt / **Ezech.** 12. 1. Sy hebben oogen om te sien, maer sien niet: ooren om te hooren, maer en hooren niet?

Antw. Dese plaetse spreekt niet van de Mensen in haer selven aen-gemerkt / maer van de Kinderen der Kerke / van 't huys Israëls, dewelke de kennisse van Gods Wet / en van Gods Oordeel hadden / maer de selvige niet wel wilden gebruiken tot afftaent van sonden / **Amos** 6. 1. Wee den gerusten tot Zion, **Eesai.** 5. 12.

c. Vra. Waerom gaet God den mensche dan aen met geboden / beloften / drengementen / bestraffingen / etc. op dat hy den mensche tot bekeeringe soude leyden / **Eesai.** 1. 19. **Jer.** 7. 23.

Ant. Dit zijn geen bewijßen / dat de mensch heeft een kragtige wil wt hem selven tot zijn bekeeringe; maer God gebruikt dese middelen / om den menschen haren pligt te leeren / en daer dooz wat goets aen de herten van de sijne te werken: Insonderheid / dewijle dese geboden / etc. gedaen worden aen sodanige / dewelke nu den naem hadden / datse al bekeert waren / **Eesai.** 2. 1. Mijn beminde heeft een wijngaert op een vetten heuvel, **V.** 3/4/5. **Act.** 2. 39.

b. Vr. Is'er dan onderscheid tusschen natuerlijke Mensen / ende tusschen Gods Volk, in aenmerkinge van Gods geboden en beloften?

Ant. Ja / seer groot: want de natuerlijke Mens komt God dooz gantsch onmagtig ten goede; Maer Gods volk komt God dooz

(ofte in der daet / ofte in haer belijdenisse) als nu magtig gewoorden zijnde doot de genade / om te doen / al is 't niet in volmaektheit / nochtans in opregtigheid / het geen God in sijn Woot doot stelt / Heb. 8. 10. Ik sal mijn Wetten in haer verstand geven, en in haer herte sal ik die inschrijven, Ezech. 36. 26/27. Ik sal u een nieuw herte geven, 1 Coz. 15. 10.

a. Vr. Heeft dan de Mens geen vryen wille ?

Ant. De mensch heeft niets ter Wereld by / nog in eyge magt / maer alles staet onder Gods wil en magt / Jac. 4. 13. Wel aen, gy die daer segt, wy sullen heden of morgen na sulken stadt reyfen, en aldaer een jaer overbrengen, en koopmanschap drijven, en winste doen, vs. 25. In plaetse dat gy seggen soud', indien de Heere wil, en indien wy leven, so sullen wy dit of dat doen, Luc. 12. 18/ 19/ 20 Act. 18. 21.

c. Vr. Maer is dit het geschil / daer men over disputeert / of de mensch in al sijn doen en laten onder Gods wille staet ?

Ant. Neen: Want dit raekt de Leere van Gods voorsienigheid, maer wy wy weten dat alles staet onder sijn regeeringe / Act. 17. 28. In hem leven wy, en bewegen ons, en zijn wy, Matth. 10. 36.

c. Vr. Waer over valt dan engentlijck dit disput ?

Ant. Over de kragten van een natuerlijck mens / om sijn engen herte te bekeren / en sig in een bereyschte tray van Godlijcke liefde te stellen / tot volkomen onderhoudinge van Gods geboden.

a. Vr. Is dan sodanige kragt niet by peder mensch dat hy hem selven het herte kan veranderen ?

Ant. Neen / dewijl de mensch selfs al het uiterlijcke goet ten regten nog verstaen, nog willen, nog werken kan / 2 Pet. 2. 19 Rom. 8.

7 Het en kan sig der wet Gods niet onderwerpen, ja selfs der herboortne binden in haer groote onmacht / Rom. 7. 23. Ik sie een ander wet in mijne leden, welke strijt tegens de wet mijnes gemoeds, ende my gevangen neemt onder de wet der sonde, die in mijne leden is, Ga. 5. 17.

a. Vr. Is dan by den mens gantsch geen magt / nog bypen wil ?

Antw. De mens heeft een bypen wille / dat is / natuerlijcke kragten / en bequaemheid tot de sonde / Matth. 23. 37. O Jerusalem! ik heb u willen vergaderen als een hen hare kiecxkens onder hare vleugelen, maer gy hebt niet gewilt, Jer. 44. 16. Jer. 4. 22.

b. Vr. Heeft de mens geen natuerlijcke kragten tot eenig goet ?

Ant. Ja hy / namentlijck tot natuerlijck goet / als tot eten / drinken / etc. Tot burgerlijck goet ; als tot Umbachten / koop-handel / Regeeringe van Landen en Steden / etc. Ja ook tot eenig uytwendig geestelijck goet, en uiterlijcke deugden ; Als ter kerken gaen / tot Welmoessen geven / peder het sijne te geven / niet te stelen / etc. Rom. 2. 14. De Heidenen, die de wet niet hebben, doen van naturen die dingen die des wets zijn, 1 Coz. 7. 37. Act. 13. 50.

c. Vr. Wat kragten ontbreken dan een natuurlijk mens?

Ant. Tot boven-natuurlijk, en tot inwendig geestelijk goet; als daer is / het geloof / de bekeeringe en veranderinge des herten / liefde Gods / en des Naesten: De pber en heylige beweginge des gebeds / etc. Gelijk dese dingen van den Mens worden verepicht / Matt. 22. 37. Gy sult lief hebben den Heere uwen God, met geheel uw' herte, met geheel uwe ziele, en met geheel uw' verstant, vs. 39. Gy sult u Naesten lief hebben als u selven, Prov. 23. 26. Mijn Sone geeft my u herte, Ioan. 4. 24.

b. Vr. Is de Mens hier toe altyds onmagtig geweest / en sal hy altyd onmagtig blijven?

Ant. Neen / maer de mens moet in vierderley staet worden aengemerkt / Namentlijk in de staet (1) der scheppinge: (2) des vals: (3) der wedergeboorte: Ende (4) der heerlijkheid.

b. Vr. Hoe merkt gy den wille en de kragten des Menschen aen boozden val in de staet der opregtigheid?

Antw. Doe had de Mens een byzen wille ten goede / Eccles. 7. 29. Dit hebbe ik gevonden, dat God den Mens regt gemackt heeft, Eph. 4. 24.

b. Vr. Hoe merkt gy den Mens aen in de staet des vals en der sonden?

Antw. Sonder een byzen wille tot geesteljkhe deugden der ziele; maer hy is een slaef der sonde / Eph. 2. 1. Doe gy doot waert door de sonden en misdaden, Rom. 8. 7. Hy en kan sig der Wet Gods niet onderwerpen, Col. 1. 13. Die ons getrocken heeft uyt de magt der duysternisse, Rom. 6. 16 / 17. 2 Cor. 4. 4. 2 Tim. 2. 25 / 26.

c. Vr. Daerom stellen dan Moses en Josia het wel-varen aen de keure van Israel / Deut. 30. 15. Jos. 24. 15. Kiest u heden wien gy dienen sult?

Antw. Hier wort niet gesproken van den Mens in sijn nature aengemerkt / maer hier wort tot Gods Volk gesproken / dewelken beleden bekeert te zijn / en also magtig gemackt tot de Godsdiensden welken haer pligt wort aengewesen / Exod. 19. 6 Gy sult my een Priesterlijk Koninkrijk en een heilig volk zijn, Deut. 30. 6.

b. Vr. Hoe merkt gy de Mens aen in de staet der wedergeboorte?

Ant. Daer in is de Mens ten dele by gemackt van de slavernij der sonde / om het goede te kunnen doen / 1 Cor. 3. 17. Waer de Geest des Heeren is, aldaer is vrijheit, Heb. 8. 10. Ik sal mijn Wetten schrijven in u herten, 1 Ioan. 2. 14. Dog niet volkomentlijk / Rom. 7. 21. Soo vinde ik dan dese Wet in my, als ik het goede wil doen, dat bequade my by ligt, Gal. 5. 17. De geest strijt tegen het vlees, ende het vlees tegen den geest, alsoo dat gy niet en doet 't gene gy wilt, Ja. 2. 21.

c. Vra. Spreekt Paulus / Rom. 7. van hem selven / als een weder-geboren?

Ant. Indien hy maer sprak van hem selven als van een onherboorne / soo was sijn seggen nog betwijfel genoeg tegen den vryen wil ; want hy toont dat 'er een groote onmagt ten goede is in den mens ; maer hy spreekt van hem selfs / als van een herboorne : want behalven dat hy voorgaens spreekt in den tegenwoordigen tijt / so als hy doe was ; so blijkt dit hier wjt dat hy hem selven noemt / so als hy nu was ; en hy toont dat een goeden Geest in hem was / dewelke was de Geest der weder-geboorte / vs. 22. Ik hebbe een vermaek in de Wet Gods na den inwendigen Mens, vs. 17/ 18. 23/25. Ik danke God door Christum onsen Heere.

c. Vr. Maer hoe past dit op een herbooren mens / vs. 14. Ik bem vleefelijc verkogt onder de sonde ?

Ant. Hy leyt dit selve uit / vs. 22. Ik sie een ander wet in mijne leden, welke strijd tegen de wet mijns gemoets, en my gevangen neemt onder de wet der sonde die in mijne leden is. Dat is / hy was niet als Achab, die hem selven verkogt had om quaet te doen ; maer als gevangene Turkse Slaven / tegen haer wil zijnde verkogt / soo klaegt Paulus / dat hy tegen sijn wil van sijn affecten meer-maels weder owerdwerst. En dit is de gemeyne staet van Gods kinderen / vs. 18. Het willen is wel by my, maer het goede te doen en vinde ik niet. Ps. 17. 13/ 14. Gal. 5. 17.

a. Vr. Kan van een mens soo veel goets niet doen als hy wil ?

Ant. Neen ; 't welk blijkt wjt de gebeden / de liefde Gods / heere geloof / etc. want hier wilden de vromste selve wel veel volmaekter dese pligten verrigten / als sy wel doen / Rom. 8. 26. Wy en weten niet wat wy bidden sullen gelijk het behoort, Ps. 119. 36. Esa. 63. 17.

b. Vr. Hoe merkt gy den Mens aen in de staet der heerlijkheid ?

Antw. Daer heeft hy een volkomen vryen wil tot de hemelsche deugden / Heb. 12. 23. Gy zijt gekomen tot de Geesten der volmaekte regtveerdige, 1 Coz. 13. 12/10. Wanneer het volmaekte sal gekomen zijn, dan sal het gene dat ten deele is te niete gedaen worden.

c. Vr. Waer van daen komt die onvolmaektheid in den wille en fragten van Gods kinderen hier op Aerden ?

Ant. Van 't verdozen vleys / dat nog in haer ten deele blijft / het welk door de weder-geboorte niet geheel wort weggeneomen : de onvolmaektheid van hare weder-geboorte blijft so lang als sy in dit leven zijn ; deshalven is ook haer begeerte na het vrye Jerusalem daer boven in den Hemel / 1 Coz. 13. 9. Wy kennen ten deele, Rom. 7. vs. 24. Ik ellendig Mens wie sal my verlossen uit het lichaems deses doots, Gal. 4. 26.

Morgen-gefang op de veerthiende Dag van de Maent.

Stemme: Van den Lof-fang Simeonis.

<p>Wat is O Heer mijn kragt? Wat heb ik opt volbragt / Door engen herts bewegen? Dat 't geen dat u mishaget / Daer 't hert noeg over klaegt / 'k Ben ober al berlegen.</p> <p>2. 't Is waer 't natuerlijk goet Daer 't lijf door wozt gehoet / 't Is noch in mijn vermogen: 't Is waer door uwe gunst / Kan in de Burger-kunst / De mens sig wat verhoogen.</p>	<p>3. Maer sie ik hoe de Zief / In sonden voormaels hiel / Soa vind' ik wil nog kragten Tot 't minste Hemels goet: Mijn gants versteent gemoet/ Kan 't goede niet betragten.</p> <p>4. Ik hoor/ ik sie/ ik vzaeg / Maer blijf nog steeds om laeg In oamagt neer gedrukt; Tot dat u engen hand / My biede onderstand / En 't hert na boven ruckt.</p>
--	--

Van het Geloove.

De vijfthiende Dag.

a. Vra. Wat werket de Roeping in den Mensch?

Ant. Het Geloof/ en de bekeeringe/ Marc. 1. 14. bekeert u, ende geloofst den Euangelio, Joh. 10. 31. Act. 16. 31.

b. Vr. Is dit altijt de vzuigt van de Roepinge?

Ant. Neen: maer somtijds verhart de Mensch zijn herte/ ver-
 foot het woort der predikinge/ en wil niet gelooven/ Act. 13. 45. De
 Joden de schare siende, wierden met nijdigheyd vervult, en weder-
 spraken 't gene van Paulus geseyt wierd, widersprekende, en lasteren-
 de, 1 Coz. 1. 23. Wy prediken Christum den gekruisten, den Joden
 een ergernisse, den Grieken een dwaesheid, Joh. 12. 37.

b. Vr. Is dan het Geloof noodig om boztere vzuigt te trecken uit
 Gods Roepinge?

Ant. Het Geloof is niet alleen noodig: maer als men Gods
 Woort niet geloofst / dan strekt Gods roeping tot zwaerder ver-
 doemenisse/ Joh. 15. 22. Indien ik niet gekomen ware, en tot haer
 gesproken hadde, so en hadden sy geen sonde: maer nu en hebben sy
 geen voor-wentfel voor hare sonde, 2 Coz. 2. 16. Heb. 4. 2 Het
 woort der predikinge dede haer geen nut, om dat het met den ge-
 loovige niet gemengt was.

a. Vr. Is dan het Geloof noodig om zalig te worden?

Ant. Ja: Also dat het is/ het eenig middel aen onse zijde/ om
 door Christum behouden te worden/ Joh. 3. 16. Also lief heeft God
 de Werelt gehad, dat hy zijnen eenig-geboren Sone gegeven heeft, op
 dat

dat een yegelijk, die in hem geloof, niet en bederve, maer het eeuwige leven hebbe, *Joh. 3. 39. Joh. 5. 24.*

c. Vra. Is alle geloof een zaligmakende geloof?

Ant. Neen; maer daer is in de *Schryfture* bekend een historisch geloof; een geloof der miraculen; en een tijt-geloof; welker geen van allen zaligmakende is/ als hier niet meer by komt/ *1 Coz. 13. 1.* Al waert dat ik de gave der Prophetic hadde, en wiste alle de verborgentheden, en alle de wetenschap: En al waert dat ik alle 't gelove hadde, soo dat ik bergen versette, ende de liefde niet en hadde, soo ware ik niets, *1 Tim. 1. 19.* Sommige hebben van't geloof schipbreuke geleden, *Jac. 2. 19.*

b. Vr. Wat verstaet gy dooz een Historisch Geloof?

Ant. Een bloote kennisse en toe stemminge van de *Schryfture* / en van de Geloofs-articulen daer in verbat/ *2 Pet. 2. 21.* Het ware haer beter dat sy den weg der gerechtigheid niet gekent en hadden, *1 Coz. 13. 1.* Al hadde ik alle kennis, en wiste alle verborgentheden, en dat ik de liefde niet en hadde, soo ware ik niets, *1 Cor. 13. 1.*

c. Vr. Wat is het Geloove der Miraculen?

Ant. Als yemand op een bysondere belofte Gods betrouet dat God dooz hem een mirakel sal doen/ *Deut. 13. 1.* Wanneer een Propheet in 't midden van u sal opstaen, en geven een teken of wonder, &c. *Matt. 17. 20.* Jesus seyde tot haer, om uwes ongeloofs wil hebt gy den Duivel niet kunnen uit werpen: Want voorwaer seg ik u, so gy een geloof had als een Mostertzaet, gy soudet tot desen berg seggen, gaet henen van hier derwaerts, en hy sal henen gaen: en niet sal u onmogelijk zijn, *Luc. 17. 6. Marc. 16. 17.*

c. Vra. Maekt soo een geloove der miraculen niet zalig?

Ant. Neen: als namentlijk het rechtveerdigmakende Geloof daer niet by komt/ dat sig in heyligmakinge verstoont/ *Matt. 7. 22.* Vele sullen ten dien dage tot my seggen, Heere, Heere, en hebben wy niet in uwen name gepropheteert, en in uwen name Duivelen uitgeworpen, en in uwen naem vele kragten gedaen, *1 Coz. 13. vers 1.* *Deut. 13. 1/ 2.*

b. Vra. Welke nu is het Tijt-geloove?

Antw. Het is een toe-stemminge van Gods beloften / en daer over soo eenige haestige beweginge tot sommige Wetten Gods / op hope van den loon des Hemels/ *Luc. 8. 13.* Die op d. stecwozge gezaeyt worden, zijn dese, die, wanneer se g. hoort hebben, 't woort met vreughde ontvangen, *Luc. 4. 20. Marc. 6. 20.* Herodes hoorde Johannem gaerne, en dede vele dingen.

c. Vr. Wat ontbreket aen een Tijt-geloove?

Ant. Onder andere gebreken ook dese dingen daer aen.

(1.) Het komt niet uit een goed geheyligt herte, **Luc. 8. 23.** Sy en hebben geen wortel, **1 Tim. 1. 5.** **Rom. 10. 10.** Met der herten geloofst men ter regtveerdigheid.

(2.) Het einde en oogmerk is niet goet: want het siet maer op den loon / daer het insonderheid door een hertelijke liefde sien moet op de liefde en trouwe Gods / **Gal. 5. 6.** Het geloove is door de liefde werkende, **1 Cor. 13. 1.** **1 Joh. 5. 9 / 10.**

(3.) Het komt te kort in de vragt van gehoorsaemheid aen Gods geboden / want 't kiest maer sommige geboden uit / die sonder schade en schande voor de wereld / gemakkelijk konnen onderhouden werden / **Mar. 6. 20.** Herodes dede vele dingen als hy Johannes hoorde, **Jac. 4. 11.**

(4.) Het kan nog wil uitstaen de vervolgingen / maer wijkt dan af / **Matt. 13. 22.** Hy en heeft geen wortel in hem selven, maer is voor eenen tijt: ende als verdruckinge of vervolginge komt om des woorts wille, soo word hy terstont ge-ergert, **Luc. 8. 13.** **2 Tim. 4. 10.** Demas heeft my verlaten, de tegenwoordige Werelt lief gekregen hebbende.

b. Vra. Wat is dan het regte zaligmakende geloove?

Ant. 't Is een beweginge des herten / gemzigt van den H. Geest door 't Evangelium / waer door men op de bekende beloften Gods in Christo / vertrouwt / deselve sig als eygene toepast / daer door men sig Christum toe-eygent / om dan voort als Christo eygen gemaakt / hem te leven en te sterben / **Joh. 1. 12.** So vele hem aengenomen hebben, heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, namentlijk, die in zijnen name gelooven, **Rom. 10. 10.** **Gal. 3. 27.** So vele als gy in Christum gedoopt zijt, hebt gy Christum aengedaen, **Gal. 2. 20.** Christus leeft in my.

a. Vr. Heeft het zaligmakende Geloove kennisse van nooden?

Ant. Ja / **Rom. 10. 14.** Hoe sullen sy in hem gelooven, van welken sy niet gehoort hebben, **Joh. 17. 3.** **Esai. 53. 11.** Door zijn kennisse: sal mijn knecht de regtveerdige, vele regtveerdig maken.

a. Vr. Is het dan niet genoeg dat men geloove 't gene de kerke geloofst?

Ant. Neen; maer yder moet voor sig selven weten wat hy geloofst / **2 Tim. 1. 12.** Ik weet wien ik geloofst hebbe, **Joh. 9. 36.** Wie is de Sone Gods op dat ik in hem mag gelooven? **Gal. 5. 6.**

b. Vr. Hoe groot moet dese kennisse wesen?

Ant. In de eene Geloovige is groter kennisse als in de andere nochtans in yeder Geloovige moet kennisse wesen van de fundamentele Articulen des geloofs / **1 Cor. 3. 11.** Niemand kan een ander fundament leggen, als 't gene gelegd is, welke is Christus. **Hebr. 6. 1.** **2 Tim. 1. 13.** Houdt het voorbeeld der gesonde woorden.

c. Vr. Welke zijn de fundamentele Articulen/ deswelke peder Geloovige moet weten en toestaen?

Ant. Dit valt wat bezwaerlijk soo nauw' aen te wijsen: Evenwel dese volgende zijn noodige/ en fundamentele, waer van sommige allen Chzistenen gemeyn zijn: Andere zijn eygen aen de regtsinnige Geloovige.

b. Vr. Welk zijn de gemeine Articulen?

Ant. Dese na-volgende.

(1.) Dat'er een Godt is/ die alles geschapen heeft/ en nog alles regeert/ Heb2. 11. 6. Die tot God komt, moet gelooven dat hy is, Ps. 10. 4. 11.

(2.) Dat die God moet ge-zert/ en gediend worden/ Mal. 1. 6. Ben ik een Heere, waer is mijn vrees? Rom. 3. 18.

(3.) Dat God nauwe acht slaet op onse werken / Psal. 139. 2. Gy weet mijn zitten en mijn opstaen, Psal. 94. 10.

(4.) Dat God een peder vergelden sal na sijne werken / Heb2. 11. 9. Die tot God komt, moet gelooven dat hy is, en dat hy is een belooner der gener die hem soeken, Mal. 3. 14/ 15/ 16.

(5.) Dat die vergeldinge ten vollen in dit leven niet geschiet / maer na dit leven/ Mal. 3. 18. Dan sult gy Liedem wederom sien het onderscheid tusschen den Regtveerdigen, en den Godlosen: Tusschen dien die God dient, en dien die hem niet en dient, 1 Thess. 1. 6/ 7.

(6.) Dat men God moet bidden / om alle noodige dingen / na Ziele/ en na Lichaem/ Psal. 50. 15. Roept my aen in den dag der benauthed, Joh. 1. 14.

c. Vr. Welke zijn de andere nodige, en fundamentele Articulen/ die den regt-sinnigen Geloovigen meer eygen zijn?

Ant. Het zijn dese ses naer-volgende.

(1.) Dat wy dooz de sonde gants onreyn / en verdoemelijk zijn vooz God/ Rom. 3. 9. De geheele Werelt is voor God verdoemelijk.

(2.) Dat hy ons nog by eenig bloot Schepsel / eenige maot is / om ons selven wyt den verdoemelijken staet der sonde te verslossen / Matth. 16. 26. Wat sal een Mens geven tot lossinge van zijn Ziele; Rom. 8. 3.

(3.) Dat de Sone Gods/ zijnde en blijvende waeragtig God/ is Mens geworden wyt de Maegt Maria/ en alsoo van God/ gesonden tot onsen Middelaer/ Joh. 3. 16. Soo lief heeft God de werelt gehad, dat hy zijnen eenig geboren Sone gesonden heeft, op dat een yegelijk die gelooft, niet en verderve, maer het eeuwige leven hebbe, Act. 4. 12.

(4.) Dat de Heere Chzistus geleden heeft vooz onse sonden / en alsoo Gods Wet vooz ons voldaan / 1 Pet. 2. 24. Die onse sonden

gen gedragen heeft in zijn lichaem, op het hout, Rom. 4. 25.

(5.) Dat men dit alles vasteljk moet gelooven / wil men zalig worden / en alsoo op Jesum Chistum alleen vertrouwen / en om alle zaligmakende misdaden / hem alleen aenroepen / Joh. 14. 1. Geloofst in my, Act. 16. 31. Joh. 3. 36.

(6.) Dat men na alle vermogen moet Gods salig leven / om daer door Chistum te verheerlijken / daer toe volgende zijn exempel en gehoden / 1 Joh. 2. 6. Die segt dat hy in hem blijft, die moet alsoo wandelen gelijk hy gewandelt heeft, Tit. 2. 14.

c. Vr. Indien het geloove soo een kennisse heeft / waerom onderscheyt dan Paulus de kennisse van het geloove / 1 Cor. 13. 1. Al had ik alle kenniss, en alle geloove ?

Ant. Paulus spreekt daer niet van die gemeyne kennisse van die Articulen des Geloofs / nochte van het zaligmakende gelove / maer van die bysondere gave der hooge wijsheid / want hy seyt / Al wist ik alle verborgheden : En van het geloove der miraculen / daer doot men bergen verfetten kan. Nu die gave van bloote wijsheid kan wel van het geloove af-gescheyden zijn : Als blijkt Matt. 7. 22. Heers hebben wy niet in uwe name gepropheteert ? Maer daerom kan 't geloove niet af-gescheiden zijn van een gemeyne kennisse der Articulen ; Want die gelooven sal / moet weten wat hy geloofst.

a. Vr. Is 't genoeg dat men dese Articulen weet / en verstaet ?

Antw. Neen: men moet deselve door waerachtig en noodige Articulen aennemem / en gelooven : want 't geloove is een toestemminge van de bekende Godlyke waerheid / Jac. 1. 6. Begeert in geloove, niet twijfelende, Ephes. 4. 14. 1 Joh. 5. 10.

b. Vr. Is het dan genoeg tot een goet Geloove / dat men die / en andere noodige Articulen hoor waerhend hout ?

Ant. Neen / maer men moet ook daer op vertrouwen / en gerust zijn / Heb. 11. 1. Het geloove is een vasten gront der dingen die men hoopt, Rom. 4. 20. Joh. 5. 14.

b. Vr. Wat is dat vertrouwen des Geloofs ?

Ant. Het is een seker vertrouwen des herten / dat niet alleen de geloofige / maer ook my vergevinge der sonden / eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zy / uit loutere genade / alleen om de verdiensten Chisti / Gal. 2. 20. Ik ben niet Christo gekruyft. En ik leve, dog niet meer ik, maer Christus leeft in my: En 't gene ik nu in 't vlees leve, dat leve ik door het gelove des Soons Gods, die my lief gehad heeft, en hem selven voor my heeft overgegeven, Eph. 2. 12. Heb. 4. 16

b. Vr. Is dit nu genoeg / dat en so vertrouwt op Chisti besoffent ?

Ant. Neen : maer 't moet bliken uut de vuyten / dat mijn geloove

loofbe is een levend' geloofbe / Gal. 5. 6. Het geloof is door de liefde werkende, 1 Joh. 1. 6 Jac. 2. 14. Wat nuttigheid is het, indien yemand segt dat hy het geloof heeft, ende en heeft de werken niet? kan dat geloof hem zalig maken?

a. Vr. Waer van daen komt dat geloofbe?

Ant. Het is een gabe Gods / 't welk de H. Geest door het Euan-gelium werkt in de herten van Gods uitverkooznen / Phil. 1. 29 U is uit genade gegeven in de sake Christi, niet alleen in hem te gelooven, maer ook voor hem te lijden, Act. 13. 48 Daer geloofdender soo vele als 'erten eeuwigen leven verordineert waren, Eph. 2. 8

b. Vr. Geeft Godt geen geloofbe sonder het middel van zijn Woord?

Ant. Neen / want die geloofst moet weten wat hy geloofst / Rom. 10. 14. Hoe sullen sy in hem gelooven, van welken sy niet behoort en hebben. En hoe sullen sy hooren, sonder die haer prediken, vs. 17. Soo is dan het geloofbe uit het gehoor, ende het gehoor door het Woord Gods, Joh. 9. 36. Act. 16. 31.

Morgen-gefang op de vijftiende Dag van de Maent.

Stem, Van de Thien geboden: Hest op u hert, &c.

1. **H**Est op / Heer 't hert; opent mijn ooren /
Die doof zijn / en traeg in 't verstand /
Geeft my 't geloof der uitverkoren /

Verwerkt my dooz u eygen hand.

2. 'k Soek geen geloof tot eenig teeken:

Ook niet 't geloof dat u maer kend:

En 't ijd-geloof kan mijn gebreken

Niet helpen / 't duert niet tot den end,

3. Geeft my een oog dat u recht kennet:

Geeft my een hert dat u vertrouwt /

En dat sich staeg aen u gewennet:

Soo werd ik op u Soon gebouwt.

4. Macht dat ik alle u beloften /

't is eyge booz my griffe aen /

Op 't bloed dat Joodse Priesters kosten /

Dan kan het my noyt qualijk gaen.

5. Schoon dat de Duybels my bevogten /

En 't vleesch my sogt te weder staen /

Op datse my ten af-bal brogten:

Ik kan dan eeuwiglyk vast staen.

Van de Regtveerdigmakinge.

Sestbiende Dag.

a. Vr. Wat vzugt geeft ons het geloofbe?

Antw.

Ant. **De brugt des Beloofs is/ de Rechtveerdigmakinge, Rom. 7. vs. 1.** Wy dan geregtveerdigt zijnde door den geloove, hebben vrede met God door onsen Heere Jesum Christum, Gal. 3. 8. Rom. 3. 28.

b. Vr. **Wat is de regtveerdigmakinge?**

Ant. **Het is een genadige byspreekinge / waer in God de Sondaers de sonden vergeeft / en tot de heerlijkheid des eeuwigen levens aen-neemt / om de verdiensten Jesu Christi door den geloove aen-genomen / Rom. 8. 33.** Wie sal beschuldige in-bringen tegen de uitverkoorne Gods? God is 't die regtveerdig maekt, Rom. 4. 6. David spreekt den Mens zalig, den welken God de regtveerdigheid toerekent sonder de werken, vs. 7/8. Ps. 103. 3/4.

c. Vr. **Is de Regtveerdigmakinge niet een in-storting van heilighheid?**

Ant. **Neen/ want dat is een andere weldaet Christi/ namelijk de heiligmakinge; maer 't is een vry-sprekinge Gods, gelijk een Prins of Koning een misdadige by spreekt/ en de misdaet ongestrafft laet dooz-gaen / Rom. 4. 8.** Zalig is de Man, welke de Heere de sonden niet toe en reket, Psal. 32. 1/2. Col. 1. 14.

a. Vr. **Kan dan de regtveerdigmakinge wel af-gescheiden worden van de heiligmakinge?**

Ant. **Neen/ want God laet die twee gaben altijd te samen gaen / 1 Cor. 6. 11.** Gy zijt afgewassen, gy zijt geheiligt, gy zijt geregtveerdigt in den name des Heeren Jesu, en door den Geest onses Gods, 1 Cor. 1. 30. Christus is ons geworden van God tot wijsheid, en regtveerdigmakinge en heiligmakinge, en verlossinge, Ps. 32. 1/2.

b. Vr. **Wat Personen worden geregtveerdigt?**

Ant. **Sondaers/ ja Godloose/ Rom. 4. 5.** Die gelooft in hem, die den Godloosen regtveerdigt, word sijn gelove gerekent tot regtveerdigheit, Rom. 5. 6. Col. 2. 13.

a. Vr. **Word dan iemand geregtveerdigt / die godloos is/ en godloos blijft?**

Ant. **Sants niet / maer de godloose ontfangt 't geloove / daer dooz hy word geregtveerdigt / en daer op volgt dan dadelyk de bekeeringe/ Act. 15. 9.** De Heere reinigt onse herten door het geloove. 1 Cor. 6. 11. Gal. 5. 6. Het geloove werkt kragtig door de liefde.

a. Vr. **Worden alle Menschen geregtveerdigt?**

Ant. **Neen/ maer alleen Gods uitverkoorne/ Rom. 8. 33.** Wie sal beschuldige in-bringen tegen de Uitverkoorne Gods? God is 't die regtveerdig maekt, Rom. 8. 30. Die hy te voren verordineert heeft, die heeft hy geroepen, en die hy geroepen heeft, die heeft hy ook geregtveerdigt, Tit. 1. 1.

b. Vr. **Wat moet dan in den Mens zijn/ so hy sal geregtveerdigt worden?**

Ant.

Ant. Hy moet gelooven in Iesum Chrystum/ Act. 10. 43. Desen geven alle de Propheten getuigenisse, dat een yegelijk die in hem geloove, vergevinge der sonden ontfangen sal in sijnen naem, Act. 13. vs. 39. Rom. 3. 25. Godt heeft Iesum tot versoeninge voorgesteld door den geloove, in sijnen bloede.

b. Vr. Is God dan niet bewogen door eenige goede werken/ die de Mensen te voren hebben gedaen?

Ant. Neen: Rom. 3. 28. Wy besluiten dan dat de Mens door het geloof geregtveerdigt word, sonder de werken der wet, Rom. 4. 2. Indien Abraham uit de werken is geregtveerdigt, so heeft hy roem, maer niet by God, Gal. 2. 12.

b. Vr. Maer spreekt Paulus in die plaetsen niet alleen van eenige Joodsche ceremoniale werken/ of van eenige werken die den Mens doet nog voor zijn Geloof?

Antw. Paulus spreekt van alle werken/ sonder eenige uitsonderinge/ soo in de Joden/ als in de Heydenen: Hy spreekt van de morale Wet/ Rom. 3. 19. Insonderheid ook van Abrahams werken die voor de Wet der ceremonien geleest heeft/ en nu al geroepen/ eer dat sy openbaer getuygt wort van zijn regtveerdigmakinge/ Rom. 4. vs. 2. Indien Abraham uit de werken geregtveerdigt is, soo heeft hy roem, maer niet by God, Rom. 3. 28. Rom. 11. 6. Is 'et uit genade, soo en is 't niet uit de werken.

c. Vr. Daerom seyt dan Iacobus cap. 2. 24. Siet gy dan nu, dat de Mens uit de werken geregtveerdigt wort, en niet alleenlijk uit het geloove?

Ant. Iacobus spreekt van soo een rechtveerdigmakinge/ waer door men voor de Mensen uit de werken/ als uit de vruchten/ deselbige hertoont/ vs. 18. Toont my u geloof uit uwe werken: Ofte verstaet door 't woort/ geregtveerdigt. soo seet niet/ de vergevinge der sonden, als wel gehouden en verklaert te worden voor een broom Gods salig Christen: Waer toe hy seyt/ dat te roemen van geloove niet genoeg is: Also wort dit woort gebuykt/ Matt. 12. 37. Uit uwe woorden sult gy geregtveerdigt worden, Rom. 3. 13. Apo. 22. 11.

b. Vr. Hoe seyt dan Iesus/ Luc. 7. 47. Haer sonden zijn haer vergeven, die vele waren, want sy heeft veel lief gehad?

Ant. De Heere bewijst voor de Toe-hoorders/ dat dese Dronke een groote genade van vergevinge had ontfangen/ dewijls sy soo groote dankbaerheit/ als een vrucht daer van/ in liefde aen Iesum betoonde; maer eygentlijk was haer geloove 't middel geweest van haer rechtveerdigmakinge/ Luc. 7. 50. Hy seide tot de Vrouwe uw' geloove heeft u behouden, gaet henen in vrede, 1 Joh. 5. 14. Gal. 5. 6.

c. Vra. Wazt het geloove selfs niet aengemerkt als een werk?

Ant. Neen / niet in 't werk van de rechtveerdigmakinge / maer het word aengemerkt als een instrument, en middel, om Chrifti verdienften aen te nemen / Rom. 3. 28. Wy besluiten dan dat de mensch geregtvaardigt word door den geloove, sonder de werken der wet, Rom. 4. 2. Joh. 1. 12. Soo vele als Jesum aengenomen hebben, die heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden.

a. Vr. Wat heeft God dan bewogen om ons te rechtveerdigen ?

Ant. Zijn genade / en onverdiende liefde / Rom. 3. 24. Wy worden om niet geregtveerdigt, uit sijne genade, door de verlossinge die in Christo Jesus is, Ezech. 16. 6. Tit. 2. 4.

b. Vr. Maer rechtvaardigt God ons alsoo uit genade / dat 'er geen gerechtigheid zy dooz welke dat wy vooz hem bestaen ?

Ant. De verdienften Chrifti / alle zijn gerechtigheid / soo de dadelijke, als de lijdende, dat is soo zijn heilig leven / als sijn liden / sijn de verdienende oorzake van onse rechtveerdigmakinge / Rom. 3. 25. Welke God voorgesteld heeft tot een verfoeninge door het gelove in zijnen bloede, Col. 1. 14. Rom. 5. 19. Door eener rechtveerdigheid worden vele tot rechtveerdige gesteld.

c. Vr. Is Chrifti gerechtigheid maer alleenlijck de verdienende oorzake van onse rechtveerdigmakinge ?

Ant. Chrifti gehoozsaemheid is ook die gerechtigheid / dewelcke als de onse word aengemerkt by God / ende die ons word toegerekent / Phil. 3. 9. Dat ik in Christo gevonden worde, niet hebbende mijne rechtveerdigheid die uit de wet is, maer die door 't gelove Chrifti is, namentlijck de rechtveerdigheid die uit God is, door den geloove, 2 Cor. 5. 21. Op dat wy souden worden rechtveerdigheid Gods in hem, Rom. 4. 6. Rom. 5. 19.

c. Vr. Hoe kan de gerechtigheid Chrifti / die nu over soo veel jaren is volbzagt / ons werden eygen gemackt ?

Ant. Dooz Gods genadige toerekeninge / gelijk de ongerechtigheid van Adam die lang geleden is / ook ons wort toe-gerekent / Rom. 5. 19. Gelijk door de ongehoorsaemheid van die eener mensche vele tot sondaers gestelt zijn geworden, alsoo sullen ook door de gehoorzaamheid van eenen, vele tot rechtveerdige gesteld worden, 2 Cor. 15. 22. 2 Cor. 5. 21.

b. Vr. Wat werkingen hebben de heylige Sacramenten in onse rechtveerdigmakinge ?

Ant. De heilige Sacramenten betekenen / ende verzegelen ons de rechtveerdigmakinge wy den geloove / om de verdienften van Jesus Christus / Rom. 4. 11. Hy heeft het teeken der besnijdenisse ontfangen tot een zegel der rechtveerdigheid des geloofs, die hem in de voor-huid was toegerekent, Act. 22. 26. Matth. 26. 28.

2. Vr. Van wat sonden worden wy geregtveerdigt?

Ant. Van alle onse sonden / Act. 13. 39. Van allen daer van gy niet en kondet geregtveerdigt worden, door de Wet Mosis, daer van wort een ygelijk die gelooft, door desen geregtveerdigt, 1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi des Soons Gods, reinigt ons van alle onse sonden, Ps. 103. 3. 4.

b. Vr. Wanneer worden wy van sonden byz gesproken?

Ant. Soo haest als wy gelooben / ende Christus door onsen Middelaer aennemem / Rom. 8. 1. Soo en is 'er dan nu geen verdoumenisse vóór den geenem die in Christo Jesu zijn, Rom. 5. 1. Wy dan geregtveerdigt zijnde door den geloove, hebben vrede met Godt, Act. 10. 43.

b. Vra. Waerom bidden wy dan noch dagelijks om de vergewinge van onse sonden / Matt. 6. 12. Vergeeft ons onse schulden?

Ant. Op dat wy / die dagelijks sondigen / ook dagelijks de toepassingende ende het gevoelen van onse rechtveerdigmakinge sonden bekomen / Rom. 5. 11. Door welke Iesum wy nu de versoeninge gekregen hebben, 2 Cor. 5. 20. Laet u met God versoenen, Rom. 8.

b. 15. Wy hebben ontfangen den Geest der aenneminge tot kinderen door welchen wy roepen, Abba Vader, Ps. 35. 3. 1 Joh. 5. 14.

a. Vr. Kan men dan van sijn rechtveerdigmakinge seker zijn?

Antw. Ja / want wy moeten ons selven daer toe ondersoeken / 2 Cor. 13. 5. Onderloekt u selven of gy in den geloove zijt, Ps. 103. b. 3/ 4. Rom. 5. 1.

c. Vr. Waerom worden wy dan belast te vreesen / Prov. 28. 14. Welgeluksalig is de mensche die geduriz vrees, Rom. 11. 20.

Ant. Dit vreesen is niet een slaefachtige vrees: van 't elkens Gods gunst te sullen verliezen / want de volmaekte liefde drijft de vreesen buien, 1 Joh. 4. 18. Maer het beteikent een heylig ontsaer vrees van Gods Majesteit / ende een kinderlijcke sorgvuldighend om God niet te vertoornen / Heb. 12. 28. Daerom alsoo wy een onbeveeglijk Koninkrijk ontfangen hebben, laet ons de genade vasthouden, door welchen wy welbehagelijk Gode moge dienen met eerbiedinge, ende Godvrugtigheyd, Psal. 2. 11.

a. Vr. Maekt dese verskerthend neen sorgeloose menschen?

Ant. Peen: want in tegendeel / hoe dat de geloovige meer verskerthend zijn van Gods liefde / hoe datse God liever hebben / en dankbaerlijcker vreesen sijn aenschijn soeken te wandelen / 2 Petr. 1. 10. Daerom Broeders, beneerstigt u te meer, om uwe roepingende verkiepinge vast te maken: want dat doende, en zult ghy nimmermeer struykelen, Ps. 119. 32. Luc. 7. 17. Sy heeft veel lief gehad, want haer zijn vele sonden vergeven.

b. Vra.

b. Vr. **W**orden wy soo volkomentlijk geregtbeerdigt van alle onse sonden / dat wy ook vry zijn van alle straffen ?

Ant. **S**oo verre / dat wy vry zijn van alle eygentlijke straffen / dewelke ten verderve brengen; maer daer blijven nog overig eenige ellenden / als vaderlijke kastijsingen / dewelke Godt en beffen van zijn kinderen / met een vaderlijk herte toe-send / *Prov. 3. 11. Mijn Sone en verwerpt de tucht des Heeren niet : ende en weest niet verdrietig over zijne kastijsinge, 2 Sam. 12. 13 / 14. Heb. 12. 6. Want die hy lief heeft die kastijs hy , en hy geesselt eenen yegelijken Sone die hy aen-neemt.*

c. Vr. **M**oeten wy dan vooz de tijdelijke straffen niet selve eenige holdoeneende werken doen / ofte afaet versoeken van de Roomsche Kerke ?

Antw. **N**een / want dooz Chzisti bloed worden alle eygentlijke straffen wegh genomen / ende dooz Chzistum worden de ellenden geheyligt en verandert in zegeningen / *1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi , des Soons Gods, reinigt ons van alle onse sonden, Heb. 10. 24. Rom. 5. 1. Rom. 8. 28. De genen die God lief hebben, moeten alle dingen mede-werken ten goede.*

Morgen-gefang op de sefthiende Dag van de Maent.

Stemme: *Psalm 32. Wel hem die zijn misdaed , &c.*

1. **W**el my / dat mijn misdaed die ik bedreben
 Heb / van God wyl genaden werd vergeben ;
 Die dooz 't geloof bekom vergiffenis :

Soo dat mijn hert van schuld gesuybert is.

O hoe nants zalig ben ik nu bevonden /
 Nu God niet toe en reket mijne sonden,
 Nu Chzisti bloed my geeft de reynicheyd /
 Die blijven sal tot in der eeuwigheid.

2. **W**el my ! 'k ben van mijn erf-schuld afgewasschen /

'k Mag ook mijn Borg tot troofft mijn ziel toe-passen.

Tegen de schuld van dadelijke sond /
 Wyl kraent van Gods genadige verbond.
 Heb ik Gods Wetten meer-maels overtreden !
 Sijn mijn verarijpingen seer lang geleden !
 't Is mine ziel soo root als Carmozijn !
 Mijn Jesus sal mijn Schuld-vergeber zijn.

3. **M**ijn Jesus wort van mijn soo niet ontweerdigt ;

Dat ik uit 't werk soek te zijn geregtbeerdigt ;

't Geloof alleen dat rijpt mijn Borge aen /
 Op dat ik met sijn kleed zy aen-gedaen ;

Dus dek ik verpligtlyk al mijne sonden /
 Al mijn genesing is in Christi wonden ;
 Dit bloed dat voor my eens geoffert is /
 Is voor mijn Ziel-doofst alle laeffenis.

Van de Aenneminge tot Kinderen Gods.

De seventhiende Dag.

b. Vra. Wat bezigten hebben wy meer van het lijden Christi / als de roepinge , ende regtveerdigmakinge ?

Ant. Onder andere weldaden is ook deze / dat wy tot kinderen Gods worden aengenomen / Joh. 1. 12. Soo vele als hem aengenomen hebben , heeft hy magt gegeven om kinderen Gods te worden , namelijk , die in zijnen name gelooven , Eph. 1. 5. Die ons te voren verordineert heeft tot aenneminge tot kinderen , Gal. 4. 4/5.

a. Vr. Zijn wy dan van nature geen kinderen Gods ?

Ant. Neen / maer wy zijn die waerdigheyd in Adams val quijt geworden / ende door de sonde verzeunden wy ons meer en meer van God / Eph. 2. 3. Wy waren van nature kinderen des toorns gelijk ook de andere , Eph. 4. 18 Vervremt van het leven Gods , Esa. 1. 4. Ezech. 16. 3.

b. Vr. Wie worden al kinderen Gods genaemt / en met wat onderscheid ?

Ant. Adam was een kind Gods door de Scheppinge : Christus was de natuerlijke Sone Gods : de Overheden zijn kinderen Gods van wegen haer ampt : de geloovige zijn het door de genade van aenneminge / Luc. 3. 38. Joh. 3. 16. Ps. 132. 6. Eph. 1. 5.

a. Vr. Kan de mensche hem selven in de weerdigheit van een kind Gods herstellen ?

Ant. Gants niet / Jer. 13. 23. Sal ook een Moorman zijn huid veranderen , ofte een Luipaerd zijne vlekken , soo sult gy-lieden ook kunnen goed doen , die geleert zijt quaed te doen , Rom. 8. 7. De mensche kan sig de wet Gods niet onderwerpen , Matt. 7. 18.

b. Vra. Wie maakt ons dan Kinderen Gods ?

Ant. Het is het werk van de Heilige Drie-eenigheid : want God de Vader heeft ons daer toe geschikt : De Sone heeft dit voor ons verdient : En de Heilige Geest geeft ons het kinderlyk herte / Eph. 1. 5. Die ons te voren verordineert heeft tot aenneminge der kinderen door Jesum Christum , na zijn welbehagen , Gal. 4. 5. God heeft sijn Soon gesonden , op dat wy de aenneminge der kinderen souden verkrijgen , Rom. 8. 15. Gy hebt ontvangen den Geest der aenneminge tot kinderen , door welken wy roepen , Abba Vader.

c. Vr. Wat heeft God betrogen om ons tot zijne kinderen aen te nemen ?

Ant.

Ant. Sijn liefde en barmhertigheid / 1 Joh. 3. 1. Siet hoe groote liefde ons den Vader gegeven heeft, dat wy kinderen Gods genaemt worden, Ephes. 1. 5. Ezech. 16. 5/6.

a. Vr. Sijn alle menschen herstelt in den staet van kinderen Gods?

Ant. Neen / want vele blijven nog onder Gods toorn / en onder de vloek des wets leggen / Eph. 2. 12. Gy waert in dien tijt sonder Christo, vervremt van 't burgerschap Israëls, en vremdelingen van de verbonden der belofte, geen hope hebbende, ende sonder Godt in de werelt, Eph. 2. 3. Joh. 3. 36. Die den Sone ongehoorsaem is, Gods toorn blijft op hem.

b. Vr. Wat Mensen worden dan aengenomen tot kinderen Gods?

Ant. Die Christum den Middelaer aen-nemen door den gelove / Joh. 1. 12. Die in sijnen naem geloven, Eph. 1. 13. Gal. 4. 5.

b. Vr. Wat voordeel geeft ons dese waerdigheid / dat wy kinderen Gods zijn?

Antw. De vrugten en voordeelen zijn seer veel: Als daer zijn heerlijke benamingen: Een waerdige geboorte; Een aensienlijke maegschap: Een heerlijk cieraet: Een groot burgerschap: Rijke goederen / Grootte privilegien; En een seer voortreflijk erf-goet / 1 Joh. 3. 1. Siet hoe groote liefde ons de Vader gegeven heeft, dat wy kinderen Gods genaemt worden, Ps. 2. Ps. 84. 12. Ps. 31. 20. Hoe groot is 't goet, dat gy weg gelegd hebt voor de gene die u vreesen.

b. Vr. Wat Namen worden Gods kinderen gegeven?

Ant. Desevlige zijn seer veel: onder andere zijn ook dese; Sy worden genaemt / Geliefde Gods; Beminde; Heilige; Uytverkoorne; Broeders Christi; Zonen en Dochteren Gods; Heerlijke / etc. 1 Pet. 2. 9. Gy zint een uitverkoren geslagte, een Koninglijk Priesterdom, een heilig volk: Een verkregen volk, Rom. 1. 7. Col. 3. 12.

c. Vr. Van wat geboorte zijn de kinderen Gods?

Ant. Sy sijn van een Godlijke geboorte / en van een hemelsche af-komst / Joh. 1. 3. De welke niet uit den bloede, noch uit den wille des vleeschens, noch uit den wille des Mans, maer uit God geboren zijn, Joh. 3. 5. 2 Pet. 1. 4. Op dat gy der Godlijker nature foudet deelagtig worden.

c. Vra Welk is de Maegschap van Gods kinderen?

Ant. Sy sijn niet alleen met alle Heilige / soo in den Hemel als op der Werde / vermaegschapt / maer ook met God selve / want God is haer Vader en Christus is haer Broeder / Heb. 2. 11. Hy schaemt sig niet haer Broeders te noemen, Heb. 12. 22/23 Joh. 20. 17. Ik vaer op tot mijnen Vader, en tot uwen Vader, Rom. 8. 15. Wy uroepen, Abba Vader!

c. Vr. Wat is de Burgerschap van de kinderen Gods?

Ant.

Antw. Hier op de wereld zijnse Burgers van de Gemeinte / de welke de Stad Gods is: Maer ook zijnse Burgers van den Hemel / Eph. 2. 6. Hy heeft ons mede geset in den Hemel met Christo, Phil. 3. 21. Eph. 2. 19. Gy zijt Medeburgers der Heilige, en Huisgenoten Gods.

c. Vr. Tot wat Huis-gesin behooren Gods Kinderen?

Ant. Tot het Huysgesin Gods / Eph. 2. 19. Soo en zijt gy dan niet meer vreemdelingen, noch bywoonders, maer gy zijt medeburgers der Heiligen, en Huisgenoten Gods, Gal. 6. 10. Doet wel aen een yegelijk, maer meest aen de Huisgenoten des geloofs, Mat. 6. 9.

c. Vra. Ontfangen Gods Kinderen ook eenig gieraet van God haer Vader?

Ant. Ja: Ezech. 16. 11. Ook vergierde ik u met gieraet, en dede aern-ringen aen uwe handen, en een keten aen uwe hals, vs. 10/12/13. Esai. 61. 10.

a. Vr. Wat is dit vooz een verciersel?

Ant. Het bestaet niet in uitwendige pronke des lichaems / maer in een inwendige schoonheit der ziele / waer van daen dan komen goede werken / als afschijnende Paerlen en Diamanten / 1 Pet. 3. 3. Welkers verciersel is niet 't gene uiterlijk is, bestaende in 't vlegten des hairs, en omhangen van gout, ofte van klederen aerste trecken, vs. 4. Maer de verborgen mens des herten, in het onverderffelijk verciersel eens sagmoedigen en stillen geests, die kostelijk is voor God, Ps. 45. 14. Mat. 5. 16. Des Konings Dochter is geheel vereerlijkt inwendig.

a. Vra. Besitten Godes Kinderen ook eenige Goederen?

Ant. Ja: 1 Coz. 3. 21. Alles is uwe, vs. 22. Het zy de werelt, het zy leven, het zy doot, het zy tegenwoordige, het zy toekomstige dingen; sy sijn alle uwe, 1 Coz. 1. 5. Ps. 31. 20.

a. Vr. Wat sijn dit vooz goederen?

Ant. Het sijn geestelijke goederen / Eph. 1. 3. Gezegt zy de God en Vader onses Heeren Jesu Christi, die ons gezegt heeft met allerley geestelijke zegeningen in den Hemel in Christo, Psal. 16. 5. 1 Coz. 1. 30. Christus is ons geworden tot wijsheid van Gode, en tot rechtveerdigmakinge, en tot heiligmakinge, ende verlossinge,

b. Vr. Geeft God sijne kinderen geen tijdelijke goederen?

Ant. Ja / somtijds als een bywerysel / maer niet altijd aen alle sijne kinderen / Matt. 6. 33. Soekt eerst het Koninkrijke Gods, ende sijn gerechtigheid, ende alle dese dingen sullen u toegeworpen worden, 1 Tim. 6. 17. Hy geeft ons alles rijkelijk om te gebruiken, Jac. 2. vs. 5. Hy heeft de arme uirverhooren om rijk te sijn in het geloove.

c. Vr. Wat Privelegien en vooz-regten hebben Gods Kinderen boven andere Mensen?

Ant. **Maer Privilegien, behalven de boben genaemde/ zijn insonderhepd dese :**

(1.) **Sy mogen alle schepselen met een goede conscientie gebuyken / Tit. 1. 15. Alle dingen zijn rein den reinen , 2 Tim. 4. 4. 1 Coz. 3. 21. Alles is uwe.**

(2.) **Alle dingen/ selfs de grootste ellenden / moeten haer ten besten wt-vallen/ Rom. 8. 28. Wy weten dat de gene die God lief hebben alle dingen mede weken ten goede , Psal. 119. 71.**

(3.) **De Engelen hebben last ende ordze van God om op zijn kinderen te passen/ Heb. 1. 14. Sy zijn dienstbare Geesten, ten dienste der gene uit-gesonden, die de saligheid be-erven fullen , Ps. 34. 1.**

(4.) **Sy zijn een byz Volk geworzen in Christo/ Joh. 8. 36. Indien dan de Sone u sal vry gemaekt hebben, soo sult gy waerlijk vry zijn, Joh. 8. 32. Gal. 4. 26. Het Jerusaleem dat van boven is, dat vry is met hare kinderen.**

a. **Vr. Bestaet dese Christelijke vryheid daer in / dat wy nu alsoo naeuw aen Gods Wetten niet gebonden zijn als de Joden?**

Ant. **Neen: Want onse Godzalighepd en geestelijke Godsdienst moet niet minder / maer veel eer meerder wesen als der Joden eertijts was/ Zach. 12. 8. Die nu struikelen, moeten zijn als David, ende het huis Davids, als Goden, Rom. 3. 31. Doen wy dan de wet te niete door het gelove, dat zy verre, maer wy bevestigen de wet, Eph. 5. 15.**

b. **Vr. Waer in bestaet dan onse Christelijke vryheid?**

Ant. **Deseelve bestaet in dese dingen :**

(1.) **Wy zijn byz van den vloek des wets, Gal. 3. 13. Christus heeft ons verlost van den vloek des wets, Col. 1. 14.**

(2.) **Wy zijn verlost van het verbont des wets/ om daer dooz zalig te moeten worden/ Heb. 8. 8. Siet de dagen komen spreekt de Heere, dat ik over het huis Juda, en over het huis Israëls een nieuw verbond sal opregten, Marc. 1. 14.**

(3.) **Wy zijn byz van het zware jok der Joodsche ceremonien/ Mt. 15. 10. Nu dan wat verfoekt gy God, om een Jok op den hals der Discipulen te leggen, 't welk nog wy, nog onse Vaderen hebben konnen dragen, Matt. 11. 28/ 29.**

(4.) **Wy hebben een meerder byzheid en onberhinderde kragt des geestes / om ons van de dienstbaerhepd des werelts te konnen ontsiaen/ 2 Coz. 3. 17. Waer de Geest des Heeren is, aldaer is vryheid, Rom. 6. 14. Gy zijt niet onder de wet, maer onder de genade.**

(5.) **Wy hebben een byzheid van de vreesse des doots/ helle / en verdoemenisse/ Heb. 2. 15. Christus is gestorven/ Op dat hy verlossen soude alle de gene die met vreesse des doots al haer leven der dienstbaerheid onderworpen waren, 1 Coz. 15. 55.**

(6.) **Gods**

(6.) Gods kinderen hebben een vrye toegang tot God haren Vader in Christo/ Heb. 1. 16. Laet ons dan met vrymoedigheid toegaan tot den thron der genade, op dat wy barmhertigheid mogen verkrijgen, Rom. 8. 15/ 16.

b. Vr. Hebben Gods kinderen ook enig erf-goed te verwagten?

Ant. Ja / ende dat seer groot; Want den heerlijken Hemel is haer erf-goed/ Rom. 8. 17. Indien wy kinderen sijn, soo sijn wy ook erf-namen, erfgenamen Gods, ende mede erfgenamen Christi, 1 Pet. 1. 4. Een onbevleete, onverderfclijke, overwel-lijke erf-nisse, die voor u bewaert wort in de Hemelen, Matt. 25. 34.

b. Vr. Konnen Gods kinderen wel vast gaen op dese goederen?

Ant. Ja / want sy worden daer toe seer sozgebudig bewaert / 1 Pet. 1. 5. Gy die in de kragt Gods bewaert wort, door het geloove, tot de saligheid, die bereid is om geopenbaert te worden in de laetste tijden, Joh. 5. 35. Rom. 8. 35. Wat sal ons scheiden van de liefde Christi, vs. 38/ 39.

c. Vr. Hoe seid dan Paulus / dat sommige hebben schip-breuke geleden van het geloove? 1 Tim. 1. 19.

Ant. Dooz het geloove verstaet hy de Leere des Geloofs / ende daer uit het Tijd geloove, 't welck in geveynsde somtijds is te vinden / die noyt Gods kinderen sijn geweest; gelijk verklaert wort / 2 Tim. 2. 18. Die van de waerheid sijn afgeweken, seggende dat de opstandinge alreede was geschied, dewelke veler geloove verkeerren.

c. Vr. Konnen de geloobige seker weten datse Gods kinderen sijn?

Ant. Ja / want daer toe ontfangen sy ook den H. Geest / die dit aen haer conscientien getuygt / Rom. 8. 16. Deselve Geest getuygt met onsen geest, dat wy kinderen Gods sijn, Gal. 4. 5/6. Eph. 1. 13. In den welken na dat gy gelooft hebt, zijt ghy verzegelt geworden met den H. Geest der belofte.

a. Vr. Hebben Gods kinderen ook hare kinder-plichten ontrent God haer Vader / en ontrent Christum haer Broeder?

Ant. Ja / 1 Joh. 3. 3. Een yegelijk die dese hope op hem heeft, die reinigt hem selven gelijk hy rein is, Mal. 1. 6. Ben ik u Vader, waer is mijn vreesse? Esa. 1. 2/ 3.

Morgen-gesang op de seventhiende Dag van de Maent,

Stemme: Psal. 103. Mijn ziele wilt den Heer, &c.

1. **O** Zalig mensch; die dooz des Heeren wonden /
Duyvel en Dood nu gantsch'lijk siet verslonden.
Die dooz 't Geloof in Godes gunst sijn herstelt.
Wat sal of Dood, of Duivel ons meer hind'ren?

De zijn dooz 't geloove Gods kind'ren /
De zijn verlost van al het welsch gewelt.

2. Ons Beste-moer baerd' ons dooz Godes toren /
Ons beste-Broeder heeft ons nu herboren /
Soo dat nu God ons Beste-vader is ;
Nu mogen wy hymnaedig al te gader /
Dooz den geloove roepen / Abba Vader !
Want onse God ons nu wat nader is.

3. Wat roemt een mensch op d'af-komst van een Koning ?
Ons Vader heeft in 't Heplige sijn Woning :
Wat roemt de mensch op sijn Geboorte-stad ?
Gods Stad die gaf ons 't eerste kinder-wesen :
Wat roemt de mensch op maegschap hoog geresen ?
Wie heeft opt soo een Broederschap gehad ?
4. Wat roemt de mensch op 't erfgoed van sijn Oud'ren ?
Geen Sampson droeg ons erfdeel op sijn schoud'ren :
Wat roemt de mensch op vrienden vordering ?
Ons Broeder maekt ons meer als aerdsche Goden ;
Wat roemt de mensch op menigten Dienst-boden ?
De zijn dooz d' Englen dienst niet te gering.

Van de Heiligmakinge .

De agthiende Dag.

a. Vr. Blijven Gods kinderen nog onrein dooz de sonde ?

Ant. Daer blijfd in haer / soo lange als sy op der aerde leven / noz
eenige onreynigheit / eventwel van Christo ontfangen sy den H.
Geest / die haer tot nieuwe schepselen maekt / 2 Coz. 5. 17. Indien
yemand in Christo is, die is een nieuw schepsel, 1 Coz. 6. 11. Gy zijt
afgewasschen, gy zijt geheiligt, Rom. 8. 9.

a. Vr. Is het dan genoeg als het herte is vernieuwt ?

Ant. Neen / maer de vrugten van de weder-geboorte des herten
moeten sijn de heiligmakinge des levens / Rom. 8. 1. Soo en is 'er dan
nu geen verdoemenisse voor den genen die in Christo Jesu sijn, die
niet na den vleesche en wandelen, maer na den geest, Gal. 5. 24.
Die Christi sijn, hebben het vleesch gekruyst met de bewegingen
en begeerlijkheden, Col. 3. 5.

a. Vr. Wat is dan de vernieuwing van den geheelen mensch ?

Antw. Het is een inwendige en uitwendige veranderinge des le-
vens / maer dooz men meer en meer den ouden mensche, alyent / ende
den nieuwen mensche aendoet / Eph. 4. 22. Dat gy soudet afleggen
aengaende de vorige wandeling, den ouden mensche, die verdorven
wort door de begeerlijckheit der verleidinge, vs. 23. Ende dat gy soudet ver-

vernieuwt worden in den geest uwes gemoeds, en den nieuwen mensche aen-doen, die na God geschapen is, in regtveerdigheid en heilicheit, 2^{Co}2. 5. 17. Die in Christo is, is een nieuw schepsel, 2^{Co}2. 6. 14.

a. Vr. Is de Heiligmakinge een gabe Gods?

Ant. Ja: Jer. 31. 33. Ik sal mijne wet in haer binnenste geven ende sal die in hare herten in-schrijven. Ezech. 26. 26/27. Ik sal u een vleesch herte geven, en een nieuwen geest. Heb. 8. 10/11.

c. Vr. Wat word in den mensche geheiligt?

Antw. De Heiligmakinge gaet over den geheelen mensche / 1^{Thess}. 5. 23. De God des vredes heilige u schoel en al: Ende uwe geheele opregte geest, ende ziele, ende lichaem worde onberispelijk bewaert in de toekomste onses Heeren Jesu Christi, Rom. 6. 19. 2^{Co}2. 7. 1. Reinigt u van alle besmettinge des geests ende des vlees, vol-eindigende de heiligmakinge in de vreesse Gods.

b. Vr. Gaet dese Heiligmakinge ook over de wille?

Ant. Ja: Deut. 30. 6. De Heere uwe God sal u herte besnijden, en het herte uwes zaeds, om den Heere uwen God lief te hebben met u gantsche herte, en met u gantsche ziele, op dat gy levet, Rom. 2. 29. Phil. 2. 13. God werkt in u het willen en het werken.

c. Vr. Wat oogmerk heeft de Heiligmakinge?

Antw. De Heiligmakinge be-voegt de herstellinge van Gods Beeld in den mensche; ende in de wyterlijke wandel door een nieuwen herte/ Eph. 4. 14. Dat gy den nieuwen mensche soudet aendoen die na God geschapen is, in gerechtigheid en heilicheit, Rom. 6. 4. Op dat gy in nieuwigheid des levens zoudet wandelen, 2^{Pet}. 1. 4.

c. Vr. Wat werkingen heeft de Heiligmakinge?

Ant. (1.) Soo is hier in de dodinge van den ouden mensche: (2.) Heeftse ook de levendigmakinge van den nieuwen mensche, Col. 3. 5. Doodet dan uwe leden die op der aerde sijn, namelijk hoerighe, onreinigheid, schandelijke beweginge, quade begeerlijkheid, en gierigheid, welke is afgoden-dienst, Eph. 4. 22/23. Rom. 6. 5/6.

b. Vr. Hoe kan de mensche magtig worden om den ouden mensche te dooden?

Ant. Niet door hem selven / maer God geeft de geest der sterkte / ende het geloobe / waer door de mensche de verdienstelike Chyristig soe aenmerkt / en sig toepast / dat hy den ouden mensche te magtig word / Rom. 8. 13. Indien gy door den Geest de werken des lichaems dood, soe sult gy leven, Rom. 6. 5/6/7. Eph. 6. 10. Wordet sterk in den Heere.

a. Vr. Hoe word de dodinge van den ouden mensche anders in Gods Woord genaemt?

Antw. De versakinge van ons selven: die welcke ook een kragtige middel

middel is om den ouden mensche te doen sterben / Luc. 9. 23. Soo yemand agter my wilt komen, die verloochene hem zelven, Gal. 5. vs. 24. Gal. 16. 14. De wereld is my gekruyst, en ik de wereld.

b. Vr. Wat is de levendigmakinge van den nieuwen mensche?

Ant. Het is die heylige betragtinge / waer door de wedergeboorte meer en meer wordt voort-geset tot een Godsaligen wandel / Rom. 12. 2. Wordt verandert door de verieuwinge uwes gemoeds: op dat gy meugt beproeven welken de goede, ende wel-behagende, en de volmaekte wille Gods zy, Col. 3. 10

c. Vra. Hoe wordt de mensche daer toe magtig?

Ant. De Heere geeft daer toe sijnen H. Geest: Ende het geloof grijpt Iesum soo vast aen / dat het de mensche als met Christus doet levendig worden / in een geestelijke opstandinge / Rom. 8. 11. Indien den Geest des genen die Iesum uit den dooden opgewekt heeft in u woont, Gal. 2. 20. Ik leve, dog niet meer ik, maer Christus leeft in my, 2 Coz. 4. 10. Op dat het leven Christi in ons lichaem soude geopenbaert worden, Col. 3. 1/2.

b. Vr. Hoe verre gaet dese Heyligmakinge?

Ant. In dit leven sijn eenige beginselen / maer na dit leven sal de volmaektheid sijn / Eph. 5. 25. Christus heeft hem selven overgegeven, vs. 26. Op dat hy sijn gemeente heiligen soude, vs. 27. Op dat hyse hem selven soude heerlijk voorstellen, een Gemeente die noch vleckte nog rimpel heeft, of yet diergelijk: Maer dat sy souden heilig en onberispelijk sijn, Heb. 12. 23. 1 Coz. 13. 10. Wy kennen maer ten deele.

a. Vr. Is dan in dit leven geen volmaekte Heyligmakinge in eenige geloovige?

Ant. Neen: de volmaektheid is een privilegie voor den Hemel: Maer in dit leven sijn altijt nog onvolmaektheden in de kennis, ende in de oeffeninge der Godsaligheid / 1 Coz. 13. 9. Wy kennen ten deele, Jac. 3. 2. Wy struikelen allen in velen, 1 Joh. 1. 8. Indien yemand seid dat hy geen sonde en heeft, die liegt.

c. Vr. Waerom seid van Paulus / Phil. 3. 15. Soo vele dan als wy volmaekt sijn?

Ant. Volmaekt te sijn, is niet te seggen / sonder eenig gebrek te sijn: Maer het beteikend / die staet te hebben / ende die gedeelten van de weder-geboorte en van de Godsaligheid, waer mede wy hopen behouden worden: Het is een volmaektheid niet der trappen, maer der deelen: Dat is / dit sijn volmaekte Geloovige / die alle de deelen van de Heyligmakinge hebben / al is 't dat yder deel niet staet in de hoogste trap van heyligheid: Gelyk een kind genaemt van worden een volmaekt mensche, nochtans moet het ooc van verre

verre aen-groepen. Soo wort dit ook geseit van de Geloebige / in vergelykinge met andere / die noch soo verre niet gekorheit zijn: Als mede ten opzichte van haer oprecht herte / en volmaectt voornemen ont in alle de geboden Gods te leven / *Eesai. 38. 3.* *Al-hoe-wel het niet wyt-balt sonder stryckelingen / Eesai. 38. 17.* *Al-der-sints soude Paulus sig selven tegen-spreken / vs. 12.* Niet dat ik het alreede gekregen hebbe, ofte alreede volmaectt ben, *Rom. 7. 23.* *Gal. 5. 17.*

c. Vra. Hoe wort dan van vele Hellige geseit datse onberispelikh / niet een volkomen herte God hebben gedient? Gelyk David / *1 Kieg. 14. 8.* *Josia / 2 Kieg. 24. 25.* *Asa / 1 Kieg. 15. 11.* *Zacharias / Luc. 1. vs. 6.*

Antw. Dit beteykent hare oprechtigheid ontrent alle Gods geboden / en niet hare volmaectheid. Gelyk *Hiskia* seyde / *Esa. 38. 5.* Och Heere! gedenkt dog dat ik voor u aengesigte in waerheid en met een volkomen hert gewandelt, en dat goed in uwe oogen is gedaen hebbe, *Ps. 26. 2.* *Ps. 32. 1.* In wiens geest geen bedrog en woont.

b. Vr. Kan men dan wel bewijzen / dat die heylige Mannen hare seylen hebben gehad?

Ant. Ja: Want van David is 't bekend / die ook bad / *Ps. 19. vs. 13.* Reinigt my van de verborgen af-swalingen, *Josia* sondigde *2 Chron. 35. 22.* Doch *Josia* en keerde sijn aengesigte niet van hem, maer hy verfelde sig om tegen hem te stryden, ende en hoorde niet na de woorden van *Nacho*, uit de mont Gods, *2 Kieg. 22. 23.* Van *Asa* wort geseit / *2 Chron. 16. 12.* *Asa* sogt den Heere niet in zijne krankheid, maer den Meecijn meester, *Hiskia* belijd selve, *Eesai. 38. 17.* Gy hebt alle mijne sonden achter uwe rug geworpen, *Zacharias* beliep sig in ongeloobigheyt / daerom hy met stomheyt wierd geslagen / *Luc. 1. 20.*

c. Vra. Hoe soude men die lieden / de welke soo de volmaectheid derven / klaerlyk kunnen overtuygen?

Ant. Men moet haer vragen / indien daer nebens haer stont een Engel / of *Jesus Christus* / offe wel tegen haer souden dervert seggen; Wy zijn soo heilig als gy zijt, Heere *Jesu*, ja soo heilig als u Vader is. Want dit zijn de regels van onse volmaectheyt / *1 Joa. 2. 6.* Die segt dat hy in hem blijft, die moet selve alsoo wandelen, gelijk hy gewandelt heeft, *Matt. 6. 10.* Uwen wille geschiede, op aerden, gelijk als in den Hemel, *Matt. 5. 48.* Weest gy-lieden dan volmaect, gelijk uwe Vader die in de Hemelen is, volmaectt is.

b. Vra. Is 'er ook een onderscheyd in de heyligmakinge in dit le-
ven?

Ant. Ja: Want gelijk de eene Geloovige verder is gekomen als de andere / so groeit ook yeder Geloovige dagelijks in sijn Heiligmakinge; Immerz dit is de pligt van yder Christen/ 2 Petr. 3. 18. Wasschet op in de genade, en in de kennisse des Heeren Jesu Christi onses Zaligmakers, Heb. 5. 13/ 14. 1 Cor. 13. 11/ 12.

a. Vr. Sal dan in de beste Geloovige noch altyds eenige verdozventheit over-blijven/ die sonde 3p?

Ant. Ja: Rom. 7. 23. Ik sie een ander wet in mijne lede, Gal. 5. vs. 17. Het vleesch strijdt tegen den geest, Eph. 4. 13.

a. Vr. Gaet men in de Heiligmakinge somtijds wel te rugge?

Ant. Ja/ Apoc. 2. 4. Ik hebbe tegen u, dat gy uwe eerste liefde verlaten hebt, Heb. 12. 12. Wekt wederom op de slappe handen, en de trage knien, Psal. 51. 12.

b. Vr. Kan men den geest der Heiligmakinge wel geheel komen te verliezen?

Ant. Sy soudē dese gave seer ligtelijk kunnen verliezen/ in haer selven aengemerkt zijnde; Maer God bewaert haer alsoo / datse deselvige noit geheelijk sullen verliezen / nogte datse haer tregm des levens in sondigen sullen doorbrengen / 1 Joān. 3. 9. Een yegelijk die uyt God geboren is, die en doet de sonde niet: Want sijn saed blijft in hem, en hy en kan niet sondigen, want hy is uit God geboren, Jer. 23. 40. Ik sal een nieuw verbont met hen maken, dat ik van agter hen niet en sal af-keeren, op dat ik hen wel doe, en ik sal mijne vreesse in hare herten geven: datse van my niet af en wijken, 1 Pet. 1. 5. Gy die in de kragt Gods bewaert wort.

c. Vr. Hebben dan David / Salomon / Petrus / etc. in haer groote sonden den Geest der Heiligmakinge niet verloren?

Antw. De geest der Heiligmakinge is in haer seer verduistert en bedwelmt geworden; ja als in zwijmeling gevallen: Nogtans is deselvige niet uit-gebluscht geworden: Gelijk blijkt uit Davids vierig gebed/ Psal. 51. 31. En neemt uwen Heiligen Geest niet van my, Psal. 89. 34. Luc. 22. 32. Simon, ik hebbe voor uw gebeden, dat uw geloove niet op en houde, 1 Joh. 3. 9. Het zaet Gods blijft in haer.

a. Vr. Welk sijn de vrugten van de Heiligmakinge?

Ant. De goede werken/ Mat. 7. 18. Een goede boom en kan geen quade vrugten dragen, Joā. 15. 2. Gal. 5. 22. De vrugt des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, langmoedigheid, goedertierenheid, goetheid, geloove, sagtmoedigheid, en matigheid.

b. Vr. Wat sijn goede werken?

Ant. Tot een goed werk sijn dese dingen noodig?

Voor eerst: Het moet gedaen sijn na Gods Wet: Mat. 18. 17.

Onderhoud de geboden, *Mat. 28. 19.* Leert haer onderhouden alles dat ik u geboden hebbe.

(2.) Het moet gedaen worden uyt den geloove / *Rom. 14. 23.* Al wat uit den geloove niet en is, dat is sonde, *1 Tim. 1. 5.*

(3.) Het moet gedaen worden met een goet herte / en met een geheiligd oogmerk / *1 Tim. 1. 5.* Het einde des gebods is liefde, uit een rein herte, en uit een goede consciencie.

c. Vr. Mag men in de goede werken niet sien op de vergeldinge des loons.

Ant. Men mag op de genaden-loon wel sien / en denken maek nochtans dit moet het bysonderste oogmerk niet zijn / *Hebr. 11. 26.* Moses sag op vergeldinge des loons, *Mat. 5. 12. 2 Cor. 4. 18.* Wy aenmerken de dingen die men niet en siet.

a. Vr. Konnen onse goede werken dan den Hemel niet verdienen?

Ant. Neen: Want den Hemel is een genaden-gifte / en een vaderlijke erffenisse / *Rom. 6. 23.* De genaden-gifte Gods is het eeuwige leven, door Jesum Christum onsen Heere, *Eph. 2. 8.* Uyt genaden zijt gy salig geworden, niet uit u, het is Gods gave, *Mat. 25. 34.*

b. Vr. Waerom spreekt de Schryfture dan van een loon, van een vergeldinge, van een waerdigheid, van een werken om de saligheid, &c. *Mat. 5. 12. 2 Cor. 4. 17. Phil. 2. 12.*

Ant. Dooz een loon word verstaen / niet een eygentlijk verdienen loon na de waerdye van het werk / maer een genadige vereeringe met een groote gifte wegens een vlytige besigheid: Dit wort genaemt / een loon na genade; ende niet na schult, *Rom. 4. 4. Col. 3. 24. Psal. 127. 3.*

c. Vr. Waerom konnen wy met onse goede werken niet verdienen?

Ant. De redenen zijn onder andere dese;

(1.) Om dat / al wat wy doen / wy dat selvige aen God als onsen Schepper schuldig zijn / *Luc. 17. 10.* Alsoo gy ook, als gy sulc gedaen hebben al het gene u bevolen is, soo segt wy zijn onnutte Dienst-knegten: Want wy hebben niet meer gedaen, dan't gene wy schuldig waren te doen, *Rom. 8. 12.*

(2.) Om dat onse werken seer mismaekt / en onvolkomen zijn / *Eesai. 64. 6.* Alle onse gerechtigheden zijn als een wech-werpelijk kleed, *Jac. 3. 2.*

(3.) Om dat de oneindige heerlijkheid des Hemels / geen gelykheid heeft by onse nietige werken / *Rom. 8. 18.* Ik houde het daer voor, dat het lijden deses tegenwoordigen tijds, niet is te waerden tegen de heerlijkheid, die ons sal geopenbaert worden, *1 Pet. 1. 4.*

a. Vr. Zijn dan de goede werken al noodig?

Ant. Ja: Heb. 12. 14. Sonder Heiligmakinge sal niemant den Heere sien, Gal. 6. 7/8. 2 Cor. 5. 10.

b. Vr. Waer toe zijn dan de goede werken dienstig?

Ant. (1.) De goede werken dienen om God te verheerlijken / Joh. 15. 8. Hier in is mijn Vader verheerlijkt, dat gy vele vrugten draegt, Mat. 5. 16. Laet u licht schijnen voor de menschen, op dat sy uwe goede werken ziende, uwen Vader prijfen die in de Hemelen is.

(2.) Om den weg ten leuen in te gaen / en ons dooz de vrugten van ons gelaoue te versekeren / Gal. 5. 6. Het gelooue is werkende door de liefde, 1 Joh. 3. 14. Wy weten dat wy zijn over-gegaen uit de dood, in het leuen, dewijle wy de Broederen lief hebben.

(3.) Om andere menschen te stigten / en te winnen / 1 Pet. 3. 1. Op dat ook, soo eenige den woorde ongehoorsaem zijn, sy door den wandel der Vrouwen, sonder woord mogen gewonnen worden, 1 Theff. 5. 14. Wy bidden u Broeders, vermaent de ongeregelde, vertroost de kleinmoedige, ondersteunt de swakke, zijt lankmoedig tegen alle.

Morgen-gesang op de agthiende Dag van de Maent.

Stemme, Psal. 1. Die niet en gaet in der Godloosen, &c.

1. **W**at dank / mijn ziel / wat dank / aen uwen Heer /
Dooz 't kinder-recht / en dooz veel gaben meer ?
Wat past u die van straffen zijt geveiligt ?

U leuen moet nu beter zijn geheiligt :

Sijn bloed dient u wel tot rechtveerdigheid ;

Maer 't is dooz die betrachten heyligheyt.

2. Ons Jesus geeft ons kinders hert en sin /

Ons Dader wacht van ons dan kinder-min /

Sijn bloed en Geest en wil ons Heer niet scheiden :

Soo moet gy dan een heylig leuen leyden :

Sijn hand geeft ons de kracht / en nieuwen wil /

En voortaan is sijn werking nimmer stil.

3. Mer laes wy zijn in zonden noch verwert /

Schoon dat de Geest geheiligt heeft ons hert :

Wy glippen hier en daer noch wt Gods wegen ;

Doch 't hert blijft staeg / tot sijnen dienst genegen :

Wy staen weer op wt val en struykeling /

't Volmaekte wacht hier na de Hemeling

4. Wy binden geen verdienst in eenig werk ;

Dit 's dwaling van d' onrechte Roomsche kerk :

Geen werk soo noet / of 't moest nog beter wesen /

De vroomste Man moet dooz Gods Ordeel vreesen :

Des Hemels loon is vooz verdienst' te groot ;
't Is al genaed' / het leven na de doot.

Van de Heerlijkmakinge.

De negentiende Dag.

a. Vr. Welk is de grootste weldaet / die wy van Chyisto hebben te verwachten ?

Ant. Het salige leven in den Hemel / Rom. 6. 23. De genadegifte is het eeuwige leven door onsen Heere Jesum Christum, Joh. 14. 6. Ik ben de weg de waerheid, en het leven, Joa. 20. 31.

b. Vr. Is'er een leven na dit leven te verwachten ?

Antw. Ja: Want de Heydenen selve hebben daer van eenige schemerende kennisse gehad: Maer insonderheid is dit het geloofbe der Chyistenen / 2 Tim. 1. 10. Christus heeft de dood te niet gedaen, en heeft het leven, en de onverderffelijkheid aen het licht gebracht door het Euangelium, 1 Coz. 15. 42. Joh. 4. 16. Die in den Sone gelooft, heeft het eeuwige leven.

c. Vr. Is het Hemelsche leven ook vooz de Geloovige des Ouden Testaments geweest ?

Ant. Ja: Act. 15. 11. Wy gelooven door de genade des Heeren Jesu Christi zalig te worden, op sulke wijze als ook sy, Joh. 5. 39. ondersoekt de Schriften, waer gy meent het eeuwige leven daer in te hebben, Matth. 8. 11.

c. Vr. Hoe mozt dan geseyt / Hebz. 11. 39. Sy hebben de belofte niet verkregen ?

Ant. Vooz de belofte, word niet verstaen / het hemelsche leven, maer de belofte Messias in den vleesche, Luk. 10. 24. Ik segge u, vele Propheten en Koningen hebben begeert te sien, 't gene gy siet, ende en hebben 't niet gesien, Mat. 13. 10. 1 Pet. 1. 11.

b. Vr. Waer in bestaat het eeuwige leven in den Hemel ?

Ant. In een ontslaginge van alle quaet / ende in een genietinge van alle goed / Psal. 16. 11. Versadinge der vreugden is by u aengesigte, liefslijkheden zijn in uwe regterhand eeuwiglijk, Apo. 7. 16. Sy en sullen niet hongeren en dorsten, 1 Coz. 2. 9.

c. Vr. Van wat quaden is dat hemelsche leven vry ?

Ant. Van alle quaed / so der sonde, als der straffe, Rom. 6. 7. Die gestorven is, die is geregtveerdigt van de sonde, 1 Coz. 15. 56 / 57. Apo. 21. 4. God sal alle tranen van hare oogen afwassen, en de doot en sal niet meer zijn, nog rouwe, nog gekrijs.

a. Vr. Sal in den Hemel niemant kreupel / lam / blind / etc. ofte eenigfins ellendig wesen na lichaem ?

Ant. Neen: Phil. 3. 20. Christus sal ons vernederd lichaem verande-

anderen, op dat 't selve gelijkformig worde sijnen heerlijken licha-
me, 1 Coz. 15. 23/ 43.

a. Vr. Salmen in den Hemel niet siek worden en sterben?

Ant. Neen; Apo. 21. 4. God sal alle tranen van hare oogen, afwas-
fen, en de dood en sal niet meer zijn: nog rouwe, nog gekrijt, nog
moeite en sal niet meer zijn: Want de eerste dingen sijn weg-ge-
gaen, 1 Petr. 1. 4. Een onverderfelijke erffenisse, Luc. 20. 36.

b. Vr. Sal de Ziele niet bot dom en onwetende zijn?

Ant. Neen; Maer de Zalige sullen een volkomen kennisse Gods
hebben / 1 Coz. 13. 10. Wanneer het volmaekte sal gekomen zijn,
dan sal het gene ten deele is te niete gedaen worden, v. 12. 1 Joh. 3. 2.
Wy sullen hem sien gelijk hy is.

b. Vra. Salder dan geen sondige onvolmaecthepd wesen in de
Inwoonderen des Hemels?

Ant. Neen; Eph. 5. 27. Christus sal hem selven de Gemeente
heerlijk voor-stellen, een Gemeente die geen vlekke of rimpel en
heeft, ofte yet diergelijke, Heb. 12. 23. Het zijn Geesten der vol-
maekte rechtvaardige, 1 Coz. 13. 10.

a. Vr. Sullen dan de Zalige in een volkomen heerlijken en heyl-
ligen stand zijn?

Ant. Ja; Want het is een plaetse van heilighed / 2 Pet. 3. 13.
Wy verwagten na de belofte, nieuwe Hemelen ende nieuwe Aerde,
in de welke gerechtighepd woont, Apoc. 19. 8. Sy sullen bekleed
worden met rein sijn lijnwaet, Matt. 13. 43.

b. Vr. Sullen onse Lichamen soo aertsch / soo zwaer en traey
zijn / gelijk deselvdige nu zijn?

Ant. Neen; Maer dat aertsche sal van ons sijn / en wy sullen
geestelijke Lichamen hebben / 1 Coz. 15. 44. Een natuerlijk word'er
gesheit, een geestelijk lichaam word'er op-geweekt, vers. 45 / 49.
Phil. 3. 21.

c. Vr. In wat plaetse sullen de Godsalige na dit leven zijn?

Antw. In den derden Hemel / daer God sijn heerlijkheid ver-
toond / Joh. 14. 2. In mijns Vaders huys, sijn vele Woning-en, ik ga
henen om u plaetse te bereiden, Joh. 17. 24. 2 Coz. 5. 1. Wy weten
dat soo ons aerdsche huis deses Tabernakels gebroken word, wy een
Gebouw van God hebben, een Huis niet met handen gemaakt, maer
eeuwig in de Hemelen, vs. 8.

c. Vr. Hoedanig is den Hemel gesteld?

Ant. Het is een plaetse vol van heerlijkheid / en van Godlijke
Majesteit / Apoc. 21. 23. De Stad en behoeft de Sonne, nog de Maen
niet, dat sy in de selven soude schijnen, want de heerlijkheid Gods
heeftse verligt, ende het Lam is haer keersse, Esa. 60. 19. Apoc. 22. 5.
Daer en sal geen nagt zijn.

b. Vr.

b. Vr. Wat geselschap sal men in den Hemel vinden?

Ant. Daer sal men nevens God / vinden Jesum Christum met de H. Engelen / en de zalige Beloofnige van het Oude en van het N. Testament, Heb. 12. 22. Maer gy zijt gekomen tot den Berg Zion, ende de Stad des levendigen Gods, tot het Hemelsche Jerusalem, ende vele duisenden der Engelen, vs. 23. Tot de algemeene Vergaderinge, en de gemeente der Eerst-geboorne, die in den Hemel opgeschreven zijn, en tot God den Rigter over alle, ende de Geesten der volmaekte regtvaardige, Matt. 8. 11. Sy sullen met Abraham, Isaac en Jacob aensitten in het Koningrijke der Hemelen, Matt. 17. 3.

c. Vr. Wat genoegten sal het Hemelsche Geselschap geven?

Ant. Het genoegten sal insonderheid hier in bestaen;

(1.) Het sal een seer heerlijk geselschap sijn; Want groot sal de heerlijkheid van Christus wesen; groot de glans der Engelen; Ja ook seer uitnemende de heerlijkheid der zalige Christenen / Matt. 13. 43. Dan sullen de regtvaardige blinken gelijk de Sonne, in het Koningrijke hares Vaders, Apoc. 1. 17. Col. 1. 16.

(2.) Het sal een seer vriendelijk Geselschap sijn / als onder sonen en dogteren / susters en broeders van eenen Vader / 2 Cor. 6. 18. Ik sal u tot een Vader zijn, ende gy sult my tot Sonen ende tot Dogteren zijn, Apoc. 19. 10. De Engel seide ik ben uwe mede-dienstknecht, Heb. 2. 11.

c. Vr. Sullen de Zalige malkanderen kennen in den Hemel?

Ant. Ja; Want andersints soude daer geen volkomen vreugde sijn / hierom sullen in 't bysonder de Leeraers die A. teden kennen / dewelke sy tot Christum hebben gebragt / 1 Thess. 2. 19. Welke is onse hope, ofte blijdschap, ofte kroone des roems? En zijt gy die ook niet voor onsen Heere Jesu Christo in sijne toekomst? Matt. 8. 11. Luc. 9. 33. Luc. 13. 28.

b. Vr. Sal die kennisse geen wonderlijke ontstekenisse geven / als men eenige van sijn vrienden ende bekenden misschen sal: Ofte als getrouwde personen haer verscheide parturen sullen sien / etc.

Ant. Gantsch niet: waer alle aerdtische bewegingen sullen wech geweken sijn: ende wy sullen ons in God volkomenlijk genoegten / prijsende sijne voordeelen / Matt. 22. 30. In de opstandinge en nemen sy niet ten houwelijk, nogte en worden niet ten houwelijk uitgegeven: Maer sy zijn als Engelen Gods in den Hemel, Mat. 11. 25. Apoc. 14. 2. Hy seyde: vrees God, en geeft hem heerlijkheid, want de ure sijnes oordeels is gekomen.

c. Vr. Hoe spreekt de Schrifture van de vreugde, en van de goederen des Hemels?

Ant. De Schrifture spreekt daer van / als van soodanige heetlijcke goederen / dewelke niet geen menschelijke tongen kunnen uytgesproken worden / 1 Coz. 2. 9. 't Gene de ooge niet en heeft gezien, ende de oore niet en heeft gehoort, ende in het herte des menschen niet en is opgeklimmen, 't gene God bereid heeft dien die hem lief hebben, 2 Coz. 12. 4. Dingen die men niet kan uitspreken, heb ik daer gezien, Psal. 31. 20.

b. Vr. Wat sal de oefeninge wesen / van het hemelsche leven?

Ant. Het werk der Engelen; dat is / God te loven en te prijzen: Christus te volgen / etc. Apoc. 4. 8. Sonder ruste dag en nacht, seggende, Heilig, heilig, heilig is de Heere God de Almagtige: die was, die is, die komen sal, vs. 11. Apoc. 7. 18. Het Lam dat in 't midden des Throons is, salte weiden, ende sal haer een Leytsman zijn tot de levende fonteynen, Apoc. 14. 1.

b. Vr. Hoe lange sal dit hemelsche leven wel dueren?

Ant. Eeuwig / sonder opt te eindigen / 2 Coz. 5. 1. Wy weten, dat soo ons aerdsche huis deses Tabernakels gebroken wort, wy een gebouw van God hebben, een Huis niet met handen gemaekt, maer eeuwig in de Hemelen, 1 Petr. 1. 4. Apoc. 3. 12. Die overwint, ik sal hem maken tot een Pilaer in den Tempel mijnes Gods, ende hy en sal niet meer daer uytgaen.

a. Vr. Doo? wien is dit hemelsche leven?

Ant. Doo? die gene / welke God dat heeft verordineert van eeuwigheid / Mat. 25. 34. Komt gy gesegende, ende be-eft dat Koninkrijke, 't welk u bereit is van de grondlegginge der werelt, Eps. 1. vs. 4. Rom. 8. 30. Die hy heeft te vooren verordineert, die heeft hy geroepen, die hy heeft geroepen, die heeft hy ook gerechtveerdigt, en die hy gerechtveerdigt heeft, die heeft hy ook verheerlijkt.

b. Vr. Wat lieden kunnen haer verskeren / dat het eeuwige leven doo? haer bereit is?

Ant. Alleen de ware Geloedige / aen dewelke het daerom wort beloost / Joh. 3. 16. Soo lief heeft God de werelt gehad, dat hy sijn eenig-geboren Sone gesonden heeft op dat een iegelijk die in hem geloof niet en verderve, maer het ewige leven hebbe in sijnen name, 1 Petr. 1. 9. Verhijgende het einde des geloofs, namentlijk, de zaligheid der zielen. Heb. 10. 39.

c. Vr. Dinden de Geloedige niet enige doo?smack hier op aenden van dat hemelsche leven?

Ant. Ja sy / daerom worden sy soo aengemerkt als offe nu al in den Hemel waren / Eps. 2. 6. Hy heeft ons mede opgewekt, ende heeft ons mede geset in een hemel in Christo Jesu, Joh. 3. 36. Die in den Sone geloof, die heeft het ewige leven, 1 Joh. 3. 15.

c. Vr. Wat voorszmaek hebben de Beloovige in dit lehen van het hemelsche lehen?

Ant. Sy hebben dese voorszmaek:

(1.) Sy hebben 't gevoelen van Gods liefde in hare herten / Rom. 5. 5. De hope en beschaemt niet, om dat de liefde Gods in onse herten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons is gegeven, Cant. 2. 16.

(2.) Sy gevoelen een heilige vrymoedigheyt / om tot God als haer Vader te gaen / door de verskeringe des H. Geestes / Rom. 8. vs. 16. Deselve Geest getuigt met onsen geest, dat wy Gods kinderen zijn, vs. 15. Heb. 4. 16. Laet ons met vrymoedigheit gaen tot den Throon der genade, Eph. 1. 13.

(3.) Sy ontfangen hemelsche zegeningen / als eerstelingen van den volken Goght des Hemels / Eph. 1. 3. Gezegt zy de God en Vader onses Heeren en Saligmakers Jesu Christi, die ons gezegt heeft met allerley hemelsche zegeningen in den Hemel, in Christo Jesu, Col. 2. 2 / 7 / 10. 2 Pet. 1. 8 / 11.

c. Vr. Wat genoeg geest dit aen de Beloovige?

Ant. Hier uit ontstaet dit groot genoeg in de Beloovige:

(1.) Sy lijden met geduldigheyt allerley ellenden en vervolgingen / Rom. 5. 2. Door welken wy ook de toelidinge hebben door 't geloove, tot dese genade, in welken wy staen, ende roemen in de hope der heerlijkheid Gods, Heb. 10. 34.

(2.) Hier op zijn de Beloovige seer vrymoedig / om met haer gebeden tot God den Hemelschen Vader te gaen / Ephes. 2. 18. Door Christum hebben wy beyde den toegang door eenen Geest tot den Vader, Heb. 10. 22.

(3.) Wyt dese eerstelingen van den Hemel / besuyten de Beloovige / datse sekerlyk zullen zalig worden / Rom. 8. 23. Wy ook selve, die de eerstelingen des Geests hebben, wy ook zelve, sugten in ons zelve, verwagende de aenneminge tot kinderen, namentlyk de verlossinge onses lichaems, vs. 24. Want wy zijn in hope zalig geworden, Rom. 8. 38. Eph. 1. 13.

(4.) Hier wyt ontstaet een wonderlyke vrede / en gerustheyt des herten in allerley daet en vooz-bal van de wereld / Phil. 4. 7. De vrede Gods, die alle verstand te boven gaet, sal u herten en sinnen bewaren in Christo Jesu, 1 Pet. 16. 7 / 8. 2 Cor. 5. 6. Wy hebben altijd goeden moet.

c. Vr. Wanneer neemt het hemelsche lehen zijn aenhang?

Ant. Soo haest als de Beloovige is gestorven / Apoc. 14. 13. Schryft, salig sijn de doode die in den Heere sterven van nu aen, 2 Cor. 5. 8. Luc. 23. 43. Heden sult gy met my in den Paradijse zijn.

b. Vr.

b. Vr. Waerom seid Paulus dan / siende op den dag des laetsten Oordeels / 2 Tim. 4. 8. Voorts is my weg-gelegt de Kroone der regtveerdigheid, welke de Heere de regtveerdige Richter, my ten dien dage geven sal?

Ant. Hy spreekt van de volle mate der hemelsche heerlijkheid / en dat beide na de ziele / en na den lichaem: Het lichaem wort niet verheerlijkt vooz den jongsten dag na de opstandinge; Want die volle mate sal na het laeste Oordeel eerst gegeven worden / Matt. 24. 34. Als dan sal de Koning seggen tot de gene die aen zijne rechter-hand staen komt gy gezegende mijnes Vaders, be-erst dat Koningrijke, 't welk u bereit is van de grondlegginge der wereld, Luc. 14. 14. 2 Cor. 5. 10.

c. Vr. Genieten dan de Zielen der Geloobige terstont na de dood des lichaems / eenige vreugde in de Hemel / of slapense sonder vreugt en pijn tot den dag des Oordeels?

Antw. Sy genieten terstont de vreugde van het hemelse leven / Luc. 16. 25. Nu word Lazarus getroost, ende gy lijd smerten, Eccl. 12. 7. De geest gaet tot God, Phil. 1. 23.

c. Vr. Waerom worden dan de Geloobige geseid te slapen / als sy sterben / Dan. 12. 2. Vele van die in het stof der aerde slapen, sul- len ontwaken?

Ant. Dit word niet van de Zielen geseid / maer alleenlijk van de Mensche / ten opsigte van zijn stervend lichaem, daerom staet 'et beeltjds by / datse slapen in de aerde, in 't stof, &c. Job. 7. 21. Nu sal ik in 't stof leggen, Job. 21. 26. Dan. 12. 2.

b. Vr. Hoe veel moet ons dit hemelse leven wel waerdig zijn?

Ant. Het is wel soo veel waerdig / dat wy allen onsen arbeid / al ons leven op het yberigste daer toe aen-leggen / Matt. 16. 26. Wat baet het een mensche, soo hy de geheele wereld wind, en schade lijd aen sijn ziele? Matt. 11. 12. Het Koningrijke der hemelen lijd geweld, ende Geweldigens nemen het in met geweld, Phil. 2. 12. 1 Cor. 9. 25. Een yegelijk die om prijs strijd, onthoud hem in alles: Dese dan doen wel dit, op dat sy een verderffelijke Kroone souden ontfangen; maer wy een onverderffelijke.

Morgen-gefang op de negentiende Dag van de Maent.

Stemme: Psal. 16. Bewaert my Heer, weest doch mijn, &c.

1. **O** Weerlijk goed; vooz Gods kind'ren berend
In Godes Huys: 't is waer wy moeten sterben;
Maer als de ziel nu van het lichaem scheid /
Sy laet het lichaem wel in 't graf verderben /
Maer selve daert de ziel na Godes Wooning /

En straks begint de Hemelsche belooning.

2. Maer meerder goed verwacht de laetste dag /

Als 't lichaem ook ten grave uit sal rijsen /

Hier gaen wy heen dooz smerten en geklag /

Daer sal geen ellend' immer ons vergrijsen ;

Hier schenden wy nog dagelijks Gods Wetten /

Daer sal geen sond' in 't minste ons besmetten.

3. Hier blijkt het wat / een hand vol ydel goed ;

Daer sullen wy een Hemels goed be-erven /

Hier geeft wat eer / een op-geblasen moed ;

Daer sullen wy een Hemelsch' kroon verwerven :

Hier agtmen veel / een heerlijke Woning.

Daer waagt ons selfs 't Daleis van God ons Koning.

4. Hier is 't geselschap wonder aengenaeu ;

Daer is 't geselschap van volmaekte Dromen /

Hier blyven Dinden blijdelijk te saem ;

Daer sullen wy weer by malkander komen :

Hier heeft men staeg verandering te vreesen ;

Daer sullen wy in vzeugde eenwig wesen.

Van de Kerke.

De twintigste Dag.

a. Vra. Dooz wie heeft Chyristus alle dese geestelijke weldaden ver-
diend ?

Ant. Dooz sijn Volk / Mat. 1. 21. Gy sult sijne name noemen
Jesús, want hy sal sijn volk salig maken van hare sonden, Eph. 5. 23.
Christus is het hoofd der Gemeente, en hy is de behouder des li-
chaems, vs. 26. Hy heeft hem selven voor haer over-gegeven, Joh.
17. vs. 20.

b. Vra. Wie sijn het Volk van Chyristus ?

Ant. Alle die hem van den Vader gegeven sijn om salig te ma-
ken / Joh. 6. 39. Dit is de wille des Vaders die my gesonden heeft, dat
al wat hy my gegeven heeft, ik daer uit niet en verliese, maer het sel-
ve op wecke ten uitersten dage, Rom. 8. 29. Die hy te voren heeft
verordineert, vs. 30. Joh. 17. 9. Ik en bidde niet voor de wereld,
maer voor die gy my gegeven hebt, vs. 11.

c. Vra. Wanneer worden de soodanige bekent dooz Chyristi Volk ?

Ant. Wisse geroepen sijn / en gebracht worden tot de Gemeente
Chyristi / Joa. 10. 16. Ik hebbe noch andere schapen die van desen
stal niet en zija, dese moet ik ook toebrengen ; ende sy sullen mijne
stemme hooren, ende het sal een kudde zija, ende een Herder, Eph.
2. 19. 2 Tim. 1. 9.

c. Vr. Wat is Gemeente, ofte de Christelijke Kerke?

Antw. Het is een heylige vergaderinge van Gods volk / beroepen door sijn Woord / ende te samen verbonden tot een geestelijke gemeenschap / onder haer Hoofd Jesus Christus / Eph. 4. vs. 15. Christus is een Hoofd, vs. 16. Uyt welke het geheele lichaem, bequamenlijk te samen gevoegt, ende vast gemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenge, na de werkinge van een ygelijk deel na zijne mate, den wasdom des lichaems bekomt, tot zijns selfs opbouwings in de liefde, 1 Cor. 1. 26. 1 Petr. 2. 5. Soo wordet gy ook zelve als levendige steenen opgebouwt tot een geestelijk huys.

b. Vr. Hoe wordt de Gemeente genaemt in de H. Schrifture?

Ant. De Gemeente wordt genaemt / het lichaem Christi: Het Koningrijke Christi: Het Koningrijke Gods: Het Koningrijke der Hemelen: Het Huis Gods: De Stad Gods, &c. Col. 1. 24. Col. 1. vs. 17. Rom. 24. 17. 1 Tim. 3. 15.

c. Vra. Door wiens magt wordt de Kerke gesteld en geregeert?

Ant. Door de magt en autoriteit van Christus Jesus / die het Hoofd der Gemeente is / Eph. 1. 12. God heeft alle dingen zijne voeten onderworpen, en heeft hem de Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen, vs. 23. Welk zijn lichaem is, ende de vervullingge des genen die alles in allen werkt, Eph. 4. 16. Heb. 3. 6.

a. Vr. Zijn dan alle die in de Kerke komen / Deel-genoten van Christi weldaden? ende ware Leden van de Kerke Jesu Christi?

Antw. Neen: want vele komen daer / die nochtans tot Godts volk niet behooren / 1 Joh. 2. 19. Sy sijn uit ons uit-gegaen, maer sy en waren uit ons niet: Want indien sy uit ons geweest waren, sooudou sy met ons gebleven zijn: maer dit is geschied, op datse souden openbaer worden, datse niet alle uit ons en zijn, 2 Tim. 2. 20. Matt. 13. 47.

a. Vr. Kan dan soo een volk de ware Kerke wel wesen / daer men ergerlijke Ledematen onder bevind?

Ant. Ja: niet alleen kan dit soo bestaen met een ware Kerke / maer het sal ook alsoo wesen / soo lange als de Kerke hier op aerden is / Matt. 13. 30. In den tijd des Oogts sal ik tot de Maeyers seggen vergadert eerst dat onkruid, ende bind het in busselen, om 't selve te verbranden: maer de tarwe brengt te samen in mijne schure, Mat. 3. vs. 12. Matt. 22. 11. Daer was een Mensche in de Broylott, niet gekleed mer een Bruylofs-kleed.

c. Vr. Hoe wordt dan geseyd / dat Christus een Gemeente sig sal voorstellen, die geen vleckte of rimpel heeft, of yet diergelijks? Ep. 5.

Ant. Dit siet op de staet der Kerke na dit leden in den Hemel: Want hier sijn altijd struikelingen / selfs in de best-geloovigen / Matth.

Mat. 13. 43. Dan sullen de rechtveerdige blinken gelijk de Sonne in
 't Koningrijke hares Vaders, **Jac. 3. 2.** Wy struykelen alle in velen,
Heb. 12. 23.

b. Vr. Kan dat wel een ware Kerke zijn / dat men er gernissen niet
 tegen gaet / maer daer men een quaed leven, en onschyftmatige lere
 vooz spreekt?

Ant. Neen: Want de Geest Gods belast / ofte dat men de er-
 gernissen in leere, en in leven sal tegen gaen / ofte indien men niet
 kan dat men soo een vergadering sal verlaten / **Cit. 3. 10.** Een ket-
 terfichen mensche verwerpt, na de eerste en tweede vermaninge,
Apoc. 2. 2. **Apoc. 18. 4.** Gaet uyt Babel.

a. Vr. Hebben onse Vooz-ouders dan wel gedaen / datse de Paep-
 sche Kerke verlaten hebben?

Ant. Ja: want dewijle sy onmagtig waren de selbige te verbes-
 teren / soo hebben sy die Kerke om haer onschyftmatige leere / en
 afgodische Gods-dienst moeten verlaten / **Apoc. 18. 4.** Gaet uit van
 haer, mijn volk, op dat gy aen hare sonden geen gemeynschap en
 hebt, ende op dat gy van hare plagen niet en ontfangt, **Rom. 16. 17.**
Wijkt af van deselve, 2 Coz. 6. 15 / 16.

c. Vr. Waerom hebben dan Christus en de Apostelen haer van de
 Joodsche Kerke niet afgescheiden?

Antw. Christus ende de Apostelen hebben al terstond afgezon-
 derde Predicatie tot de Schare gedaen. Ewentwel / sy gingen oock
 in den Tempel / en in de Synagogen / dewijle daer geen afgode-
 rije wierd gepleegt / ende dewijle Moses de Wet wierd voozgelesen /
 op datse uyt de Joden / dien de zaligheid eerst most worden aenge-
 boden sommige nog sonden behouden / **Act. 13. 46.** Het was noodig
 dat eerst tot u het woord Gods soude gesproken worden, **Act. 15. 21.**

Mat. 23. 2 / 3.

b. Vr. Is 'er altyds een Kerke geweest: en zalder altyd een zijn?

Ant. Ja: Maer niet eben sigtbaer vooz het ooge der menschen /
Jer. 31. 36. Indien dese ordeningen van Son en Mane van voor mijn
 aengesigte sullen wijken, spreekt de Heere, soo sal ook het zaed Is-
 raëls ophouden, dat het geen volk en zy voor mijn aengesigte, alle de
 dagen, **Mat. 16. 18.** De poorten der Helle en sullen deselvige niet
 overweldigen, **Eph. 4. 13.**

c. Vr. Is de Kerke dan altyds niet sigtbaer?

Ant. De ware Kerke kan wyterlyk soo verduikt worden / datse
 in haer t samen-komste tot den openbaren Gods-dienst vooz ye-
 ders ooge niet kenlyk en zy / **Apoc. 12. 14.** De Vrouwe zijn gegeven
 twee vleugelen eens grooten Arents, op dat sy soude vliegen in de
 woestijne, in hare plaetse, alwaer sy gevoed worden eenen tijd, ende

tijden, ende eenen halven tijd, buiten het gesigte der slange, 1 Kieg. 19. 10/ 11. Heb. 11. 38. Sy hebben in woestijnen gedooft, en op bergen, en in spelonken, en in holen der aerde.

c. Vr. Hoe word dan de Kerke vergeleken by een Stad liggende op een berg, die niet kan verborgen blijven? Mat. 5. 14.

Ant. Dit word geseyd van de Apostelen / dewelke Chrizti getuigen zouden sijn / Act. 1. 8. Gy sult mijne getuigen sijn, soo te Jerusaleem, als in geheel Judea, en Samaria, ende tot aen het uiterste der aerde. Ofte sal men dit verstaen van de Gemeente: Soo siet het op de eerste tijden van de opregtinge des Euangeliums / in de roepinghe der Heydenen / Esa. 2. 2. Het sal geschieden in het laetste der dagen, dat de Berg des huises des Heeren sal vaste gestelt sijn op den top der bergen, en dat hy sal verheven worden boven de heuvelen, en tot den selven sullen alle Heydenen toe-vloeyen, Zach. 8. 23. Dog dat het altyds alsoo niet dueren soude / blykt Luc. 18. 8. Dog de Sone des Menschen als hy komt, sal hy ook geloove vinden op der aerde? Apoc. 12. 14.

b. Vra. Maekt dan die wyterlijke gemeenschap in de openbaren Gods-dienst / het wesen van de ware Kerke niet?

Ant. Het maekt het wesen van de wyterlijke en sigtbare Kerke; Maer niet van de inwendige algemeene Christelijke Kerke / 1 Cor. 4. vs. 20. Het Koninkryke Gods en is niet gelegh in woorden, maer in kragt, Rom. 2. 29. Luc. 17. 20.

c. Vra. Wat maekt dan een waeragtig Litmaet van Chrizti Gemeente?

Antw. De geestelijke band en vereeniginghe met Chrizto door den geloove in heyligmakinge des Geestes / 1 Pet. 2. 5. Soo wordet gy ook gebouwt, als levendige steenen, tot een geestelijk Huis, 1 Joa. 1. 12. Die hem aengenomen hebben, Rom. 8. 9. Die door den Geest Christi geleit worden, 1 Joh. 3. 24.

b. Vra. Zijn dan alle die gedooft sijn / ende die ten Wondmaet gaen / geen ware Ledematen van Chrizti Kerke?

Ant. Neen / want indien sy het ware geloove, ende de Godsaligheid niet hebben / soo zynse als onkruid op den Acker / en als kaf onder het koozr / Luc. 13. 26. Als dan sult gy beginnen te seggen; wy hebben in uwe tegenwoordigheid gegeten ende gedronken, ende gy hebt in onse straten geleert, vs. 27. Ende hy sal seggen; ik segge u, ik en kenne u niet van waer gy zyt, wijkt van my af alle gy werkers der ongerechtigheid, Mat. 7. 22/ 23 Act. 8. 23.

c. Vr. Waer aen sal men kunnen weten of een vergaderinge de ware Kerke is of niet?

Ant. Het beste ken-teyken is / de suiverheid van de Leere, die belee-

den woord / versterkt door een goed gebruik der heilige Sacramenten / en vergeselschapt met een leven na Gods wetten / Joh. 10. 27. Mijne Schapen hooren mijne stemme, ende ik kenne deselve, ende sy volgen my, 1 Joh. 4. 1/5/6. 1 Thess. 1. 4/5. Wetende, mijne geliefde Broeders, uwe verkiefinge van God: want ons Euangelium en is onder ons niet in woorden geweest, maer ook in kragt, ende in den H. Geest, Act. 2. 42.

c. Vr. Maer hoe kan dit een goed ken-teiken wesen / dewijle dat alle Secten ook roemen van hare ware leere, en goed leven?

Ant. Even daer uit blijkt dat dit het regt ken-teiken is dewijle yder Secte het selvige gebruik niet de mond: Maer seggen is niet genoeg: men moet de proeve nemen van de ware Leere in Gods Woord / Joh. 4. 1. Geliefde, gelooft niet eenen yegelyken geest, maer beproeft de Geesten offe uit God zijn: Want vele valsche Propheten zijn uit gegaen in de wereld, Joh. 5. 39. Esa. 8. 20.

b. Vr. Is de Oudheid geen goed ken-teiken van de ware Kerke?

Antw. Neen: want de valsche Synagoge des Satans is ook oud: en de Kerke is altyds met oud geweest; het gaet hier / als Jesus tot de Joden seide / Mat. 5. 32. Gy hebt gehoord, dat van den ouden gesegt is, vs. 33. Maer ik segge u, &c. Eze. 20. 18. Zach. 1. 4.

b. Vr. Is de Successie geen goed ken-teiken?

Antw. Neen: want de selvige is ook in de valsche Kerken: ja ook in vergaderingen van de Dienaers des Duibels: Successie van Persoonen / sonder waerheid in de Leere / is maer een keken der ongerechtigheden: Gelyk Cayaphas ook sijn Successie had van Aaron af / Joh. 8. 32. De Joden seiden, wy zijn Abrahams zaed, vs. 44. Christus antwoorde, gy zijt uit den Vader den Duivel, Jer. 7. vs. 4. Mat. 26. 1/2.

b. Vr. Sijn de Miraculen een ken-teyken van de ware Kerke?

Ant. De Mirakelen sijn goede teykenen geweest ten tijde van Moyses, en van Christus, wanneer de Kerke eerst was vast te stellen: Evenwel sijn deselve niet altyd noodig geweest / nogte sekere bewijfen van de ware Kerke: Veel min nu in onse tijden / Deut. 13. 2. Indien dat teeken, ofte dat wonder-werk komt, dat hy tot u gesproken heeft, seggende, laet ons andere Goden die gy niet bekennt en hebt, na-volgen ende dienen, vs. 3. Gy en sult na de woorden van dien Propheet niet hooren, Matt. 7. 22. Joh. 10. 41. Johannes en dede geen tekenen.

b. Vr. Maer wat verdoelt op dan van de Gereformeerde Kerke?

Antw. Datse de ware Kerke Christi is / de welke om goede redenen sich van de Paepsche Kerke / en van andere houd afgesondert: waer in de Geloovige mag seggen / 2 Tim. 1. 22. Ik weet wien

ik geloofd hebbe, 1 Joh. 5. vs. 14. 2 Petr. 1. vs. 16/17.

c. Vr. Wat bewijzen hebt gy dat de Gereformeerde Kerke de ware Leere heeft?

Ant. Om dat de gronden van haer Leere zijn de selbige waer op de geheele Schrifture gegrond is / als namljk :

(1.) Diepe vernederinge des Sondaers; volgens Eph. 2. 1. U heeft hy mede levendig gemaekt, daer gy dood waert door de sonden en misdaden, vs. 3. Jac. 3. 2. Rom. 3. 19.

(2.) Hoog-agtinge van Gods genade / en van de verdiensten Chrizti / volgens Rom. 3. 24. Wy worden om niet geregtveerdigt, uit sijne genade, door de verlossinge die in Chrizto Jesu is, Eph. 2. 8. Uyt genade zijt gy zalig geworden, en dat niet uyt u, het is Gods gave, niet uit de werken, 2 Tim. 1. 9.

(3.) Schuldige dankbaerheid aen God in Chrizto / door een godsaligen wandel / sonder daer op in het minste te derben staen / als of het eenige verdienste ware / waer op wy iets sonder derben van God eytschen / volgens Luc. 17. 10. Wanneer gy sult gedaen hebben, al het gene u bevolen is, soo segt wy zijn onnutte dienstknechten, want wy hebben maer gedaen, 't gene wy schuldig waren te doen, Esai. 64. 6. Psal. 130. 3.

b. Vr. Is in de Gereformeerde Kerke geen nieuwe Kerke?

Antw. Neen / want sy beljdt het oude Apostolische Geloove / Eph. 2. 20. Gebouwt op het Fondament der Apostelen en Propheten; waer van Jesus Christus is den uystersten hoeksteen, 2 Petr. 1. 1. 1 Cor. 3. 11. Niemand kan een ander fundament leggen, dan het gene gelegd is, namljk, Jesus Christus.

c. Vr. Waer is dan de Gereformeerde Kerke geweest voor de tijden van Calvinus en Lutherus?

Ant. Ten tijde der Apostelen / was deselbige onder de Apostelen / en onder de eerste Chriztenen: Want de Gemeinte van Romanen, van Ephesus, van Galatia, &c. zijn Gereformeerde Kerken geweest / dat is / sy hebben het selve geloove beleden / en deselbige Godsdienst gehad die wy hebben: Als blijkt uyt de brieven / die welke Paulus aen haer heeft geschreven: Want dese Articulen zijn Articulen van de Gereformeerde Kerke / Rom. 3. 28. Wy befluyten dan, dat de mensche geregtveerdigt word, door het geloove, sonder de werken der wet, Eph. 2. 20. Gebouwt op het fundament der Propheten en Apostelen, waer van Jesus Christus is den uitersten hoeksteen, Gal. 1. 8.

2. Vra. Is 't al noodzakelijk dat peder een sig tot de ware Kerke voege?

Ant. Gants noodsg is dit om salig te worden / Heb. 10. 25. En laet ons

ons onse onderlinge by-een-komste niet verlaten, gelijk sommige de gewoonte hebben, Heb. 10. 39. Wy en zijn niet van die gene, dewelke haer selven ontrecken ten verderve: maer van die gene dewelke gelooven tot behoudinge der ziele, Eph. 4. 15. Mat. 28. 19/ 34.

Morgen-gefang op de twintigste Dag van de Maent.

Stemme: Psal. 103. Mijn ziel wilt den Heer, &c.

1. **G**odt heeft een Huys dooz al zijn Aytberkoren

In 't hooge: maer sy moeten ook al-boren

Hier op der aerd' ook kornen tot sijn Huys:

Dit is Gods Kerk/ die in haer stand wytwendig

Dan voozspoet heeft / en dan weer is ellendig /

Dan heerlijk bloept / en dan legt onder 't kruys.

2. Sy zijn niet alle ware Huysgenoten /

Die in den Doop met water zijn begoten /

Een Judas, treet ook toe tot 't heylig Brood:

Maer wil men 't regte Volk van Christus kennen /

't Zijn die sich bygsaem tot sijn stem gewennen;

Dit is 't engen Volk verkregen dooz sijn dood.

3. Vergaep u niet aen Romens oude muren /

Hog aen By-kerk onder u Geburen;

Soekt nauw wie dat de reynste waerheyd heeft:

Bedriegt u niet dooz iets dat blinkt wytwendig /

De Wael-geest schuyt sijn dwaling seer behendig /

Maer siet waert hert Gods Wetten best beleeft.

4. Dooz al / verneemt waer Christus in de Kerken /

Op 't hoogst' ge-eert word dooz de regte werken /

En waer sijn bloed ten hoogsten word geagt:

Verneemt wat Leer' het herte meest doet byngen.

Dit sijn altijd de beste Kerk-getungen:

Dus word gy tot de ware Kerk gebracht.

Van de Kerkelijke Bedieninge.

De een-en-twintigste Dag.

b. Vr. Hoe regeert Christus sijn Gemeente?

Ant. Dooz sijn Dienaren, Eph. 4. 11. Deselve heeft gegeven, sommige tot Apostelen, sommige tot Propheten, sommige tot Evangelisten, sommige tot Herders en Leeraers, 1 Cor. 12. 28. Mat. 10. 5.

b. Vr. Hoe heeft God de Gemeente des O. Test. geregeert?

Ant. Ordinaerlijk na de tijden van Mozes / dooz de Priesters / ende dooz de Leviten / Deut. 17. 9. Gy sult komen tot de Levitische Priesteren, en tot den Regter, die in die dagen zijn sal: ende gy sult

onder-vragen, ende sy fullen u de sake des regts aenleggen, vs. 10. 11. Mal. 2. 7. De lippen des Priesters fullen u de wetenichap bewaren, ende men sal uit zynen mond de Wet soeken.

c. Vr. Heeft de Kerk des O. Test. geen andere Dienaers gehad?

Antw. Ja / want daer waren ook beestijts extraordinaire Dienaers / de Propheten / Heb. 1. 1. God heeft voortijds veelmael, ende op velerlei wijze tot de Vaderen gesproken door de Propheten, 2 Chron. 36. 15 / 16.

c. Vr. Hoe verstonden de Dienaers des O. Test. Gods wil?

Ant. De Priesters en Leviten verstonden Gods wil uyt de Schryf-ture / en uyt Urim en Thummim. Maer de Propheten verstonden ook Gods wil dooz openbaringen / gesigten / droomen etc. Num. 12. vs. 6. Soo daer een Propheet onder u is, ik de Heere sal my door een gesigt aen hem bekend maken, door eenen droom sal ik met hem spreken, Heb. 1. 1. Ezech. 1. 4 / 5.

b. Vr. Is 'er onderscheyd tusschen de Dienaers des N. Test.

Ant. Ja: Want sommige zijn geweest extraordinaire Dienaers vooz een sekere tijt: Gelyk als waren de Apostelen, de Euangelisten, ende de Propheten, 1 Cor. 12. 29. Zijns alle Apostelen, zijns alle Propheten, Matth. 10. 5. Act. 21. 10.

d. Vr. Welke zijn de ordinare Dienaers / dewelke vooz alle tijden by de Kerke moeten wesen?

Antw. Dese sijn de ordinare Herders ende Leeraers, anders genaemt Opsienders, ende nu ter tijt / de Predicanten van het Weylig Euangelium / Eph. 4. 11. Christus heeft gegeven sommige tot Herders ende Leeraers, 1 Tim. 3. 1. Die een Opsienders ampt begeert, die begeert een treffelijk werk, Act. 20. 38.

c. Vr. Wat vooz Dienaers sijn de eerste Reformateurs geweest / namensijk / Wicief, Lutherus, Swinglius, Calvinus, &c.

Ant. Sy hebben in de ordinare kerke-dienst meer als ordinare werken wtgerect / en daerom is 'er weynig aengelegen / of men noemt ordinare, ofte extraordinaire Dienaers: haer dienst is geweest / dese ordinare last uyt te voeren / 2 Tim. 4. 2. Predikt het woort, houd aen tijdelijk en ontijdelijk: wederlegt, bestrafft, vermaent in alle langmoedigheid ende Leere, Tit. 1. 5. Act. 8. 5.

a. Vr. Moet ober dese Dienaers niet een Opperhoofd wesen?

Ant. Ja / Dit is Christus / Eph. 1. 22. God heeft alle dingen zijne voeten onderworpen, ende heeft hem de gemeente gegeven tot hooft boven alle dingen, Eph. 5. 22. Gal. 1. 18.

b. Vr. Is 'er niet nog een ander sigtbaer hooft der Kerke / behalven Jesus Christus?

Ant. Neen: Want de Gemeente is als een lichaem / dat maer een

een hooft heeft / ende als een Bruyt / dewelke maer een Bruydegom heeft / 2 Coz. 11. 2. Ik hebbe u lieden toebereit, om u als een reine Maegt, eenen Manne voor te stellen, namelijk Christo, 1 Coz. 3. 15. 11. Niemand kan een ander fundament leggen, dan het gene geleit is, namelijk Jesus Christus, Rom. 12. 5.

c. Vr. Moet de Kerk nu geen sigbaer Hooft hebben / als in 't O. Test. doe de Hooge-priester was het hooft?

Ant. Neen: want doe is een Opperhooft van God gestelt / en nu niet; Ook is de Hooge-priester een voorbeeld van Christus geweest / die nu het Hooft is als Middelaer / Heb. 3. 1. Aenmerkt den Apostel en Hooge priester onser belijdenisse Jesum Christum, Heb. 4. 14. Heb. 9. 11. Christus de Hooge-priester der toekomstende goederen gekomen zijnde

a. Vr. Is Petrus niet het Hooft der Kerke / en der Apostelen?

Ant. Neen: want behalven dat dit nergens blijkt in de heylige Schryfture / soo is klaerlyk af te nemen / dat Petrus dese waerdighend nooit heeft erkent: Want hy belijdt hem selven maer een Dienaer Christi te zijn nevens de andere: ja hy is van Paulo selfs bestrast / 1 Pet. 5. 1. De Ouderlingen die onder u zijn, vermane ik, die een Mede-ouderling ben, Gal. 2. 11. Ik wederstond hem in het aengesigte, om dat hy te bestraffen was, 2 Pet. 1. 1.

b. Vr. Maekte dan de Heere Jesus hem tot geen Hooft der Kerke / doe hy seide / Matth. 16. 18. Ik segge u ook, gy zijt Petrus, ende op desen Petra sal ik mijn Gemeinte bouwen?

Antw. Neen: Want de Heere spreekt van hem selven / en van die rechte belijdenisse / waer in Petrus had erkent / dat Jesus was de rechte Petra, de grond-steen der saligheyd / gelijk dit de tijtel is van Christus Jesus / volgens Petri eigen verklaringe / 1 Pet. 2. 6. Siet ik legge in Zion eenen uitersten hoeksteen, die uitverkoren ende dierbaer is, ende die in hem gelooft, sal niet beschaemt worden, 1 Coz. 3. 11. Niemand kan een ander fundament leggen dan 't gene geleid is, namelijk Christus, 1 Coz. 10. 4.

c. Vra. Indien door desen Petra de persoon van Petrus verstaen wiert / soude daer uit dan kunnen worden bewesen / dat hy is gestelt tot een Hooft der Kerke?

Ant. Neen / dese benaming soude dan maer te kennen geven / dat hy een voornamme Overaer en Voorstander van het Christen-gelooove soude zijn gestelt gelijk dese maniere van spreken ook van andere Apostelen wort gebuykt / ten desen aensien / Gal. 2. 9. Als jacobus, en Cephas, en Johannes die geagt waren Pijlaren te zijn, de genade die my gegeven was, bekenden &c. Apo. 21. 14. 1 Tim. 3. 15.

b. Vra. Indien Petrus geen Hooft der Kerke was / waerom be-

heeld hem dat Christus zijn Schapen en Lammeren tot dzienael toe/
Joh. 21. 15. Weydet mijne Lammeren, v. 16. 17.

Ant. Petrus had met een drie dubbelde versakinge zijn Apostel-
schap verbeert / waer in hy van Christo wederom word hersteld :
Nochtans sonder schijn van eenige Opperhoofdigheid : Het wey-
den der kudde Christi, is een gemeene bedieninge / 1 Pet. 5. 2. Wey-
det de kudde Gods, die onder u is, hebbende opsigt daer over : Want
de opperste Herder is Christus / v. 4. Act. 20. 28.

b. Vr. Waerom zijn dan aen Petro alleen de sleutelen des Ko-
ningrijks der Hemelen gegeven; en waerom word hy altijd eerst ge-
noemt? Matt. 16. 19. Matt. 10. 2.

Ant. Geen van beyden is waer: Want de sleutelen heeft hy ont-
fangen in alle name: gelijk dese authoziteyt aen alle de Aposte-
len word gegeven / Joh. 20. 23. Soo gy yemands sonden vergeeft,
dien zijns vergeven. Andere Apostelen worden voor hem genaemt/
Gal. 2. 9. Jacobus, Cephas, ende Johannes, 1 Cor. 9. 5. De Broeder-
ren des Heeren ende Cephas.

a. Vr. Is dan de Paus van Romen het hoofd der Kerke niet?

Antw. Neen: de Kerke heeft van Christo niet ontfangen een op-
perhoofdige regeering: Nergens word in Gods Woord gespro-
ken van een Paus, van Cardinalen, &c. maer dit zijn maer men-
schelijke verdtigtselen / stridende tegens de instellingen Gods / die
nergens van dese titelen of bedieningen spreken / maer van dese
volgende alleen / 1 Cor. 12. 18. God heeft'er sommige in de Gemein-
te gesteld, ten eersten Apostelen, ten tweeden Propheten, ten derden
Leeraers, Eph. 4. 11. Hy heeft gegeven Herders ende Leeraers.

b. Vr. Is'er geen onderscheid tusschen de Dienaren des N. Test.

Ant. Daer is een onderscheid van ordre, maer niet van heer-
schappye. ofte oppermagt des eenen over den anderen / Luc. 22. 26.
De meeste onder u, die sy gelijk de minste, ende die de voorganger is
als een die dient, Mat. 20. 25 / 26. Alsoo sal't onder u niet zijn,
met heerschappy te voeren, 1 Pet. 5. 2.

a. Vr. Zinder nog geen ander ordinare kerckelijke bedieningen als
van Leeraers?

Ant. Ja: daer zijn ook Ouderlingen ende Diaconen, 1 Tim. 5.
v. 17. dat de Ouderlingen die wel regeeren, dobbele eere waerdig
geagt worden, 1 Cor. 12. 28. Act. 6. 3 / 4. 5. Sy stelden Stephanus
ende Philiboum, &c.

a. Vr. Mag yder die wil dese kerckelijke ampten bedienen?

Antw. Neen: maer die deselve bedienen sullen na Gods ordy
moeten daer toe wettig geroepen zijn / Rom. 10. 15. Hoe sullen sy
prediken, indien sy niet gesonden worden? Heb. 5. 4. Niemand
neme

neme hem selven de eere aen, maer die geroepen is, **Mat. 9. 38.**
 b. Vr. Is dan het prediken geen werk van liefde/na dat yder een gaven heeft om een ander te stigten?

Antw. Het Prediken moet wel uyt liefde tot Gods eere / en tot zaligheid der menschen geschieden: **Magtans is het eigentlijk geen werk van liefde alleen / maer een ampt, en publike bedieninge.**
2 Coz. 4. 1. Dewijle wy dese bedieninge hebben na de barmhertigheit, die ons geschied is, soo en vertragen wy niet, **1 Coz. 4. 1.**
1 Tim. 3. 1. die een Opsienders-ampt begeert.

b. Vr. Mag dan een gemein Christen aen andere Gods Woord niet voozdragen?

Ant. Een gemein Christen mag Gods Woord / als uyt Gods naem / met auctoriteit niet spreken tot andere / want dat is den Dienaren eygen; maer yder Christen mag aen andere tot stigtin-ge / Gods Woord en Wetten wel verhalen / en alsoo broederlijck voozdragen / **1 Thess. 5. 14.** Wy bidden u, Broeders, vermaend de ongeleerde, vertroost de kleynmoedige, ondersteunt de swacke, **Heb. 3. 12 / 13.** **Rom. 15. 14.**

c. Vr. Diens werk is het Predicanten te beroepen?

Antw. Het werk der Gemeente / welke dese magt van Christo haer Hoofd heeft ontfangen / **1 Tim. 5. 22.** En legt niemand haest-lijk de handen op, **Cit. 1. 5.** **Act. 14. 13.** Als sy haer met opsteken der handen, in elke Gemeente Ouderlingen verkoren hadden.

c. Vr. Waerom hebben dan Moses, Salomon, &c. En andere polij-tyke daer mede bemoept? **1 Reg. 2. 26.**

Antw. Moses was ook een Propheet / gelijk ook Salomon, de- welke handelden na Gods bysondere last / en na de ordre des O. Testaments / het welke mi geen regel kan sijn vooz onse tijden / **Deut. 18. 15.** Een Propheet, uyt het midden van u, uyt uwe Broe-deren, als my, sal u de Heere uwe God verwecken, na hem sult gy hooren, **Mat. 12. 42.** **1 Reg. 3. 12.**

c. Vr. Wat magt ontfangen de Leeraers dooz haer Roeping?

Ant. Haer magt is insonderhepd drierley.
 (1.) Gods Woord te prediken uyt Christi naem / aen alle soort van menschen / **1 Tim. 4. 2.** Predikt het Woord, **1 Tim. 1. 9.** **1 Tim. 2. 2 / 3.**
 (2.) De H. Sacramenten te bedienen / **Mat. 28. 19.** Gaet hen-nen, onderwijst alle volkeren, deselve doopende in de name des Va-ders, des Soons, ende des Heiligen Geestes, **1 Coz. 11. 25.**
 (3.) Het regeren van de Gemeente / en de oeffeninge van de herkelijke Tugt / **Act. 20. 18.** Soo hebt agt op u selven, en op de geheele kudde, over de welke u de Heylige Geest tot Opsienders ge- stelt heeft, **Mat. 18. 17 / 18.** Voorwaer segge ik u, al wat gy op der

aerde bind, sal in den Hemel gebonden zijn: en al wat gy op der aerden ontbind, sal in den Hemel ontbonden zijn, 1 Coz. 5. 7.

b. Vra. Is de magt der Leeraren niet ook dese / datse het brood doen veranderen in Christi lichaem, en datse als Priesters het lichaem Chzisti dagelijks op-offeren?

Antw. Neen: Want behalven dat soo een Paeysehe offeringe in de Misse seer ongerijmt/ ja grouwelyk is: Soo is kenlyk uit Gods Woord dat Chzistus niet meer word op-geoffert / Heb. 10. vs. 14. Want met eene offerhande heeft hy in eeuwigheit volmaect de gene die geheiligt worden, Heb. 7. 27. Dit heeft hy eenmael gedaen, als hy hem selven geoffert heeft, Heb. 9. 26.

a. Vr. Is de magt der Dienaren in den N. Test. niet om sonden te vergeven?

Ant. Neen: Want dat is alleen Gods eygen werk/ Esa. 43. 25. Ik, ik ben het die uwe overtredinge uit-delge, Marc. 2. 7. Wie kan de sonden vergeven, dan God alleen? Jac. 4. 12.

b. Vra. Waerom seyde dan Chzistus / Joh. 20. 23. Soogy yemands sonden vergeeft, dien zynse vergeven?

Antw. Hy verstaet niet met de magt / maer de verkondiginge van vergevinge der sonden / volgens Chzisti instelling: soo heeft dit Paulus verstaen / Act. 13. 38. Soo zy u dan bekent, Mannen Broeders, dat door desen u vergevinge der sonden verkogt word: 1 Joh. 1. 9. 1 Joh. 2. 1/2.

c. Vra. Wat magt hebben de opsienders der Gemeente in het oeffenen van de Kerkelyke Tugt?

Antw. Datse de dwaalende in leere, ofte die een ergerlyk leven leyden / afhouden van de heilige Sacramenten, Mat. 18. 18. Indien hy ook de Gemeente geen gehoor geeft, soo zy hy u als een Heiden en Tollenaer, 1 Coz. 5. 5. Suivert dan den ouden suerdeestent uit, Ezech. 44. 7/8.

b. Vr. Moeten de Opsienders der Kerke dan terstond de sondigende leken afsnijden van de gemeynschap der Heyligen?

Ant. Neen: maer men moet haer eerst vermanen/ en soeken ten regten te brengen / Mat. 18. 16. Indien u Broeder niet en hoort, soo neemt nog een of twee met u, Tit. 2. 10. Een kettters mensche verwerpt na de eerste ende tweede vermaninge, 2 Thess. 3. 15.

c. Vr. Hoe word dan dese magt der kerkelyke Tugt bedient?

Ant. Eerst word den genen die ergerlyk sijn in leere of leven/ het gebruik der N. Sacramenten ontfeyd: Maer indien sy halstert blyben in haer ergermissen / soo wordense eyndelyk ook afgesneden ende den word haer ook het regt en eigendom van Gods Wyse / en van zyn N. Sacramenten op-geseyd / Gal. 5. 12. Og of sy ook

afgesneden waren die u onlustig maken, 1 Cor. 5. 4/5. 1 Tim. 1. 20.
Die ik den Satan hebbe overgegeven

b. Vr. Mag men met soodanige Afgesnedenen wel eten en dzinken/
kooppen / en verkoopen / etc.

Ant. Ons is niet belast alle burgerlijke pligten aen de soodanige
te weigeren; Maer wy moeten ons wagten met haer familiaer, en
soo vriendelyk en gemeynsaem om te gaen als hoor desen / op dat
wy niet schijnen in haer werken een welgeballen te nemen / 1 Cor.
5. vs. 11. Gy sult met soodanige niet eeten, 2 Joh. vs. 1 c. 2 Thess.
3. vs. 15. Houd hem niet als een vyand maer vermaent hem als een
Broeder.

b. Vr. Mag men wel iemand afsnijden: die in de Geloofs-arti-
culen alleen dwaelt / en andersints van een goet leven is?

Antw. Ja: Want het geloobe moet ons soo dierbaer zijn als
het leven: Hierom spreekt Johannes dit van de dwalingen in het
geloobe / 1 Joh. 4. 3. Alle Geest die niet en belijd dat Jesus in den
vleesche gekomen is, die en is uit God niet, maer dit is de Geest des
Antichrists, 2 Joh. vs. 7. Daer zijn vele verleyders in de wereld, die
niet en belijden dat Jesus Christus in den vleesche gekomen is, vs. 10.
Indien yemand tot u-lieden komt, ende dese leere niet mede brengt,
en ontfangt hem niet in u huis, nogt en segt tot hem niet, zijt ge-
groet, Tit. 3. 10. Een kettters mensche vlied.

c. Vr. Hoe word dese magt uut-geboert?

Ant. Dooz een kerkelijke Vergaderinge / 1 Cor. 5. 4. Als gy lie-
den, ende mijnen Geest te samen vergadert sullen zijn, Mat. 18 18.
2 Cor. 2. 6.

a. Vra. Zijn soodanige kerkelijke vergaderingen als Synoden,
Classen, en Kerkeraden, een schrifftmatige ordonnantie?

Antw. Ja; want de pzaetijke der Apostelen geeft hier toe een
exempel / Act. 15. 6. De Apostelen ende Ouderlingen vergaderden
t'samen om op dese sake te letten, Act. 6. 2.

b. Vr. Kan soo een kerkelijke Vergaderinge ook dwalen?

Ant. Ja: gelijk blijkt / soo uit de exempelen van het Oude en
het N. Test. want Jesus is in een kerkelijke Vergaderinge ter dood
heroordeelt / en vele Concilien hebben seer gedwaeld na de tjdien
der Apostelen / als ook te voren / Jer. 10. 21. De Herders zijn on-
vernuftig geworden, ende en hebben den Heere niet gesogt, daerom
hebben se niet verstandelijk gehandelt, en haer gantsche weyde is
verstroit, Jer. 6. 13/14. Mat. 26. 12. Act. 4. 27.

c. Vra. Hoe belooft dan Christus / Joh. 16. 13. De geest der
waerheid sal u in alle waerheid leyden?

Ant. Dese belofte word aen de Apostelen gedaen / ende niet aen
alle

alle volgende Leeraren op die wijze: Hierom konden sy dus spreken / Act. 15. 28. Het heeft den Heiligen Geest, ende ons goet gedagt u lieden geen en meerderen last op te leggen, dan dese nootsake-lijke dingen, Act. 13. 2. 1 Coz. 7. 40.

b. Vr. In wat agtinge moet men de beslypten van Synoden / en van andere kerkelyke vergaderingen nemen?

Ant. In seer groot agtinge / dewyl dat befe daer by een zijn / dat weder by mag spreken / ende dewyl dat Christus aen soodanige Vergaderingen een groote bystand heeft beloofd / Matth. 18. 20. Waer twee of drie vergadert sijn in mijn naem; daer ben ik in 't midden van haer, 1 Thess. 5. 13. Agtse seer veel in liefde om haer werks wille, Heb. 13. 17. Zijt uwe Voor-gangeren gehoorzaam, en zijtse onderdanig, want sy waken voor uwe zielen

2. Vr. Mogen de kerkelyke Personen wel trouwen?

Ant. Ja: Heb. 13. 4. Het houwelijk is eerlijk onder allen, ende het bedde onbevleekt, 1 Coz. 9. 5. 1 Coz. 7. 2. Om der hoereryes wille sal een yegelyk man zijn eygen wijf hebben, 1 Tim. 3. 2. Een Opsieder moet eener vrouwe man zijn.

c. Vr. Waerom seyd van Paulus / 1 Coz. 7. 7. Ik wilde dat alle menschen waren, gelijk ik selve ben?

Antw. Paulus spreekt hier niet van kerkelyke Personen alleen / maer van alle menschen, en hy wenscht dit niet om dat het sonde is te trouwen / maer om dat in tijd van ellend / ongetrouwt te sijn gemakkelijker valt / v. 32. Ik wil dat gy sonder bekommernisse zijt, v. 28. Indien gy trouwt gy en sondigt niet, v. 26. 27.

b. Vr. Mag een Predikant wel jaerlyks tractement hebben?

Ant. Ja: Matth. 10. 10. De arbeyder is zijn voedsel waerdig, Gal. 6. 6. Die onderwisen word in 't woord deile mede van alle goederen den genen die hem onderwijst, 1 Coz. 9. 7 / 11 / 13. 14.

c. Vr. Waerom seide van de Heere Jesus / Mat. 10. 8. Gy hebt het om niet ontfangen, geeft het om niet?

Antw. Christus spreekt van de gave der gesontmakinge / waer voor hy niet wilde / dat zijne Apostelen / gelijk als Quak-salvers die langs het Land loopen / gelt soudien nemen / op dat het Euangeli-um geen ergernisse quame te lijden. Eevenwel hy sprack oock van haer Loon der Leere / v. 10 De Arbeider is zijn voedsel waerdig, 1 Coz. 9. 15. 12. Indien andere dese magt over u deelagtig zijn; waerom niet veel meer wy? Dog wy en hebben dese magt niet gebrukt, maer wy verdragent al, op dat wy niet eenigē veranderinge geven den Euangelio Christi.

b. Vr. Moeten de Coe-hoorders dit alles op een publyk tractement laten aen-staen?

Ant.

Ant. Gantsch niet/maer weder Christen moet ook sijn plicht van liefde en eere den de Leeraers na komen/ Gal. 6. 6. Dis onderwezen word in 't woord, deile mede van andere goederen den genen die hem onderwijft, 1 Coz. 9. 7. 1 Tim. 5. 17/ 18.

Morgen-gefang op de een-en-twintigste Dag van de Maent.

Stemme : Onse Vader in Hemelrijk, &c.

1. **C**hristus heeft hier sijn eygen kerk /
 Om daer te doen sijn eygen werk :

Hy zet sijn eygen werk ook voort /
 En daer toe is den dienst van 't Woord :

Hy heiligt soo sijn eygen Bruyd /
 En daerom send hy Dienaers uit.

2. Hy is alleen ons eenig Hoofd /

Hy moet alleen ook sijn geloofst :

Ik cer nog Paus nog Cardinael /
 Gods Geest en sprek noit hare tael :

'k Dernoeg my niet een Predicant ;

Dat hooger gaet is mis-verstant.

3. Tot slut van vuile ketters quaed /

Is ons genoeg een kerken-raed /

Of is 'er nog een grooter nood /

Daer is een Classis / en Synood' /

Dits 't middel volgens Godes schrift /

Wat hooger gaet is menschen drift.

4. Noit mensch vergaf des menschen sond' /

De Leeraer preekt maer Gods verbond ;

Een Leeraers Vrouw / een tractement /

Was hy d'Apostelen bekent :

De Leeraer die wel leeft en leert /

Moet als Gods Dienaer sijn ge-eert.

Van de Vyanden der Kerke.

De twee en-twintigste Dag.

a. Vr. Hoedanig is de Kerke hier op Werde ?

Antw. De Kerke hier op Werden is in een gedurige stryd / om datse veel Vyanden heeft/ Akt. 14. 22. Sy versterkten de zielen der discipulen, vermanende datse souden blijven by den geloove, ende dat wy door vele verdruckingen moeten ingaen in het Koningrijcke Gods, 2 Tim. 3. 12. Apoc. 12. 13.

b. Vr. Waerom geeft Christus sijn Kerke geen vrede ?

Ant. Om datse nog sondig zijnde/ sonde door stryd bewaert waerden

den tegen meerder hervallinge / want vrede baert zorgeloosheid /
 Mat. 7. 13. Gaet in door de enge poorte, Ps. 119. 71. Gy hebt my
 uit getrouwigheid gekastijd, 2 Coz. 12. 7.

a. Vr. Wat Vyanden heeft de Gemeente Chrysti?

Ant. De Hoofst-vyanden zyn / de Duivel, de Werelt, en het vlees,
 1 Petr. 5. 8. Zijt nugteren ende waekt, want uwe tege-partye, de
 Duyvel gaet om als een briefschende Leeuw, soekende wien hy soude
 mogen verslinden, 1 Joh. 2. 15 / 16. Gal. 5. 17.

b. Vr. Welke zyn de Dienst-knegten van dese Hoofst vyanden /
 waer dooz de kerke word bestreden?

Ant. Dese zyn veel / welke als geheele trouwen op Gods Ge-
 meente aenballen / Matt. 16. 18. De poorten der Hellen, 1 Joh.
 5. 19. De geheele wereld die in het boose leyd, Gal. 5. 19.

c. Vr. Zyn al de Vyanden der Kerke / buyten de Kerke?

Ant. Neen / sommige zyn in de wyterlyke gemeynschap met de
 Kerke / Gal. 5. 12. Og offe ook afgesneden waren, die u onrustig
 maken, Jude vs. 4. Daer zyn sommige ingekropen, Gal. 2. 4.

b. Vr. Zynse alle openbare Vyanden / die in de Kerke zyn?

Antw. Neen / de eene is wat bedekter als de andere / Jude vs. 4.
 Daer sijn sommige menschen ingeslopen, 2 Coz. 11. 14. De Satan
 selve verandert hem in een Engel des ligts, Mat. 13. 27.

c. Vr. Wie sijn de heimelykste Vyanden van de Kerke?

Antw. De geveynsde / dewelke heimelyk Gods Kerke berra-
 den / Matt. 23. 15. Wee u Schrift-geleerde en Pharizeen, gy ge-
 veinsde, Mat. 16. 6 Apoc. 2. 2.

b. Vr. Wie zyn de schandelykste Vyanden van Gods Volk in de
 pzyctijke der Godzaligheid?

Antw. De lauwe Belyders der Kelygie / Apoc. 3. 15. Og of gy
 koud waert, ofte heet, 1 Kieg. 18. 21. 2 Coz. 6. 14 / 15 / 16 / 17.

2. Vr. Wie sijn de ergerlykste Vyanden der kerke?

Ant. Die belyders die van een quaed leven zyn / Tit. 1. 16. Sy
 belijden dat sy God kennen, maer sy verloochen hem met de wer-
 ken, Rom. 3. 23. Matt. 7. 22 / 23.

b. Vr. Zyn der nog niet andere Vyanden der Kerke / die het nog
 tans met de Kerke schijnen te houden?

Ant. Ja / dese zyn de Nicodemiten, die de Kerke niet af-zweren /
 en niet derben belyden / datse het niet de Kerke houden / Joh. 12. 42.
 Vels geloofden, selfs de Overste, in Jesum, maer om der Pharizeen
 wille en beleden sy het niet, op dat synyt de Synagoge niet en souden
 geworpen worden, Heb. 10. 25. Matt. 10. 32 / 33.

c. Vr. Waer vooz siet gy die aen / dewelke in de Kerke zynde / nog
 tans het Woord der Kerke niet gelooven?

Ant. Dese zijn groutwelijcke monsters in Gods Huys / ober wien een zwaer oordeel komen sal / 1 Joh. 5. 10. Die God niet en gelooft, heeft hem tot een leugenaer gemaakt, Joh. 15. 22. Indien ik tot haer niet gesproken hadde, sy en hadde geen sonde, maer nu en hebben sy geen voorwendsel voor hare sonde, Ps. 1. 24 / 25 / 26.

b. Vr. Wat openbare Vyanden heeft de kerke / binnen haer uytterlijcke gemeynschap?

Ant. Sommige die van de Kerke zijn afgeweken: Andere / die nocht in de kerke zijn getoerst / 1 Joh. 2. 19. Sy zijn van ons uytgegaen, maer sy en waren niet uit ons, Act. 20. 29. Apoc. 12. 13.

c. Vr. Welke zijn die Vyanden / welke in de kerke zijn geweest?

Ant. De Scheurmakers, die haer om uytwendige ordre der kerke in uytterlijcken Gods-dienst / affonderen van de kerke / Gal. 4. 17. Sy en yveren niet regt over u, maer sy willen ons uitsluiten, op dat sy voor haer soud yveren, Num. 15. 2 / 3. 1 Coz. 11. 18.

c. Vr. Zijnder geen andere Vyanden meer?

Ant. Ja: daer zijnder die om eenige Hoofst articulen des Ge- loofs / diese anders verstaen als de kerke / de kerke tot vyanden woorden / Tit. 3. 10. Eenen ketterischen mensche verwerpt, na de eerste en tweede vermaninge, Gal. 5. 20. De werken des vleesches zijn ketteryen, Rom. 16. 17.

b. Vr. Zijnder nog niet andere openbare Vyanden der kerke / die in de kerke geweest zijn?

Ant. Ja: de Apostaten, welke afvallen en versaken het geloofte der kerke / 1 Tim. 4. 1. De geest segt duidelijk, dat sommige in de laeste dagen sullen afvallen van het geloove, haer begevende tot verleidende geesten, ende leeringe der Duyvelen, 2 Thess. 2. 3. 2 Pet. 2. 1. Die den Heere die haer gekocht heeft verloochenen.

a. Vr. Is 'er niet nog boozheid / dat 'er een Hoofst-vyand uit de kerke soude opstaen?

Ant. Ja / namelijk / de Antichrist, 2 Thess. 2. 4. Dat u niemand en verleide in eenigerley wijs; want de dag des Heeren en komt niet, 't en zy dat eerst den afval gekomen zy, ende dat geopenbaert zy de Mensche der sonde, de Sone des verderfs, Apoc. 13. 11. Joh. 2. vs. 18. Kinderkens, het is de laeste uyre, ende gelijk gy gehoort hebt, dat de Antichrist komt.

b. Vr. Waerom wort die Vyand genaemt de Antichrist?

Ant. Om dat hy sig tegen Christum soude aenstellen / 2 Thess. 2. 4. Die hem tegen stelt, ende verheft boven al dat God genaemt, ofte als God ge-cert word, 1 Joh. 3. 4.

c. Vr. Soude dese Antichrist maer een eenige persoon wesen?

Ant. Hy soude wel te gelijk een persoon wesen / dog gebolgt ban vele

vele personen die maskanderen succederen soudeñ: want een eenig persoon konde al het werk des Antichrists niet uytvoeren: veel min van de tijden der Apostelen af / tot het eynde der wereld toe / werden tot nadeel van de Kerke Christi / 2 Thess. 2. 7. De verborgentheid der ongerechtigheid word alrede gewrogt, 1 Joh. 4. 3. 1 Joh. 2. 18. Gelijk gy gehoord hebt, dat de Antichrist komt, soo zijnder nu vele Antichrist geworden.

b. Vr. Soude de Antichrist openbaer Christum verloochenen?

Ant. Neen / maer heymelijck / en dat onder schijn van de Christelijke Religie / 2 Thess. 2. 4. Hy sal in den Tempel Gods sitten, Apoc. 13. 11. Het beest hadde twee Lams hoornen, Apoc. 17. 5.

c. Vr. Moeste de Antichrist niet sitten in den Tempel te Jerusalem? 2 Thess. 2. 4.

Ant. Neen: want dien Tempel te Jerusalem soude altyds verwoest blijven / Dan. 9. 26/27. Maer Paulus verstaet dooz de Tempel Gods, de Gemeente Christi / 1 Cor. 3. 16. Weet gy niet dat gy Gods Tempel zijt? 1 Cor. 6. 16.

c. Vra. Soude de Antichrist het Hoofd zijn van de ware Kerke?

Antw. Neen / want dan soude hy de Antichrist niet kunnen genaemt worden: Maer hy soude met der tijd uyt de ware Kerke opstaen / daer in groot worden heymelijck / en soo met der tijd de ware Leden der Kerke verdrukkende en vermoordende / een Kerke behouden / dewelcke met valsche Christenen vervalscht soude zijn / Apoc. 17. vs. 6. De Hoere was dronken van het bloed der Heiligen en van 't bloed der getuygen Jesu.

c. Vr. In wat Stad soude de Antichrist sitten?

Antw. In de stad Romen: die genaemt word het Babylon, leggende op seven bergen / Apoc. 17. 9. De seven hoofden zijn seven bergen, op dewelke de Vrouwe sit, Apoc. 14. 8. Apoc. 17. 1.

b. Vr. Hoe soude de regeringe van den Antichrist wesen?

Antw. Seer bloedig / want hy soude dronken worden van het bloed der Martelaren / Apoc. 13. 15. Die het beeld des beests niet en soude aenbidden, soude gedood worden, Apoc. 17. 4/6 Apoc. 11. 8.

b. Vr. Van wat Religie soude de Antichrist zijn?

Ant. Van de Christelijke Religie / maer in der daed / een vyand van de ware Christelijke Religie / 1 Joh. 2. 7. Alle Geest die niet en belijdt dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is, en is uit God niet, maer dit is de Geest des Antichrists. 2 Thess. 2. 4. Apoc. 17. 1. De Vrouw was vol van namen van Godslasteringe?

c. Vr. Dooz wat middel soude de Antichrist sijn Rijk vergrooten?

Ant. Dooz dese twee middelen;

(1.) Dooz het voortsetten van valsche Leere / Apoc. 16. 13.

Ende ik sag uit den mond des Draecks, ende uit den mond des Beests, ende uit de mond des valschen Propheetts, drie onreine Geesten gaen den Vorfchen gelijk, Apoc. 9. 3.

2. **Door iuterlijck geweld /** Apoc. 17. 13. Dese hebben eenerlei meininge, ende sullen hare kragt ende magt het Beest overgeven, Apoc. 11. 17. Als sy hare getuigenisse sullen voleindigt hebben, sal het Beest dat uit den afgrond opkomt, haer krijg aendoen, ende het false overwinnen, en false dooden.

b. Vr. **Soude de Antichrist altijd in hooge aensien zyn?**

Antw. **Neen /** maer hy soude eerst verkleyn worden door de Leere der waerheyd: ende daer na geheel te niet gedaen worden door de komste Christi / 2 Thess. 2. 8. Den welken de Heere verdoen sal door een Geest zijnesmonds, ende te niete maken door de verschijninge zijner toekomste, Apoc. 18. 2. Sy is gevallen, sy is gevallen, de groote Babylon, vs. 5/6.

b. Vr. **Is de Antichrist al in de wereld?**

Antw. **Ja /** want die Geest des Antichrists begon al te werken ten tijde der Apostelen / 2 Thess. 2. 7. De verborgentheid der ongeregthicyd word alreede gewrogt, 1 Joh. 2. 18. Daerzijn nu vele Antichristen geworden, 1 Joh. 4. 3.

a. Vr. **Wie is de Antichrist?**

Antw. **Dese en andere teykenen passen op niemand beter /** als op den Paus. Die sit met sijn stoel in de Stad Romem / die op seven Bergen leid / en heerscht als God onder het genaemde Christen Volk: Ja in die Gemeinte / die eertjds soo vermaect was / dat Paulus dit van haer getuygt / Rom. 1. 8. U geloove word verkondigt in de geheele wereld, 2 Thess. 2. 4. Gehijk de koleuren zyn van de Roomsche Cardinalen die Johannes aenwysst / Apoc. 17. 4. de Vrouwe was bekleed met purper en scharlaken.

c. Vr. **Konnen alle teykenen des Antichrists op den Paus van Romem worden toegepast?**

Antw. **Ja /** alhoewel sommig wat dwyster schynen te spreken; en ook dat'er mogelijk sommig zyn / die nog na desen beter sullen gesien worden: Want het opkomen en voortsetten van het Rijk des Antichrists soude heymelijck als een verborgentheyd voortgaen / Apoc. 17. 5. Op het voorhoest der Hoere was geschreven, namelijk, verborgentheid, 2 Thess. 2. 7. De verborgentheid der ongeregtheden word alreede gewrogt.

c. Vr. **Maer passen dan dese dingen ook op de Paus van Romem die Paulus aenteekent /** 2 Thess. 2. 4. Die hem tegensteld, ende verheft boven al dat God genaemt, ende als God ge-eert wort, also dat hy in den Tempel Gods als een God sal sitten, hem selven vertoonde dat hy God is?

Ant. Ja: Want de Paus van Komen stelt sig tegen God aen, als hy vele dingen verbied / die God heeft geboden / gelijk hy alsoo verbied den Drink-beker in het Heylige Avontmael voor de gangyne lieden: het Houwelijck aen de Geestelijcke personen: het lesen van de Schrijfture: het aanbidden van God alleen / etc. en hy gebied ook den Healden eere aen te doen / 't welck God heeft verboden in het tweede Gebod. Hy verheft sig boven al dat God genaemt word: Want hy verheft sig boven alle Princken en Konincken / die Goden worden genaemt. Hy sit ook in den Tempel Gods als een God, dewijle hy hem selven in de Kerke Christi heeft ingedzongen / en heeft de regte Geloozigen daer wt-gedzongen. Hy heerst ook als een God, dewijle hy hem selven de Goddelijcke magt aenneemt / om Wetten te maken voor de conscientie op straffe van de Helle / dewijle hy ordze stelt in den Hemel / soo hy send / over de Heylige: Dewijle hy de sonden vergeeft / ende voorgeeft dat hy in den Hemel helpt wie hy wil. Ja van soo een magt roemd / dat niemand hem mag tegenspreken / en dat het al regt goet moet zijn / 't welck hy gebied.

2. Vr. Heeft de Kerke Christi nog andere Opanden?

Antw. Ja: de Vervolgers, welke buyten de Kerke zijn / oft nooit in de Kerke geweest / Ps. 2. 1 / 2. De Koningen der aerde stellen sig op, ende de Vorsten beraedslagen te samen, tegen den Heere, ende tegen sijnen Gesallden, Rom. 8. 36 / 37. Apoc. 12. 13.

b. Vr. Wat remedie heeft de kerke tegen alle dese Opanden?

Ant. Haer hooft / Jesus Christus / ende wapent sig in lijdsaemheyd door het gebruik van de geheele wapenrustinge Gods / Rom. 8. 37. Maer in allen desen zijn wy meer als Overwinners, door hem die ons lief gehad heeft, Eph. 6. 11. Doet aen de geheele wapenrustinge Gods, op dat gy kund staende blijven, Mat. 18. 18.

Morgen-gesang op de twee-en-twintigste dag van de Maend

Stemme: Psal. 46. Als ons de nood overvalt, &c.

1. **G**ods Volk word dapperlijk bestreden /
En woestelt met veel tegenheden.

De wereld, 't vlees, en hels gespuis |

Wanten sig tegen Christi Huys.

Sy hebben listige Dienstknechten /

Daer door sy Godes Stad bevegten:

Hier sluyp een Dwael-geest listig in /

En daer een van een aertsehen sin.

2. Hier vind gy een geveinsden Dixer,

En daer een ergerlijk Misleper /

De Lauwe, en Nicodemijt,
 En kan Gods kerk niet worden quist:
 De Schismatijk scheukt Chrysti leden/
 De Ketter lustert na geen reden:
 Soo doet ook niet de Apostoet:
 De Antichrist baert 't grootste quaet.
 3. Dan heeft de kerke nog Vyanden
 Die 't Chrysten Volk grijpen in banden:
 Ja vele hoelen noit hare moed/
 Dooz dat gestort word 't Chrysten bloed:
 Dooz tegen al dit wyrede woelen/
 Doet God de kerk sijn gunst gevoelen:
 Hy troost / hy red uyt ongebal/
 Noit komt Gods kerk gantsch ten val.

Van het Verbond Gods.

De drie-en-twintigste Dag.

b. Vr. Maekt God sijn genade / ende de zegeningen Chrysti / al-
 loenlyk bekend aen sijne kerke / sonder meer?

Antw. Neem: maer hy verbind sig ook dooz een belofte / om de
 selve sekerlyk te geven, Act. 2. 26. U komt de belofte toe, ende
 uwe kinderen, ende allen die daer verre zijn, soo vele als 'er de Heere
 onse God toe roepen sal, Rom. 9. 8. Heb. 6. 17. God willende den
 Erfgenamen der beloftenisse overvloediglyk bewijzen de onveran-
 derlykheid zijnes raeds, is met eenen eed daer tusschen gekomen.

a. Vr. Hoe word Gods belofte in de H. Schryfture genaemt?

Ant. Deselbige word genaemt Gods verbond, Jer. 31. 31. De
 dagen komen, spreekt de Heere, dat ik met den huise Israëls, en met
 den huise Juda, een nieuw verbond sal maken, Heb. 8. 8.

c. Vr. Waerom word die Belofte een Verbond genaemt?

Ant. Om dat men daer op soo vast kan staen als op een vast be-
 zegelt Verbond, Rom. 4. 16. Daerom isle uyt den geloove, op datse
 zy na genade, ten einde de beloften vast zy alle zede, Jer. 33. vs. 20.
 25. Heb. 6. 17.

c. Vr. Hoe word Gods Verbond anders genaemt?

Antw. Het word ook genaemt een Testament, om dat het beve-
 stigt is dooz de dood des Middelaers, Heb. 9. 16. Waer een Testa-
 ment is, daer is het noodtike dat de dood des Testament-makers tuf-
 schen kome, vs. 17. Want een Testament is vast in den doo, en, Gal.
 3. vs. 15. Sels eens menschen Verbond dat bevestigt is, en doet nie-
 mand te niete.

a. Vra. Heeft God meer als een verbond met de Menschen ge-
 macht?

Ant. Ja hy: want eerst heeft hy met Adam/ als met het Hoofd van alle menschen/ gemaakt een Verbond des Wets: Ende daer na heeft hy gemaakt een verbond des Euangeliums, Heb. 8. 8. Ik sal over het huis Israëls, ende over het huys Juda, een nieuw verbond oprigten, Jer. 31. 31/ 32. Niet na 't verbond dat ik met hare Vadersen gemaakt hadde.

b. Vr. Wat is het Verbond des Wets?

Antw. Het is een belofte Gods / van het eeuwige leven te sullen geven/ aen alle die sijn Wetten volkomenlyk komen te onderhouden/ Lev. 18. 5. Welke mensche deselvige doet, die sal door de selvige leven, Ezech. 20. 11/ 13 Gal. 3. 12.

b. Vr. Waerom heeft God een ander Verbond met de menschen gemaakt?

Antw. Om dat dooz den val van Adam alle menschen soo sondig en onnutig geworden sijn / datse dooz het Verbond der werken niet konnen behouden worden/ Rom. 8. 3. Het gene de Wet onmogelijk was, Rom. 3. 19. De geheele wereld is voor God verdorvenlyk, Gal. 3. 10. Soo vele als'er uit de werken der Wet sijn, die sijn onder den vloek.

c. Vr. Gaet dan het Verbond des Wets / soo scherp?

Ant. Ja het / want dit is het woord des Wets / Deut. 27. 26. vervloekt zy, die de woorden deses Wets niet en sal bevestigen, doende deselvige, Jac. 2. 10. Die in eenen struykelt is schuldig aen allen, Gal. 3. 10.

b. Vr. Is dat verbond met alle menschen afgeschafft?

Ant. Neen: maer alle die buiten het geloove Christi sijn / staen nog onder het Verbond des Wets/ Eph. 2. 12. Gy waert in dien tijd sonder Christo, vervremt van het burgerschap Israëls, en vromdelingen van de Verbonden der belofte, ende sonder God in de wereld, Rom. 6. 14. Rom. 3. 19.

c. Vra. Zijn dan die gene / dewelke onder het Verbond der Genade sijn/ gantsch niet meer onder het Verbond des Wets?

Ant. De ware geloovige sijn niet onder het Verbond des Wets/ om dooz de Wet zalig te moeten worden: Nogtans sijn sy / en blyven onder de Regel van de Wet / om na deselbe haer leven aen te stellen/ Rom. 3. 31. Doen wy dan de Wet te niete door het geloove, dat zy verre, maer wy bevestigen de Wet, Matt. 5. 17. Ik en ben niet gekomen om de Wet te ontbinden, vs. 18. Rom. 6. 14.

a. Vra. Wat is het Verbond des Euangeliums?

Antw. Een genadige belofte Gods / waer dooz hy allen die in Christum gelooven / en sig van hare sonden bekeeren / om de verrijfste Christi wille/ alle hare sonden wil vergeven/ en ten eeuwigen leven

leven kragtigh leiden / Joh. 3. 36. Die in de Sone gelooft, die heeft het eeuwige leven, Act. 2. 38/39. Heb. 8. 10. Dit is het verbond dat ik met den huise Israëls maken sal na die dagen, seid de Heere, ik sal mijne Wetten in haar verstand geven, en in hare herte sal ik die in-schrijven, en ik sal haer tot een God zijn, ende sy sullen my tot een Volk zijn, vs. 12. Ik sal hare ongerechtigheden genadig zijn, ende hare sonden en overtredingen en sal ik gesins meer gedenken.

b. Vr. Tusschen wien word dit Verbond der genade gemaakt?

Ant. Tusschen God aen d'eenne zijde: en Gods uitverkoorne, soo uit Joden, als uit Heidenen, aen de ander zijde / 2 Cor. 5. 19. God was in Christo, de Wereld met hem selven versoenende, Act. 2. 39. U komt de belofte toe, en uwe kinderen, ende alle die daer verre zijn, soo vele als 'er de Heere toeroepen sal, Rom. 9. 8.

c. Vr. Wie is de Middelaer van dit Genaden-verbond?

Ant. Jesus Christus / 1 Tim. 2. 5. Daer is een God, ende een Middelaer Gods ende der Menschen, de Mensch Jesus Christus, Heb. 9. 15. Daerom is hy de Middelaer des N. Testaments, Heb. 8. 9.

a. Vr. Hoedanige neemt de Heere aen tot sijn Bond-genoten?

Ant. Sondaers / die beladen sijn met 't pak der sonde / Mat. 11. 28. Komt alle tot my die belast en beladen zijt, Rom. 5. 6. Heb. 8. 12.

a. Vr. Op wat conditie neemt Christus dese Bond-genoten aen?

Ant. Op conditie van Geloove ende Bekeeringe te sullen behertigen / Mat. 1. 14. Bekeert u, ende gelooft den Evangelio Act. 2. 38. Esa. 59. 20. De Verlosser sal uit Zion komen, namelijk, voor die gene die haer bekeeren van de overtredinge in Jacob.

b. Vr. Is 't op conditie / datse vooz enge kragten / te weten het Geloove, ende de bekeering sullen moeten vooz-brengen?

Ant. Neen: maer het Genaden-verbond heeft ook de belofte van de Bekeering, en het Geloove te willen geben / Ezech. 36. 26. Ik sal u een nieuw herte geven, ende sal eenen nieuwen Geest geven in het binnenste van u: ende ik sal het steenen hert uit uw vlees wech nemen, ende sal u een vleeschen herte geven, vs. 31. Desen heeft God door sijn regterhand verhoogt, tot een Vorst ende Zaligmaker, om Israël bekeering te geven, en vergeving der sonden, Act. 13. 48.

b. Vr. Is Gods voornemen en wille dit Verbond der Genade kragtig te maken aen alle menschen?

Ant. Neen: maer God heeft altijd eenige affsonderinge gemaakt / tusschen enige die hy aennam tot dit verbond / en tusschen de andere menschen / Act. 3. 25. Gy-lieden zijt kinderen der Propheten, ende des Verbonds, 't welk God met onse Vaders opgeregt heeft, seggende tot Abraham, in uwen zede sullen alle Geslagten der aerde gezegent worden, Act. 2. 19. Gal. 4. 1.

c. Vr. Heeft men dit onderscheyd altijd wel kunnen merken?

Ant. Ja: Soo wel hoor de Wet / als onder de Wet / en na de Wet: Alsoo blijkt dit: Dooz de Wet / Gen. 6. 8. Noah vond genade in de oogen des Heeren, Gen. 12. 1. Onder de Wet / Deut. 10. 15. Alleenlijk heeft de Heere lust gehad aen uwen Vaderen, om die lief te hebben, ende heeft haer Zaed na hen, u lieden, uyt alle de Volkeren verkoren, gelijk het ten desen dage is, Deut. 9. 5. Na de Wet / Rom. 10. 20. Ik ben gevonden van de gene die my niet en sogten, Rom. 12. 7. De uitverkorene hebben het verkrogen, maer de andere zijn verhard geworden.

a. Vr. Laet God dit Genaden-verbond aen alle Menschen hoor-dragen?

Ant. Neen / maer hy verbood somtijds met een uytgedrukte last / het selvige te doen / Matt. 10. 5. Gy en sult niet henen gaen op den weg der Heidenen, nog gy en sult niet in-gaen in eenige Stad der Samaritanen, Ps. 147. 19 / 20. Act. 16. 6. Sy wierden door den Geest belet, het Woord in A sien te prediken, vs. 7.

a. Vr. Is dan dit Genaden verbond het eenige middel om zalig te worden?

Antw. Ja: Want het heeft de belostenisse van vergevinge der sonden / en van het eeuwig leven in Christo / in wien alleen de zaligheid is / Joh. 6. 68 Heere, tot wien sullen wy henen gaen, gy hebt de woorden des eeuwigen levens, Act. 4. 12. De zaligheid en is geenen anderen Naem, daer is geen anderen Naem gegeven onder den Hemel, in welken wy moeten zalig worden, als de Name Jesus, Heb. 9. vs. 15. 2 Cor. 3. 6.

b. Vr. Is het dan beter Verbond / als dat van de Wet?

Ant. Ja; Heb. 8. 6. Jesus heeft soo veel uitnemender bedieninge als hy eens beteren Verbonds-middelaer is, 't welk in beteren belostenisse bevestigd is, Jer. 31. 31. Ik sal met u een nieuw Verbond maken, 2 Cor. 3. 6.

c. Vr. Waer in is het Verbond des Euangeliums beter / als het Verbond des Wets?

Ant. In dese hoordeelen:

(1.) Dit genaden verbond steund op de herdiensten van de Middelaer: Maer het Verbond des Wets steunde op de eyge kragten van den Mensch / Heb. 9. 15. Dierom is hy de Middelaer des Nieuwen Testaments, Heb. 7. 22. Hy is onse Borge.

(2.) Dit Verbond belooft niet alleen het leven / maer ook alle middelen ten leven: Als daer sijn de gerechtigheid / de vergevinge der sonden / de geest der heyligmakinge / etc. Heb. 8. 13. Ik sal hare ongerechtigheden genadig zijn, ende hare sonden, ende hare overtredingen

dingen en sal ik geenſins meer gedenken, Heb. 6. 9/ 11.

(3.) Dit Genaden-verbond vereyſcht alleenlijk Geloove, en Bekeeringe; Maer het Verbond des Wets euyſcht een volkomen gehoorsaemheyd, ſonder ergens de minſte ſtruykinge/ Marc. 1. 14. Bekeert u ende gelooft den Evangelio, Act. 23. 39. Van alle daer van gy niet en kondet geregtveerdigt worden door de Wet Moſis, word een yegelijk door deſen Jelum, die gelooft, geregtveerdigt.

(4.) Dit Verbond geeft ſelve de vereyſchte conditie van Geloove, en Bekeeringe; maer het Verbond des Wets euyſcht maer de conditie van volkomen gehoorsaemheyd/ ſonder daer toe kragten te geben/ Heb. 8. 14. Ik ſal mijne Werten in haer verſtand geven, ende in hare herten ſal ik die ſchrijven, Ezech. 36. 26/ 27.

(5.) Dit Verbond heeft de beſoſten van volherding, en van ſekere bewaringe ten eeuwigen leven: Maer het Verbond des Wets heeft geen bewarende kragt/ Jer. 32. 40. Ik ſal een eeuwig Verbond met haer maken, dat ik van agter hen niet en ſal af-keeren, op dat ik hen wel doe, ende ik ſal mijne vrees in hen geven, datſe niet van my af en wijken, 1 Pet. 1. 5. Gy die in de kragt Gods bewaert word door het geloove tot de ſaligheid.

(6.) Dit Verbond des Evangeliums / is een Verbond van ſaligheid voor alle Bond-genoten: Maer het Verbond des Wets kan niemand ſalig maken/ 2 Cor. 3. 6. De letter dood, maer de Geest kan levendig, Act. 10. 43. Gal. 3. 10. Soo vele als er uyt de werken des wets zijn, die zijn onder den vloek, Joh. 6. 68. Gy, Heere, hebt de woorden des eeuwigen levens.

b. Vr. Wanneer heeft God dit Genaden-verbond opgereg?

Antw. Van den beginne der wereld/ terſtend al na Adams val/ en dan ſoo voort met de Patriarchen des O. Teſt. Gen. 2. 15. Het zaet der Vrouwen ſal het Serpent de kop vermorfelen, Rom. 4. 11/ 12. Gal. 3. 8. De Schrift te voren fiende, dat God de Heidenen uit den geloove soude regtveerdigen, heeft te voren het Evangelium aen Abraham verkondigt.

c. Vr. Waerom ſeid van Paulus van het Evangelium/ Rom. 16. vs. 25. Dat het Evangelium is een verborgentheid, die van de tijden der eeuwen verſwegen is geweest?

Ant. Om dat de verkondiginge van Chriſti komſte in den vleesche in het O. Teſt. wat duyster is geweest: inſonderheyd/ om dat de verborgentheid voor de Heydenen is verzwegen/ 't welk nu aen haer ook werd geopenbaert/ vs. 26. Maer nu geopenbaert is, ende door de Prophetiſche Schriften, na het bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorsaemheyd des Geloofs, onder alle Heydenen bekent gemacke is, Eph. 3. 5/ 6. Gal. 3. 8/ 18.

c. Vr. Zijn dan aen de Dooz-Daderen ook aengedient de geestelij-
lijke weldaden van het Genaden-verbond?

Ant. Ja: 1 Coz. 10. 3. Sy hebben alle deselvige geestelijke spij-
se gegeten, 1 Coz. 10. 4. Gal. 3. 8. Het Euangelium is aen Abra-
ham verkondigt.

b. Vr. Hoe verstanten sy dese zegeningen?

Antw. De af-beeldingen van Offerhanden/ en van Saeramen-
ten/ gahen haer dit/ als af-beeldende schaduwen/ dypdelyk te ver-
staen/ Heb 10. 1. De Wet had schaduwen der toekomende goede-
ren, 1 Coz. 10. 4. Jer. 1. 29.

a. Vr. Was hare hope ook op de zaligheid uut kragt van het Ge-
naden-verbond?

Ant. Ja: Heb. 11. 9. Door het geloove is Abraham een In woon-
der geweest in Canaan, als in een vreemd land, vs. 10. Want h
verwagte de Stad die fundamenten heeft, Gen. 49. 18. Heer, ik wagte
op uwe saligheid, Act. 15. 11. Wy gelooven door de genade Chri-
sti salig te worden, op sulken wijze, gelijk als sy.

c. Vr. Wat hebben wy hooz voordeelen uut het Genaden-ve-
rond/ boven de Daderen des Ouden Testaments?

Ant. Dese nabolgende:

(1.) Wy weten dat Jesus de Messias nu al gekomen is/ die van
de Dooz-daderen maer verwacht wierd/ Luc. 10. 23. Zaligh zijn
de ooggen die sien 't gene gy siet, 1 Pet. 1. 10.

(2.) Nu word dese genade ook tot de Heydenen sonder onder-
scheid toegebragt/ daer in vooztijden die maer een voozdeel was
hooz de Joden/ Eph. 3. 6. De Heydenen zijn Mede-erfganamen, en-
de van het selvige lichaem, ende Mede-deelgenoten sijner beloften in
Christo, door het Euangelium, Rom. 4. 11/ 12. Abraham is een Va-
der voor alle die geloven in de voorhuit sijnde, ten einde ook haer de
regtveerdigheid toegerekend worde: En een Vader der Besnijdenisse.

(3.) Nu word ons alles heel klaerder hooz gedragen/ dan wel
vooztijds aen de Daderen is geschiet/ Heb. 9. 8. De weg des Heilig-
doms en was doe nog niet openbaer gemaect, 2 Tim. 1. 10. Jesus
heeft het leven en de onverderfelijkheid aen het licht gebragt.

(4.) Ons worden nu veel sagter conditien voozgeffelt ten tijde
han den wyterlijken Godsdiens/ Matth. 11. 30. Mijn jok is sagt,
ende mijn last is liefsijk, Act. 15. 10.

Morgen-gefang op de drie-en-twintigste Dag van de Maent.

Stemme: Psal. 95. Komt laet ons blijd' zijn, &c.

1. **G**od heeft den mensche in sijn Wet/
t' Verbond des levens vast geset;

Dit was het woord: Doet dat ten leven:
 Nog niemand in 't menschen geslacht /
 Heeft 't Wet-verbond alsoo volbragt /
 De Wet kan ons geen leven geben.

2. Dit sag God met erbarming aen /
 Hy liet ons na de Hel niet gaen /
 Hy woud' ons na de Hemel stekke:
 Hy spak: Geloofst en u bekeert,
 Soo word gy nimmer oberheert /
 Van Sonden/ Dood of van de Helle.

3. Dit 's 't nieuw Verbond in Chrizti bloed /
 Die hier in Godes wille doet
 Sal sekerlijk den Hemel erven:
 Dit 's 't heil voor Godes Liebeling /
 Dit maekt een ware Hemeling /
 Dit leyd ten leven na dit sterben.

4. Dit steunt niet op ons eygen kragt /
 Maer op 't geen Jesus heeft volbragt:
 Dit is de weg voor Jood' en Heiden:
 Dit eyscht de pligt / en geeft de daed /
 Hier is 't begin/ en eynd/ genaed' /
 Hier word men noit van God gescheiden.

Van den Heyligen Doop.

De vier-en-twintigste Dag.

c. Vr. Hoe kan men sig versikeren van Gods Genaden-verbond?

Antw. Hier toe heeft de Heere zegelen in gestelt / welke zijn de
 N. Sacramenten/ Rom. 4. 11. Abraham heeft het teeken der besnijdenisse
 ontfangen, tot een zegel der regtveerdigheyd des geloofs,
 Marc. 16. 16. Die gelooft sal hebben, ende gedoopt sal zijn, die sal
 salig worden, Matt. 26. 27. Dat is het bloed des N. Testaments, het
 welke voor velen vergoten word, tot vergevinge der sonden.

a Vr. Wie heeft de Sacramenten ingestelt?

Ant. Chriustus Jesus/ 1 Cor. 11. 24. Doet dat tot mijner gedagtenisse,
 Mat. 28. 19. Mat. 21. 25.

b. Vr. Is de genade des Verbonds in de Sacramenten?

Antw. Neen: maer de Sacramenten zijn maer teykenen/ ende
 zegelen van de beloftenissen des Verbonds/ 1 Pet. 3. 21. Den Doop
 behoud ons, niet die een aflegginge is der vuylichgheyd des lichaems,
 Rom. 4. 11. de Besnijdenisse ontling Abraham tot een zegel der regt-
 veerdigheid des geloofs, Act. 8. 13.

b. Vr. Wat dingen moet men in een Sacrament aenmerken ?

Ant. Twee dingen ?

(1.) De uitwendige tekenen / gelijk als zijn / het water in den Doop; Het brood en de wijn in den Avondmael / Act. 8. 36. Siet daer water, wat verhindert my gedoopt te worden? Mat. 26. 26. Jesus nam het brood, ende gezegent hebbende, brak hy het, ende seide, Neemt, eet dat, vs. 27.

(2.) De beteekende sake / dewelke in den Doop is / Christi bloed: En in het H. Avondmael / Christi vleesch en bloed, Matt. 26. 26. Nemet, etet, dat is mijn lichaem, 1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi des Soons Gods reinigt ons van alle onse sonder, Act. 22. 16.

b. Vr. Wie moeten de Sacramenten bedienen ?

Ant. De wettelijke Dienaers Jesu Chrysti / Mat 28. 19. Gaet en onderwijst alle volkeren haer doopende, 1 Coz. 4. 1. 1 Coz. 11. 23. Ik hebbe van den Heere ontfangen, 't gene ik u overgegeven hebbe

a. Vr. Hangt de kragt der Sacramenten aen de waerdigheyd / en aen het dogmerk van die deselve bedient ?

Antw. Neen; maer de kragt komt alleen van Jesus Chrystus / 1 Coz. 3. 7. Soo en is dan, nog hy die plant yet, nog hy die nat maekt. Maer God die den wasdom geeft, Mat. 3. 11. Ik doope u wel met water tot bekeeringe, maer die na my komt sal u doopen met den H. Geest, Joh. 1. 33.

c. Vr. Hoe werken van de Sacramenten ?

Ant. Op een geestelijke wijze door de werkingen des Geloofs / 1 Coz. 12 / 13. Wy alle zijn door eenen Geest tot een lichaem gedoopt, Joh. 6. 63. De woorden die ik spreke zijn geest, 1 Coz. 10. 3.

c. Vr. Wen wie zijn de Sacramenten kragtig ?

Antw. Alleen aen de ware Geloovige / Marc. 16. 16. Die geloofft sal hebben, ende gedoopt sal zijn, sal zalig worden, Eph. 3. 17. Rom. 4. 11. De besnijdenisse was een zegel van de regveerdigheyd des Geloofs.

a. Vr. Hoe veel Sacramenten zijnder geweest in 't O. Test. ?

Ant. Twee ordinare; namelijk / de Besnijdenisse en het Paefch-offer lam, Gen. 17. 10. Dit is mijn Verbond, 't welk gy houden sult, tusschen my, ende tusschen u; ende tusschen uwen zaden na u: dat al wat manlijk is, besneden worde, Exod. 12. 27. Dit is den Heere een Paefch-offer.

a. Vr. Hoe veel Sacramenten zijnder in den N. Testamente ?

Antw. Twee: Namelyk / de Doop, ende het H. Avondmael, Mat. 28. 19. Gaet dan henen, onderwijst alle volkeren, haer doopende in den name des Vaders, des Soons, ende des Heiligen Geestes, Mat. 26. 26 / 27. 1 Coz. 11. 23 / 24.

b. Vr. Hoe veel Sacramenten stellen de Papisten ?

Ant. Seven: Namelyk/ de Doop: Het Vormfel: De Misse: Het Priester-ampt: Het Houwelyk: De Penitentie: Ende het laeste Olyfel.

c. Vr. Waerom zijn dese vijf andere geen Sacramenten ?

Antw. Om datse van Christo niet zijn ingesteld als uiterlyke tekenen en zegelen van de genade des Nieuwen Verbonds: want dese beloftenissen zijn daer niet aen vast gemaakt/ Heb. 8. 12. Ik sal hare ongerogtigheden genadig zijn, Gal. 3. 27. Soo vele als gy in Christum gedoopt zyt, hebt gy Christum aengedaen, Rom. 4. 11. Een zegel van de regtveerdigheid des geloofs, 1 Cor. 6. 11.

c. Vr. Stelt dan Jacobus het Sacrament van het laeste Olyfel niet? Jac. 5. 14. Is yemant krank van u, dat hy tot hem roepe de Ouderlingen der Gemeinte, ende dat sy over hem bidden, hem salvende mer oly in den Name des Heeren ?

Antw. Neen/ want Jacobus spreekt van een salvinge tot gesontmakinge; en dat niet dooz fragt der salvinge maer dooz 't gebed/ vs. 15. Het gebed des geloofs sal den sieken behouden. Maer het Paepsehe Olyfel geschied tot een vooz-bereidinge tot de dood/ aen die geen hope hebben van wederom gesond te sullen worden. De salvinge daer Jacobus van spreekt is yets extraordinaris geweest vooz die tyd tot gesondmakinge/ Mar. 6. 13. Sy salt den de kranke met oly, ende maektense gesont.

b. Vr. Wat is de Doop vooz een Sacrament ?

Antw. Het is het eerste Sacrament des N. Testaments, waer dooz de Bond-genoten onder de besprenginge des waters in de name des Vaders/ des Soons/ ende des H. Geestes/ worden in de sigtbare Kerke in gesliff/ ende Deel-genoten verklaert van de geestelike zegeningen des Verbonds/ Act. 2. 38. Bekeert u, ende een yegelijk worde gedoopt in den name Jesu Christi, tot vergevinge der sonden, ende gy sult de gawe des H. Geestes ontfangen, vs. 39. Want u komt de belofte toe, &c. Mat. 28. 19. Gal. 3. 27.

a. Vr. Wat is het teeken in den Doop ?

Ant. Water gesprengt op de Doopeling/ ofte daer mede gewaschen/ Joh. 3. 23. Johannes doopte ook te Enon by Salim, dewijle al 'aer vele wateren waren, Mat. 3. 11. Ik doope u wel met water.

b. Vr. Wat is de beteekende sake in den Doop ?

Ant. Het bloed Christi/ de sonden af-wasschende/ Act. 22. 16. Laet u doopen, ende uwe sonden afwasschen, Tit. 3. 5. Het bad der weder-geboorte, ende vernieuwinge des Geestes, 1 Cor. 6. 11.

c. Vr. Heeft de Doop geen ander gebryk ?

Antw. Ja: Want de Doop geeft een In-lijvinge in de sigtbare Ker-

Kerk: Ende versegelt oock de geestelijke vereeniging met Christus Jesu / 1 Coz. 12. 13. Wy allen zijn door een Geest tot een Lichaem gedoopt, Act. 2. 41. Die dan zijn Woord gaerne aennemen wierden gedoopt, ende daer wierden op dien dag toegedaen, ontrent duysent zielen, Gal. 3. 27.

b. Vr. Wie komt het toe te doopen?

Antw. Die daer toe van Christus gesonden zijn / namelijk / de Dienaren van het Euangelium / Joh. 1. 33. Die my gesonden heeft om te doopen met water, Mat. 28. 19. Gaet henen, leert alle Volkeren, haer doopende.

c. Vr. Soude dan in tijdden van nood / een gemeyn Christen / of oock een Doet-broude niet mogen doopen / gelijk Sippora haer Soon besneed? Exod. 4. 25.

Antw. Neen: want de Doop is belast aen de Bedienaers des N. Euangeliums / en is een bedieninge in de Name van de Godlike authoriteit / welke magt sig niemand mag aennemem / dan die God daer toestelt / 't welk van de Besnijdenisse so niet kan bewesen worden: Behalven dat de daed van Sippora niet prijselijk is geweest: De Doop is een publike bedieninge van het teyken des verbonts / 1 Coz. 4. 1. Alsoo houde ons een yder mensche, als Dienaers Christi, ende Uirdeelders der verborgentheden Gods, Mat. 28. 19.

c. Vr. Wat raed dan / als een kindeken komt te sterben / eer het kan in de Kerk gedoopt worden?

Ant. De kinderakens der Bondgenoten worden eventwel salig / dooz kragt van het Genaden-verbond / gelijk de kinderakens der Joden sterbende dooz den agsten dag / eer sy besneden wierden / Luc. 18. 16. Laet de kinderakens tot my komen, want der sulker is het Koninkrijke Gods, Mat. 19. 14. 2 Sam. 2. 23.

b. Vr. Is dan de Doop niet absoluut noodig ter saligheid?

Antw. Neen: maer het is een noodig teyken en zegel dooz die de selvige konnen gebruiken: niet het onverschijdelijk / ontberen van den Doop / maer het veragten, is verdoemelijk / Luc. 7. 30. De Phariseen, ende de Wetgeleerde hebben den raed Gods tegen haer selven verworpen, van Johannes niet gedoopt zijnde, 1 Pet. 3. 21. de Doop behoud ons niet, die een aflegginge is van de vuiligheid des lichaems. 1 Coz. 7. 19. Luc. 22. 43.

c. Vr. Waerom seid dan Christus / Joh. 3. 5. Soo yemand niet wedergeboren word uit Water en uit Geest, hy en kan in het Koninkrijke Gods niet ingaen?

Ant. Christus geeft te kennen / dat die tot die Christelijke Kerk wilde overtreeden / moest een ander mensch worden dooz de wedergeboorte / ende gedoopt worden / tot teyken van sijn openbare belydenisse

lijdenisse der Chzistelijke Religie / *Act. 2. 41.* Die dan zijn Woord gaerne aennamen, wierden gedoopt, ende daer wierden op dien dag haer toegedaen ontrent drie duizent Zielen.

a. Vra. Hoe veelmael moet gy gedoopt worden?

Ant. Niet meer als eenmael: Gelijk men maer eens in den geestelijken Olyf-boom Chzistus word ingelijft / *Eph. 4. 5.* Een Heere, een Geloove, een Doop, *Rom. 11. 17.*

c. Vra. Hoe word men dan gereinigt van de sonden die na den Doop begaen worden?

Ant. Dooz het bloed Chzisti / 't welk ons dan in het H. Wondmael wort aengedient / *Mat. 26. 28.* Dit is mijn bloed, het bloed des N. Test. het welke voor vele vergoten word tot vergevinge der sonden, *1 Joh. 1. 7.* Het bloed Jesu Christi des Soons Gods, reynigt ons van alle onse sonden, *Col. 1. 14.*

c. Vr. Maer wat raed dan vooz die gene dewelke nog niet ten heiligen Wondmael gaen?

Antw. Dese moeten haer vergevinge der sonden betragten dooz het Genaden-verbond in Chzisti bloed / 't welk haer in haer Doop als een eeuwig Verbond tot vergevinge van alle hare sonden / is bevestiget: Alsoo bersept Paulus de Gemeinte op haer vorige Doop / *Gal. 5. 27.* Soo vele als gy in Christum gedoopt zijt, hebt gy Christum aen gedaen, *Eph. 5. 26. Rom. 6. 2 / 3.*

b. Vr. Hoedanige Persoonen moet men doopen?

Ant. Alle die men houden kan vooz Wondgenoten van het Verbond des Euangeliums / *Act. 2. 38.* Een ygelijk van u werde gedoopt, *vers 39.* Want u komt de belofte toe, *1 Coz. 12. 13.* Wy alle zijn door eenen Geest tot een lichaem gedoopt, *1 Coz. 7. 14.*

c. Vr. Wanneer kan yemand vooz een Wond-genoed worden gehouden?

Antw. Als hy uut Chzisten Ouders / of Dooz-ouders / geboren is / *Ben. 17. 7.* Ik sal mijn verbond opregten, tusschen my, ende tusschen u, en tusschen uwen zade na u in hare geslagten, tot een eeuwig Verbond, om u te zijn tot een God, en uwen zade na u, *Act. 2. 39.* U komt de beloften toe, en uwen kinderen, en die nog verre zijn, zo vele als'er de Heere toe roepen sal, *1 Coz. 7. 19.*

c. Vr. Maer siet dit niet alleen op de Joden?

Ant. Neen: want dese belofte is nu ook alsoo tot de Heydenen gebzagt / *Eph. 3. 6.* De Heidenen zijn mede Erfgenamen, en van 't selve lichaem, ende mede Deel-genoten zijner beloften, in Christo door het Euangelium, *Rom. 4. 10 / 11 / 12. Eph. 2. 17 / 18 / 19.*

b. Vr. Moet men dan nergens op meer sien / als men yemand doopen sal / dan / of hy van Chzistenen geboren is?

Ant?

Ant. Als men met bejaerde Personen te doen heeft / dan moeten te voren sien / ofse ook haer van hare sonden bekeeren / ende in Christus gelooven / Act. 1. 37. Philippus seide, indien gy van gantscher herten gelooft, soo is 't geoorloft, Act. 2. 31. Mat. 3. 6.

a. Vr. Waerom doopt men dan de jonge kinderkens?

Antw. Om datse / soo wel als de Ouders / behooren tot Gods Verbond / en ook Deelgenoten sijn van de belofte in Christus / Act. 2. 39. Want u komt de belofte toe, en uwe kinderkens, 1 Cor. 7. 14. Mat. 19. 14. Der sulke is het Koninkryk der Hemelen.

c. Vr. Waerom send dan Christus / Marc. 16. 16. Die gelooft sal hebben, ende gedoopt sal zijn, sal salig worden?

Ant. Christus spreekt daer van bejaerde Personen / die gelooft moeten / eer sy gedoopt worden / ende niet van klepne kinderkens / Act. 8. 37. Gelyk Paulus seide van het arbeiden, 2 Theff. 3. 10. Soo yemand niet wil werken, dat hy ook niet en etc.

c. Vr. Waerom seit den Christus / Matth. 28. 19. Gaet onderwijst alle volkeren, haer doopende?

Antw. Christus wil / dat men de Heydenen soude leeren dat nu de belofte aen Abraham gedaen / van Gods Genaden-verbond / ook tot haer / en tot hare kinderen was overgebragt / en dienvolgende / datse daer op met hare kinderen gedoopt moesten worden / gelyk Abraham / op 't ontfangen van Gods Verbond besneden wierd / met sijn kinderen / Gal. 3. 8. De Schrift te voren siende, dat God de Heydenen uit den gelove soude regtveerdigen, heeft te voren aen Abraham het Euangelium verkondigt, leggende, in u sullen alle de volkeren gesegent worden, Eph. 3. 6 Rom. 4. 10 / 11 / 12.

b. Vr. Wat nuttigheyd kan de Doop geven aen de kinderen / die wijle sy die niet verstaen / ende vele groot geworden zijnde / toonen / datse de selvige qualijk hebben ontfangen?

Antw. Dit kan mede geseid worden van de besnijdenisse / ende van de Doop der Bejaerde / die ook somtijde niet wel word beleeft / nochtans moest men daerom deselvige niet nalaten / Phil. 3. 2. Siet Act. 8. 13 Simon wierd ook gedoopt, 1 Cor. 7. 14.

b. Vr. Boreert de Doop ook tot Godsalighend?

Antw. Ja / dewijle deselvige ons Gods Verbond / en Christus dood indagtig maekt / Rom. 6. 2. Wy die de sonde gestorven zijn, hoe sullen wy nog in deselve leven? vers 3. Ofte en weet gy niet, dat soo vele wy in Christus Jesum gedoopt zijn, wy in zijnen dood gedoopt zijn? Tit. 3. 5. Het is een bad der wedergeboorte, en der vernieuwinge des Geestes, Joh. 3. 5.

Morgen-gefang op de vier-en-twintigste Dag van de Maent.
Stemme: Psal. 111. Den lof en prijs gantsch over al, &c.

1. **G**elukkig was het Abrahams Zaed /
Bestelt van God in beter staet /
Als doe nog was de beste Heyden :

God nam haer vooz sijn eygen aen /
En deed haer al verlegelt gaen /
Om haer van and're af te scheidten.

2. Dit Zegel was / Besnijdenis,
Waer dooz de Doop nu by ons is.
Het Water merkt de Bond-genoten ;
Het Water geeft geen eygen kragt /
Maer 't wijft op Chyristi eygen magt /
En op sijn bloed vooz ons vergoten.

3. Men doopt de kind'ren groot en klein /
Al gaet 't geloofde niet vooz heen /
't Verbond is ook vooz kleine kind'ren ;
Dooz haer is Chyristi Geest en Bloed /
Schaan 't kind het Chyristen werck niet doet /
Men moet de zegen niet ver hind'ren.

4. Mijn Doopnaem geeft my heylsaem licht /
Het maent my tot mijn Chyristen-pligt /
Het leert my alles te versaken :
Mijn Doopnaem is my tot een pand /
Dat Chyristi gunst en liefde band
De Dumbel noyt en sal los maken.

Van het Heilige Avondmael.

De vijf-en-twintigste Dag.

2. Vr. Welk is 't tweede Sacrament van Gods Verbond ?

Antw. Het H. Avondmael des Heeren / 1 Coz. 11. 20. Alsgy dan te samen komt, dat is niet des Heeren Avondmael eten, Mat. 26. 26. Als sy aten, nam Jesus het Brood, ende gezegent hebbende, brak hy het, ende gaf het zijne discipelen, ende seyde, nemet, etet, dat is mijn lichaem.

2. Vr. Wanneer heeft Christus die ingestelt ?

Ant. In sijn laeste nact / eer hy verraden / en gebangen wierd / 1 Coz. 11. 23. De Heere Jesus, in zijn laeste nact in welke hy verraden werd, nam het brood, Mat. 26. 25 / 16. Luc. 22. 16.

2. Vr. Welke zijn de teykenen in het H. Avondmael ?

Ant. Brood / en Wijn / soo als de selbige woorden gebroken en
wt-gefort ende gebuykt / Luc. 22. 19. Hy nam brood, ende als hy
gedankt hadde, brak het, vs. 20. Desgelijks ook den drink-beker
1 Coz. 11. 26. So dikwils als gy dit brood eet, en desen drink-beker
drinken sult, soo verkondigt den dood des Heeren tot dat hy komt.

b. Vr. Moet men ook ongesuert Brood nemen / ende den Wijn
met water mengen?

Ant. Neen / Christus nam Brood, gelijk het hem vooz-quant
ende Wijn, gelijk die vooz hem stont / Mat. 27. 22. Ik segge u, dat
ik van nu aen niet meer sal drinken van dese vrugt des wijnstoks,
Luc. 22. 19. Hy nam brood, 1 Coz. 10. 16.

c. Vr. Wijst ons Johannes niet tot wijn en water, 1 Joh. 5. 8.
Drie zijnder die getuigen op der aerde: de Geest, ende het Water, en
het Bloed?

Antw. Johannes heeft het voge / niet op het Avondmael des
Heeren / maer op Christi dood aen het Kruyce / ofte op sijn Doop /
Joh. 19. 34. Een der Krijgs-knegten door-stak zijn zijde met een
speere, ende terstond quam daer bloed ende water uit, 1 Joh. 5. 6.
Dese is gekomen door water en bloed, Mat. 3. 16 / 17.

b. Vra. Is't al noodig dat men den beker aen yeder Geloovige
gebe?

Ant. Ja / want alsoo heeft Christus bevolen / ende alsoo heb-
ben het de Geloovige gebuykt / Mat. 26. 27. Hy nam den drink-
beker, ende gedankt hebbende, gaf haer dien, seggende, drinkt alle
daer uit, Marc. 14. 23. Sy dronken alle daer uit, 1 Coz. 11. 26.
Soo dikwils als gy desen drink-beker sult drinken.

c. Vr. Maer staet'er niet / dat de eerste Kerke Avondmael hiet
sonder Drink-beker / Act. 2. 42. Sy waren volherdende in de leere der
Apostelen, ende in de gemeenschap, ende in de brekinge des broods,
ende in de gebeden?

Ant. Soo weynig als hier wylt blykt / dat'er gantsch geen beker
is geweest / soo weynig blykt hier wylt / dat aen de gemeene geloov-
ige dien niet is gegeven: Hier word maer van brood gesproken / na
de stijl der Schryfture / als van een maeltijd word gewag gemaecte
Want dan word dooz het woord brood de geheele maeltijd ver-
staen / die nochtans sonder drinken niet word gehouden / Luc. 14. 15.
Doe dese plaetse kan seer wel verstaen worden van een vriendelijck
gemeene tafel / vs. 46. Ende dagelijks eendragtelyk in den Tempel
volherdende, en van huys tot huys broot brekende, aten sy te samen
met verheuginge, ende in eenvoudigheid des herten, Luc. 24. 39.

b. Vr. Is't noodig / dat men het brood breke, en soo omdeyle?

Antw. Ja: want Jesus gact ons soo vooz / ende ook leyd daer

in de over-een-komste van het teeken/ ende de betekende sake: **Gelijc** het Brood word gebroken/ en genuttigt/ alsoo is het lichaem **Christi** gebroken door ons aen den Kruyce/ ende word van ons door den geloove gegeten/ **Luc. 22. 19.** Hy nam brood, ende als hy gedankt hadde, brak het, **1 Coz. 10. 16.** Het brood dat wy breken, is dat niet de gemeenschap des Lichaems Christi? **1 Coz. 11. 24.**

b. Vr. Welk zijn de beteekende saken van dit Brood en Wijn?

Ant. Het lichaem en bloed **Jesu Christi**/ soo als deselve sijn gebroken/ en vergoten tot het gevinge van onse sonden/ **Mat. 26. 26.** **Jesus** nam het brood, ende gezegent hebbende, brak hy het; ende gaf het sijne discipelen, ende seide, **Neemt, etet, dat is mijn lichaem, Mat. 26. 27/ 28. 1 Coz. 10. 16.**

c. Vr. Hoe eet men dan het lichaem, en hoe drinkt men het bloed **Christi** in den Avondmale?

Ant. Niet door de mond des lichaems: maer op een geestelijke wijze, door den geloove/ **Joh. 6. 63.** De Geest is't die levendig maakt; het vleesch is niet nut: de woorden die ik tot u spreke, zijn geest, ende leven, **Eph. 3. 17.** Christus woont door den geloove in onse herten, **1 Coz. 10. 1/ 2/ 3.**

a. Vra. Worden dan het brood en wijn niet verandert in het lichaem en bloed **Christi**?

Antw. Neen: want behalven dat hier uit souden veel ongerijmheden en grofwelijke dingen volgen/ soo sijn het tegens de verklaringe van **Paulus/ 1 Coz. 10. 17.** Een brood is het, soo sijn wy vele een lichaem, dewijle wy alle eens brood deelagtig sijn, **1 Coz. 14. 26/ 27.** Soo dikwils als gy van dit brood sult eten: soo wie dan onweerdiglijk dit brood eet.

b. Vr. Hoe seid dan **Christus/ Joh. 6. 53.** Voorwaer, segge ik u-lieden, 't en zy dat gy het vleesch des Soons des Menschen etet, en sijn bloed drinket, soo en hebt gy geen leven in u selven?

Antw. **Jesus** spreekt niet van het eten des **W. Avondmaels/** het welke doe nog niet was ingesteld: Maer van een eten des geloofs, **herff. 46. 35.** op een geestelijke maniere / gelijk hy hem selven verklaert / als de **Capernaiten** meinden / datse met haer mond sijn vleesch souden eten/ **verff. 60/ 63.** De Geest is't die levendig maakt. Het vleesch is niet nut, maer de woorden die ik tot u spreke sijn Geest, ende sijn leven.

c. Vr. Maer wat is dan dit te seggen / **Mat. 26. 26.** **Jesus** nam het brood, ende gezegent hebbende, brak hy het, ende gaf het den discipelen, ende seide, nemet, etet, dit is mijn lichaem?

Antw. **Christus** noemt het brood sijn lichaem, om dat het een teken was van sijn lichaem: gelijk als wanneer ik van een schil-

derve kan zeggen/ dat is mijn Vader: Ofte gelijk alsoo gesend word / Gen. 41. 27. Die seven schoone Koeyen, zijn seven Jaren, 1 Cor. 10. vs. 4 De Steenrotse was Christus, Apoc. 1. 20. De seven Sterren zijn de seven Engelen der Gemeinten.

c. Vra. Maer moet men in Sacramenten niet eygentlyk spreken / om duydelyk verstaen te worden?

Antw. Dese manier van spreken is soo klaer en duydelyk om te verstaen / datse in alle Sacramenten / soo des O. als des N. Test. gebuywt word / Gen. 17. 10. Dit is mijn Verbond dat gy - lieden houden sult tusschen my ende tusschen u, vs. 15. Dat sal tot een teken zijn des Verbonds, Exod. 12. 11 / 27. Luc. 22. 20. Dese drink-beker is het N. Test. in mijnen bloede.

c. Vr. Maer moeten de woorden van een Testament niet eygentlyk / en klaer worden verstaen?

Antw. De woorden in een Testament moeten klaer te verstaen zijn / maer dit is altijd niet noodig datse eygentlyk na de letter worden genomen / als de oneygentlyke maniere wel te verstaen is: gelijk blijkt Luc. 22. 20. Dese Drink-beker is het N. Test. in mijnen Bloede, 't welk voor u vergoten word, Gen. 49. 2 / 3 / etc.

b. Vr. Waerom wilt gy niet gelooven dat het Bzood verandert in het Lichaem Chzisti?

Ant. Om dat ik dan soude moeten gelooven / dat Chzistus Lichaem op der aerde was: dat de Priester Chzisti Lichaem konde uyt Bzood maken: dat Chzistus veel Lichamen heeft; dat Chzistus Lichaem niet grooter is als een kleyn stukje Bzood: dat Chzistus van de menschen / ja van de godloose word op-gegeten: Dat Chzisti verheerlijkte Lichaem onder de vyrligheyd in den buyk soude gaen: Ja dat Chzistus Lichaem van rotten en musfen soude kunnen gegeten worden / etc. 't welk alles niet en is om te gelooven / want de H. Schzift spreekt anders van hem / Mat. 26. vs. 11. My en hebt gy niet altijd, Apoc. 1. 13. Act. 7. 56.

b. Vr. Maer is God dan niet almachtig / dat hy dit Bzood kan alsoo doen veranderen in het Lichaem Chzisti?

Ant. Behalven dat God geen onmogelyke dingen doet / gelijk dit onmogelyk is in de nature / dat Chzistus Lichaem te gelijk op vele plaetsen soude tegenwoordig zijn: Soo zy genoeg tot antwoorde dat God niet alles doet / het gene hy wel soude kunnen doen / Mat. 3. vs. 9. God kan uyt steenen Abrahams Kinderen verwecken.

b. Vra. Word dan het Lichaem Chzisti in de Missie niet waerlyk op-geoffert?

Antw. Neen: Want Chzistus moet niet meer als eens worden op-geoffert / 't welk aen het kruyce volkomelyk is geschied / Heb. 10. vs. 10.

10. vs. 14. Met eene offerhande heeft hy in eeuwigheid volmaekt, de gene die geheiligt worden, Heb. 10. vs. 10. In welken wy geheiligt zijn, door de offerhande Christi een-mael geschied, Heb. 9. vs. 22/ 25/ 26/ 27/ 28.

c. Vr. Is het Offer der Misse niet afgebeeldet door de offerhande van Melchisedek/ Gen. 14. 18. Melchisedek, Koning van Zalem, bragt brood voort, ende wijn?

Ant. Neen: Want Paulus soude dit Heb. 7. niet hebben verzwegen/ als hy handelt van de gelijkennisse tusschen Christus, ende tusschen Melchisedek: Maer Melchisedek de Koning, die ook een Priester was/ soo een aensienlijk Persoon/ vereerde Abraham Brood ende Wijn/ na de maniere van het Land/ als Koning, ends zegende hem als Priester, vs. 19. Hy zegende hem, ende seyde, gezegent zy Abraham, Gode den Alderhoogsten, die Hemel ende Aerde besit, Heb. 7. 1.

c. Vr. Wordt de Misse niet voorszeyd/ Mal. 1. 11. Aen alle plaetse sal mijn name reuk-werk toegebracht werden, ende een reyn spijs-offer?

Antw. Neen: maer hy spreekt van de geestelijke offerhanden des N. Test. Gelyk de Gods-dienst des N. Test. veeltijds wordt afgebeeld in den O. Testamente/ door de Gods-dienst des O. Testaments/ en met de selve namen wordt ook selfs in den N. Testamente/ de Gods-dienst des N. Testaments genaemt/ Heb. 13. 15. Laet ons dan door hem altyt Gode opofferen een offerhande des lofs, dat is, de vrugt der lippen die sijnen name belijden, 1 Pet. 2. 5. Wordet gy dan ook selve gebouwt tot een geestelijk Priesterschap, om geestelijke offerhanden op te offeren, Ps. 141. 2.

b. Vra. Hoe passen dese woorden op de offerhanden des gebeds: Een rein spijs-offer: want onse gebeden en zijn niet rein?

Antw. Het is een belofte voor de tijden van het N. Test. wanneer de geestelijke Gods-dienst soude meerder en suiverder zijn/ door Christi bloed in den geloove/ Act. 15. 9. God heeft geen onderscheit gemaekt tusschen ons en haer, gereinigt hebbende hare herten door het geloove, 1 Coz. 6. 11. Gy zijt gereinigt, 1 Joh. 15. 3.

b. Vr. Indien de Misse geen waeragtige offerhande is/ waerom wordt dan van een Altaer gesproken/ Heb. 13. 10. Wy hebben een Altaer?

Antw. Het heilige Avondmael heeft een Tafel: Maer desen Altaer is Jesus Christus selve/ waer van die gene niet konnen genieten/ die door de Wet der Ceremonien souden geregtvaardigt te worden/ Gal. 5. 2. Siet ik Paulus segge u, soo gy u laet besnijden, dat Christus u niet nut en sal zijn, 1 Coz. 10. 21.

b. Vr. Soude dan de Misse geen goede offerhande loesen tot vergebinge der sonden dooz die in het Dagebier zijn?

Antw. Neen: want gelijk de Misse geen eigentlijk soen-offer is / soo kunnen de doode daer dooz niet geholpen worden: veel min de gene die in een versiert Dagebier souden zijn / Heb. 9. 22. Sonder bloedstortinge en geschied geen vergevinge, Rom. 6. 7. Die gestorven is, die is geregtveerdigt van de sonde, 1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi, des Soons Gods, reinigt ons van onse sonden.

c. Vr. Moet men de offerhande der Misse niet hebben/op dat men daer dooz de offerhande Chyristi sig selven toepasse / gelijk de offerhande in den Ouden Testamente?

Antw. Neen: Want doe waren die offerhanden van God ingesteld/ maer de Misse niet: Het middel van toepassinge is 't geloove / 't welk dooz de Sacramenten / als dooz tekenen en zegelen/ de offerhande Chyristi toepast / Gal. 3. 26. Gy zijt alle Kinderen Gods doot het geloove in Christo Jesu, vs. 27. Want soo vele als gy in Christum gedoopt zijt, hebt gy Christum aengedaen, Eph. 3. 17. Joh. 6. 35.

b. Vr. Heeft het Wondmael niet anders als Brood en Wijn?

Ant. Het heeft dese dingen / als tekenen en zegelen, van de belofte des Genaden-verbonds / 1 Cor. 10. 16. Het Brood dat wy breken, is dat niet de gemeenschap des lichaems Christi? Luc. 22. 20. Dese drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede, 't welk voor u vergoten word, Matt. 26. 26.

b. Vr. Is Chyristus niet in het W. Wondmael tegenwoordig?

Ant. Hy is daer niet op een lichamelijke maniere tegenwoordig/ maer op een geestelijke maniere dooz het dage des geloofs; Gelijk hy alsoo ook van sijn tegenwoordigheid spreekt daer men sijn naem aenroept / Matt. 18. 20. Waer twee of drie vergadert sijn in mijn naem, daer ben ik in 't midden van haer, Joh. 6. 35. Joh. 14. 23. Ik en de Vader sullen komen ende wooninge by u maken.

c. Vr. Mag yder ten Wondmael gaen die wil?

Ant. Neen / maer alle de gene / welke haer selven te boren wil ondersoeken / of hebben beroum van haer sonden; een opregt geloove; ende een voornemen om in het toekomstige Godsalig te leven / 1 Cor. 11. 28. De mensche beproeve hem selven, ende ete alsoo van den broode, ende drinke van den drink-beker, vs. 29. 2 Cor. 13. 5. Ondersoekt u selven of gy in den geloove zijt.

Morgen-gefang op de vijf-en-twintigste Dag van de Maent.

Stemwe: Ps. 42. Als een hert gejaegt, o Heere, &c.

1. **B** En gesprenkt met 't reyne Water /
Doo mijn sieke dooft na meer :

O mijn ziel! wat Drinkvat staet 'er
 Op de Tafel van u Heer?
 Dozt ik dog wat naerder gaen/
 En mijn ziel-dozt soo verflaen;
 'k Sou dan vooz die heil'ge spijs
 Dankelijk mijn Heiland prijse.

2. Is dit 't eygen Bloed de Heeren?
 Neen / ik sie maer sub're Wijn:
 't Pausdom soud' ons gaerne leeren
 Dat het Brood waer vleesch moet zijn /
 Dit is Brood dat 't lichaem voed;
 Maer 't geloof dzinkt Chzisti Bloed;
 'k Dien geen Misgod, 't waer een schande /
 'k Wensch maer eene Offerhande.

3. Chzisti Bloed vooz my vergoten
 Beeld my dese Beker af /
 'k Eet met Chzisti Dischgenoten
 't Brood soo als hy 't selve gaf;
 Is mijn ziel in sterbens mood?
 'k Word ysterkt dooz 't heilig Brood;
 Schrik ik vooz mijn groote sonden?
 Mijn pardon zijn Chzisti wonden.

4. Maer hoe heb ik derven treden
 Om die spijs te grijpen aen /
 'k Ben van boven tot benedeu
 Onrein / en met schuld belaeu;
 Maer dit geeft my nog een moed /
 Dat mijns Heeren dierbaer Bloed /
 Ook van groote sonden heyligt /
 En vooz straf ten vollen beyligt.

Van de Gemeenschap de Heiligen.

De ses-en-twintigste Dag.

c. Vr. Wat werkingen hebben de heylige Sacramenten onder de
 ware Geloovige?

Antw. Sy betekenen / versiegelen / ende bewerken een gemein-
 schap der Heiligen in de Chzistolyke Kerke / onder Chzisto haer
 Hooft, Act. 2. 41. Die dan zijn woorden aennamen, wierden ge-
 doopt: ende daer wierden op dien dag tot haer toegedaen ontrent
 drie duysent zielen, 1 Coz. 10. 17. Een broed is het, soo zijn wy
 vele een lichaem. 1 Coz. 12. 13.

b. Vr. Wat is de Gemeenschap der Heiligen?

Antw. Het is een geestelijke band en vereeniging der Geloovigen / onder Christo haer Hooft, 1 Joh. 1. 7. Indien wy in het licht wandelen gelijk hy in het licht is, soo hebben wy gemeenschap met malkanderen, vs. 6. Eph. 4. 16. 1 Coz. 12. 24. Gy-lieden zijt het lichaem Christi.

b. Vr. Wat hebben de Geloovige met malkanderen gemeyn?

Ant. Dese nadelgende dingen:

(1.) Sy hebben den selven God tot een Vader, en Christum tot haer Hooft en Broeder, Eph. 4. 6. Een God ende Vader van alle, die daer is boven alle, en door alle, en in alle, Mat. 6. 9.

(2.) Sy hebben deselvige geestelijke weldaden van het Genadenverbond / 2 Pet. 1. 1. Simon Petrus, een dienst-knecht ende Apostel des Heeren Jesu Christi, den genen die even dierbaer gelove met ons verkregen hebben, door de regtvaardigheid onses Gods, en Zaligmakers Jesu Christi, Rom. 4. 11 / 12.

(3.) Sy hebben regt tot de selvige Hemelsche goederen / Rom. 8. 17. Indien wy kinderen zijn, soo zijn wy ook erfgenamen: erfgenamen Gods, en mede erfgenamen Christi, Heb. 11. 22 / 23.

a. Vr. Hebben de geloovige nauwe gemeenschap met Christo?

Antw. Ja / soo datse geseyd worden als in malkanderen te zyn / en te woonen / Eph. 3. 17. Op dat Christus door het geloove in uwe herte woone, 1 Coz. 5. 17. Gal. 2. 20. Christus leeft in my.

c. Vr. Wat gelijkenissen gebuykt de H. Schrift om dese gemeenschap der Geloovige met Christo wyt te drucken?

Ant. De voornaemste zijn dese nadelgende:

(1.) De gelijkenisse van de band tusschen Man en Vrouw / Eph. 5. 32. Dog ik segge dit siende op Christum en de Gemeynthe, Hos. 2. 19 / 20. Cant. 2. 16.

(2.) De gelijkenisse van de t'samenvoeging tusschen het Hooft / en tusschen de Ledematen / Eph. 4. 15. Dat gy soudet op wasschen in hem die het hooft is, namelijk Christus, vs. 16. Uit welken het geheele lichaem bequamelijk t' samen gevoegt, ende t' samen vast gemaect zijnde, door alle voegselen der toebrenge, na de werkinge van een ygelijk deel in sijne mate, den wasdom des lichaems bekomt tot sijns selfs opbouwinge, 1 Coz. 12. 27.

(3.) De gelijkenisse van de vereeniging tusschen Enten, Tacken en Plantingen met hare stammen / wortel / en gronden / Rom. 11. vs. 17. Soo eenige der tacken afgebroken zijn, en gy een wilde olijfboom zijnde, in der selven plaetse zijn inge-entet, ende des wortels, ende der vettrighyd des olijf-booms mede deelagtig zijt geworden, Joh. 15. 1 / 2. Col. 1. 7.

(4.) De gelijkenisse van de t'samenvoeging tusschen het huys

en sijn fondamenten/ 1 Pet. 2. 5. Soo word't et gy ook selve gebouwt, als levendige steenen tot een geestelijk huys, 1 Cor. 3. 11.

(5.) De gelijkenisse van de vereeniging van spijs en drank met ons lichaem/ Joh. 6. 51. Ik ben dat levende brood, dat uit den Hemel nedergedaelt is, soo yemand van dit Broot eet, die sal in der eeuwigheyd leven, Mat. 26. 26.

(6.) De gelijkenisse van de inwooninge der ziele in het lichaem/ Gal. 2. 20. Ik leve, dog niet meer ik, maer Christus leeft in my, 1 Cor. 12. 12/ 13.

a. Vr. Heeft dese Gemeenschap der Heiligen geen uitwendige pligten der geloovige onder malkanderen?

Ant. Ja: 1 Cor. 12. 15. Indien de voet seide, dewijle ik de hand niet en ben, soo en ben ik van het lichaem niet, is die daerom niet van het lichaem? vs. 16/ 17/ 18. Eph. 5. 16. Uit welken het geheele lichaem bequamelijk te samen gevoegt, ende t'samen vast gemaakt zijnde, door alle voegselen dertoebringinge, na de werkinge van een ygelijk deel in sijne mate, den walsom des lichaems bekomt, tot zijn selts opbouwinge in de liefde.

b. Vr. Verbind dese Gemeenschap der Heiligen tot enige geestelijke pligten?

Antw. Ja: de Geloovige moeten malkanderen na de zielen ten goede stigten/ 1 Theff. 5. 14. Wy bidden u Broeders, vermaend de ongeregelde, troost de kleinmoedige, ondersteunt de swacke, zijt langmoedig tegen alle, 2 Theff. 1. 15. Heb. 3. 12.

a. Vra Zijn de Geloovige ook schuldig enige lichamelijke pligten ontrent malkanderen waer te nemen?

Antw. Ja: de Geloovige moeten malkanderen in alle lichamelijke nooden/ ellenden/ armoede/ etc. troosten en helpen na vermogen/ 1 Joh. 3. 17. Soo wie nu het goet der wereld heeft, ende zijnen Broeder liet gebrek hebben, ende sluit sijn herte voor hem, hoe blijft de liefde Gods, in hem? Rom. 12. 13. Jac. 2. 15/ 16.

a. Vra. Dersyecht dese Gemeenschap niet / dat de Geloovige alle goederen onder malkanderen gemeyn hebben?

Ant. Neen: want de Schrift spreekt van Rijke en van Arme, ende belast aen yder sijne pligten / t welk niet konde wesen / indien alle Geloovige eben veel goederen moften hebben/ 1 Tim. 6. 17. Den rijken in dese tegenwoordige werelt, beveelt datte niet hoogmoedig en zijn, nogte hare hope en stellen op de ongestadigheyd des rijkdoms, maer op den levenden God, die ons alle dingen rijkelijk verleent, om te genieten, Jac. 2. 2/ 3. Gal. 3. 28.

c. Vra. Waerom hadden dan de eerste Christenen alle goederen gemein/ Act. 4. 32. Niemand en seide dat iet, van't geen hy hadde

hadde zijn eigen ware, maer alle dingen waren haer gemein?

Ant. Dit waren ertraozdinare tijden / waer uit geen regel kan worden gemaekt: 't soude nog wel soo konnen voozballen in tijde van nood: maer dit is noit een Wet geweest / dat men alsoo doen moest / Wet. 5. 4. Soo het gebleven ware en was het niet uwe; ende verkocht zijnde, en was het niet in uwe magt?

a Vr. Is 't dan een Chziffen wel geozloft meer goederen te besitten als hy van nooden heeft?

Ant. Ja / want nergens word dit verboden / maer als een byze sake / word dit in de H. Schzifture toe-gelaten; Wleenslijk word de gierigheid bestrafst / en het betrouwen op de goederen / Marc. 10. vs. 24. Jesus seide tot haer, kinderen, hoe swaer is 't dat de gene die op het goet haer betrouwen setten, in het Koningrijke Gods in-gaen, 1 Tim. 6. 17. 1 Tim. 5. 8.

c. Vr. Waerom seide dan Chzistus / Luc. 12. 15. Siet toe, ende wagt u van de gierigheid, want het is niet in den overvloed gelegen, dat yemand leeft uit sijne goederen?

Antw. Chzistus weder-spreekt niet het besitten van goederen / maer het onverzadelijk begeeren en na jagen / even of de mensche ijt de overvloed soude moeten leven; dat word elders verklaert / 2 Tim. 5. 9. Die rijk willen worden, vallen in verfoeking, ende in den strik, ende in vele dwase en schadelijke begerlijkheden, welke de menschen doen versincken in het verderf ende in den ondergang, vs. 10. Col. 3. 5. Eph. 5. 5.

c. Vs. Waerom seide dan de Heere / Matth. 7. 25. Zijt niet besorgt voor u leven, wat gy eten en wat gy drinken sult?

Ant. Chzistus verbied niet / het noodige huys-versorgen, maer de Heydensche sozghuldigheid / waer dooz de mensche sonder betrouwen op God / soo seer vooz het berganckelijke tijdlyke leven is besorgt / dat hy de sozge van het goestelijke daerom versuimt / Matth. 7. 24. Gy en kond niet God dienen, ende den Mammon, Luc. 12. 21. 1 Tim. 6. 9 / 10.

a. Vr. Is het ook geozloft eenig vermaek te nemen ijt het gebruyk der goederen?

Ant. Ja / als het met een dankbare ziele toe-gaet / sonder de mate te buiten te gaen / Wet. 14. 17. God heeft hem selven niet onbetuygt gelaten, goet doende van den Hemel, ons regen ende vrugtbare tijden gevende, vervullende onse herten met spijsende vrolijckheyd, 1 Tim. 4. 4. Alle scepstel Gods is goet, met danksegginge gebruykt, 1 Tim. 6. 17. De Heere geeft ons alles rijckelijk om te gebruiken.

b. Vr. Waerom seide dan Paulus / 1 Coz. 7. 30. De tijd is voorts kort,

kort, op dat de gene die blijde zijn, als niet blijde zijn, ende die koop-
pen, als niet besittende?

Antw. **Hy** vooz-seid foodanige tijden der verbolginge / in welke
de geloovige haer goederen niet souden seker hebben / ende daerom
vermaent hy haer / datse haer herten daer aen niet moften hangen;
daerom seude hy ook / vs. 25. Zijt gy ongebonden van een wif, en
soekt geen wif, Ps. 62. 11. Rom. 14. 17. Het Koningrijke der
Hemelen bestaet niet in spijs en drank.

a. Vra. **Is** het niet goet dat men tot meerder Gemeenschap der
Heiligen in een klooster by malkanderen gaet wonen?

Antw. **Neen** / want dit is een eigenwilligen Gods-dienst / de-
welk God niet behaegt: want yeder geloovige wozt gelast den an-
deren tot alle noodige pligten by te wonen / Heb. 10. 24. Laet ons
op malkanderen agt hebben, tot een opscherpinge der liefde, ende
der goede werken, Heb. 3. 12 / 13. 1 Thess. 5. 14.

a. Vr. **Sijn** dan die klooster-beloften niet goed?

Antw. **Neen** / want behalven datse sonder Godlyke instellinge
zijn / soo strydense ook tegen Gods Woord / en zijn een strik over de
conscientie / 1 Coz. 7. 35. Dit segge ik tot u eigen voordeel, niet dat ik
een strik over u soude werpen, Gal. 5. 1. Col. 2. 23. Hebbende een
schijn van wijsheid in eigenwilligen Godsdienst, en nederigheid, en-
de in het lichaem niet te sparen, ende en zijn niet van eenige waerde.

b. Vr. **Is't** dan geoorloft / dat men doe de klooster-belofte van
noit te sullen trouwen?

Ant. **Ja** het / want men mag niet beloven 't gene in onse magt
niet is / 1 Coz. 7. 9. Maer indiens haer niet kunnen onthouden, datse
trouwen: want het is beter te trouwen als te branden, Mat. 19. 11.

1 Tim. 4. 1 / 2. De geest der duivelen sal verbieden de houwelyken,
Heb. 13. 4. Het houwelyk is eerlyk onder allen.

c. Vr. **Waerom** prijst dan Paulus den staet byten Houwelyk?

1 Coz. 7. 7 / 23 / 27. etc.

Ant. Paulus spreekt niet van beloften hier over te doen / maer
van lieden die sig byten houwelyk wel konnen houden / en wijst
aen / dat dit / niet om Godsdienstighed / maer om de aenstaende
ellendige tijden / en om andere redenen / een geruste staet is / vs. 32.

Ik wil dat gy sonder bekommernisse zijt, vs. 16. Mat. 19. 11 / 12.

b. Vr. **Is** de klooster-belofte van vrywillige armoede goet?

Antw. **Neen**: Dit is nergens geboden / en stryd tegen Godts
Woord / 1 Tim. 8. 5. Soo yemand desijne, en voornamelijk zijne
Huys-genooten niet en versogt, die heeft het geloove verloochent,
ende is erger dan een ongeloovige, 2 Thess. 3. 10. Soo yemand niet
en wil werken, dat hy ook niet en ete, Act. 23. 33.

c. Vr. **Daerom seyde dan Christus tot de Jongeling / Matth. 19. 21.** Soo gy wilt volmaekt zijn, gaet henen verkoopt wat gy hebt ende geeft het den armen, ende gy sult een schat hebben in den Hemel, ende komt herwaerts en volgt my?

Antw. Christus wilde den opgeblasen Jongeling op sijn eyge werken beschaemt maken / en daerom beproeft hy hem door een bysonder gebod; gelijk God soo een bysonder gebod gaf tot Abrahams / en Christus tot Petrus / sonder daer wt enigen regel voor andere te maken / Gen. 22. 2. Abraham, neemt uwe done, uwen eenigen die gy lief hebt, Isaac, en gaet henen na het land Moria, ende offert hem aldaer tot een brand-offer, Mat. 14. 19.

c. Vr. **Daerom hadden dan de Apostelen alles verlaten / Matth. 19. 27.** Wy hebben alles verlaten en zijn uw gevolgt?

Ant. Sy hadden niet de eigendom van haer goederen verlaten, maer alleenlyk het gebruik daer van / dewijle sy haer van het vlysch tot het prediken hadden begeben / Matth. 4. 22. Sy dan terstond verlatende het schip, en haren Vader, zijn hem gevolgt. Dit blijkt ook daer wt / dat sy daer na haer Visch-scheepje nog hadden daer mede sy gingen visschen / Joh. 21. 3. Simon Petrus seide tot haer, ik ga visschen.

b. Vr. **Is de Klooster belofte van gehoorsaemheid aen den Oversten / volgens sekere regulen / een goede sake?**

Ant. Neen: het stryd tegen de conscientie / en tegen de Christelijke bynheid / 2 Cor. 7. 27. Gy zijt diere gekogt, word geen oien knegten der menschen, Gal. 5. 1. Mat. 15. 9. Te vergeefs eeren sy my, leerende leeringen die menschen geboden zijn.

c. Vr. **Daerom belaste Paulus dan / Heb. 13. 17.** Zijt uwe voorgangeren gehoorsaem ende ziftse onderdanig

Antw. Men moet haer onderdanig zijn in haer bedieninge des Gods Wetten / en niet na menschelijke regulen / want dit is haer last / 1 Pet. 4. 11. Indien iemand spreekt, die spreke als de woorden des Gods, Act. 26. 22. 1 Thess. 3. 13.

Morgen-gefang op de ses-en-twintigste Dag van de Maent

Stemme: Ps. 68. Staet op Heer, toont u onverlaegt, &c.

1. **D**E Drome die ten nagtmael gaen /
Dinden de teekenen daer staen /
Die haer aen Jesum hegten.

Daer is van een Geloof de band /
Van een Verbond het onderpand /
En van des selfs Voor-regten.
Geen leden soo aen 't hooft gewent /

Geen takje oyt soo wel ge-ent /
 Als Christus met zijn Leden :
 Wy zijn in Christo alle een /
 Wy hebben al het sijn' gemeen :
 Wie vreesst dan tegenheden ?

2. Wy eten t'samen Broede-brood /
 Ons hulp is Broederlijk in nood /
 Wy leuen met maskander
 In vzeugt en ook in tegenspoed /
 Als d'ene Dziend met d'ander doet /
 Dat d'een heeft is vooz d'ander :
 Maer yder heeft nog eygen goet /
 Daer 't lichaem hier van leuen moet /
 Dat mengen wy niet t'samen ;
 Nogtans als Christi Dins-gefm /
 Soo traden wy ter Kerken in /
 Als wy ten Nagtmael quamen.

3. Wy oeffenen t'saem meening plicht /
 Waer dooz de een den ander stigt /
 En vordert 't Christen leuen :
 Dog niemand moet oyt hierom zijn
 Een Paepsche Monnik of Bagijn /
 Dooz By-geloof gedreven :
 Men spreekt daer van gehoozsaemheyd /
 Sy roemen op haer reynigheyd /
 En op geen eyge goed'ren :
 Dog 't is maer enkel Menschen wet ,
 God heeft ons noyt die band geset
 Ten ysaem van ons gemoed'ren.

Van de Overigheid.

De seven-en-twintigste Dag.

a. Vra. Hebben de Geloovige geen andere Gemeenschap, als de Gemeenschap met de Kerke ?

Ant. Ja : want sy moeten ook als goede Burgers leuen onder de regeringe der Overigheyd / Rom. 13. 1. Alle ziele zy de Magten over haer gestelt, onderdanig, Tit. 3. 1. Vermaent haer, dat seden Overheden ende de Magten onderdanig zijn, 1 Pet. 2. 13.

b. Vr. Van wie is het a'mt der Overigheyd ingesteld ?

Antw. Van God selue / Rom. 13. 1. Daer is geen magt als van God, vs. 4. Sy is Gods Dienar. Ps. 135. 8. Dan. 4. 32.

c. Vr. Waerom noemt dan Petrus dit a'mt / 1 Pet. 2. 13. Een menschelike ordenighe ?

Ant.

Ant. Om dat het een regeringe is onder menschen/ als menschen aengemerkt/ ende dewijle alle die bysondere trappen van hoogheyt door Gods Woord soo niet zijn in 't bysonder ingestelt/ gelijk de kerkelijke Ampten zijn voorgeschreven van God/ u. 13. Het zy den Stadhouder, &c. 1 Tim. 2. 1. Koningen, en alle die in hoogheid zijn, Matth. 22. 17.

a. Vr. Mag een Chyften met een goede conscientie het Ampt der Oerheyd bedienen?

Ant. Ja: Gewis: het is een goed en nuttig ampt voor het volk en voor de Kerke, Esai. 49. 23. Koningen zullen uwe Voedster-Heeren zijn, Rom. 13. 1/2/3/4/5/6. 1 Tim. 2. 1/2. Op dat gy een stil ende gerust leven leiden meugt in alle Godsaligheyt ende eerbaerheid, vs. 3.

b. Vr. Wat verbiedt dan Chyffus/ Luc. 22. 25. De Koningen der volkeren heerschen over haer, vs. 26. Dog gy niet alsoo?

Antw. Chyffus wilde niet dat de eene Apostel over de andere soude de heerschappye voeren/ gelijk het in de Hoven der Koningen toe gaet/ maer datse liever sig selven souden schicken om malkanderen te dienen/ vs. 26. De meeste onder u, die zy gelijk de minste, ende dien voorganger is, als een die dient, Matt. 20. 25/26. 1 Petz. 5. 3. Geen heerschappye voerende over het erfdeel des Heeren.

c. Vr. Waerom wilde dan Chyffus geen Koning sijn gemaect/ nog Regter over verschillen? Joh. 6. 15. Luc. 12. 14.

Antw. Chyffus en was niet gekomen om een aerdsch Koning te sijn of om een politiek persoon te worden/ maer was een kerkelijck persoon/ diens ampt niet was een Regter te wesen/ Joh. 18. 36. Mijn Koningrijk is niet van dese wereld, Joh. 8. 11. Mat. 26. 52.

b. Vr. Mag dan een Chyften wel wat anders doen: dan Chyffus heeft aengedaen?

Antw. Ja: Want Chyffus is geen koopman geweest/ noch Schioper/ noch Huysman/ etc. 't welck nogtans goede bedieningen sijn/ die de Chyftenen wel mogen waernemen/ 1 Cor. 6. 4. Soo gy dan gerigtsaken hebt die dit leven aengaen, settet die daer over; die in de Gemeinte minst geagt zijn, 1 Cor. 7. 20.

c. Vr. Waerom spreekt dan Paulus niet van het ampt der Oer- righend/ als hy van de Chyffelijke ampten spreekt? 1 Cor. 12. 28.

Ant. Paulus spreekt op andere plaetsen van het politieke ampt/ maer in dese plaetsen spreekt hy alleen van de kerkelijke bedieningen in de Gemeinte/ en niet van politieke ampten/ Eph. 4. 12. Tot volmakinge der heiligen, tot het werk der bedieninge, tot opbouwinge des lichaems Christi, Matth. 28. 19.

b. Vr. Maer strijd soo een hooge bedieninge niet met de Chyffelijke nedzigheyt?

Ant.

Ant. Gantsch niet / want groote Perſonen kunnen wel nebzij
van herten zjn / Ps. 131. 1. O Heere, mijn herte is niet verheven,
1 Tim. 6. 17. 2 Reg. 22. 11 / 13.

c. Vr. Was dan het Koninglijke ampt in den Ouden Testamente,
geen figure van het Koninglijke ampt Chriſti?

Antw. Neen / Want als dit van Davids Koningrijke woord ge-
ſeid / ſoo is dat vooz hem wat beſonders getweeft; Hierom word
den bekeerden Overheden nergens beſaſt / hare ampten af te leg-
gen / als te ſien is in die Kamerling, Wet. 8. 27. en in andere meer /
Marc. 15. 43. Joh. 4. 50 / 51.

a. Vr. Is 't een Magiſtraet geoorloft iemand te dooden?

Ant. Ja / ende dat volgens Gods Wetten: Rom. 13. 4. Maer
indien gy quaet doet, ſoo vreeft, want ſy draegt het ſwaerd niet te
vergeefs, Gen. 9. 6. Die bloed vergiet, diens bloed ſal vergoten
worden door een menſche, Exod. 21. 12 / 15

c. Vr. Spreekt Paulus daer niet van Heidensche Magiſtraten?

Ant. Paulus ſpreekt ſa ſter niet van de Perſonen, maer van het
ampt der Overigheid, en geeft een leſſe vooz de volgende tijden / wan-
neer hy wel wiſt dat de Overheden ook Chriſtinen ſouden zjn: Hier
op ſtaen deſe woorden / dewelke op geen godloofe Rommeiſche Wel-
ſeren paſſen / vs. 3. Wilt gy dan de magt niet vreeſen, doet het goede
1 Tim. 2. 2. Op dat wy een ſtil ende geruſt leven leiden mogen in alle
eerbaerheid ende Godſaligheid.

c. Vr. Waerom ſeid dan Chriſtus / Matt. 5. 38: Maer ik ſegge
u, dat gy den boofen niet wederſtaet?

Antw. Hy verbied hier niet alle tegenſtaand / als blijkt / Wet. 22.
vs. 30 / 31. Waer Paulus ſelbe de beſcherminge van Soldaten heeft
gebruikt: Maer hy verbied die particuliere wreake tuſſchen Bur-
ger en Burger / Rom. 12. 17. Vergeldet niemand quaed voor quaed,
vs. 19.

c. Vr. Waerom word dan beſaſt dat men malkander de misdad
ſal vergeben? Mat. 18. 35.

Ant. God wil dat wy ſelbe ons elge wzaake niet ſullen oeffenen
op onſen even naeften: Dog hy verbied niet allerlen ſtraffe / want
anders ſoude de Magiſtraet niemant ſtraffe of boete mogen opleg-
gen / nog de Vader ſjn Kinderen tugtigen / Rom. 12. 19. En wreekt
u ſelven niet, mijn beminde, Leh. 19. 18.

b. Vr. Strijden de doodſtraffen niet tegen dit gebod / Mat. 5. 44.
Maer ik ſegge u, hebt uwe vyanden lief?

Ant. Neen: want de ſtraffen der Overigheid en verſchieden niet
niet haet / of uit wzaek / maer uit liefde tot gerechtigheid / etc. De
Joden hadden ook dit gebod van liefde / en nochtans waren dood-
ſtraffen

straffen onder haer: De summa van de tweede Tafel is/ Mat. 22. 39 Gy sult uwe naesten lief hebben als u selven. En nochtans wierd de Joden de dood straffe geboden: niet tegenstaende sy selfs haer vyanden moesten lief hebben en goed doen/ Exo. 23. 4. Lev. 19. 17.

b. Vr. Maer 'nijd men hier door niet af alle gelegentheyd om de godloose tot bekeeringe te brengen?

Antw. Neen: want de vrees des doods is haer kragtiger middel tot boetvaardigheyt / als de hope van leven soude wesen: Immer in het O. Test moest men ook sorgge dragen om de godloose te bekeeren / en nochtans warenter doe ter tijd dood-bonnissen / Deut. 22. 21. Alle lieden van de Stad sullen den wederspannigen Sone met steenen overwerpen dat hy sterve, Num. 15. 33.

a. Vr. Is het geoorloft den oorlog te voeren?

Antw. Ja/ want God heeft meermaels belast dat men soude oorlog voeren/ Judic. 20. De Kinderen Israels mackten sig op ende togen opwaerts ten huise Godes, ende vraegden God, ende seiden: Wie sal onder ons voor eerst op-trekken ten strijde tegen de Kinderen Benjamins? Ende de Heere seide, Juda voor eerst, Heb. 11. 33/ 34. Num. 21. 14.

c. Vr. Maer is dit nog wel geoorloft in den N. Testamente?

Antw. Ja/ want den Oorlogs mannen Christenen wordende/ is niet belast wyt den oorlog te scheidten: maer in tegen-deel/ daer word haer toe gelaten/ dat sy wel soldaten mogten blyven / Luc 3. 14. Johannes seide, doet niemand overlast, ende laet u vergenoegen met uwe befoldinge, Mat. 8. 10/ 11. Act. 10. 1.

b. Vr. Waerom dreygt dan God/ Gen. 9. 6. Wie des menschen bloet vergiet, zijn bloed sal door menschen vergoten worden?

Antw. God spreekt niet van een wettigen oorlog / want na het geven van dit dreygement/ heeft God in den O. Testamente belast te oorlogen: Maer God spreekt van dat onwettelyk en onregelmatig doodden / als den eenen den anderen dood wyt wraekgierigheyt/ Exod. 20. 12. Gy en sult niet dood-slaen.

c. Vr. Waerom wilde God niet dat David een Tempel soude bouwen/ dewyl hy een Krijgsman was? 1 Chzon. 28. 3.

Antw. Dit sag daer op niet/ dat hy oorlog voerde/ want dat dede hy door Gods ordze/ Ps. 18. 41 Gy gaest my de necke mijner vyanden, 1 Sam. 25. 28. Maer God wilde dat zijn Huis soude gebouwt worden in een tijd van vrede/ en van minder bekommeringe/ op dat dit werk te beter soude voort-gaen / 1 Reg. 5. 3. Salomon seide tot Hiram: Gy weet dat mijn Vader David niet en konde den Heere een Huisbouwen, van wegen de oorlogen, daer mede sy hem omcingelen, vs. 4. Maer nu heeft de Heere God my van rontom ruste gegeven.

b. Vr. Hoe is dese voorspelling van 't Christen volk te verstaen / *Esa. 2. 4.* Sy zullen hare swaerden slaen tot spade, ende haer spiefen tot sickelen: Het eene volk sal tegen het ander volk geen swaerd opheffen, nogte sy en sullen geen oorlog meer leeren?

Ant. Dit moet verstaen worden niet letterlijk, want dan soude dese voorspellinge nog niet vervult wesen: maer geestelijk, van de geestelijke vrede tusschen Joden en Heydenen / gelijk ook dese prophetie te verstaen is / *Esa. 11. 6/7.* De wolf sal met het Lam verkeeren, &c. *Eph. 2.* Hy is onse vrede, die dese twee een gemaakt heeft.

c. Vr. Maer seyd niet Paulus / *2 Coz. 10. 4.* De wapenen onses krijgs en zijn niet vleeschelijk?

Antw. Paulus spreekt hier niet van uiterlijke, maer van de geestelijke vanden / en dooz wat wapenen men tegen den Duivel, de Wereld, ende het Vleesch moet stryden, *Eph. 6. 11.* Doet aen de geheele wapen-rusting Gods, op dat gy konnet staen tegen de listige omleidinge des duivels, *vs. 14/ 15/ 16.*

b. Vr. Leert Christus onse Vrede-vorst niet dat wy het aerdsche sullen veragten / en in vrede leven / geen oorlog om het tijdelijke opnemende? *Esa. 9. 6. Col. 3. 1/ 2.*

Antw. Christus is onse Vrede-vorst, ten opsigte van de geestelijke vrede / maer wterlijke vanden komen ons over om sijnent wille / *Mat. 10. 34.* En meind niet dat ik gekomen ben om vrede te brengen op deraerde: Ik en ben niet gekomen om vrede te brengen, maer het swaerd. Wy worden dikwils bestreden om de ware Religie / en niet alleen om het tijdelijke. Immer het is niet ongeoorloft / dat men het tijdelijke ook soekt te bewaren / *1 Tim. 4. 8.* De godsaligheid is tot alle dingen nut, en heeft de belofte van het tegenwoordige, en van het toekomende leven, *Rom. 12. 18.*

a. Vr. Is het wel geoorloft dat men regt en pleit?

Ant. Ja: want men kan anders tot zijn goed en gerechtigheid dikwils niet komen / 't welk men noodig heeft van doen tot onderhoud van sijn Huisgesin / *1 Coz. 6. 4.* Soo gy dan gerigt-saken hebt, die dit leven aengaen, settet die daer over, die in de Gemeinte minst geagt zijn, *1 Tim. 5. 8.* Soo yemand de sijne, en voornamelijk sijn Huisgenoten niet en versorgt, die heeft het geloove verloochent, en is erger dan een ongeloofige, *Act. 25. 10.* Paulus seide, ik sta voor den Regerstoel des Keisers, daer ik geoordeelt moet worden, *1 Tim. 2. 2.*

c. Vr. Hoe seyd dan Christus / *Matth. 5. 40.* Soo iemand met u regten wil, ende uwen rok neemt, laet hem ook de mantel?

Antw. Christus en spreekt daer niet van het geoorloft regten en pleiten booz de Magistraet / maer van het dzagen van ongelijk /

liever als sig te zoeken / en van twisten / en vechterpen tusschen
particuliere Personen / die vol waekigierighepd en ongelijk steken /
gelijk sijn heele reden op particuliere berongelijkingen siet / vs. 41.
Soo wie u dwingen sal een mijle te gaen, gaet met hem twee mijlen,
vs. 39. Phil. 4. 5.

b. Vr. Hoe seid van Paulus / 1 Coz. 6. 1. Derst yemand van u-
lieden, die een sake heeft tegen een ander, te regte gaen voor onregt-
veerdige, en niet voor de heilige?

Ant. Paulus bestrafst het ongelijk datse malkanderen aen deden /
ende het er gerlijk pleiten der Chzistenen vooz Heidensche Magistra-
ten: maer hy spreekt alle regt-borderinge niet tegen / ja kend die vooz
goet / deweske voor Heilige geschied, vs. 1. vs. 4. Soo gy dan gerigt-
saken hebt die dit leven aengaen, settet die daer over, die in de Ge-
meinte minst geagt zijn.

Morgen-gefang op de seven-en-twintigste dag van de Maent.

Stemme. Ps. 72: Wilt dog u gerigt overgeven, &c.

1. **D**E Opper-magt / de aerdsche Goden
Zijn Godes ordening /
Ten dienst van de gemeypne nooden /

En tot regts-bordering ;
De Koning en ook d'oude Riegers /
Stelde Godes eygen hand /
Soo zynse nog ook tot Beslegters
Van twist vooz 't gantsche Land.

2. Het zwaerd is aen de Opper-magten
Van God ter hand gesteld /
Tot straf van die Godes Wet veragten :
Sy hebben ook 't geweld
Om Oorlog wettiglijk te voeren /
De Dyand te verslaen /
En voozts al die het Volk beroeren /
Met kragt tegen te staen.

3. God geve ons dog vrome Riegers /
Getrouw in hand en mond :
God make haer tot rechte Stigters
Vooz kerk en vooz 't Verbond :
Soo kan ook selfs de vroomste Chzisten /
Ten dienst van pder een /
Beslegter sijn van Burgers twisten /
En Dienaers van 't gemeen.

Van de Gods-dienst,

De acht-en-twintigste Dag.

a. Vr. Hebben de Christenen geen andere Wetten te gehoorzamen/ als de wetten van de Overigheyt?

Antw. Ja sy: Want sy moeten insonderheyt Gods Wetten gehoorzamen/ Deut. 10. 12. Nu dan Israel, wat eischt de Heere uwe God van u; dan den Heere uwe God te vreesen, in alle zijne wegen te wandelen, ende hem lief te hebben, ende den Heere uwen God te dienen, met u gansche herte, met u gansche ziele, vers 13. Om te houden de geboden des Heeren, ende sijne insettingen, die ik u heden gebiede, u ten goede, Mat. 22. 21. Geest den Keiser dat des Keisers is, ende Godes dat Gode is, Rom. 12. 11.

b. Vr. Wat is de Gods-dienst?

Ant. De Gods-dienst is een heylige band der ziele/ waer door de mensche sig selven geheel aen God ten dienste over-greeft/ Rom. 6. vs. 22. Maeu nu van de sonde vry gemaekt zijnde, ende Gode dienstbaer gemaekt zijnde, hebt gy uwe vrugt tot heiligmakinge, ende het einde, het eeuwige leven, Rom. 6. 17/ 18/ 19. Ps. 116. 16. Heere ik ben u kneegt.

c. Vr. Is dit hier toe genoeg / dat men het met een sekere leere houdt / en die belijdt?

Ant. Neen; want de kennisse en belijdenisse van een leere kan ook sijn in een onherboren ziele / Mat. 7. 22. Vele sullen seggen in dien dage, Heere, Heere, en hebben wy niet in uwen name gepropheeteert? 1 Cor. 13. 1. Al had ik alle de kennisse, en wist alle verborgenheit, en dat ik de liefde niet en hadde, so ware ik niets, Tit. 1. 16.

c. Vra. Waer in bestaet dan de Religie?

Ant. De Religie bestaet in rechte kennisse Gods, ende in een sijnere Gods-dienst, Tit. 1. 1. Het is een kennisse der waerheid die na de godsaligheid is, 2 Pet. 1. 5. Voegt tot u gelcove deugt, Jac. 1. 27.

c. Vr. Waer na moet de Religie worden aenroeffeld?

Ant. Alleen na het beschreven Woord Gods / 2 Tim. 3. 17. Alle de Schrift is van God in-gegeven, ende is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwisinge die in de rechte veerdigheid is, vs. 17. Op dat de mensche Gods volmaekt zy, tot alle goet werk volmaektelijk toe-gerust, Deut. 2. 4. Act. 17. 11. Sy ondersogten dagelijks de Schriften.

b. Vr. Is't dan niet genoeg dat men de Religie volget / die de Doop-onders hebben gehad?

Ant. Neen/ want die konnen gedwaelt hebben Esai. 20. 18. En wandelt niet na de Inssettingen uwer vaderen. Zach. 1. 4. Weest niet als uwe Vaderen, Lxx. 14. 26.

a. Vr. Is't niet genoeg dat men in de Godsdienst de gewoonte des Lands volge / en de openbare Kerke ?

Antw. Neen: want de Geloovige moet in sijn eygen herte versekeret zijn / dat hy de waarheyt heeft / 2 Coz. 13. 5. Ondersoekt u selven of gy in den geloove zyt, Gal. 6. 5. Jer. 7. 4. Vertrouwt u niet op valsche woorden, seggende, des Heeren Tempel, des Heeren Tempel, des Heeren Tempel zijn dese, 2 Tim. 1. 12. Ik weet wien ik geloof hebbe.

c. Vra Is't niet genoeg dat men een goede meininge heeft in 't geen men doet ?

Ant. Neen: want men kan in een goede meininge een valsche Godsdienst hebben / Col. 2. 23. Leeringen der menschen hebben een schijn van wijsheid in eigenwilligen Godsdienst, ende in nedrigheid, ende in het lichaem niet te sparen, dog en zyn niet in eenige waerde, 2 Sam. 6. 7. Matth. 15. 9.

a. Vr. Wie moet men Godsdiensstelyk eeren ?

Ant. Alleen den waren God / Matth. 4. 10. Den Heere uwen God sult gy aanbidden, ende hem alleen dienen, Gal. 4. 8. Esa. 42. 8. Ik ben de Heere, dat is mijn Naem, iken sal mijn eere geen anderen geven, nogte mijnen lof den gesneden Beelden.

b. Vr. Waerom moet men God alleen aanbidden en dienen ?

Ant. Om dat hy de Godlyke eere alleen waerdig is: En ook om dat hy alleen onse noden en gebeden kend, en ook alleen helpert kan en wil, Ps. 50. 15. Roept my aen in den dag der benauthheid, ik salder u uithelpen, ende gy sult my eeren, 1 Kieg. 8. 39. Gy alleen kend het herte aller menschen, Jer. 9. 13.

c. Vr. Hoe worden die lieden genaemt / dewelke aen pemand anders Godlyke eere betoefsen / als alleen aen den waren God ?

Ant. De Schryfture noemt deselvige / Afgodendienaers: ende hare Godsdienst / Afgoderie, 1 Coz. 10. 7. En word geen Afgodendienaers, Apoc. 21. 8. Act. 17. 16.

c. Vr. Wat is Afgodery ?

Antw. Afgodery is soo een Godsdienst / waer in men eenig Schepsel met Godsdiensstige eere dient / Gal. 4. 8. Maer doe als gy God niet en kendet, diendet gy de gene die van naturen geen Goden zyn, 1 Coz. 8. 4. 1 Joh. 5. 21.

a. Vr. Mag men de Engelen Godsdiensstige eer betoefsen ?

Ant. Neen: Col. 2. 18. Dat u niemand overheersche na zynen wille in nedrigheid, ende dienst der Engelen, Apoc. 19. 20. Ik viel voor ten Engel neder om hem aen te bidden, ende hy seide tot my, fiet dat gy dit niet en doet, ik ben u mede-dienstknegt, aenbid God. Apoc. 22. 9.

b. Vr. Waerom heeft dan Abraham de Engelen aengebeden / Gen. 18. 2. Abraham boog sig ter aerde ?

Ant. Abraham kende dese Engelen niet voor Engelen / soo dat sijn nederbuigen, maer een burgerlijke eerbiedigheyt is geweest / na de wyse van dat Land / Heb. 13. 2. Sommige hebben onweten- de Engelen geherbergt, Gen. 23. 7.

c. Vr. Had Jacob den Engel niet aen / Gen. 48. 16. De Engel, die my verlost heeft van alle quaed, zegene dese Jongers ?

Ant. Neen / dit was maer een wensch van de bystand des Engels / of wil men dit neemen voor aenbidden / Jacob had dien Engel aen / dog dit was geen geschapen Engel / maer de Engel des Verbonds, de Sone Gods / die Jacob daer voor erkende / Gen. 28. 16. Gewisselijk is de Heere aen dese plaetse, Mal. 3. 1. Gen. 31. 42.

e. Vr. Bid de Kerke David niet aen in dese woorden / Ps. 132. 1. O Heere ! gedenkt aen David, aen al sijn liiden ?

Ant. Neen : Maer de Kerke bid God aen ; ende verhaeld van Davids liiden / om God / menschelijker wyse voor te stellen / sijn Genade-verbont en beloften aen David gedaen voor sijn Nakomelingen / 2 Par. 6. 16. Ende nu Heere God Israels, houd uwen Knecht mijnen Vader David, dat gy tot hem gesproken hebt, seggende, geen man en sal van voor mijn aengesigte afgesneden worden, die sitte op den Throon Israels.

c. Vr. Waerom sijn die seven Geesten aengebeden ? Apoc. 1. 4.

Ant. Hier door word afgebeeld de H. Geest / en geen geschapen Geesten / want nergens worden dese gesteld onder de Aenbidders in den Hemel : De H. Geest word hier als seven Geesten vertoont / ten opsigt van sijn veelvuldige gaven aen dese seven Gemeeynten ; welke anders genaemt worden / Ap. 4. 5. Seven vierige lampen brandende voor den Throon, welke sijn de seven Geesten Gods, Ap. 5. 6.

a. Vr. Bidden dan de Heyligen niet voor ons in den Hemel ?

Ant. Niet in 't bysonder / met kennisse van onse particuliere nodden / Esa. 63. 16. Abraham en weet van ons niet, Eccl. 9. 5. De doode en weten niet met allen, 2 Reg. 22. 19.

c. Vr. Wat sal men dan op dese plaetsen seggen ? Apoc. 5. 8. De vier-en-twintig Ouderlingen vielen voor het Lam neder, hebbende elk Cytheren ende goude Phiolen, zijnde vol reukwerks, welke sijn de gebeden der Heyligen, Apoc. 8. 3/4 Apoc. 6. 10.

Ant. Dese plaetsen konnen maer ten hoogsten bewiisen / dat de Heylige in den Hemel hierig sijn in gebeden en dankseggingen / maer niet datse dese gebede en dankseggingen doen met bysondere kennisse voor particuliere personen die op der aerde sijn : Het sijn haar eigen Loffangen / waer mede sy God voor haar selven dienen

dienen / ofte ten hoogften / sy bidden maer voor de Kerke in 't gemeyn / gelijk wy bidden voor de Kerke in 't Oosten en Westen, daer wy niemands nood in 't bysonder kennen / Apoc. 14. 3. Sy songen als een nieuw gefang voor den Throon, Apoc. 15. 3.

c. Vr. Wat is dan dit te seggen / Act. 15. 1. De Heere seide tot my; al stond Mose ende Samuel voor mijn aengesigte, soo en soude dog mijn ziele tot desen volke niet wesen?

Ant. De fin is: Al waren die heylige Mannen nog in 't leven / en baden voor dit Volk / soo souden sy te vergeefs bidden / Ezech. 14. 14. Of schoon dese drie mannen, Noah, Daniel, ende Job, in 't midden des selven waren, sy souden door hare gerechtigheid alleen hare zielen bevrijden, Erod. 32. 33.

c. Vra. Moet men dan de Heylige gantsch geen eere aendoen?

Ant. Men mag haer geen Godsdienstige eere aendoen / nogtans maect men haer eeren daer mede dat men van haer goede gedagtenis behoud / en dat men haer exempel van deugt soekt na te volgen / Heb. 13. 7. Gedenkt uwe Voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben, ende volgt haer gelove na, aenschouwende de uitkomsten harer wandeling, Jac. 5. 11. Heb. 11.

b. Vr. Moet men de Reliquien van afgestorven Heylige niet Godsdienstelijk bewaren / en eeren / om een sonderlinge kragt te welke in deselve is?

Ant. Neen het is een schandelijke afgoderpe / dat men Godsdienstige eere geeft aen soodanige doode dingen / 1 Joh. 5. 21. Kinderkens bewaert u selven van afgoden, 1 Cor. 10. 19. Jude vs. 9.

b. Vr. Waerom hebben dan de Reliquien van Elisa een doode levendig gemaect? 2 Reg. 13. 21.

Ant. Dese doode beenderen zijn daerom noyt aengebeden: Al die kragt is van de doode beenderen niet afgekomen / maer van God; gelijk in diergelijke saken meermals is te sien / 2 Reg. 5. 14. Naaman doopt sig in de Jordaen seven mael, na het woord van de Man Gods, ende zyn vleesch quam weder, gelijk het vleesch van een kleinen jongen, ende hy werd rein, Act. 3. 12.

c. Vr. Hoe is 't dan te verstaen / dat de kleederen van Christus, de schaduwe van Petrus, de sweet-loeken van Paulus, hebben sieke gesont gemaect? Mat. 9. 21. Act. 5. 15. Act. 19. 12.

Ant. Dese kragt stak niet in dese wyterlijke dingen / maer God dede op die tijd extraordinaire wonderen door die dingen / tot bevestiginge des Evangeliums: dese kragt ging niet wyt van de kleederen / maer van Jesus selve / Marc. 5. 30. Jesus kennende in hem selven de kragt die van hem uitgegaen was: keerde hem om in de Schare, ende seide, wie heeft mijne kleederen aengerackt, Act. 3. 12.

Petrus

Petrus seide, Gy Israelitische Mannen, wat verwondert gy u over dit, of wat siet gy soo sterk op ons, als of wy door onse eygene kragt ende godsaligheid desen hadden doen wandelen; vs. 16. Door het geloove in Jesum heeft sijn hand desen gesterkt, Joh. 5. 4.

a. Vr. Mag men den Beelden Godsdienstige eere betwijfen?

Ant. Neen / want hier tegen leyd klaerlyk het tweede gebod / Exod. 20. 4 Gy en sult geen gesneden beeld, nog eenige gelijkenisse maken, vs. 5. Gy en sult u voor die niet buigen, nog haer dienen, Deut. 4. 15/ 16/ 17. Deut. 27. 15.

b. Vr. Siet dit niet alleen op de Heydensche Beelden?

Ant. Neen: maer het siet op alle Beelden / om dat de reden op alle Beelden past / ook op de Beelden der Joden / Esai. 40. 18. By wien wilt gy God vergelijken, Rom. 1. 23. Sy hebben de heerlijkheid des onverderffelijken Gods verandert in de gelijkenisse van een verderffelijk mensche, Deut. 4. 15/ 16.

a. Vr. Mag men God wel dienen door een Beeld?

Ant. Neen: want ook is dit afgoderye / Act. 7. 41. Sy maekten een Kalf in die dagen, ende bragten offerhande tot den afgod, Jud. 17. 3. 1 Kieg. 12. 27/ 28.

a. Vr. Mag men dan geen Beelden van God hebben?

Ant. Neen: Esai. 40. 18. By wien dan sult gy God vergelijken, of wat gelijkenisse sult gy hem toepassen, Deut. 4. 15. Rom. 1. 23.

c. Vra. Waerom hebbense dan in het O. Test. in den Tempel Cherubinen gehad / als ook de metale Slange?

Ant. Dese dingen sijn van God selve ingestelt / dewelke geen Beelden sijn geweest tot Godsdienstige eere / want de Cherubinen stonden in het Heylige der Heyligen / daerse van het volk niet konden waerden gesien: En de kopere Slange is weg gedaen als bekend wierd / dat mensse rookte / 2 Kieg. 18. 4. Hiskia verbryfelde de kopere Slange, die Mose gemaekt hadde, om dat de Kinderen Israëls tot die dagen roe haer gerookt hadden.

b. Vr. Waerom heeft God dan hem selven somtijds in sekere gedaente vertoon?

Ant. Tot bewijs van sijn bysondere tegenwoordigheyt / en niet om daer na een Beeld te maken / want die vertooningen sijn verscheyden geweest in bysondere teekenen, Deut. 4. 15. Wagt u dan wel voor uwe zielen, want gy en hebt gene gelijkenisse gesien, ten dage als de Heere op Horeb uit het midden des viers tot u sprak, vs. 16. Op dat gy niet verdervet, en maket u iets gesnedens, de gelijkenisse van eenig beeld, de gedaente van Man of Wijs, Esai. 40. 28. Rom. 1. 23.

a. Vr. Wat is het beste beeld van God?

Ant. Den nieuwen mensche, bestaende in gerechtigheyt en heilighent

heyt/ Col. 3. 10. Dat gy aengedaen hebt den nieuwen mensche die vernieuwt word tot kennisse na het evenbeeld des gene die hem geschapen heeft, Eph. 4. 24. Dat gy den nieuwen mensche soudet aendoen die na God geschapen is in gerechtigheid en heyligheid.

Morgen-gefang op de agt-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 15. Wie is 't die sal wonen eenpaer, &c.

1. **W**ie is 't die God ten Hemel waegt?
't Is die 't Beloof tragt te vermeerren /
En die de Godsdienst regt betragt /

Die boben God ook niet en agt /
En nebens God niemand niet wil eeren.

2. Ik dien een God, soo eyscht zijn Wet /
Geen Engel of gestorven Dromen /
Geen beelt doet my hier in belet /
't Hert is alleen op God geset /
'k Derf anders tot zijn Thoon niet komen.

3. Verneder my ook voor mijn Heer,
Ik offer aen den Geest gebeden:
Dan soek ik verder niemand meer /
Maria doe ik nimmer eer:
Rogtans ik agt haer reyne zeden.

4. Ik kus nog Hoofd / nog hert / nog hand:
Nog iets van Heyl'ge naer gelaten /
Deel min een lap / een schoe / een tand /
O botte Pausdom misverstand /
Wat sullen u die dingen baten.

Van de Sabbath.

De negen-en-twintigste Dag:

a. Vr. Hoe heelderley is de Godsdienst?

Ant. De Godsdienst is / ofte een bysondere Godsdienst van
nder Christen by hem selven: ofte een openbare in de Gemeente/
Heb. 10. 15. Laet ons onse onderlinge by-een komste niet na-laten.
Act. 2. 1. Sv waren alle eendragtigh by een, Matt. 6. 6.

b Vr. Heeft de bysondere Godsdienst eenen sekeren tijd?

Ant. Daer toe is van God geen sekeren tijd gestelt / als in 't ges
mepn / dat men daer in seer dikwils besig moet zijn Luc. 18. 1. Ie
sus seide haer een gelijkenisse daer toe streckende, dat men altijd
bidden moet, ende niet vertragen, 1 Theff. 5. 17. Bid sonder op
houden, Ps. 55. 18. 's Avonds, 's morgens, ende des middags sult
gy mijne stemme hooren.

a. Vr. Heeft de openbare Godsdienst eenige sekere tijd?

Ant. Ja: dewijl de Gemeente is het Koningrijke Gods, en een openbare Psamen-koninkte van Gods Volk / soo heeft de Koning van dit Rijke daer op ordze gestelt / Ps. 110. 3. U volk sal seer gewillig zijn op den dag uwer Heirkragt in heilige gieragie, Ps. 118. vs. 24. Apoc. 1. 10. Ik was in den Geest op den dag des Heeren.

b. Vra. Soude Adam vooz den val ook een vaste tijd des Godsdienst hebben gehad?

Antw. Ja: want God heeft ook doe aen hem gegeven den seivensten dag van de Schepplinge / Gen. 2. 3. God heeft den seivensten dag gezegent, en dien geheiligt, om dat hy op den selven dag gerust hadde van al sijn werk, Erod. 20. 11. Heb. 4. 4.

c. Vra. Moet dit niet verstaen worden na den val Adams?

Ant. Neen / want als God het werk van den seivensten dag opnam / soo was alles seer goed / Gen. 1. 31. God sag alles wat hy gemaekt hadde, ende siet, het was seer goed: doe was 't avond geweest, ende het was morgen geweest, de seive dag, Gen. 1. 27.

b. Vr. Wat tijd van openbare Godsdienst hebben de Patriarchen gehad vooz de tijden van Moses?

Ant. Sy hebben de seivenste dag gehad die God na de Schepplinge had ingesteld / Erod. 26. 22. Het geschiede op den seivensten dag, dat sy dobbeld brood versamelden, Erod. 16. 5 / 13 / 28.

c. Vra. Waer komt het dan van daen / dat men soo weynig van de Sabbath der Patriarchen leest in de H. Schrifst?

Ant. Daer zijn veel dingen die doe by haer geweest zijn / daer men niet van leest / als nameeljk / van haer Godsdienst / Gebeden / Offerhanden / Bekeeringe / etc. En dit / oar dat die korte Historie van Genesis maer sommige bysondere dingen aentepkent: ja / men leest ook niet daer na iets van den Sabbath van dat Israel in Canaan is gekomen / tot de tijden van Elia toe / zijnde wel een tijd van agt hondert jaer / 2 Kieg. 4. 23. In welchen tijd de Sabbath is onderhouden geweest; Het is bewijs genoeg van de Sabbath der Patriarchen / dat Moses / nu ontrent drie weken vooz het geben van de Wet op Sinai, daer van spreekt / als van een bekende sake / Erod. 16. 23. Morgen is de ruste, de H. Sabbath des Heeren, Erod. 16. 1.

a. Vr. Wat ordinaire tijd van openbare Godsdienst hebben de Joden gehad?

Antw. Gesevige sevende dag, dewelk God op niemods in sijn Wet heeft vast gestelt ook vooz haer / Erod. 20. 10. De sevende dag is de Sabbath des Heeren uwes Gods, Deut. 5. 14.

a. Vr. Wat naem heeft dese dag doorgaens gehad?

Ant. Sabbath, Esai. 56. 2. Die den Sabbath houd, Esai. 58. 13.

c. Vr. Waerom wierde een Sabbath genaamt?

Ant.

Ant. Om dat het een rust-dag was / ter gedagtenisse van Gods ruste op den seivensten dag na de Scheppinge / *Exod. 20. 10.* Maer de sevende dag is de Sabbath des Heeren uwes Gods : dan en sult gy geen werk doen, nog u sone, nog u dogter, nog u dienst-knagt, nog u dienst-maegt, nog u vee, nog u vreemdeling die in uwe poorten is, *vs. 11.* Want in ses dagen heeft de Heere Hemel ende aerde gemaekt, de zee, ende alles wat daer in is, ende hy ruste ten sevendenden dage : daerom zegende de Heere den Sabbath, ende heiligde den selven, *Exod. 29. 12. Gen. 2. 2.*

b. Vr. Hadden de Joden niet meer Sabbathen als den seivensten dag?

Ant. Ja: alle hare Feest-dagen, wierden ook Sabbathen genaemt / om dat men daer in ook moest rusten / *Ezech. 20. 11.* Daer toe gaf ik hen mijne Sabbathen, *Lev. 43. 15. Exod. 23. 11.*

c. Vr. Wat onderscheit is 'er tusschen de Sabbath van den seivensten dag, ende tusschen de Sabbathen der Feest-dagen?

Ant. De Sabbath van den seivensten dag in orde is gesteld om altyd te dueren / maer de andere Sabbathen van Feest-dagen waren maer vooz een tijd / tot dat de Messias komen soude / *Col. 2. 17.* welke zijn een schaduwe der toekomende dingen, maer het Lichaem is Christus, *Gal. 4. 10. Heb. 10. 1.*

c. Vr. Is dan het vierde Gebod een morael Gebod?

Ant. Ja: want morael is soo veel te seggen als 't geen de zeden en manieren van Gods dienst / en van Gods saligheyt aengaet: Nu het vierde Gebod gebiedt de tijd vooz openbare morale pligten van Gods dienst en gods saligheyt: Daerom wort het in de morale Wet der thien geboden gesteld / *Deut. 5. 12.* Onderhoud den Sabbath-dag dat gy dien heiliger, gelijk als de Heere uwe God u geboden heeft, *Exod. 20. 8.*

c. Vr. Is dan niet ceremoniaels in dit vierde Gebod?

Ant. Het woord ceremoniaal word genomen / ofte vooz 't gene vooz een seker tijd maer is in-gesteld; ofte vooz een uitwendige beffeninge in de Gods-dienst: ofte vooz net dat een voor-beeld en figure is van de Messias. Het vierde Gebod heeft in alle drie dese hetskenissen net ceremoniaels bin sig gehad in de practijke. (1.) De seivenste dag / na de Scheppinge te rekenen / is ceremoniaal, dat is / dit was maer vooz die tijd vooz de Joodsche Kerke / *Col. 2. 16.* Dat u dan niemand en oordeelt in spijs of drank, ofte in het stuk des Feest-daegs, ofte der nieuw: maen, ofte der Sabbathen, *Gal. 4. 10.* (2.) Het vierde Gebod belast de t'samen-koen'te tot de openbare Vergaderingen / en dat om aldaer de uitwendige Gods-dienst te gebruyken / en soo gebiedt het de Ceremonien der Kerke dan waer te nemen /

nemen/ Ps. 92. 1. Een Lied, een Psalm op den Sabbath-dag, Ps. 59. 6.

(3.) Ook was den Sabbath der Joden daer in ceremoniæel, dat is/ een figure, en voorbeeld, datse in haer Gods-dienst had dubbelde offerhanden: en datse af-beelde de ruste des Hemels/ Num.

28. 9. Maer op den Sabbath-dag twee volkomene eenjarige Lammeren, Heb. 4. 9. Daer blijft dan een ruste over voor het volk Gods.

b. Vr. Was'er niet iets ceremoniæels ten opsigte van de ruste der Joden van haer werk?

Ant. Ja: want haer rusten van arbejd/ was niet alleen om daer dooz de Gods-dienst te beter te kunnen plegen: maer het rusten selve was doe een bequame af-beeldinge van de geestelijke ruste des N. Testaments/ af-beeldende Christi ruste in den grave: Hierom was ook dit ceremoniæel voor die tijd/ dat de Heere de Arbejders op den Sabbath met de dood wilde gestraft hebben/ Exod. 31. 14.

Onderhoud dan den Sabbath, dewijle hy u lieden heilig is: Wie hem ontheyligt, sal sekerlyk gedood worden: want een yegelyk die op den selven eenig werk doet, die ziele sal uit-geroeit worden uit het mi den harer volkeren, Num. 15. 35. Gal. 4. 1/2.

b. Vr. Van wat werken moesten de Joden rusten?

Ant. Van alle dienstbaer en wekelijks werk op het veld/ op de markt/ in de huysen/ etc. Lev. 23. 21. Geen dienst werk sulc gy doen, Neh. 13. 16. Amos 8. 5.

c. Vr. Wat is dan eygentlyk de morale nature van het vierde Gebod/ 't welck over een komt met de wet der naturen/ ende daerom niet kan afgeschafft worden?

Ant. Het wesen van het vierde Gebod bestaet eygentlyk hier in/ dat men moet hebben een vaste rust-tijd om den openbaren Gods-dienst na Gods Wetten te verrigten/ (welke dat nu die tijd sal zijn/ dat heeft de Heere bepaelt/ na zijn wel-geballen/ en na veranderingen der tijden) soo dat het wesen van het vierde gebod leyd in dese woorden/ Deut. 5. 12. Onderhoud den Sabbath-dag, dat gy dien heiligt: gelijk als de Heere uwe God u geboden heeft, Exod. 16. 23.

Mat. 5. 18. Voorwaer segge ik u, tot dat de Hemel ende de Aert te voor-by gaen, en sal daer niet een jota, nog een titel van de Wet voor-by gaen.

a. Vra. Wat morale, en altijd duerende pligten der Gods-dienst bereytschte de Sabbath der Joden?

Antw. Dese na-volgende: (1.) Het te samen komen in de Vergader-plaetsen tot de Gods-dienstige oeffeningen/ Luc. 4. 16.

Jesus quam tot Nazareth daer hy opgevoed was, ende ging na zijn gewoonte, op den Sabbath-dag in de Synagoge, Heb. 10. vs. 25.

(2.) Openbare gebeden en dankseggingen doen/ Ezech. 46. vs. 3.

Ook sal het Volk des Lands aenbidden voor de deure der selver poorte, op de Sabbathen, Act. 2. 42. (3.) Psalmen singen/ Ps. 92. 1. Een Lied, een Psalm op den Sabbath-dag, 1 Coz. 14. 15. (4.) Het booz-lesen van de Schrifture/ Act. 13. 14. Ende gegaen zijnde in de Synagoge op den dag des Sabbathis, saten sy neder, vs. 15. Ende na het lesen der Wet ende der Propheten, sonden de Oversten der Synagogen tot haer, &c. Luc. 4. 16 (5.) Het pzediken van Gods Woord/ Act. 15. 21. Moses heeft'er van oude tijden in elke Stad die hem pzediken, ende hy word op elken Sabbath in de Synagogen gelesen. 2 Tim. 4. 2. (6.) Het versozgen van aelmoessen / en ander onderhoud booz arme / ende booz de Godsdienst / Marc. 14. 41. Jesus geseten zijnde voor de Schat-kiste, sag hoe de schare gelt wierp in de Schat-kiste, 1 Coz. 16. 2.

a. Vr. Soude dan dit vierde Gebod nog sijn kraegt hebben onder de Chzistenen ?

Ant. Ja / booz soo veel als het morael is / want de morale sijn niet afgeschafft / daerom heeft de Heere deselve met sijn Dinger in steene Tafelen in-geschreven/ Matth. 5. 18. Voorwaer segge ik u, tot dat de Hemel ende de Aerde voorby gaen, en sal daer niet een jota, nog een tittel van de Wet voor by gaen, Exod. 31. 18. De twee Tafelen, beschreven met de vinger Gods, Exod. 34. 28.

b. Vr. Waerom noemt dan Paulus de Sabbathen schaduwen ? Col. 2. 17.

Ant. Paulus siet hier op de Joodsche Sabbathen / en merkt de Sabbathen aen booz soo veel als deselve op de Joodsche wijsse gehouden wierden / met offerhanden / Ceremonien / en ook met de Joodsche Insettingen / tegens de loep van Chzisti regeringe aen / vs. 22. Welke dingen alle bederven, door het gebruik na de geboden en leeringen der menschen ingeset, vs. 14 / 19.

a. Vr. Wat bestraft dan Paulus / Gal. 4. 10. Gy onderhoud dagen, ende maenden, ende tijden, ende jaren ?

Ant. Het selve dat hy Col. 2. 16 / 17. bestraft / namelijk / dat de Chzistenen op de Joodsche maniere / volgens de Wet der Ceremonien / de Joodsche Feest-dagen en Sabbathen nog onderhielden / also noodzakelijk / en als Ceremonien die op de komste des Messie waren siende / het welke sreed tegens het Chzistendom aen / vs. 11. Ik vreesse voor u, dat ik niet eenighins te vergeefs aen u gearbeyd hebbe, Gal. 5. 2.

a. Vr. Wat tijd van openbare Gods-dienst houd het Chzistendom ?

Ant. Den eersten dag der weke, in plaetse van den sevensten dag, Act. 20. 7. Ende op den eersten dag der weke, als de discipelen-by een ge-

gekomen waren, 1 Coz. 16. 2. Op elken eersten dag der weke.

b. Vr. Zijn de Christenen aen een sekeren tijd verbonden?

Ant. Ja / en dat uyt kraegt van het vierde Gebod, 't welk niet is afgeschafft in zyn wesentlijke verpligtinge / om een vasten tijd van openbaren Gods-dienst te hebben / Deut. 5. 12. Onderhoud den Sabbath-dag, Matt. 5. 18.

c. Vr. Is het niet een bewijs van een kleyn gelove / dat men nog dagen onderhoud / volgens het seggen van Paulus / Rom. 14. 5 / 6.?

Antw. Neen: want hy spreekt van sterk geloovige Christenen uyt de Heydenen / dewelke den dag des Heeren hielden boven den Joodschen dag: ende hy spreekt van zwach-geloovige Joden / dewelke nog aen al haer Joodsche feest-dagen bleven hangen: daerom seyd hy / vs. 6. Die den dag waer neemt, die neemt hem waer den Heere, dat is / den Heere Christo, vs. 9. 14.

b. Vr. Op wat gronden houden wy den eersten dag der weke, dat is / den Sondag, in plaetse van den sevenften?

Ant. Behalven de reden / genoumen van de opstandinge Christi uyt den dooden, soo hebben wy dese redenen tot onderhoudinge: (1.) De practijke en gewoonte van Christus selve / en van zijne Apostelen / Jo. 20. 26. Ende na agt dagen waren sijne discipelen wederom binnen, ende Thomas met haer, ende Jesus quam als de deuren gesloten waren, ende stond in het midden, ende seide, vrede zy u liden, Act. 20. 7. (2.) Het gebod van Paulus / 1 Coz. 16. 2. Op elken eersten dag der weke legge een ygelijk van u yet by hem selven weg, (3.) De naem die de dag dzaegt / Apoc. 1. 10. Ik was in den Geest op den dag des Heeren.

c. Vr. Dooz wiens last is de sevende dag verandert in de eerste dag der weke tot een Sabbath-dag?

Antw. Ofte dooz last der Apostelen / ofte 't gene waerschijnelijker is / dooz Jesum Christum selve / Act. 1. 3. Hy sprak met haer van de dingen die het Koninkrijke Gods aen-gaen, Apoc. 1. 10. Op den dag des Heeren, Mat. 12. 8. De Sone des Menschen is een Heere ook van den Sabbath.

Morgen-gesang op de negenenwintigste Dag van de Maent.

Stemme: Psalm 116. Ik heb den Heer lief, &c.

1. **G**ods volk heeft tot sijn dienst een vaste tijd:
Selfs Adam kreeg den last van seven dagen:
Dees Sabbath ook de Patriarchen sagen /

En 't werk moest doe van Joden zijn vermisjd.
2. Gods Wet steld vast / dat 't sevende gedeelt
Van onse tijd ten Gods-dienst zy gegeven /

't Leid ook tot last van ons die nu nog leven /
 Hoewel dit meenig Christen seer verveelt.

3. De strenge rust op straf zelfs van de dood /
 Het dubbelen van hare Offerchappen :

Ook 't af beeld van ons Heeren stille slapen
 In 't graf was doemael eygen aen de Jood.

4. Maer Tempelgang / de Psalmen / en 't Gebed /
 Het Prediken / de Welmis / en het lesen
 Van de Schriftuer / zijn nu nog als voor desen /
 Door Christenen een vaste Sabbath's-wet.

5. Soo moet de markt / de hal / de straet / het velt /
 Het huysgesin en ook de winkel rusten /
 Op dat wy ons in God mogen verlusten :
 Het noodige alleen is by gestelt.

Van de Staet na dit leven.

De dertigste Dag.

a. Vr. Wat voordeel sal het geven / dat men de Gods-dienst blij-
 tig waer neemt ?

Ant. De Gods-saligheyt heeft een groote belofte / 1 Tim. 4. 8.
 De Gods-saligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte desteg-
 genwoordigen, ende des toekomende levens, Heb. 10. 39. Wy ge-
 looven tot behoudinge der zielen, 1 Pet. 1. 9.

b. Vr. Wanneer bekomt men het toekomende leven ?

Ant. Na dat de Geloovige gestorven zijn / 1 Cor. 15. 19. Indien
 wy alleenlijk in dit leven op Christum zijn hopen, soo zijn wy de
 ellendigste van alle menschen, 2 Cor. 5. 1. Joh. 5. 24.

a. Vra. Worden de zielen der gene die gestorven zijn niet eerst ge-
 sijnbert in een Vagevier ?

Ant. Neen / want sy zijn zalig terstond na de dood / Apoc. 14. 13.
 Salig zijnde die in den Heere sterven van nu aen, Luc. 23. 43. Heden
 sult gy met my in den Paradijsen zijn.

c. Vr. Waerom seyd van Paulus / 1 Cor. 3. 15. Soo yemands
 werk sal verbrand worden, die sal schade lijden, maer selve sal hy
 behouden worden, dog alsoo als door vier ?

Ant. Paulus spreekt niet van een Vagevier tot straffe der quade
 werken / want dit vier daer hy van spreekt / proeft ook goede
 werken / vs. 13 / 14. maer hy spreekt van een vier der beproevinge
 over 't gene neder leert en predikt van Jesus Christus: 't welk is het
 vier van vervolginge, ende van beproevinge des Geests / Mat. 3.
 vs. 11. Hy sal u doopen met den H. Geest, ende met vier, 1 Pet. 1. 7.
 Apoc. 2. 2. Gy hebt beproeft de gene die seggen datse Apostelen zijn
 ende en zijn 't niet.

b. Vr. Hoe seid van Christus/ Mat. 5. 26. Voorwaer segge ik u, gy en sult daer geensins uitkomen, tot dat gy den laetsten penning sult betaelt hebben?

Ant. Christus spreekt van burgerlijke twiffen/ en belast dat men by tijds met zyn partye sal versoenen/ eer hy het wyterlijke regt boordert/ vs. 25. Weest haestelijk wel gesint tegen uwe tegenpartye, terwijl gy nog met hem op den weg zijt, Matt. 10. 30.

c. Vr. Hoe wenscht dan Paulus/ 2 Tim. 1. 18. De Heere geve hem, dat hy barmhertigheid vinde by den Heere in die dag?

Ant. Paulus siet op den dag des Oordeels/ wanneer hy wenscht dat Onesiphorus mogt een genadig Rechter vinden/ Act. 3. 19. Bekeert u, ende gelooft, op dat uwe sonden mogen uitgewischt worden: wanneer de tijden der verlossinge sullen gekoimen zijn van het aengesigte des Heeren, Matt. 25. 34.

c. Vr. Schijnt Christus niet te leeren dat'er na dit leven sommige sonden sullen vergeven worden in het Dagebier/ Matth. 12. vs. 32. De sonden in den Heiligen Geest, en sal nog in dese Wereld, nog in de toekomende wereld vergeven worden?

Ant. Neen: want Jesus stelt dese maniere van spreken om af te snijden de ydelse hoope der gene die denken na dit leven vergewinge te sullen kunnen bekomen: Daerom verklaert hy hem selve naeder/ Marc. 3. 29. Soo wie gelaffert sal hebben tegen den Heiligen Geest, die en heeft geen vergevinge in der eeuwigheid.

b. Vra. Wie zijn dan dese/ Phil. 2. 10. Die onder der aerde zijn moeten haer knien voor Christus buigen?

Ant. Dit zijn de boose Geesten/ dewelke ook sullen gendodsacht zijn/ aen Christo onderdanige eere te bewijzen/ Col. 2. 15. Den Overheden, ende Magten uitgetogen hebbende, heeft hy die in 't openbaer ten toone gestelt, ende heeft door het kruice over haer getriumpheert, Matt. 8. 31.

a. Vra. Welk is het regte Dagebier?

Ant. Het Bloed, ende de Geest Christi/ Mal. 3. 2. Hy sal zijn als het vier eenes goudsmit, 1 Cor. 6. 11. 1 Joh. 1. 7. Het bloed Jesu Christi des Soons Gods reinigt ons van alle onse sonden.

b. Vr. Wat raed met soodanige/ die in dit leven geen vergewinge hebben ontfangen?

Ant. Die sullen na de Helle gesonden worden: Want na dit leven is geen tijd van genade als men die hier versumpt heeft/ Apo. 10. vs. 6. Daer zal geen tijt meer zijn, Heb. 3. 7. Hedon, indien gy zijne stemme hoort, 2 Cor. 5. 2.

c. Vr. Indien de zielen in het Dagebier niet gaen/ na wat plaerse barense dan henen?

Ant. De ziele der geloovige gaet terstond na den Hemel by Christus / Luc. 23. 43. Jesus seide tot hem, Voorwaer segge ik u, heden sult gy met my in 't Paradijs zijn, Eccl. 12. 7. 2 Cor. 5. 1. Wy weten, dat als ons aerdsche huys deses Tabernakels gebroken is, wy een huys hebben in den Hemel.

c. Vr. Wat plaetse is dan dien Altaer, daer onder Johannes de zielen sag leggen? Apoc. 6. 9.

Ant. Dien Altaer was een plaetse in den Hemel / Apoc. 8. 1/3. Daer quam een ander Engel, ende stond aen den Altaer, Apoc. 5. 17.

c. Vr. Hoe baden dan de Joden voor de doode? 2 Mach. 12. 44.

Ant. Dit was maer een Joodsche superstitie / en een daed van Judas / die niet geschiede na Gods Wet: Al is 't dat dese Schryver dit puyt / nochtans het is daerom niet goed / want hy is een dwael-geest geweest / en daerom is dit Boeck Apocriyph, siet 2 Mach. 2. 25. 2 Mach. 1. 19. 2 Mach. 2. 45.

a. Vr. Genieten de zielen der geloovige eenige vzeugde voor de tijd van het laetste Oordeel?

Ant. Ja: Apoc. 6. 11. Aen een ygelijk wierden lange witte kleederen gegeven, 2 Cor. 5. 6/7/8. Apoc. 14. 13. Zalig zijns die in den Heere sterven van nu aen.

b. Vr. Hoe seid dan de Prediker / Eccl. 3. 19. Gelijk die sterft, alsoo sterft dese, ende sy hebbe alle eenderley adem?

Ant. Dit is niet het geloove van de Prediker, want dan soude hy selfs de opstandinge niet geloofst hebben / 't welck anders blijkt / vs. 21. Wie merkt dat de adem der kinderen der menschen op-gaet na boven? cap. 12. 9. Maer het is een woord dat hy verhaelt als uit de mond van een dwaesen godtoose / die alleen oordeelt na 't gene hy hoort en siet / Mal. 3. 14. Gy segt het is vergeefs God te dienen. Ps. 14. 1.

a. Vr. Hoe word dan geseyd dat de zielen slapen? Apoc. 6. 11.

Ant. Dit word geseyd ten opsigt van haer arbdend des lichaems / daerse van rusten; Al-hoe-wel het Hemelsche leven ook wel een ruste word genaemt / om het volle genoege van vzeugde / dat aldaer wesen sal sonder pijn en smerte / Heb. 4. 9. Daer blijft dan een ruste over voor het volck Gods, Apoc. 12. 15. Job. 3. 17.

c. Vr. Voe gaet het dan met de ziele der godloose?

Ant. De selvige worden terstond na de Helle gesonden / om daer gevynigt te worden / Luc. 16. 22/24. De Rijke-man was in de Helle in Pijne, Num. 16. 39. Sy voeren levendig ter Hellen.

b. Vr. Waerom word dan geseyd / dat na het laetste Oordeel de straffen eerst sullen beginnen? Mat. 8. 12. Aldaer sal pijn zijn.

Ant. Dit siet op de volle mate van straffen ten jongsten daer-
ende

ende dat insonderheit beide na ziele en na het lichaem, **Mat. 25. 46.**
 Dese zullen gaen in het eeuwige vyer, **Marc. 9. 43/ 44. Joh. 5. 29.**
 Die het quaed gedaen hebben, sullen opstaen tot de opstandinge der
 verdoemenisse.

b. Vr. **Waer moet men dan meest sozge vooz dragen?**

Ant. **Dooz den geestelijken staet der ziele / op dat men sekerlijck
 wete / dat men stervende / na den Hemel sal genomen worden /**
Mat. 16. 26. Wat baet 'et een mensche, soo hy de geheele wereld
 wind, ende schade lijd zijner ziele, **Mat. 6. 33.** Soekt eerst het Ko-
 ningrijke Gods.

b. Vr. **Is dan op het lichaem geen agt te slaen?**

Ant. **Ja het / want ons lichaem moet soo wel vzeugde / of straf-
 se dragen / als onse ziele?** **2 Coz. 5. 10.** Een yegelijk sal weg dragen
 't gene in het lichaem geschied, na dat hy gedaen heeft, het zy goet
 het zy quaed, **Esa. 66. 24. 1 Coz. 15. 44.**

c. Vr. **Hoe kan dat wesen / dewijle onse lichamen na de dood ver-
 rotten en vergaen?**

Ant. **De lichamen die gestorven zijn / sal God wederom leven-
 dig maken / en wyt den dooden doen opstaen / Joh. 5. 28.** De ure
 komt, dat alle die in de graven zijn, sijn item me sullen hooren, **vs. 29.**
 Ende sy sullen uyt-gaen, **Act. 24. 15. 1 Coz. 15. 29.**

a. Vr. **Sal het selve lichaem opstaen / dat gestorven is?**

Ant. **Ja / 1 Coz. 15. 53.** Dit verderffelijke moet onverderffelijk-
 heid aen-doen, **Phil. 3. 21. Job 19. 26.** Ik sal met dese mijne oogen
 mijn Verlosser aenschouwen.

b. Vr. **Waerom seyd dan Christus / dat de geloovige als Engelen
 sullen zijn / Luc. 20. 36.**

Ant. **Dit seyd hy niet / om datse geen lichamen sullen hebben /
 maer ten aensien van datse niet sullen sterven, en ook niet trouwen,**
vs. 35. Sy en sullen niet trouwen, **vs. 36.** Sy en kunnen niet sterven
1 Coz. 15. 51

c. Vr. **Wat is dan dat geestelijk lichaem, 1 Coz. 15. 44.?**

Ant. **Die geestelijkheid betyckend geestelijke hoedanigheden, ge-
 lijck verklaert word / vs. 53.** Dit verderffelijke moet onverderffelijk-
 heid aendoen, ende dit sterffelijke moet onsterffelijkheid aendoen,
vs. 40. Phil. 3. 21. Wy sullen den heerlijken lichame Christi gelijk-
 formig zijn.

c. Vr. **Maer waerom seyd dan Paulus / 1 Coz. 15. 50. Vleesch
 en bloed kunnen het Coningrijke Gods niet be-erven?**

Ant. **Dooz vleesch en bloed word niet verstaen de substantie van
 onse lichamen / maer de sondige hoedanigheden: Gelijck het ver-
 klaert word dooz 't volgende woord verderffelijkheid, verff. 50. 53.**
Mat. 16. 27.

c. Vr. Hoe seide Paulus / 1 Cor. 6. 13. God sal den buik te niet doen?
 Ant. Hy spreekt van het gebruik des binks / na de wijze der aerde / in spijs en drank / etc. want in den Hemel sal geen aersich leven zijn / Luc. 20. 35. Sy sullen nog trouwen, nog ten houwelijk uitgegeven worden, Rom. 14. 17. Het Koningrijke der Hemelen bestaat niet in spijs en drank, 1 Cor. 15. 49.

a. Vr. Wie sullen opstaen uit den dooden?

Ant. Alle Menschen die gestorven zijn / als de Heere ten Oordeel komt / Joh. 5. 28. De ure komt, in welke alle die in den grave zijn, zijn stemme sullen hooren, Act. 24. 15. 2 Cor. 5. 10. Wy alle moeten voor den Rigter-stoel Christi openbaer worden.

b. Vra. Hoe is dit mogelijk / dewijle vele lichamen van de beesten zijn gegeten / andere zijn tot asche verbrand / etc.

Ant. Dit is mogelijk by God / die de wereld uit niet heeft konnen maken / Matt. 22. 29. Jesus seide tot haar, Gy dwaelt, niet wetende de Schriften, nog de kragt Gods, Rom. 1. 3. Eph. 1. 19.

b. Vr. Waer toe sal dese opstandinge geschieden?

Ant. Om tot een eeuwigen staet des levens over te gaen / Dan. 12. vs. 2. Vele dan die in het stof der aerde slapen, sullen ontwaken, dese ten eeuwige leven, en gene tot versmaetheden, en eeuwige afgrijfsinge, Joh. 5. 29. Die het goede gedaen hebben sullen uitgaen tot de opstandinge des levens.

Morgen-gefang op de dertigste Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 6. Wilt my niet straffen Heere, &c.

<p>Ziel! wat heen sult gy wijken / Wat lichaem gaet bezwijken / Moet gy na 't Darcbyer / Reen: 't rennien van sonden Welk ik in Christi wonden / Eer dat ik schend' van hier.</p>	<p>3. Zie! blijft gy by den Heere / Sonder opt weer te keere? Denkt gy om het lichaem niet? Reen: 't lichaem sal weer leven / 'k Sal my daer in begehen / Soo eynd al mijn verdriet.</p>
<p>2. Ziel! wens! gy om te sterben? En sult dan moeten derben De bruede van Gods Kerk: Ta: want strar na 't verscheiden Sal d' Ensel my gelenden Tot 't heilig Hemels werk.</p>	<p>4. Ziel! sult gy 't lichaem binden? Derfront doo: alle winden / En t'ee-ne-mael verrot? Ta: Want 't sal eens verrijzen / 'k Sal in mijn lichaem prijzen In eeuwighyht mijn God.</p>

Van het laeste oordeel, en het einde der werelt.

De een-en-dertigste Dag.

a. Vr. Wat salder gebeuren als de dooden sullen opstaen?

Ant.

Antw. Dan sullense vooz de Rigterstoel Christi worden gestelt / om geoordeelt te worden / 2 Coz. 5. 10. Wy alle moeten openbaer worden voor den Rigterstoel Christi, op dat een ygelijk weg drage, ot gene door het lichaem geschied, na dat hy gedaen heeft, het zy goed, het zy quaed, Heb. 9. 27. Het is den mensche geset eenmael te sterven, en daer na het oordeel, Jude vs. 14/ 15.

b. Vr. Wie sal de Rigter wesen?

Ant. Jesus Christus / Joh. 5. 22. De Vader en oordeelt niemant, maer heeft alle oordeel den Sone gegeven, 1 Chess. 4. 17. De Heere sal in de wolken komen, Act. 10. 24.

b. Vr. Hoe sal Christus verschijnen?

Ant. In groote heerlijkheid / Matt. 25. 31. De Sone des menschen sal komen in sijn heerlijkheid, en alle de H. Engelen met hem, dan sal hy sitten op den Throon zijner heerlijkheid, Mat. 16. 27.

a. Vr. Waer sal hy worden gesien?

Ant. In de wolken / Mat. 24. 30. Als dan sal in den Hemel verschijnen het teeken des Soons des menschen, 1 Chess. 4. 17. Luc. 21. 27.

c. Vr. Wanneer sal de Rigter komen?

Ant. Den precisen tijd is onbekent / Marc. 13. 32. Van die dag, ende die ure, en weet niemand, Matt. 24. 39. Act. 1. 7.

c. Vr. Sal sijn komste te voren kunnen voorszien worden?

Ant. Neen / want hy sal onberwagt / en haestig komen / 2 Pet. 3. 10. De dag des Heeren sal komen als een dief in de nagt, 1 Chess. 5. 2. Als sy sullen seggen vrede, vrede, Matt. 24. 37.

a. Vra. Wie sullen geoordeelt worden?

Antw. Alle menschen / soo de doode die dan opgestaen sijn / als de levendige die dan nog in de wereld sullen wesen / Act. 10. 42. Dese is van God verordineert tot een Rigter van de levende, ende van doode, Act. 17. 31. God heeft eenen dag gestelt, op dewelke hy den aerdbodem rechtveerdiglijk sal oordeelen, 2 Coz. 5. 10.

c. Vr. Sal de wereld dan nog vol levende menschen wesen / als de Heere ten Oordeel komt?

Ant. Ja: 1 Coz. 15. 51. Siet ik segge u eene verborgentheid, wy en sullen niet alle ontslapen, Matt. 24. 37/38 Luc. 21. 25. Als dese dingen beginnen te geschieden, soo heft uwe hoofden op.

a. Vra. Sullen dan alle menschen niet sterven?

Antw. Neen: maer die dan leven / sullen verandert worden / in plaetse van te sterven / 1 Coz. 15. 51. Wy en sullen niet alle ontslapen, maer wy sullen verandert worden, 1 Chess. 4. 15/ 16/ 17.

b. Vr. Waer na sullen de menschen geoordeelt worden?

Antw. Na hare werken / 2 Coz. 5. 10. Na dat een ygelijk gedaen heeft, het zy goed, het zy quaed, Apoc. 22. 12. Hy sal een ygelijk

yogelijk vergelden sal na dat sijn werk sal zijn, **Matt. 16. v. 27.**

c. Vr. Sullen alle menschen op deselbige wijze geoordeelt worden?

Ant. Neen; maer dit onderscheid salder wesen: (1.) De menschen die het Euangelium niet gehoozt hebben / sullen na de wet der nature alleen veroordeelt worden / **Rom. 2. 12.** So vele als'er sonder wet gefondigt hebben, sullen sonder wet verloren gaen, **1. 14/15. Rom. 1. 20.** (2.) De menschen die de geschreven Wet/en het Euangelium gehoozt hebben / ende daer na niet geleest hebben / sullen na beide veroordeelt worden / **Rom. 2. 12.** Soo vele als'er onder de Wet gefondigt hebben, sullen door de Wet veroordeelt worden, **Joh. 15. 22.** Indien ik niet gekomen ware, en tot haer niet gesproken hadde, sy en hadden geen sonde, maer nu hebben sy geen voorwendsel voor hare sonde, **2 Cor. 2. 16.** (3.) De menschen die het Euangelium gehoozt / ende geloost hebben / sullen na het Euangelium byz gesproken worden / **Jo. 3. 36.** Die in den Sone geloost, heeft het eeuwige leven, **Joh. 5. 24.** Voorwaer, voorwaer segge ik u, wie mijn woord hoort, ende geloost hem die my gesonden heeft, die heeft het eeuwige leven ende en komt in de verdoemenisse niet, maer is uit den dood overgegaen in het eeuwige leven.

c. Vr. Is er dan onderscheid in / dat men na de Wet, ofte na het Euangelium sal geoordeelt worden?

Antw. Het onderscheid is groot: want die na het verbond des Wets geoordeelt sullen worden / die sullen verdoemt worden: **Als men maer aen eene sonde schuldig word bevonden / soo moet men verloren gaen na den eisch der Wet / Jac. 2. 10.** Die in eenen struikelt, staet schuldig aen allen, **Deut. 27. 26.** Vervloekt zy die de woorden deser Wet niet en sal bevestigen, doende deselve, **Gal. 3. 10.**

b. Vr. Wat voordeel is 't na 't Euangelium geoordeelt te worden?

Antw. Hier door kan men zalig worden / al is 't dat men sondig bevonden word / want het Euangelium spreekt soodanige byz / welke haer bekeert / ende geloost hebben in Christus / **Act. 16. 31.** Geloost in den Heere Christum, ende gy sult zalig worden, **Act. 2. 37. 38. Rom. 10. 10.** Want met der herten geloost men ter regtveerdigheid, en met den monde belijdt men ter saligheid.

b. Vr. Sal dan op de werken van de Beloovige geen agt worden geslagen?

Ant. Ja / de werken sullen getuygen wesen van het geloove, en van de bekeeringe, **Apd. 14. 13.** Zalig zijn de dooden die in den Heere sterven, sy rusten van haren arbeid, en hare werken volgen haer na **Matt. 25. 35. Heb. 12. 14.** Jaegt de vrede na met allen, ende de bevestigmakinge, sonder welke niemand den Heere sien en sal.

a. Vr. Sal dit Oordeel en ondersoek al seer nauw toe gaen?

Ant.

Ant. Ja: want de Regter is een Herten-kender: Hy sal de boeken der conscientie open doen/ Mat. 3. 16. Daer is een Gedenk-boek voor sijn aengesigte geschreven, Apoc. 20. 12. 1 Coz. 4. 5. En oordeeld niet voor den tijd, tot dat de Heere sal gekomen zijn, welke ook in 't licht sal brengen, 't gene in de duysternisse verborgen is, en openbaren de raedslagen des herren, Mat. 12. 37.

a. Vr. Wat sal de uitkomst wesen op dit laetste Oordeel?

Ant. Die godloose en ongeloovige bevonden worden / sullen na de Helle worden af-gewesen / en terstond door de Duivelen daer in geworpen / Mat. 25. 41. Dan sal Jesus seggen tot de gene die aen sijn linkerhand staen, gaet weg van my, gy vervloekte in 't eeuwige vyer, 't welk den Duivel, en sijn Engelen bereid is Mat. 7. 23. 2 Thess. 1. b. 8/9. Dewelke sullen tot straffe lijden het eeuwig verderf van het aengesigte des Heeren, ende van de heerlijkheid sijner sterkte.

a. Vr. Hoe sal 't dan gaen met die Geloovige worden bevonden?

Ant. Dese sullen worden by-gesproken van de helsche straffen / en haer sal den Hemel toegewezen worden / om die terstond te besitten / Mat. 25. 34. Als dan sal de Koning seggen tot de gene die aen zijne regter-hand zijn: Komt gy gezegende mijns Vaders, be-erft dat Koninkrijke, 't welk u bereid is van de grondlegginge der wereld, 1 Thess. 4. 17. Daer na wy die levendig over-gebleven zijn, sullen te samen met haer opgenomen worden in de wolken den Heere te gemoet in het licht en alsoo sullen wy altijd by den Heere wesen, Luc. 21. vers 28.

c. Vr. Wat sal hier op volgen?

Ant. Dan sal terstond de Wereld vergaen / Heb. 1. 11. Hemel en Aerde sullen vergaen, en sy sullen als een kleed verouden, Apo. 20. vs. 11. Ik sag eenen grooten witten Throon, en den genen die daer op sat, van wiens aengesigte den Hemel ende de Aerde weg vlood, en geen plaette is voor die gevonden, Apoc. 21. 1.

a. Vr. Hoe sullen Hemel en Aerde vergaen?

Ant. Door Oer / 2 Pet. 3. 7. De Hemelen die nu zijn, ende de Aerde, zijn door het selve Woord als een schat weg gelegd, en worden ten vyere bewaert tegen den dag des oordeels, ende der verdervinge der godloose menschen, 2 Thess. 1. 7/8. Esai 66. 15.

c. Vr. Sal de derde hemel/de woning der Heilige ook vergaen?

Ant. Neen dat is een onberanderlijke woning: Maer de onderste Hemel/ daer de Sterren zijn/ en de Lucht sullen vergaen/ 2 Coz. 5. 1. wy weten dat soo ons aerdsche huis deses Tabernakels gebroken wort, wy een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaekt, maer eeuwig in de Hemelen, 1 Pet. 1. 4. Heb 11. 10. Wy verwagten de Stad die fundamenten heeft, welker Konstenaeer en Bouwmeester God is.

b. Vr. Sullen dan de Hemelen en de Aerde geheel en gantsch tot assehe verbranden / en vernietigt worden?

Antw. Dit staet soo duidelyk in Gods Woord niet: Het warschynlykste is / dat den Hemel en de Aerde door het byet maer gesubert sullen worden van de verdooyentheid / Rom. 8. 20. Het schepsel is der ydelheid onderworpen niet gewillig, maer om diens wille, die het der ydelheid onderworpen heeft, vers 21. Op hope, dat ook het schepsel selve sal vry gemaakt worden van de dienstbaerheid der verderffenisse, tot de vryheid der heerlijkheid der kinderen Gods, 1 Cor. 7. 31. 2 Pet. 3. 13.

a. Vr. Wat verlangt gyt gy hebben / als gy alle dese dingen soo gelooft / belijft / ende beschryft u heyligh toepast?

Antw. Dan sal ik sekerlyk ontfangen de kroone des eeuwigen levens / 1 Pet. 1. 9. Verkrygende het einde des geloofs, namelijk de saligheid der ziele, Joh. 17. 3. Rom. 10. 10. Want niet der herten geloof men ter regtveerdigheid, ende niet den monde belijden men ter saligheid.

Morgen-gefang op de een-en-dertigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 50. God die der Goden Heer is, &c.

1. **M**ijn Heer / mijn Jesus / staet nu al gereed /
Bewapent in zijn heerlyk Ruyter-kleed:

Op salse dagen alle klein en groot
Die lebend' zijn / en ook die dan zijn dood
Ten Oordeel / niemand sal sig konnen bergen /
Schoon dat hy lag onder de hoogste Bergen.

2. Die 't Euangely niet en heeft geloof /
Sal door 't geroep des Wets worden verdoof
In 't naer gekerm / ten doem van ziel en lijf:
Dit is het loen van 't sondige bedrijf:

Dan word de mensch ter Hellen afgestoten /
En eeuwig met Gods waekbier overgoten.

3. Maer / wel de mensch! die sig hier heeft bekeert /
En door 't geloof sijn Ruyter heeft ge-eert /
Die sig alsoo ten grabe uyt vertoont /
En Christis liefd' door 't werk terstont betoont;
O! die vind by sijn Ruyter dan verschoning /
En treed soo ober tot sijn Hemels Woning.

Nutte en stigtelijke

Middag-oeffeningen:

D. FRANCISCI RIDDERI.

*Behelsende de gronden en regulen tot leidinge
van een Christelyk Leven.*

Op de Titel.

L Eer-gierig Leser! heeft 't Ontbijt uw^o wel gesmaect?
 Wel hier is nieuwe spijs voor uw' weer toegemaect:
 Hier is de Middag-kost; komt set u wederom,
 Gy zijt te Tafel-waerd ten hoogsten wellekom,
 Hy houd hem, weet ik wel, voor d'aengenaemste Gast,
 Die in de schotelen het alderdiepste rast.
 Haelt hier uw' hert nu op, hier is een rijken dis
 Vol Hemels spijs, daer geen gebrek te wagren is:
 Door-leest dit Boek, en siet daer in de weg gebaend,
 Om Feest te houden al de Dagen van de Maend.

S. SIMONIDES.

Op het Werk selve.

H Y heeft de waerheid Gods niet na den eisch geleert,
 Nog Christus wel gekend, die niet met reyne zedern
 De Christelijke Leer geleert heeft te bekleden,
 En hoe men na het regt den grooten Schepper eert.
 Wat nutheid geeft alleen een woord-belijdenis?
 En van de Christen-Leer verstandelijk te spreken,
 Indien men niet de kragt siet tot de daed uit-breken,
 En soo het woord niet met het werk bezegelt is?

Wat baet de roem van God, met lochening van God?
 Wat baet spitsvinniglijk met herffenen geslepen,
 Sijn magt, en raed, en wil, en diep geheim begrepen,
 Soo sijn verklaerde wil werd openbaer bespot?
 Wat help'et voor 't gesag der Heil'ge Blaen gepleit,
 En't bitter Papen-rot den mond te konnen snoeren,
 Indien men daer niet by een wandel komt te woeren
 Na't Heilig Voorschrift van dien regel aengeleid?
 Wat baet het Vagevier met al het beusel-spel
 Der nieuwe Roomsche veel gedoemt, en te bestrijen
 De Opgeregte Kraem van hare Vodderyen,
 Soo iemand onder dies regts-draets loopt na de Hel?
 O dier geknogte Vriend! gy zijt dan wijs heraan
 Dat gy by't voorbeeld der gesonde Leer gaet hegten
 Een kort Begryp, waer na de gang ook wel te regten;
 'k Heb lang soo iets verwacht, gy hebt mijn wensch voldaan.
 Verscheiden hebben reeds tot oeffning van de Jeugt,
 Haer voor het oog gesteld der waerheids vaste gronden,
 Op dat Gods eere wierd verbreed door Kind're monden,
 Gy me, en doet'er tot de gronden van de deugt.
 Dit had'tet Hollandsch Volk soo rijkelijk nog niet:
 Gezegend zy de Heer, mijn Vriend! die dese sinnen
 Tot opbouw van zijn Huus, u heeft gebragt te binnen;
 Soeroept dan elk met my, die dit uw' Werkjen siet.
 Engy, Leer-grage Jeugt, komt, wild u herwaerds spoen,
 Hier is een regte spys om zielen me te voeden,
 Hier is een Leidster voor heil-soekende gemoeden,
 Komt, leert hier by het wel gevoelen, ook wel doen.

S. SIMONIDES.

De Eerste

MIDDAG - OEFFNINGE.

Over het leven in de Staet der Onherboren Nature.

De eerste Dag.

A. Vrage,

Wat hebt gy boven de Beesten van God ontfangen?

Ant. Een redelijke ziele/ begaest met een redelijk verstant en wille, Job 35. 11. God maekt ons geleerder dan de beesten der aerde, en wijser dan de vogelte des Hemels, Gen. 2. 7. Eccl. 12. 7.

a. Vra. Waer toe heeft God ons een redelijke ziele

gegeven?

Antw. Op dat wy een ander/ ende een beter leven souden leyden als de Beesten des velts/ Esa. 34. 7. Ik hebse geschapen tot mijner eere, Psal. 23. 9. Weest niet gelijk een Paert, gelijk een Muil-zeel, welke geen verstant en heeft, Phil. 2. 12. 1 Pet. 1. 9.

b. Vr. Is het leven van alle menschen beter als der beesten?

Antw. Neen: maer vele menschen leven veel erger dan de beesten leven/ Jude vs. 10. 't Geen sy natuerlijk als de onredelijke dieren weten, in 't selve vorderven sy haer, Esa. 1. 3. Een Osse kend sijn Besitter, ende een Ezzel de kribbe sijns Heeren, maer Israel en heeft geen kennisse, mijn volk en verstaet het niet, Jer. 8. 7/8.

b. Vr. Hoe worden die menschen in de H. Schrift genaemt?

Ant. Godloose, onregtvaerdige, sondaers, natuerlijke mensen, &c: Jude vs. 19. Dese zijn natuerlijke menschen, den Geest niet hebbende, Esa. 3. 21. Wee den godloosen, 1 Tim. 1. 9.

c. Vr. Is het niet genoeg als men beter leeft als de beesten?

Ant. Neen: wy moeten een Godsalig leven leiden, 1 Tim. 4. 7. Offent u selven tot Godsaligheid, Tit. 2. 11/ 12. De saligmakende genade Gods is verschenen alle menschen, ende onderwijst ons, dat wy de godloosheid ende de wereldsche begeerlijkheden versakende: matiglijk, ende regtveerdiglijk, ende godsaliglijk leven souden in dese tegenwoordig wereld, 2 Tim. 3. 12.

c. Vra. Is het leven van die lieden een godsalig leven/ welke men niet kan overtuigen van eenige grove sonde?

Ant. Neen: Want daer kan een burgerlijk, en natuerlijk leven

geleid worden sonder grove uitterlijke sonde/ **Mat. 4. 46.** Indien gy lief hebt die u liefhebben, wat loon hebt gy, doen ook niet de Tollenaers alsoo, **Mat. 5. 20.** Indien uwe gerechtigheid niet overvloediger zy als der Schrift geleerden en Pharizeen, soo en sult gy in het Koninkrijke geenfins in-gaen, **vs. 47/48. Luc. 18. 9.**

c. Vr. Wat noemt gy een natuerlijk leven?

Ant. 't Geen geleid word alleen na lust en dzift der nature / gelijk de beesten leven: dat men eet / dzinkt / arbeyd / slaept / gaet / staet / etc. ende dat men in dit alles doet / gelijk het de mensche lust / **Phil. 3. 19.** Welker God is de buik, dewelke aerdsche dingen bedenken, **2 Pet. 2. 12.** Dese zijn als onredelijke dieren, die de nature volgen, **Jude vers 19.**

c. Vr. Wat noemt gy een burgerlijk leven?

Ant. 't Geen geleid word na de burgerlijke Wetten des lands / en na regulen van uiterlijke Godsdienst / bestaende in sig onbesproken te dzagen in het huyshouden / in koop-handel / staet en ampten / na dat de gewoonte is in pder Land / en het waernemen van uiterlijke Kerkgang / **Act. 13. 50.** De Joden mackten op de Godsdienstige, en eerlijke Vrouwen, **Mat. 5. 20/47.** Indien gy uwe Broederen alleen groet, wat doet gy boven andere? Doen ook niet de Tollenaers alsoo r

b. Vr. Als de Schrifture spreekt van godloose, verstaets daer foodanige burgerlijke en natuerlijke menschen?

Ant. Neen: maer door godloose worden foodanige lieden verstaen / die selfs de burgerlijke en natuerlijke Wetten overtreden / ende die daerom worden beschreven niet als menschen / maer als de weerdste en verdoekste beesten / die God nog kennen nog dienen / **Matth. 23. 33.** Gy Slangen en Adderen-gebroedsel, **Psal. 10. 9.** Hy leid lagen in sijn verborgene plaetse, gelijk een Leeuw in sijn hol, **Pf. 80. 14.** Het Swijn uit den woude heeft u wijngaert uitgewroet.

c. Vr. In wat staet zijn de menschen / dewelke godloos leven / ja die maer natuerlijk en burgerlijk leven?

Ant. In den staet der sonde, ende der verberendinge van God / **Joh. 9. 41.** Maer nu segget gy, wy sien: soo blijft dan uwe sonde, **Act. 29. 18. Eph. 4. 18.** Vervreemt van het leven Gods.

b. Vra. Kan soo een mensche wel weten / dat hy in den staet der sonde nog steekt?

Ant. Ja: want hare conscientie kan dat getuygen / als sy deselbige wel willen ondersoeken / en als sy haer selven en hare werken Gods Wet willen ondersoeken / **Ezech. 33. 10.** Dewijle onse overtredingen, ende onse sonden op ons zijn, ende wy in deselve ver-
smagten

smagten, hoe fouden wy dan leven, Rom. 2. 15. hare conscientie mede getuigende, en de gedagten onder malkanderen hare beschuldigende.

b. Vr. Waer wyt kan men zeker zijn/ dat niemand nog is in de staet der sonde?

Ant. De ken-teikenen zijn dese:

(1.) Een grove onwetenschap van de dingen der saligheid/ Eph. 4. 18. Verduistert in het verstant, vervremt van het leven Gods, door de onwetenschap die in haer is, 1 Coz. 2. 14. De natuerlijke Mensch en begriipt niet de dingen die des Geestes Gods zijn, Act. 26. 18.

(2.) Een gewillige overgevinge van sig selven / om met lust de sonden te begaen/ Rom. 6. 16. En weet gy niet dat wien gy u selven stelt tot dienstknechten ter gehoorzaamheid, gy dienstknechten zijt der gene die gy gehoorlaemt, ofte der sonde tot de dood, ofte der gehoorlaemheid tot gerechtigheid? Eph. 4. 19. Ongevoelig geworden zijnde, hebben haer selven overgegeven tot ontugtigheid, om alle onreinigheid gieriglijk te bedrijven.

(3.) Een tegenstreven ende tegenstant / tegen Gods Wetten? Rom. 8. 7. Het bedenken des vleesch is vyandschap tegen God, het en onderwerpt sig de Wet Gods niet, Mal. 3. 14. Gy segt, het is te vergeefs God te dienen, Job. 21. 14. Sy seggen tot God, wijkt van ons, want aen de kennisse van uwe wegen en hebben wy geen lust, Jer. 44. 16. Wy en sullen na u niet hooren.

(4.) Een ongevoelig herte / sonder schrick en bekommeringe / Eph. 4. 19. Welke ongevoelig geworden zijnde, hebben haer selven overgegeven tot ontugtigheid, 1 Tim. 4. 2. Hebbende haer eigen conscientie, als met een brand-yser toegeschroeid.

c. Vr. Hoedanig is het leven van soodanige menschen / dewelcke in den staet der sonde nog steken?

Antw. Haer leven is seer af keurig van Godt en sijn wegen / en vijftig tot de wereld en tot het aerdsche/ Phil. 3. 19. Welkers God is haer buik, welke aerdsche dingen bedenken, Esai. 1. 4. Wee den sondigen volke, den volke van sware ongerechtigheid, den zaden der boosdoenderen, den verdervenden kinderen: Sy hebben den Heere verlaten, sy hebben den Heiligen Israëls gelastert, sy hebben sig vervremd, wijkende agterwaerts, Ps. 14. 3/4.

b. Vra. Gaen sommige Onherboorne niet verre in af-wijkinge? Antw. Ja soo verre / dat dit van haer woord getuigt/ Gen. 6. 5.

Al haer gedigtel der gedagten des herten is t'allen dage alleenlijck boos, 2 Pet. 2. 19. Sy sijn dienstknechten der verdorventheid, Rom. 3. 13. Hare kele is een geopent graf, met hare tongen plegen sy bedrog, slangen fenijn is onder hare lippen, vers 14. Welker mond is vol van vervloekingende ende bitterheid.

b. Vr. Waer komt het van daen / dat de onherboorne menschen
 soo tot een quaed leven verballen ?

Ant. Het komt voort uit dese drie oorsaken dewelke in haer zijn ?

(1.) **Uyt haer natuerlijk verstand / Rom. 8. 7.** Het bedenken des
 vleeschs is vyandschap tegen God, het en onderwerpt sig Gods Wet
 niet, **1 Cor. 1. 18.** Het woord des Kruices is hen die verloren gaen,
 dwaasheid, **Jac. 1. 22.** Sy bedriegen haer selven met ydele overleg-
 gingen. (2.) **Uyt de begeerlijkheid van haer verdorven vleesch /**
Rom. 8. 13. Indien gy na den vleesche leeft, soo sult gy sterven.
2 Pet. 2. 12. Dese als onredelijke dieren, volgen de natueren.
 (3.) **Uit een misleidende en quade conscientie, daer door sy haer**
selven een andere meeninge geven van God en sijn dienst, van He-
mel en Helle, van goed en quaed, als het wel in waerheid is / Jac.
1. 22. Sy bedriegen haer selven met ydele overleggingen, **Deut.**
29. 19. Als sy de woorden des vloeks hooren, sy zegenen haer sel-
 ven in haer herte, seggende, ik sal vrede hebben wanneer ik schoon
 in mijns herten goed-dunken sal wandelen, om dronkene te doen
 tot de dorstige, **Psal. 94. 7.** Sy seggen, de Heere en siet het niet,
 ende de God Jacobs en merkt het niet, **Mal. 3. 14.** Gy segt, het
 is vergeefs God te dienen.

b. Vr. **Wat quade regelen van leven volgt de onherboorne con-**
scientie ?

Ant. Dese drie: (1.) **De natuerlijke lust en eigen goed dunken**
des herten / 2 Pet. 2. 12. Dese, als onredelijke dieren, volgen de na-
 ture, **Rom. 7. 14.** God heeftse overgegeven in de begeerlijkheden ha-
 rer herten, **Rom. 8. 7.** (2.) **Manieren van Doos-ouders / waer**
tegen haer God waerschout / Zach. 1. 4. Weest niet als uwe Vaders,
Ezech. 20. 18. Wandelt niet in de insettingen van uwer Vadersen,
 (3.) **De gewoonte des werlds / Eph. 2. 2.** Sy wandelen na de eewe
 deser wereld, **Rom. 12. 2.** Word deser wereld niet gelijkformig.

b. Vr. **Wat gedachten zijn in de Onherboorne en Godloose ?**

Ant. **Sy hebben dese gedagten :**

(1.) **Dat God op alle dingen soo nauwe agt niet slaet / Ps. 24. 7.**
 Sy seggen, de Heere siet het niet, **Ps. 10. 11.** Hy seid in zijn herten,
 God heeft het vergeten; Hy heeft zijn aengesigte verborgen, hy ziet
 niet in eeuwigheyd, (2.) **Dat God soo hard niet straffen sal / als de**
Predikanten prediken / Deut. 29. 19. De godloose seid, ik sal vrede
 hebben, wanneer ik schoon na mijns herren goeddunken sal wande-
 len, **Mal. 2. 17.** Sy seggen waer is de God des oordeels? **Jude vs. 4.**
 Sy misbruiken de genade tot ontugtigheid, (3.) **Dat een gedaen-**
te en schijn van godsaligheid en deugt genoeg is / 2 Tim. 3. 5. Sy
 hebben een gedaente van godsaligheid; maer de kragt hebben sy ver-
 loochent.

loochent, *Apoc.* 3. 1. Gy hebt de naem dat gy leeft, en gy zijt dood.
 (4.) Dat voer sijn lust wel volgen mag/ als hy 't vermag te doen /
Phil. 3. 19. Welker God haer buik is, *Rom.* 13. 14. Verforcht het
 vleesch niet in zijn begeerlijkheden.

Vr. Hoedanige sonden komen uit dese gedagten voort?

Antw. Moetwillige en heerschende sonden/ *Jer.* 16. 12. Gy-lie-
 den wandelt een ygelyk na zijne boosen herten goed-dunken, om
 na my niet te hooren, *2 Petr.* 3. 3. Daer sullen spotters komen die na
 haer eige begeerlijkheden sullen wandelen, *vs.* 5. Want willens is haer
 dit onbekent, *Heb.* 10. 26. Soo wy willens sondigen, &c.

Vr. Hoe kan men weten of de sonde over de mensch heerscht?

Ant. Dit kan men weten uit dese teikenen:

(1.) Als men de opkomende hegeerlijkheden niet vermaekt ver-
 neemt/ en laet voortgaen sonder tegenstant/ *Rom.* 1. 27. De man-
 nen zijn verhit geworden in hare lust, *2 Tim.* 3. 4. Sy zijn meer lief-
 hebbers der wellusten, dan liefhebbers Gods. (2.) Als men die
 quade lust soekt met voorziedagte sinnen te voldoen / *2 Petr.* 3. 3.
 In de laetste dagen sullen spotters komen, die na haer eigen begeer-
 lijkheden sullen wandelen, *Rom.* 6. 13. En stelt u leden niet der
 sonde, tot wapenen der ongerechtigheid, *Prov.* 4. 16. Sy en slapen
 niet, soo sy geen quaed gedaen hebben. (3.) Als men op begane
 sonde/ niet alleen onbekommert is/ maer ook daer over blijde is /
 en wenscht wederom deselvige te mogen begaen/ *Prov.* 2. 14. Die
 blijde zijn in 't quaed doen, *Esai.* 3. 9. Sy spreken hare sonden vry
 uit, *Phil.* 3. 19. Haer eere stellen sy in hare schande, sy bedenken
 aerdsche dingen.

Vr. Hoedanige zijn veeltijds de Onherboorne ontrent God en
 sijn dienst?

Ant. Ontrent God en sijn dienst bind men in haer dese dingen:

(1.) Sy hebben geen lust tot de rechte kennisse Gods / *2 Tim.* 4.
vs. 3. Sy en kunnen de gelonde leere niet verdragen, *Job.* 21. 14. Sy
 seggen tot God, wijkt van ons, want aen de kennisse van uwe wegen
 en hebben wy geen lust, *Esai.* 30. 10.

(2.) Sy zijn onwillig om Gods Wetten te gehoorzamen / *Jer.*
6. 17. Sy seggen, wy en sullen niet luisteren, *Jer.* 7. 26. *Jer.* 44. 16.
 Wy en sullen na u niet hooren.

(3.) Sy hebben altijd veel te spreken op Gods Dienaers/ soe-
 ken haer dienst onbruggbaer te maken/ *Esai.* 29. 21. Sy maken haer
 schuldig om een woord, *2 Chron.* 36. 16. Sy spotten met de Boden
 Gods.

(4.) Sy prijzen soodanige Predicanten/ die seer resoluut zijn /
 en die met haer in alle wereldsche vroljshheid lustig willen leven /
 Mich.

Mich. 2. 11. Soo daer yemand is, die met wind omgaet, ende valsche-lijk liegt, seggende, ik sal u propheteren voor wijn, ende voor sterken drank, dat is een Propheet deses volks, **Esai. 56. 11/ 12.** Die seggen, ik sal wijn halen, ende wy sullen sterken drank suipen.

a. Vr. **Hebben onherborene mel voozspoed in de wereld?**

Antw. **Ja / vreltjds meer als de vrome / Ps. 73. 12.** Siet dese sijn godloos, nochtans hebben sy rusten in de wereld, sy vermenigvul- digen het vermogen, **Joh. 21. 7. Jer. 12. 1/2.** O Heere! waerom is der godloosen weg voozspoedig? Waerom hebbense ruste alle die trouwlooslijk trouwloosheid bedrijven? Sy gaen voort en dragen vrugt.

2. Vr. **Hebben de godloose mel tegenspoed in dese wereld?**

Ant. **Jese: Ps. 32. 10.** De godloose heeft veel amerte, **Joh 18. vs. 16. Rom. 2. 9.** Verdruckinge en benauwtheid over alle die het quade werke.

b. Vra. **Bershillen dan de godloose niet van de Godsalige in wt- wendige dingen?**

Ant. **Niet soo verre / dat men wt wterlijk voozval van beyder staet / ten aemken van Gods liefde kan oordeelen / Eccles. 9. 1.** Haet en liefde en weet den mensche niet uit al 't gene dat voor zijn aengesigte is, **vs. 2/ 11.**

c. Vr. **Daer in sijn dan de godloose onderscheiden van de vrome in alle wterlijk vooz- val?**

Ant. **Al wat de godloose doen / dat bewylen sy met sonde / ende al wat haer ober- komt in voozspoed / en tegenspoed / strekt haer tot een vloek / Mal. 2. 2.** Ik sal uwe zegeningen vervloeken, **Ps. 69. vs. 32.** Hare tafel word voor haer aengesigte tot een strik, ende tot volle vergeldinge, en tot een val- strik, **Cij. 1. 15.** Den onreinen is alles onrein.

a. Vr. **Wat is het eynde van een natuerlijk, burgerlijk, en god- loos leven?**

Ant. **De helse verdoemenisse / Matt. 25. 41.** Gaet weg van my, gy vervloekte in het eenwige vyer, 't welk den Duivel ende zij- ne Engelen bereid is, **Rom. 2. 5.** Naer uwe hardigheid en onbekeer- lijk herte, vergadert gy u selven in toorne als een schat in den dag des toorns, ende der openbaringe van het regtveerdigh oordeel Gods, **Matth. 7. 23.**

Middag-gefang op de eerste Dag van de Maent.

Stemme: **Psal. 1.** Die niet en gaet, &c.

1. **G**od geeft den mensch een redelijken geest /
Soo moet he beter leven als een beest ;
't Natuerlijk werk / en 't burgerlijke leven ;

Sal den mensch den Hernel nimmer geben :

Dog menig mensch is in soo boosen staet /
Dat menig beest hem verr' te hoven gaet.

2. Als 't herte blijft in sond' gerust en stil /

En hoven dien / sig kant tegen Godes wil :

Ontwetenheid van God : geen schzick hoorz sonder

Zijn teikenen van die nog zijn bevonden /

Sunten genaed' en onder Godes vloek :

Hoe nodig is dan 't nauwe onderzoek :

3. Hoe blijft de mensch in soo een quaden stand ?

't Komt voort uit sijn naturelijk verstand :

Daer komen by / des vleesch begeerlijkheden /

Een quaed gewisse maekt ook quaden treden :

Men volgt sijn sin / en wereldse gewoont /

Men meynd dat 't doen van Guderen verschoont.

4. Dees denkt / God siet het niet ; en Godes straf

Meynd d'ander ligt te sullen bidden af :

Sus heerscht de sond' ; men stut geen quade lusten /

't Begane quaed en kan haer niet ontruffen :

Men duid geen tong die straf dreygt ober 't quaed /

Soo blijft de mensch in d' onherboren staet.

Het Leven der Weder-geboorte.

De tweede Dag.

b. Vra. Wat is noodig om in soo een staet te wesen / waer in men kan salig worden ?

Antw. Het is noodig dat men weder-geboren werde / Joh. 3. 5. Soo yemand niet weder-geboren word uit water en geest, hy en kan in het Koningrijke Gods niet in-gaen, Eph. 4. 22/23. Marc. 1. 14. Bekeert u, ende geloof den Euangelio.

b. Vra. Wat is dit te seggen / weder-geboren te worden ?

Antw. Het is een ander verstand, wille, herte en genegentheden te hebben / als in natuerlijcke menschen word gebonden / Col. 3. 10. Gy hebt aengedaen den nieuwen mensche, die vernieuwt word tot kennisse, na het evenbeeld des gene die hem geschapen heeft, Gal. 2. 20. Ik leve, niet meer ik, maer Christus leeft in my, 1 Thess. 5. 23. De God des vredes selve heilige u geheel en al : ende uwe geheel opregte geest ende ziele, ende lichaem worde onberispelijk bewaert in de toekomstige onses Heeren Jesu Christti.

a. Vr. Hoe word de weder-geboorte anders gemeynelijk in de heilige Schryfture genaemt ?

Antw. Sy wort ook genaemt / de bokeeringe, der roepinge, &c. Marc.

Mart. 1. 14. Bekeert u, ende geloofst den Euangelio, **Act. 26. 18.**
Rom. 8. Die hy geroepen heeft.

c. Vr. Kan de natuerlijke mensche doorz eigen kragten dit geestelijke leven in sig selven verwecken?

Ant. Neen: want de mensch is duysternis, en dood in de sonde / **Eph. 2. 1.** U heeft hy mede levendig gemaekt, daer gy dood waert door de misdaden en sonden, **Eph. 5. 8.** Eertijds waert gy duysternisfe, **Rom. 8. 7.** Hy kan sig de Wet Gods niet onderwerpen.

b. Vr. Hoe kan men dan tot dit geestelijk leven komen?

Antw. Door een genadige werking des H. Geestes / **Cit. 3. 5.** Hy heeft ons zalig gemaekt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wy gedaen hadden: maer na zijne barmhertigheid, door het bad der weder-geboorte, ende de vernieuwinge des H. Geestes, **Ps. 100. 3.** Wetet dat de Heere is God, hy heeft ons gemaekt, ende niet wy, sijn Volk en de Schapen zijner weide **Eph. 2. 10.** Wy zijn sijn macksel, geschapen in Christo Iesu tot goede werken.

c. Vra. Moet de mensche dan stil sitten wagten tot dat God de weder-geboorte geeft?

Ant. Neen: Men moet alle middelen gebruiken / waer door de Heere den mensche wil bekeren / **Act. 2. 38.** Bekeert u, ende een yegelijk van u werde gedoopt, **Mart. 1. 4.** **Eph. 4. 24/25.**

c. Wat middelen gebuikt God om den mensch te bekeren?

Ant. Dese middelen: (1.) God gebuikt daer toe sijn Woord, so in de wet als in het Euangelium, **Rom. 1. 16.** Het Euangelium is een kragt Gods tot saligheid een yegelijk die geloofst, **Rom. 10. 17.** So is dan het gebove uit het gehoor, **Mat. 1. 18.** Na zijnen wille heeft hy ons gebaerd, door het Woord der waarheid, **Matt. 28. vers 19.** (2.) God gebuikt daer toe sijn tijds de uiterlijke ellenden, **Job 36. 10.** God openbaert het voor haer lieder ooreder tugt, ende seyde, datse hen van de ongerechtigheit bekeren souden, **2 Chron. 33. 11/12.** Als God Manasse benauwde, bad hy het aengesigt des Heren zijns Gods ernstelijk aen, ende vernederde sig seer. (3.) God gebuikt daer toe insonderheid de inwendige werkinge des Heiligen Geestes / **Act. 16. 14.** De Heere opende Lydia het herte. **Cit. 5. 5.** De vernieuwinge des Geestes, **Eph. 1. 19.**

b. Vr. Waerom gebuikt God hier toe sijn Wet?

Ant. Om den mensche van sijn sondige staet te overtungen / ende hem alsoo te vernederen / **Rom. 3. 19.** wy weten nu, dat al wat de Wet segt, sy dat segt tegen de gene die onder de Wet zijn, op dat alle mond gestopt worde, ende de gehele wereld voor God verdoemelijk zy, **Gal. 3. 22.** De Schrift heeft het al onder de sonde besloten, op dat de belofte uit den geloove Jesu Christi den gelovigen soude gegeven worden, **Joh. 16. 8.**

c. Vr. **Daerom** gebruikte God hier toe het Euangelium?

Ant. Om door openbaringe van den rijkdom sijner genade / de menschen aen te locken / en brachtiglijk op te wecken tot dese genade / **Matt. 11. 28.** Komt herwaerts tot my alle die vermoeit ende belast zijt, ik sal u ruste geven, **Rom. 12. 1. 2 Cor. 5. 20.** wy bidden u, als of God door ons in u bede, laet u met God versoenen.

c. Vr. **Daerom** gebruikte God de uitterlijke ellenden?

Antw. Om dat door de predicatie der Wet het herte niet genoeg gebroken zijnde / door dese scherpe slagen het herte verbrijfelt soude worden / **Jer. 2. 19.** Uwe boosheid sal u kastijden, ende uwe afkeeringen sullen u straffen: weet dan ende siet, dat het quaed ende bitter is, dat gy den Heere uwen God verlaet, **Lut. 15. 17 / 18. Jer. 31. 19.** Sekerlijk, na dat ik bekeert ben, heb ik berouw gehad, ende na dat ik my selven ben bekend gemaakt, heb ik op de heupe geklopt: ik ben beschaemt, ja schaemroot geworden, om dat ik de smaetheid mijner jeugt gedragen hebbe.

2. Vr. **Daerom** gebruikte God sijn Geest hier toe?

Antw. Om dat het herte te hard is / als dat het alleen door uitswendige middelen souden verandert worden / **Ezech. 36. 26.** Ik sal het steenen herte uit u vleesch wech nemen. **Heb. 8. 10.** Ik sal mijne wetten schrijven in u-lieder herte, **Chzen. 5. 21.**

c. Vr. **Wat** middelen moet den mensche gebruiken om tot de weder-geboorte, en tot de bekeeringe te komen?

Antw. De middelen die de mensch gebruiken moet / zijn dese: (1.) De mensche moet sijn sonden en verdoemelijke staet wel leeren kennen / **Jer. 31. 19.** Na dat ik my selven ben bekend gemaakt, hebbe ik op de heupe geklopt: ik ben beschaemt, ja ook schaemroot geworden, **Zeph. 2. 1.** Doorsoekt u selven nauwe, ja nauwe, **Act. 2. 37.** (2.) De mensche moet goede kennisse nemen van de hope der zaligheid / dewelke voor sondaers die haer bekeeren in den Euangelio word bekend gemaakt / **Act. 18. 28.** Soo zy u dan bekend, Mannen broeders, dat door des-nu vergevinge der sonden verkondiget word, **2 Cor. 5. 19** Hem die geen sonde gekend heeft, heeft God voor ons tot sonde gemaakt, op dat wy gerechtigheid Gods in hem souden worden. **Act. 2. 19.** (3.) De mensche moet gelooven in de Middelaer **Jesius Christus** / **Act. 16. 31.** Geloof in den Heere **Jesum Christum**, **Matt. 1. 14.** Bekeert u, ende geloof den Euangelio, **2 Cor. 2. 18** (4.) De mensche moet sig geheel overgeven aen Gode woord / om daer door bezwagt te worden tot een ander leven / **Rom. 6. 17.** Gode zy dank dat gy wel dienst-knegten der sonde waert, maer dat gy nu van herten gehoorlaem geworden zijt den voor-beelde der leere, tot het welke gy over-gegeven zijt.

Act. 3. 17. Bekeert u, ende een ygelijk van u werde gedoopt, **Wof. 6. 5.**
 (5.) De mensch moet sig selven leeren versaken, ende alle wyterlijcke
 fonden af-breken/ **Matt. 16. 24.** Soo yemand agter my wil komen
 die verloochene hem selven, **Act. 19. 19** Sy verbrandeden hare ydele
 boeken, **Ezech. 18. 31.** Werpt van u weg alle uwe overtredingen,
 waer door gy overtreden hebt. (6.) De mensche moet God bid-
 den om een ander herte/ **Chren. 5. 21.** Heere, bekeert ons, soo sul-
 len wy bekeert zijn, **Ps. 51. 12.** Schept my een rein herte, o God, en
 vernieuwt in het binnenste van my eenen vasten geest.

c. Vr. Wat hindert vele/ datse niet weder-geboren worden?

Ant. Onder andere hinder-palen zijn ook dese: (1.) Sy wil-
 ken geen middelen gebruiken/ nogte eenige moeite doen om nieuwe
 creaturen te worden/ **Ps. 119. 155.** Het heil is verre van de godloose,
 want sy soeken Gods insettingen niet, **Mal. 1. 13.** Nog segt gy,
 siet wat een vermoeitheid! **Act. 44. 16.** Wy en sullen na u niet horen,
 aengaende het woord dat gy tot ons gesproken hebt in des Heeren
 name. (2.) Als sy de middelen van Gods woord gemakkelijck
 konnen hebben/ dan hebben sy daer toe geen lust/ **Job. 21. 14.** Sy
 seggen, wijkt van ons, want aen de kennisse uwer wegen en hebben
 wy geen lust, **Mal. 1. 14.** Gy segt, het is te vergeefs God te die-
 nen. (3.) Als sy kragtlijck worden aengebrougen en oertwigt/
 soo stellen sy haer tegen Gods middelen aen/ **Act. 7. 51.** Gy hard-
 neckige en onbesnedene van herten ende ooren, gy wederstaet altijd
 onder. (4.) Sy agten de genade des Evangeliums veel minder
 dan de tijdelijcke en wereldsche lusten en hoordeelen/ **Act. 11. 17.** Gal-
 lio trok hem geen dingen der Religie aen, **Heb. 12. 16.** Gelijk Esau
 die om de spijs het regt der eerst-geboorte weg gaf.

b. Vra. Wat behoort alle menschen te bewegen om tot haer we-
 der-geboorte en bekeeringe hertelijck te arbeiden?

Ant. Dese beweeg redenen: (1.) Dat niemand sonder weder-
 geboorte en bekeeringe kan zalig worden/ **Job. 3. 5.** Ten zy dat ye-
 mand weder-geboren worden uit water en geest, so en kan hy in het
 Koninkrijke Gods niet in-gaen, **Rom. 8. 13.** Indien gy na den vlee-
 sche leeft, soo sult gy sterven, maer indien gy door den geest de wer-
 ken des lichaems doodet, soo sult gy leven, **Apoc. 21. 8.** (2.) De
 heerlijcke staet van een weder-geboren ziele/ **2 Pet. 1. 4.** Wy zijn
 der Goddelijcker nature deelagtig, **1 Pet. 2. 9.** Gy zijt een Konink-
 lijk Priesterschap een uitverkoren geslagte, een heilig Volk, (3.) De
 vrugt van de bekeeringe/ dewelcke is de eeuwige zaligheid/ **Rom. 6.**
vs. 22. Maer nu van de sonde vry gemaekr zijnde, ende Gode dienst-
 baer gemaekt zijnde, hebt gy uwe vrugt tot heiligmakinge, ende be-
 einde

ende, het eeuwige leven, Rom. 8. 1. Soo en is 'er dan nu geen verdoumenisse voor die in Christo zijn, die niet na den vleesche leven, maer na den geest. (4.) Ook moet dit den mensche bewegen / die geroepen word / als hy denkt / dat de Heere dese genade aanbied aen soo slechte menschen / ja aen soo snode sondaers / en dat boven soo veel andere menschen / dewelke God vooz-by gaet / Ezech. 33. 11. Soo waeragtig als ik leve, spreekt de Heere, soo ik lust hebbe in den dood des godloofen, 1 Coz. 1. 26. Gy siet uwe roepinge, Broeders, dat gy niet vele wijse zijt na den vleesche, niet vele magtige, niet vele edele, 2 Coz. 5. 20.

c. Vr. Wat behoort ons te bewegen om het werk der bekeeringe niet een oogenblik wt te stellen?

Ant. Dit moet ons bewegen:

(1.) Om dat de Heilige God / die ons Heer en Meester is / ons dit alsoo gebied / Heb. 3. 7/8. Daerom gelijk de H. Geest seid, Heden indien gy zijne stemme hoort, soo en verhard u herte niet, Psob. 1. vers 24.

(2.) Alle wttfel maekt dat het herte nog harder word in de sonde / en vermeerdert de schulden / Heb. 3. 7. Verhard u herte niet, Jer. 13. 23. Hoe soud gy kunnen goed doen, die gewend zijt quaed te doen, Rom. 2. 5. Na u hardigheid en onbekeerlijk herte, vergadert gy u selven toorne als een schat.

(3.) Ons leven is seer onseker / de dood kan ons in een oogenblik overvallen / en indien wy dan niet bekeert zijn / soo souden wy verdoemt worden / Jac. 4. 14. U leven is een damp, die voor een weinig tijds gesien word. Luc. 12. 20.

(4.) Om dat God niet altijd gereed is / de bekeeringe te geben als het ons wel sal te passe komen: Wy moeten op God passen / als hy tijd geeft / 2 Coz. 6. 2. Siet nu is 't de wel aengename tijd, nu is 't de dag der saligheid, Luc. 13. 24. Strijd om in te gaen door de enge poorte: want vele, segge ik, sullen soeken in te gaen, ende fullen niet kunnen, Psob. 1. 24/25.

a. Vr. Kan men seker wesen van zijn weder geboorte?

Antw. Men kan niet alleen / maer men moet ook tragten daer van seker te zijn / 1 Joh. 3. 14. Wy weten dat wy overgegaen zijn uit de dood in het leven, 1 Joh. 3. 1. Siet hoe grooten liefde ons de Vader gegeven heeft, dat wy kinderen Gods genaemt worden, 2 Coz.

13. 5. Ondersoekt u selven.

c. Vr. Wit wat teikenen kan men weten of men wedergeboren is?

Ant. Dese teikenen zijn vele / maer onder andere zijn dese:

(1.) Als men bevind dat de kragt der quade begeerlikheede gebrooken is / en dat men soo dristig niet meer is tot de verledinge

der wereld/ Gal. 5. 24. Die Christi zijn, hebben het vleesch gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden, Gal. 6. 14. De wereld is my gekruist, ende ik de wereld, Gal. 5. 17.

(2.) Als men in sig bevind een standvastige genegenheid tot God/ en tot sijn vriendelijke tegenwoordigheid/ als tot het hoogste goed waer in al ons heyl bestaat/ Psal. 119. 57. De Heere is mijn deel. Ps. 4. 8. Gy hebt vreugde in mijn herte gegeven, meer dan ter tijd als haer Koorn en haren Most vermenigvuldigt zijn, Phil. 3. 7/8. Ps. 63. 9. Mijn ziele kleeft u agter aen.

(3.) Als men een vast voornemen heeft om God in alles te gehoorsamen/ Ps. 119. 6. Ik hebbe gesworen, ende sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, Heb. 13. vs. 18. Als die in alles eerlijk willen wandelen, 1 Thess. 5. 22. Onthou u van alle schijn des quaeds, Ps. 119. 44.

(4.) Als men een sonderlinge tref en lust gevoeld tot Gods Woord/ 1 Pet. 2. 2. Als nieuw geboren kinderzens, zijt seer begerig na de redelijke onvervalschte melk, op dat gy door deselve meugt opwassen, Ps. 119. 97. Hoe lief hebbe ik uwe Wet! Sy is mijne betragtinge den gantschen dag.

(5.) Als men aenbangt een nieuw leven na Gods Wetten/ en daer in soekt verig voort te gaen/ Esh. 2. 10. Wy zijn Gods maeksel geschapen in Christo Jesu tot goede werken, 1 Pet. 4. 3. 1 Joh. 3. vs. 9. Die uit Godt geboren is, en sondigt niet.

(6.) Als men in eenige sonde vallende/ daer over ontrufft is/ daer door smarten en benauwtheden in de ziele gevoelt/ en als men niet eer gerufft is/ hoor en akeer men met God in Christi bloet verfoent is; en dat men door een nieuwe en verigher gehoorsamenheid/ de begane struffelingen tragt te verbeteren/ Ps. 51. 3. Zijt my genadig o God! na uwe goedertierentheid, Matt. 26. 75. 2 Cor. 7. 11. want siet, dit selve; dat gy na God zijt bedroeft geworden, hoe groote neerstigheid heeft het in u gewrogt: Ja verantwoordinge, ja onlust, ja vreesse, ja verlangen, ja yver, ja wrake.

a. Vr. Geeft het in dit leven wat voordeel dat men wedergeborren is en bekeert?

Ant. Ja seer veel/ want dan weet men/ dat alle kruis ten bestem sal gedren/ en dat men de dood niet heeft te vreesen/ dewijl men in Gods wegen wandelende/ ten eeuwigen leven door de dood gaen sal/ Rom. 8. 78. Wy weten, dat den genen die God lief hebben, alle dingen meden werken ten goede, 1 Cor. 15. 55. 2 Cor. 5. 1. Wy weten, dat als ons aerdsche Huis deses Tabernakels gebroken word, wy een gebou van God hebben, een huis niet met handen gemaekt, maer eeuwig in de Hemelen.

Middag-gefang op de tweede Dag van de Maent.
Stemme: Van den Loffang Maria. Mijn ziel, &c.

1. Word noyt een Hemeling Sonder verandering / 't Moet zijn weder geboren: Dit staet niet in mijn magt: 't Is 't werk van Christi kragt / Dooz syne Uytberkoren. 2. Gods Wet vernedert my / God doet'er ellend' by: Maer 't regt herstelde leven Dooz't Evangelisch Woozd / Belovig aengehoord / kan Gods Geest alleen geven.	3. Dan is mijn ziel bekeert / Als't quaed is overheert / En't hert tot Godt genegen: Als't Woozd met lust gehoord / Brengt 't nieuwe leven voort / En schykt dooz quade wegen. 4. 'k Vertraeg't wel leven niet Terwijl het God gebied / Uitsfel baert meerder smerten: Mijn levens tyd is geen / Het leven is alleen Dooz regt bekeerde herten.

Het leven des Geloofs.

De derde Dag.

a. Vr. Waer in is een regt Christen meest onderscheiden van andere menschen?

Ant. Daer in / dat hy geloof in Iesum Christum / Act. 2. 44. Alle die geloofden waren by een, Act. 13. 48. Daer geloofdender soo vele als'er ten eeuwigen leven verordineert waren, Eph. 1. 13.

c. Vr. Gaet het geloof met dooz de weder-geboorte, en dooz de bekeeringe?

Antw. Het Geloof in I. Christum volgt op de vernederinge des gemaeds over de sonden? dewelke dooz de Wet word gekozogt: maer het geloof gaet dooz de dadelijke vernienwinge des herten / ende des levens / want het is een oorzake van die vernienwinge / Marc. 1. 14. Bekeert u, en geloof den Evangelio, Matth. 11. 29: Act. 16. 31. Act. 15. 9. Hare herten gereinigt hebbende door het geloof, Gal. 2. 20. Ik leve door het geloof des Soons Gods

a. Vr. Is het leven des Geloofs noodig om zalig te worden?

Ant. Ja / soo dat sonder het gelove niemand kan behouden wozden / Heb. 11. 6. Sonder geloof is 't onmogelijk God te behagen, Jude vs. 5. Joh. 3. 36 Die in den Sone geloof heeft het eewige leven: maer die den Sone ongehoorsaem is, Gods toorne blijft op hem:

c. Vr. Hoe word het Geloof genacmt een leven des Geloofs?

Ant. Om dat het geloof in de ziele is een werksame kragt / die geduerig besig is ontrent Iesum Christum / Gal. 2. 20. Ik ben met Christo gekruist, ende ik leve, dog niet meer ik, maer Christus leeft

in my: ende 't gene ik nu in het vleesch leve, dat leve ik door den gelove des Soons Gods, Gal. 5. 6. Het gelooove is door de liefde werkende, Cant. 5. 2/ 5/ 7.

a. Vr. Wat is dit leven des Geloofs?

Ant. Een beweginge des herten / waer doorz de Geloovige tragt Christum / als de eenige Middelaer aen te nemen / toe te passen / en hem meer en meer sig eigen te maken / om doorz hem behouden te worden / Eph. 3. 17. Op dat Christus door het gelooove in uwe herten wone, Joh. 1. 12. Die hem aengenomen hebben, heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in sijnen name geloven, Rom. 13. 14. Doet aen de Heere J. Christum, Phil. 3. 9/ 10.

b. Vra. Waerom is dit leven des geloofs soo noodig?

Antw. Behalven de reden genomen van Gods Gebod / 1 Joh. 3. 23. Dit is zijn gebod, dat wy gelooven in den naem sijns Soons Jesu Christi, soo blijkt dese nootwendigheyt ook hier uit.

(1.) Dewijl het gelooove het eenig middel is om de verdiensten Christi ons eygen te maken tot verfoeninge met God / Rom. 3. 25. Welken God voorgesteld heeft tot een verfoeninge door het gelooove in sijnen bloede, Joh. 6. 35. Jesus seide tot haer, ik ben het brood des levens, die tot my komt en sal geensints hongeren, ende die in my gelooft, en sal nimmermeer dorsten.

(2.) Om dat alle oefeningen des Godsdiens alleen doorz het gelooove haer kragt hebben / Heb. 4. 2. Het woord der predikinge dede haer geen nut, om dat het met den gelooove niet gemengt was, Joh. 20. 31. Dese dingen zijn geschreven op dat gy gelooft, ende geloovende, het leven hebt door zijnen naem, Act. 8. 37.

(3.) Om dat dese beweginge des geloofs de grootste eere geeft aen Christu den Middelaer / 1 Pet. 2. 7. U die gelooft, is hy die haer, Heb. 11. 24/ 25.

(4.) Om dat het gelooove is het kragtigste middel tot een Christelijk leven / Gal. 5. 6. Het gelooove is werkende door de liefde, 2 Coz. 5. 14/ 17. Gal. 2. 20. Ik ben met Christo gekruist, ende ik leve, niet meer ik, maer Christus leeft in my, ende het leven dat ik leve, leve ik door het gelooove des Soons Gods, Heb. 11. 6. Sonder gelooove is het onmogelijk God te behagen.

c. Vr. Hoe neemt het gelooove Jesum Christum aen?

Ant. Een opsigte van Christus / soo neemt het gelooove hem aen geheel en al / als Propheet, Priester, en Koning, 1 Coz. 1. 30. Uit hem zijt gy in Christo Jesu, die ons geworden is tot wijsheid van Gode, ende regtveerdigheyt, ende heiligmakinge, ende verlossinge, Esai. 9. 5. Een Kind is ons geboren, een Sone is ons gegeven, Joh. 1. 12. Die hem aengenomen hebben, Cant. 2. 16. Mijn Lief is mijn, ende ik ben zijne.

c. Vr. Hoe neemt men het geloove aen ten aensien van ons ?

Ant. Met versakinge van onse eygen gerechtigheid / soo dat wy tot Jesum komen als schuldige / onreynne / belaste / etc. Mat. 11. 29. Komt alle tot my die vermoeit en beladen zijt, Phil. 3. 8. Ja gewisselijk ik agte ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemtheit der kennisse J. Christi mijns Heeren, om wiens wille ik alle dingen schade gerekent hebbe, en agte die drek te zijn, op dat ik Jesum moge gewinnen, vs. 9. En in hem bevonden worde niet hebbende mijne regtveerdigheid die uit de wet is, maer die door't gelove Christi is, name-lijk, de regtveerdigheid die uit God is door het gelove, Ps. 143. 2.

a. Vr. Is dit dan een goed Geloovige / die Jesum aen-neemt als Middelaer, sonder een goed leven te beginnen ?

Antw. Neen: want als een sondaer tot Christum komt / soo moet hy sijn sonden aensien als ballasten / schulden en zulligheden / daer hy gaerne van wilde ontlast zijn: belovende een beter leven te sullen leyden / Rom. 7. 24. Ik ellendig mensche wie sal my verlossen van het lichaem deses doods? Matth. 11. 28. Komt alle tot my die vermoeit en beladen zijt, Act. 2. 37. Sy wierden verslagen in het herte, ende seiden tot Petrum ende tot de andere Apostelen, wat sullen wy doen, Mannen Broeders? vers 38. Ende Petrus seide tot haer, bekeert u, Act. 2. 11/ 12/ 13/ 14.

b. Vr. Waer voor sijn soodanige Christenen te houden / die onder den roem des geloofs onchristelijk leven ?

Antw. Voor rechte ongelovige / en voor vyanden van Christus de Middelaer / Phil. 3. 18. Vele wandelen anders: van de welke ik u dikwils gesegt hebbe, ende nu ook weenende segge, datse vyanden des kruices Christi zijn, Heb. 10. 39. Matth. 7. 33. Dan sal ik haer opentlijk aensleggen, ik en hebbe u nooit gekent; gaet weg van my, gy die de ongerechtigheid werkt.

a. Vra. Kan men seker zijn dat men het ware Geloove heeft ?

Ant. Ja / want daerom word belast / dat men sig selven moet ondersoeken / 2 Coz. 13. 5. Ondersoekt u selven, of gy in den gelove zijt, 2 Tim. 1. 12. Ik weet wien ik geloof hebbe, 2 Coz. 4. 13. Dewijle wy nu den selven Geest des geloofs hebben, gelijker geschreven is; Ik hebbe geloof, daerom hebbe ik gesproken: soo gelooven wy ook, daerom spreken wy.

c. Vr. Hoe kan men seker zijn ?

Antw. Dit dese teikenen:

(1.) Als men geboeld dat men om Christi wil den Ouden Mensche soekt te dooden / en dagelijks doet verminderen / Gal. 5. 34. Die Christi zijn, hebben het vleesch gekruist met de bewegingen, Act. 15. 9. De herten gereinigt hebbende door het geloove.

(2.) **Als men Christus hoog agt boven al de wereld/ Phil. 3. 8.**
Ik agte ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemenheid der kennis Christi, 1 Pet. 2. 7. U, die gelooft is hy dierbaer.

(3.) **Als men sig selven afrekt van alle andere gronden / van gerustheid des gemoeds / soo dat men niet vertrouwt op eygen gerechtigheid / ofte op iets dat buiten Christus is / Phil. 3. 9.** Dat ik in hem gevonden worde, niet hebbende mijn eige regtveerdigheid die uit de Wet is, Esai. 64. 6. Alle onse gerechtigheden zijn als een drekig en weg-werpelijk kleed.

(4.) **Als men sig selven gebaelt aengeleid / ter liefde van Christus / tot lust aen zijn Woord, ende tot een nieuwe gehoorsaemheid, Gal. 5. 5.** Het geloove is door de liefde werkende, 1 Joh. 1. 6. Indien wy seggen, dat wy gemeenschap met hem hebben, ende in de duisternisse wandelen, soo liegen wy, ende de waerheid en is in ons niet, 1 Joh. 2. 6. Die segt, dat hy in hem blijft, die moet alsoo wandelen, gelijk hy gewandelt heeft.

c. **Vr. Is het geloove in alle Geloovige eben sterk ?**

Ant. Neen: Want daer zijn Klein-geloovige, een Swak-geloovige: Daer zijn ook Sterk-geloovige, Matth. 16. 8. Wat overlegt gy by u selven gy klein-geloovige, Marc. 9. 24. Ik geloove, Heere komt mijn swak-geloovigheid te hulpe, Marc. 16. 14. Jesus weet hen hare ongeloofigheid, Rom. 4. 19.

b. **Vra. Wat is een klein en swak Geloove ?**

Ant. Een swak Geloove is / als men ligtelijk word twijfelmoedig / en als gestut in de toepassinghe Christi / en in het werk des geloofs / Rom. 14. 1. Die swak is in het geloove, neemt aen, maer niemant tot twiflige t'samen-sprekingen, Gal. 6. 1. Broeders, indien ook een mensche overvallen ware door eenige misdaed, gy die geestelike zijt, brengt den foodanigen te regte, Luc. 24. 1.

c. **Vra. Maer hoe sal een swak geloovige sig nog konnen geruststellen dat hy nog een goed geloove heeft al is 't klein en swak ?**

Antw. Dit kan men uit dese tekenen kennen:

(1.) **Indien men nog heeft een opregte begeerte om met Christus te mogen vereenigt blijven / Matt. 5. 6.** Zalig zijnde die hongeren en dorsten na de gerechtigheid, Matt. 14. 30.

(2.) **Indien men sig houdt aen het Woord des Geloofs / ende dat men arbeidt om sterker te worden / 1 Pet. 2. 2.** Als jonge kinderen, ziet seer begeerig na de onvervalchte melk van Gods Woord, Joh. 6. 68. Petrus seyde, Heere tot wien souden wy gaaen gy hebt de woorden des eeuwigen levens ?

(3.) **Als dese klein-geloovigheid niet ontstaet uit lust tot de sonde / en tot de wereld; maer alleen dooz eenige struikelinge; te tatte /**

tatie / ofte wyl ongeboelighend van Chrifti liefde in het herte / Ps. 13. 2. Hoe lange Heere, sult gy mijner steeds vergeten, hoe lange sult gy u aengesigte voor my verbergen? Esa. 49. 14. Zion seid, de Heere heeft my verlaten.

(4.) Indien men sig selven nog euentwel heud in de wegen Gods / ende geen grooter vruede menscht / als dat men Chriftum nader mag gevoelen / Ps. 75. 25. wien heb ik neffens u in den Hemel? ende neffens u en lust my niet op der Aerde, Psal. 35. 3. Segt tot mijn ziele, ik ben u heil.

b. Vr. Wat is een sterk Geloobe?

Antw. Een sterk geloobe is / 't welk alle hinder-palen te boven komt / en tegen alle swarigheden slachmoedig aengaet / Heb. 4. 16. Laet ons met vrymoedigheid toegaen tot den Throon der genade, Rom. 4. 18. Abraham heeft op hope en tegen hope gelooft.

c. Vr. Wat werkingen heeft soo ren sterk Geloobe?

Antw. De werken en vruchten van een sterk Geloobe zijn dese:

(1.) Een gerustheid en vrede des gemoets in alle staet en voozbal van dit tijdelijke leven / 2 Coz. 5. 6. Wy hebben dan altijd goeden moed, 1 Pet. 1. 6. In den welken gy u verheugt, nu een weinig tijds; soo het noodig is, bedroeft zijnde door menigerley verdruckingen, Rom. 5. 1. Wy dan geregtveerdigt zijnde uir den geloove, hebben vrede met God door onsen Heere Jesum Christum, vers. 4. Wy roemen in de hope der heerlijkheid Gods, vers. 5. Ende niet alleen dit maer wy roemen ook in de verdruckinge.

(2.) Een bysondere sterke drift tot God in Christo Jesu / door het getugenisse des H. Geestes / Rom 8. 15. Gy hebt ontfangen den Geest der aenneminge tot kinderen, door welken wy roepen, Abba Vader, Heb. 10 22.

(3.) Een vaste gesette stijl van een Godzalig leven / 1 Joh. 5. 5. Wie is 't die de wereld overwint, dan die gelooft dat Jesus is de Sone Gods, 1 Coz. 16. 13. Wackt, staet in het geloove, houd u manlijk, zijt sterk.

c. Vr. Wat moet ons bewegen tot het leven des Geloofs?

Ant. De beweeg-redenen behalven Gods Gebod / 1 Joh. 3. 23. sijn dese: (1.) Die het leven des Geloofs niet heeft / die steekt nog in de staet der sonde / en alsoo sterbende / sal verdoemt worden / Joh. 3. 18. Die niet gelooft, is alreede veroordeelt, Eph. 2. 12. Gy waert in dien tijd sonder Christo, vervreemt van het Borgerschap Israëls, ende Vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hope hebbende, ende sonder God in de wereld, (2.) Het eenige middel / om de verdoemenisse te ontgaen / ende om in den Hemel te komen / is het Geloove / Joh. 3. 36. Die in den Sone gelooft heeft

heeft het eeuwige leven, Act. 4. 12. Daer en is geen anderen Name onder den Hemel gegeven, door de welke wy moeten zalig worden, als de name Jesus. (3.) De beloofde zegeningen gaen vast en seker / soo dat niemand heeft te vreesen / dat hy te vergeefs gelooven sal / Heb. 6. 27. God willende de erfgenamen der belofte nisse overvloedelijk bewijzen de onveranderlijkheid van zijn raed, is met eenen eed daer tusschen gekomen, 1 Tim. 1. 15. Dit is een getrouw woord, en aller aenneminge waerdig.

b. Vra. Maer wat raed om tot soo een geloove te komen?

Ant. Hier toe moet men dese middelen gebruiken: (1.) Gy moet u selven seer soeken te vernederen dooz de dreygementen van Gods Wet / so lange / tot dat gy u eigen verdoemelyken staet wel kend, Act. 2. 37. Als sy dit hoorden wierden sy verslagen in haer herten, 2 Cor. 5. 10. Wy dan wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot 't geloove. (2.) Gy moet seer goede kennisse sien te bekomen van de gelegentheid des Middelaers Christi, om dooz zijn volkomen genade/en vriendelyke nodinge opgetoekt te worden / Mat. 11. 29. Komt alle tot my die vermoeit ende belast zyt, ende ik sal u ruste geven, Act. 13. 38. Soo zy u dan bekend, mannen Broeders, dat door desen u vergevinge der sonden verkondigt word. (3.) Gy moet wel verstaen / dat Christus niet siet / hoemen geleeft heeft / maer hoemen nu voortaan gesint is te leven / Mar. 1. 14. Bekeert u en geloof den Evangelio, Rom. 4. 5. Die den godlosen rechtveerdigt. (4.) Gebruikt alle uiterlyke middelen des geloofs / als de Predicatie / etc. Rom. 10. 17. So is dan 't gelove uit 't gehoor, en 't gehoor door 't woord Gods, Act. 26.

c. Vr. Wat eynde sal het leven des geloofs hebben?

A. 't Eetwig salig leven in den Hemel / Heb. 10. 39. wy sijn niet van de gene die sig ontrecken, maer die geloven tot behoudinge der ziele, 1 Pet. 1. 9. Verkriygende het einde des geloofs, de saligheid der ziele.

Middag-gesang op de derde Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 23. Mijn God voed my, &c.

1. **S** Ik opt komen tot het eeuwige leven /
Ik moet my gantsch aen Jesus overgeven
Dooz 't waer Geloof soo kom ik tot versoening
Met mijnen God / dooz sijnes Soons holdoening;
Geen denugt of Godsdienst kan opt God behagen /
Als die hem dooz 't geloof werd opgedragen.

2. Maer ag! mijn Heer het hert wil niet na boven /
Mijn dunkt ik ben van uwe gunst verschoven:
Ik hoor u Woord / maer niet gantsch doove ooren /
Ik vrees / ik sal nog eynd'lyk gaen verlozen;
Ik derf niet mijn gebed tot u niet naken /
Mogt dog mijn hand maer aen de bloed'ren raken.

3. Mijn

3. Mijn lust is kleyn tot u dierbare wonden :

Mijn lust is groot tot ergerlijke sonden :

Mijn lust is kleyn om tot u huys te treden :

Mijn lust is groot tot 's werelids pdeheden

Mijn lust is kleyn tot 't teyken van u lijden :

Mijn lust is groot tot 't pdele verblijden.

4. Kan bit mijn ziel van wanhoop niet bezijden /

Wat ik nog traagt de lusten te bestrijden :

Wat ik nog blijf op uwe heyl'ge wegen :

Wat ik nog soek u Godsdienst wel te plegen :

Wat ik geen hoop en stel op eyge draagten :

Soo moet ik dan in wanhoop gantsch versmagten.

Het Leven der versoeninge met God in Christo.

De vierde Dag.

a. Vr. In wat staet is de Wedergeboorne ontrent God ?

Antw. In den staet der versoeninge / en vziendschay met God.

Rom. 5. 1. Wy dan geregtveerdigt zijnde door den geloove, hebben vrede met God door onsen Heere J. Christum, 2 Cor. 5. 19. God was in Christo de wereld met hem selven versoenende, Eph. 1. 15/16.

a. Vr. Welk is de staet van een Sondaer ontrent God ?

Ant. Een staet van vyandschay met God/Rom. 5. 10. Indien wy vyanden sijnde, met God versoent sijn, Col. 1. 21. Esa. 59. 2. De onge-regtheden maken een scheidung tusschen ons en tussen onsen God.

b. Vra. Kan een Sondaer ligtelijck met God versoenen ?

Antw. Het is een zwaer werk daer veel dingen toe noodig sijn / en daermen veel om doen moet / 1 Sam. 2. 25. Wanneer een mens tegen den Heere sondigt, wie sal voor hem bidden? Ps. 49. 8. Mich. 6. 6. Waer mede sal ik den Heere tegen komen, u. 7. sal ik mijn eerstgeboren geven voor mijn overtredinge? de vrugt mijns buyks voor de sonde mijner ziel.

c. Vr. Daerom is dat soo een seer zware sake ?

Ant. De redenen hier van sijn dese: (1.) Om dat de sonden een seer grouwelijck quaet sijn / namelijk/ het sijn Schendingen van Gods Majesteit, Rebellen tegen God, verbrekinge van sijn beeld, &c. 1 Sam. 15. 23. Wederspanningheid is een sonde van toverie, ende wederstreven is afgoderye en beelden-dienst, Esa. 1. 5. 1 Thess. 4. 8. Soo dan. die dit verwerpt, die en verwerpt geen mensche, maer God.

(2.) Om dat seer zware straffen gedrengt sijn / aen die Gods Wetten in alles niet nakomen / Deut. 24. 26. Vervloekt zy die de woorden deses wets niet en sal bevestigen, doende de selvige, Jac. 2. 10. Matth. 5. 22. Die tot sijn Broeder segt Raka, sal schuldigh sijn aen het helsche vier. (3.) Om dat God een rechtveerdig

regtbeerdig Rigtter is / die een grouwel heeft van alle godloosheid / Deut. 25. 16. Al wie sulks doet, is in den Heere uwen God een grouwel, ja al wie onregt doet, Psal. 5. 5/6. Heb. 10. 31. Het is vreeslijk te vallen in de handen des levendigen Gods. (4.) Om dat de mensche by hem selven niets heeft daer mede hy God kan te vreden stellen; Maer in tegen-deel / soo verwecken de dagelykse sonden God tot toozne? Ps. 49. 8. Hy sal God sijn rantioen niet konnen betalen, Mat. 3. 2. Wy struikelen alle in velen.

c. Vr. Wat dingen zijn dan nodig / om met God versoend te worden / ende om in vrede met God te leven?

Ant. Hier toe zijn dese dingen nodig:

(1.) Een Middelaer: die de vriendschap make tusschen God en ons / en als borze: vooz de gemachte schulden voldoe? want sonder borze / kan de mensche tot God niet naderen / dewyle hy een verteerend' vyer is / Erod. 20. 19. Sy seiden tot Mose: Spreek gy met ons, ende wy sullen hooren: ende dat God met ons niet en spreke, op dat wy niet en sterven, Esal. 33. 84. Wie kan wonen by een verteerend' vyer?

(2.) Verandering van ons sondig leven is daer toe nodig: want God wil met godloose niet in vriendschap leven / Esai 1. 16. Wasch u, reinigt u, doet de boosheid uwer handelingen van voor mijn ogen weg, laet af van quaed te doen, Act. 2. 38. Bekeert u.

(3.) Verzekeringe moet men ook aen God doen / van dat men in het toekomende soo niet meer sal sondigen / Ps. 80. 19. Soo en sullen wy van u niet te rugge keeren, Ps. 14. 4. Wy en sullen niet meer op paerden rijden.

b. Vr. Wat raed nu om hier toe te geraken?

Ant. Het enige middel is het geloove in Chriſtum: Want daer vooz heeft men een Middelaer die vooz de schulden voldoen heeft / Een Heiligmaker, die den Geest der bekeringe geeft: Ende een Borze die daer vooz in-staet / dat wy in het toekomende soo sondig ons leven niet meer sullen aenstellen / 1 Tim. 2. 5. Daer is een God, ende een Middelaer Gods ende der menschen, de Mensche Jesus Christus, 1 Cor. 1. 30. Heb. 7. 22. Hy is onse Borze.

b. Vr. Hoe verre kunnen wy tot God worden versoend?

Ant. Soo / dat de Heere al onse schulden quijt scheid / Ps. 103. 7. Die al uwe ongerechtigheden vergeeft, 1 Joh. 1. 7. Het bloed Christi des Soons Gods, reinigt ons van alle onse sonden, Act. 13. 39.

a. Vr. Maer kunnen soodanige menschen met God wel versoend leven / dewelcke vele en sware sonden hebben begaen?

Antw. Ja: Esa. 55. 7. De godloose verlate zynen weg, ende de ongerechtige man zijne gedagten: ende hy bekeere sig tot den Heere, soo

foo fal hy sig ontfarmen, ende tot onsen God, want hy vergeeft menigvuldig, *Esa. 1. 18. 1 Coz. 6. 10/11.*

b. Vra. Wanneer kan men van de versoeninge met God versekerert zijn?

Antw. Als wy versekerert zijn van ons geloove en bekeeringe, *Rom. 5. 1.* Wy dan g'regtveerdigt zijnde door den geloove, hebben vrede met God, *Rom. 8. 1.* Soo en is 'er dan geen verdoemenisse voor den genen die in Christo Jesu zijn, *Col. 1. 21.*

b. Vra. Kan men versekerert zijn van Gods liefde en vriendschap?

Antw. Ja / want daer toe strekt het gantsche Evangelium / *Rom. 8. 16.* Deselve Geest getuigt met onsen geest, dat wy kinderen Gods zijn, *Eph. 1. 13. 1 Joh. 3. 14.* Wy weten dat wy over-gegaen zijn uit den dood in het leven.

c. Vr. Hoe komt het dan dat vele soo twijffelen?

Ant. Het komt hier van daen:

(1.) Om datse haer niet wel onderzoeken aen Gods woord / *2 Coz. 13. 5.* Onkerfoekt u selven of gy in den geloove zijt.

(2.) Om datse somtijds in zware sonden vallen / *Ezech. 33. 10.* Dewijle onse overtredingen en onse sonden op ons zijn, ende wy in de selve versmagten, hoe souden wy dan leven, *Esa. 64. 6.*

(3.) Uit eenige harde ellende en kastinge / die de Heere zijn kinderen toe-send / *Esa. 49. 19.* Zion seid, de Heere heeft my verlaten, *Ps. 77. 8.* Sal dan de Heere eeuwiglijk verstooten, ende voortaan niet meer goedgunstig zijn?

(4.) Uit eenige tentatien des Satans / *2 Theff. 2. 5.* Ik hebba hem gevonden om u geloove te verstaen: of niet misschien de Verfoeker u soude versogt hebben, ende onsen arbeid ydel soude wesen *2 Coz. 2. 11.* Zijne gedagten en zijn ons niet onbekent.

a. Vr. Kan niemand uit eenige uiterlijke voorspoed besluiten dat God sijn vriend is?

Antw. Neen: want de godloose hebben weeltijds de meeste voorspoed / *Jer. 12. 1.* Waerom is der godlosen weg voorspoedig? Waerom hebbense ruste, alle die trouelooslijk troueloosheid bedrijven, *Luc. 12. 19. Luc. 9. 19.*

a. Vr. Kan men uit tegenspoed besluiten dat God niemands vriend is?

Ant. Neen: de godloose hebben ook somtijds tegenspoed / *Ps. 32. 10.* De godloose heeft vele smerten, *Deut. 28. 15.* etc.

b. Vr. Daer uit kan men dan versekerert worden dat God onse vriend is / ende dat hy met ons is versoend?

Antw. Dit kan men weten uit dese teikenen:

(1.) Uit het geloove dat wy hebben in Christum / *1 Joh. 3. 10.*

Die in den Sone geloofd, heeft het getuygenisse in hem selven, v. 12.
Rom. 5. 1. Wy dan geregtveerdicht zijnde door den gelove, hebben vrede met God door onsen Heere Jesum Christum.

(2.) Wyt de lust en liefde die wy in ons bevinden tot God / ende tot zijne tegenwoordigheid; Want onse liefde tot Godt / is een huyt van Gods liefde tot ons / 1 Joh. 4. 19. Wy hebben lief om dat hy ons eerst lief gehad heeft, Job. 8. 17. Ps. 42. 3. Mijne ziele dorstet na God, na den levendigen God.

(3.) Wyt een leven der godsaligheid / 't welk wy leiden om God te behagen / Rom. 8. 14. Soo vele als'er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods, 2 Cor. 5. 14.

(4.) Wyt de broederlijke liefde kunnen wy dit oock weten / dat Gods ons lief heeft / 1 Joh. 3. 14. Wy weten dat wy overgegaen zijn uit de dood in het leven, dewijl wy de Broeders lief hebben, 1 Joh. 4. 1. Een yegelijk die lief heeft den genen die hem geboren heeft, die heeft oock lief den genen die uit hem geboren zijn.

e. Vr. Is'er niet nog een ander teyken tot verskeringe?

Ant. Ja / het inwendige getuygenisse des H. Geestes / Rom. 8. vs. 16. De selve Geest getuygt met onsen geest, dat wy kinderen Gods zijn, 1 Cor. 1. 21. Die ons met u bevestigt in Christo, ende die ons gesalfd heeft is God, vs. 22. Die ons oock heeft verzegelt, ende het onderpand des Geestes in onse herten gegeven, Apo. 2. 17.

a. Vr. Wat is noodig om dese verskeringen te behouden?

Ant. Dese middelen:

(1.) Wy moeten het geloove in Jesum Christum gestadig soeken waacker ende levend' te bewaren / 2 Cor. 13. 5. Onderloekt u selven of gy in den geloove zijt, Cant. 5. 2 Heb. 11. 1. Het geloove is een vasten grond der dingen die men hoopt, ende een bewijs der dingen die men niet en siet.

(2.) Wy moeten een goede consciencie behouden / soo dat wy de selve niet geen moedwillige sonden quetsen / 1 Tim. 1. 19. Houdende het geloove, ende een goede consciencie, 2 Tim. 4. 7.

(3.) Wy moeten neerstighlyk herdenken wat voor bewijsen van Gods vriendschap wy in vorige tijden hebben gehad: Want God verandert zijn liefde niet / Joh. 13. 1. Alsoo Jesus de zijne die in de wereld waren, lief gehal heeft, soo heeft hyse tot den einde tot lief gehad, Rom. 5. 4. De bevindinge werkt hope

(4.) Wy moeten veel besig zijn in allerley pligten van godsaligheid / en van Godsdienst / Joh. 14. 23. Soo yemand my lief heeft die sal mijn woord bewaren, ende mijn Vader sal hem lief hebben, 1 Joh. 1. 6 / 7.

a. Vr. Zijnder niet wel menschen die haer hier in bedriegen?

Ant.

Ant. Ja/ want vele menschen zijn gerust in haer staet met God/ daer nochtans God haer vrand is/ Amos. 6. 1. Wee, den gerusten te Zion; 1 Thess. 5. 3. Apoc. 3. 17. Gy segt ik ben rijk, ende verrijkt geworden, ende en hebbe geens dings gebrek, ende gy en weet niet dat gy rijk ellendig, ende jammerlijk, ende arm: ende blind, ende naekt.

c. Vr. Hoe worden vele menschen bedrogen in haer gerustheid?

Ant. Dooz dese bedriegerien.

(1.) Soms tijds zijnse gerust op het seggen van Predikanten/ die nochtans maer van het wterlijke konnen oordeelen / en niet van het herte/ Jer. 8. 11. Sy seggen, vrede, vrede, daer dog geen vrede en is, Eze. 13. 18. Wee die kussens naven voor de oxelen der armen, Is. 22. Om dat gy de handen der godloose gesterkt hebt, 2 Sam. 7. 3.

(2.) Soms tijds bedriegt dit sommige/ datse altyds op andere sien / die sy meymen dat nog erger zijn / Luc. 18. 11. Ik danke u God, dat ik niet en ben gelijk andere menschen, Matt. 7. 2.

(3.) Soms tijds worden vele hier dooz bedrogen / datse haer staet maer af-meten na hare eygene goed-duncken / Prov. 14. 12. Daer is een weg die yemand regt schijnt: maer het laetste van dien sijn wegen des doods, 2 Cor. 10. 12. Wy en durven ons selven niet rekenen, ofte vergelijken met sommige die haer selven prijsen. Maer dese en verstaen niet dat sy haer selven met haer selven meten, ende haer selven met haer selven vergelijken.

(4.) Soms tijds zijn vele gerust op haer wterlijke voorspoed / Luc. 12. 19. Ik sal tot mijn ziele seggen, ziele gy hebt vele goederen die u opgelegd zijn voor vele jaren, neemt ruste.

b. Vr. Is dese quade gerustheid een gevaerlijken staet?

Ant. Daer is geen gevaerlijker staet als dese quade gerustheid / Apo. 3. 15. Och! of gy kout waert ofte heet, Ioh. 9. 41. Amos. 6. 1. Wee den gerusten te Zion.

b Vr. Is het een wenschelijke staet / dat men op goede zonden gerust is/ en seker is van de vrendschap Gods?

Antw. Daer is geen wenschelijker staet als dese goede gerustheid/ Ps. 35. 3. Spreekt tot mijn ziele, ik ben u heil, Ps. 51. 14. Geeft my weder de vreugde uwes heils, ende de vrymoedige geest ondersteune my, Rom. 8. 38.

c. Vra. Maar is 't al raedsaem / dat men soo seker zy van de verzoeninge met God?

Antw. Niet alleen is 't raedsaem / maer het is ook seer noodig / Col. 2. 7. Ge wortelt, ende te opgebouwt in hem, ende bevestigt in den geloove, 2 Cor. 13. 5. Heb. 6. 18. Op dat wy door twee onveranderlijke dingen, in dewelke het onmogelijk is, dat God liege, een sterke vertroosting soude hebben.

b. Vr.

b. Vra. Maer sal niemand hier door niet sozgeloods leven?

Antw. Gantsch niet / maer hier door word men bewogen om goddzugtiger te leven / 2 Pet. 1. 10. Maekt uwe verkiefinge en roeping vast door goede werken, want dat doende soo en sult gy niet struikelen, 2 Cor. 5. 24. De liefde Christi dringt ons.

c. Vr. Wil God wel / dat men van zijn vziendfchap zeker zy?

Ant. Ja hy: want daer toe geeft hy Beloften / Zegelen / Sacramenten / en fijn Eed / etc. Heb. 6. 17. God willende den erfgenamen der belofteniffe overvloediglijk bewijfen de onveranderlijkheid van fijn raed, is met eenen eed daer tuffchen gekomen, vs. 18. Gal. 3. 27. Rom. 4. 11. 2 Cor. 13. 5. Onderfoekt u felven of gy in den geloove zijt, beproeft u felven.

Middag-gefang op de vierde Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 32. Wel hem die zijn misdaed.

1. **A** Ch God! ik heb u al te seer beleedigt?

Hoe racht mijn ziele nu met u bezedigt?
Mijn heek gaen / en mijn wterlijke denigt /

Wat voozhoed en wat flicherende vzeugt /

Is niet genoeg om wel gerust te wefen?

Of ik al van de Leeraers word gepzefen /

Maer word en feld mijn ziel nog niet gerust;

Ik Moet van u gunst al anders zijn bewust.

Ik word alleen verfoend van mijne sonden /

Door 't vierbaer bloed van Chzisti repne wonden;

't Geloove mag vzmnoedig henen gaen /

En grijpe Jefum selfs als bozge aen.

Ik rust niet op mijn Gods-dienft of mijn wercken /

't Geloof alleen dat kan mijn hert versterken;

't Geloof / versterkt door Chzisti brood en wijn

Roept / i ben Christi, en hy is ook mijn.

2. Maer ag! wat raed? ik ftrunkel daeg'lijks weder /

Daer leyd mijn hoop en mijn geloof dan neder:

Neen / neen / mijn ziel! fchept weder nieuwen moed /

Door dese fchuld heeft Jefus ook geboed.

Bind gy u maer in ootmoed neer geflagen?

Soekt ay av nieuws u Scheyper te behagen?

Word God van u met nieuwe lufft gediend?

Soe was / soo is / soo blijft God uwen Vriend.

Het Leven des Hertten.

De vijfde Dag.

a. Vra. Waer vooz moet een vziend Gods meeft bezogt zijn?

Ant.

Ant. **Wooz het leven, ende de bewegingen van sijn herte/ en 't gemoed/** *Prov. 3. 24.* Behoed u herte boven al dat te bewaren is, want daer uit zijn de uitgangen des levens, *Yer. 17. 9. Luc. 21. 34.* Dat u herte niet te eeniger tijd beswaert en werde.

b. Vr. **Waer in bestaet het goede leven des herten?**

Ant. **Het bestaet in dese vier dingen:**

(1.) In opregtigheid, soo dat het met God en de menschen sonder geveinstheid zy/ *Ps. 32. 7.* In wiens geest geen bedrog is, *Esai. 38. 3.* Hiskia seide, Och Heere, gedenkt dog dat ik voor u aengesigte in waerheid, ende met een volkomen herte gewandelt, ende dat goet is in uwe oogen gedaen hebbe.

(2.) In nedrigheid, soo dat het herte niet trots en opgeblasen is: *Ps. 131. 1.* O Heere mijn herte en is niet verheven, *Prov. 16. 5.*

(3.) In goede begeerten en lusten: Soo dat het herte geen lust heeft tot de wereld / of in sonde / maer dat het lust heeft tot God / en tot de godsaligheid / *2 Cor. 5. 9.* Daerom zijn wy ook seer begeerig, het zy in-wonende, het zy uit-wonende, om hem behagelijk te zijn, *Ps. 1. 2.* Sijn lust is in des Heeren Wet.

(4.) In goede voornemens, om den Heere te dienen sonder afwijken / *Ps. 119. 106.* Ik heb gesworen en sal 't bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, *Dan. 1. 8.* Daniel nam voorin sijn herte, dat hy sig niet en soude ontreinigen.

b. Vr. **Waer in bestaet de opregtigheid des herten?**

Ant. **Sy bestaet hier in:**

(1.) Dat men niet alleen uitwendig een goede schijn vertoont / maer ook inwendig soodanig soekt te zijn / *Ps. 51. 8.* Gy hebt lust tot waerheid, in het binnenste *Ps. 26. 2.* Proeft my, ende door-soekt my, toeft mijne nieren ende mijn herte.

(2.) Dat men in alle sijn doen en laten niet ov menschen siet / maer alleen op God: ende sig in Gods wel-gevalen kan vergenoegen / wat ook de menschen van ons mogen spreken en oordeelen / *Rom. 2. 29.* Maer die is een Jode, die in 't verborgen is, ende de besnijdenisse des herten in den geest, en niet in de letter is de besnijdenisse, wiens lof niet en is uit de menschen, maer uit God, *1 Cor. 4. 1.* Dog my is voor het minste, dat ik van u lieden geoordeelt worde, ofte van oen menschelijk oordeel.

(3.) Dat men alles soekt te doen / 't geen men weet goet te zijn / ende als men alles soekt te laten / 't geen men weet quaed te zijn: arbeidende om meer en meer van Gods wil onderwesen te worden / *Yer. 13. 18.* Die in alles willen eerlijck wandelen, *Ps. 119. 128.* Ik hebbe alle uwe bevelen van alles voor regt gehouden, maer allen valschen pad heb ik ghaet.

(3.) Dat men sig niet behelpt met eenige uytbolingen / quade insigten / of met andere bedriegerijen des vleesch / 2 Coz. 1. 12. Onsen roem is dese, namelijk, het getuygenisse onser conscientie, dat wy in eenvoudigheid ende opregtigheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid, maer in de genade Gods in de wereld verkeert hebben, 2 Coz. 4. v. 2. Wy hebben verworpen de bedekselen der schande, niet wandelende in arglistigheid.

c. Vr. Waer aen kend men nader de opregtigheid des herten?

Ant. Aen dese ken-teikenen:

(1.) Als men Gods Woord soo lief heeft / dat men gaerne verdraegt / dat het als een licht ontdekt het binnenste van het herte / Ps. 29. 2. Proeft my, Heere, ende doorsoekt my, toetst mijn nieren, ende mijn herte, Joh. 3. 21. Die de waerheid doet komt tot het licht, op dat zijne werken openbaer worden, datse in Gode gedaen zijn.

(2.) Als men niet alleen voor het oog van Predicanten / est van andere vrome menschen / Godzahg leeft / maer insonderheid / als men alleen is / of als men by godloose is / Phil. 3. 12. Alsoo dan, mijne geliefde, gelijk gy alle tijd gehoorsaem geweest zijt, niet in mijne tegenwoordigheid alleen, maer veel meer in mijn afwesen, werkt u selfs zaligheid, met vreesen en beven, Ps. 33. 15. God let op alle hare werken.

(3.) Als men op Gods Wetten soo naeuw agt geeft / dat men de minste niet versmyt / ja sig ook wagt van alle schijn des quaeds / 1 Thess. 5. 12. Onthoud u van alle schijn des quaeds, Matt. 23. 23.

(4.) Als men niet alleen in voorspoet / maer ook in tegenspoed vast blijft staen in de wegen Gods / Ps. 78. 34. Als hysse doode, soo vragden sy na hem, ende keerden weder, ende sogten God vroeg, Ps. 6. 1. Laet ons wederkeeren tot den Heere, Job. 1. 8.

b. Vr. Wat moet ons bewegen tot dese opregtigheid des herten?

Ant. De beweeg-redenen zijn dese: (1.) God kend ons herte / wy kunnen voor sijn oogen niet verbergen wesen / Ps. 7. 10. Gy die herten en nieren beproeft, o regtveerdige God! Apo. 2. 23. Alle de Gemeinten sullen weten, dat ik het ben die herten en nieren doorsoeke. (2.) God heeft een grouwel van alle geveinsheid / maer hy bemind de opregte van herten / Matt. 23. vs. 23. Wee u Schriftgeleerden en Pharizeen, gy geveinsde, Ps. 51. 8. Gy hebt lust tot waerheid in het binnenste. (3.) Een opregt herte is in een veilige staet voor God en menschen / ende geeft groote vreugde en gerustheid in alle voor-bal des leven / Ps. 10. 9. Wie in opregtigheid wandelt, wandelt seker, 2 Coz. 1. 12. Onsen roem is dese, namelijk, het getuygenisse onser conscientie, dat wy in eenvoudigheid en opregtigheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid, maer in de genade Gods

Gods in de wereld verkeert hebben, ende aldermeest by u lieden.

c. Vr. Waer in bestaet de nederigheid des herten?

Ant. De nederigheid des herten voor God bestaet hier in:

(1.) Dat wy wyt erkentnisse van onse sonden/ seer kleinmoedig worden en als verbijstelt van herten voor God nederleggen/ 2 Reg. 22. 19. Om dat u herte week geworden is, ende gy u voor het aengesigte des Heeren vernedert hebt, als gy hoordet wat ik gesproken hebbe tegen dese plaetse, Job 42. 6. Ik verfoeye mijn selven, ende ik hebbe berouw in stoffe en asche.

(2.) Dat wy ons sin en drijven versakende / blygsaem zijn/ om alleen onder Gods wil, en woord, en dienst ons te onderwerpen / Act. 2. 37. Mannen Broeders, wat moeten wy doen? Psal. 141. 5. 1 Pet. 5. 6. Vernedert u onder de kragtige hand Gods.

(3.) Dat wy ons ootmoedig onderwerpen aen alle staet des levens/ om gewillig al te willen zijn dat God wil / sonder murmuren/ 2 Sam. 25. 26. Heeft God aen mijn geen lust, hier ben ik, Mich. 7. 9. Ik wil des Heeren gramschap dragen, want ik hebbe tegen hem gefondigt, Phil. 4. 12. Ik weet vernedert te worden, ik weet ook overvloed te hebben: Allesins ende in allen ben ik onderwefen, beide versadigt te zijn, ende honger te lijden, beide overvloed te hebben ende gebrek te lijden.

b. Vr. Waer in bestaet de nederigheid der menschen?

Ant. Dese nederigheid heeft dese werkingen:

(1.) Dat men niet ligt gebelgt is/ als of men aen kleine dingen groot ongelijk sijt / 2 Sam. 16. 10. David seide laet hem vloeken, Ps. 39. 5/ 10.

(2.) Dat men van sig selven niet roemt / als of men veel betet ware als andere zijn: maer veel eer / dat men andere meer agt als sig selven / Phil. 2. 3. En doet geen ding door twistinge of ydele eere, maer door ootmoedigheid agt d'een den anderen uitnemender dan hem selven, Eph. 3. 8.

(3.) Dat men andere terstond niet scherpelyk oordele als sy geseyt hebben/ Gal. 6. 1. Broeders, indien ook een mensche overvallen ware door eenige misdaed, gy die geestelijk zijt, brengt den sodanigen te rechte met den geest der sagtmoedigheid, Luc. 18. 11.

a. Vr. Waerom moet men sorgen voor een nederig herte?

Ant. Om dat God daer in lust heeft / maer de hovaerdige zijn voor hem een gruwel/ 1 Pet 5. 5. God wederstaet den hovaerdigen, den nederigen geeft hy genade, Ps. 51. 19. Esai 57. 15. Alsoo seid de Hooge, en de Verhevene, die in eeuwigheid woont, ende diens name heilig is. Ik woone in de hoogte, ende in 't heilige, en by dien, die eenes verbijstelden en nederigen Geestes is.

b. Vr.

b. Vr. **Hoedanige lusten en begeerten moet het herte hebben?**

Ant. Heilige, volgens den eisch van Gods Woord/ Deut. 10. 12. Nu dan Israël, wat eischt de Heere uwen God van u? dan den Heere uwen God te vreelen, in alle zijne wegen te wandelen, ende hem lief te hebben, ende den Heere uwe God te dienen met u gantsche herte, ende met u gantsche ziele, 2 Cor. 5. 9. Daerom zijn wy ook seer begerig, het zy in-wonende, het zy uyt-wonende, om den Heere welbehagelijk te zijn, Ps. 19. 15.

a. Vr. **Hoedanig zijn de lusten des herten van nature?**

Antw. Uyt de nature zijn de lusten des herten boos/ en grouwelyk/ Gen. 8. 21. Het gedigtfel van 's menschen herte in boos van zijne jeugt aen, Matt. 15. 19. Eph. 2. 3. Onder dewelke wy ook alle eertijds verkeert hebben, in de begeerlijkheden onses vleeschs, doent de den wille des vleeschs, ende der gedagten.

c. Vr. **Hoe soude men de goede begeerten in het herte kunnen bewaren ende behouden?**

Ant. **Dooz dese middelen:**

(1.) **Als men alle quade lusten met dweefheyd verneemt / ende met alle mogelijke ernst / dooz alle middelen tegen-gaet / op datse niet voort-setten / Col. 3. 5** Doodet dan uwe leden die op der aerde zijn, namelijk, hoererij, onreinigheid, schandelijke beweginge quade begeerlijkheid, Rom. 7. 24. Ik ellendig mensche! wie sal mi verlossen van het lichaem deses doods?

(2.) **Als men de wyterlijke sinnen wel bewaert / datse niet afwendend ontrent heylige en strigtelijke dingen besig te zijn / Job. 31. 1.** Ik hebbe een verbond gemaekt met mijne oogen, hoe soude ik dan agt gegeven hebben op eene Maegt? Ps. 119. 37. Wend mijn oogen af, datse geen ydelheid en sion, Ps. 27. 4.

(3.) **Als men de gedagten gestadig besig houd ontrent God / en sijn al-siende oog / ontrent den Hemel / en andere heylige dingen / Col. 3. 2.** Bedenkt die dingen die boven zijn, niet die op der aerde zijn, Ps. 16. 7/8. Ik stelle den Heere geduriglijk voor my.

(4.) **Als men byerig bid om een goed herte / Ps. 119. 36.** Neigt mijn herte tot uwe getuigenissen, en niet tot gierigheid, Phil. 4. 7.

b. Vr. **Hoe kan met het herte in een goeden staet houden?**

Ant. **Dooz een goed voort-nemen / waer dooz men sig vast maekt ter gehoozsaemheyd aen God / 1 Pet. 4. 1.** Wapent u selven met dese gedagten, Ps. 119. 44. Ik sal uwe wet steeds onderhouden, eeuwiglijk en altoos, Ps. 101. 3. Ik sal geen Belials stuk voor mijne oogen stellen.

a. Vr. **Is het genoeg dat men een goed voornemen hebbe?**

Antw.

Antw. Neen: maer men moet arbeiden om het selve uit te werken/ Ps. 119. 106. Ik heb gesworen, en sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, 2 Cor. 5. 9. Act. 24. vs. 16. Ik oeffene mijn selven om altijd een ongerlijke conscientie te hebben voor God en voor de menschen.

c. Vr. Hoe weet men of yemand een goed voornemen heeft?

Ant. Men dese teikenen,

(1.) Als nemand alle middelen neerstig gebuykt om het goede te volbrengen/ Phil. 4. 8. Voorts, Broeders, al wat waeragtig is, al wat eerlijk is, al wat regtveerdig is, al wat rein is, al wat lieflijk is, al wat wel luid, soo daer eenige deugt is, ende soo daer eenige lof is, dat selve bedenkt, Luc. 1. 6.

(2.) Als men hinder-palen en beletselen tegen-gaet/ sonder daer dooz om-geset te worden/ Ps. 119. 101. Ik hebbe mijn voeten geweert van alle quade paden, op dat ik u woord soude onderhouden, Ps. 119. 115. Jud. vs. 23. Haet den rok die van het vleesch besmet is,

(3.) Als men terstond gereed is om de opkomende quade lusten tegen te gaen/ Gal. 5. 17. De geest strijd tegen het vleesch, Rom. 13. vs. 14. Versorgt het vleesch niet in zijn begerlijkheden, Col. 3. 5. Doodet uwe leden die op der aerde zijn.

(4.) Als men tot meerder vastigheyd / met beloften en eeden sig selven berpligt / om een goed voornemen uyt te werken / Ps. 119. vs. 106. Ik heb het gesworen, ik sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheyd, Jud. 11. 25.

c. Vr. Wat behoort ons te bewegen om ons herte soo vast te maken dooz een goed voornemen?

Antw. Dese beweeg-redenen: (1.) Soo een goed voornemen is het regte ken-teiken van een weder-geboren kind Gods/ 2 Cor. 5. 9. Wy zijn seer begerig, het zy in-wonende, het zy uit-wonende, om Gode wel behagelijk te wesen, Ps. 119. 36. Neigt mijne herte tot uwe getuigenissen. (2.) Het is een kragtig middel tot een Christelijk leven/ Ps. 119. 24. Mijn beloften sal ik den Heere betalen, Act. 10. 14. Petrus seide, geensins Heere, ik hebbe noit gegeten yet dat onreyn was, 1 Pet. 4. 1. Wapent u selven met dese gedachten. (3.) God is gereed om soo een goed voornemen te herstellen en te bekrachtigen/ 2 Chron. 16. 9. Des Heeren oogen doorloopen de gantsche aerde, om sig sterk te bewijzen aen de gene, welker herten volkomen is tot hem, 2 Thess. 2. 17. God vertrooste uwe herten, ende versterke u in alle gode woorden en werken. (4.) God bevestigt sijn voornemen aen ons tot zaligheyd/ soo moeten wy ook ons voornemen aen God bevestigen tot godzaligheyd/ Rom. 9. 11. Op dat het voornemen Gods, dat na de verkiefinge

is, vast bleve, 2 Tim. 2. 19. Het vaste fondament Gods dat staet:

c. Vr. Wat vrugten bekomt men uit een goed boognemen?

Ant. Dese navolgende:

(1.) Hier dooz kan men sig beter bewaren tegen de ergernissen / Act. 24. 16. Hier in oeffene ik my selfen om een onergerlijcke conscientie te hebben, by God en by de menschen, Ps. 119. 165.

(2.) Men heeft beter bequaemheyd om God wel te dienen / 1 Cor. 15. 58. Soo dan, mijne geliefde Broeders, zijt stantvastig, onbeweechlyk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die wetet dat uwen arbeid niet ydel is in den Heere, 1 Pet. 4. 1.

(3.) Dat als wy gestruyvelt hebbende haest wederom opstaen ende boozsigtiger wandelen / gedenkende aen de gedane beloften / Matt. 26. 75. Petrus na buiten gaende, weende bitterlyk, Joh. 21. vs. 17. Petrus seide, Heere, gy weet dat ik u lief hebbe.

(4.) Men sal een vasten booz-gang in de loopbane der godsaligheyd bekomen / Act. 11. 23. Dewelke daer gekomen zijnde, en de genade Gods ziende, wierd verblijd, en vermaendese alle, dat sy met een voornemen des herten by den Heere souden blijven, 1 Cor. 16. 13. Waekt, staet in 't geloove, houd u manlyk, zijt sterk.

Middag-gefang op de vijfde Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 15. Wie is 't die sal woonen.

1. **A**ch! was mijn hert eens vast geset
Een dienst van God / met al mijn kragten:

Ach! waer mijn lust soo in Gods Wet /
Dat ik de deugt / sonder belet /
Na wensch ten vollen mocht betragten.

2. Een ned'rig hert is wonder goet /
En dat in ootmoed neer geslagen /
De quade lusten niet en doet:
Dat booz-neemt / in al wat het doet
God op het hoogste te behagen.

3. Opregt is 't hert / als 't alle quaet /
En minst en meest soekt te vermijden:
Dat ook in tegenspoed vast staet;
Dat 't quaed alleen om Gods wil laet /
En 't ondersoek seer wel mag lijden.

4. Een ned'rig hert buigt booz sijn God;
Het kan sijn eygen sin versaken;
Het is vernoecht in al sijn lot /
En 't djaegt geduldig sinaed en spot;

't Derst anders 't seil niet scherp'lijk raken.

5. Een goede lust is al mijn lust /
 Ik stel my Jesum steeds te voren /
 Ik wensch maer na mijns Heeren rust :
 Ik heb mijn Zandegom gekust /
 Ik wil de wereld niet meer hooren.

Het leven der Godsaligheyd.

De sesde Dag.

c. Vr. Is het niet genoeg dat men een goed herte heeft ?

Antw. Neen/ maer men moet sig selven oeffenen in werken van een godsalig leven/ 1 Tim. 4. 7. Oeffent u selven tot Godsaligheid, Gal. 5. 22. De vrugt des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, langmoedigheid, goedertierentheid, goedheid, geloove, sagtmoedigheid, matigheid, Matt. 12. 35.

a. Vr. Is het al godsaligheid/ 't gene uytwendig geschied ?

Antw. Neen / want sommige menschen hebben maer een uiterlyken schijn van een godsalig leven / 2 Tim. 3. 5. Hebbende een gedaente van godzaligheid, maer de kracht verloochent hebbende, Matt. 5. 20. Ten zy dat uwe gerechtigheid overvloediger zy als der Schrift-geleerden en Phariseen, so en sult gy in het Koninkryke der Hemelen geensins in-gaen, Matt. 23. 27.

b. Vr. Wat zijn dat vooz lieden ?

Antw. Soodanige welke uytterlyk niet godloos leven: maer sig oeffenen in uiterlyke dengden en plichten des Gods-dienst / met insigt van menschelyke eer / die niet dat uytwendige te vreden zijn / sonder agt te geven hoe het met haer herte staet / Rom. 2. 28. Die en is geen Jode, die in 't openbaer is, Luc. 18. 15. Matt. 6. 1/ 2.

c. Vra. Waer aen kan men soodanige lieden kennen ?

Ant. Wen dese ken-teikenen :

(1.) Die het alleen op kennisse / en op disputeren laten aenkomen/ 1 Joh. 2. 4. Die daer seggen, ik kenne hem, ende sijne Geboden niet en bewaert, die is een leugenaer, ende in dien en is de waerheid niet, Tit. 1. 16. Apoc. 3. 1. Ik weet uwe werken, dat gy den naem hebt dat gy leeft, ende gy zijt dood.

(2.) Die de plichten van Gods-dienst wel waarnemen / dog alleen uit eige insigten van eere, voordeel, &c. Matth. 6. 1. Hebt agt, dat gy uwe aelmoessen niet en doet voor de menschen, om van haer gesien te worden, Ezch. 33. 31.

(3.) Die niet een goed voornemen schijnen de plichten des Gods-diensts waer te nemen / maer niet weten van het herte te werken/ Luc. 13. 16. Als dan sult gy beginnen te seggen, wy hebben in

uwe tegenwoordigheid gegeten ende gedronken, ende gy hebt in onse straten geleert, Rom. 4. 28/21. Jac. 4. 8. Naket tot God, ende hv sal tot u genaken, reinigt de handen, gy sondeaers, ende de herten, gy dobbelhartige.

c. Vr. Waer komt het van daen / dat de mensche op een uytwendige gedaente van een goed leven sig verlate?

Ant. De oorsaken zijn onder andere ook dese:

(1.) Daer steekt in het herte een verkeert gevoelen van God / want men meind dat God met het uytwendige / kan voldaan worden / gelijk men daer mede de menschen bedriegt / Ps. 50. 21. Gy meend dat ik t'eenemael ben gelijk als gy, Joh. 10. 4. Hebt gy, Hoore, vleeschelijke oogen, siet gy als een mensche! Ps. 94. 7.

(2.) Sy bekomen door het uytwendige al wat sy zoeken / dat is / eere en aensien by de Wereld / Ezech. 16. 15. Sy hoereren van wegen haren naem, Apoc. 3. 2. Gy hebt de naem dat gy loeft.

(3.) Sy sien andere menschen die nog soo vroom niet zijn / en daer op zijns gerust / Luc. 18. 11. Ik danke u God, dat ik niet en ben als andere menschen, vs. 12. Esai. 65. 5.

(4.) Haer staet die ongerustheyd des herten niet aen / dewelcke noodig is om wel bezogt te worden / Wmos 6. 1. Wee den gerusten te Zion, 1 Reg. 22. 8.

b. Vr. Wat is dan noodig tot een wel-gesette Gods salighend?

Ant. Dat men int een Godsalig herte het leven aensfelle volgens Gods Woort / 1 Tim. 1. 5. Het einde des Gebods is liefde uit een rein herte, ende uyt een goede conscientie, ende uit een ongeveinfst geloove, Ps. 15. 2. Die opregt handelt, ende gerechtigheid werkt, ende die met het herre de waarheid spreekt, Mat. 22. 37/38.

c. Vr. Welk is dan het oog-merk van een godsalig leven?

Antw. Dat is drierley:

(1.) Ons leven moet aengestelt worden tot grootmakinge van Godes eere / Esa. 43. 21. Ik hebbe se geschapen tot mijner eere, 1 Cor. 10. 31. Het zy dat gy eet, het zy dat gy drinkt, het zy dat gy yet anders doet, doet het al ter eeren Gods, 1 Pet. 2. 9.

(2.) Onse salighend moeten wy bearbeiden / Phil. 2. 12. Werk u selfs salighend met vreesen en beven, Matt. 16. 26. Matt. 6. 33. Soekt eerst het Koninkrijke Gods en zijn gerechtigheid.

(3.) De slichtinge van andere menschen moet men behertigen / Heb. 10. 24. Laet ons op malkanderen agt nemen tot opscherpinge der liefde ende der goede werken, Rom. 14. 15. Verderft dien niet met uwe swijse, voor welke Christus gestorven is, Matt. 5. 24.

a. Vr. Na wat regel moet men godsalig leven?

Antw. Alleen na den regel van Gods Woort / Gal. 6. 16. Soo vele

vele als 'er na desen regel willen wandelen, over deselve sal vrede zijn.

2 Tim. 3. 15/ 16/ 17. Deut. 4. 2.

e. Vr. Waer in bestaat de kragt van godzaligheid?

Ant. In dese drie dingen:

(1.) Dat men alle Geboden Gods soekt te onderhouden/ de minste en de meeste/ ende dat men van alle sonden sig soekt te wagen/ Heb. 13. 18. In alles eerlijk wandelen, Phil. 4. 8. Voorts Broeders, a wat waeragtig is, al wat eerlijk is. al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat wel luid, soo daer eenige deugt is, en soo daer eenige lof is, dat bedenkt, Ps. 119. 101.

(2.) Dat men gestadig daer in boozt-ga/ Ps. 119. 44. Ik sal uwe Wet steeds onderhouden, eewiglijk ende alroos, Luc. 1. 75. Luc. 8. 15. Dat in een goede aerde valt, zijn dese, die het woord gehoord hebbende, 't selve in een eerlijk en goed herte bewaren, ende in volstandigheid vrugten voortbrengen.

(3.) Dat men sig niet laten verhinderen/ alwaer het dat men het leven daer by most opsetten/ 1 Cor. 15. 58. Soo dan, mijne geliefde Broeders, zijt stantvastig en onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, Apoc. 12. 11. Sy en hebben haer leven niet lief gehad tot den dood toe, Heb. 10. 33.

b. Vr. Waerom moet men arbeiden om de kragt der godzaligheid te bekomen?

Ant. Om dese redenen,

(1.) De kragt van godzaligheid is noodig/ vermits de hinderpalen/ die de Duyvel en de Wereld tegen-werpen/ 2 Tim. 2. 12. Alle die godsalig willen leven in Christo Jesu sullen vervolgt worden 1 Thess. 3. 5. Ik hebbe Timotheum gevonden om u geloove te verstaen: of niet misschien de Verfoeker u soude verlogt hebben, ende onsen arbeid ydel geweest was.

(2.) Ook is dit noodig om ons van de geveinsde te onderscheiden/ die maer een gedaente hebben/ 2 Tim. 3. 5. Hebbende maer een gedaente van godsaligheid, Mat. 23. 27.

(3.) God siet na de vastigheid der herten/ of de godsaligheid daer gewortelt is: Ps. 23. 26. Mijn soon, geeft my u herte, Ps. 51. 8.

(4.) De weg na den Hemel/ is een moepelijken engen weg/ daer veel arbeids om moet gedaen worden/ Luc. 13. 24. Strijd om in te gaen in de enge-poorte, Matt. 11. 12. De Geweldigens nemen het Koninkrijke der Hemelen in.

b. Vr. Zijn alle geloovige in kragt van de godsaligheid?

Antw. Neen: maer gelijk daer zijn klein-gelovige, soo zijnder ook die van sleyne kragt zijn in de deugt/ Gal. 4. 19. Mijne Kinderen, die ik wederom tragte te baren, tot dat Christus een gedaente in u krijgje, 1 Joh. 2. 12. Kinderkens, 1 Cor. 16. 13.

b. Vr.

b. Vr. Welke zijn de kinderkins in de loopbane der godsaligheid?

Ant. Het zijn dese:

[1.] Die weinig kennisse hebben van Gods wegen / en van de gelegentheid van Christi Koninkrijke / Heb. 5. 13. Sy zijn onervaren in het woord der gerechtigheid, Act. 2. 37.

(2.) Haer lust is nochtans tot God en sijn Woord / om wat meer te weten / en wat meer te doen / 1 Pet. 2. 2. Als nieuw-geboren kinderkins, sijt seer begerig na de onvervalschte melk van Gods woord, op dat gy daer door meugt op-wassen.

(3.) Sy zijn haestig verlagen van gemoed / en wederom zijnde seer haest verblijft ovet eenige gebuelen van Gods gunst / Esai. 49. 14. Zion, seid de Heere, heeft my verlaten, Act. 16. 34.

c. Vr. Hoe staet het met de gemeyne staet van de Drome / die nu wat verder gekomen zijn als de kinderkins in Christo?

Antw. Dese zijn in desen staet:

[1.] Sy hebben beter kennisse van het Christelijke leven / als de kinderkins / Heb. 5. 14. Sy hebben de sinnen geoeffent tot onderscheidinge des goeds ende des quaeds, 1 Joh. 2. 13.

(2.) Sy hebben veel strijds in de loopbane der godsaligheid / Gal. 5. 17. Het vleesch begeert tegen den geest, 1 Joh. 2. 13.

(3.) Sy hebben een jeugdige couragie om tegen de hinderpaelen aen te gaen / Prov. 28. 1. Elke regtveerdige is moedig als een jonge Leeuw, 1 Joh. 2. 14. Ick hebbe u geschreven Jongelingen, want gy zijt sterk, ende het woord Gods blijft in u, ende gy hebt den boosen overwonnen.

c. Vra. Hoedanige zijn mi dese lieden / die als mannen, de sterkste zijn in de plichten der godsaligheid?

Ant. Sy zijn in desen staet:

(1.) Sy hebben groote kennisse van Gods Koninkrijke / en der staen 't begin der zaligheid in Gods verkiepinge / Rom. 8. 29. Die hy te voren gekend heeft, die heeft hy ook te voren verordineert den beelde sijns Soons gelijkvormig te zijn, 1 Joh. 3. 14. Ik hebbe u geschreven Vaders, want gy hebt hem gekend die van den beginne is.

(2.) Sy herrigten hare plichten met minder strijd / want sy hebben het vleesch gekruist / 1 Coz. 6. 12. Ik sal onder geenes magt gebracht worden, Gal. 6. 14. De wereld is my gekruist, en ik de wereld.

(3.) Hoe verre datse gekomen zijn / althijs blijft'er nog onvolmaektheid in haer / Jac. 3. 2. Wy struikelen alle in velen, Rom. 7. 24.

a. Vr. Moet men met weynig godsaligheid te breden zijn?

Ant. Neen / maer men moet arbeiden / om dagelijks aen te wasfen in de godsaligheid / 2 Pet. 3. 18. Wascht op in de genade, en in de kennisse des Heeren Christi, Ps. 4. 28. Het pad der regtveerdige is gelijk

gelijk een schijnend' licht; voorgaende ende lichtende tot den vol-
len dag toe, Ps. 84. 8.

b. Vr. **Hebben de Mannen in godzaligheid / ook nog werk om
verder te gaen?**

Ant. Ja / Phil. 3. 12. Niet dat ik het alreede gekregen hebbe, ofte
alreede volmaekt ben, maer ik jage daer na, Matt. 25. 20. Die vijf
talenten ontfangen hadde, quam ende bragt nog andere vijf talen-
ten, 1 Cor. 15. 58.

a. Vr. **Waer aen soude men soodanige lieden kernen / dewelke
tragten hoort te gaen en sterker te worden in een heylig leven?**

Ant. **Wen dese ken-teikenen:**
(1.) **Als yemand goede ordze houd in sijn heylige pligten / die
hy alle dagen waer-neemt / Ps. 50. 43.** Die haer weg wel aenstellen,
Gal. 6. 16. Soo vele als'er na desen regel wandelen, Ps. 55. 18.

(2.) **Als men wel op sijn hoede is / goede waagt houd tegen alle
verledingen / ende alle quade lusten tegen-gaet / Heb. 3. 13.** Siet toe
Broeders, Matt. 13. 33. 1 Pet. 5. 8. Waekt ende bidt.

(3.) **Als yemand met groote ernst en arbeyd sig oeffent in alle
middelen en uytwendige pligten der godsaligheid / 1 Tim. 4. 7.**
Oeffent u selven tot godsaligheid, Act. 24. 19. Hier in oeffene ik my
selven, om een onerigerlijke consciencie te hebben voor God en voor
de menschen, Luc. 10. 42.

(4.) **Als yemand sig met beloften verblind tot heilige pligten /
Ps. 119. 106.** Ik hebbe gesworen, ende sal 't bevestigen, dat ik on-
derhouden sal de regten uwer gerechtigheid, 2 Reg. 23. 3. Josia maek-
te een Verbond, om den Heere te dienen.

c. Vr. **Wat behoort ons te bewegen tot soo een godzaligheds des
levens?**

Ant. **Dese beweeg-redenen:** (1.) Christus aengemerkt in sijn
hziendelijke noodigen / en bittere smerten voor ons / ende in sijn
eyrenwel / Matt. 11. 29. Neemt mijn Jok op u, Rom. 6. vs. 4. 1 Joh.
2. vs. 6. Die segt dat hy in hem blijft, die moet ook selve also wande-
len gelijk hy gewandelt heeft. (2.) **Gods weldaden / soo in de
nature als in de genade ons bewesen / Rom. 12. 1.** Soo bidde ik u
dan, Broeders, door der ontfermingen Gods, dat gy uwe lichamen
stelt tot een levende, heilige, ende Gode welbehagelijke offerhande,
welke is uwen redelijken Gods-dienst, Luc. 1. 74 / 75. (3.) **De
beloften / die wy Gode in gebeden / en in het heylige Avondmael
doen / Jos. 24. vs. 22.** Gy zijt getuygen over u selven, dat gy den
Heere verkoren hebt, Rom. 6. vs. 4. Psal. 66. 13. Ik sal mijn be-
loften betalen, vers 14. Die mijne lippen hebben ge-uytet, en mijn
mond heeft uit-gesproken als my bange was, (4.) **De waer-
deelen**

deelen die wyt een Godsalig leven te bekomen zijn/ 1 Tim. 4. 8. De Godsaligheyd is tot alle dingen nut, Esai. 3. 10. Segget den regelveerdigen, het sal hem wel gaen.

a Vr. Wat boozdeelen geeft ons dan een Godsalig leven?

Ant. Dese navolgende:

(1.) In ons leven is dan alles gesegent wat ons overkomt / het zy voozspoet / of tegenspoet / Rom. 8. 28. Alle dingen werken mede ten goede, Eccles. 8. 12.

(2.) In de dood geeft het ons een geruste ziele / Esai. 38. 3. O Heere, gedenkt dog dat ik voor u aengesigte in waerheid, en met een volkomen herte gewandelt hebbe, ende dat goed in uwe oogen is gedaen hebbe, Apoc. 14. 13. Zalig zijnde die in den Heere sterven van nu aen, want sy rusten van haren arbeid.

(3.) In het laeste Oordeel sal vooz die Godsalig hebben geleest / het ewige leven bereid wesen / Matt. 25. 34. Komt gy gezegende, be-erft dat Koningrijke 't welk u bereid is van de grondlegginge der wereld, Ps. 17. 14.

Middag-gesang op de sesde Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 116. Ik heb den Heere lief,

1. **I**k wil op 't goede hert alleen niet staen /
Nog ook alleen op schijn van heylig leven /
'k Wil hert en daed mijn God soo beyde geven /
Mijn lust is in Gods wegen ook te gaen.
2. Mijn regel is alleen Gods heylig Woord /
Mijn Leidsman is 't geloof wel onderwesen /
Mijn Helper moet alleen mijn Heyland wesen /
Mijn mate is / gestadig te gaen voort.
3. Ik maek geen onderscheyd in Godes Wet /
Ik soek het meest' en 't minste na te komen /
En schoon my dan beletselen vooz komen /
Al waert de Dood / mijn looy word niet verset.
4. Ik staer weer op / schoon dat ik val ter neer :
Ik wandel ook al is 't met kinder-treden :
Ik strijd en looy met slyten en gebeden :
Ik doe wel pets / maer 'k tragt na by al meer.
5. Ik soek Gods eer / ik soek mijn saligheyt /
Ik soek ook andere toe te leyden :
Weer laet u Geest dan nimmer van my scheidt /
Soo is de weg ten leven my bereydt.

Het Leven op de Slaep-kamer.

De zevende Dag.

a. Vra. Hoedanig is het leven der wereldsche Menschen in haer Slaep-kameren?

Antw. Dertel en vleeschelijc/ Eph. 5. 12. Het gene heymelijc van haer gedaen word, is schandelijc ook te seggen, Rom. 13. 13. Laet ons als in den dag eerlijc wandelen, niet in brasserien en dronkenschappen, niet in slaep-kameren en ontugtigheden.

b. Vra. Hoedanigh behoort het leven van een Chzisten in sijn slaep-kamer te zyn?

Antw. Sijn pligt moet zyn / het ondersoek der conscientie ovet het doen en laten des voorszeden daegs / Ps. 119. 59. Ik heb mijne wegen bedagt, Zeph. 2. 1. Doorfoekt u selven naeuwe, ja naeuwe.

c. Vra. Waerom is soo een ondersoek van ons leven noodig?

Antw. Om dese vier redenen:

(1.) Om dat de sonde een werk der duyfternisse is/ dat men soe licht niet kan upvinden/ Eph. 5. 11. Hebt geen gemeinschap met de onvrugtbare werken der duyfternisse. Eph. 4. 14.

(2.) Om dat wy blind zyn dooz eygen liefde / en lichtelijc quaed dooz goed opnemen? Apoc. 3. 17. Gy en weet niet dat gy blind zyt, Esa. 5. 20. Wee! die het quaed goed, ende het goede quaed noemen.

(3.) Om dat de Duyvel ons lichtelijc bedriegt / dooz de boosheid van ons eygen herte/ 2 Cor. 11. 3. Dog ik vrees, dat niet eenigfins, gelijk de Slange Evam door haer arglistigheid bedrogen heeft, alsoo uwe sinnen bedorven worden, om af te wijken van de eenvoudigheid die in Christo is, 2 Cor. 2. 11.

(4.) Om dat wy / eer wy slapen gaen / onse versoeninge met God moeten maken dooz de vernieuwinge van onse bekeeringe / Ps. 119. 59. Ik hebbe mijne wegen bedagt, ende hebbe mijne voeten gekeert tot uwe getuigenisse, Ps. 4. 9. Ik sal in vrede t'samen nederleggen en slapen, want gy, o Heere! alleen sult gy my doen seker wonen, Jer. 31. 19.

b. Vra. Hoe sal men dese ondersoekinge doen?

Ant. (1.) Men moet goede kennisse nemen van Gods Wet / om te verstaen hoe deselve raekt alle onse gedagten / begeerten / woozden/ en werken/ Matt. 22. 37. Gy sult lief hebben den Heere uwen God met geheel uw' herte, ende met geheel uwe ziele, ende met geheel uw' verstand, Rom. 7. 14. De Wet is geestelijc.

(2.) Men moet sijn gantsche leven daer aen vergelijken / om te verstaen waer in wy afgeweken zyn/ Rom. 3. 20. Door de Wet is de kennisse der sonde, Rom. 7. 7. Ik en kenne de sonde niet dan door de Wet.

a. Vr. Wat oogmerk heeft dese ondersoekinge?

Antw. Hier dooz moeten wy tragten na een goede consciencie,
1 Pet. 3. 17. Hebt een goede consciencie, 1 Pet. 1. 19. Act. 24. 16.

a. Vr. Hebben dan alle menschen geen goede consciencie?

Ant. Neer/ de meeste menschen hebben een quade consciencie,
Tit. 1. 15. Beide, haer verstand en consciencie zijn bevlekt, Tim. 4. 2.
Die haer consciencie als met een brand-yfer af-schroeyen, Heb. 9. 14.

b. Vr. Wat is een consciencie?

Antw. Een consciencie is soo veel als een mede-wetenschap mit
God van onse eygen staet en gelegentheid/ 1 Cor. 2. 11. Wie van de
menschen weet het gene des menschen is, dan de Geest des men-
schen die in hem is, Rom. 2. 13/ 14. Ps. 139. 2/ 3/ 4.

c. Vr. Wat dingen weet de consciencie?

Ant. De consciencie heeft kennisse van dese drie dingen?

[1.] Gods Wil en Wetten kend de consciencie/ Rom. 2. 10. Gy
kent zijnen wille, Rom. 1. 32. Sy weten, dat de gene die dese dingen
doen des doods waerdig zijn.

[2.] Onse eygen handelingen/ wat wy gedaen ofte nagelaten
hebben/ volgens Gods Wetten/ Ps. 119. 59. Ik hebbe mijne wegen
overdagt, Jer. 31. 19. Na ik my selven ben bekend geworden heb-
be ik berouw gehad.

[3.] Gods straffen of beloningen die ons te verwagten staen
na dat wy geleest hebben/ Rom. 1. 42. Dewelke daer sy het regt
Gods weten, dat de gene die sulke dingen doen, des doots waerdig sijn
2 Tim. 1. 12. Ik weet wien ik geloof hebbe, en ben verzekert, dat wy
magtig is, mijn pand by hem weg geleid, te bewaren tot dien dage.

b. Vr. Wat ontzoeckt dan alle menschen in 't gemeyn/ ten opsigte
van hare consciencie?

Antw. Het staet qualijk met haer/ ten opsigte van alle dese wer-
kingen der consciencie/ Eph. 4. 9. Dewelke ongevoelig geworden
zijnde, Tit. 1. 15. Heb. 9. 14.

c. Vr. Wat ontzoeckt de mensche ten opsigte van kennisse der
Goddelijke Wetten?

Antw. Vele menschen kennen Gods Wetten niet/ ende andere
houden sonden dooz deugden: Ende deugden dooz sonden, Psal.
147. 21. Zijne regten en kennen sy niet, Psal. 5. 23. Sy noemen
't goede quade, ende het quade goed, Act. 2. 37.

c. Vr. Wat ontzoeckt de mensche ten opsigte van de kennisse van
zijn eygen leven?

Ant. Vele kennen haer eige sonden niet/ andere twijfelen over 't
goede datse gedaen hebben/ Ap. 3. 17. Gy en weet niet, dat gy zijt el-
lendig, en jammerlijk: ende arm, en naekt, Joh. 9. 41. 2 Cor. 13. 5.
Of en weet gy niet dat Christus in u is.

c. Vr. Wat ontziet de mensche ten opzigt van de kennisse van Gods oordeelen en beloningen?

Ant. Vele weten niet datse onder Gods blaek leggen / en datse soo sterbende / de verdoemenisse hebben te verwachten / Deut. 29. vs. 19. Als sy de woorden des vloeks hooren, soo seggen sy haer in haer herte, seggende, wy fullen vrede hebben, als wy schoon na onses herten goed-dunken sullen wandelen, Hos. 7. 2.

b. Vr. Welke is de gebaerlijkste consciencie?

Ant. Dese / als de mensche doozbedagtelijke dingen doet / die hy weet quaed te zyn / en alsoo sijn consciencie geweld aen doet / Rom. 1. 32. Dewelke, daer sy het regt Gods weten, dat de gene die sulke dingen doen, des doods waerdig zyn, niet alleen deselvige en doen, maer ook mede een welgevallen hebben, in de gene diese doen, Heb. 10. vs. 26. Soo wy willens sondigen, 1 Tim. 4. 2.

c. Vr. Wanneer heeft yemand een goede consciencie?

Ant. Als hy dese drie dingen heeft:

(1.) Als men goede kennisse heeft van Gods geboden / en als men arbeid om dooz die kennisse betwogen te worden tot gehoorzaamheyt / Heb. 8. 10. Ik sal mijn Wetten in haer verstand geven, Ps. 119. 10. Ik soeke u met mijn geheel herte.

(2.) Als men na ondersaek des levens / behind dat men opregtelijk heeft gewandelt om den Heere na mogelijckheyt te behagen / 2 Cor. 1. 12. Onsen roem is dese, namelijk, het getuigenisse onser consciencie, dat wy in eenvoudigheid ende opregtigheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid: maer in de genade Gods in de wereld verkeert hebben, Esai. 38. 3. Gy weet, Heere, dat ik in waerheid en met een volkomen herte voor u gewandelt hebbe.

(3.) Als men sig op goede gronden versekert van Gods gunst / en van de genadige beloominge in den Hemel / 2 Tim. 1. 12. Ick weet wie ik geloof hebbe, ende ben versekert dat hy magtig is, mijn pand by hem weg-geleid, te bewaren tot dien dag, Ps. 23. 1. God is mijn Herder, my en sal niets ontbreecken.

b. Vr. Kan men wel altijd seker wesen welke Gods wil zy over al ons doen en laten?

Ant. Ja / ontrent alle noodige deugden / dewijle Gods Woord volmaekt, en klaer is / om dit alles te konnen weten / 2 Tim. 3. 17. De schrift is ingegeven, op dat de mensche Gods volmaekt zy, tot alle goed werk volmaektelijk toegerust, Rom. 2. 18. Gy weet sijnen wille, zijnde onderwesen uit de Wet, Ps. 19. 8.

c. Vr. Wat sal men dan doen / als over eenige pligten des levens verskil valt / dooz dien dat de sellige soo klaer in Gods Woord niet schijnen wtgedrukt te staen?

Antw. Als men oprechteljk na de gelegentheid van de pligten in Gods Woord heeft onderfagt / dan moet men de veplygste zyde verkiefen / daer de minfte ergerniffe in fteekt / en dewelke meest over-een-komt met Gods Wetten / 1 Theff. 5. 22. Onthoud u van alle fchijn des quaeds, Rom. 14. 5 / 14 / 15.

c. Vr. Is dat alleen een goede confcientie, dewelke getuygt dat wy wel hebben geleest ?

Ant. Neen: dit is ook een goede confcientie, dewelke ons befchuldigt als wy gefondigt hebben / ende ons foo lange pijnigt / tot dat wy tot regte bekeeringe zijn gekomen / 2 Sam. 24. 10. Davids her-te floeg hem, na dat hy het volk getelt hadde: Ende David feyde tot den Heere, ik hebbe feer gefondigt, Matth. 26. 75. Joh. 16. 8. De Geest fal de wereld overtuygen van fonde.

a. Vr. Hebben de Godloofe mede niet een overtuyginge van dat wy gefondigt hebben ?

Antw. Ja: Rom. 2. 15. Hare gedagten malkanderen befchuldigende, Gen. 4. 13. Cain feide mijn misdaed is grooter dan dat ic vergeven werde, Matt. 27. 3.

c. Vr. Waer aen kunnen wy weten / of de befchuldiginge over onse fonden / is een werkinge van een goede confcientie ?

Antw. Mit dese ken-teikenen:

(1.) Indien die overtuyginge der confcientie ons niet tegen de woest is / maer dat wy blijde zijn als wy ons ontrufft gevoelen over onse fonden / Psal. 141. 5. De regtveerdige flae my, Jac. 4. 9.

(2.) Indien wy daer dooz niet foo feer bekommert zijn over de straffen die wy verdient hebben / als wel over de fonden die wy tegen foo een goede God hebben begaen / Ps. 51. 6. Tegen u, alleen heb ik gefondigt, Luc. 15. 10 / 19. Vader ik hebbe gefondigt, tegen den Hemel en tegen u.

(3.) Indien wy daer dooz van Gods tegenwoordigheyd niet weg-loopen / maer des te vieriger ons tot God en zijn dienst begeben om geholpen te worden / Ps. 41. 5. Ik feide, ó Heer! weest my genadig, geneest mijn ziele, want ik hebbe tegen u gefondigt, Hof. 6. 1. Laet ons wederkeeren tot den Heere.

(4.) Indien wy daer dooz hoortigtiger / en foortrudiger worden gemackt / om ons in het toekomende te wagten hoor soodanige ftruwelingen / 1 Coz. 7. 10. De droefheyd na God werkt een overouwelijke bekeeringe tot zaligheid, vers 11. Ps. 80. 19. Wy en fullen van u niet te rugge keeren.

c. Vr. Waer aen kan men weten of onse confcientie goed is ?

Antw. Men dese teikenen:

(1.) Indien wy / al 't geen wy doen of laten / om de confcientie wille /

wille / doen en laten / ende niet om eenige eere / of menschelijke in-
 sigten / Rom. 13. 5. Daerom is 't noodig onderworpen te worden
 niet alleen om de straffen, maer ook om der consciencie wille,
 1 Tim. 1. 5. Het einde des gebods is liefde uyt een rein herte, ende
 uit een goede consciencie.

(2.) Indien wy ook op de minste deugden / en sonden / agt ge-
 ven / niet wissende in het aldergeringste Gods Wetten overtreden /
 Ps. 119. 101. Ik keere mijne voeten van allen quaden pad, Heb. 13.
 b. 18. Als die in alles willen eerlijk wandelen.

(3.) Indien wy mogen lijden / dat men in de Predicatie en in 't
 samenspreken scherpe lijke onse herten raekt en onderzoekt / 1 Joh.
 3. 21. Die de waerheid doen, komen tot het licht, Ps. 26. 2. Proeft
 my, doorsoekt mijn herte en mijn nieren.

(4.) Indien wy gesint zijn om der consciencie wille / alle smaer-
 heyd / en schande uyt te staen / 1 Pet. 2. 19. Dat is genade, indien ye-
 mand om de consciencie voor God swarigheid verdraegt, lijdende
 ten onrechte, Dan. 3. 18. Act. 5. 29. Men moet God meer geoor-
 saem zijn dan de menschen.

b. Vr. Wat voordeel geeft ons een goede consciencie ?

Ant. De voordeelen zijn menigvuldig onder andere dese :

(1.) Een aengename gerustheyd en inwendige vzeugde in het
 herte / Phil. 4. 7. Een vrede Gods, die alle verstand te boven gaet,
 Rom. 14. 17. Het Koninkrijke Gods bestaet in blijdschap.

(2.) Grootte bymoedigheid om met onse gebeden tot God te
 gaen / Heb. 10. 22. Laet ons dan toegaen met een waeragtig herte, in
 volle verfekertheid des geloofs, onse herten gereinigt zijnde van de
 quade consciencie, Rom. 8. 15 / 16. Wy roepen, Abba, Vader.

(3.) Sonderlinge troost en couragie in allerley ellenden / in la-
 steringen / vervolgingen / etc. 1 Cor. 4. 3. Dog my is voor het min-
 ste dat ik van u lieden geoordeelt worde, of van een menschelijk
 oordeel, vs. 4. Want ik ben my selven gene sake bewust, Prov. 28. 1.
 De regtveerdige is kloekmoedig als een jonge Leeuw.

(4.) Een gerustheyd in het midden van de dood / Prov. 14. 32.
 De regtveerdige betrouwet zelfs in zijn dood, Ps. 23. 4. Ik sal niet
 vreesen, al ging ik in den dale der schaduwen des doods.

c. Vr. Wat moet men doen om een goede consciencie te hebben /
 en om deselve toel te bewaren ?

Ant. Dese middelen zijn daer toe noodig :

(1.) Gy moet dooz den gesoove Christi bloed aennemen / en
 daer dooz de consciencie reynigen / Heb. 9. 14. Hoe veel te meer sal
 het bloed Christi, die door den eeuwigen Geest hem selven Gode on-
 schaffelijk heeft opgeoffert, uwe consciencie reinigen van doode wer-
 ken ;

ken, om den levendigen God te dienen, Act. 15. 9. Hare herten gereynigt hebbende door het geloove.

(2.) Soekt nauwe kennisse van Gods Woord te bekomen / met een vast voornemen / om daer na u geheel aen te stellen / Gal. 6. 16. Soo vele als'er na desen regel wandelen, over de selve sal vrede zijn, Ps. 119. 106. Ik hebbe gesworen dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid.

(3.) Stelt u alle dage onder Gods oog / en maekt u werck eer op slapen gaet / om u leven te onderzoeken / en wel te vernemen hoe het met u conscientie staet / Zeph. 2. 1. Ondersoekt u selve nauwe, ja nauwe, Ps. 119. 59. Ik hebbe mijne wegen overdagt.

(4.) Bid God om dese genade / dat hy u herte wil bewaren / ende u leven wel bestieren / Ps. 119. 133. Maekt mijne voetstappen vaste in uwe woorde, ende en laet geen ongerechtigheid over my heerschen, Phil. 4. 7.

Middag-gefang op de sevende Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 24. De Aerd' is onses Gods, &c.

1. **D**E Mensch treed sijn Slaepkamer in /
Maer meest met een verkeerden sin :
Mijn God ! wild my beter beraden /

Op dat ik daer u bal te voet /
En onderzoek 't hert en gemoed /
Daer dat ik ben met sond' beladen.

2. De mensch doozoekt dan maer sijn staet
Dan 't huyjs / en hoe 't met 't lichaem gaet :
Mijn God ! wild my beter beraden :

't Gewille dient te sijn beproeft /
En of de Geest niet is bedroeft /
En of Gods toorn my niet sal schaden.

3. De Mensch doozoekt dan maer de Wet /
Die voor de Burgers is geset :
Mijn God ! wild my beter beraden :

Op dat ik uwe Wetten ken /
En sie waer dat ik schuldig ben /
Ontlast my dan van alle quaden.

4. De Mensch treed vzeugdig tot sijn rust /
En soekt voor 't vleesch een geyle lust :
Mijn God ! wild my beter beraden :

Een goed Gewille my verheugt :
Ik soek in 't bed geen grooter vzeugt :
Dit is de loon van goede daden.

Het Leven in Gebeden.

De agtste Dag.

a. Vr. Wat helpt ons meest na ziele en lichaem ?

Ant. 't Gebed / Jac. 5. 16. Een kragtig gebed des regtveerdigen vermag veel, Joh. 16. 23. Matt. 7. 7. Bid en u sal gegeven worden.

a. Vr. Is het bidden een noodige pligt ?

Ant. Ja: 1 Chess. 5. 17. Bid sonder ophouden, Luc. 18. 1. Mat. 7. vs. 8. Een yegelijk die bid, die ontfangt.

b. Vr. Is het bidden een gemeyne gabe in alle menschen / of is het een bysondere gabe voor de geloovige ?

Ant. Het bidden leert de nature selve aen alle menschen / maer het wel bidden is een bysondere gabe des H. Geestes / Zach. 12. 10. Over het Huis Davids, ende over de Inwoonders van Jerusaleem sal ik uitsorten den geest der genade, ende der gebeden, Rom. 8. 15 / 16. Luc. 11. 1. Heere leert ons bidden.

b. Vr. Wat is het bidden van een natuerlijk mensche ?

Ant. De H. Schrift noemt haer gebed / een huilen als van honden / of te een beweginge der lippen alleen / Hos. 7. 14. Sy en roepen niet tot my met haer herte, maer sy huilen op haer legeren, Esa. 29. 13. Sy naderen tot my met hare lippen, maer 't herte houd sig ver van my.

b. Vr. Is de pligt des Gebeds in een goed gebruyk onder de Christenen ?

Ant. Neen: sommige houden daer weynig van: Andere weten niet hoe sy sullen bidden: andere meynen dat het bidden bestaet in een welsprekend verhael van woorden / en bidden soo wt gewoonte haer bekende gebeden / etc. Jer. 10. 25. Stort uwe grimmigheid uit over de Geslagten die uwen naem niet aenroepen, Matt. 6. 7. Sy meinen dat sy door haer veelheid van woorden sullen verhoort worden, Hos. 7. 4. Sy en bidden niet met hare herte.

c. Vr. Hebben alle geloovige den geest des gebeds ?

Antw. Ja / al-hoe-wel niet in de selve mate; want de geest des gebeds is de eerste beweginge van de weder-geboorte / Rom. 8. 15. Gy hebt ontfangen den geest der aenneminge tot kindren, door welken wy roepen, Abba, Vader, Zach. 12. 10. Ik sal de geest der genaden der gebeden over haer uitsorten, Gal. 4. 6.

c. Vr. Hebben dan ook soodanige geloovige den geest des gebeds / dewelcke somtijds nauwelijks een woord kunnen wt-spreken door benauehend des herten ?

Ant. Ja: want de geest des gebeds kan somtijds zijn sonder uitswendige oeffeninge / Ps. 77. 2. Ik roepe, vs. 5. Ik was verslagen, ende sprak niet, Sam 1. 13. Hanna sprak in haer herte alleenlijk roerden sig hare lippen, Erod. 14. 15.

c. Vr. Hoe soude een bedroefde ziele die niet bidden kan / sig mo-
gen verzekeren datse de Geest des Gebeds eyentwel heeft ?

Ant. Door dese teikenen :

(1.) Als men nog neerstig is in het gebruik van goede middelen
om wel te seeren bidden / Luc. 11. 1. Heere leert ons bidden, Esa. 63.
vs. 17. Ps. 37. 3. Vertrouwt op den Heere.

(2.) Als men geboelt een meerdere dzyft tot geestelijke als tot
lichamelijke dingen / Ps. 63. 2. O God, gy zijt mijn God, ik soeke u
in den dageraad, mijn ziele dorst na u, mijn vleesch verlangt na u, in
een Land dorre' ende mat, sonder water, Ps. 4. 7. Matt. 6. 33. Soekt
eerst het Koninkryke Gods en zijn gerechtigheid.

(3.) Als men sugt en kermt tot God over de doodigheyt des
herten ontrent de Gebeden / Ps. 38. 10. Heere voor u is alle mijn be-
geerte, ende mijn sugten en is voor u niet verborgen, Rom. 8. 26.
Wy en weten niet wat wy bidden sullen, maer de geest bid voor ons
met onuitsprekelijke sugtingen.

a. Vr. Bestaet het wel bidden in vloepende woorden ?

Antw. Neen : maer de nature des Gebeds bestaet in de begeer-
te des herten / Phil. 4. 6. Laet uwe begeerten in alles, door bidden
en smeeken Gode bekend zijn, Rom. 8. 26. Ps. 38. 10. Heere voor
u is al mijn begeerte.

b. Vr. Waer door kunnen wy de Geest des Gebeds opwecken ?

Ant. Door dese middelen :

(1.) Wy moeten onse ellenden wel leeren kennen / 1 Kieg. 8. 38.
Alle Gebed, alle smeeking, die van eenig mensche, van u volk Israel
geschieden sal: als sy erkennen een yder de plage zijns herten, Ps. 69.
v. 2. Hos. 5. 15. Ik sal in mijn plaetse gaen, tot dat sy haer schuldig
kennen, dan sullen sy mijn vroeg soeken.

(2.) Wy moeten ons gewennen om niet altijd de selfde Gebeden
met de selfde woorden te spreken / maer na alle voorval wat soe-
ken aen te leeren / om uit beweginge des geestes selve te kunnen bide-
den / Joh. 4. 24. God is een Geest, ende die hem aanbidden, moeten
hem aanbidden in geest en waarheid, Rom. 8. 26. Luc. 11. 1. Heere,
leert ons bidden.

(3.) Wy moeten strijden tegen de traegheyt van ons herte / en
dan alder-meest willen bidden / als wy alderminst kunnen bidden /
Esa. 63. 17. Heere, waerom verstokt gy ons herte, Rom. 15. 30.
Strijd in den gebeden tot God, Eph. 4. 27.

(4.) Wy moeten vernemen door wat uitwendige gestaltenisse
onser lichaems de geest vieriger word : Het zy in eensaemhendt :
't zy in gebeden met andere : 't zy knielende : 't zy staende : 't zy in
stille gebeden : 't zy in gebeden met een luyde stemme / etc. Matth.
26. 36.

26. 36. Iesus seide, sit hier neder, tot dat ik henen ga, ende aldaer sal gebeden hebben, vers 39. **Matth.** 6. 6. Gaet in uwe Binnenkamer, en sluit de deure toe, en bid in 't verborgen. **Gen.** 24. 63.

b. Vra. **Is het genoeg dat men alleen met het herte en met den geest tot God bid?**

Ant. **Alhoewel sommige voorzullen verespchen dat men met uytwendige woorden God bidde / bysonderlijk als daer door God verheerlijkt word / en andere menschen gestigt : Soo kan nochtans een geloovige bestaen in sijn eenfame gebeden / als hy met sijn herte alleenlijk bid / 1 Sam. 1. 13. Hanna sprak in haer herte, alleenlijk roerden sig haer lippen, maer haer stemme en wierd niet gehoort, **1 Kch.** 2. 4. Doe bad ik tot God, **Ps.** 139. 4.**

a. Vr. **Wie moet men aenbidden?**

Ant. **Alleen den waren God / Matth.** 4. 10. Den Heere uwen God sult gy aenbidden, ende hem alleen dienen, **Psal.** 50. 14. Roept my aen, **Esai.** 42. 8. Ik sal mijn eere geenen anderen geven.

a. Vr. **Moeten wy ook Iesum Christum aenbidden?**

Antw. **Ja : wy moeten God aenbidden in Christi naem / ende Christum moeten wy aenbidden als ware God / Act.** 7. 59. Heere Iesu, ontfangt mijn Geest, **1 Cor.** 1. 2. Alle die zijnen naem aenroepen in alle plaetsen, **Joh.** 16. 23.

b. Vr. **Mag men al van God niet bidden wat men wil?**

Ant. **Neen: maer wy moeten bidden niet na onsen wil / maer na Gods wil, 1 Joh.** 5. 14. Dit is de vrymoedigheid die wy tot hem hebben, dat so wy yet bidden na sijnen wille, hy ons verhoort, **1 Joh.** 3. 22. So wat wy bidden, ontfangen wy van hem, dewijle wy sijne geboden bewaren, en doen't gene behagelijk is voor hem, **Luc.** 11. 11.

c. Vra. **Hoe kunnen wy weten wat Gods wil is ovet de dinget die wy bidden mogen?**

Ant. **Die kunnen wy weten uyt de H. Schryfture / want daer in leeren wy / wat dinget hy ons beloofst heeft : Maer om dit in 't korte te verstaen / soo is het Gebed des Heerer een regel voor onse Gebeden / Matth.** 6. 9. Gy dan, biddet aldus. **Rom.** 8. 16. Wy en weten niet wat wy bidden sullen.

a. Vr. **Mag men wel bidden om tijdelijke dinget?**

Antw. **Ja / als het niet strydt tegen Gods Woord / ende als wy in alles ons Gods wille onderwerpen / deselwige begeerende alleenlijk onder conditie / soo het Gode eerlijk / en ons salig is / deselwige dinget te ontfangen / Matth.** 6. 11. Ons dagelijks brood geeft ons heden, **Matth.** 26. 39. Vader indien het mogelijk is, laet desen Drinkoeker van my voorbygaen, dog niet mijnen wille, maer uwe wille geschiede, **2 Sam.** 15. 25 / 26.

c. Vr. Hoe moet men om geestelijke dingen bidden ?

Ant. De gemeyne geestelijke gaben / dewelke alle Gods kinderen zijn beloofd / mag men alsoo absolutelyk begeeren / om datse noodig zijn ter zaligheyd / *Chren. 5. 20.* Heere bekeert ons tot u, soo sullen wy bekeert zijn, *Ps. 119. 18.* Heere ontdekt mijne oogen, dat ik aenschouwe de wonderen van uwe Wet, *u. 133. Ps. 143. 10.* Leert my u welbehagen doen, want gy zijt mijn God: Uwe goeden Geest geleide my in een effen land, *vers 11.* O Heere, maekt my levendig om uwes naems wille.

c. Vr. Mag men niet bidden om de groote geestelijke gaben ?

Ant. Niet met een absolute begeerte / want God wil de grootste gaben in peder een niet geven / *2 Coz. 12. 9.* Mijne genade is u genoeg, *1 Coz. 12. 7.* Een yegelijk word de openbaringe des geestes gegeven tot het gene oorbaar is, *vers 8/9.*

b. Vra. Is het dan genoeg gebeden / als men soo dese dingen / het zy tijdelijke het zy geestelijke, van God bid ?

Ant. Neen / maer men moet sorge dragen / dat men wel bidde / *Jac. 4. 3.* Gy bid, ende gy ontfangt niet, om dat gy qualijk bid. *Matt. 20. 22.* Jesus antwoorde, gy-lieden en weet niet wat gy begeert, *Esai. 1. 15.*

c. Vr. Wat dingen zijn dan noodig om wel te bidden ?

Antw. Dese conditien moeten in ons zijn :

(1.) De regel van onse begeerte moet Gods Woord zijn / *Luce 11. 1.* Heere, leert ons bidden, *1 Joh. 5. 14.* Dit is de vrymoedigheid die wy tot ons hebben, dat soo wy yet bidden na zijnen wille, hy ons verhoord.

(2.) Al wat wy bidden / moeten wy in Chrizti naem begeeren / en om Chrizti wille / *Joh. 16. 23.* Al wat gy den Vader bidden sult in mijnen name, dat sal hy u geven, *Dan. 9. 17.* Heere, doet het om des Heeren wille.

(3.) Daar moet by ons zijn / het geloove, dat God sondanige dingen geven kan, wil, en sal, als wy daerom maer wel bidden / *Marc. 11. 24.* Alle dingen die gy biddende begeert, gelooft dat gy die ontfangen sult, ende sy sullen u geworden, *Jac. 1. 6.* Begeerte in den geloove, niet twijfelende.

(4.) Wy moeten geheiligde herten en handen voor God brengen / met woorden en beloften / dat wy het sondige wesen sullen afleggen / *Jac. 5. 16.* Het gebed des regtvreedigen vermag veel, *Joh. 9. 31.* Wy weten dat God de sondaers niet en hoort, *Ps. 66. 18.* Hadde ik na ongerechtigheid niet mijn herte gesien, de Heere en soude niet gehoord hebben.

(5.) Wy moeten seer nederig en ootmoedig zijn in alle onse wyer-

uyterlijke en inwendige gestaltenisse des herten? *Esai. 57. 15.* Alsoo seide de Hooge en de Verhevene, die in de eeuwigheid woont, en wiens name Heilig is? Ik wone in de hoogte, ende in 't Heilige, ende by dien, die eener verbrijfelden en nederigen geest is, *Luc. 18. 13.* De Tollenaer van verre staende, derfde zelfs de oogen niet opheffen na den Hemel, maer sloeg op zijne borst, en seide, Och Heere, zijt my arme sondaer genadig.

(6.) Wy moeten zelfs seer begeerig zijn na die dingen daer wy om bidden / ende daerom moeten wy aenhouden in het bidden sonder moede te worden, *Marc. 11. 24.* Alle dingen die gy biddende begeert, gelooft dat gy die ontfangen sult, *Rom. 4. 18.* Abraham gelooft op hope en tegen hope, *1 Thess. 4. 17.* Bid sonder ophouden,

b. Vr. Wat dient men te doen / eer men gaet bidden?

Ant. Men dient dese dingen te horen wel te overdenken?

(1.) Wie hy is tot wien wy sullen gaen spreken / namelijk / de groote / heerlijke / rechtvaardige / barmhertige God / de Hertenhender / etc. *Gen. 18. 27.* Siet dog ik hebbe my onderwonden te spreke tot den Heere, hoewel ik maer stof en asche ben, *Esai. 26. 10.* De godloose en siet de hoogheid des Heeren niet aen.

(2.) Wat dingen ons noodig zijn na ziele en lichaem / ende welke dingen wy als de meest noodigste / eerst / en meest moeten bidden *Matt. 6. 33.* Soekt eerst het Koninkrijke Gods, en zijne gerechtigheid, *Ps. 7. 14.*

(3.) Wat sonden wy by ons hebben / daer van wy ons moeten reinigen / dewijle hier door die verhooringe der gebeden verhindert word, *Prov. 15. 8.* Het offer der godloosen is den Heere eenen grouwel, maer het gebed der opregten is zijn welgevallen, *Deut. 32. 19/ 20' 21.* *Chren. 3. 42.* Wy hebben overtreden, ende wy zijn wederspanning geweest, daerom en hebt gy niet gehoord.

(4.) Wy moeten God te horen bidden met uitschietende hertstogten / dat hy / en ons wil leeren bidden / en dat hy ons gebed sig wil laten wel-geballen / *Ps. 19. 15.* Laet de redenen mijnes monts, ende de overdenkinge mijnes herten welbehagelijk voor u aengesigte zijn, o Heere! *Ps. 51. 17.* Heere opent mijne lippen.

c. Vr. Hoe dient men sig onder het bidden aen te stellen?

Antw. Dan moeten wy dese dingen waer-nemen:

(1.) Wy moeten onse uitwendige gestaltenisse des lichaems soo aenstellen / dat wy vertoonen dat in ons herte is nederigheid, vertrouwen, en eerbiedigheid, *Dan. 6. 11.* Daniel bad drie tijden des daegs, op sijn knien, *Ps. 95. 6.* Laet ons neder-knielen.

(2.) Wy moeten onse gebeden met verstandige woorden wyspreken / en met groote aendagt agt geven op alle gedagten onser

herten/ en op alle woorden onser lippen: als sprekende tot een tegenwoordigen God/ Eccles. 5. 1. Weest niet te snel met uwen monde, ende u herte en haeste niet om een woord voort te brengen voor Gods aengesigte, **Ps. 19. 15.** Laet de redenen mijnes monds, ende de overdenkinge mijns herten, welchagelijk zijn voor u aengesigte, **ô Heere!**

(3.) **Wy moeten beginnen met dankbare erkentnisse van alle 't goede/ dat ons God tot nog toe heeft gedaen/ Phil. 4. 6.** Laet uwe begeerte in alles door bidden en smecken, met danksegginge bekend worden by God, **Gen. 32. 10.** Heere, ik ben te geringe dan alle dese weldadigheden en trouwe, die gy aen uwen knecht bewesen hebt.

(4.) **Wy moeten ons in alles Gods wil onderwerpen / met een herte dat vergenoegt is / al is 't dat God niet en wilde verhooren onse begeerte / wyt bekentnisse/ dat wy het minste onwaardig zijn / 2 Sam. 15. 26.** Maar indien de Heere alsoo sal seggen, ik en hebbe geen lust aen u: Siet hier ben ik, hy doe my, soo als het in zijne oogen goed is, **Mat. 6. 10.** Uwen wille geschiede.

b. Vr. **Hoe moet men scheidten van de pligten des gebeds?**

Ant. **Wy moeten met soo een herte opstaen van ons gebed:**

(1.) **Wy moeten ons selven ondersoeken / hoe het onder het bidden gegaen is / hoe ons gebed is toegegaen/ Ps. 119. 59.** Ik hebbe mijne wegen overdagt, **Ps. 141. 1/2.**

(2.) **Wy moeten verlangen na de verhoringe en die begeerte tot die dingen in ons behouden/ Ps. 119. 82.** Mijne oogen zijn besweken van verlangen na uwe toefeggingen, terwijl ik segge, wanneer sult gy mijn vertroosten, **Prov. 10. 24.**

(3.) **Men moet vlijtig waarnemen / of God ons ook ergens in heeft verhoort / ende dan dat seer dankbaer opnemen/ Ps. 85. 9.** Ik sal hooren wat de Heere spreken sal, **Ps. 107. 21.**

(4.) **Men moet niet meynen dat het soo met eens te bidden genoeg is / maer wy moeten alsoo aflaten / dat wy gesint zijn in herten wederom te bidden / en alle gelegentheyd waer te nemen/ Eph. 6. 18.** Met alle biddingen ende smeekinge, biddende tot aller tijd, en den Geest, en tot het selve wakende met alle gedurigheid, **Luc. 18. 1.** Jesus seide een gelijkenisse tot haer, daer toe streckende, dat men altijd bidden moet, en niet vertragen.

a. Vr. **Moeten wy onse gebeden alleen doen voor ons selven?**

Ant. **Neen / maer wy moeten bidden/ in 't gemein ook voor alle menschen / maer in 't byzonder voor de geloobige/ 1 Tim. 2. 1.** Ik vermane dan voor alle dingen, dat gedaen worden smeeking, gebeden, voorbiddingen, dankseggingen voor alle menschen, **Eph. 6. 18.** Met alle biddinge ende smeekinge, biddende tot aller tijd, in den

den geest, en in het selfde wakende met alle gedurigheid, in smee-
kinge voor alle Heilige.

c. Vr. Worden dan alle gebeden der geloovige verhoort?

Antw. Ja / alle gebeden der geloovige die wel gedaen worden/
want al is 't dat God wat wilsteld / hy staet daerom niet af / of in-
dien Godt niet geeft dat wy begeeren / het is om dat het ons niet
dienstig is / en dan geeft hy ons wel wat beter in de plaetse / *Mat. 2.*
b. 3. Soo hy vertoeft, verbeid hem, want hy sal gewisselijk komen,
hy en sal niet agter blijven, *Act. 1. 7 / 8.*

Middag-gefang op de agtste Dag van de Maend.

Stemme: *Ps. 2.* Waarom raest dat volk met sulken, &c.

1. **M**ijn God! gy zijt mijn hulp in alle nood /
Als ziel en lichaem veel dingen ontbreken /
't Hert stozt sig in u Daderlijke schoot /

Van angst en vrees aen alle kant doorsteken :

Hg! laet u Geest mijn trage ziel opwecken /

Verhoor al zijn mijn woorden niet volmaekt :

Laet Christi hand mijn onvolmaektheit dekken /

Op dat mijn sugten selfs u herte raekt.

2. Wat is het bidden van een godloos mensch?

Een onreyn ding / en huilen als van honden :

Wat is des vromen woord / ja herten wensch?

't Heeft kragt / besprengd met 't bloed van Christi wonden;

Hoe dert ik / Heer! tot u soo komen nader?

Mijn sondig hert schrijkt voor u reyne oog /

Ten waer dat gy in Christo waert ons Dader /

Royt quam 't gebed tot u in gunst om hoog.

3. Ik moet eerbiedig tot mijn Schepper gaen :

Ik moet in nederigheid mijn lichaem buigen :

Ik moet ook vast in mijn geloove staen :

Want van Gods trouw zijn in sijn Woord getuygen.

Dan sal my God genadiglijk verhooren /

Is 't niet na wensch / 't sal zijn tot saligheid :

Heer! geeft my 't heyl van die gy hebt verhooren /

En maekt my tot wel bidden dog bereyd.

Het leven des herten met God.

De negende Dag.

b. Vr. Is 't genoeg dat men in 't bidden God aenspreke?

Ant. Neen / maer men moet geduerig met God leven / *Ps. 16. 8.*
Ik stelle den Heere gedueriglijk voor my, *Mal. 2. 6.* Hy wandelde
met zijn God, *1 Joh. 1. 6.*

b. Vr. Waer in bestaet het leven des herten met God, 't welk de Seloovige geduerig in sig moet hebben?

Ant. De bysondere herts-pligten zijn dese vier nabolgende:

(1.) Kennisse Gods/ Jer. 6. 24. Die sig beroemt, roeme hier in, dat hy my kend, dat ik de Heere ben, Heb. 8. 11. Sy sullen my alle kennen.

(2.) Liefde Gods/ Mat. 22. 37. Gy sult liefhebben den Heere uwen God, met geheel uw' herte, met geheel uwe ziele, ende met geheel uw' verstand, Ps. 18. 2. Hertelijk lief heb ik u ô Heere!

(3.) Kinderlyke vreesse/ Phil. 2. 12. Werkt u selfs zaligheid met vreesse en beven, Ps. 2. 11. Dient den Heere met vreesse, ende verheugt u met bevinge.

(4.) Vertrouwen op God/ Ps. 37. 5. Wentelt uwen weg op den Heere, ende vertrouwt op hem, hy sal het wel maken, Phil. 4. 6/ 7.

a. Vr. Is het noodig dat men veel kennisse van God heeft?

Antw. Ja: daer toe heeft hy hem selven aen ons geopenbaert/ 1 Cor. 14. 20. Broeders, en wort geen kind'ren in't verstant, 1 Pet. 3. 18. Wascht op in de genade, en in de kennisse des Heeren Christi, Col. 3. 16.

a. Vr. Kan men hier in wel te verre gaen?

Antw. Ja: Wanneer men al te besig is om Gods verborgentheden te willen dooznuffelen / en als men ondertusschen de kennisse van nuttiger dingen laet varen / Col. 2. 18. Intredende in 't gene de mensche niet gesien en heeft, 2 Tim. 2. 23. Verwerpt de vragen die dwaes en sonder leeringe zijn, Deut. 29. 29. De verborgene dingen zijn voor onsen God. Rom. 11. 33/ 34.

c. Vr. Waerom moet men na de kennisse Gods tragten?

Ant. Om dese redenen: (1.) Dit is een gedeelte van onse vernieuwinge tot Gods Beeld/ Col. 3. 10. Dat gy aengedaen hebt den neuen mensche, die verniewt word tot kennisse na 't evenbeeld des genen die hem geschapen heeft, Heb. 8. 17. Sy sullen my alle kennen.

(2.) De grond van wel te gelooven/ leid in God wel te kennen/ Rom. 10. 14. Hoe sullen sy in hem gelooven, van welken sy niet geheard en hebben? Joh. 9. 36. Wie is de Sone Gods, op dat ik in hem geloove? (3.) De kennisse Gods is de weg tot een Godzalig leven/ Tit. 1. 1. Kennisse der waerheid die na de Godsaligheid is, 1 Cor. 15. 34. Waekt op regtveerdiglijk, ende en sondigt niet, want sommigen hebben de kennisse Gods niet. (4.) De staet van onwetendheid is de staet der sonde/ ende der verbreedinge van God/ Eph. 4. 18. Verduistert in het verstand, vervremd van het leven Gods, door de onwetendheid die in haer is, Act. 26. 18.

b. Vr. Wat sal men doen om tot de kennisse Gods te komen?

Antw. Men moet dese middelen gebruyken:

(1.) Gods

(1.) Gods Woord vlijtig lezen en hooren, Ps. 19. 8. De getuigenisse des Heeren is gewis, den slegten wijsheid gevende, Joh. 5. 39. Ondersoekt de schriften, Rom. 10. 14.

(2.) Men moet t'samenprekinge houden met erbarene Christenen / Col. 3. 16. Het woord Christi wone rijkelijk in u in alle wijsheid, leert ende vermaent malkanderen, Luc. 24. 14.

(3.) Men moet een Godbruytig herte hebben / dat alle wereldsche lusten en driften versaeckt / dat op sijn eyge wijsheid niet en staet / maer dat gesint is God in alles volkomen te hooren ende te gehooramen, Prov. 1. 7. De vreesse des Heeren is het beginsel der wetenschap, Joh. 7. 17. Dis Gods wille wil doen, sal verstaen dat dese leere uit God is.

(4.) Men moet God bidden om de Godlijke wijsheid / Jac. 1. 15. Indien ic maud van u wijsheid ontbreekt, dat hyse van God begeere, die een ygelijk mildelijk geeft, Ps. 119. 18. Heere, ontdekt de oogen mijns verstands

a. Vr. Is 't genoeg als men verstand van Godlijke dingen heeft?
Ant. Neen: men moet die kennisse gebruiken tot een godsalig leven / 1 Cor. 13. 1. Alwaert dat ik de gave der prophetie hadde, en wiste alle verborgentheden, en alle de wetenschap, en dat ik de liefde niet en hadde, soo ware ik niets, Tit. 1. 1. Kennisse der waarheid die na de godsaligheid is, Matt. 7. 22.

c. Vr. Maer dewijse in vele eenvoudige Christenen groote onwetendheid word gebonden / hoe soude men deselwijge nog kunnen vertroosten / datse eventuel nog ware hinderen Gods zijn?
Ant. De eenvoudige kunnen vertroost worden / als sy dese tekenen nog in haer bevinden / die in onherboozne niet en zijn.

(1.) Als sy niet moet-willens onwetende zijn / maer als sy soeken wijs te worden in godlijke dingen / Luc. 11. 1. Heere leert ons bidden, Godloose zijn willens onwetende, 2 Pet. 3. 5. Joh. 21. 14.

(2.) Als sy de wetende Christenen niet veragten / maer als sy de selwijge prysen / en haer geselschap soeken om wat van haer te leeren / Ps. 15. 4. Dese eert.

(3.) Als sy alle middelen vlijtig gebruiken om wijser te worden / Col. 3. 16. Het woord Gods wone rijkelijk onder u, Ps. 1. 2. Die de Wet des Heeren nagt en dag overdenkt.

(4.) Als sy godsaliglijk soeken te beleven 't geen sy weten / en datse in haer onwetendheid sig niet soeken te verontschuldigen als sy sondigen: Want onherboozne willen niet weten / om datse niet willen doen / Job. 21. 14. Sy seggen tot God, wijkt van ons, want aen de kennisse van u wegen hebben wy geen lust, Mat. 4. 6.

a. Vr. Is het genoeg dat de kennisse Gods ons brenge tot een bzoorn leven?
P 5 Ant.

Antw. Neen / maer dit moet ons brengen tot soo een vroom le-
ven / dat wy leiden wyt liefde Gods / 1 Tim. 1. 5. Het einde des ge-
bods is liefde uit een rein herte, Joh. 5. 42. 1 Joh. 4. 19.

a. Vra. Waer uit kan men weten of wy God lief hebben ?

Ant. Wyt dese ken-teikenen :

(1.) Als wy groote lust en vzeugde vinden in Gods tegenwoor-
digheid / soo dat wy na sijn gemeynschap seer verlangen / Ps. 63. 9.
Mijn ziele kleeft u agter aen , 2 Cor. 5. 2.

(2.) Als sy een mishagen hebben in al het gene 't welk stryd te-
gen God en sijn Woord / Ps. 139. 21. Soude ik niet haten Heere, die
u haten, en verdriet hebben in de gene die tegen u opstaen, Ps. 119.

(3.) Als sy seer bedroeft zijn over 't gevoelen van Gods graut-
schap / en over het missen van sijn gevoelige gunste t'onswaerts /
Ps. 13. 2. Hoe lange, Heere ! sult gy mijn steeds vergeten ? hoe lange
sult gy u aengesigte steeds voor my verbergen ? Ps. 77. 8. Sal dan de
Heere niet meer genadig zijn, Ps. 51. 14. Geeft my wedtr de vreug-
de uwes heils.

(4.) Als wy groote vzeugde hebben in de pligten van de Gods-
dienst / ende in de oefeninge van gebeden / ende als wy met alle niet
ons daer toe begeben / op dat wy God in alles leeren gehoozsaem
zijn / Ps. 122. Ik verblijde my in die tot my seggen, wy sullen opgaen
in het Huis des Heeren, Ps. 119. 5. Och ! dat mijne wegen gerigtet
wierden om uwe infettingen te bewaren.

c. Vr. Hoe verre moet dese liefde Gods gaen ?

Antw. Soo verre dat wy God boven alles lief hebben / ende dat
de liefde Gods de grootste zy / Matt. 22. 38. Dit is het eerste, ende
het grootste gebod, Ps. 73. 25. Wie heb ik nevens u in den Hemel ?
ende nevens u en lust my niet op der aerde, Deut. 6. 5.

c. Vr. Wie zijn dese lieden / welke God soo beminnen ?

Antw. Het sijn dese :

(1.) Die van geen schepsel haer laten bewegen om iets te doen
dat God mogte mishagen / Apoc. 12. 11. Sy hebben haer leven niet
lief gehad, tot de dood toe, Gen. 39. 9. Joseph seide, hoe soude ik die
soo grooten quaed doen , ende sondigen tegen den Heere.

(2.) Die gesint sijn / om de liefde Gods wille / al de wereld / ja
ook het liefste dat de wereld heeft te versaken / en te verlaten / Deut.
33. vers 9. Die tot zijnen Vader en Moeder seide, ik en sie hem
niet, ende die zijne Broeders niet en kende : ende zijne Sonen niet en
agtede : want sy onderhielden u Woord, ende bewaerden u Verbond.
Luc. 14. 26. Indien yemand tot my komt, ende niet en haet sijn Va-
der en Moeder, ende Wif, en Kinderen, ende Broeders, en Susters, ja
ook zelfs sijn eigen leven , die en kan mijn discipel niet zijn.

(3.) Die 't meer bedroeft / als sy God ergens in hebben ver-
toont/ dan als sy in het tijdslike een groote schaden hadden geleden /
Ps. 51. 6. Tegen u alleen heb ik gesondigt, Matt. 26. 75. Petrus
ging uit, en weende bitterlijk.

(4.) Die ter liefde van God en zijn tegentwoordigheid / weenni-
lust vinden in de wereld / en haer herte daer van los hebben / 1 Co 2.
7. 30. Die blijde zijn, als die niet blijde zijnde, Heb. 10. 34. Gy hebt
met blijdschap de roovinge uwer goederen aengesien, Gal. 6. 14. De
wereld is my gekruist, en ik de wereld.

a. Vr. Hebben alle menschen God lief?

Antw. Neen: maer vele menschen sijn sonder liefde Gods / ja
vele sijn haters Gods / Joh. 5. 42. Ik kenne u-lieden, dat gy de lie-
de Gods niet in u hebt, 2 Tim. 3. 4. Sy zijn meer Lief-hebbers der
wellusten als Lief-hebbers Gods, Rom. 1. 30. Deut. 5. 9.

c. Vr. Hoedanige menschen sijn de haters Gods?

Ant. Haters Gods sijn dese lieden:

(1.) Die willens en wetens Gods geboden overtreden / Ex. 10.
20. 5. Ik besooke de misdaed der Vaderen aen de Kinderen der ge-
ner die my haten en doe barmhertigheid aen duisenden der gene die my
liefhebben, ende mijne geboden onderhouden, Prov. 8. 36.

(2.) Die de kennisse Gods veragten / Job. 21. 14. Sy seggen
tot God, wijkt van ons, want aen de kennisse uwer wegen en lie-
ben wy geenen lust, Ps. 50. 17.

(3.) Die de tugt haten / niet willende haer leven op Gods be-
straffinge verbeteren / Ps. 50. 17. Dewijle gy de kastijdinge haet,
ende mijne woorden agter u henen werpt, 2 Tim. 3. 4.

(4.) Die Gods beste vrienden / de brome / de godzalige / haten
om hare godzaligheid; Ende die wel spreken van de onbrome / Ps.
139. vs. 20 Die van u, ô God - schendelijk spreken, ende die uwe
vrienden ydelijk verheffen, Esa. 29. 21. Die een mensche schuldig
maken om een woord, Ps. 35. 16/ 21.

b. Vr. Waer uit ontstaet de haet Gods in de onbrome?

Antw. De haet Gods ontstaet uit oorzaak datse God als vrees-
ter aenmerken / die haer sonden kende en straffen sal / hierom soeken
sy te vlieden van Gods tegentwoordigheid door een slaefachtige vrees-
se / Esa. 33. 14. De Sondaren te Zion sijn verschrocken, bevingen
hebben de guychelaren aengegrepen, sy seggen, wie is'er onder ons
die by een verteerend' vyer wonen kan, Gen. 4. 16. Apo. 6. 16.

a. Vra. Moet men dan God niet vreesen?

Ant. Ja men moet God vreesen / dog niet met een quade slaef-
achtige vreesse / maer met een kinderlijke vreesse / Mal. 1. 6. Ben ik een
Heere, waer is mijn vreesse? Ps. 2. 11. Dient den Heere met vreesse, en
verheugt u met bevinge, Ps. 103. 17.

c. Vr.

c. Vra. **Wat is de quade slaefachtige vreesse?**

Ant. **De slaefachtige vreesse Gods heeft dese werkingen daer men deselve aen kennen kan:**

(1.) **Als men God alleenlijk aen-merkt als Regter die straffen wil/ en niet als een barmhertig Vader, die vergeven wil/ Esa. 33. 14.** Wie is 'er onder ons die by een vertecrend' vyer wonen kan? **Mat. 25. 24.** Ik wist dat gy een hard mensche waert.

(2.) **Als men sonder genoegsame redenen gestadig vreesst dat men in de Helle sal komen/ en dat men sig op Gods beloften en kragt niet derf vertrouwen/ Ezech. 33. 10.** Dewijle onse overtredingen en onse sonden op ons zijn, ende wy in de selve versmagten, hoe soude wy dan leven? **Luc. 12. 7/ 32.** Vreesst niet gy klein kuddeken, want het is mijns Vaders wel-behagen, u het Koningrijke te geven.

(3.) **Als men van Gods tegenwoordigheid soekt af te wesen/ Gen. 3. 10.** Adam seide, ik hoorde uwen stemme in den Hof, en ik vreesde, want ik ben naekt, daerom verbergde ik my, **Gen. 4. 16.** Cain ging van Gods aengesigte weg, **Exod. 20. 19/ 20.**

(4.) **Als men uit wan-trouwen op Gods wel-geballen in de plichten van godsaligheyt deselvige na-laet/ Luc. 19. 20.** Ik heb u pond in een sweet-dock geleid, vers 21. Want ik vreesde u, om dat gy een hard Mensche zijt, **Zeph. 3. 16.** En vreesst niet, o Zion! ende en laet uwe handen niet slap worden.

b. Vra. **Daerom noemt gy dit een quade slaefachtige vreesse?**

Antw. **Om dat'er ook is een goede slaef-achtige vreesse/ Rom. 8. v. 15.** Gy en hebt niet ontvangen den geest der dienstbaerheid, weder-om tot vreesse, **Ps. 90. 11.** Wie kend de sterkte uwes toorns, en uwer verholgentheid, na dat gy te vreesen zijt, **Marc. 16. 8.**

c. Vr. **Welke slaef-achtige vreesse kan goed zijn?**

Antw. **Dese:**

(1.) **Als yemandt tot zijn eerste bekeeringe word gebragt/ door schrik voor de Helle/ en voor God den rechtveerdigen Regter/ 2 Cor. 5. 11.** Wy dan wetende den schrik des Heeren, bewege de menschen tot het geloove, **Act. 2. 37.**

(2.) **Als de bekeerde in groote sonden vallen/ soo moet in haer eerst ontstaen een vreesse van Gods straffen Ps. 116 3.** De banden des doods hadden my omvangen, de angsten der hellen hadden my getroffen, **Ps. 55. 6.**

(3.) **Als God groote oordeelen sendt over Land en Sterke/ Deut. 9. vs. 19.** Ik vreesde van wegen de toorn, ende de grimmigheid daer mede de Heere seer op u vertoornt was, **Ps. 119. 120.** Het hair mijnes vleeschs is te berge geresen van verschrickinge voor u, ende ik hebbe gevreesst voor uwe oordeelen.

b. Vr.

b. Vr. Welk is de kinderlijke vreesse Gods?

Antw. De kinderlijke vreesse Gods is een eerbiedig ontsag dat wy God toedragen / ontsiende in het minste selfs hem te vergrammen / Heb. 12. 28. Laet ons de genade vast houden, door de welke wy wel-behagelijk God mogen dienen, met eerbiedinge en Godvrugtigheid, Ps. 2. 11. Dient den Heere met vreesse, Gen. 39. 9. Hoe soude ik soo een groot quaed doen, ende tegen God sondigen, Mal. 1. vs. 6.

c. Vr. Waer aen kend men dese kinderlijke vreesse Gods?

Ant. Men dese ken-teikenen:

(1.) Als wy alle quaed haten / en laten / Prov. 3. 7. Vreesst den Heere, ende wijkt van het quade, Prov. 16. 6.

(2.) Als men het heimeelichste quaed laet om Godes vreesse wille / daer men andersins geen mensche heeft te vreesen / Ios. 3. 1. 21. Het verderft Gods was by my een schrik, ende ik vermogt niet van wegen zijne hoogheid, Gen. 39. 12. Joseph vlugtede.

(3.) Als wy dooz geen schepsel ons van Godes vreesse laten af-trecken / Matt. 10. 28. En vreesst niet voor de gene die het lichaem dooden, Esa. 8. 12 / 13.

(4.) Als wy Godes Woord / en sijne heilige ordinantien des Gods dienst / met een groote eerbiedigheid gebruikten / Gen. 28. 17. Hoe vreesfelijc is dese plaetsse, Ps. 2. 11. Verheugt u in God met bevinge, Phil. 2. 12. Werkt u selfs saligheid met vreesen en beven.

c. Vr. Wat behoort ons te bewegen om den Heere te vreesen?

Antw. De beweeg-redenen zijn dese: (1.) God is onse Vader, Matt. 6. 9. Onse Vader, 2 Coz. 6. 18. Mal. 1. 6. Ben ik u Vader, waer is mijn vreesse? (2.) God is onse Heere, die alwetende / almachtig / en rechtveerdig is / Mal. 1. 9. Ben ik een Heere, waer is mijn vreesse? Jer. 10. 7. Wie soude u niet vreesen, gy Koning der Heidenen? want het komt u toe. (3.) God strafft seer hard sijn eigen kinderen / als se sondigen / Apoc. 3. 19. Soo wie ik lief hebbe, die bestraff-ik, en kastijde ik, Ps. 90. 11. (4.) God belooft veel zegens aen de gene die hem vreesen / Ps. 15. 13. Sijne ziele sal vernagten in het goede, Prov. 19. 23. De vreesse des Heeren is het leven, want men sal veriadigt zijnde, vernagten, met haet quaed en sal men niet besocht worden.

b. Vr. Wat leven des herten met God ontstaet wyt de kennisse, liefde, en vreesse, Gods?

Antw. Niet wyt ontstaet een hertrouwen des herten op God? volgens sijn genadige belostenisse / dat hy in alle tegenheden onse God sal blijven / Ps. 31. 2. O u, o Heere, betrou ik, en laet my niet beschaemt worden in der eeuwigheid, Ps. 46. 4 / 5 / 6. Matt. 3. 17.

De negende

231

Alhoewel de Vygeboom niet bloeyen en sal, ende geen vrugt aen de Wijnstok zijn en sal dat het werk des Olijfbooms liegen sal, ende de velden geen spijs voort-brengen, dat men de kudde uit de koye afscheuren sal, ende dat'er geen runt in de stallinge wesen sal, vs. 18. Soo sal ik nogtans in den Heere van vreugde opspringen, ende ik sal my verheugen in den God mijns heils.

c. Vr. Wat lieden zijn de regte vertrouwende op God?

Ant. Het zijn dese lieden:

(1.) Die de middelen seer vlijtig gebuyken / Psal. 91. 11. Hy sal zijne Engelen van u bevelen, datse u bewaren in alle uwe wegen, Heb. 10. 2. 3/24/25.

(2.) Die door een goed leven God zoeken te behagen / Ps. 37. 3. Vertrouwt op God, en doet het goede.

(3.) Die ook dan vertrouwen / als'er geen menschelijke hoop vooz handen is / wetende dat God alles vermag / Rom. 4. 18. Welke tegen hope op hope geloof heeft, dat hy soude worden een Vader van vele volkeren, Hab. 3. 17/18.

(4.) Die daer kunnen gerust zijn / datse God sijn werk laten sselende of alles sal haer ten besten uytballen / Psal. 37. 5. Wentelt sal't wel maken goede, den ges

b. Vr. Waerom kunnen wy ons betrouwen op God?

Ant. Door dese middelen:

(1.) Als wy ons voozstellen Gods Vaderlijk herte, want een kind vertrouwt op sijn Vader / Ps. 103. 13. Gelijk hem een vader ine kinderen, alsoo ontfermt hem de Heere over de esen, Esai. 63. 16. Gy zijt onse Vader.

(2.) Als wy agt geben op Gods beloften / en op haer vastijghend / Heb. 6. 17. Waer in God willende de Erfgeramen der belofden tenijse overvloedlijker bewijzen de onveranderlijkheid zijns raeds, is met eenen eeddaer tusschen gekomen, Ps. 48. 9. Gelijk wy gehoort hebben van God, alsoo hebben wy gesien.

(3.) Als wy ons voozstellen Gods Almagtigheid, 1 Sam. 14. 6. By de Heere is geen n verhinderinge om te verlossen door vele of door weinige, Act. 4. 24.

(4.) Als wy de exempelen van andere vromen besien / dewelcke op God betrouwen ende / sijn verlost en geholpen / Jac. 5. 11. Gy hebt de verdraegsaemheid Jobs gehoort, gy hebt het einde des Heeren gesien, dat de Heere seer barmhertig is, ende een Ontfermer, Ps. 132. 2.

Middag-gefang op de negende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 23. Mijn God voed my, &c.

1. **I**k soek mijn hert tot Godes dienst te wennen /
 Daer toe soo moet ik God wel leeren kennen /
 Ik lees sijn Woord na dat ik heb gebeden /
 Ik spreek van God met Chzisti beste leden:
 Ik hoor sijn Woord eerbiedig en aendagtig /
 Heer / maekt my dog u Woord altijd indagtig.
2. Ik soek mijn God opregtelijk te minnen:
 Ik toom / om Godes wil / al mijn boose sinnen:
 Des wereldds goed en sal my niet verleyden /
 Om my van God en van sijn dienst te scheidten:
 't Is al vooz God / mijn goed / ja ook mijn leven /
 Ik wil my gantsch tot sijnen dienst begeben.
3. Ik soek daer by ook mijnen God te vreesen /
 Niet als een slaef / gelijk ik plag vooz desen:
 Maer als een kind ontsiet sijn eygen Vader:
 Ik word vooz 't hem'lijk quaed / geen Godes Derrader!
 Ik schrik vooz straf / dog veel meer vooz de sonde:
 Ik worde vooz Godes oog beducht gebonde.
4. Ik derf vyzelijk my op God vertrouwen /
 Ik sal niet meer op quade midd'len bouwen /
 Schoon dat gebrek of ellend' my verdruicket /
 Schoon dat de dood my na het graf toe rucket /
 Mijn hoop staet vast / God sal my niet begeben:
 Ik sal na 't sterben / met God eeuwig leven.

Het Leven des Herten met Christo de Middelaer.
 De thiende Dag.

b. Vr. Moet men met het herte alleenlijk God keunen / lieben /
 vreesen / op hem betrouwen?

Antw. Men moet ook het herte op Jesum Chzistum als Middelaer geset hebben / met alle heylige beweginge van kennisse, liefde, en vertrouwen, Joh. 17. 3. Dit is het eeuwige leven, datse u kennen, den eenigen waeragtigen God, en Jesum Christum, die gy gesonden hebt, Joh. 15. 5/9/ 10. Eph. 2. 12. In welchen wy hebben den vrymoedigheid, ende den toegang met vertrouwen aen hem door den geloove.

c. Vra. Hoe moet men Jesum Chzistum kennen ten opsigte van de practijke des levens?

Ant.

Antw. In dese ses vertooningen :

(1.) Als een godvrugtig Jode , die ons in een goed en onstraffes
lijck exemplaer van godzaligheid is vooz-gedaen/ Matth. 11. 29.
Leert van my, dat ik sagtmoedig, ende nederig van herten ben,
1 Joh. 2. 6. Die segt dat hy in hem blijft, moet alsoo wandelen ge-
lijk als hy gewandelt heeft.

(2.) Als een waeragtig Predicant, en soo moeten wy weten wat
Predicatie hy gedaen heeft / om tot godzaligheyt het volck te be-
wegen/ Marc. 1. 15. Jesus seide bekeert u, ende geloof den Euan-
gelio, Matt. 15. 1/ 2/ 3. etc.

(3.) Als een lijdsaem martelaer: en alsoo geeft hy ons voozbeel-
den van Chzistelijke lijdsaemheid/ 1 Pet. 2. 21. Ons een exempel na-
latende, op dat gy zijne voetstappen soudet navolgen, vs. 23.

(4.) Als een voldoende Borge: en soo bevestigt hy ons / dat
wy vooz onse werken selve de zaligheyt niet hebben te verdienen /
Heb. 7. 22. Van een beter Verbond is Jesus Borge geworden, Rom.
6. vs. 24.

(5.) Als een Overwinner van de dood, van de Duivel, en van de
Helle: en soo bemerken wy waer na toe ons de weg der godsalig-
heyt leyden sal/ Joh. 17. 24. Vader, ik wil, dat daer ik ben ook die
by my zijn, die gy my gegeven hebt, Eph. 2. 6. 1 Coz. 15. 57. Gode
zy dank, die ons de overwinninge gegeven heeft door J. Christum.

(6.) Als een heerschend Koning: die sijn Wetten geeft vooz sijn
volck om te gehoorzamen/ ende die de selve volgens het genaden-
verbond inschryft in de herten van de sijne/ 1 Coz. 15. 25. Hy moet als
Koning heerschen, Heb. 8. 9/ 10. Ik sal mijne wetten in haer ver-
stand geven.

a. Vr. Kan dan niemand een vaste hope in de Middelaer hebben /
dan die soo soekt te leven gelijk hy geleest heeft ?

Ant. Neen: 1 Joh. 2. 6. Die segt dat hy in hem blijft moet alsoo
wandelen gelijk hy gewandelt heeft, 1 Joh. 3. 3. Die dese hope op
hem heeft, reinigt hem selven gelijk hy rein is.

c. Vr. Is het dan wel / als het leven soo wat gelijkheid heeft na
het leven Chzisti ?

Ant. Neen: maer dit alles moet voortkomen uit een liefde des
herten tot Jesum Chzistum / 1 Coz. 16. 22. Indien iemand den
Heere Jesum Christum niet lief en heeft, diezy een vervloeking is,
1 Joh. 21. 16. Heere gy weet dat ik u lief hebbe, 1 Tim 1. 5. Het
einde des gebods is liefde, Apoc. 2. 4.

c. Vr. Waer uyt kunnen wy ons inwendig versekeren dat wy
Chzistum lief hebben ?

Ant. Uyt dese bewegingen :

(1.) In

(1.) Indien wy hem ende zijne verdiensten hoog agten als het dierbaarste dat wy besitten kunnen / 1 Pet. 2. 7 / 11. Die gelooft, is hy dierbaer, Phil. 3. 8. Ik agte alle dingen voor schade, om de uitnemtheid der kennisse Christi.

(2.) Indien wy ons voelen aengedaen met een lust en drifft om gemeenschap op het nauwste met hem te hebben; stellende het gevoelen van sijn gunst / tot onse hoogste vreugde / Cant. 2. 16. Mijn Lief is mijne, en ik ben sijne, Cant. 3. 1. Ik sogt des nagts op mijn leger hem, Luc. 24. 41.

(3.) Indien wy met lust besig sijn in de pligten des Chzisten-doms / in het lesen van de Schrifture het horen van Chzisti kroont / in het bidden, &c. Ende indien wy niet liever sien als de welstand van de Religie / Joh. 15. 10. Indien gy mijne geboden bewaert, soo selt gy in mijne liefde blijven, Luc. 10. 39. Maria sittende aen de voeten Jesu, hoorde zijne woorden, 2 Cor. 5. 14.

(4.) Indien dooz de liefde Chzisti / in ons met'er tijd versterft de liefde tot de Wereld / Gal. 6. 14. Het zy verre dat ik roemen soude dan in het Kruice Christi, door welke my de wereld gekruist is en ik de wereld, Phil. 3. 1 / 9.

b. Vr. Wat uytwendige teikenen geeft de liefde Chzisti?

Ant. Die regte Liefhebbers Chzisti sijn / deselvege sullen dese werkingen vertoonen.

(1.) Als wy om Chzisti wil / ons leven aenstellen na het exempel Chzisti / Matt. 11. 28. Leert van my, 1 Joh. 2. 6. Die in hem blijft, moet wandelen gelijk als hy gewandelt heeft.

(2.) Als wy om sijne wille schade en schande uytstaen / ja onse beste vrienden afgaen / Luc. 14. 26. Indien iemand tot my komt, en niet en haet vader en moeder, ende wijf en kinderen, en broeders en susters, ja ook selfs sijn eigen leven, die en kan mijn Discipel niet sijn, Matth. 19. 27. Wy hebben het alles verlaten

(3.) Als wy ons niet ont sien vooz de eere Chzisti openbaerlijck te spreken / maer dat wy uymaedelijck hem belijden vooz de menschen / Matth. 10. vs. 32. Een yegelijk die my belijden sal voor de menschen.

(4.) Als wy met vermaek sijn by de beste vrienden Chzisti: en als wy sijn arme vrienden wel versorgen in haer nood-drifft / Matt. 25. 35. Ik ben hongerig geweest, ende gy hebt my te eten gegeven, 1 Joh. 3. 17. Soo wie nu het goed der wereld heeft, ende siet sijnen broeder gebrek hebben, ende sluit zijn herte toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem.

b. Vr. Wat moet ons bewegen om Chzistum lief te hebben?

Ant. (1.) De liefde die Jesus tot ons heeft gehad / en nog heeft /

heeft / is onse liefde wel waardig / Rom. 5. 6. Christus als wy nog kragtelooſ waren, is te zijnder tijd voor de godloofse geſtorven, Joh. 5. 13. Niemand en heeft meerder liefde.

(2.) De heerlijkheid en waerdigheid van ſijn perſoon / Apoc. 1. 5. Hy is de Overſte der Koningen, Heb. 1. 3. 1 Pet. 2. 7. U dan, die gelooft, is hy dierbaer.

(3.) Sijn groote vriendelijckheyt in het noodigen: en ſijn liberaelheyt in het mede-deylen van allerley zegeningen / Joh. 1. 16. Uit zijne volheid hebben wy alle ontfangen genade voor genade, Matt. 11. 29 / 30. Komt alle tot my die vermoeit ende beladen zijt, en ik ſal u ruſte geven.

(4.) Het is noodig dat wy Chriſtum lief-hebben / ofte anders ſins ſouden wy moeten verloren gaen: ende hem liefhebbende / ſullen wy eeuwiglijck met hem in den Hemel wonen / 1 Cor. 16. 22. Indien yemand den Heere Chriſtum niet lief en heeft, die zy een vervloeking, Joh. 17. 24. Vader ik wil, dat daer ik ben, ook die gene zijn die gy my gegeven hebt, op dat ſy mijne heerlijkheid mogen aenſchouwen.

b. Vr. Wat moeten wy doen om de liefde Chriſti in onse herten te verwecken?

Ant. Wy moeten deſe middelen gebuyken:

(1.) Wy moeten dikwoils om Chriſtus denken, en overleggen wy ons ſelven / wat hy al voor ons gedaen heeft / 2 Cor. 5. 14. De liefde Chriſti dwingt ons, vers 15. Als die dit oordeelen, dat indien een voor allen geſtorven is, ſy dan alle geſtorven zijn, Joh. 14. 6. Ik ben de weg, de waerheid, ende het leven.

(2.) Wy moeten ons in de dingen Chriſti / in de Chriſtelijcke Gods-dienſt vlijtig deffenen / want daer is hy ſelfs met een byſondere genade tegenwoozdig / Cant. 3. 1. Ik ſogt hem, Matth. 18. vers 19 / 20. Waer twee of drie vergadert zijn in mijn naem, daer ben ik in het midden van haer.

(3.) Wy moeten met andere veel van hem ſpreken / Col. 3. 16. Het woord Chriſti wone rijkelijk onder u, Luc. 24. 32.

(4.) Wy moeten God bidden / dat hy de liefde Chriſti ons in het herte geve / Rom. 5. 5. De liefde Chriſti is uitgeſtort in onse herten, Deut. 30. 6. Ick ſal uwe herten beſnijden, Cant. 1. 2. Trekt my.

b. Vr. Wat vrucht ontſtaet uit deſe liefde Chriſti?

Ant. Hier uit ontſtaet een vaſt vertrouwen / dat wy met Chriſto in onderlinge liefde vereenigt zijnde / alles dat tot zaligheid is bekomen ſullen / Eph. 3. 12. In den welken wy hebben de vrymoedigheid, ende den-toe-gang met vertrouwen door het geloove aen hem,

hem, Heb. 4. 16. Rom. 8. 28. Alle dingen moeten mede-werken ten goede den genen die God lief-hebben.

a. Vr. Hoe wordt dit vertrouwen anders in de H. Schrift genaemt?

Antw. De Christelijke hope / 1 Pet. 1. 3. Die ons heeft wedergeboren tot een levende hope, Rom. 5. 5. De hope beschaemt niet.

a. Vr. Waer op siet dese hope meest?

Antw. Op het eeuwige leven dooz Christum te verkrijgen / Tit. 1. vers 2. In de hope des eeuwigen levens, Gen. 49. 18. Ik wagte op uwe zaligheid, Heere.

b. Vr. Konnen wy dan het eeuwige leven dooz Christum soo sekerlyk hopen / dat wy daer op mogen vertrouwen?

Antw. Ja wy: Indien ons herte Jesum oprechtelyk lief heeft / Rom. 15. 13. Dat gy overvloedig meugt zijn in de hope, door de kragt des H. Geestes, Col. 1. 5. Heb. 11. 1. Het geloove is een vasten grond der dingen die men hoopt, ende een bewijs der dingen die men niet en siet.

c. Vra. Op wat gronden konnen wy dese onse hope vast setten?

Ant. Het geloove is de gemeyne vaste grond der dingen die men hoopt / Heb. 11. 1. Het welke ons aendienst dese gronden.

(1.) God Vader heeft voozgenomen alle die salig te maken de welke in Jesum gelooven / en hem lief hebben / Joh. 6. 40. Dit is de wille des Vaders die my gelonden heeft, dat een yegelyk die den Sone aenschouwt, ende in hem gelooft, het eeuwige leven hebbe, Act. 2. 47 1 Pet. 1. 5. Gy die in de kragt Gods bewaert word door het geloove tot zaligheid.

(2.) Christus bid gedueriglyk vooz de geloovige / ende besorgt hare zaligheid / Joh. 17. 24. Vaderlik wil, dat daer ik ben, ook die by my zijn, die gy my gegeven hebt, Joh. 12. 32. Ik false alle tot my trecken.

(3.) De H. Geest heiligt ende bewaert de vzienden Christu ten eeuwigen leven / Eph. 1. 14. Dit het onderpand is van onte erffenisse tot de verkregene verlossinge, Rom. 8. 11 / 15 / 16.

(4.) De Kerke geest hier toe Godlyke en seer vaste zegelen, ende Godlyke eeden, Heb. 6. 17. God is met eenen eed daer tusschen g-komen, vers. 18. Op dat wy door twee onveranderlyke dingen, in welke het onmogelyk is dat God liege, een sterke vertrouwen hebben, om de voorgestelde hope vast te houden, Mart. 16. 16.

c. Vr. Wat moeten wy doen om dese hope vast te houden?

Ant. Dese middelen gebuyken:

(1.) Ons geloove moeten wy seer wacker houden / en onse begerthe na Christu komste / Heb. 11. 1. Het geloove is eenen vasten grond

der dingen die men hoopt, 2 Tim. 4. 7/8. My is weg gelegd de kroone der rechtveerdigheid, welke my de Heere, de rechtveerdige Regter in dien dag geven sal: Ende niet alleen my, maer ook alle die zijne verschijninge lief gehad hebben.

[2.] Wy moeten sorge dragen voor een goede conscientie te behouden / 1 Tim. 1. 19. Houdende geloove, ende een goede conscientie, 1 Joh. 3. 21. Soo ons herte ons niet veroordeelt, dan hebben wy vrymoedigheid.

[3.] Wy moeten herdenken aen de troostelijke bevindinge van Gods gunst / soo in andere als in ons selven, Rom. 5. 4. De bevindinge baert hope, Jac. 5. 10/11. Gy hebt de verdraegsaemheid Jobs gehoort, ende gy hebt het einde des Heeren gesien; dat de Heere seer barmhertig is ende een Ontfermer.

(4.) Wy moeten ons vlijtig oefenen in het Woord des Heeren / ende in alle Christelijke pligten / Rom. 15. 4. Al wat te voren geschreven is, dat is tot onser leeringe te voren geschreven, op dat wy door lijdsaemheid ende vertroosting der Schriften, hope hebben souden, Rom. 15. 13.

b. Vr. Wat voordeelen geeft ons dit vertrouwen en dese hope in de loopbane des levens?

Ant. De voordeelen zijn dese:

(1.) De hope is een geestelijk wapentuig tegen de tentatien des Duyvels, Eph. 6. 17. Neemt den helm der saligheid, 1 Thess. 5. 8. Maer wy die des daegs zijn, laet ons nugteren zijn: aengedaen hebbende de borst-wapenen des geloofs, ende der liefde, ende tot eenen helm, de hope der saligheid, Heb. 6. 9.

(2.) Hier door leeren wy lijdsaemelijk alle ellenden verdragen / 1 Thess. 1. 3. Ik gedenke sonder op-houden, aen het werk uwes geloofs, ende aen den arbeid der liefde, ende op de verdraegsaemheid der hope, op onsen Heere Jesum Christum, Rom. 4. 5. De hope werket lijdsaemheid.

(3.) Dit geeft ons een groote inwendige vreugde des herten in alle voorval des levens / Heb. 3. 6. Wy zijn Christo huis, indien wy maer den roem der hope tot den einde toe vast behouden, Rom. 15. 13. De God nu der hope vervulle u-lieden met alle blijdschap ende vrede in 't gelove, op dat gy overvloedig meugt zijn in de hope, door de kracht des H. Geestes.

(4.) Dese Christelijke hope geeft ons een sterke aensendinge tot een welgestelt Christelijk leven / 1 Joh. 3. 3. Een ygelijk die dese hope op hem heeft, die reinige hem selven gelijk hy rein is, 1 Cor. 15. 58.

Middag-gefang op de thiende Dag van de Maend.
Stemme: Ps. 130. Uit den diepten, ð Heere, &c.

G h Jesu / zijt mijn Hoeder /	Op dat ik stae en loope /
M ijn Heyland en mijn Heer /	Ter lief d' van uwen naem :
M ijn Brudegom / mijn broeder /	Hoe derf ik anders hope
Waer ik my wend' of keer /	Dat ik ben aengenaem ?
I k vind nergens meer genoeghen	3. Als ik met kleyne kragten /
Dan in u vziend' lijckheyd /	Nog soek 't geen u behaegt /
I k vind nergens meer bedroeven	Dan sult gy niet veragten
Dan als gy van my scheyd.	U Liefeling die steeds klaegt
2. Maer ag! mijn hert is dodig /	Over 't geboel van sonden :
't En wil niet tot u heen /	Ik grijp u bloed maer aen /
U kragt is my seer noodig /	En duy dat in mijn wonden /
Wylt my eens op de been /	So blijft mijn hoop nog staen.

Het Leven in Temtation.

De eldte Dag.

a. Vr. Is het herte der Geloovige altijd in goede gerustheyd in het leven met God, en met Christo de Middelaer?

Ant. Neen/maer de Geloovige hebben veel stryd/veel temtation/veel twijffelingen over haer staet des herten/ Esa. 49. 13. Zion seid, de Heere heeft my verlaten, de Heere heeft my vergeten, Esa. 63. 17. Heere, waerom verftokt gy ons herte, Rom 7. 24.

b. Vr. Waer dooz word het herte meest ontroert?

Ant. Dooz dese twee ellendigheden,

[1.] Dooz temtation ende versoekingen des Satans / 1. Thess.

3. v. 5. Ik hebbe Timotheum gesonden, of niet misschien de Verfoeker u soude versogt hebben, en onsen arbeid ydel soude wesen,

1. Coz. 11. 3. Dog ik vrees dat niet eenigins, gelijk de Slange Evam door arglistigheid bedrogen heeft, alsoo uwe sinnen bedorven worden, om af te wijken van de eenvoudigheid die in Christo is, 2. Coz.

12. vers 7.

[2.] Dooz de geestelijcke verlatingen Gods / wanneer Godt schijnt van de geloovige ziele afgeweken te wesen / met sijn genade/

Ps. 13. 2. Hoe lange, Heere! sult gy mijnder steeds vergeten? Hoe lange sult gy u aengesigt voor my verbergen? Job 6. 4. Ps. 77. 8.

Sal dan de Heere in eenwigheid verftoten.

a. Vr. Wat zijn de temtation des Satans?

Ant. Het zijn quade gedagten en begeerten, dewelke de Satan listiglijk weet in de mensche te verwecken / om daer dooz sondige lusten

lusten te veroorzaken / 1 Chron. 21. 1. Doe stond de Satan op, tegen Israël, en hy porrede David aen dat hy Israël telde, 1 Coz. 7. 5. Komt wederom by een, op dat u de Satan niet en verfoeke, om dat gy u niet en konnet onthouden, Gen. 3. 1/4/5.

c. Vra. Hoe sal yemand konnen weten / dat die quade gedagten en lusten temtation / van de Satan zijn in de Weder-geboorte?

Ant. Dat kan men weten uyt dese teikenen:

(1.) Indien men die lusten en gedagten / met doefheid verneemt / en dat men deselvige aenmerkt als byanden van de siele / 1 Pet. 2. 11. Onthoud u van de vleeschelijke begeerlijkheden, dewelke krijg voeren tegen de siele, Rom. 7. 15. Ik ellendigh mensche!

(2.) Indien wy ons wapenen tegen die temtation aen / ende tegen deselvige dooz alle middelen strijden / op datse ons niet tot de daed der sonde brengen / Eph. 6. 13. Neemt aen de geheele wapenrustinge Gods, op dat gy konnet wederstaen in den boosen dag, Mat. 6. 13. Jac. 4. 8. Wederstaet den Duyvel, en hy sal van u vlieden.

(3.) Indien wy alle occasien vlieden / dooz welke soodanige lusten en quade gedagten in ons ontstaen / Psal. 4. 14. En kom niet op 't pad der godloosen, nog en tred niet op den weg der boosen, vers 15. Mat. 4. 7. Gy sult den Heere uwen God niet verioeken.

(4.) Indien wy / tot den val zijnde gekomen / terstond daer obeit ontsteld zijn / en in het toekomende ons te sterker in onse bekeerlinge daer tegens wapenen / 2 Sam. 24. 10. Davids herte sloeg hem, na dat hy het volk getelt hadde, Matt. 26. 75. Petrus na buiten gaende, weende bitterlijk.

c. Vra. Hoe bevinden haer de geloovige onder dese temtation?

Ant. Sy zijn seer ontruff en vervoert van herten / sy zijn vol angst en vrees: vol schrik en benauwtheid / Rom. 7. 24. Ik ellendigh mensche! 2 Coz. 12. 7/8. Hier over hebbe ik den Heere drie mael gebeden, op dat het van my soude wijken, Job. 16. 12. Ik hadde ruste, maer hy heeft my verbroken, Esai. 63. 17.

c. Vr. Hoe kan een geloovige sig nog vertroosten in het midden van dese temtation?

Ant. Dooz dese middelen:

(1.) Wy moeten gedenken dat dit is een gedeelte van de strijd des Chriftendoms / waer toe wy geroepen zijn / Eph. 6. 12. Wy hebben den strijd tegen de geestelijke boosheden in de lugr, 1 Pet. 2. vers 11. De begeerlijkheden voeren krijg tegens de siele.

(2.) Wy moeten gedenken / dat wy een groot Oberste hebben die ook is versogt geweest / al-hoe wel sonder sonde / en daerom niet

met ons mede-tijden heeft / en sozge voor ons draegt / Heb. 2. 18. in 't gene hy selve versogt zijnde, geleden heeft, kan hy de gene die versogt worden, te hulpe komen, Col. 2. 15. Matt. 4. 4. De ver-
soeker quam tot Jesum.

(3.) Wy moeten gedenken dat ook dese temtationen sou van God worden bestiert / dat 'er wat goeds uyt ontstaet / 2 Cor. 12. 9. De Heere heeft tot my geseid, mijne genade is u genoeg, want mijn kragt word in swakheid volbragt, 2 Cor. 7. 11.

c. Vr. Hoe moeten wy ons wapenen tegen die temtationen?

Antw. Wy moeten dese geestelijke wapenen gebruiken:

(1.) Gods Woord moeten wy soa gereed hebben / dat wy tegen weder quade lust een Schrijftuer-plaets weten by te brengen / Eph. 6. 17. Neemt het swaerd des Geestes, 't welk is Gods Woord, Matt. 4. 7. Jesus seide, daer is geschreven.

(2.) Wy moeten eenen goeden moed grijpen op de hulpe Gods / ende met dapperheid ons stellen tegen alle temtationen aen / 1 Cor. 16. vers 13. Waekt, staet in het Geloove, houd u manlijk, zijt sterk. Ephes. 6. 10. Vorders, mijne Broeders, wordet kragtigt in den Heere, ende in de sterkte zijner magt.

(3.) Wy moeten de minste t'samen-spraak en oberlegginge niet houden met ende over onse quade lusten / maer terstond die als absolute vbanden veroordeelen en soeken te dempen / Eph. 4. 27. En geeft den Duivel geen plaets, Jac. 1. 15.

(4.) Wy moeten onsen toevlugt nemen tot gebeden / ende God om hulpe aenspreken / Matt. 6. 13. Ende en leid ons niet in verzoekinge, maer verlost ons van den boosen, 1 Pet. 4. 7. Zijt nugteren, ende waekt in de gebeden.

b. Vr. Heeft de geloovige anders geen temtationen uyt te staen als die van de Satan?

Ant. Ja: want de Heere heeft ook sijne temtationen, waer mede hy de geloovige bezoekt / 2 Chron. 32. 31. God verliet Hiskia om te weten al wat in zijn herte was, Matth. 6. 13. Heere leid ons niet in verzoekinge, Deut. 13. 3.

b. Vr. Hoe versoekt God de geloovige?

Antw. Insonderheid op twee manieren:

(1.) Uitwendig, als hy haer in ellenden laet vallen / ende zijn hulpe uyt-steld / Jud. 6. 13. Doch nu heeft ons de Heere verlaten, en heeft ons in der Midianiten hand gegeven, Esai 49. 13. Zion seide, de Heere heeft ons verlaten.

(2.) Inwendig, als God met sijn geboelige gunst ende genade wijkt van de ziele der geloovige voor een tijd / Ps. 119. 8. En verlaet my niet al te seer, Ps. 51. 14.

c. Vr. *Is dese inwendige verlatinge een weg-neminge van de Geest der weder-geboorte ende des geloofs?*

Antw. *Neen: want de geest wijkt noyt van de kinderen Gods / 1 Joh. 3. 9. Het zaed Gods blijft in haer, 1 Pet. 1. 23. Ps. 51. 13. En neemt uwen Heiligen Geest niet van my.*

b. Vr. *Wat is dan dese geestelijke verlatinge?*

Ant. *Het is een ontbeeringe van die gevoelige liefde Gods / soo dat de geloobige niet kan gewaer worden dat God sijn God is / Jer. 17. 17. En weest my niet tot een verchrickinge, Judic. Soo de Heere met ons ware, hoe soude dan dit alles ons overkomen, Job. 13. 24.*

a. Vr. *Is dit een ellendigen staet der ziele?*

Ant. *Ja gantsch ellendig / want de kinderen Gods schijnen dan als in de helle te leggen / Ps. 116. 3. De banden des doods hadden my getroffen, ik vond benauthed, ende droeffenisse, Job. 30. 27. Mijn gewand zieden, ende is niet stille: de dagen der verdruckinge zijn my voorgekomen, Ps. 32. 11. Ps. 77. 3.*

c. Vr. *Daerom is dit soo een groote ellende?*

Antw. *Om dese vier redenen, [1.] Dit is een ellende die de ziele selve lijd / nu het lijdē der ziele is het zwaerste lijdē / Job. 18. 14. Een verlagen geest, wie sal die op-heffen? Job. 15. 13. Door de smerten des herten word de geest verlagen. [2.] Om dat onse grootste Vriend, onse God, als onse vyand dan word aengemerkt / Job. 10. 16. Gelijk een felle Leeuw jaegt gy my, gy keert weder en stelt u wonderlijk tegen my, Ps. 88. 17. Uwe hittige toornigheden gaen over my: uwe verchrickingen doen my vergaen, Job. 34. 29. [3.] Om dat de Duivel hier weet onder te spelen / ende de menschen soekt te doen gelooven / datse verdoemt sullen worden / ende dat daerom als haer Gods diensts vergeefs is ja datse tot haer zwaerder verdoemenisse sal wut-vallen / Ps. 73. 13. Immers hebbe ik te vergeefs mijn herte gesuivert, ende mijn handen in onschuld gewasschen, 2 Coz. 2. 10/11. Luc. 22. 31. De Satan heeft u soeken te siftē als tarwe. [4.] Om dat de smaed en spot der menschen op soodanige sieden valt / Job. 19. 15. Mijne Huys-groeten ende mijn Dienst-maegden agten my voor een vreem den, Ps. 107. 17. Ps. 88. 9. Mijne bekende hebt gy verre van my gedaen, gy hebt my hen tot een grouwel gesteld.*

b. Vr. *Daerom verlaet God de geloobige van sijn gevoelige gunste?*

Ant. *De oorsaken zijn dese:*

[1.] *Om datse eenige grove sonden hebben begaen: Job. 13. vers 23: Hoe vele misdaden ende sonden heb ik, maect mijne overtredin-*

treddingen ende mijne sonden my bekend, *Esa. 63. 10.* Sy sijn weder-spanning geworden; ende sy hebben zijnen H. Geest smerten aangedaen: daerom is hy haer tot eenen Vyand verkeert, hy selfs heeft tegen haer gestereden.

[2.] God doet dit / op dat de geloovige sig vernederen soude / ende hem selven recht leeren kennen / *Pf. 30. 7.* Ik seide wel in mijnen voorspoed, ik en sal niet wankelen in der eeuwigheid, *vs. 8.* Maer doe gy u aengesigte verberget, wiert ik verschrikt, 2 *Chron. 32. 33.* De Heere verliet Hiskia, op dat hy soude sien wat in zijn herte was.

[3.] Op dat wy Gods liefde / en het gevoelen van sijn vriendschap wat hooger souden leeren agten / *Cant. 5. 6.* Mijne ziele ging uit van wegen zijn spreken, ik sogt hem, *Pf. 51. 14.* Geeft my wederom de vreugde uwes heils.

[4.] Op dat wy ons in het toekomende sozgulddiger souden wagten / dat wy aen onse zijde de liefde-pligten ontrent God niet ligtelijk komen te versuimen / *Pf. 80. 19.* Wy en sullen van u niet te rugge keeren, 2 *Coz. 7. 11.*

b. Vr. Zijn het alleen de geloovige / die van God door geestelijke verlatingen worden besogt?

Antw. Gelijk sommige onherboozne en tijd-geloovige / eenige gemeyne geestelijke gaben ontfangen / alsoo worden sy ook besogt met verlatingen, 1 *Sam. 16. 4.* De geest des Heeren week van Saul, *Jer. 7. 15.* *Ezech. 12. 3.* Menschen Kind, vertrekt by dage voor hare oogen.

c. Vr. Wat onderscheyd is'er dan tusschen ware geloovige / en tijd-geloovige?

Ant. De ware geloovige konnen haer selven onderscheyden uit dese teikenen:

[1.] Als godloose ongevoelich gaen / soo klagen en kermen de geloovige seer over dese verlatinge Gods / *Job. 3. 24.* Voor mijn brood komt mijne sugtingen, ende mijne brullingen worden uitgestort als water, *Pf. 42. 4.* *Pf. 80. 6.* Mijne tranen sijn my tot spijsdag en nagt.

[2.] Tijd-geloovige toonen geen groot verlangen na troost / maer de recht-geloovige hebben een groote begeerte na vertroosting / *Pf. 42. 2.* Gelijk een hert schreeuwt na de waterstroomen, *Rom. 8. vs. 19.*

[3.] De onherboozne soeken met Saul haer rust in quade middelen: Maer de kinderen Gods soeken door heylige middelen soo lange / tot datse haren God wederom in genade hebben gebonden / *Psal. 77. 3.* Ten dage mijner benauwtheid sogt ik den Heere, mijne hand was des nachts uit-gestrekt, ende liet niet af, *Esa.*

64. 1. Och, dat gy de Hemelen scheurdet, dat gy neder quaemt.

(4.) Als God van de godloose wijkt / soo komt hy niet weder-
om: Maer als hy de brome verlaet / soo is 't maer vooz een korten
tijd / Esa. 57. 7. Voor eenen kleinen oogenblik hebbe ik u verlaten:
maer met groote ontfermingen sal ik u vergaderen, Hof. 5. 15.

b. Vr. Hoe soude een godsalige ziele sig konnen vertroosten / de-
wijle die geestelijke verlatinge nog op haer is?

Ant. Dooz dese gedagten:

(1.) Dat dit is het lot der alderbroomste geweest / en nog is.
Christus selve heeft aldus versogt geweest / Matth. 27. 46. Mijn
God, mijn God, waerom hebt gy my verlaten? Psal. 32. 2. Job.
6. 4. De pijlen des Almagtigen zijn in my, welkers vierig fenijn
mijnen geest uitdrinkt.

(2.) Dat God niet meer als het geboelen van sijn genade ont-
trekt / maer dat hy ebenwel dan nog is en blijft de vriend van de
sijne / Esa. 49. 16. Siet ik hebbe u in beide de hand-palmen gegrav-
veert, Ps. 22. 10.

(3.) Dat dese ellende niet altijd dueren sal / maer dat wy Gods
aenschijn in vrede nog sullen sien vooz ons sterben / Ps. 27. 13. Soo
ik niet en hadde geloofst, dat ik het goede des Heeren soude sien in het
land der levendigen, ik ware vergaen, Ps. 42. 6. Wat buigt gy u ne-
der, ô mijn ziele! ende zijt onrustig in my? hoopt op God, want
ik sal hem nog loven, voor de verlossinge zijnes aenschijns.

(4.) Dat God sijn bestemden tijd heeft / die vooz ons de beste
is / in welke hy sijn gunste ons wederom sal doen gevoelen / Esa.
30. 18. Daerom sal de Heere wagten op dat hy u genadig sy, Esa. 49. 8.

a. Vra. Hoe moet sig een geloovige ziele dragen in dese verlatin-
gen, om niet te bezwijken / maer om verlost te worden?

Antw. De geloovige moeten dese middelen gebruiken:

(1.) Gy moet onder soeken om wat sonden de Heere van u wijkt /
op dat gy deselve meugt nalaten / Job. 13. 13. Heere maekt mijne
sonden en mijne overtredingen my bekend, Hof. 5. 15.

(2.) Wy moeten ondertusschen / als wy niet konnen met God
leiden dooz gevoelen, soo moeten wy dooz 't geloove soeken te leven /
Heb. 11. 1. Het geloove is een bewijs der dingen die men niet en
siet, Rom. 4. 18. Abraham geloofde op hope en tegen hope.

(3.) Wy moeten ondertusschen al blijven op Gods wegen / en
in de pligten der godsalighend / om den Heere daer in te vermagten / en
aen te grijpen / Cant. 3. 3. De wagers vonden my, ik seide, hebt
gy dien gesien die mijne ziele lief heeft, Ps. 63. 9. Mijne ziele kleeft
a agter aen. Ps. 66. 18.

(4.) Gy moet God vieriglijk bidden / dat hy sijn vriendelijke
liefde

liefde u wederom late gevoelen / Ps. 35. 3. Segt tot mijne ziele, ik ben u heil, Ps. 27. 9. Verbergt u aengesigte niet voor my, Ps. 80. vers 8. O Heere laet u aengefigt ligten.

Middag-gefang op de elfde Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 62. Hoe seer dat mijn ziel, &c.

1. **M**ijn ziel word dagelijks gequeld /
En dooz des Satans list ontzeld /
Hy werpt my in veel qua gedagten:

Heer toont des Duwels listen in /
Bewaert mijn hert / mijn oog / mijn sin :
Mijn wapenen zijn niet dan slagten.

2. Mijn ziel word tot de sond' verleend /
En dooz het vleesch samtijds verleend /
Het werkt in my veel quade lusten :

Heer ! geest my hulpe dooz u Geest :

Dan sal ik my gantsch onbevreeft /
Ten strijde dapperlijk toe-rusten.

3. Mijn ziel heeft nog een ander nood /
De wereld toont een volle schoot

Dan hreugd / om my tot 't quaed te leyden :

Heer ! wapent my dog dooz u Woord /
Als my de wereld komt aen boord /

Dan word ik noyt van u gescheyden.

4. Mijn ziel komt nog in meer verdriet /
Als God my selfs den strijd aenbied /

En als hy my schijnt te verlaten :

Wch Heer ! schoon dat gy my maer proeft /
Mijn ziel is dan te seer bedroeft :

Weest noyt als of gy my soud haten.

Het Leven rot Gods eere.

De twaelfde Dag.

a. Vr. Is het genoeg als wy God in ons herte heyligen?

Ant. Neen / maer wy moeten ook uytwendig booz de menschen
Gods eere verbreyden / 1 Cor. 10. 31. Het zy dat gy eet, het zy dat gy
drinkt, het zy dat gy iet anders doet, doet het al ter eeren Gods, Esai.

43. 7. Een yder die na mijnen name genoemt is, ende die ik gescha-
pen hebbe tot mijnder eere, vers 21. Dit volk hebbe ik geformeert,
sy sullen mijnen lof vertellen, Eph. 1. 6.

c. Vr. Wat moet men doen om Gods eere te verbreyden?

Ant.

Ant. **Wier toe zijn insonderheid dese dingen noodig:**

[1.] **Dat wy dankbaerheid bewijfen aen God vooz alle lichamelijke en geestelijke weldaden /** 1 **Thess. 5. 18.** Dankt God in alles, **Ps 50. 14.** Offert den Heere dank.

[2.] **Dat wy openbaerlijck Gods naem belijden vooz de menschen /** 1 **Pet. 3. 15.** Zijt altijd bereid tot verantwoordinge aen een ygelijck die u rekenschap af-eischt van de hope die in u is, **Ps 107. 22.** Datse lof offeren, ende met gejuig zijne werken vertellen.

[3.] **Dat wy vooz een goeden wandel zijn geboden gehoorfamen,** **Joh. 15. 1.** Hier in is mijn Vader verheerlijkt, dat gy vele vrugten draegt, **Matt. 5. 16.** Laet u licht schijnen voor de menschen op dat sy uwe goede werken mogen sien, ende uwe Vader verheerlijken die in den Hemel is.

[4.] **Dat wy onse besofte betalen** **Ps. 3. 16. 18.** Ik sal mijn beloften den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al zijn volk, **Ps. 50. 14.** Offert Gode dank, ende betaelt den Alderhoogsten uwe beloften.

b. Vr. **Wat is de dankbaerheid?**

Ant. **Het is een openbare erkentemisse dat God de genadige Gever is van al het goed dat wy hebben /** **Ps. 66. 16.** Komt hoert toe, **o gy alle die God vreest, ik sal u vertellen wat de Heere aen mijn ziele gedaen heeft, Ps. 115. 1.** Niet ons, niet ons, maer uwen name zy de eere, **Rom. 11. 36.**

a. Vr. **Maer vooz moeten wy dankbaer wesen?**

Ant. **Vooz alle dese weldaden:**

[1.] **Vooz alle geestelijke weldaden /** **Eph. 1. 3.** Gezegt zy de God en Vader onses Heeren Jesu Christi, die ons gezegt heeft met alle geestelijke zegeningen in den Hemel in Christo Jesu, 1 **Pet. 1. 3.** Gelooft zy de God en Vader onses Heeren Jesu Christi, die ons heeft wedergeboren tot een levendige hope.

[2.] **Vooz alle tijdelijke weldaden /** **Ps. 103. 5.** Die uwen mond verzadige met het goede: uwe jeugt vernieuwt als eens Arents, **Ps. 92. 6.** O Heere, hoe groot zijn uwe werken

[3.] **Vooz alle berlossingen wyt allerley ellenden /** **Ps. 103. 4.** Die u leven verlost van het verderf. 2 **Cor. 1. 10.**

b. Vr. **Hoe moeten wy dankbaer zijn vooz alle dese weldaden?**

Ant. **Wy moeten op dese maniere dankbaer zijn:**

[1.] **Met ons herte moeten wy erkennen dat al dit goed ons van God komt / niet om onse verdiensten / maer wyt sijn onverdiende genade /** 1 **Pet. 3. 15.** Heiligt den Heere in uwe herten, **Ps. 115. 1.** Niet ons, niet ons, maer uwen name zy de eere.

[2.] **Met onse tonge moeten wy by alle menschen hier van spreken /**

spreeken / ende de eere Gods alsoo verbzeiden / *Marc. 5. 19.* Jesus seide, gaet henen na u huis, tot de uwe, ende boodschapt haer, wat groote dingen u de Heere gedaen heeft, en hoe hy sig uwer ontfermt heeft, *1 Pet. 2. 9.* Gy zijt een heilig volk, om te verkondigen de deugden des genen die u geroepen heeft.

2. Met onse Godsdienst, soo in bysondere oeffeninge in onse gebeden, als in de openbare gebeden der Gemeynthe / *Psal. 43. 4.* Dat ik inga tot Gods Altaer, tot den God des blijdschappe mijner verheuginge, ende u met de harpe love, δ God, mijn God ! *Psal. 116. 13.* Ik sal den Beker der verlossinge nemen, ende de naem des Heeren aenroepen.

b. Vra. Wat moet ons bewegen tot dankbaerheid aen God ?

Ant. Dese Beweeg redenen : [1.] Gods weldaden zijn enkele onberdiende gunst aen ons sondige en verdoemelijke menschen bewesen / *Gen. 32. 10.* O God, ik ben geringer dan alle dese weldadigheden, ende dan alle dese trouwe, die gy aen uwe knecht gedaen hebt, *Rom. 2. 24.* Wy worden om niet geregtveerdigt door zijne genade. [2.] God eischt dese dankbaerheid van ons als een vergeldinge voor alle sijne weldaden / ende neemt een groot geballen daer in als wy dankbaer zijn / *Pf. 53. 23.* Wie dank-offert die sal my eeren. *1 Thess 5. 18.* Weest dankbaer in alle dingen. [3.] Ook God is seer vertoornt op ondankbare menschen ; ende komt dan sijn weldaden weg nemen / *Deut. 32. 6.* Sult gy dit den Heere vergelden, gy dwaes en onwijs volk, *Hos. 2. 8.* Daerom sal ik weder komen, ende mijn koren weg nemen op sijnen tijt, ende mijnen most op zijnen gestetten tijt ; Ende ik sal weg nemen mijnen wolle, ende mijn vlas, dienende om haer naektheid te bedecken, *Esai. 1. 3/4.*

a. Vr. Wat is de belijdenisse van Gods Naem ?

Antw. Dit is een openbare bekentnisse van de Godlijke waerheid, en van het geloove 't welck wy van God hebben / *Pf. 118. 46.* Ook sal ik voor Koningen spreken van uwe getuigenissen, ende my niet schamen, *Matt. 10. 32.* *1 Tim. 1. 8.* En schaemt u dan niet het getuigenisse onses Heeren.

a. Vr. Moet men dan by alle menschen van de Religie beginnen te spreken ?

Ant. Men moet voorzigtigheid gebruiken dat de Religie niet tot een spot of ydel tijt-verdrijf en werde / en daerom moeten wy agt geuen / waer het stigtiglijk sal zijn / *Matth. 7. 6.* En geeft het Heilige den honden niet, nogte en werpt uwe paerlen niet voor de swijnen, *2 Cor. 2. 17.*

b. Vr. Wanneer dient te belijdenisse der Religie meest tot Gods eere / soo dat men dan niet en mag zwijgen ?

Ant.

Ant. Als de tijden gebaerlijk zijn / en dat men daer door ligtelijk schade soude komen te lijden in goed of bloed / Matth. 10. 13. Gy sult ook voor Koningen en Stadhouders geleid worden om mijnen wille, 1 Pet. 3. 15. Heiligt God den Heere in uwe herten, en zijt altijd bereid tot verantwoordinge aen een ygelijk, die rekenschap van u eischt, van de hope die in u is, met sagtmoedigheid en vrees.

b. Vr. Mag men dan in soo een boozval niet vlugten?

Ant. Het vlugten is geheel niet ongeoorloft / als het met geschied met nadeel van Gods Kerke, en van sijn waerheid, Matth. 10. 23. Wanneer sy u dan in dese Stad vervolgen, vlied in de andere, Joh. 10. 39. Sy sogten dan wederom Jesum te grijpen, maer hy ontging hare hand, 1 Kieg. 18. 13.

c. Vra. Hoe sal men het dan maken / als men om de besnijdenisse van de waerheid in gevaer komt van ongunst onder vrienden en miagen / ja dat men boozsiet verlies van goed en bloed?

Ant. De godlijke waerheid moeten wy soo veel agten / dat wy daerom alles gaerne willen verliezen / Luc. 14. 26. Indien iemand tot my komt, ende niet en haet zijn Vader en Moeder, ende Wijfen Kinderen, ende Broeders en Susters, ja ook sijn eigen leven, die en kan mijn Discipel niet zijn, Heb. 10. 34. Gy hebt de berovinge van uwe goederen met blijdschap aengenomen, wetende dat gy hebt in u selven een beter en blijvend' goed, Phil. 3. 8. 9.

c. Vr. Wat redenen hebben wy om ons herte tot soo een betijdenisse der waerheid te bereyden?

Ant. Hier toe hebben wy dese beweeg-redenen:

(1.) Wy hebben Gods last en gebod / 1 Pet. 3. 15. Zijt altijd bereid tot verantwoordinge aen een ygelijk die rekenschap af eischt van de hope die in u is, 2 Tim. 1. 8. (2.) Hier door kunnen wy God seer verheerlijken / daer andersins God groote oneere soude worden aengedaen / Phil. 1. 20. Christus sal groot gemaekt worden in mijn lichaam, het zy door het leven, het zy door de dood, Luc. 9. 26. Soo wie mijns, ende mijner woorden sal geschaemt hebben, diens sal de Sone des Menschen hem schamen, wanneer hy komen sal in zijne heerlikheid. (3.) Dit dient geweldig tot overtuiging van de wanden der Kerke / tot inwinninge van onwetende / ende tot versterkinge van de zwakgeloovige / Phil. 1. 12. Ik wil dat gy weet Broeders, dat het gene aen my is geschied, meer tot bevorderinge des Evangeliums is gekomen, Phil. 2. 15. Op dat gy meugt onberispelijk ende opregt zijn, kinderen Gods zijnde, onstraffelijk in 't midden van een krom en verdraeit geslagte: onder welke gy schijnt als lichten in de wereld, vers 16. Voorhoudende het woord des levens. (4.) Grote beloften hebben wy op een onbenzeerde hest.

betijdenisse der waerheid / en ook schizkelyke bezegementen / op het verswym van dese plicht / Matth. 10. 32. Een ygelijk dan die my belijden sal voor de menschen, die sal ik ook belijden voor mijnen Vader die in de Hemelen is, Luc. 9. 26.

b. Vra. Wat zijn de beloften die men Gode moet betalen?

Antw. Het zijn verbintenissen van onse ziele aen God / daer in wy ons selven verplichten / om iets ter eeren Gods / ofte tot stigtinge van andere / of van ons selven wyl te sullen werken in het onderhouden van sijne geboden / Ps. 119. 57. Ik hebbe geseid, dat ik u woorden sal bewaren, Psal. 119. 106. Ick hebbe gesworen, ende sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, Jos. 24. 25.

b. Vr. Waer over worden dese beloften gedaen?

Ant. Over dese twee dingen:

(1.) Ofte / over de plichten der Godsaligheid in 't gemeen / als men God belooft / dat men in alle sijne wegen sal wandelen / en dat men alle sonden sal laten na vermogen / Ps. 119. 106. Ik hebbe gesworen, ende sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, 2 Kieg. 23. 3. De Koning stondt, ende maekte een verbond met al het volk voor des Heeren aengesigte, om den Heere na te wandelen.

(2.) Ofte over een bysondere plicht / om eenige bysondere deugt te doen / ofte sonde toe te laten / Gen. 28. 20. Jacob beloofde een belofte, seggende, vers 22. Dese steen die ik tot een oppgerecht teken geset hebbe, sal een huis Gods zijn, Job. 31. 1. Ik hebbe een verbond met mijne oogen gemaekt, hoe soude ik dan agt geven op een Maegt?

a. Vr. By wat occasie worden dese beloften gedaen?

Ant. By dese occasien:

(1.) Als men van God eenige bysondere weldaet verwacht / of ook als men eenige bysondere weldaet heeft ontfangen / Gen. 28. vs. 20. Wanneer God my behaerd sal hebben op desen weg, Ps. 66. 14. Ik sal mijne beloften betalen die mijn lippen hebben ge. uit, ende mijn mond heeft gesproken, doe my bange was, Ps. 116. 13.

(2.) Als wy in eene solemnele plicht des Gods-diensts besigh zijn / namenslijc ontrent de H. Sacramenten / ontrent gebeden op Biddagen / etc. 2 Chron. 15. 22. Alle het volk trad in een Verbond, vers 14. Sy swoeren den Heere, 2 Kieg. 23. 2/3.

(3.) Als wy ergens zwaerlijc hebben overtreden / ofte als wy tegen eenige overtredinge bezweet zijn / Job. 31. 1. Ik hebbe een verbond met mijne oogen gemaekt, Ps. 119. 106.

a. Vr. Is 't genoeg dat men God een belofte doet?

Antw. Wy moeten zorgvuldig wesen om onse beloften Gode te betalen/ Ps. 76. 12. Doet beloften, ende betaeltse den Heere uwen God, Eccl. 5. 3. Ps. 116. 14. Ik sal mijn beloften betalen.

b. Vr. Waerom moeten wy onse beloften soo zorgvuldig betalen?

Ant. De beweeg-redenen zijn dese: (1.) De beloften maken een band en schuld over de ziele / Num. 30. 2. De ziele word met een verbintenisse verbonden, Jos. 24. 22. Gy zijt getuigen over u selven, dat gy den Heere verkoren hebt om te dienen. (2.) De Heere verbult sijne groote belofte aen ons / soo is 't dan billik dat wy ook onse beloften verbullen aen hem / Esai. 34. 16. Soekt in het Boek des Heeren, ende leest niet een van dese en salder feilen, Ps. 39. vs. 5. Uwe getuigenissen zijn seer getrouw, 2 Coz 1. 20. (3.) De Heere heeft een groutwel van alle valscheyd / bysonderlijk als wy valscheyd tegen hem souden gebuyken / Esa. 30. 9. Het zijn leugenaartige kinderen, Esa. 57. 4.

a. Vr. Maer moet men ons dan de beloften houden als daer aen schade vast is?

Ant. Ja: Ps. 15. 4. Heeft hy gesworen tot zijn schade, evenwel en verandert hy niet, Jos. 9. 18.

b. Vr. Moet men ook de beloften houden / als men daer door tot sonde word aengeleyd?

Ant. Neen: want noyt mag men een band tot sonde houden / maer dan moet men die quade beloften / hoe eer hoe liever breeken / 1 Sam. 25. 34. David seide, 't en ware dat gy u ghaestet had, ende my te gemoete gekomen waert, soo en ware Nabal niemand overgebleven, 1 Sam. 14. 47.

a. Vr. Hoe word Gods eere verder groot gemaekt?

Ant. Door de gehoorzaamheyd van sijne geboden in een godsalige wandel / Matth. 5. 16. Laet u ligt alsoo schijnen voor de menschen, datse uwe goede werken mogen sien, ende uwen Vader prijzen die in de Hemelen is, Eph. 2. 3/4/5. Joh. 15. 8. Hier in is mijn Vader verheerlijkt, dat gy vele vrugten draegt.

c. Vr. Wat ken-teikenen heeft sodanig een gehoorzaamheyd van Gods Wetten?

Ant. (1.) Als men op de minste kennisse van Gods Wet / bereet is te gehoorsamen / hebbende een booznemen om al te sullen doen / dat wy verstaen sullen Gods wil te zijn / 1 Pet. 1. 14. Als gehoorsame kinderen Act. 9. 6. Heere, wat wilt gy dat ik doen sal.

(2.) Als men in alles sonder uytsonderinge Gods stemme gehoorsaemt / Deut. 5. 33. In al den weg die de Heere u gebied, sult gy gaen, Heb. 13. 18. Als die in alles eerlijk willen wandelen, Ps. 119. 151.

[3.] *Als wy seer begeerig zijn / om dagelijks meer en meer van Gods wil te verstaen / Ps. 119. 33. Heere leert my de weg uwer insettingen, Act. 9. 7.*

[4.] *Als wy Gods Wil en Wetten meer agten als al het aerdse / wissende liever selfs het leven verliesen / als Gods Wetten te overtreden, Act. 5. 20. Men moet God meer gehoorlaem zijn als de menschen, Dan. 3. 18.*

b. Vr. *Wat moet ons bewegen om God te gehoorlaemen?*

Ant. *Dese bcweeg-redenen: [1.] Gods autoriteyt en magt is groot / die dit gebied / Mal. 1. 6. Ben ik een Heere, waer is mijn vreesse? Jer. 18. 6. Gy zyt als leem des Potte-backers is mijn handen, seid de Heere. [2.] Gods weldaden zijn menigvuldig / die onse gehoorlaemheyt be-oogen / Rom. 12. 1. Ik bid u om de barmhertigheden Gods, Luc. 1. 74/75. [3.] Wy zijn door veel beloften van kinds been aen verbonden om God gehoorlaem te sullen zijn / Jos. 24. 22. Gy zijt getuygen over u selven, dat gy den Heere verkoren hebt om hem te dienen, Heb. 8. 10. Dit is mijn verbond. [4.] Veel zegens komt den gehoorlaemen over / ende veel blaeken treffen den ongehoorlaemen aen / Heb. 5. 9. Jesus is allen die hem gehoorlaem zijn, een oorlake der eeuwiger zaligheid geworden, 1 Joh. 3. 36. Die den Sone ongehoorlaem is, Gods toorn blijft op hem.*

Middag-gefang op de twaelfde Dag van de Maend.

Stemme: *Ps. 8. O onse God, en Heer, &c.*

1. **I**k wil / mijn God! u eer alsins verheypden /
Wat my het hert en tong daer toe bereypden:

Die u in al de hoogste eer niet geeft /

Is gantsch onwaerdig dat hy langer leeft.

2. *Ik wil vooz't minst' en 't meest' u dank betwijfens:*

Ik wil u goedheyt en u waerheyt pryssen.

Gy hebt de eer van dat ik leef gesond:

Ik roem u heit van 't zalige Verbond.

3. *Dan wil ik nog u grooten naem bejyden /*

't Beloof en vzeest geen menschelijk bestryden /

Ik spreek van uwe Wet vooz' klein en groot /

Ik spreek voor u in 't midden van de dood.

4. *Mijn tong is niet genoeg om u te roemen /*

Sal ik met waerheyt u mijn Dader noemen /

Soo moet het leven komen by de leer,

Tot tepken dat gy zijt een heylig Heer.

5. *Heb ik beloofst verbet'ring van mijn leven /*

Of dat ik aen den Armen yet sal geven /
 Of eenig plicht / of eenig ander ding /
 Ik sal 't betalen sonder mindering.

Het Leven in ons Beroep.

De derthiende Dag.

b. Vr. Moet een Christen altijd besig zijn met de pligten van gods saligheid / ende van Gods dienst?

Ant. Een Christen moet altijd godsalig leven / dog alsoo / dat hy sig mag, en moet oefenen in een eerlijk beroep van dit tijdelijk leven / 1 Cor. 7. 20. Een yegelijk blijve in de beroeping, daer in hy van God is geroepen, 1 Tim. 5. 8. Die de zijne, en voornamelijk zijne Huis-genoten niet en verforgt, heeft het geloove verloochent, 2 Theff. 3. 10/ 11.

a. Vr. Moet yder een sig in een seker beroep oefenen?

Ant. Ja: Want de ledigheid baert niet anders als veel quaeds / wandelen, niet werkende, maer ydele dingen doende, 1 Theff. 4. 11.

a. Vra. Zijn alle beroepen des levens goed en geoorloft?

Antw. Neen / want vele hebben een stijl van leven die ydel / en werelds is; ja die groote sonde met sig sleept / ofte die ten minsten daer toe groote aenlepinge geeft / Eph. 5. 11. En hebt geen gemeenschap met de onvrugtbare werken der duisternisse, 1 Theff. 5. 22. Onthoud u van alle schijn des quaeds, Jude vers 23.

b. Vr. Hoe kan men weten of ons beroep in dit tijdelijk leven / een goede ende geoorloofde stijl is?

Ant. Dat kan men weten uit dese regulen:

(1.) Indien het een beroep is / 't welke eerlijke en geoorloofde oefeningen heeft / Eph. 4. 28. Die gestolen heeft, steele niet meer, maer arbeide liever, werkende dat goet is met de handen, Phil. 4. 8. Al wat eerlijk is, al wat wel luid, dat bedenkt.

(2.) Indien brame lieden in soo een beroep onder Gods volk hebben geleest / Marc. 6. 3. Is dese niet de Timmerman? Act. 10. 1. Daer was Cornelius de Hooft-man, Exod. 31. 3. Ik hebbe Bezaleel vervuld met den Geest Gods, met wijsheid, ende met verstand, en met wetenschap, namentlijk in alle handwerk.

(3.) Indien de mannen Gods soodanige beroepinge voor goet kennen / Luc. 3. 34. Ende hem vraegden ook de Krijgs-knegten seggende, ende wy, wat fullen wy doen? Ende hy seide tot haer en doet niemand overlust, nogte en ontvremt niemand het zijne met bedrog, laet u vergenoege met u besoldingen, Act. 13. 7.

(4.) Indien ons beroep noodig en nuttig is tot het geestelick

welbaren van dit tijdslike leven / sonder overtredingen van Gods Wetten / want wy sijn yder als leden in een lichaem tot dienst van het gemein / gelijck Paulus toont / 1 Coz. 12. 17. Waer het geheele lichaem de obge, waer soude het gehoor zijn? Erud. 31. 3.

c. Vr. Hoe moeten wy ons in ons beroep dragen?

Ant. Wy moeten dese dingen doen:

[1.] Wy moeten yder op ons eigen beroep meest agt geven / om daer in frantbaestelick en vuzigtbaer te leven / siende niet soo seer hoe andere haer beroep waer nemen / als wel hoe wy het onse beleven? 1 Pet. 4. 15. Dat nie mand onder u en lijde als een die sig met eens anders dingen bemoeyt, 1 Thess. 4. 11.

[2.] Wy moeten niet versuimig en traeg wesen / maer met alle yber en neertligheid ons oeffenen in onse beroepinge / Eccl. 9. 10. Alles wat uw' hant vint om te doen, doet dat met al uw' magt, Proov. 10. 4. De hand des vlijtigen maekt rijk, Proov. 21. 5.

[3.] Wy moeten tegen alle swarigheden wel gemoed zijn / ende met kloekmoedighent deselve te boben soeken te komen / sonder daerom ons beroep te laten varen / Proov. 24. 10. Vertoont gy u slap ten dage der benauthent, uwe kragt is nauwe, Proov. 22. 13. De Leeuyaert seid, daer is een Leeuw buiten, ik mogte op 't midden der straet gedood worden, Proov. 20. 4.

[4.] Wy moeten met een matige winninge te vreden zijn / sonder gierighent ons generende / Proov. 28. 20. Die haestig is om rijk te worden, en sal niet onschuldig zijn, 1 Tim. 6. 6/7/8/9/10.

b. Vr. Betragten wy dan onse beroepinge genoegsaem als wy dese dingen wel waer nemen?

Ant. Neen: dit konnen de Heidenen ook wel doen / maer wy Christenen inseten daer en boben nog dese dingen betragten:

[1.] Wy moeten met bergenoegingē blijven in ons beroep / hoe slecht en moeyelijk het ook soude mogen wesen / uit erkentnisse van Gods boozhenigheit / die dit alles soo regeert / 1 Coz. 7. 24. Een ygelijk, daer in hy geroepen is, Broeders, die blijve in 't selve by God, Jude vers 16.

[2.] Wy moeten dooz onse beroepingen Gods eere soeken te verheiden / en Christi Leere te verrieren / Tit. 2. 10. Dat de dienst-knechten de leere onses Zaligmakers in alles mogen verrieren, 1 Coz. 13. vs. 31. Al wat gy doet, doet het al ter erren Gods.

[3.] Wy moeten in ons beroep soo leven / dat wy daer in den Heere selve als dienen / ende ons soo aenstellen / als die daer ober tekenchap sullen moeten geven / Col. 3. 23. Al wat gy doet, doet dat van herten, als den Heere, en niet den menschen, vs. 24. Wetende dat gy van den Heere sult ontfangen de vergeldingē der errenisse: Want gy dient den Heere, Col. 4. 1.

(4.) Wy moeten niet meynen dat den zegen door onse eyge wijsheid komt / maer datse van God komt/en daerom moeten wy den Heere daerom heiliglyk bidden/Ps. 90. 17. Bevestigt gy het werk onser handen over ons: ja't werk onser handen bevestigt dat, Ps. 127. 1/2. 't Is vergeefs dat gy vroeg op staet, laet op blijft, etet broot der smeren: 't is also dat God het zinnen beminden als in den slaep geeft?

a. Vr. Beseft het God altijd onse beroepinge te zegenen met goede winsten?

Ant. Neen / maer het behaegt hem den eenen rijk te maken/en den anderen arm, 1 Sam. 2. 7. De Heere maekt arm, ende rijk: hy vernedert, ende verhoogt, Prov. 22. 2. Job 1. 21. De Heere geeft, en de Heere neemt.

b. Vr. Hoe moet sig soo een Christen dragen die arm is / ende die alles in sijn beroep tegen loopt?

Ant. Soo een Christen moet dese dingen doen:

(1.) Men moet niet misnoedig worden/nog sig daer ober quellen / al siet men ook dat het selfs de godloose wel gaet/Psal. 37. 1. En ontsteekt u niet over de boosdoenders, Prov. 10. 15.

(2.) Men moet tegen God niet murmureren / nagte daerom twiffelen aen Gods liefde/ Job 1. 21. Naekt ben ik uit mijns moeders buik gekomen, ende naekt sal ik daer henen weder keeren: de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de name des Heeren zy geprefen, Heb. 10. 33. Ecl. 9. 1. Jude vers 16. De godloose zijn murmurerende, en klagen over haren staet.

(3.) Men moet sig wagten van alle nydicheyt en quaed spreken op andere die het beter gaet / Ps. 37. vs. 1. En benijds niet die onrecht doen, Prov. 18. 23. Esai. 8. 21. De quade vloeken den Koning wanneer haer hongert.

(4.) Men moet geen quade middelen gebruiken om wederom tot voozspoet te komen / maer men moet de armoede met lijdsaemheyt verdragen/ Jac. 5. 11. Gy hebt de verdraegsaemheid Jobs gehoort; Prov. 30. 9. Opent uwe mond, ende oordeelt gerechtlyk, ende doet den verdrukten, ende nood-druftigen recht.

c. Vr. Waer mede moet een arm mensch sig vertroosten in sijne armoede?

Ant. Met dese gedagten:

(1.) Dat dese staet van God komt/ die verstaet dat dit soo vooz ons best is / Job 1. 21. God gaf, God nam, Ps. 119. 57.

(2.) Dat wy sondige menschen zijn / die alles hebben verbeurt/en waerdig zijn in de Helle geworpen te worden / Mich. 7. 9. Ik sal des Heeren gramschap dragen, want ik hebbe tegen hem gesondigt, Rom. 3. 19.

(3.) Dat

[3.] Dat dit het lot van de vroomste is geweest/ ende dat andere godsalige veel armer zijn geweest als wy zijn / *Matt. 8. 20.* Jesus seide, de vossen hebben holen, ende de vogelen des Hemels nesten, Maer de Sone des menschen heeft niet daer hy het hooft nederlegge, *Luc. 16. 21.*

[4.] Dat dit aerdsche goed maer een ydele schaduw is / maer dat de geestelike goederen / en de hemelsche rijkdommen de beste zijn/ dewelke God aen de vrome arme geven wil / *Jac. 2. 5.* Hoort mijne geliefde Broeders, en heeft God niet uytverkoren de arme deser wereld om rijk te zijn in 't geloove, ende erfgenamen des Koninkrijks, 't welk hy belooft heeft den genen die hem lief hebben? *Heb. 10. 34. 1 Cor. 1. 27.* De gedaente der wereld gaet voor-by.

b. Vr. Waer komt de voozspoet in onse beroeping van daen?
Ant. Van God / *Job. 10. 22.* Den zegen des Heeren maekt rijk, *Ps. 127. 2.* De Heere geeft sijnen beminden als in den slaep, *Job. 1. 21.*

a. Vr. Is alle rijkdom een zegen van God?
Ant. Neen / want de godloose ontfangen in Gods toorn de tijdelijke goederen / *Jer. 12. 1.* Waerom is der godloosen weg voortpoe-dig? *Job. 21. 7.* Waerom leven de Godloose, worden oud, ja worden geweldig in vermogen? *Ps. 73. 7.*

b. Vr. Wanneer is de rijkdom een zegen van God?
Ant. Als de selvige aen Gods kind ren word gegeven ten goede / *Ps. 127. 2.* Hy geeft het den zijne als in den slaep, *Matt. 6. 33.* De andere dingen sullen u toegeworpen worden.

c. Vr. Waer wyt sal men konnen weten of ons de rijkdom ook tot zegen is gegeven / ende of wy die wel besitten?
Ant. Wyt dese teikenen:

[1.] Als wy ons herte daer dooz niet voelen verbloekt te zijn / om aen de wereld vastter te worden / *Ps. 62. 11.* Als 't vermogen overvloedig aen wascht, en set'er het herte niet op, *Deut. 32. 15.*

[2.] Als wy de goederen niet hebben als distelen en doornen / die ons beletten in de pligten van onse godsaligheyt en Gods-dienst / *Matt. 13. 22.* De verleidinge des rijkdoms verstikt het woord, ende het word onvrugtbaer, *Matt. 6. 24. Hab. 26.* Wie die vermeerdert, het gene zijne niet en is, en die op sich ladet dicken slijk.

[3.] Als wy daer dooz niet verleid worden tot de sonde van hoo-vaerdie / veragtinge des armen / wereldsheyt / overdaet / gierigheyt / etc. *Jac. 2. 3.* Soudet gy seggen tot den armen, staet gy daer, ofte sit hier mede onder mijnen voetbank? *1 Tim. 6. 17.* Segget den rijken in dese tegenwoordige wereld datse niet hoogmbedig worden, *Luc. 16. 19.* Daer was een seer rijk mensche, ende was gekleed met purper en seer sijn lijnwaet, levende alle dagen vrolijk en pragtig.

b. Vr. Mag men wel arbeiden om rijk te worden?

Ant. Men mag wel bliftig zijn om het huys te verzoegen / maer men mag niet na rijkdom jagen met een ondergenoegde begeerte / want dat is gierigheid / 1 Tim. 6. 9. Die rijk willen worden, vallen in verfoekingē, ende in den strik, ende in vele dwase en schandelijke begeerlijkheden, Prov. 24. 3 / 4.

c. Vr. Waer door behooren wy afgeschrikt te worden van dat t'samen-schrypen van rijkdommen?

Ant. Door dese Beweeg-redenen: (1.) In rijkdommen seken veel gevaerlijkheden en veranderingen tot Gods saligheit / en tot de saligheit / Matt. 23. 19. Jesus seide tot zijne discipulen, voer waer segge ik u, dat een rijke swaerlijk in het Koninkrijke der Hemelen sal ingaen, 1 Tim. 6. 9 / 10. (2.) Wy hebben niet veel van doen om te leven / ende nog minder is ons noodig om wel te leven / Luc. 12. 15. Het en is niet in den overvloed gelegen dat iemand leeft uit zijne goederen, 1 Tim. 6. 8. Als wy voe ssel en deksel hebben, wy sullen daer mede vergenoegt zijn. (3.) De rijkdommen van dit leven zijn seer onbasse en ongestadige goederen / die men ligtelijk komt te verliesen / waer door van een goed-gierige ziele als met zweerden word doorsteken / Prov. 23. 5. Sult gy uwe oogen laten vlieden op het gene dat niet en is? want het sal gewisselijk vleugelen maken, gelijk een Arent die na den Hemel vliegt, Jac. 5. 1 / 2. (4.) De lust tot rijkdom word ligtelijk tot sonde van gierigheid, die een afgoderie is / ende verbloekt voor Gods oogen / Col. 3. 5. doodet dan uwe leden die op der aerde zijn, namelijk, hoererye, onreinigheyd, schandelijke beweginge, quade begeerlijkheden, ende de gierigheid, welke is afgoden-dienst, Eph. 5. 5.

b. Vr. Waer in bestaet dan de rechte gelegentheit van een godsalige ziele / ontrent de tijdelijke goederen?

Ant. In dese gestaltenisse des herten:

(1.) Dat men om groote rijkdommen nog bidde / nog arbeide / Prov. 20. 8. Armoede, nog rijkdom en geeft my niet, Prov. 23. 4.

(2.) Als wy onsen neerstigen arbeid den rijkdom volgt / dat wy die niet verstoffen / maer dat wy deselve wel gebuyken / dog als een toewerpsel in dit leven / Ps. 62. 11. Als 't vermogen overvloedig aenwascht, en set'er het herte niet op, Matt. 6. 33. Soekt eerst het Koninkrijke Gods, ende zijn geroghtigheid, de andere dingen sullen u werlen toe-geworpen.

(3.) Als wy wel te vreden zijn in onse staet / hoe die ook voorballe / vergenoegt zijnde over de geestelijke rijkdommen der ziele / 1 Tim. 6. 6. De Godzaligheid is een groot gewin met vergenoeginge, vers 7. Heb. 13. 5. U wandel zy sonder geltgierigheid, ende zijt vergenoegt met het tegenwoordige.

Middag-gefang op de derthiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 1. Die niet en gaet, &c.

1. **G** Een mensch en past de trage ledigheyt /
Het beste brood geeft eygen vlijtigheyt :
Ik moet in een beroeping eerlijk leven /
Na dat het woord in Godes Woord beschreven :
Indien ik dooz mijn handel schend' Godes Wet /
So is mijn winst my tot een vloek geset.

2. Hoe dat het my in dese wereld gaet /
Ik ben veruoegt in desen wijnen staet :
Ik sal getrouw en vlijtig 't mijn betragten /
En my van alle slumme streken wagten :
De grootste winst is noyt mijn hoogste wensch /
Maer / dat ik dienen mag / en God en mensch.

3. Schoon dat ik dan geen schat hael over hoop /
Maer dat ik somtijds pet tot scha verkoop :
Schoon dat ik ook in armoed' gantsch veragter /
't Wordt daer in geen rechtvaardigheds Veragter :
Ik draeg geduldig dit verdzietig lot /
Ik troost my met de goed'ren van mijn God.

4. Maer dog indien de Heer ons voorspoed geeft /
En wil dat men pet boven nood-druift heeft :
Het goet moet ons de deugden niet ontrecken /
Ik moet in voorspoed gantsch mijn hert verwecken :
Tot dank aen God / en tot mildadigheyt /
Dan is my 't goed in zegening bereyt.

Het Leven in de Wereld.

De veerthiende Dag.

a. Vr. Nademaal een Christen nevens andere menschen ook leven moet in de wereldsche Beroepa, mag hy sig selven als andere menschen aenstellen?

Ant. Neen / maer al-hoe-wel wy leven in de wereld / soo moeten wy nochtans niet leven als of wy waren van de wereld / Rom. 12. 2. En word dese wereld niet gelijk formig, Esa. 61. 9. Zach. 8. 23.

b. Vr. Waer op moeten wy dan agt geben / op dat wy ons van de sonde af-sonderen?

Ant. Nevens vele andere dingen / soo moeten wy agt slaen op de uitwendigheden van kleederen, en van vermakelijkheden, 1 Pet.

3. vs. 5. Het verciersel der godsalige en is niet in 't gone uiterlijk is, 1 Pet. 3. 4. 1 Joh. 2. 15/ 16.

a. Vr. Is het ongeoorloft/ kostelijke kleedingen te dragen?

Ant. Neen: want lieden van groote staet en aensienlijckheit mogen de kostelijkheden wel gebruiken / dewijle het schepselen Gods zijn/ Hag. 2. 9. Mijne is het silver, ende mijne is het goudt, spreekt de Heere der heyrsharen, Prov. 30. 20. Matt. 6. 29. Salomon was in zijn heerlijkheid bekleed.

b. Vr. Konnen de groote lieden haer hier ook in besondigen?

Ant. Ja seer swaerlijck/ Luc. 16. 19. Een seker rijk mensche was gekleed met purper, en sijn lijnwaed, Hof. 1. 8. Esa. 3. 24. In plaetse van een wijen rok, sal verbrandinge zijn.

c. Vr. Wat misbruik word begaen ontrent de kleedinge?

Ant. Het misbruik bestaet hier in:

(1.) Als de kleederen verre het beroep, en boben de staet gaen/ Luc. 16. 19. Daer was een seker rijk mensche, ende was gekleed mer purper en seer sijn linnen, Esa. 3. 6. Daerom dat de dogteren Zion haer verheffen.

(2.) Als de ydelheden en pronckerpen te seer worden gesogt sonder aensien van eenige kosten of ergernissen/ Esa. 3. 23. De sijne linne deksels, ende de sluyers, 1 Pet. 3. 3. Vercierfel stellen in 't vlachten des hayrs, en in kostelijke kleederen.

(3.) Als de kleederen soo ongestadig sijn/ dat men gedurig na heranderinge/ na vrezende fatsoenen begeerig is/ Zeph. 1. 8. De Heere sal besoekeinge doen over de Vorsten, en over de Kinderen des Konings, en over alle die haer kleeden met vremde kleederen, Esa. 2. 6. Haer lust is aen de vremde.

(4.) Als het kleed een levrey is van een hooberdig/ ydel/ en wereldds herte/ Esa. 3. 16. Daerom dat de dogteren Zions haer verheffen, en gaen met uit-gestrekten halse, &c. Hof. 2. 1.

e. Vr. Waerom moeten wy ons wagtē van misbruik der kleederen?

Ant. Om dese redenen: (1.) Dit misbruik der kleederen is een schendig misbruik van Gods gaven/ dewijle de kleederen tot dit eynde niet gegeven/ Hof. 2. 8. Ik sal weg nemen mijn wolle ende mijn vlas, dienende om hare naektheid te bedecken, Gen. 3. 17. Rom. 8. 23 Het schepsel suget over dese ydelheden. (2.) Het is een bewijs van een wereldds bleeschlijck/ hooberdig/ en onkuns gemoad/ Prov. 7. 10. Ende siet, eene Vrouwe ontmoete hem in een Hoeren-vercierfel, Esa. 3. 16. Jer. 4. 30. Wat sult gy dan gy verwoestede? al kleed gy u met scharlaken, al vercierdet gy u met goude gieraed, al scheurdet gy u met blanketsel, soo soude gy u dog te vergeefs oppronken. (3.) 't Is seer ergerlijck voor het Christendom/ want daer heeft men andere Watten/ 1 Tim. 2. 9. dat de Vrouwen in een eerbaer

baer gewaed met schaemte, en matigheid haer selven vergieren, niet in vlegten des hayrs, ofte gout, ofte paerlen, ofte kostelijke kleedinge, 1 Pet. 3. 3/4. (4.) God wil om dit misbruik der kleederen zware straffe senden / Esa. 3. 24. Ende het sal geschieden dat'er voor specerye stank sal zijn, en lossigheid voor eenen gordel, Zeph. 1. 8. Ik sal befoekinge doen over die haer kleeden met vrome kleederen.

c. Vr. Wat mate sal men dan volgen in de kleedinge?

Ant. Al-hoe-wel dit zwaerlijk is om te beschrijven om dat de sonde meest in het herte steekt / soo kan men nogtans dese gemeine regelen geven:

(1.) Oder mensche moet agt geven op sijn staet en berdey / om te sien wat daer in betamelyk zy / Matt. 11. 8. Die sagte kleederen dragen, zijn in de Koningen huisen, Ps. 45. 10. de Konings dogter staet aen uwe regter-hand in het fijnste goud van Ophir.

(2.) De dagen van bysondere blydschap of t'samenkomst konnen een tierlijker kleed hebben boven de andere dagen / Matt. 22. 11. Daer was een gast, die geen braylofs kleed aen had, Luc. 15. 22. De Vader seide tot sijnen dienst-knegten, brengt voort het beste kleed, Apoc. 19. 8.

(3.) Die onnoedige uitwendigheden moet men seer besnoepen / Esa. 3. 20. De hooft-krooning, de arm-vergierselen, de bindfelen, &c. verff. 18/19/21/22.

(4.) Het satsoen der wereld moet niet geboght worden / indien het ergerlijk is / maer als het middelmatig is / soo moet een Christen hier toe seer tragelyk komen / om de wereld niet gelijckformig te zyn / Rom. 12. 2. En word deser wereld niet gelijckformig, 1 Joh. 2. vs. 15/16. 1 Thess. 5. 22. Onthoud u van allen schijn des quaeds.

(5.) Wy moeten ons het herte niet verharden tegen de gemeene bestraffingen der Predikanten / want die weten best wat in desen betamelyk zy / Heb. 13. 17. Zijt uwe voorgangeren gehoorsaem, ende zijt deselvige onderdanig, 1 Cor. 7. 31.

(6.) Wy moeten altijd in alle twijffelige vooz-wallen / de heilige zjide kiesem / en liever wat beneden als boven onsen staet gekleed gaen tot bewijs dat ons herte niet hoogmoedig is / Col. 3. 12. doet aen ootmoedigheid, 1 Pet. 2. 4. 1 Tim. 2. 9. dat de vrouwen in een eerbaer gewaed, met schaemte en eerbaerheid, haer selven vergieren.

b. Vr. Bestaet dan het Christendom in dese uitwendigheden?

Ant. Neen: maer nogtans bestaet het Christendom niet wel / als men ook op de uitwendigheden geen agt geeft / 1 Cor. 6. 20. Verheerlijkt God in u lichaem, Matt. 5. 16.

b. Vr. Strijdt dit niet tegen de Christelijke vryheit / dat men soo nauw op de kleederen soude moeten agt slaen?

Ant. **Neen** : Want de Christelijke wyshheit bestaet niet in een ongebonde lossigheyt des vleeschs/maer hier in zijn dese Wetten/ 1 Cor. 10. 32. Weest sonder aenstoet te geven den Joden, ende den Grieken, ende den Gemeinten Gods, 1 Cor. 6. 12. Alle dingen sijn my geoorloft, maer alle dingen en zijn niet oorbaer.

a. Vr. **Sijn dan alle kostelijkheden te vergeefs geschapen?**

Ant. **Neen** : maer behalven dat vele schepselen Gods bedorven worden dooz Dumbels-konstenaers/ so is dit waerheyt / dat God sijn schepselen geeft/om na gelegentheit van staet en beroep matiglyk de selvige te gebruiken tot zynder eere/ 1 Tim. 6. 17. God verleent ons alles rijkelyk om te genieten, 1 Cor. 7. 31. 1 Tim. 4. Alle schepsel Gods is goed, met danksegginge gebruikt.

a. Vr. **Is't al geraden dat men sig stelle tegen de gemeine gewoonten te der menschen?**

Ant. **Ja/als die gewoonte strydt tegens de loop van het Christelyk leven/ Jac. 1. 27. De suivere Gods-dienst is dese, sig selven onbesmet te bewaren van de wereld, 1 Pet. 4. 3. 3 Joh. vs. 11. Geliefde, en volgt het quade niet na, maer het goede.**

b. Vra. **Maer soude so een slegte kleedinge niet schijnen na werigheyt te smaken?**

Ant. **Neen** / soo wanneer als men rijkelyk aen arme lieden mededeelt / want hier booz moet men dan sozge dragen / Job 29. 14. Ik bekleede my met gerechtigheid, Esai. 58. 6/7. Is't niet dat gy den hongrigen u brood mede-deilt, ende de arme verdrevent in huus, brengt : Als gy eenen naekten siet dat gy hem dekt?

a. Vr. **Maer souden wy dan van alle menschen niet bespot worden / als wy so slegt gekleed gingen?**

Ant. **Het is beter van menschen bespot te worden / als van God bestrafte te worden : Dese bryese moet ons het goede niet doen laten/ Rom. 12. 21. En word van het quade niet overwonnen, maer overwint het quade door het goede, 1 Pet. 4. 3/4. Jer. 15. 19. Keer gy tot haer niet weder, maer laetse tot u wederkeeren.**

c. Vr. **Is't niet goed dat men aen het maken van die kostelijche klederen vele menschen haer brood laet winnen?**

Ant. **Dit is het oog-merk niet van die dert'le werelds-kinderen. Dag dient getewen / dat men de liefde niet moeten veynen sondige middelen / maer men moet altijd goede middelen gebruiken/want den zegen moet van God afkomen/ Prob. 10. 22. De zegen des Heeren maekt rijk, Ps. 127. 2/3. Act. 19. 25. Demetrius maekte Tempelen voor Diana van silver : ende seide, Mannen, gy weet dat wy uit dit gewin ons welvaren hebben.**

b. Vr. **Als iemand nu hier in seilde / is dit een kleyne sonde?**

Ant.

Ant. **Neen:** hoe de sonde gemaklijker is om na te laten / hoe de sonde grooter onbetamelijfheit is / *Esaï. 3. 17.* De Heere sal den schedel van de dogter Zions schurfdig maken, *Mat. 5. 19.* de minste geboden en moeten niet ontbonden worden, *Ezech. 13. 19.*

c. Vr. **Hoe moet sig dan een Christen dragen?**

Ant. Een Christen moet sijn klederen des lichaems gebruiken tot noodwendighent / en tot een matige eerbaerheit / sonstangs / datmen daer in 't bysonderste vergierfel niet en stelle / maer datmen arbeide met meerder sozge voor het kleed der ziele / *1 Pet. 3. 3.* Welker vergierfel zy, niet 't gene uiterlijk is, *vs. 4.* Maer de verborgene mensche des herten in 't onverdeffelijk vergierfel eens sagtmoedigen en stillen geests, die kostelijk is voor God, *Esaï. 61. 10. 1 Tim. 2. 9.*

b. Vr. **Zijnder meer uytwendigheden der wereld / daer de Christenen agt op moeten slaen?**

Ant. **Ja / daer zijnder vele :** gelyk daer zyn alle de vleeschelijke tijt-hoztingen / en speeldagen en kermissen / etc. *1 Joh. 5. 19.* Wy weten dat wy uit God zyn, ende dat de geheele wereld leid onder het boose, *Rom. 13. 12 / 13. Eph. 5. 4.* Oneerbaerheit, sot-geklap, geckernie en betamen niet.

a. Vr. **Konnen dese dingen niet bestaen met de Christelijke vryheid?**

Ant. **Neen:** want Christus heeft ons geen vryheit gegeven voor 't vlees / maer heeft het seluige een nauwe toom in den mond geleid / *Mat. 7. 13.* Gaet in door de enge poorte, *Mat. 5. 30. Mat. 11. vs. 12.* de geweldigers nemen het Koningrijke Gods in.

c. Vr. **Wat quaed steekt dan in het gebruik van de wereldsche bermakingen?**

Ant. Dit quaed steekt daer in / dat hier door

(1.) De swacke worden ge-ergert: ergernisse is te midden / *1 Coz. 8. 10.* de conscientie des genen die swak is, word gestijft, *Rom. 14. 13.*

(2.) De Religie word gelastert / als of de selbige den ruymen toom tot een kouws leven gaf / *Ezech. 36. 20.* Sy ontheiligden mijn heiligen Naem, *Rom. 2. 24.* de Name Gods word om uwent wille gelastert.

(3.) De Buik word dan meer gediend als God / *Phil. 3. 19.* Welker God is de buik, *2 Tim. 3. 4.* Zy zyn meer lief hebbers der wellusten als lief hebbers Gods.

(4.) Hier door word de kragt der ware Godsaligheit verdooft / ende de Heylige Geest bedroeft / *Eph. 4. 30.* En bedroeft den Heyligen Geest Gods niet, *Jude vers 4.* Zy misbryken de genade tot ontugtigheyd.

a. Vr. **Moet men dan geheel sonder eenig vermaek leven in dese wereld?**

Ant. God laet ons een matig en dankbaer gebruik van alle sijn-
ne schepselen / Act. 14. 17. Vervullende onse herten met spijse en
vrolijkheid, 1 Tim. 4. 4. 1 Tim. 6. 17. Hy geeft ons alles rijkelijk
om te genieten.

c. Vr. Wat regelen moet men dan waerneemen in onse vermakes-
lijkheden?

Ant. Dese navolgende :

[1.] Men moet de vermakeslijkheden deses levens niet te hoog
agten, Phil. 3. 19. Welker God de buik is, 2 Tim. 3. 4.

[2.] Men moet daer niet dikwils in besig wesen / 2 Pet. 2. 13.
Dese sullen verkrijgen den loon der ongerechtigheid, die de dagelijks-
se weelde haer vermaek agten, Luc. 16. 19. De Rijkeman leefde da-
gelijks pragtig.

[3.] Men moet toonen / dat men het herte in die dingen niet
vast heeft gehegt / maer dat men vermack heeft in andere bezuy-
de / Rom. 14. vers 17. Het Koninkrijke der Hemelen en is niet
spijse en drank: maer gerechtigheid, vrede, en blijdschap door
den Heyligen Geest, Ps. 4. vers 8.

[4.] Men moet in alle middelmatige vermakeslijkheden sij seer
omfichtig dzagen / en gestadig bekommert zijn / of daer wyl geen
verzekinge van Gods gebod / en ergernisse voor de zwacke sal
boortkomen / Job. 29. vers 11. Een lot laet sijn gantsche geest uit-
Jude vers 12. Dese zijn vlekken in uwe liefde maeltijden.

b. Vr. Waer door moeten wy opgewekt worden / om ons in on-
geozlosde vermakeslijkheden niet te buyten te gaen?

Ant. Door dese beweeg-redenen: [1.] Gedenkt dat op sodani-
ghe tijden de Satan meest sijn netten spreyt om de zielen te vaa-
gen / 1 Pet. 5. vs. 8. Zijt nugteren ende waekt, want uwe tegen-par-
tije de Satan, gaet om ons als een briesshende Leeuw, soekende wie
hy soude mogen verslinden, Jac. 4. 7. [2.] De sterf-dag / en de dag
des Oordeels soude ons in so een werelds leven niet dienen aen te
treffen / Matt. 24. 38. Gelijk sy waren in de dagen voor de sijn-
vloed, etende en drinkende, vs. 39. Ende en bekende niet tot de sijn-
vloed quam, vs. 49 / 50. Luc. 21. 34. Dat u herte niet te eeniger tijd
beswaert en werde met dronkenschap en sorgvuldigheid des levens,
op dat u dien dag niet haestig en overvalle. [3.] De waerheit van on-
sen geestelijken staet is te heerlijk / als dat wy ons aen sodanige buy-
ligheden der aerde soude vergapen / 1 Pet. 2. 9 Gy zijt een uitverkor-
ren geslagt, een Koninklijk Priesterdom, Phil. 2. 15 Op dat gy als
ligten schijnet in een krom ende verdraeyt geslagte. [4.] Gedenkt
dat de Heere op alles seer nauwe agt slaet / ende dat hy ons daerom
in het gerigte sal brengen / Eccles. 11. vs. 9. Verblijd u ó Jongeling!

in uwer jeugt, ende laet u herte sig vermaecken in uwe Jongelingschap, ende wandelt in de wegen uwes herten, ende in de aenschouwinge uwer oogge; Maer wetet dat God om alle dese dingen u sal doen komen voor 't gerigte, Ps. 14. 2.

Middag-gefang op de veerthiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 33. Weest nu verheugt, &c.

1. **I**k leef met menschen in de wereld;
Maer 't kleet des wereldds past my niet //
Ik ga niet kostelijc bepeerelt /
't Pluueel is ook mijn cieraed niet:
Ik soek beter schoonheyt /
Daer in beter loon leyd /
't Ciersel van 't gemoed:
Al dat wereldds wesen /
Mag in die niet wesen /
Die Gods wille doet.

2. Dog soo ik kom tot staet en eeren /
Soo mag ik dragen beter kleet;
Maer dan nog komt my Christus leeren /
Niet wyl te weyden al te breed:
'k Moet niet met nieuwe snuffen /
And re niet verbluffen /
Hoohaerdij en pronck /
Heeft hier geen verschooning /
Onkuyse vertooning
Is een helsche bonck.

3. Ik moet my ook sorgvuldig wagte
Van wereldsche wellustigheyt /
In spijs en drank / by daeg / by nagte:
De Christen-plicht is matigheyt.
'k Mag de schepsels nutten /
Maer ik moet my stutten /
Dat ik tijd en hert
Gansch niet ga begeben
Tot dat vzeugdig leven /
Anders naekt my sinert.

Her leven in het Houwelijk.

De vijfthiende Dag.

a Vr. Hebben wy maer op ons selven agt te staen ten opsigte van een godsalig leven?

Ant?

Ant. **Neen** / maer wy moeten ook op malkanderen agt geven / **Heb. 10. 24.** Laet ons op malkanderen agt nemen, tot opscherpinge der liefde, ende der goede werken, **Heb. 3. 12. 13.** 1 **Thess. 5. 14/15.** Vermaend de ongeregelde.

b. Vr. **Wie zijn ons de naefte daer wy meest agt op slaen moeten?**

Antw. **De eerste en naefte band van vriendschap is het Houtwelyk** / waer door man en vrouw malkanderen de naefte zijn / **Gen. 2. 24.** Daerom sal de man vader en moeder verlaten, ende sijn wijf aen-kleven, ende sy sullen tot een vleesch zijn, **Matt. 19. 6.**

a. Vr. **Is dit een goede staet voor een Christen / dat hy sig tot een houwelyk begeve?**

Ant. **Ja** / niet alleen is dit een goede staet / maer het is ook een seer nuttige en noodige staet / **Gen. 2. 18.** Het is niet goed dat de mensche alleen zy, **Heb. 13. 3.** Het houwelyk is eerlyk onder allen, onde het bedde onbevlekt.

c. Vr. **Om wat redenen moet men desen staet voor eerlyk, nuttig en noodig agten?**

Ant. **Om dese redenen** : [1.] **De Insteller is God de Vader** / in het Paradijs in de staet der heilighent / **Gen. 2. 21.** De Heere God boude de ribbe, die hy van Adam genomen hadde tot een Vrouw, ende hy bragtse tot Adam, **Matt. 19. 6.** [2.] **Jesús Christus is** door middel van verscheyde houwelyken der Dooz-ouders / eyndelyk in de wereld gekomen wt een Maegt, **Esa. 7. 14.** Siet een Maegt sal swanger worden, ende sy sal een Sone baren, **Mat. 1. 20.** [3.] **De geestelyke gemeenschap tusschen ons en tusschen Jesum Christum** / word daer by vergeleken / **Eph. 5. 32.** Dese verborgentheid is groot, dog ik segge dit, siende op Christum, ende op de Gemeine, **Matth. 22. 2/11.** [4.] **Het is een remedie tegen onreynne begeerlykheden** / ende een middel tot een vermakelyk en troostelyk leven / **1 Cor. 7. 2.** Om der hoererye wille, sal een yegelyk man sijn eigen wijf hebben, ende een iegelyk wijf sal haren eigen man hebben, **Erel. 4. 9/10/12.**

b. Vr. **Is het genoeg als men maer een Partuer heeft getrouwt?**

Ant **Neen** / maer een geloovige moet agt geven dat hy wel trouwe / **1 Cor. 7. 39.** Alleenlyk in den Heere, **Gen. 6. 1/2.**

c. Vr. **Waer op moeten de Christenen dan agt slaen / als sy gesint zijn ten houwelyk te komen?**

Ant. **Men moet agt geven op dese dingen** :

[1.] **Op Geslagte**, op dat men niemand en trouwe / die te na in bloed bestaet / **Lev. 18. 16.** Gy sult de schaemte der Huis-vrouwe uwes Broeders niet ontdekken, **herg 8. Amos 2. 7. Lev. 20. 11.**

[2.] **Op Religie**, soo dat men niet en trouwe aen personen van een

een andere Godsdienst / Deut. 7. 3. Gy en sult u niet vermaegschappen, 2 Coz. 6. 14. En trekt niet een ander jok aen met de ongeloofige, Est. 9. 2.

[3.] Op Godvreesentheid: want deselvige Religie te belijden is niet genoeg / maer men moet wt sien na personen / die den Heere vreesen / 1 Coz. 7. 39. Datse trouwen, maer alleenlijk in den Heere, Gen. 6. 1/2/3. Prov. 31. 30.

[4.] Op opvoedinge, deugden der zielen, en staet: Want de deugden der ziele zijn de beste: een gelijkheyd in staet, geeft het soetste huis-houden. Ps. 19. 14. Huis, en goed is een erffenisse van de Vaders, maer een verstandige Vrouwe is van den Heere, Prov. 31. 30. c. Vr. Wat sal men doen om sig selven te versekeren van de nature en aerd der gene die men tot een Partuer soekt te bekomen?

Ant. Men sal dese middelen gebruiken:

[1.] Men moet vernemen wat naein de persoon heeft onder de vrome: hoedanig de wttwendige sprake, kleedinge, en omgang zy: Als ook met wat geselschap die persoon meest om-gaet / Prov. 10. vers 17. De gedagtenisse des rechtveerdigen sal tot zegeninge zijn, Esa. 3. 9. Prov. 13. 20. Die met de wijse omgaet, sal wijs worden: maer die der sotten met-geselle is, sal verbroken worden.

[2.] Men moet sig beraden met vrome en vertrouwde lieden / met ouders en vzienden / etc. Ruth. 3. 1. Naomi seide tot Ruth, en soude ik u geen ruste soeken dat het u wel ga? Gen. 24. 48/49.

[3.] Men moet dooz wttwendigheden in schoonheyt sig niet laten in-nemen / eer men weet hoe de staet der ziele zy in dat schoone lichaem / Prov. 31. 20. De bevalligheid is bedrog, en de schoonheid is ydelheid, Gen. 6. 1. 2/3. De Sonen Gods sagen dat de dogteren der menschen schoon waren.

[4.] Men moet den Heere ernstig bidden / dat hy hier in een genadig Leydsman wil wesen / Gen. 24. 12. Heere God, mijnes Heeren Abrahams, doetse my dog heden ontmoeten, ende doet weldadigheid by mijnen Heer, Prov. 19. 4.

b. Vr. Zijn de jonge lieden in het soeken van een Partuer haer enge meester en boogt?

Ant. Gantsch niet / maer de authoriteyt van de Ouders / ofte van die gene welke de Ouders in haer plaetse hebben gesteld / moet hier in groot-agtinge komen / Jer. 29. 6. Nemet wijven voor uwe sonen, ende geeft uwe dogteren aen mannen, Deut. 7. 3. Gy en sult uwe dogteren niet geven aen hare sonen, Gen. 29. 19.

b. Vr. Waer in leyd de eerste band des houwelyks?

Ant. In het onderlinge wederzyds verloven, waer dooz de een sig aen den anderen verbind met eene heilige belofte / Luc. 1. 27

Maria was een Maget die aen Joseph ondertrouwt was, *Gen. 19. 14.*
Deut. 22. 24.

c. Vr. *Mag men soo een belofte wel verhoeken?*

Ant. *Als soo een belofte absoluut sonder conditie is gedaen / ende als niet tusschen beyde komt / 't welk magtig is het houwelijck / volgens Gods Wet te hinderen / soo mag die belofte niet verbreeken worden: want soedanige macht de v. Schryfature aen als man en vrouw, Deut. 22. 24. Die by een ondertrouwde maegt legt, heeft sijnes naesten wijf vernedert, Matt. 1. 20. Ps. 15. 4.*

a. Vr. *Mag men wel een byloft houden?*

Ant. *Ja / Joh. 2. 2. Jesus was ook genood ende zijne discipelen tot de bruyloft, Gen. 29. 22. Matt. 22. 3.*

b. Vr. *Mach men op den dag des Bylofts wel vrolijk wesen?*

Ant. *Ja / als alles in matigheit sonder ergernisse / of sondige vleeschelijkheden toe-gaet / Matt. 9. 15. Konnen ook de Bruiloftskinderen treuren wanneer de Bruidegom by haer is? Esa. 62. 5. Gelijk de Bruidegom vrolijk is over een bruid, also sal onse God vrolijk zijn over u, Jer. 33. 11.*

c. Vr. *Wanneer word de mate te buuten gegaen?*

Ant. *Dit geschied als dese dingen voor-vallen:*

[1.] *Als men vrolijke byloften houd in droeve tijden van Land of Kerke / ja dat men selfs op Bid-dagen wil vrolijk wesen / Esa. 22. vs. 12. God roept t ot geweene, ende tot rouw-klage, ende kaelheid ende tot omgordinge eener sak, vers 13. Maer siet, daer is vreugde ende blijdschap met runderen te dooden, Joel. 2. 16.*

[2.] *Als men het vermaek maer stelt in eten en dincen / in danssen en spzingen / etc. Amos 6. 6. Gy eet de lammeren van de kudde, ende de kalveren uit het midden van den mest-stal, gy drinkt den wijn uit de schalen, ende en bekommert u niet met de verbrekinge Josephs, Esa. 5. 12.*

[3.] *Als men tot overdadigheit en dzonkerijen en brasserijen wpt-valt / Luc. 21. 34. Siet toe dat u herte niet t'eeniger tijd beswaert en worde met dronkenschap en gulsigheid, 1. Pet. 3. 4.*

[4.] *Als men veel verquist voor de byloft / en dat men niets bysonders overig heeft voor arme lieden / Luc. 16. 21. Lazarus begeerde verzadigt te worden met de kruymkens die van den rijken mans tafel vielen, Math. 8. 13.*

[5.] *Als men in de Byloft-breugde gantsech sozgelooft is / evert of dat een tijd was / dat het soo nauw niet stond / hoe men het maekt / Jude vers 12. Dese voeden haer sonder vreesse, Amos 6. 1. Wee den gerusten te Zion, vs. 5. Die op het geklank der luite quinkeleren, vers 6. Ende sig niet en bekommeren met de verbrekinge Josephs.*

c. Vr.

c. Vr. Hoe moeten sig man en vrouw nu getrouwt zijnde / te samen dzagen ?

Ant. De gemeyne pligten die man en vrouw te samen staen waer te nemen / zijn dese navolgende :

[1.] Sy moeten te samen wonen / ende gemeynschap van huis, tafel, ende bed gebruiken / Gen. 2. 24. Daerom sal de man zijn vader en moeder verlaten, ende zijn wijfaenhangen, ende sy twee sullen tot een vleesch zijn, Matth. 19. 5. Ps. 45. 11.

[2.] Sy mogen malkanderen niet verlaten in een verbzekinge van den Houtwelijks band / t en zy om overspel / Mal. 2. 16. De Heere God Israëls seid, dat hy het verlaten haet, Mat. 19. 4/ 5/ 6. 1 Coz. 7. 10. Den getrouden gebiede, niet ik, maer de Heere, dat het wijf van den man niet en scheide.

[3.] Sy moeten het houtwelijk eerlijk houden / sonder sig in onrennighepd te verloopen / Heb. 13. 4. Het is een onbevlekt bedde, Job. 6. 20/ 31/ 32.

[4.] Sy moeten een sonderlinge liefde tot malkanderen hebben / Cit. 2. 4. Dat de jonge vrouwen leeren, haer mannen lief te hebben, Cant. 2. 6. Eph. 5. 25. Gy mannen, hebt uwe eigene vrouwen lief.

[5.] Sy moeten weder-zijds met malkanders zwakheden gedult hebben / en daer in malkanderen vrede-lievend' te gemoet komen / Gal. 6. 2. Draegt malkanders lasten, Eccl. 4. 9/ 10.

[6.] Sy moeten malkanders welstand / na ziele en lichaem, in eer / staet / middelen / vzienden / etc. opregtelijk helpen bezozderen / 1 Coz. 7. 17. Wat weet gy wijf of gy den man sult zalig maken ? of wat weet gy man, of gy het wijf sult zalig maken ? Eph. 5. 19. Niemand heeft oit zijn eigen vleesch gehaet, maer hy voed het, ende onderhoud het, Gen. 2. 18.

b. Vr. Mogen de getrouwde de t'samen-woninge van het huys naer-laten ?

Ant. Dit kan somtijds geschieden by vooz-bal van koophandel / van oorlog / ofte van andere gelegentheden / waer door de man eenigen tijd buytens huys sig onthoud / Num. 22. 26/ 27. Ruben en Gad lieten hare wijven en kinderen in de steden van Gilead, 2 Sam. 11. vs. 26. Exod. 18. vs. 2.

c. Vr. Wanneer moeten de getrouwde sig onthouden van de onderlinge gemeynschap des beds ?

Antw. By dese twee vooz-ballen :

[1.] Zoo lange als het der vzoitwen gaet na hare wijse / Lev. 18. 19. Ook en sult gy tot de vrouwe, in de af-sonderinge van hare onreinighepd niet naderen, Ezech. 20. 10.

[2.] Wanneer het tijden zijn van sonderlinge vzoefhepd / 1 Coz. 7.

7.5. En ontrekt u malkanderen niet, 't en zy dan met beider toefte-
minge voor eenen tijd, op dat gy u tot vasten en bidden meugt ver-
ledigen, 2 Sam. 11. 11. Joël. 2. 16.

c. Vr. Wat pligten heeft de man tegen zijn vrou waer te nemen?

Ant. De pligten des mans zijn dese:

(1.) De man moet zijn vrouwe houden in liefde en eere / als syn mede-helft / en soo in vriendelykheyd deselve handelen / Eph. 5. 28. De mannen zijn schuldig haer eige vrouwen lief te hebben als haer eige lichaem, Col. 3. 19. 1 Pet. 3. 7.

(2.) Hy moet syn respect en aensienlykheyd bewaren / dat hy se-
ve als het Hooft der vrouwe / 1 Coz. 11. 3. De man is het Hooft der
vrouwe, 1 Coz. 14. 35.

(3.) Hy moet de vrou in alles na vermogen wel versorgen van
't geen tot onderhoud des huisgesins noodig is / 1 Tim. 5. 8. Indien
iemand de zijne, en insonderheid zijne huis-genoten niet en versorgt,
die heeft het geloove verslaekt, Eph. 5. 29. Want niemand heeft oyt
zijn eigen vleesch gehaet, maer hy voed en onderhoud het.

(4.) Hy moet op de manieren van syn vrouwe agt nemen / ende
maken dat dooz syn exempel / en goede huys vyzze / de vrouwe tot
goede wandel werde geleyd / 1 Tim. 3. 4. Die zijn eigen huis wel re-
geert, 1 Pet. 3. 7.

b. Vr. Wat moet een vrouwe doen ontrent haer man?

Ant. De vrouwe moet dese bysondere pligten waernemen:

(1.) De vrouwe moet den man onderdanig / en gehoozsaem
zyn / Eph. 5. 22. Gy vrouwen, weest uwe eige mannen onderdanig
gelijk den Heere, Col. 3. 18.

(2.) Sy moet het soo maken / datse de man tot eere zy / en het
huisgesin tot voordeel / Prov. 12. 4. Een klokke vrouwe is een kroo-
ne haren Heere, Prov. 31. 10 / 11 / 12.

(3.) Sy moet haer man ontsien als haer Hooft / en daerom
moetse sorgvuldiglyk toesien datse haer man niet en vertoone /
Eph. 5. 33. De vrouwe sie datse de man vreesse, 1 Pet. 3. 2.

(4.) Sy moet haer in alles soo soeken aen te stellen / dat de man
een groote welgeballigheid en vergenueginge in haer vinde / Prov.
5. vs. 19. Zijt een seer liefelijke Hinde, een aengenaem Steen-geitje,
Ps. 45. 12.

a. Vr. Hoe moet dan het gantsche Houwelijck worden beleeft?

Ant. Alsoo / dat het een heylige afbeeldinge zy van het weestelij-
ke Houwelijck tusschen Christum / en tusschen sijne Kerke / soo op de
wereld / als insonderheid hier namaels in den Hemel / Eph. 5. 32.
Ik segge dit, siende op Christum, ende op de Gemeente, Waf. 2.
vers. 19 / 20. Ezech. 16. 8.

Middag-gefang op de vijfthiende Dag van de Maend.

Stemme : Van den Lof-fang Marie.

1. D ie lust heeft tot den trou	3. Wilt gy een soete min /
Om soo der menschen bou	Verfaekt u eygen sin /
Vangtbaerlyk voort te setten :	Leert dooz u ving'ren kijken :
Die soeke geen Pariuet /	Maekt van een pluim geen pond
Ma dzisten der nauw /	Bewaert voor al u mond /
Maer na Gods heyl'ge wetten.	Dan sal de twist wel wijken.
2. L et op Geslag' / en aert /	4. V ersozgt te saem het huys
Eer gy met yemand vaert /	Leest eerlyk en kuytsch ; (den
Let meest op 't dengsaem leben	Draegt t' saem malkanders lij-
Want se haonheid / goed / en staert	Doed liefde eer en trouw /
Zijn in sig selfs niet quaet /	Soo hebt op noyt berouw /
Maer konnen 't heil niet geben.	Dan uwe Byvloests tijden.

Van het Leven in het Huisgesin.

De sefthiende Dag.

a. Vr. Moeten de getrouwde lieden alleen op malkanderen agt nemen?

Ant. Sy moeten haer leven ook aenstellen om het huys gesin wel te regeeren / Ps. 68. 7. God set de eensame in een Huisgesin, 1 Tim. 3. v. 4/5. Die zijn Huisgesin wel regeert, Gen. 18. 19.

b. Vr. Waer op hebben dan getrouwde lieden agt te geben ?

Ant. Op haer kinderen, ende op de dienst-boden die sy in huys hebben / Psal. 101. 2. Ik sal verstandelyk handelen in den opregten weg, wanneer sult gy tot my komen ? Ik sal in het midden mijnes huis wandelen in oprigtigheid mijnes herten, Act. 10. 2. Joh. 4. 53.

a. Vr. Wat moeten de Ouders doen ontrant haer kinderen ?

Ant. Sy moeten dese drie dingen doen :

(1) Sy moeten haer kinderen opvoeden tot het tydelijk leben / 1 Tim. 5. 10. Soo sy kinderen opgevoed heeft, Ruth. 4. 11.

(2) Sy moeten haer van de behoeften des lichaems versozgen tot het burgerlyke leben / en maken na vermogen / datse wel aen de kost konnen komen / 1 Tim. 5. 8. Indien yemand de zijne, dog inzonderheid zijn huisgenoten niet en versozgt, die heeft het geloove verlooehent, 2 Cor. 12. 14. De ouders vergaderen schatten voor de kinderen.

(3.) Sy moeten hare kinderen opvoeden in de breesse des Heeren tot het geestelyke leven, Eph. 6. 4. Voedsse op in de leeringen en vermaningen des Heeren, Deut. 6. 6/7.

b. Vra. Wat sozge moeten de ouders draegen ten opsigte van het tydelijke leven ?

Ant. Soo haest als de kinderkens geboren zijn / moet sozge ge-
dragen worden / datse / is het mogelijk / met ege maeders borsten
gevoed werden / Gen. 21. 7. Sara heeft haer soon gevoogt, Psal. 22.
vs. 10. Gy hebt my doen vertrouwen van mijnes moeders borsten
aen, Luc. 11. 27.

b. Vr. Wat sozge moeten de ouders dragen booz de kinderen ten
opfigte van haer burgerlijk leven ?

Ant. Sy moeten dese dingen versozgen :

[1.] Dat haer kinderen van goed deksel en voedsel worden versoz-
gen / Matt. 7. 9. Wat meniche is'er onder u, soo zijn soon hem bid
om brood, die hem een steen sal geven ? Gen. 27. 15.

[2.] Dat de kinderen in een eerlijck ambagt of andere beroeping-
worden gedessent / om eerlijck daer na haer brood te konnen eten /
Prov. 22. 6. Leert den jongen de eerste beginselen, na den eisch zijnes
wegs, als hy ook oud sal geworden zijn, en sal hy daer van niet af-
wijken, Prov. 20. 11.

[3.] Ouders moeten sozge dragen / dat haer kinderen by geschik-
te Meesters wonen / op datse ook goede bozgerlijke maniere mo-
gen leeren / Prov. 29. 15. Een kind dat sig selven gelaten is, beschaemt
zijn Moeder, Lev. 19. 32. Luc. 14. 8.

[4.] Sy moeten haer versozgen van een goed huuswelyck / Jer.
29. 6. Nemet wijven voor uwe sonen, ende gevet uwe dogteren aen
mannen, segt de Heere, 1 Cor. 7. verss. 26 / 38 / 38. Datse trouwen
alleenlyck in den Heere.

c. Vr. Wat moeten de ouders doen ten opfigte van het geestelyck
leven der kinderen ?

Ant. Sy moeten dese dingen doen :

[1.] Terstont moetense hare kinderkens den Heere heiligen en
opdragen dooz gebeden / en insonderheid dooz den Helligen Doop /
Act. 16. 33. De Stok waerder wierde gedoopt, ende alle de zijne,
Gen. 17. 20. Ps 22. 11. Van den buik mijns moeders aen zyt gy
mijn God.

[2.] Van jongs af moeten de ouders alle middelen aentwenden /
om de kinderkens de vrees des Heeren in te scherpen dooz Gebe-
den / Hugs Catechisatien / Kerk-gang / etc. Eph. 6. 4. Voedsel op in
de leeringe en vermaningen des Heeren, Deut. 6. 7. Gy sult mijne
wetten uwe kinderen in-scherpen, ende daer van spreken, als gy in
uwen huise sit, ende als gy op den weg gaet, ende als gy neder legt,
ende als gy opstaet.

c. Vr. Hebben de ouders grote redenen hier toe ?

Ant. Ja / welke dese zijn :

[1.] Godsalige kinderen brengen de ouders groote blydschap
aen /

men/ **Prov.** 10. 1. Een wijze Sonc verblijd de Vader, **Prov.** 23. 25. Laet uwe vader sig verblijden, ook uwe moeder.

[2.] Hier dooꝛ is het tijdelijke leven der kinderen by alle boozbal gezeget/ **1 Tim.** 4. 8. De godsaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen ende des toekomende levens, **Ps.** 128. 1.

[3.] Gods eere word hier dooꝛ grootelijks bevoordert/ **Ps.** 22. **vs.** 3. 1. Het zaed sal hem dienen, **Esa.** 38. 18/19. **Ps.** 8. 3. Uit den mond der kinderkes, ende der zuigelingen hebt gy sterkte gegrondvest.

c. Vr. Wat moeten de ouders doen/ om hare kinderen de vreesse des Heeren in te planten?

Ant. De ouders moeten dese middelen gebruiken:

(1.) Van jongs af moetense met de kinderkes van God/ van den Hemel en van de Helle dikwils spreken **Prov.** 4. 3. Ik was mijns vaders soon, teder, **vs.** 4. Ende hy leerde my, **2 Tim.** 1. 5. **2 Tim.** 3. **vs.** 15. **Deut.** 6. 7. Gy sult daer van spreken als gy in u huis sit.

[2.] Men moet de kinderkes bestraffen en straffen als se quaet doen/ **Prov.** 6. 23. De bestraffingen der tugt zijn de weg ten leven, **Prov.** 23. 13/14. Gy sult hem met de roede slaen, ende zijn ziele van de Helle redden.

(3.) De ouders moeten selve met een goet exempel van leven haer kinderkes booz-gaen/ **Ps.** 101. 2. Ik sal verstandelijk handelen in den opregten weg; Ik sal in het midden mijnes huis wandelen in opregtigheid mijnes herten, **Jos.** 24. 15. My aengaende, ende mijn huis, wy sullen God dienen.

c. Vr. Wat pligten moeten de kinderen aen hare ouders besorgen?

Antw. De pligten van de kinderen aen hare ouders zijn dese nabeggende?

(1.) Sy moeten eerbiedigheid bewijzen aen hare ouders/ **Exod.** 20. 12. Eert uwen vader en uwen moeder, **Lev.** 19. 3.

(2.) Sy moeten hare ouders gehoorzaam wesen/ **Eph.** 6. 1. Gy kinderen zijt uwe ouderen gehoorzaam, **Col.** 3. 20. Gy kinderen zijt uwe ouderen gehoorzaam in alles, want dat is den Heere welbehagelijk.

[3.] Sy moeten aen hare ouders dankbaer zijn/ **1 Tim.** 5. 4. Sy moeten leeren aen de voorouderen wederom vergeldinge te doen, **Gen.** 47. 11/12.

[4.] Sy moeten met hare zwakheden ende gebreken geduld hebben/ **Prov.** 23. 22. En veragt uwe moeder niet allse oud geworden is, **Gen.** 9. 22.

b. Vra. Wat pligten vereyscht de eerbiedigheid der kinderen aen de ouders?

Ant. Dese navolgende:

(1.) Als de ouders tot haer ſpreken / ſoo moeten de kinderen dit verbiedig aenhooren / ſonder in haer woorden te vallen / ofte haer tegen te ſpreken / Job 29. 21. Sy hoorden my toe, ende wigteden, ende ſwegen op mijn raed, Gen. 49. 2. Hoort, gy Sonen Jacobs, hoort na Iſrael uwen Vader.

(2.) Als de kinderen tot de ouders ſpreken / ſoo moeten ſy haer eyge naem niet gebruiken / maer de naem van Vader, Moeder, ende ſy moeten haer koztelijck / beleefdelijck / en nederig aenſpreken / 1 Reg. 2. 20. Begeert, mijn moeder, want ik en ſal u aengeſigte niet afwijſen, 1 Sam. 20. 30.

(3.) Als hy andere van haer ouders word geſproken / ſoo moeten ſy haer eere niet alle mogelijckheid voorſtaen. Het is een grove welijcke ſonde / als de kinderen haer ouders in veragtinge ſacken te brengen / Pſalm. 30. 17. De ooge die den Vader beſpot, of gehoortaemheid van de Moeder veragt, die ſullen de raven der beke uit-picken, Deut. 27. 7. Vervloekt zy die zijnen Vader, of zijne Moeder veragt.

c. Vr. Wat moeten de kinderen doen om hare ouders wel te gehoorſamen?

Ant. De kinderen moeten deſe pligten van gehoorſamenheid nakomen:

(1.) De bevelen van haer ouders moeten ſy gewillig / ſpoedig en getrouwe doen / Pſalm. 2. 1. Mijn Soon ſoo gy mijne geboden by u weg legt, 1 Sam. 17. 17.

(2.) De onderwijſing der ouden moeten ſy vlijtig aennemen / Pſalm. 1. 8. Mijn Sone, hoort de tugt uwes Vaders, ende verlaet de leere uwer Moeder niet, Pſalm. 13. 1. Een wiſe Sone hoort de tugt zijns Vaders.

(3.) De beſtraffingen en kaſtijdingen moeten ſy van haer Ouders lijdſamelijk verdragen / Hebr. 12. 9. Wy hebben de Vaders onſes vleefchs wel tot kaſtijders gehad, en wy onſigenſe, Pſalm. 29. 17.

c. Vr. Wat moeten de kinderen doen om haer Ouders dankbaer te zijn?

Antw. De kinderen moeten deſe pligten van dankbaerheid aen haer Ouders onderhouden:

(1.) Sy moeten haer tot vreugde zijn / ende geen oorſake van droefheid haer geven Pſalm. 15. 20. Een wiſe Sone ſal de Vader verblijden, Gen. 44. 30 / 31 / 32 / 33.

[2.] Sy moeten aen haer Ouders een weder-vergelding doen / haer helpen en onderſtand bewijſen in alles daer ſy konnen / 1 Sam. 22. 3 / 4. David ſeide laet dog mijn vader en mijn moeder by u liden uitgaen, tot dat ik wets wat God my doen ſal, Ruth 2. 18. Job. 19. 27.

[3.] Sy moeten zorgen dragen dat haer Ouders gestorven zijnde eerlijk werden begraven / en dat na haer dood haer goeden naem niet werde onteert : Zonder schulden / de kinderen moeten deselve na alle billijkheid en mogelijkheid betalen / Gen. 25 9. Isaac en Ismaël begroeven haren Vaer Abraham in de spelonke van Machpela, Gen. 35. 22.

a. Vr. Hoe moeten die gene / dewelke Diensthoden onder haer hebben / met deselve leven ?

Ant. Sy hebben dese pligten waer te nemen ;

[1.] Sy moeten haer geven goede mogelijke, en redelijke geboden en bevelen / Lev. 25 43. Gy en sult geen heerschappye over hen hebben met wreedheid, Eph. 6. 9. Na-latende de dreiging, Erod.

1. 13/14.

[2.] Sy moeten hare Diensthoden bestraffen en straffen als sy misdoen / 2 Kieg. 5 26. Eliza seide tot Gehazi, was het tijd om dat silver te nemen, ende om kleederen te nemen ? Prov. 29. 9.

[3.] Sy moeten in haer zwakheden / ende in haer siekten / haer behulpzaam wesen / Matt. 8 6 De Hooft-man bad Iesum, seggende, Heere mijn Knecht ligt te huis lydende groote pijn, 1 Sam. 30. vs. 13.

[4.] Sy moeten goede zorgen dragen voor haer zielen / en voor haer zaligheid / en daerom moeten haer Diensthoden niet alleenlijk te huns onderwijzen in de Religie, maer sy moeten ook haer den Sabbath wel laten onderhouden door den openbaren Godsdienst / en door andere huns pligten / Deut. 5. 14. De sevende Dag is de Sabbath des Heeren uwes Gods, dan en sult gy geen werk doen, gy nog u Sone, nog u Dogter, nog u Dienstknecht, nog u Dienstmaegt, nog u Osse, nog u Ezel, nog eenig van u Vee, nog u Vremdeling die in uwe poorten is, op dat uwe Dienst-knecht ende uwe Dienst-maegt ruste gelijk als gy, Act. 10. 33.

b. Vr. Maer hoe sullen de Meesters en Vrouwen haer Diensthoden tot dese pligten konnen op het bequaemste aenleyden ?

Ant. Hier toe moeten sy dese middelen gebruiken :

[1.] Sy moeten trachten datse de vrome Diensthoden in haer huis hebben Ps. 101. 6. Die in den opregten weg wandelt, sal mijn dienen, Act. 10. 7. Cornelius riep eenen godsaligen Krijgs-knecht.

[2.] Sy moeten alle billijkheid ontrent haer plegen in de beloning die sy haer schuldigh zijn / ende in een soete Christelijke handeling. Prov. 31. 15. Sy geeft haren huise spijs, ende hare Dienstmaegden het bescheiden deel, Prov. 27. 27. Gy sult genoegsaemheid van geitenmelk hebben tot uwe spijs, tot spijs van u huis, ende leeftogt uwer Maegden.

(3.) De Meesters en Vrouwen moeten met een goet exempel van leven haer vooz-gaen / ende daer dooz daer auctoriteit en aenschijfheid vooz haer dienst-boden wel bewaren / *Prov. 29. 21.* Als men zijnen knegt van jongs op weeldig houd, hy sal in het laetste eenen sone willen zijn, *Prov. 30. 22.*

a. Vra. Waerom moeten de Heeren en Vrouwen dit so besozgen?

Ant. Om datse rekenschap daer van vooz God sullen moeten aen-
ken / *Col. 4. 1.* Gy Heeren doet uwe dienstknegten regt, ende gelijk, wetende dat gy ook een Heere hebt in den Hemel, *Eph. 6. 9.* Als die wetet, dat ook u selfs Heere in de Hemelen is, en dat geen aenneminge des persoons by hem is,

b. Vr. Kan het wel bestaen met een Chyften geloove / dat 'er dienstbare zyn?

Ant. Ja: *1 Coz. 7. 21.* Zijt gy een dienstknegt, zijnde geroepen, laet u dat niet bekommeren, *Gal. 3. 28.* In Christo is geen onderscheid tusschen dienstbare en vrye, *1 Tim. 6. 2.*

c. Vr. Wat moeten de dienstbare doen om een Chyftelijk leven te leyden?

Antw. De dienstbare moeten dese pligten tegen haer Heeren en Vrouwen waarnemen:

(1.) Sy moeten haer onderdanig wesen met vreesse en ontsag
Pet. 2. 18. Gy huis-knegten, zijt met alle vreesse onderdanig uwen Heeren, *Eph. 6. 5.*

(2.) Sy moeten haer alle respect ende eerbiedigheid betuyfen /
1 Tim. 6. 2. Die geloovige Heere hebben en sullense niet veragten,
2 Reg. 2. 16.

[3.] Sy moeten haer gehoozsaem wesen met een haerdig en bereydwillich herte / *Ephes. 6. 5.* Gy dienstknegten zijt gehoorzaam uwen Heere na den vleesche, *Col. 3. 22.* Gy dienstknegten, zijt gehoorzaam uwen Heeren na den vleesche, niet met oogen-dienst als menschen behagers, maer met eenvoudigheid des herten, vreesfende God, *Tit. 2. 9.*

(4.) Sy moeten seer getrouw zyn in woorden ende in werken / vooz het huys-gezin van haer Heeren en Vrouwen / *Tit. 2. v. 10.* Den dienstknegten vermaend, dat sy haer eigene Heeren sullen onderdanig zyn, niet ontreckende, maer datse alle goede trouwe bewijsen, *Prov. 11. 13.* *Gen 31. 38/ 39.*

b. Vra. Waerom behooren de dienstbare dese pligten wel waer te nemen?

Ant. Om dese beweeg-redenen: (1.) Hier dooz doense den Heere Chysto een grooten dienst / *Tit. 2. 10.* Sy vercierden de leere onses Saligmakers, *Col. 3. 23.* Sy dienen den Heere, (2.) Hier op sal

sal haer genaden-loon sekerlyk volgen/ Col. 3. 24. Wetende, dat gy van den Heere sult ontfangen de vergeldinge der criffenisse, Eph. 6. 7. Wetende, dat so wat goet een iegelyk gedaen sal hebben, hy dat selve van den Heere sal ontfangen, het zy dienstknegt, het zy vrye.

Middag-gefang op de seltthiende Dag van de Maend.

Stemme: Van den lof-sang Marie.

1. Indien gy kinders teeld / Maekt dat Gods V. beeld Van jongs af haer verciere : Leyd yder tot zijn werk / Maekt van u huys een sterk ; Wilt Sabbath-dagen byere.	3. Gy kind'ren volgt de leer Van vader / en geeft eer Wen moeder : weest geduldig / Als sy zijn oud en zwak / Geest haer dan wat gemak : Denkt dat gy dat zyt schuldig.
2. Soekt voor u Huys gesin Geen boden om gewin Maer die den Heere breefen : Maekt dat u knegt en kind / U hepliglyk bemind / Dan sult gy zalig wesen.	4. Gy dienstboden weest trouw/ Gehoorzaemt Heer en Vrouwe/ Wilt nimmer tegen-streven : Bewaert u hand en mond / Op dat gy Gods Verbond / Ook zalig moogt beleven.

Het Leven in de Christelijke Liefde.

De seventhiende Dag.

b. Vr. Hebben wy dan onse pligten voldaeu als wy op onse huisgenoten alleen agt geben ?

Ant. Neen/ maer wy moeten ook onse Christelijke pligten waernemen ontrent alle menschen / daer wy mede om-gaen/ 1 Thess. 5.

vs. 14. Wy bidden u, Broeders, vermaend de ongeleerde, vertroost de kleinmoedige, ondersteunt de swacke, zyt langmoedig tegen alle, Gen. 4 9. Heb. 3. 12/ 13.

a. Vr. Wat pligten moet men ontrent andere menschen waernemen ?

Ant. De Hoofst-plicht is de liefde / Matt. 22. 39. Gy sult uwen naesten lief hebben als u selven, Rom. 13. 10. Matt. 7. 12. Alle het gene gy wilt dat u de menschen doen, doet gy hen ook alsoo.

a. Vr. Tot wie moet dese liefde worden uit-gestrekt ?

Ant. Tot alle menschen / selfs tot onse vyanden / Matt. 5. 44. Hebt uwe vyanden lief, zegentse die u vervloeken, doet wel den genen die u haten, en te bid ook voor die gene die u geweld aen-doen, ende u vervolgen, Luc. 10. 19 27. Act. 17. 26.

c. Vr. Is dese liefde een noodige plicht voor alle Christenen ?

Ant. Het is een seer noodige plicht / t welk blykt uit dese redenen :

[1.] Het is een bewijs / dat wy in den staet der genade/ ende der

zalighend slaen/ 1 Joh. 4. 14. Wy weten dat wy over-gegaen zijn uit den dood in het leven, dewijle wy de Broeders lief hebben, Joh. 13. vs. 35. Hier aen sullen sy weten, dat gy mijne discipelen zijt, soo gy liefde hebt onder malkanderen. (2.) Het is een bewijs dat wy gemeynschap hebben met God de Vader in Christo / 1 Joh. 4. 12. Indien wy malkanderen lief hebben, soo blijft God in ons: ende de liefde Gods is in ons volmaekt, 1 Joh. 4. 7. (3.) Het is een bewijs dat wy God lief hebben/ 1 Joh. 4. 20. Indien yemand seid, ik hebbe God lief, ende haet zijnen broeder, die is een leugenaer, vers 21. (4.) Sonder dese liefde kunnen wy niet zalig worden/ 1 Joh. 3. 14. die zijn broeder niet lief en heeft blijft in de dood, vers 15.

c. Vr. Wat werkinge heeft dese Christelijke liefde?

Ant. De werkingen, en pligten van de liefde tot andere menschen zijn dese:

(1.) Voor haer te bidden/ 1 Tim. 2. 1. Ik vermane dan voor alle dingen, dat gedaen worden smeekingen, gebeden, voorbiddingen dankseggingen voor alle menschen. Eph. 6. 18. Met alle biddinge en smeekinge voor alle Heilige.

(2.) Haer te bestraffen/ Lev. 19. 17. Gy sult uwen broeder neerstelijck berispen, 1 Thess. 5. 14.

(3.) Een goet exempel te geven/ Mat. 5. 26. Laet u licht schijnen voor de menschen, 1 Cor. 10. 32. Weest sonder aenstoot te geven.

(4.) Haer bekeeringe te bevoorden / Luc. 22. 32. Als gy eens sult bekeert zijn, soo versterkook uwe Broeder, Heb. 10. 24. Laet ons op malkanderen agt nemen, tot opcherpinge der liefde, ende der goede werken.

(5.) Dreedsaem met haer te leven/ Heb. 12. 14. Jaegt den vrede na met allen, Rom. 12. 18. Indien het mogelijk is, soo veel in u is, houd vrede met alle menschen.

[6] Haer hulpe te bewijzen in haer armoede / 1 Joh. 3. 17. Soo wie nu het goet der werelt heeft, ende siet sijnen broeder gebrek hebben, ende sluit zijn herte toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem, Gal. 6. 10. Doet wel aen een yegeijck, maer meest aen de Huisgenoten des geloofs.

a. Vr. Moet men ook voor alle menschen bidden?

Ant. In 't gemeyn / ja selfs voor onse vyanden / Mat. 5. 44. Bid voor die gene die u geweld doen, ende die u vervolgen, 1 Tim. 2. vs. 1. Act. 7. 60. Heere rekend haer dit niet toe.

c. Vr. Waerom moeten wy voor onse vyanden bidden?

Ant. Om dese redenen: [1.] Dit is een bewijs dat wy geen waekgierig herte voeden / Rom. 12. 19. En wreekt u selven niet, bewiade, Levit. 19. 17/ 18. [2.] Dit is het middel om ons te

bescheren van de vergevinge onser sonden / **Matt. 6. 12** Vergeeft ons onse schulden, als wy vergeven onse schuldenaren, **verff. 13/ 14.** [3.] Hier door doen wy al het onse voor hare saligheid / **Luc. 23. 34.** Iesus seide, Vader vergeeft het haer. **Aet. 7. 60.** [4.] Dit is een eugen vuzat van het **Chzistendom** boven de natuerelijke liefde der **Hedenen** / **Mat. 5. 46.** Indien gy lief hebt die u lief hebben, wat loon hebt gy, doen ook niet de **Tollenaers** alsoo? **Rom. 12. 20/ 21.** Word van 't quaet niet overwonnen, maer overwint het quaet door het goed.

b. Vr. **Diens werk is het / andere menschen over haer sonden te bestraffen?**

Ant. Dit is wel meest het werk van die gene / dewelke over andere zijn gesteld: nochtans is dit ook het werk van alle **Chzistenen** in 't gemeen / **Gal. 6. 1.** Broeders, indien ook een mensche overvallen ware door eenige misdaed, gy die geestelijk zijt brengt den soodanigen te regte met den geest der sagtmoedigheid, **Leb. 19. 17.** Gy sult uwen naasten neerstelijk berispen, **Cit. 2. 4.**

c. Vr. **Daer door worden sommige menschen verhindert in dese plicht?**

Ant. Dese worden hier door verhindert:

[1.] Men vzeet dat de bestraffingen sal qualijk worden opgenomen: en dat men sijn vrienden tot vyanden sal maken/gelyk het sommigz wel gebeurt / **Gal. 4. 16.** Ben ik dan u vyand geworden, u de waerheid seggende? **Matt. 7. 6.**

[2.] Men vzeet dat men selve dan ook bestraft en ontdekt sal worden in eyge sonden / **Matt. 7. 5.** Werpt eerst den balk uit u eigen ooge, **Gal. 6. 1.**

c. Vr. **Hoe moeten de bestraffinge gedaen worden?**

Ant. Dese conditien moeten in de bestraffinge zijn:

[1.] Der regel van bestraffinge moet genomen worden uit Gods Woord, en **Wet, Col. 3. 16.** Het woord Christi wone rijkelijk onder u in alle wijsheid: leert ende vermaent malkanderen.

[2.] De grond moet sijn / de **broederlijke liefde** in ons/ niets voor hebbende te verbitteren, of te beschamen / maer te verbeteren tot saligheid / **2 Thess. 3. 15.** En houd hem niet als een vyand, maer vermaend hem als een broeder, **Gal. 4. 19.** Mijne kinderkens, die ik wederom soeke te baren, tot dat Christus een gedaente in u krije.

[3.] De maniere moet bestaen in **beweeglijke sagtmoedigheid** / **2 Tim. 2. 25.** Met sagtmoedigheid onderwijsende de gene die tegenstaen, **Gal. 6. 1.** Mijne broeders, indien ook een mensche overvallen ware door eenige misdaed, gy die geestelijk zijt, brengt den soodanigen te regte met den geest der sagtmoedigheid.

[4.] Detijd moet wesen / als de beste gelegenheid is/ om vuzat te

te doen: Daer in dat men met ernst moet aenhouden / tot dat men de vuzgt verneemt / 1 Sam. 25. 37. Doe de wijn van Nabal geweken was, doe gaf hem zijne huisvrouw dese woorden te kennen, 2 Tim. 4. 2.

a. Vr. Hoe moeten soodanige bestraffingen opgenomen worden?

Ant. Men moetse wel opnemen / ende met een nederige ziele het leven daer na verbeteren: Ps. 141. 5. De regtveerdige sla my, het sal weldadigheid zijn, Prov. 12. 1. Wie de tugt lief heeft, die heeft de wetenschap lief: maer wie de bestraffing haet, is onvernuftig, Heb. 13. 22.

a. Vr. Is het ook een noodige pligt / dat men de bekeeringe van andere behertige?

Ant. Ja: Jac. 4. 20. Die een fondaer van de dwalinge zijns wegs bekeert, die sal een ziele behouden van de dood, Jude vers 23. Behoud andere door vreesse, ende grijptse uit het vyer, Matt. 25. 16.

b. Vr. Hoe sal men de bekeeringe van andere best bezogderen?

Ant. Dooz dese middelen:

(1.) Wy moeten sozge dragen / dat wy selve aen groote sanden niet schuldig staen / Matt. 7. 5. Gy geveinsde, werpt eerst den balk uit u eigen ooge, ende dan sult gy besien om de splinter uit u broeders ooge uit te werpen.

(2.) Wy moeten een gaen ooge hebben / ende een sozgvuldig herte over de handelingen van andere / Heb. 3. 12. Siet toe, Broeders, dat niet in yemand van u en zy een boos en ongeloovig herte, Job. 1. 5.

(3.) Wy moeten met een soete vziendelijshheit met haer om-gaan ende ons wat na haer humeur voegen / soo veel als een goede conscientie lijden kan / 1 Cor. 9. 19. Daer ik van alles vry was, heb ik my allen dienstbaer gemaekt op dat ik'er meer winnen soude, 2 Tim. 2. vers 25.

[4.] Wy moeten haer aenlyden tot de uitwendige pligten van Godsdienst / Esa. 2. 3. Komt laet ons opgaen tot den berg des Heeren.

b. Vr. Wat is onder andere een kragtig middel dooz gemeyne lieden?

Ant. Een goet exempel van leven aen andere te geven / 1 Pet. 3. vers 1. Op dat ook, soo eenige den woorde ongehoorlaem zijn, door den wandel der vrouwen sonder woord mogen gewonnen worden, 1 Pet. 2. 11/12. Op dat in't gene sy qualijk van u spreken als van quaed-doenders, sy uit de goede werken, die sy in u sien, God verheerlijken mogen, Matt. 5. 16.

a. Vr. Wie komt het toe aen andere een goed exempel te geven?

Ant. Dit is de pligt van pder Chzisten; dog insonderhepd moeten dit die gene doen / dewelke in bedieninge / staet / jaren / gaben / etc. meerder sijn als de gemeyne Chzistenen / 1 Tim. 4. vs. 12. Zijt een voor-

voorbeeld den geloovigen in den woerde, in wandel, in liefde, in den geest, in geloove, in reinigheid, 1 **Thess.** 1. 7. Alsoo dat gy voorbeelden geworden zijt alle den geloovigen, 2 **Thess.** 3. 9.

c. Vr. **Mag men dan de goede werken wel doen voor het ooge van menschen?**

Ant. **Mag men de goede werken niet doen / om daer door eere by menschen te bekomen: maer men mag, ja men moet veel goede werken doen / die andere menschen sien / op dat wy haer tot naerholginge bewegen** **Matt.** 5. 26. Laet u licht alsoo schijnen voor de menschen, op dat sy uwe goede werken mogen sien, **Mat.** 6. 1/2. 1 **Pet.** 2. 12. Dat sy de goede werken, die in uzijn, sien.

a. Vr. **Waer voor moet sig dan een Christen sozgbuldiglijk wagen?**

Ant. **Voort het geuen van ergernissen,** 1 **Coz.** 10. 32. Weest sonder aenstoot te geuen, ende den Joden, ende den Grieken, ende de Gemeinten Gods, **Phil.** 1. 10. **Luc.** 17. 1. Wee dien, door welke ergernissen komen.

c. Vr. **Wat lieden zijn het / die sozgbuldig alle ergernissen soeken te vermijden?**

Ant. **De soodanige hebben dese teikenen:**

(1.) **Die selfs de minste sonde om een ander te behagen niet willen doen / maer sig tegen de vriendschap van menschen deruen aenstellen / om der sonde wille /** **Ps.** 119. 115. Wijkt van my gy boosdoenders op dat ik de wegen mijns Gods moge bewaren, **Gal.** 2. 5. Den welken ik niet een ure hebbe geweken door onderwerpingen, op dat de waerheid des Euangeliums by u soude verblijuen.

(2.) **Die ook het goede niet nalaten uit vrees dat daer yemand qualijk van spreken soude /** **Joh.** 9. 28. Sy gaven hem dan scheldwoorden, **vs.** 33. Maer hy seide, indien dese van God niet en ware, hy en soude niet konnen doen, **Matth.** 15. 14. Laetsē varen, sy sijn blinde Leids-lieden der blinde.

(3.) **Die in middelmatige dingen sig ook wat inbinden om der swacken wille /** 1 **Coz.** 8. 13. Indien de spijsē mijnen Broeder ergert, zo en sal ik in der eeuwigheid geen vlees eten, op dat ik mijnen Broeder niet en ergere, 1 **Coz.** 9. 19. Daer ik van allen vry was, heb ik my seluen allen dienstbaer gemaekt, op dat ik'er meer soude winnen.

(4.) **Die op alle tijden, plaetsen, en persoonen soodanige aet geuen / datse onderscheid weten te maken wat yder herdzagen kan in middelmatige dingen /** **Eph.** 5. 15. Siet dan hoe gy voorfigtig wandelt, **Col.** 4. 5. Wandelt met wijsheid by de gene die buiten zijn, den bequamen tijd uit koopende.

b. Vr. **Hoe moet men omgaen met arme en met ellendige Christenen?**

Ant.

Ant. Wy moeten weder na onse gelegenthyd / aen haer dese twee pligten betoiffen:

(1.) Wy moeten haer met woorden vertroosten in een medelijdend herte / en haer goeden raad geben / 1 Thess. 5. 14. vertroost de kleinmoedige, Esai. 40. 1. Troostet mijn volk, spreek na haer herte Jerusalems.

(2.) Wy moeten haer met onse goederen ondersteunen in haeren nood / Eph. 4. 28. Werkende met onse handen, op dat wy hebben mede te deelen den genen die nood heeft, 1 Joh. 3. 17. Soo wie nu het goed der wereld heeft, ende siet sijnen Broeder gebrek hebben, ende sluit sijn herte toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem?

a. Vr. Aen wie moet men aelmoessen geben?

Ant. Aen alle menschen die in nood zijn / dog insonderhend / aen die gene / dewelke met ons in een lichamelijke, burgerlijke, of geestelijke hand verbonden zijn / Gal. 6. 10. Soo dan, terwijl wy tijd hebben, soo laet ons goed doen aen allen, maer meest aen de Huys-genoten des geloofs, 1 Tim. 5. 8. Wie nu de zijne, en bysonderlijk zijne Huis-genoten niet en versorgt, die heeft het geloove verloockent, Matt. 15. 5/6.

c. Vr. Hoe moet men aelmoessen geben?

Ant. De condition zijn dese:

(1.) Ons oogmerk moet wesen Gods gebod hier in na te komen / en sijn eere te bezonderen / sonder op eenige eere by menschen te sien / Prov. 3. 9. Ver-eert den Heere van u goed, Matth. 6. 1. Hebt acht dat gy uwe aelmoessen niet en doet voor de menschen, om van haer gesien te worden.

(2.) Ons herte moet blymoedig zijn in het geben / en moet wy Christelijke liefde goed doen / Rom. 12. 8. Die barmhertigheydt doet in blymoedigheid, 2 Cor. 9. 7. Een yegelijk doe gelijk hy in sijn herte voorneemt, niet uit droefheid, ofte uit nood-dwang; want God heeft een blymoedigen Gever lief.

(3.) De mate moet wesen na den zegen die wy hebben ontfangen / 1 Cor. 16. 2. Vergaderende een schat, na dat men welvaren verkregen heeft, 1 Tim. 6. 7.

(4.) De voorzichtigheid moet dese zijn: dat men geve soo spoedig als men de nood kend; en dat men nogtans sorge draegt / dat de arme niet beschaemt worden gemaakt / nogte gestijft in een quade leven / Prov. 3. 28. Segt niet, gaet henen, en komt weder, morgen sal ik geven, 1 Cor. 11. 22. Veragt gy dan de gemeente Gods, ende beschaemt gy de gene die niet en hebben? 2 Thess. 3. 22.

b. Vr. Waerom moeten wy liberalijk aelmoessen geben?

Ant. De beweeg-redenen die wy daer toe hebben, zijn dese:

(1.) Sou

(1.) Sonder dese liefde tot de arme kunnen wy niet zeker zijn / dat wy God lief hebben / of dat wy recht Godsdienſtig zijn / 1 Joh. 3 17. Soo wie nu het goed der wereld heeft, ende ſiet zynen Broeder gebrek lijdē, ende zyn herte voor hem toefluit, hoe blijft de liefde Gods in hem? Jac. 1. vſ. 27. (2.) God houdt dit als een eere die men hem doet / en Chriſtus rekent dit / als of men het hem ſelve gaf Matth. 25. 46. Ik was naekt, ende gy hebt my gekleed, Job. 19. 17. die ſig den armen ontfermt, leent den Heere, ende hy ſal hem zyne weldaet vergelden. (3.) Een grooten loon is uyt genade bereyd voor die weldadig zijn tegen den arme / Matth. 25. 34. Komt gy gezegende mijns Vaders, be-erſt dat Koninkrijke, Matt. 10. 42. Soo wie een van dese kleine te drinken geeft, alleenlijk eenen beker kout waters, in de name eens discipels, voorwaer ſegge ik u, hy en ſal ſijnen loon geefins verlieſen.

Middag-geſang op de ſeventhiende Dag van de Maent.

Stemme: Pſ 65. Men looft u Heer, &c.

1. **D**E Chriſten-pligt ons voor-geſchreuen
Is liefd' tot groot en klein /
Daer onder wy als Broeders leven ;

In liefd' tot yder een :

Ik mag mijn vyand ſelfs niet haten /

Schoon hy ſig van my weert /

En van my ſchandelyk gae praten /

Of ik ben nog niet bekeert.

2. Ik wil bidden voor alle menſchen /

Ik gun aen niemand quaed ;

Ook voor die my het quade wenschen

Weg ik mijn hulp en raed :

Indien ik ergens ſie gebreken

Ik maek my ſtrak gereed /

Om haer daer ober aen te ſpreken /

Tot dat die haer zyn leed.

3. Ik gun mijn Buerman ook zyn neering

Tot aemwaſch van zyn ſtaet ;

De nijd en brenge my noyt tot teering /

Als 't andere wel gaet.

Ik help ook and're van mijn goed'ren /

Ik gee aen Arme brood :

Ik ben voor treurige gemoed'ren /

Tot trooſt in al haer noed.

Het Leven in Vrede.

De agthiende Dag.

a. Vr. Hoedanig moet onsen omgang wesen met alle menschen in 't gemeyn?

Ant. Vreedsaem en minnelijk / Rom. 12. 18. Indien het mogelijk is, soo vele in u is, houd vrede met alle menschen, Heb. 12. 14. Jaegt den vrede na met allen, ende de heiligmakinge, sonder de welke niemand God sien en sal, Matth. 5. 6.

b. Vr. Wat moet men doen om vrede te houden met menschen?

Antw. Wy moeten in 't gemeyn dese middelen waer-nemen:

[1.] Wy moeten selve vreedsaem wesen / Matth. 5. 9. Zalig zijn de vreedsame, Luc. 10. 6.

[2.] Wy moeten na vermogen de vrede soeken te bekomen / ende daer toe alle middelen / aenwenden / Heb. 12. 14. Jaegt den vrede na met allen, Rom. 12. 18. Soo vele het mogelijk is, soo vele in u is, houd vrede met alle menschen.

[3.] Wy moeten God daerom bidden / want de Heere is een geber van vrede / Esai. 25. 7. Ik sceppe den vrede, Joh. 14. 27. Vrede late ik u, mijne vrede geve ik u.

c. Vr. Doo? wat bysondere deugden kan men de vrede met menschen belevē?

Ant. Doo? dese vier bysondere deugden:

[1.] Doo? een Christelijke bescheidenheit, redelijkheid, en seggelykheid in alle onse handelingen / Phil. 4. 5. Uwe bescheidenheit zy alle menschen bekend, Philem. vers 19.

[2.] Doo? sagtmoedigheid, soo dat wy niet haestelyk zijn tot rantschap / Matth. 11. 30. Leert van my dat ik sagtmoedig ben, Num. 12. 3. De man Moses was seer sagtmoedig, meer dan alle menschen die op den aerdbodem waren.

[3.] Doo? een rechte nederigheid des herten / Phil. 2. 3. En doet geen ding door twistinge ofte ydele eere, maer door ootmoedigheid agte de een den anderen uitnemender dan hem selven, Prov. 13. 10. Door hooveerdigheid maekt men niet dan gekijft.

[4.] Doo? versoenelykheid, Matth. 5. 25. Weest haestelyk wel gesint tegen uwe tegen-partye, Luc. 17. 3.

b. Vr. Hoe moet men de bescheydenheit oefnen als men in goeder vrede leven sal?

Ant. Men moet dan dese dingen waer-nemen:

[1.] Wy moeten ons soo matigen / dat wy geen groot geboelen han onse selve schijnen te hebben / nochte dat wy andere kleyn agten / Philem. vers 19. Op dat ik niet en segge, dat gy ook u selven my daer

daer toe schuldig zijt, Gal. 4. 13. Gy weet dat ik door swakheden des vleesch het Evangelium eerst-mael verkondigt hebbe.

(2.) Wy moeten het hoogste regt niet willen uitboeren / maer om vrede wille moeten wy daer van wat af-staen / 1 Coz. 9. 15. Ik hebbe dit soo geschreven, niet op dat het aen my alsoo soude geschieden, 1 Coz. 6. 7. Waerom en lijd gy niet liever ongelijk? waerom en lijd gy niet liever schade.

(3.) Wy moeten de swakheden van andere wat duiden / die wy soo terstont niet kunnen verbeteren / 1 Theff. 5. 14. Ondersteunt de swacke, Rom. 14. 1. Die swak zijn in het geloove neemt aen, maer niet tot twistige t'samen-sprekingen, Rom. 15. 1.

(4.) Wy moeten het seggen en het doen van andere soo veel ten besten duiden als een goede conscientie dzagen kan / 1 Coz. 13. 5. De liefde en denkt geen quaed, 1 Coz. 13. 7. de liefde bedekt alle dingen, sy gelooft alle dingen, sy hoopt alle dingen, sy verdraegt alle dingen. a. Vr. Hoe moeten wy de deugt van sagtmoedigheid aenleggen tot vrede?

Antw. Dese deugt moeten wy op dese maniere gebruiken / dat wy niet ligtelyk vergramt of verbittert worden om eenigh ongelijkt dat men ons aen-doet / Jac. 1. 19. Zijt traeg tot toorn, 1 Pet. 2. 23. Jesus als hy gescholden wierd, en schold niet weder.

b. Vr. Waerom moeten wy dese deugt oeffenen?

Antw. Om dese beweeg-redenen: (1.) Om dat God langmoedig is tegen ons / ende ons lange verdzagen heeft in onse sonden / Col. 3. 13. Verdragende malkanderen, ende vergevende d'eenden anderen, soo yemand tegen yemand eenige klagte heeft, gelijkerwijs als Christus u vergeven heeft, doet gy ook alsoo, Rom. 2. 4.

(2.) Om dat wy / ons selven in siende / veel ongelijkt hebben gedaen / en nog dagelijks doen aen andere / Tit. 3. 3. Hatelijk zijnde, ende malkanderen hatende, Gal. 6. 1. Siende op u selven, (3.) Om dat dit is het rechte bewijs van onse Chzistelijke liefde / 1 Coz. 13. 15. De liefde en word niet verbittert, Eph. 4. 2. Wandelt in de liefde.

(4.) Om dat dit de rechte weg is tot een goede Chzistelijke vrede / Job. 13. 10. Door hoovaerdigheid maekt men niet dan gekijf, Phil. 2. 2/3. Doet geen ding door twistinge, of ydele eere: maer door ootmoedigheid agt den een den anderen uitnemender dan hem selven.

b. Vr. Wat Chzistenen zijn de sagtmoedigste?

Ant. Het zijn dese Chzistenen:

(1.) Die haer selven gewennen geheel sig onder Gods Wetten te onderwerpen / Matt. 11. 30. Neemt mijn jok op u, ende leert van my dat ik sagtmoedig ben, Jac. 1. 21/22.

(2.) Die dikwils met God sprekken / ende alsoo haer eigen nietigheit /

tijghend / en verdoemelijshheit leeren kennen / Num. 12. 3. De Man Mofes was seer fagtmoedig, Gen. 13. 8. Abraham seide, laet dog geen twistinge zijn tusschen my en tusschen u, Gen. 10. 27. Siet dog, ik hadde my onderwonden te spreken met den Heere, hoewel ik stout en affchte ben.

[3.] Ole sig gewennen tot nederigheit des herten / 1 Pet. 5. 5. Zijt alle malkanderen onderdanig, zijt met de ootmoedigheit bekleed, Eph. 4. 2.

a. Vr. Hoe moeten wy de nederigheit des herten ontrent andere menschen beleven / om alsoo in vrede te wandelen ?

Ant. Wy moeten van ons selven geen hooge gedagten hebben / en daerom moeten wy niet ter stond meynen / als ons wat ongelijk geschied / dat het een krenkinge is van onse eere / 2 Sam. 16. 10. David seide, ja laet hem vloeken, Ps. 131. 1. O Heere! mijn herte en is niet verheven.

c. Vr. Waer uit kan men dese deugt kennen ?

Ant. [1.] Als wy ons selven niet prysen boven andere / maer als wy andere prysen boven ons selven / 2 Cor. 10. 13. Wy en sullen niet roemen buiten mate, Phil. 2. 3. Een yegelijk agte den anderen uitnemender dan hem selven.

[2.] Als wy niet begeerig zijn na die uitwendige tekenen van meerder eere / dan andere genieten / Luc. 14. 8. Wanneer gy van yemand ter bruiloft genood sult zijn, soo en set u niet in de eerste sitplaetse, Matt. 23. 6 / 7 / 8.

(3.) Als wy geduldighlyk kunnen verdragen dat men ons veragte / 2 Cor. 12. 10. Daerom heb ik een wel behagen in swakheit, en in smaedheden, 2 Sam. 16. 10. David seide, ja laet hem vloeken.

[4.] Als wy aen Gods kerke / en geringste Chzistenen gewillig de geringste diensten en pligten besorgen / Joh. 13. 5. Jesus goor water in een becken, en begon de voeten zijner discipelen te wasschen, Matt. 23. 11. De meeste van u sal u dienaer zijn.

a. Vr. Wat deugt is de bysonderste om een vreedsaem leven te leiden met alle menschen ?

Ant. De versoenlikheit, waer dooz wy seer geneigt zijn om met malkanderen te versoenen als er twistinge is ontfaen / Eph. 4. 26. De Sonne en ga niet onder over uwe toornigheit, Luc. 17. 3. Indien u broeder tegen u sondigt, soo bestraft hem: Ende indien het hem leed is, soo vergeeft het hem. Matt. 6. 14 / 15.

c. Vr. Wat behoort ons daer toe te bewegen ?

Ant. Dese beweeg-redenen: (1.) Het is een eerlijke en gants heerlijke sake / dat men een versoenlyk herte hebbe / Gal. 3. 22. De vrugt des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, fagtmoedigheit, Gal. 3.

Luc. 3. 13/14. [2.] Het is een seer billijke sake / want dewijle de groote God ons soo groote sonden vergeeft dooz een versoenlijk herte tot ons / soo behooren wy ook aen onsen naesten eenige verrijpingen te vergeven / Eph. 4. 32. Zijt tegen malkanderen goeder-tieren, barmhertig, vergevende malkanderen, gelijkewijs God in Christo u vergeven heeft, Matt. 18. 32/33. Gy boose dienst-knecht alle die schuld hebbo ik u quijt gescholden, dewijle gy my gebeden hebt: behoortet gy ook niet u over uwe mede-dienst-knecht te ontfermen, gelijk ik ook my over u ontfermt hebbe? [3.] Het is een seer noodwendige sake: want God wil met ons niet versoent zijn / nogte ons onse sonden vergeven / indien wy niet onsen eben naesten niet versoenen / ende haer de verrijpingen quijt-schelden / Matt. 6. 14. Indien gy de menschen hare misdaden vergeeft, soo sal uwe Hemelsche Vader ook u vergeven, vs. 15. Maer indien gy den menschen hare misdaden niet vergeeft, soo sal ook uwe Vader uwe misdaden niet vergeven, Matt. 18. 34/35. Alsoo sal ook mijn Hemelsche Vader u doen, indien gy niet van herten en vergeeft een ygelik zijne broeder zijne misdaden.

a. Vr. Wat sal men doen als andere menschen ons groot ongelijk doen?

Ant. Ook dan moeten wy een versoenlijk herte hebben / Luc. 23. 34. Vader vergeeft het haer, Act. 7. 60. Stephanus vallende op zijn knien, riep uit met grooter stemme: Heere, en rekt haer dese sonden niet toe.

a. Vr. Wat sullen wy doen als geringe lieden / en die minder zijn als wy / ons ongelijk gedaen hebben?

Ant. Ook dan moeten wy een vreedsaem herte hebben / Gen. 13. 8. Abraham seide tot Lot, en laet dog geen twistinge zijn tusschen my en tusschen u, 1 Sam. 12. 23.

a. Vr. Wat sal men doen als onse naeste vrienden ons op het hoogste verongelijken?

Ant. Ook dan moet wy een versoenlijk herte hebben / Gen. 50. 21. Joseph seide, en vreeset niet, ik sal u, ende uw klaine kinderen onderhouden, soo troostede hy hen, ende sprak na haer herte, Matt. 12. 2/3.

b. Vr. Wie komt het toe / de vrede eerst te soeken?

Antw. Die eerst of meest het ongelijk aen andere heeft gedaen: Als ook die de minste is in staet, beroep / gaben / etc. Luc. 17. 4. Indien u broeder sevenmael daegs tegen u sondigt, en sevenmael daegs tot u weder-keert, seggende, het is my leed, so sult gy het hem vergeven, Matt. 5. 23. Indien gy indagtig word, dat uwe broeder yet tegen u heeft, vs. 24. Gaet henen, verloend u eerst met uwen broeder,

c. Vr. Maet men dan soo lange verbeiden / tot die tot ons koemen / dien het toekomt ons eerst te zoeken ?

Ant. Neen : pder moet terstont de vrede zoeken / al is 't dat men selve geen ongelijk heeft gedaen / Matt. 18. 15. Indien uwe Broeder tegen u gefondigt heeft, gaet henen, Gen. 13. 8. Abraham seide, laet 'er geen twist zijn, en tusschen my, en tusschen u.

a. Vr. Is het dan ooit geoorloft toornig te wesen ?

Ant. Het is somtijds geoorloft / Eph. 4. 26. Word toornig, ende en sondigt niet, Marc. 3. 5. Als Jesus haer met toorne rontom aengesien hadde.

e. Vr. Wanneer is het geoorloft toornig te worden ?

Ant. Het is geoorloft als de occasien voorvallen :

[1.] Als sommige lieden Gods eere schenden / Ps. 139. 21. Soude ik niet haten, Heere, die u haten : ende verdriet hebben in de gene die tegen u opstaen ? Exod. 32. 10. Als Moses het kalf sag, wiert hy met toorne ontsteken.

[2.] Als de godloose onbeschaemt sondigen / Act. 14. 4. Paulus ende Barnabas sprongen onder de schare, roepende, Marc. 3. 5. Jesus haer met toorne rontsom aensiede, ende met eenen bedroeft zijnde over de hardigheid van haer herte.

[3.] Als men ons wil hinderen in den loop der godsaligheid / Ps. 119. 115. Wijkt van my, gy boosdoenders, dat ik de geboden mijnes Gods moge bewaren.

c. Vr. Wanneer gaet dan de gramschap te verre ?

Ant. De toornigheid is sonde by dese voorvallen :

[1.] Als de oorfaek niet goed is / Matth. 5. 22. Wiet 'onrecht op synen Broedertornig is.

[2.] Als men de mate te boven gaet / al is 't in een goede sake / Gen. 49. 7. Vervloekt zy haren toorn, want hy is heftig: ende hare verbolgentheid, want sy is hard.

[3.] Als het oogmerk niet en is Gods eere / maer eigen eere / hoovaerdie / of woerdeel / Prov. 28. 25. Die grootmoedig is verwekt gekijf, Prov. 21. 24. Die een hoovaerdig Poccher is, zijnen naem is Spotter : Hy gaet met hoovaerdige verbolgentheid te werke.

[4.] Als men tot lasteren, ja tot vegten en slaen, uit-beyt / Matt. 5. 22. Wie segt, gy dwaes, Jac. 3. 16. Waer nijd ende twistgierigheid is, aldaer is ververringe, ende allen boosen handel.

b. Vr. Waer door moeten wy afgeschrikt worden van soodanige toornigheid / en bewogen tot een vreedsaem leven ?

Ant. Door dese beweeg-redenen: [1.] Het is bewijs van een grote kragt des Geests / als men sig selven kan bedwingen / Pra. 16. 32. De langmoedige is beter dan de sterke: en die heerscht over sinen

een geest, als die een stad in-neemt. [2.] Quade toornigheid is een helsch vier/ ende Dupbels wapen-tuig tot allerley boosheid/ Jac. 3. v. 6 De tonge word ontsteken van de Helle, Jac 3. 15. Dese is de wijsheid niet die van boven komt, maer is aerdsch natuerlijk, duivels. [3.] De vreedsame alleen zijn salig/ ende sullen den Hemel be-erven/ Matt. 5. 9. Zalig zijn de vreedsame, want sy sullen Gods kinderen genaemt worden, Heb. 12. 14.

Middag-gefang op de agthiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 100. Gy volkeren des, &c.

1. **I**k soek en jaeg de vrede na/
 Al is het met mijn eygen scha;
 De vrede koopt men noyt te dier/
 De vrede-lust / is heylig vier.
2. **I**k toon alsins bescheidenheid/
 Al is my 't hoogste recht bereid /
 Ik heef wat toe ik zwijg wat stal /
 Ik draeg vry wat om vredes wil.
3. **E**en vriend'lijk woord is wonder goet/
 Het stut een torenig gemoed:
 Ik spreek niet trots; nog hert nog oog
 Verhef ik niet te bitsig hong.
4. **I**k toon alsins sagtmoedigheid;
 't Is beter 't ongelijk beschreyd /
 Als dooz een hitsig warm gemoed
 De brand te steken in het bloed.
5. **I**k sal selfs tot mijn Twisters gaen/
 En bieden haer versoening aen /
 Ik soek beslegting van 't geschil
 Dit doen ik al om vredes wil.

Het Leven in Maeltijden, en in Gefelschappen.

De negentiende Dag.

a. Vr. Hoe zijn vreedsame Christenen gewoon haer vriendschap te onderhouden?

Ant. Dooz vziendelijke t'samenkomsten/ en dooz maeltijden /
 1 Coz 11. 17. Als gy te samen komt, Joh. 1.4. Joh. 2. 1. Jesus was met sijn discipeler ook ter bruiloft genood.

a. Vr. Hoedanige zijn die lieden?

Ant. Drome en godsalige/ die God met ons dienen/ Ps. 16. 3. Tot de Heiligs die op der aerde zijn, en de heerlijke, in welke al mijn lust is, Ps. 119. 63. Ik ben een gefelle aller die u vresen, en dien die uwe bevelen onderhouden, 2 Coz. 6. 14/ 15. C 3 c. Vr.

b. Vr. Hoe merkt gy het geselschap der godloosen aen?

Ant. Wy moeten daer van een afkeer hebben / ende deselvige nabemogen blieden / *Prov.* 23. 20. En zijt niet onder de Wijsfuijpers, nogte onder de Vleesch-vreters, *2 Thess.* 3. 6. *Nos.* 4. 15. Komt niet te Gilgal, ende en gaet niet op de Beth-aven.

c. Vr. Waerom moeten wy de geselschappen der vromen lieven / ende de geselschappen der godloose blieden?

Ant. Om dese redenen: [1.] De godloose zijn seer schadelijk / ende doen dikwils ook vrome stryckelen / *1 Coz.* 5. 6. Een weinig suerdeeffens, maekt het geheele deeg suer, *Ps.* 106. 35. Sy vermengen haer met de Heidenen, ende leerden der selver wegen. [2.] Niet dooz konnen wy de godloose beschaemt maken / en overtuygen van haer quaden staet / *2 Thess.* 3. 14. En vermengt u niet met hem, op dat hy beschaemt worde. (3.) Aldus worden de godsalige dooz malkanderen versterkt in haren goeden wandel / *Rom.* 1. 12. Om mede vertroost te worden door het onderling geloove, soo het uwe, als het mijne, *Heb.* 10. 24. Laet ons op malkanderen agtnemen, tot opscherpinge der liefde, ende der goede werken. [4.] Aldus konnen de v. pligten / die noodig zijn in de t'samen-komsten der Christenen / onberhindert gedeffent worden / daer andersints de godloose tegen-spreken / en mede-spotten / *Ps.* 119. 115. Wijk van my, alle godloose, op dat ik de geboden mijnes Gods kan bewaren. *1 Pet.* 4. 4. Sy houden haer vreem, als gy niet mede en loopt tot deselvige uitgietinge der overdadigheid, *Gen.* 21. 9.

c. Vr. Maer wat sal men doen als men evenwel onder het geselschap der godloose geraekt?

Ant. Dan moeten wy dese pligten waer-nemen:

[1.] Wy moeten ons gefaet soo toonen dat wy in soodanige geselschappen geen vermaekt hebben / maer datse ons tegen de boos zijn / *Ps.* 1. 14. In wiens oogen de Verworpenen veragt is, *Apoc.* 2. 2. Gy en kond de quade niet verdragen.

(2.) Wy moeten haer niet gelijk worden in haer ydelheden / en sondige manieren / *Eph.* 5. 11. En hebt geen gemeenschap met de onvrugtbare werken der duisternisse, *1 Pet.* 4. 4.

[3.] Wy moeten haer sonden vromedig bestraffen / *Eph.* 5. 11. Bestraff de onvrugtbare werken der duisternisse, *Ps.* 94. 16. Wie sal voor my staen tegen de Boosdoenders? wie sal sig voor my stellen tegen de werkers der ongerechtigheid?

[4.] Wy moeten soo haest als mogelijk is van haer af-wyken / *Ps.* 1. 1. Die niet en sit in het gestoelte der spotteren, *2 Thess.* 3. 6. Ontrekt u van een yegelijk Broeder die ongeregelt wandelt.

a. Vra. Is het geoorloft dat Christenen niet malkanderen machtyden houden?

Ant.

Ant. **Ja**, als alles op een behoorlijke wijze toegaet / Joh. 2. 1. Daer was een bruiloft te Cana in Galilea, Act. 2. 46. Jude vers 12. Dese zijn vlekken in u lieder liefde maeltijden.

c. Vr. **Wat werd'er vereyscht in een Chyristelijke maeltijd?**

Ant. Hier toe sijn dese dingen noodig:

(1.) Het einde en oogmerk moet wesen om de onderlinge liefde te versterken / en dankbaerlijk Gods gaben te gebruiken / Jude vs. 12. Liefde maeltijden, 1 Tim. 4. 4. Act. 14. 17. God vervult onse herte met spijsse en vrolijkheid.

(2.) De gasten moeten wesen / byzondere en godsalige Liederen / dog insonderheyd moeten ook de arme lieden aen onse maeltijden worden gebonden / of ten minsten moeten sy haer gedeelte ook ontfangen / Luc. 14. 13. Wanneer gy een maeltijd sult houden, soo nood arme, verminkte, kreupele, blinde, 1 Coz. 5. 11. Neh. 8. 11. Gaet etet het vette, ende drinket het soete, ende sendet deelen den genen voor welken niet bereid en is, Job 31. 17.

(3.) De Tafel-redenen moeten sichtig sijn / 1 Coz. 15. 11. Quade vlamen-sprekingen bederven goede zeden, Col. 4. 6. U Woord zy altijd in aengenaemheid, met zout gemengt.

[4.] De spijsse en toerustinge moet niet pragtig sijn / Jac. 5. 5. Gy hebt lekkerlijk geleeft, en wellusten gevolgt, Esai. 5. 12.

[5.] Alle overdaed en onmatigheyd moet in spijs en drank vermijden worden / Luc. 21. 34. Siet toe dat u herte niet te eeniger tijd beswaert en worde met dronkenschap en gulsigheid, Rom. 13. 14.

[6.] De tijd moet niet al te dikwils komen / ook moeten de maeltijden niet te lang dueren / bysonderlijk maet men op droebe tijden geen vrolijke maeltijden houden / Luc. 16. 19. De rijkeman leefde alle dagen vrolijk en pragtig, 2 Pet. 2. 13. Esai. 5. 11. Esai. 22. 12/13. De Heere roept tot geweent, en weck-klage: maer siet daer is vreugde ende blijdschap met runderen te dooden.

b. Vr. **Wat seylen worden begaen tegen het regte einde en oogmerk der maeltijden die men moet vermijden?**

Ant. 't Misbruik der maeltijden bestaet hier in: Als men maect op spijsse en drank siet / en als men by den andren komt om het vlees te noeden in wellusten / sonder op iet anders te denken / Esai. 5. 12. Harpen en luiten, trommelen en pijpen, ende wijn sijn in hare maeltijden, maer sy en zenshouwen het werk des Heeren niet, Phil. 3. 19. Wiens God de buik is, die aerdsche dingen bedenken.

a. Vr. **Wat misbruik is'er ontrent de Tafel redenen?**

Ant. Dit misbruik is insonderheyd hier in bestaende:

[1.] Als men de Tafel-redenen maect van spotten en schertsen / Psal. 1. 1. Wel-geluktalig is de man die niet en sit in het gestoek

der Spotteren, Ps. 35. 16. Eph. 5. 4. Vlied oneerbaerheid, sot-geklap, geckerie, welke niet en betamen.

[2.] Als men met een dronke tonge van God / en van de Religie wil disputeren / Ps. 50. 16. Wat hebt gy mijne insettingen te vertellen, ende neemt mijn verbond in uwen mond?

[3.] Als men vuyle en onkuyfische redenen onder malsanderen hoert tegens Gods verbod / Eph. 4. 29. Geen vuile reden en gae uit uwen mond, Prov. 23. 33. Siet de wijna niet aen, u herte soude verkeerheden spreken.

c. Vr. Wat redenen behoort men over de maeltijd te voeren?

Ant. Men behoort te spreken van dese dingen:

(1.) Van Gods goedheid in het versorgen van onse tafel door soo veeldehande spijs / etc. Act. 14. 17. God doet goet uit den Hemel, vervullende onse herten met spijsse en vrolijkheid, 1 Tim. 4. 4. Ps. 23. 5. Gy regt de tafel toe voor mijn aengesigte, gy maekt mijn beker overvloeyende.

(2.) Wy moeten spreken van onse ontwaerdigheyd om selfs het minste kruymken broods te gebruiken / detoijse wy door onse sonden alles verbeurt hebben / Gen. 32. 10. Jacob seide, och Heere, Ik ben geringer dan alle dese weldadigheden, Gen. 28. 20 Ruth. 2. 10.

(3.) Van het magtig gebruik der Schepselen / Cit. 2. 12. De zaligmakende genade onderwijft ons, dat wy de godloosheid, ende de wereldsche begeerlijkheden verlakende, matiglijk, en godsaliglijk, ende regtvaerdiglijk leven souden in dese tegenwoordige wereld, 1 Cor. 10. 31/32/33.

(4.) By occasie van de aerdsche spijsse en maeltijd / soo moeten wy spreken van de geestelijke en hemelsche spijsse en maeltijd / Matt. 8. 11. Vele sullen komen van Oosten en Westen, en sullen met Abraham, Isaac, en Jacob aensitten in het Koninkrijke der Hemelen, Luc. 14. 15/16/17. Apoc. 19. 8/9. Schrijft, zalig zijns die geroepen zijn tot de bruiloft des Lams.

b. Vr. Wat misbruik moet men in de maeltijden vermijden ontrent de Gasten?

Ant. Men moet op dese dingen acht geben:

(1.) Dat men niet alleen de rijke en magtige ter maeltijd nood / maer ook arme / Luc. 14. 12. Jesus seide, wanneer gy een middagmael, ofte een Avondmael sult houden, soo roept niet uwe Vrienden, nog uwe Broeders, nog uwe Magen, nog uwe rijke Gebueren, op dat ook niet deselvige u te eeniger tijd wederom en noodigen, ende u vergeldinge en geschiede, Luc. 16. 20.

(2.) Dat men soo seer niet en stae op de hoogste sitplaatsen / Luc. 18. 8. Set u niet in de eerste plaetse, Prov. 25. 6/7. Het is beter dat

dat men tot u segge, komt hier boven aen, dan dat men u vernedere.

(3.) Dat men niemand en parsse met het dinken van groote glazen / of om tegens de lust te dinken / 1 Pet. 4. 3. Het is ons genoeg, dat wy den voorgaenden tijd des levens der Heidenen wille volbragt hebben, ende gewandelt hebben in ontugtigheden, begeerlijkheden, wijn-suiperien, en dronkerien, Hest. 1. 8. De Wet was datmen niemand tot dronken drinken mogt dwingen.

(4.) Dat men niemand dwinge om te lange aen de maeltijden te verblijven / om also dooz den wijn meer verhit te worden / Erel. 10. vs. 17. Welgelukfelig zijt gy Land, wiens Vorsten ter regter tijd eten, tot sterkte, ende niet tot drinkerie, Esai. 5. 11. Wee den genen die sig 's morgens vroeg opmaken in den morgen-stond, ende sterken drank-najagen, ende vertoeven tot in de schemeringe, tot dat de wijn haer heeft verhitet.

c. Vr. Hoe sullen wy ons aenstellen / als wy in geselschappen sijn daer men van andere lieden quaed spreekt?

Ant. Wy moeten van dese dingen doen:

[1.] Wy moeten ons daer ober misnoegen / Pzob. 25. 23. Een vergramt aengesigte verdrijft de verborgene tonge, Ps. 119. 158.

[2.] Wy moeten die quaed-sprekers vraghen / of sy vzienden / dan of sy vyanden sijn van die persoonen: Zijnsse vyanden, dat dan haer woorden niet aen te nemen sijn: Zijnsse vrienden, datse dan seer trouwlooslyk handelen / Pzob. 11. 13. Die als een agterklapper wandelt openbaert het heimelijke, maer die getrouw is van geest, bedekt de sake, Pzob. 19. 11. Het is een cicraet de overtredinge voorby te gaen.

[3.] Wy moeten vernemen of sy seker sijn: soo neen, dan moeten wy haer losheyd bestraffen: so ja, dan moeten wy haer nog afvraghen wat sy met dit quaed spreken hoorz-hebben / en waerom datse liever des Duivels werk doen / als het werk Christi / Jac. 3. 15. Dese en is de wijsheid niet die van boven komt, maer is aerdsch, natuerlijk, duivels, 1 Tim. 3. 1. Men moet niet twee-tongig sijn.

(4.) Wy moeten haer vraghen / of die persoonen / daer sy quaed van spreken / ook niet eenige deugden hebben / daer sy van behoorden te spreken / ofte om welkers wille sy uit liefde de feilen behoorden te bedecken / 1 Coz. 13. 4. De liefde en handele niet ligt vaerdelijk, vs. 5. Sy en denkt geen quaed.

b. Vr. Dooz wat redenen moeten wy andere / ende ook ons selven af-schzicken van agter-klap / ende van quaed-spreken van andere lieden?

Ant. Dooz dese redenen: (1.) Om dat de Heilige Geest seer scherpselyk van sodanige tongen spreekt / en de seldsige vergelykt

by de schandelykſte dingen / Ps. 55. 22. Sijn woorden zijn bloote
 ſwaerden, Ps. 120. 4. Het zijn gloeyende Genever-kolen, Job 5. 21.
 [2.] Om dat hier dooz andere menſchen worden verraden / ende
 onſchuldig veroorzdeelt / want altyds zjnder nog menſchen die de
 laſteringe gelooven / Prov. 17. 4. De boofdoenaer merkt op de on-
 geregtige lippe, de leugenaer neigt de oore tot de verkeerde tonge.
 Prov. 14. 15. De ſlegte gelooft alle woord. [3.] Om dat het recht
 een Duwvels werk is / ſoo verre dat agterklap / in de Griecſche
 tale genaemt word Duivelarije, Apoc. 12. 10. De Duivel is een ver-
 klager der Broederen, Job 1. 9. [4.] Om dat groote ſtraffen
 bereyd zijn dooz die quaed-ſprekers / en in dit leven / en na dit leven /
 Ps. 140. 12. Een man van quade tonge, en ſal op der aerden niet beve-
 ſtigt worden, 1 Cor. 6. 10. Geen laſteraer en ſal het Koninkryke der
 Hemelen be-erven.

c. Vr. Wat moet dan onſe voorzigtigheyd weſen ontrent alle ge-
 ſelſchappen?

Ant. Deſelbige beſtaet hier in :

[1.] Dat wy altyd na het beſte geſelſchap ſoeken / ende ons here-
 te bewerken / dat wy een geſelſchap mogen lief hebben om der vrom-
 men wille / 2 Joh. vs. 1. De Ouderling aen de uytverkoorne vrouwe,
 en aen haer kinderen, die ik in waerheid lief hebbe, ende niet alleen
 ik, maer ook alle die de waerheid bekend hebben, Ps. 16. 3. Al mijn
 luſt is tot de Heilige die op der aerde zijn.

[2.] De vrome met malkanderen zijnde / ſoo moetenſe malkande-
 deren oefenen / en opſcherpen tot alle heylige pligten / Heb. 10. 24.
 Laet ons op malkanderen agt nemen tot opſcherpinge der liefde en
 der goede werken, Prov. 27. 17.

[3.] Als godloofe by ons ſijn / ſoo moeten wy niet te veel ſpreken /
 maer ſeer voorzigtig op onſe woorden agt geven / Ps. 39. 2. Ik ſal
 mijnen mond met een breidel bewaren, terwijl de godloofe tegen
 my overis, Jac. 1. 19. Niet ras in 't ſpreken.

[4.] Wy moeten by alle voorvalde godſalige priſen / en de heer-
 lykheyd toonen van het geſelſchap der vrome / en dan ook ſpreken
 van de heerlijkheyd des Hemelſchen Geſelſchaps / Heb. 12. 22. Gy
 zijt gekomen op den Berg Zion, ende de Stad des Levendigen Gods
 tot het Hemelſche Jeruſalem, ende de vele duifenden der Engelen
 herſſ. 23 / 24.

Middag-geſang op de negentiende Dag van de Maent.

Stemme : Psal. 25. Mijn hert hef ik, &c.

1. **A**ls gy ſult ter maeltijd treden /
 't Welk den Chriſtinen ſtaet by /

Gaet daer niet om ydelheden /
 Of om tonge leckerny :
 Die om spijs of drank daer gaet /
 Is niet beter als de Breeften /
 Die sig geeft tot yd'le praet /
 Is in dienst van quade Geesten.

2. Dat is regt een Christen maeltijd /
 Daer men Jesus set voor aen /
 Daer men 't stigtige verhael lijd /
 Daer men zedig op han staen :
 Daer de spijs niet overlaed /
 Daer te veel niet word geschonken /
 Daer men niet sit al te laet /
 Daer men niet word vol en dronken.

3. Soekt 't geselschap van de bzomen /
 Daer men ydel praet vermijdt /
 Daer de spotters niet en komen /
 Daer men agter klap bestrijdt :
 Daer men spreekt van Godes Waord /
 Daer niet is een wyl gewemel /
 Daer u Venus niet behoord /
 Dat is 't beeldsel van den Hemel.

Het Leven in Burgerlijke Regeringe.

De twintigste Dag.

b. Vr. Geben wy dan agt genoeg op malkanderen / als wy in Gemeynen brede en vriendschap met malkanderen om gaen ?

Ant. Neen : want daer sijn nog bysondere pligten waer te nemen ten opsigte van de burgerlijke regeringe / 2 Chron. 19. 6. Josaphat seide tot de Regteren, siet wat gy doet, Ps. 101. 2. Rom. 13. 1. Alle ziele zy de Magten over haer gesteld onderdanig.

a. Vr. Mag men het ampt der Overigheyd bedienen ?

Ant. Ja / Rom. 13. 1. Daer is geen magt dan van God, ende de Magten die daer sijn, die sijn van God geordineert, 1 Tim. 2. 1.

a. Vr. Waedanige personen behoort men te vorderen tot het ampt der Overigheyd ?

Ant. Soodanige dewelke van een goed leven sijn / Erod. 18. 21. Siet omme na kloeke Mannen, Godvreesende, waerachtige Mannen, de gierigheid hatende, 1 Tim. 2. 1 / 2. Ps. 101. 6. Mijn oogen sullen sijn op de getrouwe in den Lande.

c. Vr. Waerom is daer veel aen gelegen / dat men bzome lieden vordere tot het ampt der Overigheyd ?

Ant.

Ant. Om dese redenen: [1.] Dooz vrome Regenten worden de rechtveerdigste Wetten gemaekt / en de selvige worden dan best beschermt / 2 Chron. 19. 6. Gy houd God het gerigte, ende niet den mensche. Eccl. 9. 11. De wijsheid is beter dan de krijs-wapenon. [2.] Het leven van de Overigheid is een krachtig exempel tot navolginge dooz de onderdanen: maer dooz godloose Regenten word het volk godloos / Ps. 12. 9. De godloose draven roncsomme, wanneer de snoodste van menschen kinderen verhoogt worden, Hos. 7. 5. Prov. 20. 26. [3.] De Republijke en Kerke worden vol zegens dooz vrome Regenten / Ps. 72. 3. De bergen sullen den volke vrede dragen, ook de heuvelen met gerechtigheid, Prov. 28. v. 15/16.

b. Vr. Wat word in de Overheden vereischt op datse goede Regenten mogen wesen?

Ant. Dese dingen moeten in haer zijn:

[1.] Een goed geloove, waer in sy niet alleen goede kennisse hebben van de Religie / maer oock de selvige oprechtelijc bejiden / Esa. 49. 23. Koningen sullen uwe Voedster-heeren zijn, Ps. 2. 12. Kuffet den Sone, gy Koningen, Ezch. 46. 10.

[2.] Een godsalig leven, niet alleen volgens de burgerlijke eerbaerheid / maer volgens de Wetten Gods in de H. Schifture / Ps. 119. v. 128. Ik hebbe uwe bevelen van alles voor regt gehouden. Exod. 18. 21. Siet om na Godvreesende mannen.

[3.] Haer regeringe moet zijn volgens de Wetten Gods / 1 Reg. 2. 3. Neemt waer de wagt des Heeren uwes Gods, om te wandelen in zijne wegen, om te onderhouden zijne insettingen, Deut. 17. 18. De Koning sal sig een dobbekt van dese Wet afschrijven in een boek, h. 19. Hy sal daer in lesen alle de dagen zijnes levens.

c. Vr. Hoe moet sig de Overheid dragen ontrent Gods Kerke?

Ant. De Overheid moet dese dingen doen:

[1.] Sy moeten goede sozge dragen dat de openbare Gods-dienst behoorlijke plaetsen hebbe / datse in stille gerustheyd worde gepleegt / en dat de dag des Heeren niet en werde ontheiligt / Neh. 13. v. 19. Nehemia belaste dat de poorten souden gesloten worden en dat mense niet en soude open doen, dan na den Sabbath, 2 Reg. 11. 7. 1 Tim. 2. 2.

[2.] Sy moeten haer magt aanleggen / om de Onderdanen tot de Gods-dienst aen te leiden / 2 Chron. 34. 33. Jolia, mekte dat alle die in Israël gevonden wierden den Heere dienden, Ezr. 7. 26. Al wie de Wet des Heeren niet en sal doen, over die sal spoediglijk segt gedaen worden.

[3.] Sy moeten versozgen dat bequame mannen mogen geregt werden /

den / en onderhouden worden / waer door het volk werde onderwezen in de Godlijke wijsheid / 2 Chron. 19. 7. Josaphat, sond treffelijke Mannen uit, die leerden Juda, ende het wet-boek des Heeren was by haer: Ende sy gingen rontsom in alle steeden van Juda, en leerden onder het volk, Esa 49. 23. Koningen sullen uwe Voedster-heeren zijn.

(4.) Sy moeten selve blijtig wesen / om den openbaren Gods-dienst waer te nemen / Ezech 46. 10. De Vorst nu sal in 't midden van hem in-gaen, als sy in-gaen, ende als sy uit-gaen, sullense te samen uit-gaen, Ps. 122. 1. Ik verblijde my in die tot my seggen, wy sullen op-gaen tot het Huis des Heeren, Ps. 84. 11.

b. Vr. Wat moet de Overigheyd doen tegen de ketterijen en valsche leere?

Ant. De Overigheyd moet alle ketterije en valsche leere tegen-gaen / ende haer Landen en steden daer van suiveren / 2 Chron. 24. h. 33. Josia dede alle grouwelen weg uit allen Landen, 2 Kieg. 18. 4. Hiskia verbrak de metale Slange, Prov. 20. 8.

a. Vr. Mag de Overigheyd dit nu alsoo doen gelijk de Koningen dat deden in den Ouden Testamente?

Ant. Ja: want de valsche leere en afgodische Gods-dienst / is nu alsoo schadelijk als doe ter tijd / Apoc. 17. 16. De rhien hoornen sullen de Hoere van Babel woelt maken, ende naekt, 2 Pet. 2. 3. Daer zijn valsche Propheten gelijk ook eertijds, 1 Thess. 2. 15.

a. Vr. Hoe kan de Overigheyd weten / welke de ware Religie is?

Ant. Dit kanse weten door Gods Woord en Geest, soo wel als onder geloofige dit moet weten / 1 Cor. 2. 15. de geestelike mensche onderscheid alle dingen, 1 Joh. 2. 20. Deut. 17. 18/19. Hy moet alle de dagen sijnes levens in de Wet Gods leven.

b. Vr. Mag de Magistract yemand dwingen tot het geloofe?

Ant. Dit kan niet geschieden / om dat het geloof een inwendig werck is van den wille: maer de Magistract magh haer auctoriteit wel gebruiken om de onderdanen te doen waer nemen de middelen des geloofs / 2 Chron. 34. 33. Josia maekte alle die in Israel gevonden werden te dienen den Heere haren God, 2 Kieg. 23. 7-2 Chron. 30. 5.

c. Vra. Maer is dit geen conscientie-dwang / als de Overigheyd dwalinge tegen-gaet / ende het volk door hare auctoriteit aen-leid tot de ware Gods-dienst?

Antw. Neen: want het is maer een auctoriteit die ontrent den uitwendigen mensche word aengeleyd / sonder yemands goede conscientie inwendig in 't particulier eenige dwang aen te doen / maer het is om de dwalende conscientie beter onderwijs te doen hebben / 2 Chron. 19. 17. Josaphat sond Mannen, op dat men soude leren in de steden van Juda, Rom. 14. 23. Ez. 7. 26.

b. Vr. **Moet de Overigheyd niet sonderlinge waagt houden tegen het Pausdom?**

Antw. **Ja** / en dat om dese redenen: (1.) Om dat het is een gruwelijke atgoderye, die in haren Godsdienst wordt gepleegt / te vergelijken met de afgoderye der Joden / Esai. 9. 8. Ook is haer land vervult met Afgoden, voor het werk der handen buigen sy haer neder; voor 't gene dat haer vingeren gemaekt hebben, Esa. 44. 10. (2.) Haer practijcke bevestigt door de leere van hare Doctoren is dese: Dat men Koningen en Princen mag om het leven brengen / en dat men ons doodende Gode een dienst doet / Apoc. 17. 6. Ik sag dat de Vrouwe dronken was van het bloed der Heiligen, ende van het bloed der getuigen Jesu, Apoc. 18. 24. In deselvige is gevonden het bloed der Propheten, ende der Heiligen, ende aller der gene die gedood zijn op deraerde.

c. Vr. **Wat pligten moet de Overigheyd versorgen omtrent haer Onderdanen en Burgeren?**

Ant. Haer pligten zijn dese na-holgende:

(1.) **De Overigheyd moet de vroomste en godsaligste Burgeren aen de hand houden / ende haer vorderen boven andere / Ps. 101. 6.** Mijne oogen sullen zijn op getrouwe in den lande, datse by my sitten: Die in den opregten weg wandelt sal my dienen, Erud. 18. 21. Siet om na God-vreesende mannen, waeragtige, de gicrigheid haatende.

[2.] **De godloose moeten sy tegen-gaen / en uitroeyen / Ps. 101. vs. 8.** Alle morgen sal ik alle Godloose des Lands verdelgen, vs. 4. 7. Job. 29. 17. Ik verbrak de back-tanden des verkeerden.

[3.] **Sy moeten gerechtigheid oeffenen / sonder acussien van peetsoonen / Lev. 19. 17.** Gy sult het aengesigte niet a. nnemen, in gerechtigheid sult gy uwen naesten rigten, Erud. 23. 3. Prov. 16. 12. Het is der Koningen grouwel, godloosheden te doen, want door gerechtigheid word de Throon bevestigt.

[4.] **Sy moeten versorgen dat haer Onderdanen stil, en vreedsaem leven / sonder verongelykt te worden / straffende het quade, 1 Tim. 2. 2.** Op dat wy een gerust en stil leven leiden mogen in alle godsaligheid ende eerbaerheid, Rom. 13. 4.

c. Vr. **Hoe kan de Overigheyd een gezegende regeringe hebben / ende een goed Succes bekomen op haer raadslagen?**

Ant. **Door dese middelen:**

[1.] **Als sy na Gods Woord regeren / Jos. 1. 8.** Dat het boek dezer wet niet en wijkt van uwen monde, maer overlegt het dag en nacht, op dat gy waerneemt te doen na alles dat daer in geschreven is. Want als dan sult gy uwe wegen voorspoedig maken, en als dan sult gy verstandelijk handelen, Ps. 119. 24.

(2.) Als sy op eige magt/ wijshepd/ etc. niet steunen/ maer ver-
trouwen op God / om dooz hem geholpen te worden / Ps. 33. 16.
Een Koning en word niet behouden door een groot heir, Jer. 17. 5.
Vervloekt is hy die vleesch tot zynen arm neemt, Ps. 123. 2.

(3.) Als sy noyt venige quade middelen gebruiken om haer be-
raedslagingen wt te voeren / Ps. 125. 5. Die haer neigen tot haer
kromme wegen, die sal de Heere weg doen, Ps. 9. 17.

(4.) Als sy de godloose straffen en wt-roepen/ want om de god-
loose word een Land gestraft / Ps. 101. 8. Alle morgen sal ik de god-
loose des Lands verdolgen, om uit de Stad des Heeren alle werkers
der ongerechtigheid uit te roeyen, Hof. 4. 1/2.

c. Vr. Wat is de plicht der Onderdanen tegen hare Overigheden?

Ant. Haer pligten zyn dese:

(1.) Eere en vreesse moeten wy geven aen onse Overighend / soo
dat wy noyt van haer qualijk spreken / dewijle de Overheden Gods
Dienaresse zyn / Rom. 13. 7. Geeft vreesse dien gy vreesse, ende eere
dien gy eere schuldig zyt, Rom. 13. 4. Jude vers 8. De godloose
veragten de heerlijkheden.

(2.) Gehoorfaemheid moeten wy geven aen haer / Rom. 13.
Alle zielen zy den Magten over haer gestelt, onderworpen, Tit. 3. 1.
Vermaent haer, dat sy den Overheden en Magten onderdanig zyn,
datse haer gehoorfaem zyn.

(3.) Getrouwigheid moeten wy aen haer bewijfen in het onder-
houden van onse Burger-ved / ende in trouwhertige waerschou-
wingen booz al't geen Land of Stad schadelijk soude mogen we-
sen / Ps. 101. 6. Mijn ooggen sullen sien op de getrouwe in den Lan-
de, Jud. 11. 10. Jud. 16. 2.

(4.) De lasten, en Schattingen moeten wy getrouweljk opbren-
gen / Rom. 13. 7. Geeft dan een yegelik dat gy schuldig zyt: schat-
tinge dien gy schattinge; tol dien gy tol schuldig zyt, Matt. 22. 21.
Geeft den Keiser dat des Keisers is.

(5.) Het Vaderland moeten wy in alle nooden met goed en bloed
helpen verlossen / ende van selven ons leben wagen in den dienst der
Overigheden tot welstand des Lands / Judic. 5. 18. Zebulon is een
Volk dat zyn ziele versmaed heeft ter dood, insgeljks Naphtali, op
de hoogte des velds, 1 Joh. 3. 14.

(6.) Onse gebeden moeten pherig zyn booz de Overighend /
1 Tim. 2. 1. Ik vermane dan voor alle dingen, dat gedaen worden
smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankseggingen voor alle
menschen, vers 2. Voor Koningen, en alle die in hoogheid zyn,
Jer. 29. 7. Biddet voor de Sta: daer gy henen gevoert word.

a. Vr. Moet men de Overheid in alle geboden gehoorzamen?

Antw.

Antw. Ja/ als de selvige niet stryden tegen Gods Woord/ maer als haer geboden Gods Woord tegen gaen / dan moeten wy haer gehoozsaemheid weigeren / Dan. 3. 18 U zy bekend, o Koning, dat wy uwe Goden niet en sullen eeren, Exod. 1. 17. De Vroetvrouwen vreesden God, ende en deden niet gelijk als de Koning van Egypten tot haer gesproken hadde, 1 Sam. 22. 17.

Middag-gefang op de twintigste Dag van de Maent.

Stemme: Ps. 2. Waerom raest dat volk, &c.

1. **H**eer! maekt dat die gy stelt in Wymt en Staet /
 Na 't Burger-regt gantsch wettig ons regeeren /
 Maekt dat haer zwaert verhindere het quaed /

Op dat haer magt u Majesteit mag eeren;
 Laet haren raed geluckelyk wyt-vallen /
 Geeft haer veel wysheid en ook dapperheid /
 Laet hare sorg ons zyn tot vaste Wallen /
 Als gy dooz haer ons na den vyand leid.

2. Maekt haer tot Voedster heeren van u Kerk /
 Laet haer magt het Volk tot Gods-dienst leiden /
 Maekt haer Verstoorders van des Satans werk /
 Op dat u Israel in vreed' mag weiden:
 Maekt datse selfs ten Godsdienst ons vooz-treden /
 En datse 't Volk doen rusten op u dag;
 Verhoort / o God der Goden ons gebeden /
 En heiligt soo des Overheids ontsag.

3. Dan hebben wy eerbiediger gemoet /
 Wy buigen ons dan onder al haer Wetten;
 Dan sal haer zwaert kragt doen tot straf en boet /
 Laet haer dan byzelyk ons schatting setten;
 Dan hebben wy tong/ en goed/ en handen
 Dooz haer ten besten-dienst van 't Vaderland:
 Bevestigt/ Heer! de burgerlyke handen /
 En maekt de Waters van u Volk te schand.

Het Leven in Kerkelyke Regeringe.

De een-en-twintigste Dag.

b. Vr. Is'er geen andere regeringe onder het Chyisten Volk als de Burgerlyke?

Ant. Ja / daer is ook een Kerkelyke regeringe / Rom. 12. 7
 Het zy bedieninge in het bedienen, 1 Coz. 12. 28. Eph. 4. 11. De
 Heere heeft Herders en Leeraers gegeven.

a. Vr. Uit wat Persoonen bestaet de Kerkelyke regeringe?

Ant.

Ant. **Uit Predikanten/ Ouderlingen/ en Diaconen/ Eph. 4. 11.**
De Heere heeft gegeven Herders ende Leeraers, **1 Tim. 5. 17.** De Ouderlingen die wel regeeren, **1 Tim. 3. 8.**

b. Vr. **Wie komt het toe soodanige Regeerders te stellen?**

Ant. **Dese magt heeft Christus aen de Gemeente gegeven/ Act. 14. vs. 27.** Als sy haer in elke Gemeente met opstekinge der handen Ouderlingen verkoren hadden, **Act. 6. 3.** Siet dan om, Broeders, na seven Mannen uyt u.

c. Vr. **Na hoedanige Predicanten moet de Gemeente uit-sien?**

Antw. **Na soodanige/ dewelke dese qualiteiten hebben:**

(1.) **Die vroom van leven sijn/ 1 Tim. 3. 2.** Een opsiender moet onberispelijk zijn, eener Vrouwen Man, wacker. matig, eerbaer, vers 3. Niet genegen tot den Wijn, geen Smijter, geen Vuyl-gewin-soeker, **Matth. 2. 6.**

(2.) **Die van goede studien en geleertheyd sijn/ 1 Tim. 3. 2.]** Bequaem om te leeren, **Tit. 1. 9.**

(3.) **Die in haer burgerlijken om-gang ten goeden naem staen/ 1 Tim. 3. 7.** Hy moet ook een goed getuigenisse hebben by de gene die buiten zijn, **1 Tim. 4. 12.** Niemand en veragte uwe jonkheid, maer zijt een voorbeeld den geloovigen in wandel, &c.

(4.) **Die pverig sijn en naerstig in haer dienst/ 2 Tim. 4. 2.]** Predikt het woord, houd aen tijdlijk en ontijdlijk: wederlegt, bestraf, vermaend, **Apoc. 3. 15**

a. Vr. **Doo? wat middelen kan de Gemeente haer selven altijd van soodanige Predicanten voorszien?**

Ant. **Doo? dese middelen:**

(1.) **Men moet van jongs aen aet geven op de jeugt die ter schole word geleid/ om tot het Predik- ampt gevordert te worden: en men moet besien ofse daer toe al beginnen sig te schicken/ 1 Cor. 16. 15.** Gy kend het Huisgesin van Stephanus, dat sy haer selven den Heiligen ten dienste hebben geschikt, **2 Tim. 3. 15.** Gy hebt de heilige Schriften van kinds been af geweten.

[2.] **Men moet vernemen wat voortgang dat de zodanige doen in haer hooger studien/ en wat leven sy op de Academie leiden/ en als sy in haer eerste dienst sijn/ 1 Tim. 4. 15.** Bedenkt dese dingen weest hier in besig, op dat u toe-nemen openbaer zy in allen, **1 Tim. 4. 12/ 13.** Houd aen in het lesen.

[3.] **De Gemeente moet seer naeruo onderzoeken en sig bezagen by soodanige wijsse en erbarene lieden/ die de beste kennisse hebben van de studien, en van het leven der Studenten/ 1 Tim. 5. vers 22.** En legt niemand haestelijk de handen op, vers 24/ 25.

[4.] **Men moet met vasten en bidden sig vooz God verootmoedigen/**

digen / op dat hy in sijn genade *Verder* sende tot sijn volck /
Matth 9. 38. Bidlet den Heere des Oogts, dat hy arbeiders in
 sijnen Ooest uitskoot, *Ier.* 3. 15.

c. Vr. Hoe moet sig een *Predicant* dragen in de *Gemeente*?

Ant. Haer gemene pligten zijn dese:

(1.) Sy moeten alle de gedeelten van haer dienst met getrouwe
 neerstigheid en standvastige bloekmoedigheid trachten te vervullen /
Col. 4. 16. Segt *Archippo*, siet op de bedieninge die gy aengenomen
 hebt in den Heere, dat gy die vervult, *2 Tim.* 4. 2. Predikt
 het woord, houd aen tijdlijk en ontijdlijk, *Luk.* 9. 62.

(2.) Sy moeten goed onderscheid weten te maken tusschen goe-
 de en quade, om de goede aller wegen te versterken in haer goeden
 wandel / ende om de quade te bekeeren / ofte tegen te gaen / *Ier.*
 15. 19. De Heere seid, gy sult voor mijn aengezichte staen, ende
 soo gy het kostelijke van het snoode uit-trekt, sult gy als mijn
 mond zyn, *Ier.* 23. 14 / 15 / 17. *Ezech.* 13. 18 / 22.

(3.) Sy moeten vreedsaem wesen / soo veel als een goede con-
 scientie dragen kan / *Act.* 2. 1. Sy waren alle eendragtlijck by
 een, *Mal.* 2. 6. Levi wandelde met my in vrede, *Ps.* 133. 1.

(4.) Sy moeten selve haer predicatien wel beleven / ende in alle
 godsalige pligten als voor-beelden wandelen / *1 Tim.* 4. 12. Zijt
 een voorbeeld der geloovige in den woorde, in wandel, in liefde,
 in den geest, in geloove, in reinigheid, *1 Pet.* 5. 3.

b. Vr. Hoe moeten sig de *Ouderlingen* dragen?

Ant. De pligten der *Ouderlingen* zijn dese:

(1.) Sy moeten van een goed leven zyn / dewijse yder geloovige
 wel moet leven / soo moeten het de *Ouderlingen* insonderheid doen /
Act. 20. 28. Hebt agt op u selven, *1 Pet.* 5. 3. Als voorbeelden der
 kudde, *1 Tim.* 3. 1 / 2 / 3 / 4.

(2.) Sy moeten een sonderlinge agt geven op de *Gemeente* /
Act. 20. 28. Hebt agt op de geheele kudde, *1 Cor.* 12. 28.

(3.) Sy moeten haer laten gebuyken in het besoecken van sieke
 en krank / als mede by andere vooz-vallen in de *Gemeente* / *1 Jac.*
 5. 14. Is yemand krank onder u? dat hy tot hem roepe de *Ouder-*
lingen der *Gemeente*, ende dat sy over hem bidden.

(4.) Sy moeten de *Predicanten* by alle vooz-val behulpsaem
 wesen / en haer eere en respect na vermogen helpen beschermen /
1 Tim. 5. 17. Dat de *Ouderlingen* die wel regeren, dubbeler ee-
 re waardig geagt worden, voornamelijk die arbeiden in het woord
 en de leere, *1 Thess.* 5. 13.

a. Vr. Hoe moeten sig de *Diaconen* dragen?

Ant. De *Diaconen* moeten dese pligten waer-nemen:

(1.) Sy

(1.) Sy moeten van een goed leven zijn / 1 Tim. 3. 8. De Diaconen moeten eerbaer zijn, niet twee-tongig, niet die haer toe veel wijn begeven, geen vuyl-gewin-soekers, Act. 6. 3.

(2.) Sy moeten met een bereid en oprecht herte de aelmoeffen in te deelen / Rom. 12. 8. Die uitdeelt in eenvoudigheid, die barmhertigheid doet, in blymoedigheid.

c. Vr. Hoedanig moet het leven wesen van de Chyftenen tegen haer Predikanten?

Ant. Sy moeten dese pligten versorgen:

(1.) Sy moeten haer predicatien hooren en gelooven / deselve aenmerkende niet als haer woord / maer als Gods woord / 1 Thess. 2. 13. Wy danken God sonder ophouden, dat als gy het woord der prediking Gods van ons ontfangen hebt, gy dat aengenomen hebt niet als der menschen woord, maer gelijk het waerlijk is, als Gods woord, dat ook werkt in u die geloovet, Luc. 10. 16. Wie u hoort, die hoort my, Heb. 4. 2.

(2.) Sy moeten haer leere gehoorzaam wesen / Heb. 13. 17. Zijt uwe Voor-gangeren gehoorzaam, Jer. 30. 20.

(3.) Sy moeten haer in eere en aensienlijkheid houden / 1 Thess. 5. 13. Agtse feer veel om hares werks wille, 1 Tim. 5. 17. De Oudelingen die wel regeren sullen dubbeler eere waerdig geagt worden, voornamelijk, die arbeyden in den worde en leere, Rom. 10. 15.

(4.) Sy moeten een bysondere liefde tot haer hebben / en toe haer tegenwoordigheid / Gal. 4. 14. Gy naemt my aen als een Engel Gods, ja als Christum selve, vers 15. 1 Thess. 5. 13.

(5.) Sy moeten met haer vriendelyk om gaen / ende haer dooz allerley middelen genoeghen geven / op dat sy met vzeugde haer dienst bekleeden / Heb. 13. 17. Op dat sy haer werck mogen doen met vzeugde, ende niet al fugtende, Matt. 10. 14.

(6.) Sy moeten haer van een eerlyk onderhoud versorgen / op datse dooz de sozge hooz het tijdelijke niet werden opgehouden in haer bedieninge / Gal. 6. 6. Die onderwesen word in 't woord, deile mede van alle goederen den genen die hem onderwijst, 1 Cor. 9. 11. Indien wy u het geestelijke gezaeyt hebben, is het een groot sake, soo wy het uwe dat lichamelijk is, maeyen?

b. Vr. Waerom moet men het woord der Predicanten gelooven en gehoorzamen?

Ant. Om dese redenen: (1.) Om dat sy nader gemeinschap met God hebben als de gemeine Chyftenen / Amos 3. 7. Gewisse-lyk de Heere en sal geen ding doen 't en zy dat hy sijne verborgentheit aen zijne Knechten de Propheten heeft geopenbaert. 2 Tim. 1. 6. Mal. 2. 6. Levi wandelde met my. (2.) Sy maken haer werck

radiglijk van het ondersoeken van Gods Woord en wille, en daarom verstaen si deselve beter als andere Christenen / 1 Tim. 4. vers 13. Houd aen in 't lesen, Mal. 2. 6/ 7. De lippen des Priesters sullen de wetenschap bewaren, en men sal uit zijnen mond de Wet horen, 1 Sam. 9. 9. (3.) Het is haer ampt/ w't Gods name/ het is te waerschouwen / en te leeren wat goed is/ Esa. 62. 6. O Jerusalem, ik hebbe Wagters op uwe muiren gesteld. Eze. 3. 17. Men den Kind, ik hebbe u tot een Wagter gesteld over het Huis Israels. [1.] Hier dooz word Land en Kerke gezegent / en yder gehoozsaem Christen / Esa. 1. 19. Indien gy willig zijt, ende hoort, soo sulc gy het goede des Lands eten, Esa. 44. 26.

c. Vra. Wat sonden gaender omme onder de Christenen / waer haer yder geloovige sig moet sorgvuldiglijk wagten?

Ant. De sonden tegen de Predikanten zijn dese:

[1.] Men spreekt veragtelijk van haer Personen en van haer diensten / Jer. 20. 1. Sint dat ik spreke, roepe ik uit, ik roepe gewelt en verloringe, om dat my des Heeren woord den gantschen dag tot smaed en schimp is, vers. 7. 2 Coz. 10. 10. De tegenwoordigheyd is veragtelijk.

[2.] Men wil haer woorden niet gehoozsaem zijn / Jer. 44. 16. Aengaende het woort, dat gy tot ons uit des Heeren naem gesproken hebt, wy en sullen na u niet hooren, Rom. 10. 21. Den gantschen dag hebbe ik mijne handen uitgebreid tot een ongehoorsaem volk.

[3.] Men word toornig als men bestrast word / en men soekt dat aen de Predikanten wederom te vergelden / Jer. 18. 18. Doe seiden sy, komt laet ons gedagten tegen Jeremiam denken: komt aen, laet ons hem slaen met de tonge, Amos 5. 13. De verstandige sal swijgen, want het sal een boose tijd zijn.

[4.] Men soekt haer tegen te gaen / klein te maken / en veragt haer de menschen / om haer het leven moede te maken / en daer toe soekt men op / of men yet kan vinden tegens haer leven/ leere/ etc. Jer. 20. 10. Sy seggen, misschien sal hy over-redet worden, dan sulc wy hem vermogen, ende onse wrake aen hem sien, Jer. 13. 17.

[5.] Men veragt de eene/ ende agt de andere/ dikwils uit menschelijke insigten / 1 Coz. 1. 12. Dit segge ik, dat een yegelijk van u segt: Ik ben Pauli, en ik Apollo, en ik Cephe.

[6.] Men is tegen haer gierig / soo dat men meind alles te veel te wesen / dat aen Predikanten word gedaen/ waer dooz vele armelijck moeten leven / Nehem. 13. 10. De Leviten waren geveloden een yegelijk tot zijn Acker, als men haer niet gaf haer deel, Mal. 3. 8. Gy berooft God.

b. Vra. Wat behoorde alle Christenen af te schycken van dese quaet Ant. de bejegeningen aen haer Predikanten?

Middag-oeffeninge.

Ant. Dese beweeg-redenen: (1.) Het sugten van Predikanten gedijd den quaden Christenen ten quaden / want God heert haer gebeden / Heb. 13. 17. Haer sugten is u niet nuttig, Tit. 12. 17. (2.) De Heere neemt het alsoo op / al of men hem selve die onere aendede / Luc. 10. 16. Die u verwerpt, die verwerpt my. (3.) Sijn re plagen volgen op dese veragtinge der Predikanten / Esa. 28. 3. Nu dan, en grijft den spot niet, op dat uwe banden niet vaster gemaekt worden, 2 Chron. 36. 16. Sy bespotteden de Propheten, tot dat de grimmigheid van des Heeren toorn tegen haer op ging, dat er geen keelen aen en was. (4.) De deure der genade word vooftoodanige toe-gesloten / Job. 1. 28. Dan sullen sy tot my roepen, maer ik en sal niet antwoorden, Matth. 10. 14/ 15.

Middag-gefang op de een-en-twintigste Dag van de Maent

Stemme: Psal. 40. Na dat ik langen tijd, &c.

1. **N** dien gy Heer! ons nog dooz menschen leid
Tot uwe rust en 't Hemels wel,
Om ons te rucken uit de Hel:

Wij bidden maekt haer tot u dienst bered;

Maekt datse heilig leden /

So sullen sy ons geven

Deel vragten van haer Leer:

Stort haer u wijsheid in /

Maekt datse hart en sin

Bewerken meer en meer.

2. Maekt Heer / dat wy gehoozsamen haer woort /

En dat haer dienft zy hoog geagt /

Waer dooz ons 't heil word toe-gebragt /

Op dat wy dooz haer leering wand'len woort:

Ik duld in haer wel zwakheid /

Die onder eygen dack leid:

Maer niet 't moedwillig quaet:

Die tegen Hel en sond'

Streng spreken Gods Verbond /

Doen my de beste haet.

3. Bewaer / o Heer / mijn ongebonden lip /

Bewaert mijn hert vooftoornigheid /

Als my u Dienaer 't mijne seid /

Dat dog geen bitfig woort my out ontglijp:

Op dat hy niet behoebe

Om my sig te bedroebe

Ag! dat waer my niet goet:

Ik wensch haer alle vzeugt /
Die aen mijn ziel doen deugt /
En troosten mijn gemoet.

Het Leven in Openbare Gods-dienst.

De twee-en-twintigste Dag.

b. Vra. Hebben wy nog andere pligten te versoegen / als dat wy ons leven als Chyristenen dagelijks wel aenstellen ?

Aat. Ja : want wy moeten bysondere tijden waernemen / om tot de vergaderinge der geloovige te komen / en aldaer den openbaren Gods-dienst waernemen / Heb. 10. 25. Laet ons onse onderlinge by-een-komste niet na-laten, Ps. 110. 3. Act. 20. 7.

a. Vr. Wanneer moeten wy dit doen ?

Ant. De vaste tijd om de vergaderinge der geloovigen by te komen is de dag des Heeren, Act. 20. 7. Op den eersten dag der weke als de discipelen by een gekomen waren, 1 Coz. 16. 2. Act. 1. 10. Ik was op den dag des Heeren in den Geest.

c. Vr. Wat pligten heeft de openbare Gods-dienst ?

Ant. De weekelyjcke pligten van de openbare Gods-dienst sijn dese na-volgende :

[1.] Wy moeten by een komen in een plaetse die tot de openbare Gods-dienst is afgesondert / 1 Coz. 11. 20. Als gy dan by een te samen komt, Heb. 11. 25. Ps. 122. 1.

[2.] Wy moeten daer Psalmen en Lof sangen singen ter eeren Gods / en tot onderlinge stigtinge / 1 Coz. 14. 26. Wanneer gy te samen komt, een yegelijk van u heeft hy een Psalm, &c. Col. 3. 16.

[3.] Wy moeten daer onse gebeden tot God op-offeren / Act. 12. vs. 5. Van de Gemeinte wierd een geduerig gebedt tot God gedaen, Act. 4. 24. Esa. 56. 7. Ik sal haer verheugen in mijn Bede-huis.

[4.] Wy moeten Gods Wet hoozen hoorlesen / Luc. 4. 16. Jesus stond op om te lesen, Act. 15. 21. Moles wierd op yder Sabbath geseen.

[5.] Daer moet een predicatie worden gedaen / dewelcke wy Godsdiensstelyk moeten aen-hoozen / 2 Tim. 4. 2. Predikt het woort, Matth. 28. 16. Gaet henen leert alle volkeren.

[6.] Wy moeten dan op een mildadige wyse onse aelmoessen geven / als regte offerhanden van het Nieuwe Testament / 1 Coz. 16. 2. Op elken eersten dag der weke, legge een yegelijk yet by hem selven weg, vergaderende een schat, na dat hy wel varen verkregen heeft, op dat de versamelingen als dan niet eerst en geschieden, wanneer ik gekomen sal zijn, Heb. 13. 16.

b. Vr. Wat moet ons bewegen om in de vergaderinge der geloovige te komen ?

Ant.

Ant. Hier toe hebben wy dese bewees-redenen: [1.] Daer binden wy een heerlijk geselschap van Christus / en van de Engelen / nevens Gods kinderen / Matth. 18. 20. Waer twee of drie vergadert zijn in mijnen naem, daer ben ik in het midden van haer, 1 Coz. 11. 10. [2.] Daer is de plaetse van zegeningen des H. Geestes / en van heilsame beloftenissen / Act. 18. 44. Als Petrus hog dese woorden sprak, viel de H. Geest op alle die het woord hoorden, Matth. 18. 19. Waer twee of drie vergadert zijn in mijn naem daer ben ik in het midden van haer. [3.] Alle vrome lieden / zelfs de grootste Koningen hebben daer in een groote vreugde gestelt / Ps. 84. 3. Mijn ziele beswijkt van verlangen na de Voorhoven des Heeren, Ps. 122. 1. [4.] Die geen lust hebben in Gods Huis / sullen met de wereld verloren gaen / Heb. 10. 39. Wy en zijn niet van die gene die zig ontrecken ten verderve; Gen. 4. 16. Cain giog van Gods aangezichte wech.

a. Vr. Is 't geoorloft dat men openbare gebeden en dankseggingen doet in de Kerke?

Ant. Ja het / soo hebben de Vrome gedaen in den O. en N. Testamente / 1 Coz. 14. 16. Anderlins indien gy dank-segt met den geest, hoe sal de gene, die de plaetse der ongeleerden vervult, Amen seggen op uwe danksegginge, dewijle hy niet en weet wat gy segt, Act. 6. 4. 1 Kieg. 8. 14. 15.

b. Vr. Waerom seid van Christus / Matth. 6. 6. Wanneer gy bid, gaet in uwe binnen-kamer, ende uwe deuren gesloten hebbende bid uwen Vader die in het verborgen is?

Antw. Christus spreekt van yders bysondere gebeden / en stelt sin last tegen de geveynstheyt der Pharizeen in hare openbare schijn-heylige gebeden; Maer hy spreekt niet tegen de openbare gebeden in de vergaderinge der geloobige / Act. 1. 24. Sy baden, ende seiden, gy Heere &c. Act. 4. 24.

b. Vr. Is 't genoeg dat men de Psalmen singt?

Ant. Neen, maer men moet dese twee dingen waer-nemen:

(1.) Wy moeten met verstand, singen / 1 Coz. 14. 15. Ik sal met den verstande singen, 1 Chron. 16. 9. Singt hem, Psalm-singt hem, spreekt aend'agtelijk van alle zijne wonderen.

(2.) Wy moeten met een herte singen / dat geroert zy na de saken zijn daer wy van singen / Col. 3. 16. Leert ende vermaent makenderen met Psalmen, ende Lof-sangen, ende geestelijke Liedkens, singende den Heere met aengenaemheyd in u herte, 1 Coz. 14. vs. 15. Ps. 108. 2. O God! mijn herte is bereid.

a. Vr. Hoe moeten wy Gods Woord hoorren / lesen / en prediken?

Ant. Also dat wy het selve aenmerken als Gods Wil en Wet.

waer na wy ons leven moeten aenstellen / Deut. 31. 12. Vergaderet het volk, de mannen ende de wijven, de kinderkens, ende de vreemdelingen, die in uwe poorten zijn: op dat sy hooren, ende op dat sy leeren, ende vreesen den Heere uwen God, ende waer-nemen te doen alle de woorden deser Wet, Jac. 1. 22. Joh. 13. 17. Indien gy dese dingen weet, zalig zijt gy, soo gy deselve doet.

b. Vr. Wat is hier toe noodig / op dat wy Gods Woord wel en niet hzeugt moeten hoozen?

Ant. Hier toe zijn dese drie dingen noodig;

[1.] Wy moeten ons daer toe te hozen wel bereiden / Eccl. 4. 17. Bewaert uwen voet als gy ten Huise uwes Gods ingaet, Erod. 20. 8. Weelt gereed tegen den morgen.

[2.] Wy moeten ons selven in een goede gestaltenisse houden / terwile wy Gods woord in de Kerke hoozen / Marc. 4. 20. Soo yemand ooren heeft om te hooren, die hoore, Ezech. 33. 31.

[3.] Wy moeten na het hoozen van Gods woord ons selven bearbeiden om de hzeugt daer van te bekomen / Luc. 8. 15. Het zaed dat in de goede aerde valt, zijn dese, die het woord gehoort hebbende, 't selvige in een eerlijk goet herte bewaren, ende in volstandigheid vrugten voort-brengen, Act. 17. 11.

b. Vr. Waerom is soo een vooz-bereidinge noodig?

Ant. Om dese redenen; [1.] Onse God siet op het herte / hoe het gesteld is als wy vooz hem komen: Wy is met het uwendige niet te vreden / Ps. 51. 8. Siet gy hebt lust tot waerheit in het binnenste, Esa. 1. 12. [2.] De oefeningen in de Godsdienst zijn geestelike oefeningen / die alleenlijk met een wel-gestelde ziele behoortlyk konnen verricht worden / Ps. 57. 8. Mijn herte is bereid, o God! mijn herte is bereid, ik sal singen, ende Psalm-singen, 1 Cor. 14. 15. Ik sal wel met den geest bidden, maer ik sal ook met den verstante bidden.

[3.] Onse verdozventheid / en natuerlike onbequaemheyt is seer groot / dewelke ook van de Satan word meer en meer aengestookt / soo wy op ons hoede niet en zijn / 2 Cor. 3. 5. Niet dat wy van ons selven bequaem zijn yet te denken, als uit ons selven, 1 Pet. 5. vs. 8. Waekt, want de Satan gaet om u als een brieschende Leeuw.

c. Vr. Wat moeten wy doen om ons selven wel te bereyden tot den openbaren Gods-dienst?

Ant. Hier toe zijn dese pligten noodig:

[1.] Wy moeten al onsen aerdschen woel / en het werk van ons wekelijk beroep / des Saterdaegs afsnyden / om daer dooz op den daag des Heeren niet verhindert te worden / Erod. 20. 8. Gedenkt des Sabbath-daegs, dat gy dien heiliget, vers. 10. dan en sult gy geen werk doen, Jer. 17. 22.

[2.] Wy

(2.) Wy moeten te voren over-denken hoe gewichtig en hoe heerlijk alle die pligten van den Gods-dienst zijn / ende hoe onbequaem wy zijn tot deselve / Esa. 58. 13. De Heere moet geheiligt worden, 2 Cor. 2. 16. Wie is tot dese dingen bequaem?

(3.) Wy moeten te voren afleggen alle bekende sonden / met voornemen en besofte / om deselvige noit wederom te sullen begaen / Jac. 1. 21. Daerom afgeleid hebbende alle vuyligheid, en overvloed der boosheid, ontfangt met sagtmoedigheid het woord dat in u geplant word, 't welk uwe zielen kan salig maken, Jer. 4 3 Esa. 1. berg. 16. Wascht u, reinigt u, doet de boosheid van uwe handelingen van voor mijne oogen weg.

[4.] Wy moeten een vast voornemen hebben om alles te sullen gehoorzamen / 't welck ons uit Gods Woord sal worden gepredikt / Deut. 5 27. 't Volk seyde tot Moses, spreek gy tot ons, al wat de Heere onse God tot u spreken sal, ende wy sullen 't hooren ende doen, Ps. 119. 106. Ik hebbe gesworen ende sal het bevestigen, dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid.

[5.] Wy moeten Godt te voren bidden / dat hy ons bequaem make om sijn woord met vlygt te hooren / Ps. 119 18 Ontdekt mijne oogen, dat ik aenschouwe de wonderen van uwe Wet, Ps. 143. n. 10. Uwen goeden Geest geleide my, Ezech. 46. 3.

[6.] Wy moeten tijdslyk in de Kerke komen / op dat wy alle oeffeningen bequaem waer-nemen / Luc. 21. 38. Ende al het volck quam's morgens vroeg tot hem in den Tempel om hem te hooren. Act. 10. vs 33. Wy zijn alle nu hier tegenwoordig voor God, om te hooren al het gene u van God bevolen is.

b. Vr. Hoe moeten wy ons dragen in 't gehoor van Gods Woord?
Ant. Dan moeten wy soeken dese dingen in ons te hebben:

[1.] Eerbiedig moeten wy wesen ontrent Gods Woord / en tegen de Dienaers Gods / Esa. 66. 2. Die voor sijn woord beven, Eccl. 4. 17. Ps. 2. 11. Dient God met vreesse, en verheugt u voor hem met bevinge.

[2.] Aendagtig moeten wy wesen / om dat het Gods Woord en wil is / die ons woord vooz-gedragen: en om dat hier aen hangt de eeuwige zaligheid / Luc. 4. 20. de oogen van allen die in de Synagoge waren sagen op Jesum, Prov. 4. 20. Mijn soon merkt mijne woorden.

[3.] Geloovig moet de Toehoorder zijn / om 't gene woord gepredikt / vooz Gods Woord aen te nemen / Heb. 4. 2. Het woord der predikingen dede haer geen nut, om dat het niet den onmogelijken en was gemengt, Heb. 11. 6. Sonder geloove is het geloven niet en was behagen, Marc. 1. 14. Geloofst den Euangelio.

[4.] Bewogen moeten wy wesen / na de gelegenheid van sake die

die ons worden gepredikt / Matth. 11. 17. Als Klaeg-liederen gesongen worden, dan moeten wy weenen, Heb. 3. 7.

[5.] Leerzaam moeten wy wesen / om wat te onthouden dat ons dient tot voordeel van onse staet / Luc. 2. 19. Maria bewaerde dese woorden alle te samen, Heb. 2. 1.

[6.] Arbeydszaam moeten wy zyn om het gehoorde ons toe te eynigen / ende tot practijk aen te leggen / Luc. 8. 21. Mijne Moeder, ende mijne Broeders zyn dese, die Gods Woord hooren, ende dat selve doen, Heb. 4. 12. Ps. 119. 11. Ik hebbe uwe redenen in mijn herte verborgen op dat ik tegen u niet en sondigde.

c. Vr. Hoe moeten wy ons gedzagen als wy Gods Woord hebben gehoord?

Ant. Na het hoozen van Gods Woord zyn dit onse pligten:

[1.] Wy moeten God danken, dat hy ons dese genade doet / dat wy sijn woord mogen hoozen / en daer over moeten wy verblijot zyn / Ps. 92. 2. Het is goed dat men den Heere love, Ps. 122. 1.

[2.] Wy moeten 't gehoorde by ons selven over-denken, en overleggen / ende dan te hups komende / de h. Schifture nasien / Act. 27. 11. Dese waren edelder dan die te Thessalonica waren, en die het Woord ontfingen met alle toegenegentheid, onderlockende dagelijks de Schriften, of dese dingen alsoo waren, Marc. 4. 25. Jesus seide, siet wat gy hoort.

[3.] Wy moeten ons selver onderlocken waer Gods Woord ons heeft geraekt / en wat ervarentheid wy daer van in ons selven / of in andere bevinden / Ps. 48. 9. Gelijk wy gehoord hebben, alsoo hebben wy gesien in de stad des Heeren der heirscharen, Esai. 34. 16. Zeph. 2. 1. Doorlockt u selven nauwe.

[4.] Wy moeten 't gehoorde practiseren, ende ons leven daer na soeken aen te stellen / Jac. 1. 22. Zijt daders des woords en niet alleen Hoorders, u selven met ydele overleggingen bedriegende, Luc. 8. 15. Dat in de goede aerde valt zyn dese, die het woord gehoord hebbende, 't selve in een eerlijk en goed herte bewaren, ende in volstandigheid vrugten voortbrengen.

[5.] Wy moeten ook verlangen na de tyd als wy wederom een Predicatie sullen mogen hoozen / Act. 13. 42. de Heidenen baden dat tegen de naesten Sabbath tot haer deselve woorden souden gesproken worden, Ps. 84. 3. Mijn ziele is begerig.

[6.] Wy moeten dooz onderlinge 'samen sprekinge ook andere sichten dooz 't gene wy hebben gehoord / Col. 3. 16. Het woord Christi woone rijkelijk onder u in alle wijsheid, leert, ende vermaent malkanderen, Matth. 25. 40.

b. Vr. Wat baet het ons als wy de Godsdienst alsoo betragten in het hoozen van Gods Woord?

Ant.

Ant. Hier dooz moeten wy zalig worden / Luc. 11. 28. Jesus seide, jazalig zijn die gene, die Gods woord hooren, en dat selve bewaren, Rom. 10. 14. 1 Pet. 1. 9. Verkrijgende het einde uwes geloofs, namelijk, de zaligheid der zielen.

Middag-gefang op de twee-en-twintigste Dag van de Maent.

Stemme: Psal 103. Mijn ziel wilt den Heer, &c.

1. **I**k maek mijn hert gereet vooz God/ mijn Woning /

Dan treed' ik blijde na sijn heyl' ge Woning :

De Gods dienst pleeg ik met eerbiedigheit ;

't Wendagtig dooz / en 't hert tot God genegen /

Een wil om op Gods wegen sucr te treden /

Zijn 't noodig werk in mijn Godsdiensstigheid.

2. Dan worden my Gods Wetten voozgelesen

Dan word mijn God dooz Psalmen hoog gepresen /

Dan storzen wy 't gebed vooz God ons Heer ;

Dan doet de Dienaer van Gods Wet verklaring /

Dan gaert men aelmis van al de vergaring /

Dan neemt het volk in zegening haer keer.

3. 't Is niet genoeg Gods Wet te hozen lesen /

Ik moet daer dooz mijn Heere leren vzeesen :

't Is niet genoeg te singen overluid /

Mijn hert moet na de saken zijn geloken /

't Is niet genoeg gebeden wyt te spreken /

Maer 't hert moet eerst gesonden zijn vooz uit.

4. 't Is niet genoeg tot aelmis wat te geven /

De liefde moet eerst in mijn hert te leben :

't Is niet genoeg de zegening t'ontfaen ;

Ik moet de Leeringen soo wel betragten /

Dat ik God diene / selfs met mijn gedagten /

Dan sal ik wyt Gods Nups in zegen gaen.

Het Leven in den H. Doop, ende in het H. Avondmael.

De drie-en-twintigste Dag.

a. Vr. Heeft de uytwendige Gods-dienst ook plaetse onder de Christenen?

Ant. Ja / 1 Coz. 6. 20. Verheerlijkt God in u lichaem, Matth.

28 h. 29. 1 Coz. 11. 13.

b. Vr. Waerom zijn dan vele menschen lang in den uytwendigen Godsdiensst besig / sonder daer dooz verbeterd te worden?

Ant. Om datse die niet wel gebuyken / Heb. 4. 2. Het woord der predikingen en dede haer geen nut, om dat het niet gemengt wa-

met den gelove, **Ezech.** 33. 31/32. **Marc.** 4. 24. Siet hoe gy hoort:
 b. Vr. Is 't niet op de maniere des Pausdoms / dat men op de
 uiterlijke dingen so staet?

Ant. Neen: Want Christus en de Apostelen hebben die uiterlij-
 ke Godsdiensst als nodig gebruikt / **Matth.** 3. 17. Laet nu af, want
 aldus betaemt ons alle gerechtigheid te vervullen, **Matth.** 16. 16.
Act. 2. 37/38. Een yegelijk van u werde gedoopt.

c. Vr. Waerom seid dan Paulus / **1 Tim.** 4. 8. De lichamelijke
 oefeninge is tot weinig dingen nut?

Ant. Paulus spreekt van de uiterlijke oefeningen? afgesondert
 van de godsaligheid / en dan zijn het onnutte oefeningen / men
 moet de godsaligheid betragten / **1 Tim.** 4. 7. Oefent u selven
 tot godsaligheid, **Esai.** 59. 21. Mijn Woord en Geest sullen van u
 niet wijken, **Heb.** 4. 2.

a. Vr. Zijn dit niet oefeningen alleen vooz de onerbare kinder-
 kens in het Christendom?

Ant. Neen / maer selfs de sterkste mannen in Christo hebben de-
 se oefeningen van noden / om datse nog in veel deelen des Christen-
 doms onvolmaekt zijn / **1 Tim.** 4. 13. Houd aen in 't lesen, **Rom.**
 1. 12. **1 Cor.** 13. 9. Wy kennen maer ten deele.

b. Vr. Maer wat is die uiterlijke Godsdiensst ons nodig / dewijse
 Gods Geest in ons moet werken?

Ant. Gods Geest gebruikt die uiterlijke oefeningen als midde-
 len waer door hy werkt / **Jac.** 1. 18. Na zijnen wille heeft hy ons
 gebaert, door het woord der waerheid, **Joh.** 16. 13. De Geest sal
 u in alle waerheid leiden, **Esai.** 59. 21.

a. Vr. Is dan de uitwendige Godsdiensst niet genoegsaem om
 ons salig te maken?

Ant. Neen / **1 Cor.** 3. 7. So en is dan, nog hy die plant iet, nog
 hy die nat maakt, maer God die den wasdom geeft, **2 Tim.** 3. 5. **Luc.**
 13. 26. Als dan sult gy beginnen te seggen, wy hebben in uwe tegen-
 woorligheid gegeten en gedronken, en gy hebt in onse straten ge-
 leert, **h.** 27. Ende hy sal seggen, ik en kenne u niet van waer gy zijt.

b. Vr. Wat moet dan hy de uitwendige oefeninge komen?

Ant. De inwendige Godsdiensstigheid des herten / **Ps.** 108. 2.
 O God, mijn herte is bereid, **Col.** 3. 16. **Rom.** 12. 11. Zijt vier-
 rig van-geest, dient den Heere.

c. Vr. Wat conditien eischt een welgestelde Godsdiensst?

Ant. Dese conditien moeten in ons zijn:
 (1.) Wy moeten geloven? dat dese oefeningen van God zijn
 ingestelt / datse hem behagen / ende dat wy daer door onse saligheid
 komen uitwerken / **Rom.** 14. 13. Al wat uit den gelove niet en is,
 dat

dat is sonde, **Marc. 16. 16.** Die geloofst sal hebben, ende gedoopt sal zijn, sal salig worden.

(2.) Wy moeten dan ook sonder vrees wesen / dat indien wy dese pligten wel waarnemen / wy dan ook sekerlyk sullen behouden worden / **1 Joh. 4. 18.** De volmaekte liefde drijft de vrees buyten, **Luc. 12. 32.** Vrees niet, gy klein kuddeken.

(3.) Wy moeten met beweginge des Geestes alle de pligten van de uytwendige Godsdiensst waarnemen / **Rom. 7. 6.** Wy moeten hem dienen in nieuwigheid des Geestes, **Gal. 5. 25.**

(4.) Wy moeten een groote eerbiedigheit brengen tot alle die uytwendige pligten des Godsdiensst / want het zyn des Heeren ordonnantien en wegen / **1 Thess. 2. 13.** Gy hebt ons woord ontfangen, niet als eens menschen woord, maer gelijk het waerlyk is, als Gods woord, **Ecl. 4. 17.** Bewaert uwen voet, als gy ten huysse Gods ingaet, **Ecl. 5. 1.**

c. Vr. Waer aen kunnen wy ons verskeren dat onse Godsdiensst niet alleen uytwendig is?

Ant. Aen dese teikenen.

(1.) Indien wy overtuygt zyn / dat wy de wereld al veel te lange hebben gediend / **1 Pet. 4. 3.** Het is ons genoeg, dat wy den voorgaenden tijdt des levens, der Heidenen wille volbragt hebben, **Jer. 31. 19.** Na dat ik my selven ben bekend gemaekt, hebbe ik berouw gehad.

(2.) Indien wy met neerstighend vernemen na Gods wil / om die nog beter te gehoorzamen / **Psal. 86. 11.** Leert my Heere uwen weg, ende ik sal in uwe waerheid wandelen, **Pf. 119. 18.** **Rom. 12. 15.** 2. Beproevende welke de wel-behagelijke wille Gods zy.

(3.) Als wy niet onlust by godloose zyn / die ons hinderlyk zyn in onse pligten / **Pf. 119. 115.** Wijkt van my, alle gy boosdoeners, op dat ik de geboden mijnes Gods mag bewaren, **Pf. 120. 5.**

(4.) Als wy het voor een groote eere agten / dat wy gehoordert zyn tot de dienst van dien grooten God / **2 Sam. 6. 22.** Met de dienstmaegden Gods sal ik verheerlijkt worden, **Pf. 83. 11.** Ik koos liever aen den dorpel in het huis mijnes Gods te wesen: dan lange te woenen in de tenten der godloosheit.

(5.) Als wy uit liefde tot God / ende tot sijn eere / ons tot de Godsdiensst begeben / en niet met insigt van menschen eere / proffijt / etc. **2 Cor. 5. 14.** De liefde Christi dwingt ons, **1 Cor. 10. 31.** **Pf. 84. 2.** Hoe lieflyk zyn uwe woningen, ó Heere.

(6.) Als wy ons noit kunnen vergenoegen in het gene dat wy doen / maer altyds denken dat wy niets doen dat waerdig is genaemt te woeden / **Esaï. 64. 6.** Dog wy alle zyn als een onreynende

ende alle onse gerechtigheden zijn als een weg werpelijk kleed, ende wy vallen af als een blad, ende onse misdaden voeren ons henen weg als een wind, Matth. 25. 37. Luc. 17. 10. Als gy alles gedaen sult hebben, dat gy schuldig zijt, soo segt wy zijn onnutte dienstknechten.

a. Vr. Wat bysondere oefeningen heeft de uitwendige Gods dienste?

Ant. De bedieninge des H. Doops, ende des H. Avontmaels, Matth. 28. 19. Gaet dan henen onderwijst alle volkeren, haer doopende, 1 Coz. 11. 29. Ik hebbe van den Heere ontfangen, 't geen ik ook overgegeven hebbe, dat de Heere Jesus, in den nagt, in welken hy verraden wierd, het brood nam.

b. Vr. Waerom worden dese oefeningen nog soo in waerdye gehouden onder het Chzistendom?

Ant. Om dese redenen: [1.] Om dat de Instelder is de Heere Jesus selve / die daer is een aensienlijk Persoon / 1 Joh. 5. 20. Dese is de waeragtige God, Matt. 28. 18. My is gegeven alle magt in Hemel en op Aerden, vers 19. Gaet dan henen, onderwijst dan de volkeren, haer doopende. [2.] Om dat hier dooz ons werd bezegelt de gemeenschap met Chzisto onsen Middelaer / Gal. 3. 27. Soo vele als gy in Christum gedoopt zijt, hebt gy Christum aengedaen, 1 Coz. 10. 16. Het brood dat wy breken, is de gemeenschap des lichaems Christi. [3.] Om dat het openbare verplichtingen sijn tot onderhoudinge van het Verbond Gods / Matt. 28. 19. Leerende haer onderhouden alles wat ik geboden hebbe, 1 Coz. 10. vs. 21. Gy en kond niet drinken den drinkbeker des Heeren, ende de drinkbeker der Duivelen. [4.] Om dat het openbare afsonderingen sijn van de wereld / en als uit-tekeningen van de kinderen Gods / 1 Coz. 12. 13. Wy alle zijn door eenen Geest tot een lichaem gedoopt, ende wy alle zijn door eenen Geest gedrenkt, Act. 2. 40/41.

a. Vr. Wort de Doop van alle Chzistenen wel beleeft?

Antw. Neen: Maer vele verstuimen ende verontrennigen dat H. Water dooz een quaed leven: Petrus seyde tot de Cobenaer / Act. 8. 23. Ik zie dat gy zijt een gantsch bittere galle, ender famenknoppinge der ongerechtigheid, 1 Coz. 6. 15.

c. Vr. Wat moeten wy doen om onsen Doop wel te beleven?

Ant. Wy moeten dese dingen waernemen:

[1.] Wy moeten als wy onsen naem hooren noemen / gedenken onsen Doop, en op die groote genade / de welke God doe al aem ons heeft bewesen / Ps. 22. 11. Op u ben ik geworpen van de Baer moeder af, Act. 2. 37. 38.

[2.] Wy moeten bedenken wat belofte van onse ouders / en getuygen over ons sijn gedaen / en daerom moeten wy sorge dragen /

gen/ dat wy deselve na-komen/ Luc. 1. 74. Dat wy den Heere sou-
den dienen alle de dagen onses levens, Matth. 28. 19. Leert haer
onderhouden alles wat ik u geboden hebbe.

(3.) Wy moeten dikwils herdenken / dat de Doop is een verze-
gginge van de dood Chyristi tot doodinge van den ouden mensche /
Rom. 6. 4. Wy zijn dan met hem begraven door den Doop in den
dood, op dat, gelijkerwijs Christus uit den dooden opgewekt is tot
de heerlijkheid des Vaders: alsoo ook wy in nieuwigheid des levens
wandelen souden, Gal. 3. 27.

(4.) Wy moeten ons dikwils booz-stellen / dat het een groote
sonde is / als men Gods tekenen ontheiliget / Heb. 10. 29. Hoe
veel te swaerder straffe meind gy sal hy waardig geagt worden, die
het Bloed des Testaments onrein geagt heeft, daer door hy geheiligt
was, Heb. 8. 21.

a. Vr. Is het al noodig dat men ten H. Avondmael gaet?
Ant. Ja / want de Heere Jesus heeft het geboden / Luc. 22.
vs. 19. Doet dat tot mijner gedagtenisse, 1 Cor. 11. 23/ 24.

b. Vr. Hoe sal men soodanige lieden antwoorden die meinen dat
hier weinig aen gelegen is?

Antw. Men sal haer toonen / dat ook de minste ongehoorsaem-
heid van Gods Wetten / een gruwelijke sonde is / Joh. 3. 36.
Die den Sone ongehoorsaem is, Gods toorn blijft op hem, Luc. 6.
vs. 46. Wat noemt gy my Heere, ende en doet niet het gene ik u
segge, Luc. 14. 24.

a. Vr. Hoe sal men handelen met soodanige / die meynen / datse
daer toe onbequaem zijn?

Ant. Men moet haer doen verstaen / dat / die onbequaem is
ten Hepligen Avondmael te gaen / ook onbequaem is om zalig te
worden / dewijle deselve vooz-bereidinge in beyde word vereischt /
Marc. 1. 15. Bekeert u, ende geloof den Euangelio, 1 Cor. 11.
28. De mensche beproeve hem selven.

a. Vr. Hoe sal men soodanige lieden antwoorden / die niet willet
ten Avondmael gaen / wyt breefe dat sy het niet wel sullen beleven?

Antw. Men moet haer ondertwiffen / dat het Avondmael gees-
telijke geboden heet / maer dat het alleenlijk een band is om die
geboden te onderhouden / dewelke yder Chyristen moet onderhou-
den / die wil zalig worden / ende daer toe wy nu al door den Doop
sijn verpligt / Matth. 28. 19. Leerende haer onderhouden alles
wat ik u geboden hebbe, Matth. 22. 37/ 38/ 39.

a. Vr. Wat raed / als yemand sijn belijdenisse niet verft doen?
Ant. Soo een Chyristen moet opgewekt worden om dit te doen /
dewijle wy altijd hier toe moeten bereid wesen / zelfs als daer doog
het

het leven in gebaer komt te staen / 1 Pet. 3. 15. Zijt altijd bereid tot verantwoordinge aen een yegelijk, die rekenschap af-eischt van de hope die in u is, Matth. 10. 32/33. So wie my verloochent sal hebben voor de menschen, dien sal ik ook verloochenen voor mijn Vader die in de Hemelen is.

b. Vra. Wat sal men sodanige antwoorzen / die niet en willen ten Avondmael gaen / omdat sommige Ledematen ergerlijk leven ?

Ant. Men moet tot sodanige seggen / dat sy niet op andere / maer op haer selven sien / en tragten also God te behagen / 1 Coz. 11. 28. De mensche beproeve hem selven, en ete alsoo van den brode, Gal. 6. 5. Een yegelijk sal sijn eigen last dragen.

b. Vr. Hoe sal men handelen met die / dewelke altyds nog wistfel nemen op haer jonkheid / ofte om het anders ?

Ant. Men sal haer dese Schyftuer-plaetsen voorstellen / Heb. 3. 7. Heden indien gy zijne stemme hoort, vers 8. So en verhard u herte niet, Luc. 14. 24. Ecc. 12. 1. Gedenkt aen uwen Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer de quade dagen komen.

a. Vr. Moet nder een ten Avondmael gaen ?

Ant. Het heilige Avondmael is maer voor die gene dewelke daer toe wel bereid sijn / 1 Coz. 11. 18. De mensche beproeve hem selven, Matth. 22. 11. 1 Coz. 11. 20/21.

c. Vr. Hoe moeten wy van gesteld sijn / als wy waerdiglyk ten Avondmael sullen gaen ?

Ant. Dese conditien moeten in ons wesen ?

(1.) Kennisse moeten wy hebben van het H. Avondmael / verstaende het onderscheyd tusschen die teikenen, en tusschen de betekende saken: En ook moeten wy weten wat ons daer te bekomen staet / en wat te beloven, 1 Coz. 11. 26. Onderscheidende het lichaem des Heeren, Esa. 53. 11. Door zijn kennisse sal mijn knecht de regtveerdige vele regtveerdig maken.

(2.) Berouw van onse sonden moet in ons sijn / so dat ons herte daer ober verlagen en verbyzelt sy / 1 Coz. 11. 31. Indien wy ons selven oordeelen, so en souden wy niet geoordeelt worden, Sach. 12. vs. 10. Sy sullen over hem rouw-klagen, met een rou-klage als over een eenig-geboorne.

(3.) Gelove moet by ons wesen / dat wy door de Middelaar Jesus alleen ende kunnen, ende sullen geholpen worden / ende verlost van onse sonden / Joh. 6. 35. Jesus seide, ik ben het brood des levens: die tot my komt en sal geensins hongeren, ende die in my gelooft, en sal geensins dorsten, Eph. 3. 17. Jesus woond door den gelove in onse herten.

(4.) Verlangen moet ook in ons wesen na de dag des Avondmaels

maels / en na de genade die ons daer word aengediend doo? dese 30
geien / Joh. 7. 37. Soo yemand dorste, die come tot my en drinke.
Apoe. 22. 17. Die dorst heeft, come.

(5.) Een voornemen moeten wy hebben om in een nieuwe ge-
hoopsaemheid te wandelen / met een vaste belofte aen God / dat
wy alle bekende deugden na vermogen sullen oeffenen / Mat. 28. 19.
Lerende haer onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. Luc. 1.
h. 74 / 75. Dat wy hem souden dienen in heyligheid en gerechtigheid
alle de dagen onses levens.

(6.) Een Christelijke liefde moet in ons wesen tot de geloobige /
als tot onse Broeders en Sisters / soo dat wy een versoend / en
bzeedsaem herte moeten hebben / Mat. 6. 14. Indien gy de mensche
hare misdaden vergeeft soo sal ook uwe Hemelsche Vader uwe mis-
daden u vergeven. Joh. 13. 15.

b. Vr. Hoe moeten wy van het Heylige Avondmael op-
staen?
Antw. Met herten en tongen vol lof en danksegginge aen God
doo? sijn genade / welke dankbaerheid wy in ons gantsche leven
moeten bewijzen doo? onsen godsaligen wandel / Mat. 26. 30. Als sy
den Lof-sang gesongen hadden, gingen sy uit na den Olijf-berg. Ps.
103. 1 / 2 / 3. Looft den Heere, mijne ziele, &c. Joh. 15. 8.

a. Vr. Wat moet ons insonderheid bewegen / ont met soo een
bzolijke ziele van het Heylige Avondmael op te staen?

Antw. Wy moeten denken / dat wy daer geweest sijn als op de
Doo?-hynloft des Lams, en dat wy alsoo in den Hemel eeuwiglyk
met onsen Brudegom Jesus Christus sullen aensitten / Matt. 26.
h. 29. Ik segge u, dat ik van nu aen niet en sal drinken van dese vrugt
des wijnstoks, tot op dien dag, wanneer ik met u de selve nieuw sal
drinken in 't Koninkryke mijns Vaders, Matt. 8. 11. Wy sullen
aensitten met Abraham, Isaac en Jacob. Apoe. 19. 7 / 8 / 9.

Middag-gefang op de drie-en-twintigste Dag van de Maont.

Stemme: Ps. 46. Als een herte gejaegt, &c.

1. **I**k heb eerst mijn Naem ontfangen
In den Doo? by 't Christen Volk;

Desen naem is voo? mijn gangen /

Als een reaten Hemels Colk:

Want als ik mijn naem maer hoo? /

Komit my dadelijk te voo? /

Dat ik aen God ben gebonden /

Om te strijden tegen sonden.

2. **E**r ik 't Broot des Heeren etc.

Doen ik neerstig ondersaek /

Of my't quaed ook is vergeten :
 Of ik byn ben van Gods vloek :
 Of ik heb een reyn geloof /
 Of mijn oore niet is doof
 Om de Wetten Gods te hooren /
 Of ik al ben weder-boren.

3. Als ik ga aen Tafel treden
 Dozst mijn ziel na Chzisti bloed /
 Als ik eet met Chzisti Leden /
 Doel ik vzeugt in mijn gemoed ;
 Als ik dan van daer sal gaen /
 Neem ik liefde daer van daen ;
 Die dan op mijn gangen letten /
 Sien my wand'len in Gods Wetten.

Het Leven in Struikelingen.

De vier-en-twintigste Dag.

a. Vr. Worden alle dese pligten des Chzistelyken levens wel maer-
 genomen van de geloovige ?

Ant. Neen: wy alle hebben veel versummenissen en overtredingen
 Jac. 3. 2. Wy struikelen alle in vele, Esa. 64. 6. Alle onse geringig-
 heden zijn als een dreckig kleed, 1 Joh. 1. 8.

a. Vr. Hebben de godsalige ook haer struikelingen ?

Ant. Ja / 1 Kieg. 8. 46. Geen mensche en is'er die niet en sondigt,
 Ps. 130. 3. Dan. 9. 2. Wy hebben gesondigt en onse Vadersen.

b. Vr. Zijn de sonden van de geloovige maer gemeyne struik-
 lingen en zwakheden ?

Ant. Sontijds vallen de geloovige in seer zware sonden / Matt.
 26. 74. Petrus begon sich te vervloeken, 2 Sam. 11. 4. David lag
 by de vrouwe van Urias, 1 Kieg. 11. 5.

b. Vr. Wat sonden behangen de kinderen Gods meest ?

Ant. Het zijn niet altijd de selve sonden / maer pder heeft soo veel
 tijds sijn eyge boesem-sonde / behalven de gemeyne andere zwakheden
 den / daer het vleesch meest toegenegen is / Luc. 22. 24. Daer wierd
 twistinge onder haer, wie van haer scheen de meeste te zijn, Act. 6. 1.
 Judic. 13. 1.

c. Vra. Waer aen kan men klaerslyk merken / dat de mensche aen
 eenige eigen sonde vast is ?

Ant. Wen dese teikenen :

(1.) Als men niet kan resolveren om sig selven volkomenlyk
 aen Gods wil en Wetten over te geven / met weg-werpinge van
 alle overtredingen / gelyk God dit af-eischt / Ezech. 18. 31. Werpe
 vza.

van u weg alle overtredingen, Heb. 13. 18. Als die in alles willen cor-
lijk wandelen.

[2.] Als men niet verdragen kan/ datmen soo nauw de conscien-
tie ondersoeke/ ende dat men den weg ten leven soo enge voozstel-
le/ maer als men op die ernstige Bestraffers gram word/ Marc. 6.
b. 17. Herodes hadde Joannem gevangen genomen. Hof. 4. 4. U volk
is, als die met den Priester twisten.

[3.] Als men op een lange oeffeninge van de uytwendige Gods-
dienst niet en verdert in den inwendigen mensche/ 2 Tim. 3. 7. Al-
tijd leerende, en niet tot de kennisse der waerheid komende. 2 Pet.
3. 18. Wascht op in genade, en kennisse des Heeren Christi.

c. Vr. Hoe souden wy onse beminde sonden leer en kennen?

Ant. Door dese middelen:

[1.] Verneemt hoe u herte gesteld is/ wat gy meest wenscht /
waer op gy meest denkt/ wat gy ongaerne hoozt bestraffen / etc.
1 Joh. 3. 21. Soo ons herte ons niet en veroordeelt, Act. 17. 9. Arg-
listig is het herte, meer als eenig ding.

[2.] Siet Gods wet in met een onpartijdig onge/ sonder vooz-
deel om u selven te bedriegen / en verstaet dat de Wet geestelijk
is/ die ook de eerste begeerlijkheid der ziele ontdekt/ Jac. 1. 25. Die
in liet in de volmaekte wet, die des vryheid is, ende daer by blijft,
Rom. 7. 7 / 14. De wet is geestelijk.

[3.] Geeft agt op het oordeel van godsalige en erbarene lieden /
in de ondersoekinge van de pligten des levens / om te verstaen wat
sy van u leven houden/ Ps. 141. 5. De regtvaerdige sla my.

[4.] Gy moet God bidden om dese kennisse van uwe sonden Job
13. b. 23. Heere maekt mijne sonden my bekend, Ps. 26. 2. Heere
proeft my, ondersoekt mijn herte en nieren.

c. Vr. Waer komt het van daen/ dat de geloobige soo menigmael
in struikelingen vallen?

Ant. De oorsaken zijn onder andere ook dese:

[1.] De verdorvene nature, die in de kinderen Gods overig is /
Gal. 5. 17. Het vlees begeert tegen den geest, also dat gy niet en doet
t gene gy wilt, Rom. 7. 23. Ik vinde een andere wet in mijne leden.

[2.] De wereld met haer gnade exempelen en gewoonten / geeft
beel aenleidinge tot de sonde/ Ps. 106. 35. Sy vermengden haer met
de Heidenen, ende leerden der selver werken, Heb. 12. 15.

[3.] De Duyvel is een listig verleider / en verlocker tot sonden /
1 Chron. 21. u. 1. de Satan porrede David aen, dat hy Israel telde,
1 Thess. 3. 5. 1 Coz 11. 3. Ik vreesse, dat niet eenighs, gelijk de
Slange Eva bedrogen heeft door arglistigheid, alsoo uwe sinnen be-
dorven worden van de eenvoudigheid die in Christo is.

(4.) Wy selve zijn oorzaak van veel strykkellingen door onse eigen onhoorzigtigheid/ en ongelobigheid/ 2 Sam. 11. 2. David wandelde op des Konings Huis, ende sag van het dak eene Vrouwe haer wasschende, Luc. 21. 34. Siet toe dat uwe herte niet te eeniger tijd beswaert en worden, 1 Pet. 5. 8.

b. Vr. Wat verleidingen heeft de wereld, waer tegen wy op ons hoede moeten zijn?

Ant. De wereld heeft dese middelen om tot sonden te verlocken:

(1.) Ydele gewoonten, Rom. 12. 2. En word deser wereld niet gelijkformig, 1 Pet. 4. 4. Sy houden haer vreemt, als gy niet met haer en loopt tot de selve uytgietinge der godloosheid.

(2.) Quade exempelen, 1 Joh. 5. 19. De wereld leyd geheel in het boose, Ps. 106. 35. Sy vermengden haer met de Heidenen, ende leerden der selver werken.

(3.) Bedriegelijken loon. 1 Sam. 22. 17. Sal de Sone Isai u ackeren ende wijngaerden geven? Num. 22. 17. Rom. 6. 21. Wat vrugt had gy doe van de dingen daer over gy u nu schaemt: want het einde der selviger is de dood.

b. Vr. Door wat middelen soekt de Duivel ons tot sonden te verlocken?

Ant. Door dese middelen:

(1.) Door vleeschelijke bekoringsen van eere / profijt / plaaisien / etc. Matt. 4. 9. Alle dese dingen sal ik u geven, Jac. 1. 13.

(2.) Door een misleide conscientie, soo dat hy de mensche doet gelooven dat goet, quaed is/ en quaed goed, Deut. 29. 19. Ik sal vrede hebben, wanneer ik schoon na mijns herten goet-dunken sal wandelen, 2 Cor. 11. 14.

(3.) Door bittere vervolgingen, om de practijcke der godsaligheden/ Apoc. 2. 10. de duivel sal eenige van u in de gevangnisse werpen. Gal. 4. 29. die na den vleesche geboren was, vervolgde die na den geest geboren was. Apoc. 12. 10/ 15.

c. Vr. Wat sonden zijn de gemeynste onder de Christenen?

Ant. Daer zijn dese gemeyne sonden des verstands:

(1.) Onwetenheyd van goddelijke dingen / Hof. 4. 6. Mijn volck is uit-geroeit, om dat het sonder kennisse is. Heb. 5. 12.

(2.) Onkunde van onse eygen staet / Apoc. 3. 17. Gy weet niet dat gy zijt ellendig, en jammerlijk, ende arm, ende blind, ende nackt. Apoc. 2. 5.

[3.] Vergetenheid van het goede / Jer. 2. 32. Vergeet ook een Jongvrouwe harer verciersels, ofte een Bruid haer bindselen, nogtans heeft mijn Volk mijner vergeten, dagen sonder getal. Jac. 1. 24. De mensche heeft terstond vergeten hoedanig hy was, Heb. 2. 1.

(4.) Twijfelinge over Gods beloften en d'zeppementen / 2 Reg. 7. 2. de Hooft-man seid, siet, soe de Heere vensteren in den Hemel maekte, soude die sake kunnen geschieden? Gen 18. 12. Sara loeg in haer selven, seggende, sal ik wel-lust hebben, na dat ik oud geworden ben.

(5.) Curieusheid om dingen te weten die onmoedig en ongeoorloft zijn / Col. 2. 18. Intredende in het gene men niet gesien heeft. Deut. 29. 29.

(6.) Verkeert oordeel over vele deugden en ondeugden / als mede over het doen en laten van andere / Esai. 5. 20. die het goede quaed hieten, ende het quaed goed, 1 Sam. 1. 14.

c. Vr. Wat sonden zijn de gemeynste ten opsigt van den wille, en van de effecten des menschen?

Antw. Dese navolgende:

(1.) Yverloosheid in de Gods-dienst / Apoc. 3. 16. Soo dan om dat gy lauw zijt, ende nog kout nog heet, ik sal u uit mijnen mond spouwen. Zeph. 2. 1. Gy volk dat met geenen lust bevangen word.

(2.) Sorgeloosheid over de staet met God / Matt. 24. 38. Gelijk sy waren in de dagen Noë, etende en drinkende, vers. 39. Ende en bekende het niet, tot dat de Sundvloed quam, en haer alle weg nam, Amos. 6. 1. Wee den gerusten te Zion.

(3.) Hoovaerdigheid, ende een groot gevoelen van eygen krachten / Jos. 12. 9. Ephraim seid, in alle mijnen arbeyd sullen sy geen sonden vinden die ongerechtigheid zy, 2 Cor. 10. 18. Apoc 3. 17. Gy segt, ik ben rijk, ende verrijkt geworden, ende en hebbe geenes dings gebrek.

(4.) Begeerlijkheid die ons belet vernoegt te wesen met onsen staet / Jac. 1. 14 Een ygelijk word verlost, als hy van zijn eygen begeerlijkheid afgetrocken en verlost word, Rom. 7. 7 / 21.

[5.] Oneerlijke liefde. 1 Joh. 2. 16. Begeerlijkheid des vleeschs 2 Tim. 2. 22.

[6.] Verflappinge van de liefde Christi, Apoc. 2. 4. Ik hebbe tegen u, dat gy uwe eerste liefde hebt verlaten. Deut. 32. 15.

a. Vr. Hoe bebinden sig de Christenen ontrent den yver in Gods delijke dingen?

Ant. Sommige zijn brandende heet; sommige zijn kout; sommige zijn seer lauw / Psal. 69. 10. Den yver van u Huys heeft my verteert. Apoc. 3. 15/16. Om dat gy lauw zijt, sal ik u uyt mijnen mond spouwen.

b. Vr. Waer aen kan men soodanige Christenen kennen/ die heet zijn in de dingen Gods?

Ant. Men dese teykenen:

(1.) *Als het herte seer wel opwaerts wil tot God / en tot bekenninge van Hemelsche dingen / met veragtinge en onlust tot de werelt / Ps. 16. 8. Ik stelle den Heere geduriglijk voor my, Psal. 45. 2. Mijn hert geeft een goede reden op: Ik segge mijn gedigten van eenen Koning, mijn tonge is een penne eens vaerdigen schrijvers, Gal. 4. 15.*

(2.) *Als wy vooz wat tegenstants niet en wijken/maer met ernst daer tegen aengaen / 1 Chess. 2. 2. Hoewel wy te voren gelegen hadden, en ook onse smaedheid aengedaen was, gelijk gy weet, te Philip-pis, soo hebben wy nogtans vrymoedigheid gebruikt in onsen God, om het Euangelium Gods tot u te spreken in veel strijds, 1 Coz. 16. 13. Waakt, staet in het geloove, houd u manlijk, zijt sterk, Luc. 8. 6/7.*

(3.) *Als wy dapper ontstelt ende bedroeft zijn over de verhinde-ringen die ons vooz-komen in onse loop-bane der godsaligheid / en over de verbzekingen van Gods Wetten / Ps. 119. 136. Waterbe-ken vlieten af uit mijne ooggen, om dat sy uwe wet niet en onderhou-den, 2 Coz. 11. 29. Wie word 'er ge-ergert dat ik niet en brande.*

(4.) *Als wy seer ernstig zijn / om ook andere ten regten wege te bzingen / Esa. 2. 3. Komt laet ons op-gaen tot den Berg des Hee-ren, Rom. 15. 19.*

c. Vr. *Daer aen kend men die kout zijn ?*

Ant. *Men dese teikenen :*

(1.) *Als men gantsch onwetende is van Goddelijke-saken / Eph. 4. 18. Verduistert in het verstand, vervremt van het leven Gods door de onwetenheid die in haer is, Matt. 4. 16. Het volk dat in de duisternisse sat.*

(2.) *Als men gantsch onlustig is tot de Aelgie / en seer begerig na de wereld / Gallo seide Act. 18. 15. Indien daer geschil is over een woord, ende naem, ende over de wet die onder u is, soo sult gy selve toefien : want ik en wil over dese dingen geen Regter zijn, Jude bers 12/ 19. Natuerlijke menschen, den geest niet hebbende.*

(3.) *Als men gantsch nalatig is in de Gods-dienst / Job. 21. 14. wijkt van ons, want aen de kennisse van uwe wegen hebben wy geen lust, Heb. 10. 39. Wy en zijn niet van die gene, die sig ontrecke ten verderve.*

(4.) *Als men in desen staet onbekommert is / Jer. 8. 12. Zijn sy beschaemt, om dat sy grouwel bedreven hebben? ja sy schamen sig in 't minste niet, Prov. 23. 34. Deut. 29. 9. Wy sullen vrede hebben, schoon wy wandelen in het goed-dunken onses herten.*

b. Vr. *Daer aen kend men die lauwe Christenen ?*

Ant. *Men dese teikenen :*

(1.) *Als men de oeffeningen van de Gods-dienst niet met een lust des herten doet / maer als men sig alleenlijck te vreden houd met*

met de uytwendige pligten, na de gemeyne gewoonte des volcks/
Ezech. 33. 31. Sy komen voor u, gelijk het volk plegen te komen,
Jer. 7. 4. 2 Tim. 3. 5. Sy hebben een gedaente van godsaligheid.

(2.) Als men tusschen Christum, en tusschen de wereld soo wat
modereren wil / ende als men die beide soekt te vriend te houden /
Matth. 6. 24. Gy en kond niet Gode dienen ende den Mammon,
2 Reg. 17. 33. Sy dienen God, ende de Afgoden.

[3.] Als men om de Religie geen moeite / schande / of schade wil
uit staen / maer als men bezwijkt vooz alle tegen-stand / 2 Tim. 3.
vs. 10. Demas heeft my verlaten, hebbende de tegenwoordige wereld
lief gekregen, Luc. 8. 13. In de tijd der vervolginge wijken sy af.

[4.] Als men oeffeningen der Gods-dienst vooz zwaer en moe-
pelijk aensiet / en niet bekommert is / hoe het met de werke gaet /
Mat. 1. 13. Nog segt gy, siet, wat een vermoetheid! Esai. 64. 7.
Niemand wekt sig op om u aen te roepen.

c. Vr. Uit wat oorsaken ontstaet de verloosheid?

Ant. De oorsaken hier van zijn dese:

[1.] De natuerlijke verdorventheid des herten / die ons doet een
af-keer hebben van het goede / Eys. 4. 18. Vervremt van het leven
Gods, door de verhardinge des herten. Rom. 8. 7. Het bedenken des
vleeschs en onderwerpt sig de wet Gods niet.

[2.] Versuym van geestelijke macht / en dagelijse opwekkinge /
Heb. 3. 13. Vermaent malkanderen alle dage, soo lange het heden
genaemt word, op dat niet yemand van u verhard en worde door de
verleidinge der sonde, Esai. 64. 7.

[3.] Onvoorzigtig gebruik van de dingen deser wereld / 1 Joh. 2.
vs. 15. Soo yemand de wereld lief heeft, de liefde des Vaders en is in
hem niet, Jac. 4. 4.

[4.] Aerdse bekommelingen vooz dit tegenwoordige leven /
Luc. 21. 34. Siet toe dat uwe herten niet beswaert en worden door
sorgvuldigheid deses leven, Matt. 19. 22. De Jongeling ging be-
droeft weg, want hy hadde vele goederen.

[5.] Wereldse wijsheid, die de menschen doet gelooven dat
men soo hyperig niet moet wesen in goddelijke saken / ende dat men
soo tusschen God en de wereld wat modereren moet / Rom. 8. 7.
Het bedenken des vleeschs is vyandschap tegen God, Matt. 11. 26.
1 Coz. 1. 16. Gy siet uwe roepinge Broeders, dat gy niet vele wijze
zijt na de wereld.

[6.] De gemeyne hoop des volcks / die lauw en traeg is in het
goede: men volgt gaerne de menigte / daer men nogtans het kleine
hoopken van de vrouwe most na-volgen / Joh. 7. 48. Heeft yemand
van de Overste in hem geloof, ofte van de Pharizeen? Esod. 23. 2. Gy
sult de menigte niet volgen.

b. Vr. Wat moet ons bewegen om van soo een lauw, en liefdeloos leven een afschrik te hebben?

Ant. De straffe die de Heere aen soodanige gedzeigt heeft/ Apoc. 3. 16. Om dat gy lauw zijt, ende noch kout, noch heet, ik sal u uit mijnen mond spouwen. Apoc. 3. 2. Gy hebt de naem dat gy leeft, maer zijt dood: Zijt wakende, en versterkt het overige dat sterven soude. Apoc. 2. 5.

Middag-gefang op de vier-en-twintigste Dag van de Maent.

Stem: Ps. 51. Ontfermt u over my, &c.

1.

Ik ben van Chzisti Tafel ongestaen /
 In meening om my vooz de sond' te wachten:
 Maar ach! ik vind daer toe seer klepne krachten /
 Ik heb seer haest al weder quaed gedaen /
 Ik voel een lust tot eenig eygen quaed /
 Ik kan my daar ten vollen niet van vryden;
 Dit is de Vrand die my haest bezraed:
 Ach! kon ik daer eens dapper tegen stryden.

2. Hoe ben ik dus genegen tot de sond'?

't Bedozven vleesch bederst mijn eerste lusten /
 De Wereld en de Dumbel wil niet rusten /
 Maer locken my tot breuk van Godes Verbond;
 Dan leg ik sorgeloos vooz Godes straf:
 Dan ben ik stout vooz Godes eygen oogen /
 Dan ben ik verloos / en traeg / en laf /
 Dan vind ik my seer onverschens bedzogen.

3. Als ik my vind op 't beste in mijn staet /

Soo word ik ligt / of dooz een qua gedachte /
 Of dooz een luste / dat ik niet en wachte
 Belet / soo dat ik dan het goed verlaet;
 Of soo ik dan noch voozt-ga in mijn plicht /
 't Onrein werk / en dooz de sond' geschonden;
 Heer / weegt gy met my / ik ben te licht;
 Maar weegt my na 't gewigt van Chzisti wonden.

Het Leven in byzondere Struykelingen.

De vijf-en-twintichste Dag.

2. Vr. Zinder niet nog byzondere struykelingen daer de Chziste
 waen sig somtijds in verwert binden?

Ant. Ja / want de sonde befookit ons seer lichtelijck / Psal. 19. 13.
 Wie

Wie soude de afdwalingen verstaen. *Heb. 12. 1. Jac. 3. 2.* Wy struikelen alle in velen.

c. Vr. Wat sonden bekruppen ons ligtelijk ten opsigt van ons eigen selven.

Ant. Dese navolgende:

(1.) Gierigheid, waer dooz wy noyt versadigt zijn/ maer altyds nog meer zijn begerende/ *Heb. 13. 5.* Uwen wandel zy sonder gegerigheid, *1 Tim. 6. 9.*

(2.) Hoovaerdigheid, waer dooz wy wat groots schijnen in onsenge oogen/ *1 Joh. 2. 16.* De grootsheid des levens en is niet uit den Vader, maer is uit de werelt, *Phil. 2. 3.*

(3.) Pronkerije in kleedinge/ *1 Pet. 3. 3.* Vergieringe in't vlegten van't hayr, ende in't omhangen van goud, ofte klederen aen te trecken, *Esa. 3. 17/ 18/ 19.*

(4.) Onmatigheid in spijs en drank/ *Eph. 5. 18.* En word niet dronken in de wijn, waer in overdaed is, *Esa. 5. 11.*

(5.) Ligtvaerdigheid in geselschappen met onnutte geckerpen en boerterpen *Eph. 5. 4.* Nog oneerbaerheid, nog sot geklap, ofte gekkerije, welke niet en betamen, *Prov. 1. 22.*

(6.) Geveinstheid, waer dooz men uytwendig heylig wil schijnen/ ende inwendig onheylig is/ *Mat. 23. 23.* Wee u Schrift-geleerden Phariseen, gy geveinsde, *Jac. 1. 8.*

b. Vr. Wat is gierigheid?

Ant. De gierigheid kent men aen dese teikenen:

(1.) Als men goederen begeert/ die men niet mag begeeren/ *Rom. 2. 22.* Berooft gy het heylige? *1 Kieg. 21. 2.* Achab seide tot Naboth, geef my uwen wijn-berg.

(2.) Als men het herte gansch daer henen set/ soo dat men in de goederen alle bzeugt en genoegens stelt/ en dat men de grootste droefheid maekt over't verlies/ *Matt. 6. 21.* Waer uwen schat is, daer sal u hert welen, *Luc. 12. 19.*

(3.) Als men geen mate heeft in de begeerlijckheid/maer dat men onverzadelijk altyd meer en meer begeert/ en dat dan nog wel dooz quade middelen/ *Esa. 5. 8.* Wee den genen die huis aen huis trecken, acker aen acker brengen, *Prov. 28. 8.* Die zijn goed vermeerderd met woeker.

(4.) Die om de rijkdommen wille/ veel goede pligten van Gods-dienst en van godsaligheid versuimen/ *Amos 8. 5.* Wannecr sal de Sabbath over zijn, dat wy koren mogen verkopen? *1 Tim. 6. 9* *Ezech 33. 31.*

a. Vr. Wat moet ons af-schuyken van dese sonde?

Antw. Dese sonde is een wortel van alle quaed/ ja het is een af-goderije/

goderie/ 1 Tim. 6. 10. De geldgierigheid is een wortel van alle quaed,
Eph. 5. 5. De gierigaert is een Afgodendienaer.

b. Vr. Wat bysondere sonden worden tegens God en sijn dienst
begaen?

Ant. Tegen God worden dese sonden begaen:

[1.] Ondankbaerheid vooz sijn veelvuldige weldaden/ Mal. 1. 2.
Waer in hebt gy ons lief gehad? Esa. 1. 3. Mijn volk en kent my niet.

[2.] Misbruik van sijn weldaden / Deut. 32. 15. Als Jeshurim
vet wierd, soo sloeg hy agter uit, Luc. 21. 34. Dat u herte niet te ee-
niger tijd beswaert werde met dronkenschap.

[3.] Veragtinge van Gods woosienigheid/ Ps. 94. 7. Sy seggen
de Heere en liet het niet, de God Jacobs en merkt het niet, Ps. 10. 11/13.

[4.] Onbeweeglijkheid over Gods dreigementen / Mal. 2. 17.
Sy seggen, waer is de God des oordeels? Amos 6. 1. Wee den geroffen
te Zion.

[5.] Ongeloovigheid van sijn woorden en beloften / Joh. 3. 18.
Die niet en gelooft, is alreede veroordeelt, Ps. 106. 24. Sy geloof-
den Gods woord niet.

[6.] Ongehoorsaamheid aen sijn geboden en Wetten/ Ps. 81. 14.
Og dat mijn volk na my gehoord hadde, Heb. 3. 7/8. Heden, 100 gy
zijne stemme hoort, so verhard u herte niet.

c. Vr. Wat bysondere sonden vind-men onder de Chyristenen te-
gen de Gods-dienst?

Antw. Hier tegen worden dese sonden begaen:

(1.) De dag des Heeren word onthepligt door verboden werken/
Ezer. 20. 13. Sy ontheiligden mijne Sabbathen leer, Heb. 13. 15/16.

(2.) De Doop word niet wel beleest / dewijle de selvige niet soo
beleest word als opentlijk vooz de Gemeinte beloost is / Rom. 6. 2.
Wy die de sonde gestorven zijn, hoe sullen wy nog in deselvige le-
ven? vs. 2/3.

(3.) Gods Verbond, bevestigt door het V. Avondmaal / word
over-getreden / 1 Coz. 11. 20. Dit en is niet des Heeren Avondmaal
eten, vs. 27. Wie onwaerdiglijk dit brood eet, Heb. 10. 27.

(4.) Gods Woord word sonder byngt gehoord/ Ezech. 33. 32. Sy
hoorden uwe woorden, maer en doensle niet, Matt. 13. 19/20/21/22.

(5.) Gebeden worden maer wit gewoonte gedaen / sonder dat
men een heylig en bewegten herte daer toe byngt / Esa. 1. 16. Als
gy lieden uwe handen uyt-breid, verberge ik mijne oogen voor u,
Esa. 29. 13. Sy naderen tot my met de lippen, maer haer herte houd
sig verre van my.

(6.) De aelmoessen worden seer spaersaem gegeven / en dan nog
met een quaed oogmerk / en herte/ 1 Coz. 13. 1. Al gaf ik al mijn
goet

goederen den armen: en dat ik de liefde niet en hadde, soo ware ik niets, Act. 5. 3. Ananias ontrok van den prijs des ackers.

b. Vr. Daar dooz word de dag des Heeren ontheyligt?

Antw. Dooz dese werken?

[1.] Dooz alle sondige werken: insonderheid ook dooz geveinstheid, superstitie, profaniteit, en andere quade bewegingen in de Godsdienst/ Ezech. 33. 31. Sy maken liet kofingen met haren mond, maer haer herte wandelt hare gierigheid na, Jer. 7. 9. Sult gy stelen, doodslaen en overspel bedrijven, ende valscheijk sweren? n. 10. Ende dan komen en staen voor mijn aengesigte in dit huys?

[2.] Dooz ons dagelijks en wekelijks werk/ Exod. 20. 10. Dan en sult gy geen werk doen, Neh. 13. 15. Ik sag in Juda, die perffen traden op den Sabbath, en garven in bragten.

[3.] Dooz wereldsche werken/ en ydelheden/ die de Godsdienst en heilige betragtingen hinderlijk zijn/ Esai. 58. 13. Indien gy uwen voet van den Sabbath af-keert, van te doen uwen lust op mijnen heiligen Sabbath, 2 Tim. 3. 4.

c. Vr. Wat strukelingen zijn de gemeinste tegen andere menschen?

Ant. Dese navolgende:

[1.] Leugentale is een gemeine sonde/ ende nochtans een groot quaed/ Rom. 3. 4. Alle menschen zijn leugenagtig, Ps. 116. 11.

[2.] Agterklap word onder de Christenen gevonden/ Ps. 50. 20. Gy sit, gy spreekt tegen uwen broeder, tegen de soone uwer moeder geef gy lasteringe uit, Prov. 11. 13. Die als een agterklapper wandelt, openbaert het heimelijke.

[3.] Verkeert oordeel ober het doen en laten van andere menschen/ Matth. 7. 1. En oordeeld niet, op dat gy niet geoordeeld en word, 1. Sam. 1. 13. Eli oordeelde Hanna voor dronken.

[4.] Nijdigheid is onder de Christenen/ ober het welvaren van andere/ Jac. 3. 16. Waar nijd is, aldaer is verwerringe, Gen. 4. 6.

[5.] Ergernisse ligtelijk aan swacke gegeven/ Luc. 17. 1. Het en kan niet wesen dat er geen ergernissen en komen, 1 Cor. 10. 32.

[6.] Gramschap besookt ons ligtelijk/ en brengt ons tot quade vuyten/ Jac. 1. 20. De toorn des mans en werkt God gerechtigheid niet, Jac. 3. 8.

[7.] Ongelijk doet men malkanderen ligtelijk aen in de burgerlijke handelingen/ 1 Thess. 4. 6. Dat niemand sijnen broeder en ver-trede noch bedriege in sijne handeling, Jer. 9. 5. Sy handelen bedriegelijk, een yegelijk met zijn vriend.

[8.] Wraekgierigheid is geen gemeyn quaed onder de menschen/ Rom. 12. 7. Vergeld niemand quaed voor quaed, Gen. 4. 23.

a. Vr. Zijn alle leugens sonde/ ook die om best wil geschiede?

Ant:

Ant. Ja / Apoc. 21. 8. Allen den leugenaers is haer deel in den poel die daer brand van vier en sulpher. Eph. 4. 25. Legget af de leugen, spreekt de waerheid, een iegelijk met zijnen Naesten.

a. Vr. Is agterklap so een groote sonde?

Antw. Ja / want het is eigentlijk het werk van den Duyvel / 1 Coz. 6. 10. Geen Lasteraers sullen het Koningrijke Gods beerven. Ps. 15. 3. die met sijn tonge niet agterklapt, sal verkeren op Gods berg.

b. Vr. Waerom is het ligtveerdig oordeel een groote sonde?

Ant. Om datmen niet alleenlijk tegen de lierde sondigt / maer om datmen sich in Gods plaetse steld / die het toekomt te oordeelen / 1 Coz. 13. 5. De liefde en denkt geen quaed. Rom. 14. 4. Wie zijt gy, die eenes anderen dienst kneegt oordeelt Jac. 4. 11/12.

b. Vr. Waerom is de nijdigheid so een sonde?

Ant. Om datse sig steld tegen Gods providentie / ende om datse veel quade vruchten baert / Jac. 3. 16. waer nijd ende twistgierigheid is aldaer is verwerringe, ende allen boosen handel. Matth. 20. 15. Is u ooge boos, om dat ik goed ben?

c. Vr. Kan men sig ook niet wel besondigen als men te ligt een ergernisse opneemt?

Ant. Ja / dan staet men schuldig aen een ligtveerdig oordeel / Rom. 14. 4. wie zijt gy die eenes anders Huiskneegt oordeeld. 1 Coz. 8. 10. 1 Coz. 13. 5. De liefde denkt geen quae.

c. Vr. Wat middelen moeten wy gebruiken om niet ligt geergert te worden?

Ant. Wy moeten dese middelen gebruiken:

[1.] Wy moeten aen geen menschen blijven hangen / hoe vroom datse ook zijn / om haer leven een regel van ons leven te maken / want de grootste lieden konnen ook selfs seften / Gal. 2. 13. Ende ook de andere Joden veinsden met Petro. Jac. 3. 2. wy struikelen alle in velen.

[2.] Wy moeten om de struwelinge van sommige Chziffenen alle de andere die van deselvige professie zijn / daerom niet van geveynstheid verdagt worden / dit was des Duyvels vond om Job verdagt te maken / als hy seyde tot God / Job. 1. 11. Maer dog, strekt nu uwe hand uyt, so hy u niet in het aengeligte en sal zegenen. Rom. 2. 24.

[3.] Wy moeten maer so verre op menschen sien / vooz soo veel als sy Chzistum nabolgen / 1 Coz. 11. 1. weest mijne navolgers, gelijkerwijs ik ook Christi.

[4.] Wy moeten gedenken dat God ons veel dingen laet vooz komen / op dat hy onse vastigheid / ende standvastigheid in onse Chziffen pligten soude beproeven / Deut. 13. 5. De Heere uwe God ver-

verloeke u lieden; 2 Chron. 32. 31. Gen. 22. 7. De Heere verfogt Abraham.

b. Vr. Hoe moet men sig dragen om tegen alle dese en diergelyke strupkelingen wel op ons hoede te zijn:

Ant. Wy moeten dese dingen waarnemen:

[1.] Wy moeten goede wagt houden tegen alle onse geestelike vbanden/ Eph. 6. 18. Wakende ende biddende, Eph. 5. 15. 1 Pet. 5. 8. Zijt nugteren, ende wackt.

[2.] Wy moeten tegenstant doen tegen alle occasien en aenleydingen tot de strupkelingen/ Jac. 4. 7. Wederstaet den Duivel, ende hy sal van u vlieden, 1 Coz. 16. 13. Staet als mannen, zijt sterk.

b. Vr. Wat is daer toe noodig dat men goede wagt houde?

Ant. Hier toe zijn dese dingen noodig:

[1.] Dat wy onse geestelike vbanden wel leeren kennen/ 2 Coz. 2. 11. De Satans gedagten en zijn ons niet onbekend, 1 Joh. 5. 19. De geheele wereld leyd in het boose.

[2.] Dat wy onse eygen zwakhed wel leeren verstaen/ om alsoo niet sorgeloos te worden op onse eygen sterkte/ Esai. 64. 6. Wy vallen af als een blad, Rom. 7. 20.

[3.] Dat wy voorzigtigheid gebuyken in alle onse handelingen/ Eph. 5. 15. Siet dan hoe gy voorfichtig wandelt, Jude vers 12. De godloose weiden haer selven sonder vrees.

[4.] Dat wy gestadig ons oeffenen in alle heylige pligten/ op dat de boose ons besig binden in het gezegende werk Gods/ Gen. 5. 22. Enog wandelde met God, Ps. 26. 8. Ik stelle den Heere gedueriglijk voor my.

c. Vr. Wat moeten wy doen om te stryden/ en om goede tegenstandt te doen tegen alle verleydinge tot de sonden?

Ant. Wy moeten dese dingen waarnemen:

[1.] Wy moeten een goeden moet grijpen/ met vertrouwen dat wy sullen konnen overwinnen/ 1 Pet. 5. 9. Vast zijnde in den gelove, Eph. 6. 10. Wordet versterkt in den Heere.

[2.] Wy moeten goede wapenen gebuyken/ die ons Gods Woord geeft/ Eph. 6. 11. Doet aen de geheele wapen-rukinge Gods. 2 Coz. 10. 5. Onse wapenen zijn geestelijk.

[3.] Wy moeten ons verlaten op Gods belofde bystand/ Eph. 6. 10. Wordet kragtig in den Heere, en in de sterkte sijner kragt. 1 Coz. 10. 13. God is getrouw, hy en sal u niet laten verfogt worden boven u vermogen.

[4.] Wy moeten byerig bidden/ dat de Heere ons beware/ Ps. 119. 133. Maekt mijne voetstappen vaste, Ps. 138. 3. Ten dage als ik riep, hebt gy my verhoort: gy hebt my versterkt met kragt in mijne ziele.

Middag-gefang op de vijf-en-twintigste Dag van de Maent.

Stemme: Van 't Gebed onses Heeren,

1. **D**E sonde die ons meest komt by /
Is gierigheyt en hooberdy:
Dan komt daer by onmatigheyt /

Ook pronk / en dan ligtveerdigheyt:
Gebeinstheyt ons ook ligt besmet /
Soo staen wy schuldig aen Gods Wet.

2. Wy zijn ondankbaer tegen God /
Wy zijn misnoegt ober ons lot:
't Misblyk van 't wyterlyke goed /
In plagen een verhard gemoed:
Dit komt wyt ongeloovigheyt /
En baert dan ongehoorsaemheyt.

3. Gods dag de meeste sonden heeft:
Den Doop en word niet wel beleest:
't Verbond en word niet wel bewaerd:
Gods Woord is velen seer onwaert:
't Gebed geschied niet met verstand /
De Welmaes vind geen milde hand.

4. De leugen schijnt een noodig quaed:
Die is 't / die agter-klappen laet:
Men verdoeld veel dingen verkeert:
De ergernis word niet geweert.
De gramschap duert een langen tijd:
Soo queld ons haet en bitse nijd.

Het Leven in Gemeine Plagen.

De ses-en-twintigste Dag.

a. Vr. Hoe gaet het den Christenen als sy in sonden vallen?

Antw. Sy worden met allerley ellenden van den Heere besogt /
Jer. 2. 19. Uwe boosheid sal u kastijden, Hos. 4. 1. De Heere heeft
een twist in den lande, Ps. 34. 20.

c. Vr. Hoedanige ellenden komen het Christen volk ober?

Ant. De gemeyne ellenden zijn dese:
(1.) Oorlog komt haer ober / Lev. 26. 23. Ik sal het swaerd over
u brengen, Esai. 42. 24. Wie heeft Jacob tot een plunderinge over-
gegeven, ende Israel den roovers? Is 't niet de Herre?

(2.) Hongersnood komt hier veeltijds by / Lev. 26. 26. Ik sal u
den staf des broods breken, Ezech. 5. 16.

(3.) De Pestilentie is ook een plage en straffe Gods / Ps. 91. 3.
de

de seer verderffelijke pestilentie, Ezech. 14. 21. Als ik na Jerusaleem gevonden sal hebben mijn vier boose gerigten, het swaert, den honger, de boose gedierten, en de pestilentie.

(4.) Land-plagen komen doch somtijds dooz eenig ongedierte op 't veld/ dooz wytdrogende hitte/ dooz waterstroomen/ en verderdende plas regenen/ etc. Hag. 1. 11. Ik hebbe een droogte geroepen over het land, en over het koren, en over de most, en over de olie, en over 't gene den aerdbodem soude voortbrengen, Ezech. 14. 21.

b. Vr. Zijn dese ellenden niet eenige ongelucken die dooz gebal het land overkomen?

Antw. Neen/ Maer het zijn plagen die de Heere toe-send tot straffe van sijn sondige volk/ Amos 3. 6. Salder een quaed in de Stad zijn, dat de Heere niet en doct? Esai. 45. 7. Ik de Heere scheppe het quaed, Apoc. 9. 12.

a. Vr. Daerom send de Heere dese plagen over een volk?

Ant. De oorzaken zijn de sonden van 't volk/ Jud. 13. 1. Israël voer voort, te doen dat quaed was in de oogen des Heeren, soo gaffe de Heere over in de hand der Philistijnen, veertig jaer, Amos 3. 12. Ik sal alle uwe ongerechtigheden over u bezoeken, Luc. 12. 5/9.

b. Vr. Zijnder niet bysondere sonden behalven overspel/ doodslag/ etc. waerom God soodanige ellenden en plagen toe-send?

Ant. Ja/ deselvige zijn menigvuldig/ soo ten opsigte van God/ van ons selven/ als ook ten opsigte van andze menschen/ Jer. 5. 27. Gelijk een kouwe vol is van vogelen, alsoo zijn hare huisen vol bedrogs, Ezech. 18. 31. Werpt weg alle uwe overtredingen, Amos. 1. 3.

c. Vr. Wat sonden tegen God verdienen dese plagen?

Ant. Onder de selvige zijn dese:

(1.) Ondankbaerheid over sijn weldaden/ Esai. 1. 2. Een offe kend zijn besitter: ende een ezel de kribbe sijns Heeren: maer Israël en heeft geen kennisse, mijn volk en verstaet het niet, vs. 4. Wee den sondigen volke, 2 Chron. 32. 15.

(2.) Kleinagtinge van sijn Woord/ en van de bedieninge van sijn Woord/ Esai. 42. 24. Sy en hoorden niet na zijn wet, vs. 25. Daerom heeft hy over haer uitgestort de grimmigheid sijnes toorns, ende de magt der Oorlogen, 2 Reg. 22. 13. 2 Chron. 18. 8.

(3.) Veragtinge en onderdrukinge van de Dienaers van Gods Woord/ en van haer dreigementen, 2 Chron. 36. 16. Sy spotteden met de Bodeen Gods, ende veragteden zijne woorden, sy verleiden haar selven tegen zijne Propheten, tot dat de grimmigheid des Heeren tegen zijn Volk op-ging dat 'er geen helen aen en was, 2 Chron. 24. 21/ 22/ 23.

(4.) Verbond-brekinge met God en met menschen/ als men moet

moetwillens die beloften niet na komt / dewelke men meernaels
aen Godt heeft gedaen / ofte solemneel met andere volkeren heeft
gemaakt / *Ios. 23. 16.* wanneer gy het Verbond des Heeren u wes
Gods overtreed, dan sult gy haestelyk omkomen van dat goed land.
Ezech. 16. 59.

[5.] Afgoderye is ook een een land-verderbende sonde / *Esa. 3. 8.*
Ook is haer land vervuld met Afgoden, voor het werk haren han-
den buygen sy haer neder, *Jer. 2. 13.*

[6.] Hovaerdye tegens God / als men so op engen krachten en
middelen vertrouwt / dat men Gods hulpe niet schijnt van noden
te hebben / *Esa. 3. 11.* De hooge oogden des menschen fullen ver-
nedert worden, *Ezech. 33. 28.*

c. Vr. Wat sonden tegen ons selven begaen / verdienen sodanige
Land-plagen?

Antw. Dese navolgende:

[1.] Gierigheyd, waer dooz men noyt van goederen by een te
schyapen versadigt word / ende niet ontsiet geschenken te ontfangen
in gerichtfaken / *Esa. 5. 8.* wee den genen die huys aen huys trec-
ken, en acker aen acker, *Jer. 22. 17. 18.* *Esa. 1. 21.*

[2.] Pronkerye in kleedinge/en in andere uytwendigheden / *Esa.*
3. v. 18. de Heere sal weg nemen de cieraed der kousebanden, ende
de netkens, &c. *Esa. 2. 16.*

[3.] Wellust in maeltijden / waer dooz dat men tot vzafterpen en
dronkenschap uytberst / *Esa. 5. 12.* Harpen ende luyten, tromme-
len, ende pijpen, ende wijn zijn in hare maeltijden, ende sy en
aenschouwen het werk des Heeren niet. *Winds. 6. 1/2/3/4.*

[4.] Misbruyk van Gods menigvuldige weldaden / *Esa. 5. 4.*
Ik wachte op goede druyven, maer sy hebben my stinkende druys-
ven voort gebracht, *Ios. 2. 7.* Ik hebbe haer het goud, silver, en
olye vermenigvuldigt, dat sy tot den Baal gebruikt hebben.

[5.] Vloeken en sweren, waer dooz men sig selven Gods vloes-
ken onderwerpt / *Ios. 4. 1/2.* De Heere heeft een twist met de in-
woonders des lands, om dat'er vloeken en liegen in 't land is.

(6.) Geveinstheid in onsen omgang / om also God en Men-
schen te bedriegen / waer het mogelijck / *Esa. 10. 6.* Ik sal Affor-
gelijk de Philistijnen.

b. Vr. Welke sijn de Land-verderbende sonden / die bysonderlijck
haer opsigt hebben op andere menschen?

Ant. Het sijn dese navolgende:

(1.) Valscheid en bedrog in handel en koopmanschap / *Jer. 9. 5.*
Sy handelen bedriegelijck een ygelijk met zijn vriend, ende en spreken
de

de waerheid niet, sy leeren hare tonge leugen spreken, sy maken sig moede met verkeerdelijk te handelen, *Wof. 4. 1.*

(2.) Verwaerlosen van de *Weduwen en Wefen* / en van andere arme lieden in haer gerigt saken / *Efa. 1. 23.* Den weefen en doen sy geen regt, ende de twist-sake der weduwen en komt voor haer niet. *Jer. 5. 28.* Sy zijn vet, sy zijn glat, selfs de daden der boosen gaen sy te boven: de regtsaken en regten sy niet, selfs de regt-saken der weefen.

(3.) Onderdruckinge van arme lieden / die haer selven niet konnen beschermen / *Efa. 3. 14.* De roof der ellendigen is in hare huisen, *Ezech. 45. 9.* Neemt uwe uitstootingen op van mijn volk.

(4.) Woeker en pand-neming van behoeftige personen / *Ezech. 33. vs. 15.* Geeft hy de godlose het pand weder, soo en sal hy niet sterven, *Ps. 15. 5.* Die zijn gelt niet geeft op woeker.

(5.) Onbarmhertigheid tegen arme / verdzevene / en ellendige lieden / *Ezech. 16. 49.* Sy en sterkten de hand des armen ende nooddrustigen niet, *Amos 6. 6.* Sy en bekommeren haer niet met de verbrekinge *Josephs.*

(6.) Arbeids-loon aen arbeiders in-houden / bekozten / ende so schaers bedingen / datse daer van nauwlijks kunnen leven / *Jer. 22. 13.* Wee dien, die zijn huis bouwt met ongerechtigheid, en zijn opperzalen met onrecht, die zijns naestens dienst om niet gebruikt, ende en geeft hem zijns arbeidsloon niet, *Jer. 5. 4.* Siet den loon der landlieden dewelke uwe ackeren gemaeyt hebben, welke van u verkort is, roept c. Vr. Send God soo terstond sijne plagen over een Land en Volk / so haest als de sonden worden begaen?

Ant. Heen / maer dit geschied:

[1.] Als die sonden seer gemein zijn onder alleley soorte van menschen / *Jer. 5. 1.* Gaet om door de wijken van *Jerusalem*, ende siet nu toe, ende vernemet, ende soeket op hare straten, of gy yemand vindt, of 'er een is die regt doet, die waerheid soekt, so sal ik haer genadig zijn, *Jer. 6. 13.*

[2.] Als die sonden onbeschaemt worden / so dat men deselbige vooz-spreekt / en openbaerlijk begaet / *Efa. 3. 9.* Het gelaet hares aengefigts getuigt tegens haer, en hare sonden spreken sy vry uit, gelijk *Sodom*, sy en verbergense niet, wee haer-lieder ziele, *Jer. 3. 3.* Gy hebt een hoeren voor-hoofst, gy weigert schae m-root te worden.

[3.] Als de sonden op bestraffen en waerschoutwen van de *Mannen Gods* / niet gebetert worden / maer als men sig daer tegen verhard / *Amos 6. 3.* Sy stellen den bosen dag verre, 2 *Chron. 16. 17.* Sy spotteden met de Boden des Heeren, ende sy veragtede sijne woorden, tot dat de grimmigheid des Heeren tegen zijn volk opging, dat 'er geen heelen aen en was.

(4.) Als het volk door de straffen van andere niet op-waakt / magte door eenige boozsmaek van Gods oordeelen sig bekeeren tot / Jer. 3. 8. Als ik Israël verlaten hadde, ende haer hare scheid-brief gegeven hadde, so sag dit de trouwloose Suster Juda, ende en vreesde niet, maer ging henen, ende hoereerde selfs ook, Esa. 1. 5.

a. Vr. Waerschouwt de Heere te voren eer hy plagen send?

Ant. Ja / en dat menigmael / Amos 3. 7. Gewisselijk, de Heere en sal geen ding doen, 't en zy hy zijne verborgentheid, aen sijne knechten de Propheten geopenbaerd hebbe, 2 Pet. 2. 7. 2 Kieg. 17. 13.

c. Vr. Zijnder niet wel andere Voor-boden van aenstaende ellenden over een Land en Volk / als de Predicatie?

Ant. Ja / want men kan ook dese voor-tekenen van aenstaende ellend' vernemen:

(1.) Verval van kennisse Gods is een Doorzode van quade tijden / Hos. 4. 1. Daer is geen kennisse Gods in den Lande, Esa. 29. 10. De Heere heeft over u uitgegoten een geest des diepen slaeps, ende hy heeft uwe oogen toegesloten, de Propheten heeft hy verblindet, Jer. 5.

(2.) Verslappinge van godsaligheid / en van den yher voor Gods spouwen, Ezech. 29. 5. 8 / 11 / 13.

(3.) Oneenigheden tusschen Bond-genoten / ende tusschen de Hoofden des Lands / Hos. 10. 2. Hy heeft haer herte verdeild, nu sullen se verwoest worden, Esa. 9. 20. Ephraim tegen Manasse.

(4.) Verlies van treffelijke Mannen in de Politie, en in de Kerke, ofte kleinmoedigheid van deselve / Esa. 3. 2. De Heere sal van Jerusalem wech nemen den Held, den Krijgs-man, den Rechter, ende den Propheet, Amos 5. 13. Daerom sal de verstandige te dier tijd swijgen, want het sal een boose tijd zijn, Ezech. 3. 26.

(5.) Ontblootinge van Gods gewoonlyke bescherminge / Psal. 44. 10. Heere, gy hebt ons verstootten, ende te schande gemaekt, dewijle gy met onse Krijgs-heiren niet uit-trekt. Ps. 74. 9. Wy en sien onse teekenen niet.

(6.) Onbekommerde gerustheid is het quaedste booz-teken van allen: als Gods Woord gantsch onmagtig schijnt te zijn / ont het volk tot een agter-denken en vreesse te bewegen / Amos 6. 1. Wee den gerusten te Zion. Deut. 29. 19. Wy sullen vrede hebben, schoon wy in ons herten goed-dunken wandelen, Jer. 6. 10.

b. Vr. Kan men Gods plagen wel te lange te voren sien?

Ant. Ja / maer somtijds overvallen deselve een Land en Volk op het onversienste / Hab. 2. 7. Ende sullen niet onversiens opstaen die u bijten sullen? Ende ontwaken die u sullen bewegen? ende en sult gy haer niet tot plonderinge worden? Zeph. 2. 1 / 2. 1 Thess. 5. 3.

Als sy sullen seggen, vrede, dan sal een haetig verderf haer aentreffen.
c. Vr. Wat oogmerk heeft God als hy dese plagen een Land en Volk toe send?

Ant. Gods oogmerk is insonderheyd vierderley :

(1.) God wil daer dooz kennisse geven van zijn heilighoyd en regtveerdigheid, op dat men wete dat hy een mishagen heeft in de godloosheyd / Jer. 2. 19. Wetet dan dat het quaed en bitter is, dat gy den Heere uwen God verlaet, ende mijne vrese niet by u is, Mat. 1. 13. Gy zijt te rein van oogen, als dat gy het quaed soudet aenschouwen.

(2.) God wil de godlose straffen, en wyt den Lande uit-roepen / Zeph. 1. 3. Ik sal weg-rapen menschen ende beesten, Amos. 6. 7. Sy sullen gevankelijk henen gaen onder de voorste.

(3.) God wil zijn Volk hier dooz tugtigen ende verbeteren / Amos 2. 3. Uit alle geslagten des aerdbodems heb ik u-lieden alleen gekend, daerom sal ik alle uwe ongerechtigheden over u-lieden befoeken, Zach. 13. 9. Ik sal het derde deel des volks in het vyer brengen, ende ik sal het louteren gelijk men silver loutert.

(4.) God wil andere Landen en volkeren hier dooz waerschouwen / 1 Cor. 10. 11. Dese dingen alle zijn haer-lieden over-gekomen tot voorbeelden, Jer. 3. 8. De trouwloose haer suster Juda, en vreesde niet, maer ging henen ende hoereerde selfs ook.

a. Vr. Wat is onse plicht in die gemeyne Land-plagen?

Ant. Dat wy ons selven spoedig met God versoenen / ende onse bekeeringe vernieuwen / Jer. 6. 8. Laet u tugtigen, Jersalem, op dat mijne ziele van u niet afgetrocken en worde, op dat ik u niet en stelle als een woestheid en onbewoont land, Luc. 13. 5. Soo gy u niet en bekeert, gy sult alle te gelijk vergaen, vers 9. Hof. 5. 15.

Middag-gefang op de seven-en-twintigste dag van de Maent.

Stemme: Psalm. 6. Wilt mijn niet straffen Heere.

1. O sonden volgen plagen /	3. De hooberdy in kleeding /
Dan word een lant gesta- /	Der Weduwen beleding /
Maer't droevig oorlogs-woe / (gen)	Welsust en oberdaed /
Maer hongers-nood en dierte /	Die baren dit verderben /
Maer pest en ongedierte /	Daer mens en beest om sterben
Maer schaarsherd in de Zee.	So dat alles vergaet.
2. Ondankbaerheyd / veragting	4. Dag eer men gaet verloren /
Dan't woord en ook kleinagting	So waerschout God te boren /
Dan Gods-dienst en zijn Wet :	Dooz't woord en minder slag :
Afgodery en vloeken /	Gelukkig Land en steden !
Zijn oorsaek van die vloeken ;	Die sig met God bezeden
Die is't die daer op let ?	Eer komt de quaerste dag.

Het leven in particuliere Ellend.

De seven-en-twintigste Dag.

a. Vr. Zijnder niet nog andere ellenden der Chyftenen ?

Ant. Ja / seer vele / want de Chyftenen worden besogt met armoede / siekte / vervolgingen / etc. Ps 34. 20. Vele zijn de tegenspoeden der regtvaerdigen, 2 Tim. 2. 13. Alle die Godsalig willen leven, sullen vervolgt worden, Act. 14. 23.

b. Vr. Wat zijn de oorzaken van siekten / en ellenden ?

Ant. De sonden en struwelingen der Chyftenen / Deut. 28. 22. De Heere sal u slaen met teeringe, ende met koortse, ende met vierigheid, ende met hitte, ende met droogte, ende met brand-koorn, ende met honich-dauw. Hos. 2. 5. Job. 33. 19. Hy word gekraft met sinerten op zijn Leger.

c. Vr. Wat oogmerk heeft de Heere ontrent sijne kinderen in het toesenden van dese ellenden ?

Ant. De Heere heeft hier mede booz / dese vrugten in zijne kinderen te verwecken die haer opsigt hebben op God selve:

(1.) Op dat wy zijn regtveerdigheid souden leeren kennen / en verstaen dat hy een hater is van alle souden / Job. 10. 17. Gy vernieuwt uwe getuigen tegen my, ende vermenigvuldigt uwen toorn tegen my. Rom. 3. 4. God word geregtveerdigt in zijne woorden.

(2.) Op dat wy een proeve souden geven van de gehooftaentheid aen zijne geboden / of wy oock dan in zijne wegen willen blijven / als hy ons hardelikh tugtigt / Gen. 22. 12. De Engel seide nu wete ik dat gy Godvreesende zijt. Deut. 8. 2. God verootmoedigde u, om u te verlocken, om te weten wat in u herte was, of gy zijne geboden soudet houden, of niet.

(3.) Op dat ons vertrouwen op sijn woord en onse liefde aen sijn naem / soude blijken / Ps. 83. 17. Maekt hare aengesigten vol schande, op datse uwen name soeken. Job. 13. 15. Al wilde de Heere my dooden, so sal ik nochtans hopen.

(4.) Op dat wy zijne kragt souden kennen en verheerlijken die hy bewijst in ons te verlossen / 2 Cor. 12. 9. Hy heeft tot my geheid, mijne genade is u genoeg, want mijne kragt word in swaheid volbragt, Ps. 50. 15.

b. Vr. Zijnder noch eenige andere vrugten, die God beoogt in het toesenden der ellenden ?

Ant. Ja / welke dese zijn / die op ons selven haer opsigt hebben:

(1.) Op dat wy onse sonden kennen, en ons daer over veroetmoedigen / Ps. 38. 5. Mijne ongeregtigheden gaen over mijn hooft, als een sware last zijns my te swaer geworden. Heb. 26. 41. Als sy aen de straffe harer ongeregtigheden een welgevallen hebben.

(2.) Op

[2.] **Op dat wy ons souden bekeeren en van de wereld ons meer en meer af-spreenen /** Job 33. 16. Hy verzegelt hare kastijdinge, **h.** 17. **Op dat hy den mensche afwende van sijn werk, en van den man der hoovaardye, Ps. 2. 5.** Ik sal uwen weg met doornen betuinen.

[3.] **Op dat wy de werkingen van den nieuwen mensche soude vertroouwen /** in lijdsaemheid, gebeden, en in andere heylige oeffeningen / **Heb. 12. 10.** God kastijd ons tot onser nutte, op dat wy sijn heilichheid souden deelachtig worden, **Rom. 5. 3.** Wy roemen in de verdruckinge, **Ps. 119. 75.** Gy, Heere, hebt my uit getrouwigheid verdrukt.

[4.] **Op dat in ons soude ontstaen een vyerig verlangen na den Hemel /** siende dat op aerden soo veel ellenden te dragen sijn / **2 Coz. 5. 2.** In den Tabernakel sugten wy, verlangende met onse woonstede, die uit den Hemel is, overkleed te worden, **Heb. 13. 14.** Wy en hebben hier geen blijvende plaetse.

c. Vr. Geben ook de ellenden der Dronne eenige huyten?

Antw. Ja / welke dese sijn:

[1.] **Hier doo? kunnen andere leeren /** den grouwel der sonde, dewijle **God sijn eygen kinderen om hare stryckelingen alsoo aenlast /** **1 Pet. 4. 17.** Gods oordeel begint van sijn Huis, **Amos. 3. 2.** Ik sal uwe ongerechtigheden besoecken.

[2.] **Hier doo? worden wy bequaem /** om allerley ellendige te vertroosten / **doo? ons eygen ondervindinge /** **2 Coz. 1. 4.** Die ons vertroost in alle onse verdruckingen, op dat wy souden kunnen vertroosten de gene die in allerley verdruckinge sijn. **Ps. 66. 16.** Komt ende hoort toe, gy alle die God vreest, ende ik sal u vertellen, wat de Heere aen mijne ziele gedaen heeft.

[3.] **Op dat andere menschen aen ons souden leer en wat kragt het Christendom heeft /** ende wat genade **God aen de ziele van sijn Lievetingen bewijst /** **Ps. 107. 3.** Dat sulks de bereide des Heeren seggen, **Phil. 1. 14.**

[4.] **Op dat de wereld oertuyt werde /** dat 'er een laetste oordeel te waarten is / **dewijle Gods beste kinderen op aerde de meeste ellenden moeten uit staen /** **2 Thess. 1. 5.** Een bewijs van Gods rechtvaardig oordeel, **2 Thess. 1. 6 / 7.**

a. Vr. Hebben de Christenen anders geen ellenden tijt te staen als die gemenne ellenden die alle menschen onderwoopen sijn?

Ant. Ja sy / want de gelovige hebben nog hare eigen ellenden en verboddingen / **dewelke sy moeten verdragen van de wereld om hare heiligie /** **2 Tim. 3. 22.** Alle die godsalig willen leven in Christo, sellen vervolgt worden, **Matt. 10. 22.** **Joh. 16. 2.** Als sy u dooden, sellen sy meinen God eenen dienst te doen.

b. Vr. Waerom send God dese vervolgingen oer zijn kinderen?

Ant. Om dese redenen. [1.] Op dat wy Christo ons Hoofd worden gelijkformig worden gemaekt/ Matt. 10. 24. De discipel en is niet boven de meester, nog de dienstknecht boven de Heere, Rom. 8. 29. [2.] Op dat wy beproeft worden in de oprechtighent van ons Christendom/ 1 Pet. 1. 7. Op dat de beproevinge uwes geloofs, die veel kostelijker is dan des gouts, 't welk vergact, ende door het vyer beproeft word, bevonden worde te zijn tot lof, en eere, en heerlijkheid, in de openbaringe Christi, Jac. 1. 12. zalig is de man, die verdoekinge verdraegt, want als hy beproeft sal geweest zijn, sal hy de kroone des eeuwigen levens ontfangen. [3.] Op dat andere menschen hier door souden worden aengelokt tot het Christendom/ sien de hoedanige kracht van waarheyd en genade daer in te vinden is: ende op dat de swacke souden in haer gelobe worden versterkt, Phil. 2. 14. Het meerderdeel der Broederen heeft door mijn banden vrouwen gekregen, Col. 1. 24. [4.] Op dat wy verstaen souden dat wy niet van dese werelt zijn / maer dat wy in den Hemel t' huys bezoozen: en op dat wy also van de werelt ons herte meer en meer afstrecken/ 1 Pet. 2. 11. Geliefde, ik vermane u als in woondersheden. Gal. 6. 14/ 15. De wereld is my gekruist, en ik de wereld.

c. Vr. Op wat gronden kan sich een Christen ondersteunen in alle sijne ellendigheden?

Antw. Op dese gronden:

[1.] Dat alle ellend' maer is/ ofte een menschelijke besoeekinge/ ofte immers alleenlijk van dit tegenwoordige leven / 1 Cor. 10. 13. U-lieden en heeft geen besoeekinge bevangen dan menschelijke, 1 Pet. 5. 9. Het lijdē word in de wereld volbracht.

[2.] Dat'er niets en kan voozballen sonder Gods Voorzienigheid, Mat. 21. 18. De haren uwes hoofts zijn alle getelt. Luc. 21. 18. Niet een hair uit uwen hoofde en sal verloren gaen.

[3.] God kasting zijn kinderen niet wpt haet / maer wpt liefde tot haer welbaren/ Heb. 12. 6. Dien de Heere lief heeft, die kasting hy, ende hy geesselt eenen iegelijken Sone die hy aenneemt. Apoc. 3. 19. Die ik lief hebbe kastinge ik.

[4.] De tijd van Gods kastinginge is veeltijds seer kort / immers ten opsigte van de aenstaende eeuwighent in den Hemel / is het een seer kleinen tijd / in welke wy hier ellendig zijn/ 2 Cor. 4. 17. Onse lichte verdruckinge die seer haest voorby gaet. 1 Pet. 5. 19. De God nu allor genade, die ons geroepen heeft tot zijn eeuwige heerlijkheit in Christo Jesu, na dat wy een weinig tijds sullen geleden hebben, de selve volmake en versterke u-lieden.

[5.] God

(5.) God geeft ons sijne belofte, dat hy ons niet en sal verlaten in onse verdrukkingen/ 1 Cor. 10. 13. God is getrouw, die u niet en sal laten verliogt worden boven u vermogen, maer hy sal met de befoeking eene uitkomst geven, Heb. 13. 5. Ik en sal u niet verlaten, ik en sal u niet begeven.

(6.) De Heere doet ons een grote vrugt genieten op onse ellendigheden/ so in dit leven/ als in het toekomende leven/ Heb. 12. 11. De kastinginge geeft een vreedfame vrugt der gerechtigheid de gene die daer door geoeffent worden, Jac. 1. 12. Zalig is die man, die de versoeking verdraegt, 2 Cor. 4. 17. Onse ligte verdruckinge, die seer haest voor by gaet, werkt ons een seer gantsch uitnemend' gewigte der eeuwiger heerlijkheid.

b. Vr. Konnen wy ons daer wyt vertroosten/ om dat wy essendig sijn/ en denken daerom dat wy kinderen Gods sijn?

Ant. Niet absolutelyk/ want vele essenden komen ook de goddese over: maer dit konnen wy besluiten uit die essenden: dewelke ons tot goede vrugten gedren/ en ons om Chrysti wille overkomen/ en om de Chrystelyke Religie, Matt. 5. 12. Zalig zijt gy als u de menschen smaden, ende vervolgen, ende liegende alle quaed van u spreken om mijnen wille, 1 Pet. 4. 14. Indien gy gesmadigt word om den name Christi, so zijt gy zalig, vs. 15. Dat niemand en lijde als een quaed-doender, Act. 5. 41.

a. Vr. Wanneer konnen wy ons troosten in alle andere gemeyne ellenden?

Ant. Wanneer wy de selbige niet alleenlyk lijden/ maer als wy de selbige wel en Chrystelyk wyt-sfaen/ Jac. 1. 12. Zalig is de man die de befoeking verdraegt, Heb. 12. 11. De kastinginge werkt een vreedfame vrugt der gerechtigheid.

c. Vr. Hoe moeten wy ons aenstellen als wy in ellend' ons bevin-den?

Ant. Wy moeten dese dingen doen:

(1.) Wy moeten erkennen dat het de hand des Heeren is die ons staet om onse sonden/ Amos. 3. 6. Salder een quaed in de Stad zijn, dat de Heere niet en doet? Job. 5. 18. Hy doet smerte aen.

(2.) Wy moeten onse wegen en ons leven wel ondersoeken/ om te verstaen om wat sonden wy worden geslagen/ Chren. 3. 39. Wat klaegt een levendig mensche, een yder klage over zijne sonden, Chren. 3. 41. Laet ons onse wegen ondersoeken en wel doorsoeken, Job. 36. 9/ 10.

(3.) Wy moeten ons selven en al het onse ootmoediglyk Gods slaende hand onderwerpen/ 1 Pet. 5. 6. Venedert u onder de kragtige hand Gods, 1 Sam. 15. 20.

[4.] Wy moeten dooz een spoedige bekeeringe ons verzoenen met God/ *Ps.* 6. 1. Komt laet ons wederkeeren tot den Heere, *Ps.* 14. 2. Wy en sullen niet meer op Paerden rijden. *Ps.* 80. 19. Soo en sullen wy niet meer van u te rugge keeren, *Dan.* 9. 13.

[5.] Wy moeten arbeiden om dooz die ellenden verbetert en gestrekt te worden in de blygten van onse nicuwe gehoozsaemheyd / *Esai.* 26. 9. Wanneer uwe gerigten op der aerden zijn, soo leeren de inwoonders der wereld gerechtigheid, *Heb.* 12. 13.

[6.] Wy moeten dan met lijsaemheyd verwagten na de uytkomst die de Heere ons sal willen geven / *Jac.* 1. 4. De lijsaemheyd hebbe een volmaekt werk, *Jac.* 5. 7/8/11. Gy hebt de lijsaemheyd Jobs gehoort, en hebt het einde des Heeren gesien, dat de Heere goed is.

b. Vr. Hoedantig behoort onse lijsaemheyd te wesen in alle ellenden?

Ant. Wy moeten op dese maniere lijsaem wesen:

[1.] Wy moeten buigsaem zijn / als misdadige onder de straffen van een rechtveerdig rechter / *Mich.* 7. 9. Ik sal des Heeren gramschap dragen, want ik hebbe tegen hem gefondigt, *Ps.* 51. 19.

[2.] Wy moeten selfs vrolijk wesen en wel gemoed in onse lijsaemheyd / *Rom.* 5. 3. Wy roemen ook in de verdruckinge, *Jac.* 1. 2. *Lev.* 26. 41. Als sy aen de straffe harer ongerechtigheyd een welgevallen hebben.

[3.] Wy moeten standvastig wesen en aenhouden / sonder ons van onse vastigheyd te laten afwerpen / *2 Tim.* 1. 7. God heeft ons niet gegeven den geest der vreesagtigheyd, maer der kragt, *Wpoc.* 12. 11. Die heilig is, dat hy nog heiliger worde.

[4.] Wy moeten selfs dankbaer konnen wesen in het midden van ons liyden / *Joh.* 1. 21. De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de name des Heeren zy gepresen, *Ps.* 119. 75. Ik weet Heere, dat uwe gerechten de gerechtigheid zijn, ende dat gy my uit getrouwigheyd verdrukt hebt.

c. Vr. Wat teikenen heeft de lijsaemheyd?

Ant. Dese teikenen:

[1.] Dat men niet te uitvallig en klage / nog geroey en getier maecke / *Ps.* 39. 10. Ik ben verstomd, ende ik sal mijnen mond niet open doen, want gy hebt het gedaen, *Lev.* 10. 3. Aaron sweeg stille.

[2.] Dat men geen quade middelen en gebruikte om verlost te worden / *2 Reg.* 1. 2. Ahazia viel door de tralie, en hy wierd krank, ende hy sond' Boden, en seide tot hen: Gaet henen. vraegt Baal-zebub den God van Ekeron, of ik van dese krankheyd sal genesen, *Ps.* 66. 18. Soo

Soo ik mijn handen tot ongerechtigheid hadde uitgestrekt, de Heere soude niet gehoord hebben.

(3.) Dat men God geen tijd, plaets, maniere, of mate van berossinghe voorschijve / maer alles stelle aen Gods welgevallen / Joh. 2. 4. Jesus seide, vrouwe wat hebbe ik met u te doen, mijn uuren is nog niet gekomen, Ps. 37. Wentelt uwen weg op den Heere; ende vertrouwt op hem, hy sal 't maken, 1 Sam. 3. 18.

(4.) Als wy in onse ellenden / nog al vast blijven op de wegen des Heeren, ende in onse pligten van godsaligheid en Godsdiens / Ps. 37. 3. Vertrouwt op den Heere, doet het goede, bewoont de aerde, en voed u met getrouwigheid, Ps. 4. Ps. 77. 3. Ten dage mijner benaetheid, sogt ik den Heere.

a Vr. Wat moet ons bewegen tot de deugt van lijdsaemheyt?

Ant. Dat wy alleenlijk door lijdsaemheyt de kroone des eeuwiggen levens kunnen bekomen / Heb. 10. 36. Gy hebt lijdsaemheid van nooden op dat gy den wille Gods gedaen hebbende, de belofte-nisse meugt weg dragen, Jac. 1. 12. Apoc. 2. 11. Die overwint sal van de tweede dood niet beschadigt worden.

Middag-gesang op de seven-en-twintigste dag van de maent.
Stemme, Ps. 116. Ik heb den Heere lief, &c.

1. **H**et Chzisten volk suyt onder menig quaed /
Het ljd gebrek en schaersheyt in de meering /
Het ljd de koozts / de hanker en de teering /

Nogtans dits geen bewijs van Godes haet.

2. 't Is waer de oorzack leyd in yders sond;
Dag God verandert slagen in beproeven /
Het vleesch vind in ellend' veel bedroeven /
Maer lichaems pijn is voor de ziel gesond.

3. Dan kent de Chzisten Gods regtbaerdighcyd /
Dan wil 't gebed te yperiger na boven;
Dan leert men God in sijne goedheid loben /
Want hier door werkt God de boetbaerdighcyd.

4. De zwaerste smert is maer een Vaders slag /
Des kussen wy de roede van ons Vader:
De ellend' brengh ons tot ons Heer wat nader /
Maer altyd leert de roede Gods ontsag.

5. Wy lijden 't al / hoe zwaer de ellend' dzukt:
Wy geven soo aen and're goed exempel:
Verloft dan gaen wy dadelijk na Gods tempel
Een dank / dat hy ons so wt ellend' rukt.

Het leven in een Biddag.

De agt-en-twintigste Dag.

c. Vr. Hoe moet sig een Chryſten aenſtellen als groote ellenden in Land en Kerke worden geſien?

Ant. Als dit andere Landen en Kerken treſt / ſoo moeten wy deſe pligten waerneemen :

[1.] Wy moeten bedroeft weſen / en met medelijden over hare ellenden / ſugten en treuren / Heb. 13. 3. Gedenkt der gevangene, als of gy mede gevangen waert : en der gener die qualik gehandelt worden, als of gy ſelve na den lichame qualik gehandelt wierd, Pſ. 1. 4.

[2.] Wy moeten met alle mogelijke middelen haer hulpe bewijſen / Pſ. 122. 9. Om het Huys des Heeren uwes Gods wille, ſal ik het goede voor u ſoeken, Pſ. 2. 5.

[3.] Wy moeten ons aen ſoodanige ſpiegelen / en ſorge dragen dat ons ſoo een ellend' mede niet en treffe / 1 Coz. 10. 11. Alle deſe dingen zijn haer overgekomen ons tot voorbeelden, Jer. 3. 7/8/9.

b. Vr. Waerom moet ons de ellend' van andere Landen en Kerken alſoo ter herten gaen?

Ant. Om deſe redenen : [1.] Wy hebben met alle rechtſinnige Chryſtenen een ſeer nauwe geestelijke maegſchap, het zijn onſe ſuſters en broeders / etc. Eph. 2. 19. Soo en zijt dan niet meer vremdelingen en bywoonders, maer gy zijt medeburgers der Heiligen, en Huisgenoten Gods, 1 Coz. 12. 13/26. [2.] Dit is het rechte bewijs van onſe wedergeboorte, en van ons geestelijk kindschap / 1 Joh. 3. 14. Wy weten dat wy overgegaen zijn uit de dood in het leven, dewijle wy de broeders liefhebben. Col. 3. 12. Pſ. 122. 1. Om mijnes broeders en vrienden wille, ſal ik ſpreken, vrede zy in u.

[3.] Wy kunnen hier door andere Kerken hulpe bewijſen / Joel 2. 17. Laet des Heeren dienaers weenen, vs. 18. Soo ſal de Heere zijn land verſchoonen, Ezech. 22. 30. Ik ſogt een man uit hen, die voor mijn aengeſigt in de breſte mogt ſtaen voor het land. [4.] Als wy medelijden met andere hebben / ſoo kunnen wy hoopen dat de Heere ons verſchoonen ſal in de tijd van ellend' / Eſai. 66. 10. Verblijd u met Jeruſalem, gy alle die met haer zijt treuwig geweest, Ezech. 9. 4. Tekent een teken op de voorhoofden der leden die ſugten en roepen over de grouwelen.

a. Vr. Wat moeten wy doen als onſe eygen Kerke en Daderland met Gods plagen worden gedreygt en aengetaſt?

Ant. Wy mogen en moeten door alle behoeflijke middelen na verloffinge trachten / Pſal. 50. 14. Roept my aen in de tijd der benauwtheit, ende ik ſal u verlossen, 2 Chron. 18. 31. Pſ. 107. 28. Dog

Doch roepende tot den Heere in de benauwtheit die sy hadden, so voerde hy se uit haer angsten.

a. Vr. Wat openbare middelen is het Chzistendom gewoon te gebruiken om van Land-plagen verlost te worden?

Ant. Hier toe is men gewoon een openbaren Biddag te houden / Joel 2. 15. Heiligt een vasten, roept een verbodsdag uit, Esd. 8. 21. 1 Coz. 7. 5.

b. Vr. Is het dan wel als men wat vast en bid op dien dag?

Ant. Neen: Want God bestrafst meermaels het Biddag houden / Jer. 14. 12. Of sy schoon vasten, ik en sal na haer geschrey niet horen. Esai. 58. 5. Soude dit een vasten zijn, dat ik verkiese, dat de mensche eenen dag zijn ziele quelle, ende dat hy zijn hooft krommet als een biese? Esai. 1. 15.

b. Vr. Hoe moet men den Biddag houden?

Antw. Wy moeten vooz af ons tot de selvige wel bereiden: dan moeten wy alle plichten wel betrachten; en daer op moeten wy van dien dag behoorzijke vruchten betoonen / Joel 2. 17. Heiligt een vasten, roept een verbodsdag uit, Eccl. 4. 17.

c. Vr. Waer in bestaat onse Voorbereydinge?

Ant. In dese plichten:

[1.] Wy moeten de oorsaken wel overdenken / waerom dat de Biddag is ingestelt / ende dat soo lange / tot dat ons herte daer over betwogen werde / 2 Chzon. 20. 3. Josophat nu vreesde, ende stelde zijn herte om den Heere te soeken. Joel 2. 13. Scheurt u herte, ende niet uwe klederen, Hest. 4. 16.

[2.] Wy moeten ons tijdelijke bedrijf daer na aenstellen / ende ons vooz geen aerdsche woel laten ophouden / Lev. 23. 28. Op dien selven dag en sult gy geen werk doen, want het is een versoendag, Esai. 58. 5.

[3.] Wy moeten maken wel gestelt te zijn / om dan met buyt in Gods Huis te kunnen bidden / 1 Kieg. 8. 33. Als u Volk Israël sal geslagen worden voor het aengesichte des viands, om datse tegen u gesondigt sullen hebben, ende hen tot u bekeeren, ende uwen naem belijden, ende tot u in dit Huis bidden, ende smeeken sullen. Ezéch. 20. 3. Jer. 14. 12. Of sy schoon vasten, ik en sal na haer geschrey niet hooren.

[4.] Wy moeten ons te voren geheel ontstaen van alle vertrouwen op menschelijke middelen / ende ons geheel aen God overgeven om op zijn goetheyd en magt alleen te vertrouwen / 2 Chzon. 16. 9. De Heere bewijst hem sterk, aen die gene welkers herte volkomen is met hem. Ps. 71. 16. Ik sal henen gaen in de mogentheit des Heeren, Ps. 121. 1/2

c. Vr. Wat bysondere pligten zijn ons van waer te nemen?

Ant. De eyge Biddag-pligten zijn dese:

(1.) Verootmoediginge onses selfs voor God van wegen onse sonden en wel verdiende straffen / Joël 2. 13. Scheurt uwe herten, en niet uwe kleederen, Jer. 31. 19. Sekerlijk, na dat ik bekeert ben, hebbe ik berouw gehad, ende na dat ik my selven ben bekent gemaakt, hebbe ik op de heupe geslagen, Efd. 8. 21.

(2.) Verfoeninge zoeken met onsen God in Christo van wegen onse sonden / Joël 2. 13. Bekeert u tot den Heere uwen God, want hy is genadig, 2 Coz. 5. 19/20. Wy bidden u, Broeders, als of God door ons u bade, laet u met God verfoenen.

(3.) De aenroeping van Gods naem is de derde Biddags-pligt / Joël 2. 17. Laet de Priesters des Heeren weenen, en seggen, Heere spaert u volk, Efd. 8. 21.

(4.) Vernieuwinge van Gods Verbond door een solemne besofte van een beter leven moet hier nog by komen / 2 Reg. 23. 2. De Koning nu stond aen de pijlaer, en maekte een Verbond voor het aengesigte des Heeren, om den Heere na te wandelen, ende zijne geboden, ende zijne getuigenissen, ende zijn insettingen met gantscher herte, ende met gantscher ziele te houden, ende het gantsche volk stond in dit verbond, Hof. 14. 3/4. Neemt weg alle ongerechtigheid ende geeft het goede, wy sullen niet meer op Paerden rijden, ende tot het werk onser handen niet meer seggen, gy zijt onse God.

b. Vr. Wat moeten wy doen om ons lichaem voor God op den Biddag wel te verootmoedigen?

Antw. Hier toe moeten wy dese dingen doen:

(1.) Wy moeten ons onthouden van alle vermaekelijkheden des lichaems / Joël 2. 16. De Bruydegom gae uit zijne slaep-kamer, Esai. 58. 2. Wy quellen onse ziele.

(2.) Wy moeten ons na vermogen van alle spijs onthouden / om alsoo dese straffe ons lichaem aen te doen / Efd. 10. 16. Ektra en at geen brood, ende en dronk geen water, want hy bedreef rouwe, Hest. 4. 16.

(3.) Wy moeten ons gelaet in kleedinge en in andere uittwendigheden op het nederigste aenstellen / Esai. 22. 12. Te dien dage sal de Heere, de Heere der heirscharen, roepen tot geween, ende tot rouwklage, ende tot kaelheid, ende tot omgordinge des saks, Efd. 9. 3. Esdra scheurde zijn kleed en mantel.

a. Vr. Daer in moet sig onse ziele vernederen?

Ant. Door een bekommeringe en hertelijke droefheyd in de gedagtenisse van onse sonden / Joël 2. 13. Scheurt u herten, Ps. 51. 19. De offerhanden Gods zijn een gebroken geest.

c. Vr.

a. Vr. Is de versoeninge met God een noodige pligt?

Ant. Ja / dit is de eygen en wesendlijke Biddags-pligt / want geen hulpe is by God te bekomen soo lange als onse sonden by ons sijn die Gods gramschap aensteken Joh. 9. 31. God hoorde de Sondaers niet Ps 66. 18. Indien ik mijn handen tot ongerechtigheid hadde uitgestrekt, God soude niet gehoord hebben, 2 Chron. 28. 10.

b. Vr. Hoedanig moeten wy ons aenstellen / om met God verzoend te kunnen worden?

Ant. Hier toe moeten wy dese middelen gebuyken:

(1.) Wy moeten onsen sondigen staet wel leeren kennen / ende ons selven als verdoemelijk daer over veroordeelen / 1 Coz. 11. 31. Indien wy ons selven oordeelden, soo en souden wy niet geoordeeld worden, Dan. 9. 5. Wy hebben gesondigt en onse Vaderen.

(2.) Wy moeten belijdenisse doen van onse sonden / ende van Gods oordeelen / Es. 9. 7. Van de dagen onser Vaderen aan zijn wy in groote schuld. Neh. 9. 33. Gy Heere zijt regtveerdig in alles dat ons overgekomen is. Want gy hebt trouwlijk gehandelt, maer wy hebben trouwlooslijk gehandelt, Esd. 10. 11.

(3.) Wy moeten onse vriendschap door den geloobe met onsen Middelaer Christus vernieuwen / Dan. 9. 17. Ende nu, onse Godt, hoort na het gebed uwes Knechts, en na zijnesmeekinge, en doet u aengesigte ligten over u Heiligdom dat verwoest is: om des Heeren wille. Rom. 3. 25. Hy is ons tot versoeninge voor-gesteld.

(4.) Wy moeten ons met een vaste belofte verbinden / dat wy alle bekende sonden sullen na laten / en dat wy alle bekende deugden sullen na vermogen naer-komen: makende een aenvang van onse bekeeringe selfs op den Biddag / Esai. 58. 6. Is niet dit het vasten dat ik verkieze? dat hy los maect de knopen der godloosheid? Ps. 66. b. 13. 14.

c. Vr. Wat hope kunnen wy scheppen / dat de Heere met ons verzoend sal worden?

Ant. Wy hebben dese gronden van onse hope.

(1.) De Middelaer Jesus Christus is seer genegen en bequaem om ons met God te versoenen / Heb. 7. 25. Hy leeft altijd om voor ons te bidden, 1 Joh. 2. 1. 2.

(2.) De middelen om ons met God te versoenen sijn seer betwefelich / 2 Coz. 5. 20. So sijn wy dan gefanten van Christi wege, als of God door ons bade: wy bidden van Christi wege, laet u met God versoenen. Ezech. 33. 10 / 11. Ik en hebbe geen lust in den dood der godlosen, seid de Heere.

(3.) Gods nature en eygenschappen doen ons een goede hope nemen / dewijle wy door deselve tot nog toe soo veel weldaden besitten /

ten **Joel 2. 13.** Want hy is genadig ende barmhertig, ende groot van goedertierentheid, ende berou hebbende over het quade, **Mich. 7. 18.**

(4.) De exempelen van andere / die op haer verootmoediging met God zijn versoend geworden / **Jud. 10. 16.** Sy deden de vreemde Goden uit 't midden van hen weg, ende dienden den Heere. Doe werd sijn ziele verdrietig over den arbeid van Israël, **Jer. 31. 19.** **Jos. 11. 8.**
 a. Vr. Geeft het ons wat bysondere byzug / als wy Gods naem op den Biddag aenroepen ?

Ant. Ja: want dat is een middel om verlost, ende om gezegent te worden / **Jer. 33. 3.** Roept tot my, ende ik sal u antwoorden: ende ik sal u bekend maken grote en vaste dingen, die gy niet en weet, **Ps. 50. 15.** Ik sal u verlossen, **Ps. 106. 23.**

b. Vr. Hoe moet men den Biddag eyndigen ?

Ant. Alsoo dat men de dadelykke reformatie van Land en Kerke, ja van alle Christenen / vastelyk voorneme / ende dadelyk terstond tragte te behertigen / **Deh. 9. 38.** In alle desen maken wy een vast verbond, ende schrijven het, ende onse Vorsten, onse Leviten, ende onse Priesteren sullen 't verzegelen, **Jud. 10. 16.** Sy deden de vreemde Goden uit 't midden van haer weg: en dienden den Heere, **1 Sam. 7. 3.**

c. Vr. Wat moet ons bewegen om de dadelykke reformatie te behertigen ?

Ant. Dese beweeg-redenen: (1.) God eischt dit van ons op alle tijden van ons leven / dog insonderheyd op versoen-dagen / als men voor sijn aengesigte komt / **Joel 2. 12.** Bekeer u tot my met u gantsche herte. **Esa. 1. 16/17.** (2.) Dit is een eygen pligt van de Biddagen / soo dat dit de Niniviten selve seer wel verstonden / **Jon. 3. 8.** De Koning gaf bevel dat sy haer souden bekeeren, een yegelyk van sijnen bosen weg, ende van 't geweld dat in hare handen was, **Esa. 58. 6.** (3.) Dese beloften doen wy solemnelijk op den Biddag / dat wy ons dadelyk sullen bekeeren / als ook op andere tijden / **Jos. 24. 22.** Jofua seide, gy zijt getuigen over u selven, dat gy den Heere verkoren hebt, om hem te dienen: Ende sy seiden, wy zijn getuigen, **Ps. 18. 19.** Wy en sullen van u niet meer te rugge keren. (4.) Andersins als wy ons niet en bekeeren / so spotten wy met God / en dan heeft de Heere sijn vloeken gereed in plaetse van verlossingen / **Ps. 7. 13.** Indien wy ons niet en bekeeren, so sal hy sijn swaert wetten, **Ps. 68. 22.** God sal den kop sijner vyanden verlaen, den hairigen schedel des genen die in zijne schulden wandelt.

b. Vr. Wat staet ons dan te verwagten als wy de Biddagen behoorlijk houden en bekeeren ?

Antw. Dan heeft de Heere groote verlossingen en allerley zegeningen voor ons gereed / om ons daer mede genadelijk te verblijven /

Ijken / **Esai 58. 5.** Dan sal u ligt doorbreken als de dageraad, ende uwe genesinge sal snellijk uitspruiten: en uwe gerechtigheid sal voor u aengesigt henen gaen, ende de heerlijkheid des Heeren sal uwe agtertocht zijn, **vs. 14. Ps. 81. 15.** In korten soude ik haer vyanden gedemt hebben.

a. Vr. Gaet dit altyds vast / dat men op Biddagen Gods zegen en verlossingen sal bekomen?

Antw. Neen: want een volk kan soo lange Gods goetheid en langmoedigheid misbruikt hebben / dat'er geen vasten en bidden aen helpt / **Ier. 14. 12.** Of sy schoon vasten ik en sal na haer geschrey niet hooren, **Ezech. 14. 14.** Of schoon dese drie mannen, Noah, Daniel en Job, in 't midden van dit volk waren, **Ier. 7. 16.** Bid niet voor dit volk, want ik en sal u niet hooren.

Middag-gefang op de agt-en-twintigste dag van de Maend.
Stemme: **Ps. 130.** Uit den diepten, &c.

1. A ls God met zware plagen Besoekt een Land en Kerk	In stof en asch ootmoedig / En roepen / 't is ons schuld;
Dan bieren wy Biddagen /	Heer! helpt ons nogmael spoedig
Dan staken wy ons werk:	Hebt met ons wat gedult.
Dan gaen wy na Gods woning	3. Wy hebben nog betrouwen
In menig suyt en traen /	Op Godes vriend'lykheid /
Dan soeken wy verschoning /	Als ons de sonden rouwen /
Dan 't quaed dat is begaen.	Die dan worden beschreyt:
2. Dan soeken wy versoening	Als wy die wegen mijden
Met onsen lieven Heer /	Die ons bzagten dit quaed /
God? syn Soons voldoening	Dan raken wy wt lijden /
Dan leggen wy ter neer	Tot een gewenschte staat.

Het Leven in Reformatie.

De regen-en-twintigste Dag.

a. Vr. Is het niet genoeg dat men sig eens bekeert heeft tot den Heere?

Ant. Neen: want dewijle wy dagelijks onse sonden hebben / so moet het werk der bekeeringe ons dagelijks werk wesen / **Ier. 3. 1.** Keert weder tot my, spreekt de Heere, **Col. 3. 5.** Doodet uwe leden die op der Aerde zijn, **Rom. 8. 13.**

b. Vr. Waerom moet dese gedurige bekeeringe en Reformatie plaats hebben?

Antw. Dewijle het verval in sonden somtijds seer groot is / en sig seer wijd uitspreyend / so moet de Reformatie gaen over Land en Kerke, en over pder particulier Christen / **Ier. 6. 10.** Laet u tugel-

gen Jerusaleem, *Nos.* 5. 15. *Lur.* 13. 5/9. Soo gy u niet en bekeert, gy sult alle te gelijk vergaen.

c. Vr. **Daer** ober moet de refozmatie gaen?

Ant. Niet alleen ober de Leere, maer oock insonderheyd ober het leven, *Esa.* 1. 16. Wasfchet u, reinigt u, doet de boosheid uwer handelingen van voor mijne oogen weg, laet af van quaed doen, *Apoc.* 3. 19. *Esa.* 4. 4.

a. Vr. **Da** wat regel moet men Land en Kerke refozmeren?

Ant. **Da** den regel van Gods Woord / *Mal.* 4. 4. Gedenkt den Wet Mose, 2 *Chron.* 34. 15. *Jer.* 23. 32. Ik wil aen die gene die valsche droomen propheteren.

c. Vr. **Moet** men sig niet reguleren na de gewoonte der Kerken / op dat men niet wat nieuws schijne in te voeren?

Ant. **Als** de gewoonte van de oude Kerke / of van andere Kerken schizmatig is / dan mag men daer op wel sien / maer anders kan de selvige geen regel wesen / *Matt.* 15. 9. Te vergeefs eert men God met leeringen die geboden van menschen sien, 1 *Cor.* 4. 6. *Ezr.* 43. 8. Men moet zijn eigen dorpel niet stellen aen Gods dorpel.

b. Vr. **Wie** moet in desen deele meest yveren?

Ant. **De** Dienaers Christi / de welke dooz leere, dooz haer leven, en dooz alle haer vermogen, het werk van refozmatie seer moeten behertigen / *Esa.* 62. 6. O Jerusaleem, ik hebbe wagers op uwe mueren gesteld, die geduriglijk, al den dag, en al den nacht niet en sullen swijgen, *Jer.* 3. 15. 2 *Tim.* 4. 2. Houd aen, dreigt, bestraft, vermaend, tijdelijk, ende ontijdelijk.

c. Vr. **Hoe** bevinden sig de Mannen Gods als sy in dit werk besig zijn?

Antw. **Bie** het wel meinen met de saken Gods sullen van yver branden / en menigmael veel te verre schijnen te gaen / in het oordeel van die soetberige Liederen / *Ps.* 69. 10. Den yver van u Heis heeft my verteert, 2 *Cor.* 5. 13/14. *Ps.* 119. 136. Mijne oogen vlieten van tranen.

b. Vr. **Als** het geoorloft so seer drifstig te zijn en yverig om het volk tot een goed en beter leven te brengen?

Ant. **Het** is niet alleenlijk geoorloft, maer het is ook ten hoogsten noodig, sal men tot een yugtbare eynde komen / *Rom.* 12. 11. Zijt niet traeg in 't beneerstigen, zijt vierig van geeste, *Gal.* 4. 18. In het goede te yveren is altijd goed, *Apoc.* 3. 16.

c. Vra. **Daer** dooz kunnen de Predicanten veel goeds doen tot noodige refozmatie?

Ant. **Dooz** dese middelen:

[1.] **Dooz** haer exemplaar leyen in wytmuntende godsaligheid /

Zach. 12. 8. Het huis Davids sal als Goden zijn, 1 Tim. 4. 12. Weest een voorbeeld den geloovigen.

(2.) Door haer kragtige gebeden, voor den welstand des volks na lichaem en ziele/ Joel. 2. 17. Laet de Priesters des Heeren weenen tusschen het Huis, en tusschen den Altaer. Jer. 13. 17. Mijne ziele sal in verborgene plaetse weenen, Jer. 33. 3.

[3.] Door haer vziendelijke/ en stigtelijke besoekeinge en t'samen-sprekingen/ Paulus seide/ Act. 20. 20. Ik hebbe u geleert in het openbaer en by de huizen, vs. 31. Nagt en dag, 1 Tim. 5. 1/ 2.

[4.] Door haer kragtige Predicatie die de conscientie raken met alle beweegelijckheid des herten de selve voorsteltende/ en toepassende/ Ezech. 6. 11. Soo seide de Heere, slaet met uwe hand, ende stamp met uwen voet, ende segt, Ag! over alle grouwelen der boosheden van het huis Israëls, Mal. 3. 8.

[5.] Door een beweegelijk voorstel/ en aendzingen van Gods Verbond/ Jos. 24. 22. Josua seide tot den volke, gy zijt getuigen over u selven, dat gy den Heere verkooren hebt om hem te dienen, vs. 26. 27. Deut. 26. 17/ 18/ 19.

[6.] Door de herstellinge en goede oeffeninge van de Kerckelijke discipline, 1 Tim. 5. 20. Die sondigen bestraft in tegenwoordigheid van alle, op dat ook de andere vr. se mogen hebben, 2 Chess. 3. vers. 14. Cant. 2. 15. Vangt de vossen, en de jonge vossen die den wijn-berg bederven.

b. Vr. Moet dit werk van Reformatie alleen blijven leggen tot laste van de Predicanten?

Ant. Neen/ maer hier moeten ook de Oberigheden haer pligt waer-nemen/ Esa. 49. 23. Koningen sullen uwe Voedster-heeren zijn, Ps. 2. 10. Diend den Heere gy Koningen, Esa. 60. 10.

c. Vr. Wat staet de Oberheden te doen om 't land te reformeren?

Ant. Haer pligten moeten insonderheyd besig zijn om dese sonden te weeten:

[1.] De afzoderigen moeten sy wytroesen/ want daer door word het land verbloekt gemacht/ Exo. 32. 20. Moses verbrande het Kalf.

2 Reg. 10. 27. 2 Chron. 11. 15. 2 Reg. 18. 4. Hiskia verbrande de Slange, die Israël gerookt hadde.

[2.] De ontheiliginge van Gods naem/ en van Gods Rust-dag moeten sy met alle mogelijckheid tegen-staen/ want daer in word de toorn Gods ontsteken tegen het Land/ Jer. 23. 10. Het land treurt van wegen den vloek, Jer. 17. 27. Dat 'er geen lasten op den Sabbath gedragen worden door de poorten.

[3.] Onderdruckingen van weduwen en weesen/ en van andere arme lieden moeten sy weeten/ want die sonde maekt dat een gantsch

gantsch Volk word geplaeget / Jer. 5. 28. De recht-sake en rechten sy niet, zelfs de recht-sake der weesen, nochtans zijn sy voorspoedig, ook en oordeelen sy het recht der nootdriftigen niet, vers 20. Soude ik over die dingen geen besoeeking doen, spreekt de Heere? Soude mijn ziele haer niet wreken aen so een volk als dit is? Ezech. 45. 9.

(4.) Wellustigheden en overdadigheden in maectijden / en in andere hoog-ballen moeten de Overigheden niet dulden / want die sonden verderben ook het land / so sprek de Propheet tot die wellustige lieden: Esa. 3. 25. Uwe mannen sullen door het swaert vallen, ende uwe helden in den strijd. Amos 6. 6/7. Gy sult de eerste in de gevangnisse gaen.

(5.) De legers moeten se reformeren / ten minsten van alle die bekende grouwelen / namelijk / van bloeken / dubbelen / hoererye / dronkenschap / overlast aen ellendige / vechterpen / en van duellen &c. Want om dese sonden word somtijds een gantsch Leger gestagen / Jos. 22. 20. Heeft niet Achan overtredinge begaen met het verbannenene? ende quam daer niet een verbolgentheid over de gantsche vergaderinge Israëls? Num. 25. 9. Hos. 4. 1/2.

(6.) Ware rige Recht-banken moeten se wel siberen van alle onwettelijke dommissen en van quade proceduren / 2 Chron. 19. 6. Josophat seide tot de Rechteren, Siet wat gy doet, want gy en houdt het gerichte niet den mensche, maer den Heere, vers 7. Job 35. 19. Dat gy het aengesichte der Vorsten niet aenneemt, ende den rijken voor den armen niet en kend.

b. Vr. Moeten de Magistraten en Predikanten sig alleen bekomen met het werk der Reformatie?

Ant. Neen: maer dit is ook de plicht van yder Christen in sijn eighuis-gezin / en in sijn eige persoon en leven / Gen. 35. 2. Doe seide Jacob tot sijn huisgezin, ende tot alle die by hem waren: Doet weg de vrende Goden, die in t midden van u zijn, ende reinigt u, en verandert uwe kleedinge. Jos. 24. 15. Jofua seide, ik ende mijns huis sullen God dienen, Apoc. 3. 19/20.

b. Vr. Hoe bezre moeten wy dan ons leven reformeren?

Ant. So bezre als wy het bzingen können / wy moeten na de volmaektheit sagen / al is t schoon dat wy tot de volmaektheit van het Christelijke leven niet en sullen komen Phil. 3. 12. Niet dat ik het alreede gekregen hebbe, ofte alreede volmaekt ben: maer ik jage daer na. Matt 5. 48. Weest gy dan volmaekt, gelijk uwe Hemelsche Vader volmaekt is. Zach. 12. 8.

a. Vr. Sijn wy dan so pzeijs gehouden aen alles dat in de Schrift staet?

Ant. Ja / so striktestijk / dat / als men een verbod maedwillens

beruimt / so staet men schuldigh aende verbzekinge van Gods wetten / Jac. 2. 10. Die in eene struikelt, staet schuldigh aen alle. Mat. 5. 19 het minste gebod moet men niet ontbinden. Ps. 119. 128.

b. Vr. Wordender niet wel veel dingen van de Predikanten gepredikt / die in Gods Woord niet en staen ?

Antw. Het gene de Predikanten prediken / dat bewijzen sy uyt Gods Woord / ten minsten soo trecken / sy hare stellingen uyt gemeyne gronden der Schryfture / 't welck yder een kan te huis nasien / Act. 17. 11. De Bereensen ontvingen het woord met alle toegenegenheid, onderloekende dagelijks de Schriften, of dese dingen also waren. Joh. 5. 39. Onderloekt de Schriften.

c. Vr. Maer immers sijn de Gereformeerde Christenen beter als alle hare Afgodische Vyanden / wat hebben wy dan te vreesen / al is 't dat wy so nauw ons leven niet reformeren ?

Antw. God straft sijn volk wel dooz vyanden die veel erger sijn als sijn volk is / Ezech. 7. 24. Ik sal de quaedste der Heidenen doen komen, die uwe huisen erfelijk besitten sullen. Jer. 25. 28/ 29. Jer. 12. 7. Ik hebbe de beminde mijner ziele in de hand harer vyanden gegeven.

c. Vr. Indien de Reformatie soo nodig is / waerom leven dan die gene vreltjds alderbest in de wereld / die haer Land en leven minst reformeren ?

Ant. Dit gaet altijd soo niet: Ende als het so al vooz-halt / soo heeft God daer toe bysondere redenen ten besten van sijn volk: Want de beste ziel-staet is niet in de meeste uytwendige woospoet / Esa. 3. 7. Haer Land is vervuld met silver en goud. vers 8. Ook is haer Land vervuld met Afgoden. Ps. 73. 18. 2 Kieg. 23. 25:

b. Vr. Beswoeyt men dooz dat nauwe reformeren des levens / de Christelijke vryheid niet te veel ?

Ant. Neen: want de Christelijke vryheid ontslaet ons niet van de onderhoudinge van Gods Wetten / Gal. 5. 15. Gy zijt tot vryheid geroepen, alleenlijk en gebruikt de vryheid niet tot een oordel, 1 Coz. 10. 23.

b. Vr. Waer aen kan men weten dat wy de Reformatie des levens wel behertigen ?

Ant. Men dese teikenen:

[1.] Als wy nog altijd vernedert sijn van wegen de sonde, ende als wy noit meynen geheel alles geswbert te hebben / Rom. 7. 24. ik ellendig mensche ! Phil. 3. 12. Werktu selfs zaligheid met vreesen en beven.

[2.] Als wy Jesum Christum soo dierbaer en waerdigh agten / dat

dat wy noyt denken / dat wy hem al genoeg gelieft en gediend heb-
ben / Ps. 86. 11. Heere vereenigt mijn herte tot uwe vrees, Joh. 14.
vs. 22. 1 Pet. 2. 7. U die geloof, is hy dierbaer.

(3.) Als wy sonder wiffel / terstond ons bereyden / om alles te
doen, en te laten, soo als ons 't selve uit Gods Woord word bekend
gemaekt / Heb. 3. 7. Heden indien gy zijne stemme hoort, vs. 8. Soo
en verhard u herte niet.

(4.) Als wy ons dooz belofte, en dooz een verbond vast maken
aen onsen God / Ps. 119. 106. Ik hebbe gesworen, ende sal het be-
vestigen dat ik onderhouden sal de regten uwer gerechtigheid, Neh.
9. vs. 38. 2 Reg. 23. 2/3. De Koning Josia maekte een verbond voor
des Heeren aengesigte, om den Heere na te wandelen.

c. Vr. Wat hinder-palen zijnder / waer dooz veele belet worden
haer leven nauwer te refozmeren ?

Ant. Dese hinder-palen doen veel quaeds :

(1.) De woel en bekommerninge dooz het tijdelijke leven / Matt.
13. vs. 22. De verleidinge des rijkdoms verftikt het woord, ende het
word onvrugtbaer, Matt. 6. 33. Luc. 21. 34. Siet toe, dat u herte
niet t'eeniger tijd beswaert en worde, met dronkenschap, en sorg-
vuldigheid deses levens.

(2.) De hope van een lang leven, Amos 6. 3. Sy stelden den boo-
sen dag verre, Ps. 27. 1.

(3.) De Reformatie schijnt velen een seer moeylijk en onproffite-
lijk werk te zijn / Mal. 3. 14. Wat nuttigheid is 't ons dat wy zijne
wagt waer nemen? Mal. 1. 13. Gy segt, siet wat een vermoeitheid.

(4.) Quade exempelen van groote Mannen in Gods Huys /
Gal. 2. 13. Ende ook de andere Joden veynsden met Petro, Erod.
32. 6. Ps. 106. 35. Sy vermengden haer met de Heidenen, ende leer-
den der selver werken.

(5.) Misbruik van de leere der genade / ende der rechtveerdigma-
kinge wyl den gelove / Jude vers 4. Sy veranderen de genade onses
Gods tot ontuytigheid, Rom. 6. 1.

(6.) Eigen verwaentheid maekt dat veele niet verder zoeken te
gaen / want sy denken datse al vroom genoeg zijn / Apoc. 3. 17. Gy
seggt, ik ben rijk, ende verrijkt geworden, ende en hebbe geens dings
gebrek : Ende gy en weet niet dat gy zijt ellendig, ende jammerlijk,
ende arm, ende blind, ende naekt, 2 Cor. 10. 12.

b. Vr. Waerom moeten wy gestadelyk de Reformatie des levens
behartigen ?

Ant. Om dese redenen : (1.) Om dat de geestelijke staet der
ziele / als een huys is / dat dagelyks dooz list des Satans / ende dooz
de berleydinge der wereld / afbreuk lijdt / Apoc. 2. 5. Gedenkt van
waer

waer gy uit-gevallen zijt, 1 *Thess.* 3. 5. Ik hebbe hem gevonden om u gelove te verstaen: of niet misschien de Verfoeker u soude versogt hebben; ende onsen arbeid ydel soude wesen. (2.) Om dat de weg na den Hemel seer nauw en pijnlijk vast vooz het vleesch / so dat wy dooz soo een gemakelijc leven ons niet kunnen verskeren dat wy ten regten wege zijn / *Matth.* 7. 13. Gaet in door de enge poorte: want wijd is de poorte, en breed is de weg, die tot het verderf leid, ende vele zijnder die door den selven ingaen, *Matth.* 16. 24. Soo yemand agter my wil komen, die verake hem selven. (3.) Om dat alle die genade dewelke God ons in Christus doet / wat meer van ons af-eischt / als so een gemakelijc burgerlijc leven, *Zach.* 12. 8. De struikelende moet zijn als David, ende het huis Davids als Goden. *1 Pet.* 3. 18. Wascht op in de genade, en in de kennisse des Heeren Christi. (4.) Om dat wy meer als dooz een gemeine handel en wandel moeten betoonen dat wy ware geloovige zijn / willen wy ont zalig worden / *Matth.* 5. vers 20. 't En zy uwe gerechticheid overvloediger zy als der Schrift-geleerden en der Pharizeen, soo esult gy in het Koninkrijke der Hemelen geensins in-gaen, 1 *Joh.* 2. vers 6. Die segt dat hy in hem blijft, moet wandelen gelijk hy gewandelt heeft.

Middag-gefang op de negen-en-twintigste dag van de maent.

Stemme: *Ps.* 50. God die der Goden Heer, &c.

1. **H**oe nauw dat wy op alles 't oog doen gaen /
So blijven nog veel pligten ongedaen;
En 't geen wy doen heeft noit sijn leden al;
't Geen hynden bloeyt raekt morgen in verbal;
So dat men spoedig diend te reformeren /
Of anders sal 't verbal ons overheeren.
2. Slaet hand aen 't werk / gy die als Goden sit /
Dooz-soekt / en betert 't Raed-huys / lid vooz lid /
Van gunstig regt / en snode kumery /
Maecht Land en Straten van het vloeken wy:
Weert Sabbath-schending / en ook Afgodisten /
Van sal God niet ons Land niet meer so twiffen.
3. Komt / Dienaers Gods / en set u in de reet /
Maecht dat de minste sonde ons zy leed;
Precht streng de Wet / verschoont nog klein nog groot /
Behyde het volk van essend' / en de dood.
Begint verbet'ring van u eigen leven /
So sal u dienst ons veel meer vuzigten geben.
4. Ik neem ook selfs de Reformatie vooz /

Ik ga daer tot mijn huis sien door en door
 Op dat ik reformeer / en kind / en knecht /
 En't geen vervallen was / so bzing te recht :
 Maer sal ik / Heer / met bzing het reformeren /
 So wilt my eerst het herte recht bekeeren.

Het Leven in Zegeningen, na Lichaem en Ziele.

De dertigste Dag.

b. Vr. Wat nuttighend geeft een goede Reformatie des levens?

Ant. Hier door bekomt men de verlossinge wyt ellenden / en van
 Gods toorne / Hof. 14. 5. Ik sal haer-lieder at-keeringe gesehen,
 ik false vrywillig lief hebben : Want mijn toorn is van hen at-ge-
 keert. 2 Chron. 7. 14. Esa. 1. 19. Indien gy-lieden willig zijt,
 ende hoort, so sult gy het goede des Lands eten.

a. Vr. Wat verlossingen hebben wy van God dan te verwagten?

Ant. Van allerley ellenden so die't gemene Land en de Kerke ra-
 ken / als die ons in het particulier aengaen / Ps. 34. 20. Vele zijn
 de tegenspoeden der rechtveerdigen, maer uit allen dien reddet hen
 de Heere. Judic. 10. 16.

c. Vr. Hoe verlost de Heere het Land in 't gemeen?

Ant. God heeft daer toe verscheide middelen, waer onder oock
 dese zijn:

(1.) Hy verwekt eenige menschen / die hy bequaem maekt door
 sijn Geest / door welke hy sijn volk verlost / Judic. 6. 12. De Heere
 is met u gy strijdbare Held. Judic. 14. 6.

(2.) De Heere zegent en bekrachtigt wonderlijk de geringe mid-
 delingen te verlossen door vele, of door weinige. Gen. 14. 14.
 Jud. 3. 31. Samgar sloeg ses hondert Philistijnen met een Ofsenstok.

(3.) God vangt de vyanden in haer quade raedslagen en maekt
 se daer in beschaeint / Job 12. 18. Den band der Koningen maekt
 gy los. Esa. 54. 17. Alle instrument dat tegen u bereid wort, en
 sal niet gelucken.

(4.) De Heere verwekt eenige Koningen en Dozten en het herte
 zodanig / datse Gods volk beschermen tegen overlast van andere /
 Psal. 16. 7. Als yemands wegen den Heere wel bevallen, so sal hy
 oock zijne vyanden met hem bevredigen. Mal. 2. 4.

b. Vr. Moeten wy dan stil blijven sitten / en also verwagten tot
 dat de Heere ons ergens van daen verlossinge toe sende?

Ant. Neen: Maer wy moeten oock de middelen gebruiken om
 verlossing te worden / 2 Sam. 1. 18. David seide, dat men de kinderen
 Israels den boge soude leeren. 2 Chron. 32. 5. Ps. 91. 11. God sal u
 bewaren op uwe wegen.

a. Vr.

2. Vr. **Mag men allerley middelen gebruiken?**

Ant. **Neen:** want wy mogen ons niet helpen met quade middelen / Deut. 23. 9. Gy sult u wagren voor alle quade sake, 1 Pet. 3. vs. 13. Ps. 94. 20. Soude sig de stoel der schandelijkheden met u vergefesschappen?

3. Vr. **Wat middelen zijn dan geoorloft om het Vaderland dienst te doen?**

Ant. **Dese navolgende burgerlijke:**

[1.] **Vrede onder de Burgeren en Land-saten:** want als die ontzoeekt / dan is't verderf vooz handen / Ps. 122. 6. Biddet om den vrede van Jerusaleem, vs. 7. Ps. 133. 1. Hos. 10. 2. Hy heeft haer herte verdeilt, nu sullen sy verwoest worden.

[2.] **Vereeniginge met andere Koningen en Vorsten / bysonder met die gene / dewelke met ons een geestelijke broederschap hebben / Ezech. 37. 17. Juda en Israël, moeten tot een eenig houd worden, Judic. 1. 3.**

[3.] **Toe-rustinge van alle vooz-raed en behoefsten die nodig zijn tot een goede verlosinge / Gen. 14. 14. Abraham wapende sijne onderwelen, 2 Chron. 32. 5. Hiskia maecte geweer, ende schilden in menigte.**

b. Vra. **Moet men geen andere middelen gebruiken als dese burgerlijke?**

Ant. **Ja / wy moeten ook dese geestelijke middelen gebruiken / om het Vaderland hulpe te doen:**

[1.] **Men moet de regeringe en de bestieringe van alle Land-saken schicken na het vooz-schift van Gods Woord / 2 Reg. 23. 2. De Koning las voor haer ooren alle de woorden van het Boek des Verbonds, 1 Reg. 2. 3. Onderhoud de geboden en regten des Heeren, gelijk geschreven is in de Wet Mosis, op dat gy verstandelijk handelt in al wat gy doen sult.**

[2.] **Men moet tragten om met God versoent te worden / en daer toe moet men den Heere met vasten en bidden vperighlyk zoeken / Ps. 50. 14. Roept my aen in den tijd des noods, ende ik sal u verlossen, Judic. 10. 10. Doe riepen de kinderen Israëls tot den Heere.**

[3.] **Men moet een dadelijke Reformatie aenhangen van alle bekende sonden / Judic. 10. 16. Sy deden de vrende Goden uit den midden van hen weg, ende sy dienden den Heere. Esal. 1. 16: Wascht u, ende reinigt u.**

[4.] **Men moet sig aen God verbinden met een solemneel Verbond / dat men in het toekomende beter agt sal staen op sijn heilige Wetten / Ps. 81. 19. Wy en sullen van u niet meer te rugge keeren: Behoud ons in 'leven, so sullen wy uwen name aenroepen,**

Ps. 14. 3/4. Wy en sullen niet meer tot ons handen werk seggen, gy zijt onse God.

b. Vr. Is dit de byzonderste verlossinge der Chzistenen / datse van waterlijke ellenden worden bevrijdet?

Ant. Neen: Maer het voornaemste is / datse verlost worden na de ziele / ende gezegent met allerley geestelijke zegeningen / **Eph. 1. 3.** Gezegent zy de God en Vader onses Heeren Jesu Christi, die ons gezegent heeft met allerlei Geestelijke zegeningen in den Hemel in Christo Jesu. **Col. 1. 14.** **Luc. 1. 47.**

b. Vr. Wat zegeningen hebben wy na de ziele in Chzisto Jesu?

Ant. Dese nabolgende:

(1.) De vergevinge van alle onse sonden / **Ps. 103. 3.** Die al uwe ongerechtigheden vergeeft, die alle uwe krankheden geneest. **1 Joh. 1. 7.** Het Bloed Jesu Christi, des Soons Gods, reinigt ons van alle onse sonden.

(2.) De vernieuwinge van het Beeld Gods in ons / **2 Pet. 1. 4.** dat wy der Goddelijke nature deelachtig worden, **Heb. 8. 10.**

(3.) De aenneminge tot kinderen / **Gal. 4. 4/5.** God heeft sijn Soon gesonden, op dat wy de aenneminge tot Kinderen verkrijgen souden.

(4.) De bewaringe in den staet der genade / **1 Pet. 1. 5.** Gy die in de kracht Gods bewaert wort door het gelove tot de saligheid die bereid is, om geopenbaert te worden in den laetsten tijd.

(5.) De bestieringe van alle ellenden / ten besten van ons / **Rom. 8. 28.** Wy weten, dat de gene die God lief hebben, alle dingen mede werken ten goede, **Rom. 8. 38/ 39.**

(6.) De eindelijke verlossinge van alle ellende / en van de dood door de zalige opstandinge wyt den dooden / en door het eeuwige leven / **Rom. 8. 23.** Wy die de eerstelingen des geestes hebben, suchten in ons selven, verwachtende de aenneminge tot Kinderen, namelijk, de verlossinge onses lichaems. **1 Cor. 15. 53.** dit verderffelijke moet on- verderffelijkheid aen doen, en dit sterffelijke onsterffelijkheid.

c. Vr. Waer in bestaet onse gelukzaligheyt boven de kinderen des werelds?

Ant. Dit ons geluk bestaet onder andere zegeningen hier in:

(1.) Dat God onse God is in Chzisto / **Ps. 33. 12.** Wel gelukkig is 't volk diens God de Heere is, het volk dat hy sich ten erve verkoren heeft. **2 Cor. 6. 18.** Ik sal u tot een Vader zijn.

(2.) Dat wy de suiwere Godsdienst hebben / **Deut. 4. 8.** Wat groot volk is 'er, dat so rechtveerdige insettingen en rechten heeft? **Esai. 42. 2. 1.** De Heere maekte Israël groot door de Wet, ende hy maekte haer eerlijk.

(3.) Dat wy soo dierbare beloften hebben van Godt in Chzisto door

door het Genaden-verbond/ 2 Pet. 1: 4. Door welke ons de grootste en dierbaarste beloften geschonken zijn, Heb. 8. 6. Christus is de Middelaer van een beter verbond, 't welk in beter beloftenissen be-
staet.

[4.] Dat wy de gaven des Geestes ontfangen hebben in een grote mate / selfs veel groter als Gods volk in 't O. Testament heeft ontfangen/ Act 2. 17. Ik sal uit-storten van mijnen Geest op alle vleesch, Joh. 7. 38. Die in my geloof, gelijk de Schrift seid, stromen des levendigen waters sullen uit zijnen buik vloeuen.

b. Vr. Wat woordeel steekt daer in / dat wy God tot onsen God hebben?

Ant. Hier door is God door ons met alle sijne Goddelijke eigenschappen, Rom. 8. 31. Soo God voor ons is, wie sal tegen ons zijn. 2 Kog. 6. 16. Ps. 23. 4. Al ging ik in den dale der schaduwe des doods, ik en sal niet vreesen, want gy sijt met my.

a. Vr. Met wat eigenschappen is God door ons?

Ant. Met alle sijne Goddelijke eigenschappen / waer van dese insonderheid wel verstaen moeten worden:

[1.] Gods onveranderlijkheid is oorzaak / dat hy eeuwiglijk onse God blijft/ Mal. 3. 6. Ik de Heere en worde niet verandert, daerom en zijt gy, o kinderen Israëls, niet verteert, 2 Tim. 2. 19. Het vaste fundament Gods staet.

[2.] Gods waerachtigheid maekt / dat wy op alle sijne beloftenissen vastelijk mogen vertrouwen / Jos. 21. 45. Daer viel niet een woord, van alle de goede woorden die de Heere gesproken had tot den huise Israëls, het quam al te mael, Esa. 34. 16. Soekt in het boek Gods, niet een van dese en salder feilen, het minste nog het meeste en sal niet missen.

[3.] Gods liefde doet ons daer in gerust sijn / dat alle 't geen ons overkomt / van sijn Vaderlijk herte ons overkomt / tot onsen besten/ Heb. 12. 6. Dien de Heere lief heeft, die kastijd hy, Rom. 8. 17. 28. Alle dingen moeten ons mede werken ten goede.

[4.] Gods barmhertigheid geeft ons een vaste hope / dat hy alle onse sonden sal vergeven / Ps. 103. 8. Barmhertig ende genadig is de Heere, langmoedig, ende groot van goedertierentheid, vs. 10. Hy en doet niet ons na onse sonden, Grad. 34. 6.

[5.] Gods wijsheid geeft ons dese versikeringe / dat sijn regeringe over ons de beste is / op dat wy daer onder ons volkomenlijk gerust stellen konnen / 2 Pet. 2. 9. Soo weet de Heere de Godsalige uit de besoeeking te verlossen, 2 Sam. 15. 25/ 26.

[6.] Gods almachtigheid vesekert ons / dat hy alles sal kraegtiglijk uit-werken / 't geen tot onse zaligheid noodig is / 2 Thess.

1. 11. Waerom wy ook altijd bidden voor u, dat onse God u waerdig agte der roeping, ende vervulle het welbehagen sijner goedigheid ende 't werk des geloofs met kragt, Eph. 3. 20. Hy kan meer doen dan 't gene wy denken of begeeren kunnen

b. Vr. Wat voordeel is 't dat wy de ware Godsdiensf hebben?

Ant. Hier in hebben wy dese voordeelen:

[1.] Wy zijn in Gods oogten kostelyk en dierbaer / als Gods eigendom, 1 Pet. 2. 9. Gy zijt een uitverkoren Gellagte, een koninglyk Prieftersdom, een H. Volk, een verkregen volk, 2 Cor. 6. 18.

[2.] Wy doen een seer gezegent werk / want de ware Godsdiensf geeft seer heerlyke vrugt / Psal. 31. 20. O hoe groot is het goed dat gy weg geleid hebt voor de gene die u vreesen! Mal. 3. vs. 14. 15/ 16/ 17/ 18.

a. Vr. Wat goed komt ons uyt Gods Genaden verbond?

Ant. De sekere bewaringe tot de saligheid / dewijle Chrystus de Middelaer dit dooz sijn bloed heeft verzegelt / Joh. 10. 28. Ik geve haer het eeuwige leven, sy en sullen niet verloren gaen in der eeuwigheid, Rom. 8. 38. 39. 1 Pet. 1. 5. Gy die in de kragt Gods bewaert word door het gelove tot de saligheid.

b. Vr. Is in dit Genaden-verbond geen meer troost?

Ant. Ja / daer is ook dit in dat wy aen Chrystus als onsen Vrijdegom getronwt worden / op dat wy ons van onse saligheid betersouden verskeren / Apoc. 19. 7. Laet ons blijde zijn, en vreugde bedrijven, ende hem heerlykheid geven: want de bruiloft des Lams is gekomen, ende zijn Wjef heeft haer bereid, Eph. 5. 23

b. Vr. Wat geestelyke gaven ontfangen de Gelovige in het N. Testament?

Ant. De Gelovige ontfangen een volle mate ten opsigte van de tijden des O. Testaments / Joh. 7. 38. Die in my gelooft, gelijk de Schrift seid, stromen des levende waters sullen uit sijnen buick vloeuen. Esai. 12. 3. Gy-lieden sult water scheppen met vreugden uit de fonteyne des heils. Esai. 44. 3.

c. Vr. Wat vruchten ontfangen wy dooz dese overbloed des Geestes in den N. Testamente?

Ant. [1.] Hier dooz worden wy bequaem gemaeckt tot alle Christelyke deugden / Gal. 5. 22. De vrucht des Geestes is liefde, blydschap, vrede, langmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, gelooft, sachtmoedigheid, matigheid. Eph. 5. 9. De vrucht des Geestes is in alle goetdadigheid, ende rechtveerdigheid, ende waarheid.

[2.] Hier dooz worden wy gesterkt tot een grooter mate van Godsaligheid / dan als in den O. Testamente is geweest / Zach. 12. 8. De struikelende sal ten dien dage zijn als David, ende het huis Davids

Dauids sal zijn als Goden. Col. 1. 28. Wy vermanen een ygelijk mensche, op dat wy een ygelijk mensche souden volmaekt stellen in Christo Jesu.

[3.] Hier dooz hebben wy een groote verskertheid en vrymoedigheid tot God onsen Vader in Christo Jesu / Rom. 8. 15. Gy en hebt niet ontfangen den geest der dienstbaerheid wederom tot vreesse: maer gy hebt ontfangen den geest der aenneminge tot kinderen, door welken wy roepen, Abba Vader: 2 Tim. 1. 7.

a. Vr. Konnen sig alle Christenen van dese verlossingen, en van dese zegeningen verskeren?

Ant. Neen: Maer alleen die gene/ dewelke in Christum gelooben / ende die haer tot den Heere van gantscher herten bekeeren / Esai. 59. 20. Daer sal een Verlosser uit Zion komen, namelijk, voor die, die haer bekeeren, van de overtredinge in Jacob, spreekt de Heere. Marc. 1. 15. Bekeert u, ende gelooft den Euangelio.

Middag-gefang op de dertigste Dag van de Maent.

Stemme: Psal. 65. Men looft u Heer, &c.

1. **W**EL Ziel! wat baet u 't vrome leven?
Op moet dog na de dood?
God sal den Vromen 't leven geven

En redden wyt den nood:

Wy geeft ook zegen in de Landen /

Op 't Veld / en in het Vins /

Wy geeft verlossing van Vyanden /

En zegent al het kruys.

2. God is den Vromen tot een zegen /

Sijn magt is haer een schild /

Sijn oog bewaekt haer in haer wegen /

Sijn hand is vooz haer mild:

Sijn goedheid baert haer groote vzugten /

Sijn waerheyd is haer siut /

Sijn gunst verandert al haer sugten /

Sijn trouw is haer een schut.

3. Wy zijn gezegender als Joden /

Godsdienst is niet so zwaer.

Ons word meer kragt nu aengeboden /

Dan Geest / als out aen haer:

Wy sien die lang verwagte tijden /

Dan Jesus / Mensch / en God /

Laet ons dan heilig ons verblif en

In dit ons heilsaem lot.

Het Leven in de dood.

De een-en-dertigste Dag.

b. Vr. Hoe verre brengt ons het Christelijke leven ?

Ant. De pligten van dit ons Christelijke leven hier in bestrijden de Kerke eyndigen alleen dooz de dood / Apoc. 14. 13. Zalig zijnde die in den Heere sterven, Gen. 49. 18. Heere, ik wagte op uwe zaligheid, Esai. 38. 1.

r. Vr. Sullen alle menschen sterben ?

Ant. Ja/ behalven die gene/ dewelke nog in het leven sullen zijn als de Heere Jesus ten oordeel sal komen/ Heb. 9. 7. Het is den menschen geset eenmael te sterven, 1 Coz. 15. 23. 1 Coz. 15. 51/52. Siet, ik segge u een verborgentheid, wy en sullen alle niet ontslapen, maer wy sullen alle verandert worden, in een punct des tijds in een oogeblik, met de laetste basuine.

a. Vr. Hoe komt dat alle menschen moeten sterben ?

Ant. De oorzaak van de dood is de sonde/ Rom. 6. 23. De besoldinge der sonde is de dood, Rom. 5. 12. Door de sonde is de dood in de wereld gekomen, Gen. 2. 17.

b. Vr. Is van de dood vooz de gelobige een eygentlijke straffe der sonde ?

Ant. Neen: want dooz de dood van Christus is den bloek van de dood vooz de gelobige weg genomen / ende de dood is haer gewoorden een ingang ten eeuwoigen leven/ Joh. 5. 24. Voorwaer voorwaer segge ik u, die mijn woord hoord, ende gelooft hem die my gelonden heeft, die heeft het eeuwige leven, ende en komt niet in de verdooenenisse, maer is uit den dood overgegaen in het leven, 1 Coz. 15. 56/57. Apoc. 14. 13. Zalig zijnde die in den Heere sterven.

c. Vr. Mag dan een gelobige wel verlangen na de dood ?

Ant. Ja / so wanneer als dit verlangen ontstaet / niet alleen mit aenmerkinge van de moerslijkheden van dit leven / maer bysonder mit een lust en liefde om by den Heere te komen / 2 Coz. 5. 2. In desen Tabernakel sugten wy, verlangende met onse woonstede, die uit den Hemel is, overkleed te worden, v. s. Phil. 1. 23. Ik hebbe begeerte om ontbonden te worden, en met den Heere Christo te zijn, Rom. 8. 23.

b. Vr. Is 't geen quaed teken als men vooz de dood vzeest ?

Ant. Neen/ want de heiligste selve hebben vooz de dood gevzeest/ Mishia seide/ Esai. 38. 14. Gelijk een Krane of Swalowe soo piepede ik: ik kirrede als een Duive, mijne ogen verhieven haer om hoorre, o Heere, ik worde onderdrukt, weest gy mijn borge, Job 18. 24. Matt. 16. 39. Vader is 't mogelijk, laet desen drinkbeker van my voorby gaen.

e. Vr. **Daerom hzeesen de gelovige vooz de dood?**

Ant. Om dese redenen: (1.) Om dat de dood in haer nature is een vloek der straffe van de sonde/ Rom. 6. 23. De besoldinge der sonde is de dood, Gen. 3. 19. (2.) Om dat de dood als een wreedde vyand, sonder eenig aensien/ den mensche affnijdt/ ende lichaem en ziel van malkander scheidt/ Ps. 90. 5. Gy overstroomtse, sy zijn gelijk een slaep; in den morgenstond zijns gelijk het gras dat verandert, vers. 6/7. (3.) Om dat de voozgaende ellenden en smerten seer hange vallen/ dewijle dat de Satan dan vele tentatien herwoekt/ Ps. 116. 3. De banden des doods hadden my omvangen, de angsten der Hellen hadden my getroffen, ik vond benauwtheid ende droeffenisse, 2 Sam. 22. 5. (4.) Om dat de dood ons brenzt vooz het Gerigte Gods/ die een verschickelijck Regter is: ende dat wy ons sondig bevinden in ons selven/ Heb. 9. 27. Het is den mensche gefet eenmael te sterven, ende daer na het oordeel, 2 Cor. 5. vers. 10. Wy moeten alle voor den Regterstoel Christi openbaer worden.

e. Vr. **Hoe souden wy ons herte konnen versterken tegen de hzeese des doods?**

Ant. **Dooz dese middelen:**

(1.) Wy moeten gedenken dat Christus de vloek wt de dood heeft weg genomen dooz sijn dood/ Heb. 2. 14. Hy heeft door sijn dood, te niere gedaen den genen die het geweld des doods hadde, dat is den Duivel, vs. 15. Op dat hy verlossen soude alle de gene die met vreesse des doods, al haer leven der dienstbaerheid onderworpen waren, 1 Cor. 15. 54/56/57.

(2.) Wy moeten gedenken dat de Heere een wakend' ooge oer ons heeft/ selfs ook in het midden van de dood/ op dat de dood ons niet hindere tot de zaligheyt/ Rom. 8. 38. Ik ben verskert, dat nog dood, nog leven, nog Engelen, nog Overheden, nog Magten, nog tegenwoordige, nog toekomende dingen, vs. 39. Nog hoogte, nog diepte, nog eenig ander scheidel, ons sal konnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christo Jesu onsen Heere, Matt. 10. vs. 28. 29/30/31.

(3.) Wy moeten gedenken dat de dood ons volkomentlijk verlost van alle ellenden en sonden, die ons aenkleven so lange als wy in dit leven sijn/ Esai. 57. 2. Hy sal ingaen in de vrede: sy sullen rusten op hare slaep steden, een ygelijk die in sijn oprechtigheid gewandelt heeft, Apoc. 14. 13. Zalig zijns die in den Heere sterven, sy rusten van haren arbeid, Rom. 6. 10. Die gestorven is, is gerechtveerdigt van de sonde

(4.) Wy moeten gedenken dat de dood ons brenzen sal tot het besit

besit van de volle hemelsche vzeugde/ by onsen beminden Zaligma-
ker / 2 Coz. 5. 1. Wy weten, dat so ons aerdsch huis deses Taber-
nakels gebroken word, wy een gebouw van God hebben, een huis
niet met handen gemaekt, maer eeuwig in de Hemelen. Heb. 11.
h. 10 / 16. Phil. 1. 23. Ik hebbe begeerte om ontbonden te zijn,
ende met den Heere Christote zijn.

b. Vr. Konnen alle Christenen haer selven met dese gedagten ver-
troosten tegen de vzeese des doods?

Ant. Neen: maer alleen de ware Gelovige, want vele hebben niet
meer van 't Christendom/ als de blote belijdenisse/ Ps. 116. 15. Ko-
stelijk is in de oogen des Heeren de doot zijner Gunst-genoten. Joh.
5. 24. Esai. 57. 2. De rechtveerdige gaet in zijn rust-plaetse.

c. Vr. Hoe moeten wy ons bereyden terwyl wy noch gesont sijn
tegen de dag van onse dood?

Ant. Wy moeten dese plichten wel gebuyken:

[1.] Wy moeten tragten een vast gelove te hebben in Christum/
Joh 5. 24. Die gelooft in hem die my gesonden heeft, is uit den doot
overgegaen in het leven 2 Tim. 4. 7. Ik hebbe den strijd gestreden,
ik hebbe het gelove behouden.

[2.] Wy moeten arbeiden om een goede conscientie te hebben/
Heb. 10. 22. Laet ons toegaen met een waerachtig herte, in volle
versekerteit des geloofs, onse herten gereinight zijn van de quade
conscientie. Esai. 38. 3. Heere gy weet dat ik voor u met een volko-
men herte gewandelt hebbe.

[3.] Wy moeten ons leven aenstellen als die Burgers van den He-
mel sijn/ so dat men aen onsen wandel sien kan wat wy na de dood
verwagten/ 2 Pet. 3. 12. Verwachtende en haestende, tot de toekom-
ste van de dag Gods. Phil. 3. 29. Ons burgerschap is in den Hemel.

[4.] Wy moeten ons gewinnen de wereld af te sterven, en ons
selven te versaken/ 1 Coz 7. 30. Die blijde zijn, als niet blijde zijnde:
ende die kopen, als niet besittende. Gal. 6. 14. Ik ben de werelt ge-
kruist, en de werelt is my gekruist.

c. Vr. Hoe sullen wy kragtighlyk konnen betwogen worden / om
dese voorbereidinge tot de dood wel te maken?

Ant. Dit sullen wy konnen doen door dese middelen:

[1.] Wy ingeten dikwils / ja gestadig gedenken aen onse sterffe-
lijkhent / ende hoe haest en onberwagt de doot ons soude konnen
aentreffen/ Ps. 90. 12. Leert ons onse dagen tellen, dat wy een wijs
herte bekomen. Jac. 4. 13 / 14.

[2.] Wy moeten ons de dood als gemeinfaem maken door 't op-
merkelijck gesigte van 't sterben van andere menschen/ Eccl. 7. 2. 't Is
beter te gaen in het klaeghuis, dan te gaen in het huis der maeltijden.
1 Coz. 15. 31. Ik sterve alle dage.

[3.] Wy

[3.] Wy moeten de ydelheid en sondigheid van de wereld wel leeren verstaen / op dat wy 't herte daer van leeren afstrecken / Eccl. 7. 2. Ydelheit der ydelheden, het is al ydelheid. Mat. 16. 26. Wat batet de mensche, so hy de gehele werelt wint, ende schade lijdt aen sijn ziele.

[4.] Wy moeten ons dit altijd levendig voor oogen stellen / dat aen de uore des doods een ewighheit hangt: dat als ons leven voor Gods Gerigte moet komen / en dat na de doot geen tijd van versoeninge of van genade is te vinden voor die niet wel en komen te sterben / Eccl. 10. 11. Wetet dat God om alle dese dingen u sal doen komen voor het gerichte. 2 Cor. 5. 10.

c. Vr. Hoe moeten wy ons bereyden tegens de krankheden?

Ant. Dan moeten wy dese pligten wel besorgen:

[1.] Wy moeten onse tijdelijke saken na vermogen in so een staet stellen / dat na onse doot geen moeylijkheden voorballen / Esai. 38. 1. Geest bevel aen uwen huise, want gy sult sterven.

[2.] Wy moeten onse kinderen en huysgenoten goede vermaningen geben / 1 Reg. 2. 2. David seide, ik ga henen in den weg der gantscher aerde: so zijt sterk, en weest een man. 1. 3. En neemt waer de wacht des Heeren uwes Gods. Gen. 49. 1. Jacob riep alle sijn Sonen.

[3.] Wy moeten ons niet alle menschen na mogelijchheit versoenen, want willen wy in vrede tot God gaen / so moeten wy in vrede van de werelt scheyden / Matth. 6. 15. Indien gy de menschen hare misdaden niet en vergeeft, so en sal ook uwe Vader uwe misdaden niet vergeven. Matth. 18. 35.

[4.] Wy moeten onsen staet met God wel soeken te stellen / om also een zalige sterf-dag te hebben / Apoc. 14. 13. Zalig zijst die in den Heere sterven. Esai. 30. 1 / 2 / 3. 2 Cor. 5. 21. Wy bidden u, laet u met God versoenen.

c. Vr. Wat moet men doen om de ziele in een goede staet te stellen?

Ant. Dan moeten dese bewegingen des herten in ons sijn:

[1.] Ons herte moet verbrijfelt en nederig sijn voor God / Ps. 51. 19. De offeranden Gods sijn een gebroken Geest. Ps. 38. 5. Esai. 38. 14. Gelijk een Krane of Swaluwe, also piepede ik, ik kirrede als een Duive; Mijne oogen verhieven haer om hoge: O Heere, ik worde onderdrukt: weest gy mijn borge.

[2.] Ons herte moet gelovig wesen / en vertrouwend op Christus / de Dozt des levens / 2 Tim. 4. 7. Ik hebbe het gelove behouden. 1. 14. 32. De rechtveerlige vrees niet, zelfs in het midden des Doods.

[3.] Ons herte moet lijdsam wesen / om gewilliglijk te dragen de benauwheden des doods / Rom. 8. 37. In desen allen sijn wy meer als overwinners, door hem die ons lief gehad heeft. 1. Pet. 4. 19. Matth.

Matth. 7. 9. Ik sal des Heeren gramschap dragen, wan ik hebbe tegens hem gefondigt.

[4.] **Ons herte moet vreugdig wesen in sekere hope van de aenstaende saligheyd/ Ps. 36. 9.** Daerom is mijn herte verblijd, ende mijn eere verheugt haer: ook sal mijn vleesch seker wonen, **Gen. 49. 18.** Op uwe saligheid wagte ik, Heere!

b. Vr. **Hoe sullen wy dan ons herte konnen tot soo een verblijfheid bewegen?**

Ant. **Door dese middelen:**

[1.] **Onderloekt op het nauwste uwe sonden aen Gods Wetten/ en bemerk u verdoemelijckheyd/ Ps. 38. 5.** Mijne ongerechtigheden gaen over mijn hooft, als een swaer last zijne my te swaer geworden, **Ps. 130. 3.** Wilt gy de sonden toerekenen, wie sal bestaen?

[2.] **Ontbied Godsalige mannen/ ontdek u herte voor haer/ en geest haer de authoriteit om tot u bymoediglijk te spreken/ Jac. 5. 14.** Is iemand krank onder u, dat hy tot hem roepe de Ouderlingen der Gemeente, **Jac. 5. 16.** **Ps. 141. 5.** De rechtveerdige sla my.

[3.] **Overdenkt waer na toe u de dood sal leyden/ hoe groot/ en nauwstaende de Rechter is/ voor wiens oogen gy moet verschijnen/ Hebr. 4. 13.** Daer is geen schepsel onsigtbaer voor hem: maer alle dingen sijn naekt en geopent, voor de ogen der genen met welke wy te doen hebben, **1 Cor. 4. 5.** Hy sal openbaren de raedslagen des herten.

[4.] **Geloof sekerlijk/ dat gy op u egge werken niet sult konnen bestaen: maer dat gy alles wyt onverdiente genade sult moeten bekomen/ Ps. 147. 2.** En gaet niet in 't gerigte met uwen knegt, want niemant die leeft en sal voor u aengesigte rechtveerdig zijn, **Job. 9. 4.** Soo hy lust heeft om met my te twisten, niet een uit duisent sal hy hem beantwoorden.

b. Vr. **Hoe sullen wy dan best ons gelove ondersteunen?**

Ant. **Door dese middelen:**

[1.] **Wy moeten dan gedenken dat de Heere gekomen is om sondaren tot hem te roepen/ en zalig te maken/ Matth. 11. 28.** Komt herwaerts tot my alle die vermoeit ende belast zijt, ende ik sal u ruste geven, **Rom. 5. 20.** Waer de sonde is meerder geweest, daer is de genade overvloediger geworden.

[2.] **Wy moeten herdenken aen onse voorgaende ondervindinge van Gods gunste aen onse ziele/ en daer wyt hope nemen/ Rom. 5. 4.** De bevindinge geeft hope, **Ps. 90. 1.** Gy zijt ons een toevlugt geweest van geslagte tot geslagte.

[3.] **Wy moeten ons herte onderzoeken/ of wy ook alle eigen gerechticheit en vertrouwen op egge werken versaken/ en ons alleen op Chrysti gerechtigheyd verlaten/ Phil. 3. 9.** Dat ik bevonden worde

worde in hem, niet hebbende mijne eigen rechtveerdigheid die uyt de wet is, maer die door 't gelove Christi is. *Esai. 64. 6.* Alle onse gerechtigheden zijn als een dreckig kleed.

(4.) Wy moeten vernemen / of in ons is een hertelijke begeerte om door Christum behouden te worden / ende om by hem te zijn / *Matth. 5. 6.* Zalig zijn die hongeren en dorsten na de gerechtigheit. *Ps. 42. 2.* Mijn ziele dorst na den levendigen God, *2 Cor. 5. 2. 8.*
 c. Vr. Waer door moeten wy onse lijdsaemheid ondersteunen in de ure des doods?

Antw. Door dese middelen:

(1.) Wy moeten ons Gods gebod voorstellen / *Jac. 1. 4.* De lijdsaemheid hebbe een volmaekt werk. *Luc. 21. 19.* Bezit uwe zielen in lijdsaemheid.

(2.) Wy moeten dan overwegen hoe hardelyk andere Christenen de dood hebben trefsuert / *Hebr. 11. 37.* Sy zijn gesteenigt geworden, en in stukken gesaecht, *Jac. 5. 18.*

(3.) Wy moeten gedenken dat dit lijden is het laetste lijden dat wy sullen wilstaen / ende dat daer op een eeuwig verblijden volgen sal / *Apoc. 21. 4.* God sal alle tranen van haer oogen af-wisschen, en de dood en sal niet meer zijn: nog rouwe, nog gekrijt, nog moete en sal meer zijn: want de eerike dingen zijn weg gegaen, *1 Cor. 15. 26.* De laetste vyand is de dood.

b. Vr. Hoe sullen wy op ons dood-bedde vast en levend' konnen behouden de hope van het salige leven?

Antw. Wy moeten dese middelen daer toe gebruiken:

(1.) Wy moeten ons gelove door de H. Schrift meer en meer vast maken / op onsen Middelaer Jesum Christum / *Hebr. 11. 1.* Het gelove is een vasten grond der dingen die men hoopt. *Job 19. 25.* Ik weet dat mijn Verlosser leeft.

(2.) Wy moeten ons leven onderzoeken / en als wy daer in onrechtigheid bevinden / so moeten wy daer wylt beslyten dat de Heere ons heeft beginnen te beropen tot den Hemel / *Ps. 32. 2.* Welgelukfelig is de man in wiens geest geen bedrog woont. *Psal. 15. 2.* *Esai. 38. 3.* Gy weet Heere, dat ik met een volkomen herte voor u gewandelt hebbe.

(3.) Wy moeten op Christum sien / en op sijn opstandinge wylt den doden / waer in hy het Hoofst is / en wy de Ledematen / so dat daer door onse hope op een salige opstandinge vast gaet / *1 Pet. 1. 3.* Gelooft sy de God en Vader onses Heeren J. Christi, die na zijne groote barmhertigheit ons heeft wedergeboren tot een levende hope, door de opstandinge Jesu Christi uyt den doden. *1 Cor. 15. 20.* Christus is opgewekt uyt den doden, ende is de eersteling geworden der gener die ontslapen zijn.

(4) Wy moeten op de kragt van het Genaden-verbond ons betrouwen / 't welk kragtiger beloften heeft voorz boetveerdige son-
daers / om haer te behouwen / als de dreigementen des Wets sijn
om haer te verdoemen / Matth. 22. 32. Ik ben de God Abrahams,
ende de God Isaacs, ende de God Jacobs. Joh. 14. 6. Jesus seide,
ik ben de weg, de waerheid, ende het leven.

a. Vr. Hoe eyndigt dan een godsalige Ziele de plichten van dit le-
ven?

Ant. De gelobige stervende / vertwijfelt het leven der godsalig-
heid, met het leven der zaligheid in den Hemel / 1 Pet. 1. 9. Verkrij-
gende het eynde des geloofs, namentlijk, de zaligheid der zielen.

Middag-gefang op de een-en-dertigste Dag van de Maend.

Stemme: Psam 16. Bewaert my Heer, &c.

1. **O** Felle Dood! O eerste sonden straf!
Ons leven gaet voorz by als een gedagte /
Ons lichaem moet verrotten in het graf;

Nogtans wy mogen 't leven weder waagte:
Maer dog / eer dat wy wyt dit leven scheidten /
So moeten wy te voren ons bereyden.

2. Ik moet voorz al met God in vrede staen:
Ik moet mijn ziel in 't Bloed van Jesus wasschen:
Mijn huys moet ook in goede ordze staen;
De dood moet my niet onbersoent verrasschen /
Met eenig mensch: ik moet in alle hoeken
Te voren mijn gemoed wel ondersoeken.

3. Als ik dan op mijn dood-bed ben geleid /
So moet ik in die sinerten sijn geduldig;
Dan moeten nog mijn sonden sijn beschreyd /
Die my aen dese pijnen maken schuldig:
Ik moet my willig van de Werd' los maken /
Wil ik mijn God tot zaligheyd genaken.

4. Als dan de dood mijn oogen-leden sluyt /
Dan open ik te meer 't gelobig oog /
Mijn ziel siet dan op Jesus als sijn Bruyt:
Die hoopt en heeft de vrome noit bedroge:
Mijn laetste woord zy / Adien / al te gader!
Ik vaer nu heen tot God mijn eeuwig Vader.

A M E N:

Nutte en bondige
 Avond-oeffeningen:
Over de Geschiedenissen des
 OUDEN ende NIEUWEN
 TESTAMENTS.

Op de Tijtel.

Noit heb ik *Avondmael* met meer-
 der lust gedaen,
 Als in het Heil'ge van dees God-
 gewijde blaen:
 My dunkt, die *Jongeren* verkregen door
 haer bidden
 Geen meer geluk, want ook is Jesus hier
 in 't midden.

Op 't Werk.

MEt soo een Avond-kost kost
 men gerust gaen slapen,
 En

En daer de gantsche nagt de soete
vrugt van rapen:

Assuerus laet sig de Persische
Kronijk

Te voren brengen, maer s' is dees
verr' ongelijk:

Waer meed' men niet alleen't ver-
driet der nare nagten,

Maer van den gantschen loop des
levens kan versagten:

Een ander schep sijn lust in 's We-
relds sap, voor my

Ik schat ter Wereld niet voor sulke
leckerny.

S. SIMONIDES.

De eerste

A V O N D - O E F F E N I N G E .

Van Adam tot Abraham.

De eerste dag.

A. Vrage.

Ie heeft de wereld geschapen ?

Ant. God Vader / Zoon en H. Geest / Gen. 1. 1.

In den beginne schiep God den Hemel en de Aerde.

Ps. 33. 6. Door het Woord des Heeren zijn de Hemelen

gemaekt, ende door den Geest zijnes monds alle haer heyr.

b. Vra. Waer uyt heeft God dit alles geschapen ?

Antw. De Heere heeft eerst een rouwe klomp uyt niet voortgebragt / en daer uyt heeft hy dan voortz alle dingen gemaekt / Gen.

1. 2. De aerde was woest en ledig, en duyternisse was op den afgrond.

b. Vr. Wat heeft God geschapen ?

Ant. De Hemel / de Aerde / met alles dat daer in is / namelijk / De Engelen / de Menschen / de Son / de Maen ende de Sterren:

ook alle Beesten / Planten / en Kruiden / etc. Gen. 2. 1. also zijn volbragt den Hemel, de Aerde, en al haer heyr, Gen. 1. 1.

c. Vr. Heeft God ook de Duivelen geschapen / en alle bose Beesten en Kruiden ?

Ant. Ja: Maer niet in die staet daer de selbige nu in zijn: want hy heeft de Engelen goed en heylig geschapen: maer sy zijn dooz

haer sonde tot bose Duivelen geworden / Joh. 8. 44. Jude vs. 6.

Sy hebben haer beginsel niet bewaert. Also heeft hy ook de beesten en kruiden goed geschapen / maer dooz den val van Adam is er een

bloek ober de aerde gekomen / die alles bedorven heeft / Gen. 3. vs. 17. De aerde zy om uwent wille vervloekt.

c. Vr. In hoe veel tijds heeft God dit alles gemaekt ?

Ant. In de tijd van ses dagen: Op de eerste dag, maakte God een rouwe klomp / en het licht: Op de tweede, den ondersten Sterren-hemel / en de lucht: Op den derde, scheidde God de Aerde van de Wateren:

Op de vierde, maakte God de Lichten des Hemels: Op de vijfde, de Vogelen en Disschen: Op de selde dag schiep God de Beesten der aerde / Gen. 1. 3. God seide, daer zy licht,

ende daer werd licht, Gen. 1. 6 / 9. 14.

c. Vr. Is er niet meer geschapen op de sesde dag ?

Ant. Ja: Adam en Eva zijn doe ook geschapen: en aen Adams lichaem /

lichaem/ wyt aerde gemaekt zijn / gaf God een ziele: en Eva maekte God wyt Adams-ribbe die hy van hem nam terwyle hy stiep/ Gen. 2. 7. God hadde den mensche gemaekt uit het stof der aerde. en in zijn neusgaten geblasen den adem des levens, Gen. 2. 22/ 23.

a. Vr. Wat dede God op den sevensten dag?

Ant. Hy stelde den Sabbath in / volgens het exempel van sijn eigen ruste / Gen. 2. 3. God heeft den sevensten dag gezegent, en dien geheiligt, Exod. 20. 11. Heb. 4. 4/ 5.

c. Vr. Wat moesten Adam en Eva doen?

Ant. Sy moesten den Hof Eden bouwen / en van alle bomen eten / wyt-gefondert van den boom der kennisse: Ook moesten sy kinderen voort-teelen / Gen. 2. 15. De Heere God settede de mensche in den Hof Eden, om dien te bouwen, ende te bewaren, Gen. 2. vs. 16/ 17. Gen. 1. 28.

c. Vr. Hoe is 't Adam en Eva gegaen?

Ant. Misleid zijnde door de listigheyd des Duivels in de Slangge/ hebbense Gods gebod overgetreden / Gen. 3. 6. Sy nam van die vrugt, en at: sy gaf ook haren man, ende hy at, Gen. 3. 1.

a. Vr. Heeft de Duivel hier geen straffe over gedragen?

Ant. Ja / want God seide / Gen. 3. 15. Ik sal vyandschap setten tusschen u, en tusschen dese vrouwe: Ende tusschen uwenzade, ende tusschen haren zade, dat selve sal u den kop vermorselen.

b. Vr. Wat straffen zijn haer over gekomen om dese sonde?

Ant. Sy zijn met haer geslagte gevallen onder de ellend' des doods: Ende de wereld is verbloekt geworden / Gen. 2. 17. Als gy daer van eet, sult gy de dood sterven, Gen. 3. 16.

b. Vr. Hebben Adam en Eva geen bysondere straffen in dit leven moeten dragen?

Ant. Ja: Want God leyde de vrouwe op / en in haer persoon alle vrouwen / dat sy met smerten hare kinderen souden dragen en baren / en dat haer man over haer soude heerschen / Gen. 3. 16. 1 Tim. 2. 12. God leyde Adam en alle mannen op / dat hy een verbloekte aerde vol dijselen en doornen / met arbeid soude moeten bouwen / om sijn kost te winnen / Gen. 3. 17.

a. Vr. Zijn Adam en Eva in het Paradijs gebleven?

Ant. Neen: maer God heeftse daer wytgedreven / en heeft door een Engel met een blammig zwaert belet / dat sy daer niet wederom mogten in komen / Gen. 3. 23/ 24.

b. Vr. Zijn Adam en Eva dan verloren gegaen?

Ant. God beloofde haer den Middelaer onder de naem van het zaed der vrouwen / Gen. 3. 16. Het zaed der Vrouwen sal het Serpent den kop vermorselen.

a. Vr. Hoe is 't gegaen met Adams kinderen ?

Ant. Adam en Eva teelden twee Zonen/ Cain die genegen was den Acker te bouwen / en Abel die het Dier weide / waer van Cain Abel dood sloeg/ Gen. 4. 8. Cain stond tegen zijn broeder Abel op, en sloeg hem dood, Gen. 4. 1/2.

b. Vra. Waer waerom sloeg Cain zijn broeder dood ?

Ant. Hy was nijdig om dat de offerhande van Abel God aengener was als de sijne / Gen. 4. 4. De Heere sag Abel, ende zijn offer aen, vs. 5. 1 Joh. 3. 12.

c. Vr. Hoe maakte het Cain daer na ?

Ant. Hy wierd gequeld met een quade conscientie / en blugtede van Gods aengesigt / nam sijn tijd-verdrijf met sijn Beslagte in het bouwen van Steden / en in het uytbinden van Oorlogs wapenen / van Musicale instrumenten / etc. Gen. 4. 17. Hy boude een Stad, Gen. 4. 13/14/21/22.

b. Vr. Hadden doe de menschen al verstand van het bouwen van huysen en Steden ?

Ant. Ja / want sy leerden dit dadelyk / gelyk also onder Cains geslagte waren die de konst vonden van in yser en stael te werken / als ook die haer op musijk verstonde / Gen. 4. 20.

a. Vra. Hregen Adam en Eva geen kinderen meer ?

Ant. Jase: onder andere wierd haer de vrome Seth geboren / die de verhalle Godsdiensf wederom hielp herstellen / Gen. 4. 25. Adam bekende zijn huysvrouwe wederom, ende sy baerde een soone, ende sy noemde zijn name Seth, vs. 26.

a. Vr. Hoe lange leefde de menschen doe ter tijd ?

Ant. Veel honderden Jaren / gelyk Adam oud was negen hondert en dertig jaer eer hy storf / en Methusalem was oud negen hondert en negen-en-seftig jaer, Gen. 5. 27.

a. Vr. Zijn alle menschen in die tijd gestorven ?

Ant. Ja / behalven Henog / die van God is levendig na den Hemel op genomen / Gen. 5. 21. God nam hem weg.

b. Vr. Hoe waren doe de meeste menschen in haer leven ?

Ant. Cains Nakomelingen waren seer godloos: ende dooz het houdeelijken met dese / so wierden ook de Nasaten van den vromen Seth bedozben / Gen. 6. 5. De Heere sag dat de boosheid des menschen menigvuldig was op der aerde, Gen. 6. 1/2.

b. Vr. Wat straffe nam God hier om vooz om de wereld toe te senden ?

Ant. Hy wilde de gantsche wereld dooz een water-bloet verdozen / Gen. 6. 7. De Heere seide, ik sal de mensche, die ik gemaakt hebbe verdolgen van den aerdbodem, vs. 6.

c. Vr. Wadden de godlose niemand die haer tegen de sonde waerschoutde?

Ant. Jase / want in 't gemein so waren sy gewaerschout tot doo? Enoch, die God na den Hemel nam eer hy storf: In 't bysonder waerschoutde God haer doo? Noah, en gaf haer hondert en twintig jaer tot bekeeringe / Gen. 6. 3. De Heere seide, mijn geest sal in eeuwigheid niet twisten met den mensche, dewijle hy ook vleesch is: dog zijne dagen zullen zijn hondert ende twintig jaer, Gen. 5. 22. Jude vs. 14. 1 Pet. 3. 19.

a. Vr. Wilde God dan alle menschen en beesten berderben doo? de sint-bloed?

Ant. God wilde alle menschen / en alle vee op aerden berderben doo? de bloet / uytgesondert Noah met sijn vrouw / en drie sonen / Sem, Cham, en Japhet, met haer vrouwen: Als mede uytgesondert het Vee dat in de Arke ging / Gen. 6. 8. Maer Noah vond genade in de oogen des Heeren, vs. 8 / 19 / 20. Gen. 7. 13.

a. Vr. Hoe wierd Noah met de sijne behouden?

Ant. God belaste hem dat hy een Arke soude maken, dat is / een groot Schip / om daer doo? bewaert te worden / Gen. 6. 15. Aldus sult gy de Arke maken: drie hondert ellen zy de lengte der Arke, vijftig ellen hare breete, ende dertig ellen hare hoogte, vs. 14 / 16.

b. Vr. Wat doo? beesten gingen met Noah in de Arke?

Ant. Allerley beesten / vliegende / kruppende / reyne / en onreyne: dag van de reyne / van yder soorte seben / en van de onreyne / van yder soorte twee / Gen. 7. 2. Van alle reyn vee sult gy tot u nemen seven ende seven, het manneken ende zijn wijf ken: maer van het vee dat niet reyn is, twee, het manneken ende zijn wijf ken, vs. 3.

b. Vr. Hoe groot was dese Sundbloed?

Ant. Den regen viel veertig dagen lang: Ook gaf de aerde water op / so lange / dat het water rees tot vijftien ellen boven de hoogste bergen / Gen. 7. 19. De wateren namen gantsch seer de overhand op der aerde, soo dat alle hooge bergen die onder den gantschen Hemel zijn, bedekt wierden, Gen. 7. 11 / 12 / 20 / 21.

c. Vr. Hoe lange duerde de bloed?

Ant. Na dat de wateren hondert en vijftig dagen gewassen waren / so stondense stil / en doe namense wederom af / so dat na verloop van een jaer de aerde wederom droog wierd / Gen. 8. 3. De wateren namen af, ten einde van hondert en vijftig dagen.

c. Vr. Hoe wierd Noah eerst gewaer dat de bloed afnam?

Ant. Na dat hy doo? het weder keeren van een uytgesonden rambe / en dymbe / nog geen sekerheid bequam / so sond hy ten twee den-male de dymbe uyt / die een afgebzoken elijf blat in de draagt / Gen.

Gen. 8. 11. So merkte Noah dat de wateren van boven den aerdbodem geligt waren, Gen. 8. 7/ 8.

b. Vr. Wat dede Noah doe hy sag dat de aerde droog was?

Antw. Hy ging op Gods gebod wyt de Urke / met sijn huysgesin / en met al het vee: Ende bouwde terstond den Heere een Altaer om dank-offeren Gode op te offeren/ Gen. 8. 20. Noah bouwde den Heere een altaer: ende hy nam van al het rein vee, ende van al het rein gevogelte, ende offerde brand-offeren op den altaer, Gen. 8. 17/ 18/ 19.

c. Vr. Had Noah / of sijn Nakomelingen / niet wederom te vzesen vooz een sind-bloed?

Ant. Neen: Wane God beloofde dit / en sette den regen-hoog tot een zegel hier van / Gen. 8. 21. Ik en sal voortaan niet meer al het levende slaen, gelijk ik gedaen hebbe, Gen. 8. 22.

a. Vr. Wat wotten gaf de Heere aen Noah?

Ant. God gaf hem vrshend om beesten te eten/ dog also dat hy sig van bloed te eten soude wagten: Daer hy verbood God onder andere sonden / de doodslag / Gen. 9. 4. Het vleesch met sijn ziele, dat is, sijn bloed, en sult gy niet eten, Gen. 9. 3/ 6.

a. Vr. Ging Noah ook al voozt in H. pligten?

Ant. Noah, die nu de Wjngaert geplant hadde / viel dooz den wijn tot dronkenschap en tot een schandelijke ontblotinge van sijn lichaem/ Gen. 9. 21. Noah dronk van dien wijn, en wierd dronken, ende hy ontbloote sig in 't midden sijner tente.

b. Vr. Wierd ook yemand gewaer dat Noah bloot lag?

Ant. Ja / Cham sag dit / en vertelde het al spottende aen sijn broeders: maer Sem en Japhet hingen een kleed op haer schouderen/ en agterwaert gaende / bedekten sy haer Vaders schaemte / Gen. 9. 22. Cham sag sijns Vaders naektheyt, Gen. 9. 23.

b. Vr. Hoe hield sig Noah doe hy wacker wierd?

Ant. Hy verbloekte Cham en sijn Nasaten / en hy zegende Sem en Japhet met haer Nakomelingen / Gen. 9. 25. vervloekt zy Canaan, een knegt der knekten zy hy sijn broederen, Gen. 9. 26/ 27.

c. Vr. Wat volkeren sijn van Noahs kinderen voortgekomen?

Ant. Alle menschen die op den aerdbodem na die tijd sijn geweest: ende in het bysonder van Sem, sijn de Israeliten af komstig: Van Cham, Canaaniten: Ende van Japhet, de Heydenen/ Gen. 10. 32. Van dese sijn de volkeren op der aerde verdeelt na den vloed, Gen. 10. 2/ 6/ 21.

c. Vr. Wiens geslagte was het magtigste en aensienlijkste?

Ant. Het geslagte van Cham: Want van hem sijn niet alleen vele volkeren voortgekomen / maer ook de eerste Insteller der

Monarchie, namelijk / Nimrod, Gen. 10. 10. Het beginsel zij-
nes Rijks van Babel, Gen. 10. 9/ 11.

c. Vr. Geloof de dit geslagte aen Gods beloften wel / dat God
de Wereld niet meer met water soude verdelgen ?

Ant. Neen sy: want als sy een laeg land bonden / so begonnen sy
een Toren te Babel te bouwen / en dat na haer voornemen / tot de
lugt toe / om van geen water-bloed overstrooimt te worden / en also
haer selven een onsterffelijken naem te maken / Gen. 11. 4. Sy sei-
den, kom aen, laet ons voor ons een Stad bouwen, ende een toren,
diens opperste in den Hemel zy, Gen. 11. 1/ 2.

a. Vr. Behaegde God dit gebouwt van Babel ?

Ant. Geensins: maer God verstrooyde dese Volkens van mal-
kanderen over de geheele Wereld / dooz dien hy wonderlijk haer
syzake veranderde / so datse malkanderen niet meer verstonden /
Gen. 11. 8. Also verstrooyde de Heere van daer over de gantsche
aerde, Gen. 11. 1/ 5/ 6/ 7.

Avond-gefang op de eerste Dag van de Maend.

Stemme. Psalm 1 Die niet en gaet, &c.

1. **A**ls God met wijshepd Werd' en Hemel schiep /
Adam wpt aerd' en Eva doe hy sloop :
So heeft hy haer het Paradys gegeven /
Maer lang en duerde niet dat heerlijk leven /
De Slang bedroog eerst Eva / sy de Man /
Doe lag de wereld onder Godes ban.
2. De dood bekroop het menschelijk geslagt /
Al 't schepsel wierd onder den bloek gebzagt :
De nijd van Cain sag Wels off rande /
Hy doode hem / hy vlood in and're Lande ;
Hy sogt 't gemoed te doven dooz 't gebouwt
Van Steden : Dooz hy toonde noit berouw.
3. Hy teelde Kind'ren / maer van bose aerd ;
Des heeft haer Noah 't vonnis Gods verklaert /
De water-bloed soud' alle vleesch verderben :
Maer Noah en al 't Bee en moest niet sterben :
Hy bouwd' een Ark : De wat'ren rezen hoog :
De Arke ruste eyndeljk weer op 't droog.
4. De Werd' is na een jaer weer droog gesien :
En op dat sulks niet weder soud' geschien /
De menschen vingen aen een hogen Toren ;
Des wierd de Heer ontteken in sijn toren ;
Hy maekt 't werk dooz vzeemde tael ter schand /
En dreef haer so als Ballingen dooz 't Land.

Van Abraham tot Jacob.

De tweede Dag.

c. Vr. Waer heeft God zijn Kerk behouden / na de verstroyinge der menschen / wegen het bouwen van den Toren te Babel ?

Ant. Onder het geslagte van Abraham / Gen. 12. 1. De Heere nu hadde tot Abraham geseid, gaet gy uit u Land, vs. 2. Ik sal u tot een groot volk maken, en u zegenen, Act. 7. 3. Heb. 11. 8.

b. Vr. Wat Religie had Abraham / doe hem God riep ?

Ant. Hy diende met zijn Vader Terah, andere Goden / Jos. 24. 2. Over gene zijde der riviere hebben uwe Vaders van ouds gewoond: Terah de Vader Abrahams, ende de Vader Nachors, ende sy hebben andere Goden geïend: Doe nam ik uwen Vader Abraham van gene zijde der Riviere, Deut. 10. 17.

a. Vr. Wie was Abrahams Vrouw / en hoe oud was hy doe ?

Ant. Zijn Vrouw was Sarai, een Dogter van zijn Vader / maer niet van zijn Moeder: ende hy was nu tseventig jaer oud / als hy geroepen wierd van God / Gen. 2. 5. Abraham nam Sarai zijn Huis-vrouw met hem, Gen. 20. 2.

a. Vr. Waer henen moest Abraham gaen ?

Ant. Doe hy uit zijn Land ging / wist hy het niet / maer God bracht hem in Canaan, Gen. 12. 1. Gaet na het Land dat ik u wijzen sal, vs. 5. Sy quamen in het Land Canaan, Act. 7. 2/3/4.

b. Vr. Hoe ging het Abraham in Canaan ?

Ant. Hy ontfing daer de belofte van de Messias: maer reisde dooz hongers-nood na Egypten / Gen. 12. 3. In u sullen alle geslagten des Aerdriks gezegent worden, Gal. 3. 16. Gen. 12. 10.

c. Vr. Hoe ging het Abraham in Egypten ?

Ant. De Koning Pharaon verliesde op Sara / dewijle Abraham geseid hadde / datse zijn Suster was / Gen. 12. 15. Die Vrouwe wierd weg-genomen na Pharaonis huis, Gen. 12. 13.

a. Vr. Heeft de Koning Sarai misbruikt ?

Ant. Neen: maer God sond een plage ober de Koning / die het belette: maer dooz Pharaon verstaende dat het Abrahams Vrouw was / hem bestrafte / en sond hem weg / Gen. 12. 17. De Heere plaegde Pharaon met groote plagen, Gen. 12. 18/19.

c. Vr. Hoe stonden Abrahams tijdelijke saken als hy nu wederom in Canaan quam ?

Ant. Hy was rijk en magtig geworden / met alle die by hem waren / so dat hy met Loth zijn Nebe niet konde te samen wonen van wegen de menigte van haer Vee / Gen. 13. 6. dat Land droegse niet om te samen te wonen: want haer vee was vele.

c. Vr. Waer gingen sy doe henen ?

Ant.

Ant. Als Abzaham / om twiſt te vermijden / aen Loth de vooz-
keur had gegeven: ſo trok Loth van Abzaham af / na de velden van
Sodom toe / aen de Jordane / Gen. 12. 13. Loth ſloeg tenten tot
aen Sodom toe, Gen. 13. 10 / 11.

c. Vr. Wat gebeurde Loth te Sodom ?

Ant. Als er oorlog ontſtaen was / ſo wierd Sodom geplunderd /
ende Loth wierd met alle het ſijne mede gevangen genomen / Gen.
14. 12. Ook namen ſy Loth, Abraham broeders ſone, ende al zijn
have, Gen. 14. 1 / 2.

b. Vr. Bleeſt Loth haer gevangen ?

Antw. Neen / want Abzaham deſe tjdinge gehoozt hebbende
nam 218 van ſijn knechten / jaegde de vband na / ſloegſe / en ver-
loſte Loth en ſijn burgeren / Gen. 14. 16. Hy bragt alle have we-
der, ende Loth zijn broeder, Gen. 14. 13 / 14.

c. Vr. Werd dit by de Canaaniterſ wel opgenomen ?

Ant. Ja: want de Koning van Sodom wilde Abzaham al den
buit ſchenken: ende Melchizedek de Koning van Salem / vercerde
Abzaham met brood / en zegende hem / dewijſe hy ook een Prie-
ſter was / Gen. 14. 19. Hy ſeide, gezegent zy Abraham Gode
den Alderhoogſten, Gen. 14. 21 / 23. Heb. 7. 1 / 2 / 3.

a. Vr. Heeft Abzaham geen kinderen gewonnen by Sarai ?

Antw. God beloofde hem wel een groot geſlagte dat 40 jaer
verdukt ſoude worden / maer hy woonde wel thien jaer in Canaan
eer hem een kind geboren wierd / Gen. 15. 5. Siet nu na den He-
mel, ende teld de ſterren, ſo gyſe tellen kond: alſo ſal u zaed we-
ſen, Gen. 16. 13.

b. Vr. Wierd na die jaren een kind uit Sarai geboren ?

Ant. Neen: Maer Sarai miſtrooſtig zijnde over haer onbruht-
baerheid / gaf haer dienſtmaegt Hagar aen Abzaham / uit welke
Iſmael wierd geboren / als Abzaham 86 jaer oud was / Gen.
16. 15. Hagar baerde Abraham eenen Sone, ende Abraham noem-
de hem Iſmael, Gen. 16. 1 / 2 / 16.

b. Vr. Hoe ging het Hagar / doe ſy by Abzaham zwanger was ?

Ant. Hagar was daer op hoogmoedig / tegen haer vrou Sarai /
moſt uit den huys / en vlugtede na de woefſtijne / Gen. 16. 5 / 6.

b. Vr. Hoe is 't met Hagar gegaen buyten Abzahams huys ?

Antw. Gods Engel vond haer in de woefſtijne / en belaſte haer
dat ſy wederom na huys ſoude keeren / met belofte dat ſy een ſoon
baren ſoude / die een dapper man ſoude weſen: en ſo is Hagar we-
der naer huys gekeert / Gen. 16. 7 / etc.

c. Vr. Wat gebeurde in Abzahams huysgeſin als dit kind gebo-
ren was ?

Antw.

Antw. God stelde het Sacrament der Besnijdenisse in/ doe Imael 13 jaer oud was/ ende veranderde de naem van Abram en Sarai, Gen. 17. 10. Dit is mijn verbond dat gy houden sult tusschen my en tusschen u, en tusschen uwen zade na u, dat al wat manlijk is, besneden werde, Gen. 17. 25. Rom. 4. 16.

a. Vr. Is dan Sarai sonder eygen kinderen gebleven?

Ant. Neen: want als Abzaham oud was 99 jaer / en Sara 89 jaer / so ontvingen sy de beloften van een eygen sone / door drie Engelen / die als reisende mannen by Abzaham quamen / Gen. 18. 14. Ontrent desen tijd des levens sal ik weder komen, ende Sara sal een sone hebben, Gen. 18. 2.

a. Vr. Wat gebeurde dese Engelen in Abzahams huis?

Ant. Sy wierden van Abzaham wel getraecteert / en Abzaham was blijde over de belofte van een soon wyt Sara; maer Sara en kon dat niet geloven/ om dat Abzaham en sy te oud waren getworden / Gen. 18. 12. Sara loeg by haer selven.

b. Vr. Hoe ging het ontrent dese tijd met Loth te Sodom?

Ant. Dewijle de Sodomiten groote sondaers waren / so waren ook dese Engelen gesonden om Sodom en haer land daer ontrent te verderben met vier / Gen. 18. 16. Doe stonden de mannen op van daer, en sagen na Sodom toe.

c. Vr. Had Abzaham hier kennisse van?

Antw. Ja hy: daerom bad hy den Heere voor Sodom / ende soude haer verderf afgebeden hebben / indiender maer thien rechtbeerdige in Sodom waren geweest / Gen. 18. 32. De Heere seide, ik en salse niet verdelgen om de thiens wille, Gen. 18. 17.

a. Vr. Hoe is het dan met Sodom gegaen?

Ant. De twee Engelen by Loth zijnde in huys gegaen/ om den moettwille der Sodomiten; en Loth met sijn vroude en dochteren wyt Sodom hebbende geleid/so heeft het vier des Hemels die plaets verbzand/ Gen. 19. 24. Doe dede de Heere swavel en vier regenen, vs. 25. Ende hy keerde die selve steden om, ende die gantsche vlakte, Gen. 19. 2/ 4/ 14/ 16.

b. Vr. Hoe ging het Loth doe hy wyt Sodom was gegaen?

Ant. Sijn huysvroude / tegens Gods verbod / omziende na de stad/ wierd in een Soutpilaer verandert: en hy / niet derbende sig in Zoar vertrouwen / vlugte na een berg / alwaer hy in dronkenschap beyde sijn dogteren bezwangerde / Gen. 19. 26. Sijn huysvroude sag omme van agter hem, ende werd een sout-pilaer, Gen. 19. 31/ 36.

b. Vr. Wat kinderen zijn hier van gekomen?

Antw. De oudste dogter baerde een sone / die sy Moab noemde /

de/ en de jongste noemde haer Zoon/ Ben-Ammi, Gen. 19. 37/38.
 Dese zijn de Vaders der Moabiten, ende der Ammoniten.

b. Vr. Wat weder-boet Abzaham ontrent dese tijd?

Ant. Abzaham berrepst zijnde na Gerar, ende wederom seggen-
 de dat Sara sijn Suster was/ so wierd Sara van de Koning Abi-
 melech wech genomen / Gen. 22. 2. Abimelech de Koning van
 Gerar, nam Sara weg.

a. Vr. Is Sara geschonden van Abimelech?

Ant. Neen; want God sond een plage over het huys des Ko-
 nings/ en waerschoudede Abimelech: 't welke de Koning alse be-
 weegde / dat hy Sara ongeschonden weder gaf / dat hy Abzaham
 bestrafte / en aen hem geschenken gaf / als mede aen Sara: waer
 op des Konings Hof genesen wierd door Abzahams gebed / Gen.
 20. 14. Hy gaf hem Sara sijn Huisvrouw weder, Gen. 20. 17.

a. Vr. Heeft Sara kinderen gebaert?

Ant. Als Abzaham nu hondert jaer oud was / en Sara tregen-
 tig jaer / so heeft Sara haer Zoon Isaac gebaert / 't welk Abza-
 ham so verheugde / dat hy een maeltijd gaf / doe Isaac wierd ge-
 speent / Gen. 21. 2. Sara wierd bevrugt, ende baerde Abraham ee-
 nen Sone, ter gesetter tijd die hem God gefeid hadde, Gen. 21. 8.

c. Vr. Hoe is 't toe-gegaen met Ismael?

Ant. Ismael oud zijnde 15 jaer / siende dat men wat meer van
 Isaac hield / als van hem / spottende daer mede; 't welke Sara so
 qualijk nam / dat Abzaham Hagar met haer Zoon wut den huysse
 most versenden / Gen. 21. 9. Sara sag Hagars Sone spottende,
 Gen. 21. 14. Gal. 4. 29.

c. Vr. Hoe ging het Hagar doe sy wut den huysse was geset?

Ant. Als haer drinken op was / dagtse van dorst met haer soon
 te sullen sterben / sy wierp haer kind onder een boom / op dat sy het
 niet soude sien sterben: Dog de Engel quam haer troosten/en weest
 haer een Fonteyne: Also bleef Ismael in de Woestijne wonen/
 Gen. 21. 15/17/20.

c. Vr. Wierd Isaac sonder droefheyd op-gebzagt?

Ant. Neen: want als hy nu vyf-en-twintig jaer oud was / be-
 lastte God aen Abzaham / dat hy sijn Sone soude doden tot een of-
 ferhande / Gen. 22. 2. Neemt nu uwen Sone, uwen eenigen die
 gy lief hebt, Isaac, en gaet henen na het land Moria, ende offert
 hem aldaer tot een brand-offer, Heb. 11. 17.

a. Vr. Is dan Isaac van sijn Dader gedood?

Ant. Neen hy / maer als sy beide so verre nu gehoozsaemt had-
 den/ dat Isaac al gebonden lag op het hout/ en Abraham het mes
 gereed hadde / soo heeft een Engel wut den Hemel Abzaham toe-
 geroc-

beraepen / ende heeft hem dit offeren verboden / Gen. 22. 12. En trekt u hand niet aen den jongen, ende en doet hem niet, Gen. 22. 9.

b. Vr. Heeft Isaac een Vrouw getrouwt ?

Ant. Ja : want als hy nu veertig jaer oud was / so heeft Abraham sijn knecht gesonden tot sijne Vrienden in Mesopotamien / dewelke daer van daen gebragt heeft Rebecca, de Suster van Laban, Gen. 24. 2. Abraham seide, trekt na mijn land, ende na mijn maegschap, en neemt mijn Soon Isaac van daer een Vrouwe, Gen. 24. vs. 58 / 59.

b. Vra. Leefde doen Abrahams Huisvrouw nog ?

Ant. Neen : want Sara was nu al gestorven / oud zijnde hondert seben-en-twintig jaer / en was begraven in de spelonke Mach-Pela, die Abraham gekocht heeft van Ephron / dooz vier hondert stucken silber / Gen. 23. 2. Sara stort te Kiriath-Arba, dese is Hebron in het land Canaan, Gen. 23. 16.

b. Vr. Is Abraham wederom getrouwt ?

Ant. Ja : Hy trouwde Ketura, by welke hy / dooz een nieuwe ontfangene jeugt / verscheyde kinderen gewon : dog also dat dese kinderen maer eenige geschenken ontfangen hebbende / Isaac sijn Erfgenaem is gebleven / Gen. 25. 1. Abraham nam een Vrouwe welker naem was Ketura, Gen. 25. 5 / 6.

a. Vr. Heeft Isaac kinderen gewonnen by Rebecca ?

Ant. Ja / want als hy nu tseftig jaer oud was / en dat hy God meermaels gebeden hadde / is Rebecca eyndeljk zwanger geworden / ende heeft tweelingen gebaert / namelijk / Ezau en Jacob, Gen. 25. 4. Als nu de dagen vervuld waren datse baren soude, so waren tweelingen in haer buik, Gen. 25. 21 / 22.

c. Vr. Beheerde doe niet wat wonders ontrent de geboozte van dese kinderen ?

Ant. Ja : Esau wierd eerst geboren / ende hy was geheel als een hayrig kleeid. Daer na wierd Jacob geboren / Die met zijn hand Ezaus hiel en vast hield, Gen. 25. 25 / 26.

Avond-gefang op de tweede Dag van de Maend.

Stemme : Psalm 2. Waerom raest dat volk, &c.

1. **G**od riep eerst Abram tot een nieuw Verbond /

En sond hem om in Canaan te wonen :

In Canaan hy niet te eten vond /

Het nieuw Verbond en kon hem niet verschonen :

Hy reysde na Egypten om te leven /

Daer raekte Sara in des Konings hand :

Abram komt weder sig na Canaan geben /

Doe was hy rijk met Loth in 't selve land.

2. Dooz vrees vooz broeder-twist had Loth de keur /
Hy koos de zijd' van Sodom's vruytbaer velde ;
Maer Abzaim sag een open Hemels deur /
Hoe God vooz Sodom 't zware oordeel stelde ;
Als Loth gebangen ging met Sodom's bueren /
Doe redde Abzaim hem uyt 's vyands hand /
Maer Sodom's volk kond' nu langer dueren /
Hoe Abzaim had / maer raekte in den brand.

3. De eerste Abzaim's soon was Ismael /
Uyt Hagar ; maer sijn Sara was onvruchtbaer :
Dit was de Vader niet van Israel ;
Maer Sara liet daer nog selfs een vrucht naer :
De Jonge Isaac wierd straks besneden /
Daer na so wierd hy als ter dood geleid :
Maer is verlost. Hy heeft sijn God gebeden /
So wierd Rebecca hem ter vrouwe bereid.

Van Jacob tot Joseph.

De derde dag.

e. Vr. Leefde Abzaim nog / doen Ezau ende Jacob geboren
wierden ?

Ant. Ja hy / maer niet lanige daer na is hy gestorven / ond zijn-
de hondert vijf-en-tseventig jaer / ende hy is in het selve graf by
Sara begraven van beide sijne sonen / Isaac en Ismael , Gen. 25. 8.
Abraham gaf den geest , Gen. 25. 9 / 10.

b. Vr. Hoe leefden Ezau en Jacob ?

Ant. Jacob leefde vroom : maer Ezau leefde ongebonden / hy
had lust in de jagt / en eens moede van de jagt komende / verkogt
hy aen Jacob het regt van sijn eerstgeboorte / vooz een schotel rood
moes : waerom hy daer na Edom is geheeten / 't welk rood betee-
kent / Gen. 25. 33. Hy verkogt Jacob sijn eerstgeboorte , Gen.
25. 30. Heb. 12. 16.

c. Vr. Hoe ging het Isaac ?

Ant. Isaac van Egypten willende reisen van wegen den hong-
gers nood in Canaan / wierd van God belast by de Philistijnen te
vertoeven : Alwaer hy / seggende dat Rebecca sijn suster was / in
groot gebaer quam : Dog de Koning Abimelech siende van verre
dat Isaac met Rebecca malde / bestrafte hem over sijn onboosfig-
daen hebt ? ligtelijk hadde een van desen volke by uwe Huisvrou-
we gelegen , Gen. 26. 1 / 8.

a. Vr. Was Iſaac een wel geſteld Man?

Antw. Iſaac wierd gezegent in dat land / met hondertvondighe
hugten / ſo dat de Philiftijnen hem benijden / en deden hem ver-
trecken. Gen. 26. 27. Iſaac ſeide tot haer, waerom zigt gy tot my
gekomen, dewijle gy my hatet, ende hebt my van u wech gefon-
den? Gen. 26. 12.

a. Vr. Is Ezau ook getrouwt?

Ant. Ja / hy trouwde twee Cananijtſche Wijven / tot droef-
heyd van ſijn Ouders / Gen. 26. 35. Deſe waren Iſaac en Rebecca
een bitterheid des geestes.

c. Vr. Zijn Jacob en Ezau beide lieve kinderen geweest?

Ant. Rebecca had Jacob liever; maer Iſaac had Ezau liever/
om dat hy geerne van ſijn Wild-bzaed at / Gen. 25. 21. Iſaac had-
de Ezau lief.

c. Vr. Is tuffchen deſe kinderen geen onderſcheyd gemaekt in
hare zegeningen?

Ant. Ja: want als den ouden Iſaac ſijn Zone Ezau meinde te
zegenen / die daerom een Wild-bzaed ging jagen voor ſijn Vader:
So trok Rebecca ondertuffchen de klederen van Ezau Jacob aen/
en een ſpys bereydende / maekt dat de blinde Iſaac ſijn Zoon Ja-
cob zegende / in plaetſe van Ezau / Gen. 27. 28. Iſaac ſeide, God
geve u van den dauw des Hemels, Gen. 27. 4.

b. Vr. Hoe nam dit Ezau op als hy te huys quam?

Antw. Ezau dede ſijn Vader verſchrieken ober de begane mis-
ſlag / en fiende dat den zegen niet en was te her-roepen / begon hy
lipde te ſchreuwel / en dreigde Jacob ſijn dood / Gen. 27. 41.
Ezau ſeide, ik ſal mijn Broeder Jacob dooden, Gen. 27. 28.

b. Vr. Hoe maekte het Jacob?

Ant. Sijn Ouders ſonden hem van huys na ſijn Oom Laban
toe / ende onderwegen des nachts ruſtende op het veld / ſag hy een
Hemels Ladder, en wierd van God vertrooſt door grote beſoſten /
Gen. 28. 13. De Heere ſeide, dit land daer gy op legt te ſlapen ſal
ik u geven, ende uwen zede, Gen. 28. 5 / 11.

c. Vr. Hoe droeg hem Jacob ober deſe verſchijninge?

Ant. Jacob ontſteld / en verwondert zijnde / dede een beſoſte
aen God dat hy tot dank van zijn geluckige weder-komſt / daer een
huys Gods ſoude timmeren / en de thunde van al ſijn gorderen
aen de Gods-dienſt geven / Gen. 28. 21. De Heere ſal my tot een
God zijn, Gen. 28. 16 / 19 / 22.

c. Vr. Hoe ging het Jacob verder op ſijn reyse?

Antw. Door een wonderlijcke beſtteringe Gods / bequam hy
op 't veld kenniſſe van Rachel ſijn Nigte / en ſo wierd hy van ſijn
Oom

Om Laban te sijnen huysse ontfangen/en bekwellekomt/ Gen. 29. 6.
Rachel de Dogter van Laban, quam met de Ichapan, Gen. 29. 10.

b. Vr. Hoe quam Jacob Rachel te kennen?

Ant. Rachel quam met haer Daders Schapen aen / om die te laten drinken: Jacob wentelde de steen van de put des Driehals / en so werd hy haer kennende / Gen. 29. 9 / 10.

a. Vr. Wat dede Jacob in Labans huys?

Ant. Jacob nu seven-en-tseventy jaer oud zijnde / beloofde dat hy voor sijn Digte Rachel, die schoon was / Laban seven jaren soude dienen / 't welk hy met blijdschap gedaen heeft / Gen. 29. 20.
Alsoo diende Jacob om Rachel seven jaren, Gen. 29. 19.

b. Vra. Trouwde doe Jacob terstond met Rachel?

Antw. Neen: want als hy meinde met Rachel te trouwen / so sag hy 's morgens / dat de schele Lea by hem lag / 't welk Laban verexcuseert hebbende op de gewoonte van dat Land / so neemt Jacob aen nog andere seven jaren voor Rachel te dienen/en op die belofte trouwde hy na seven jaren ook met Rachel / Gen. 29. 26.
Laban seide, men doet alsoo niet hier te lande, dat men de kleynste soude uit geven voor de eerst-geboorne, Gen. 29. 25 / 27 / 28.

b. Vr. Heeft Jacob by dese twee Vrouwen kinderen gewonnen?

Ant. Dewijle Lea so niet bemind was van Jacob gelijk Rachel / so gaf God haer desen zegen / datse dese vier sonen baerde: Ruben, Simeon, Levi, Juda, terwijl Rachel onvrugtbare was / Gen. 39. 31. Doe nu God sag dat Lea gehaet was, opende hy hare Baer-moeder, dog Rachel was onvrugtbare, Gen. 29. 32.

c. Vr. Was hield haer Rachel hier over?

Ant. Rachel nydig zijnde op haer Suster / en onverduldig tegen haer Man / gaf uit mistroostighepd haer dienst-maegt Bilha aen haer Man / welke zwanger wordende / baerde dese Sonen / Dan en Naphtali, Gen. 30. 1. Rachel seide tot Jacob, geeft my Kinderen, of soo niet, soo ben ik dood, Gen. 30. 6 / 8.

b. Vr. Wat dede Lea toe?

Ant. Lea ophoudende van baren / gaf ook haer Dienst-maegt Zilpa aen Jacob / dewelke by Jacob zwanger geworden zijnde / baerde Sonen / Gaden Assur, Gen. 30. 9. Doe nu Lea sag dat sy op hield van baren, gaf sy ook haer dienst-maegt Zilpa aen Jacob.

a. Vr. Heeft Lea selve geen Kinderen meer gebaert?

Ant. Ja ja: Want als haer Spon Ruben / zijnde een knecht van vier jaer / enige wel-ruikende bloemties had geplukt / daer Rachel lust toe had / so bedong Lea daer voor / dat Jacob by haer dien nacht soude slapen / ende so wederom zwanger wordende / baerde sy haer vijfden Sone Issachar, daer na baerde sy ook Zebulon.

en haer Dogter Dina, Gen. 30. 16. Lea seide tot Jacob, gy sult tot my inkomen, want ik hebbe u om loon sekerlik gehuert, Gen. 30. 14.

a. Vr. Is Rachel altijd onbzuigtbaer gebleven?

Ant. Neen: maer sy ook bezuigt wordende / haerde haer Sone Joseph, Gen. 30. 22. God gedagte ook aen Rachel, en verhoorde dese ende opende haer Baer-moeder, Gen. 30. 23/24.

b. Vra. Bleeft Jacob nog in Labans dienst?

Ant. Als nu het tweede sevendende jaer vast ten eynde liep / doe Joseph geboren wierd / en als Jacob wilde verreyssen / om vooz sijn eyge Huisgesin te sorgen / so bedong Laban dat hy nog ses jaren soude by hem blyven in sijn dienst / mits soude Laban daer vooz aen Jacob een goede beloninge geven / Gen. 30. 28. Laban seide, noemt my uitdruckelik uwe loon die ik u geven sal, Gen. 30. 25/26.

c. Vr. Ontsing Jacob sijn bedongen loon met vriendschap?

Ant. Neen: want als Jacob vooz sijn overige dienst had bedongen het gesprickelde, geplekte, en het bruine Dree onder Labans studden / en dat dit tot voordeel van Jacob wtviel / niet tegenstaende Labans bedragerie / so wierden Labans Sonen vergramt / en Laban selve begon hem suer aen te sien / Gen. 31. 1. De Sonen Labans seiden, Jacob heeft genomen alles wat ons Vaders was, Gen. 30. 41/42/43. Gen. 31. 2/7.

b. Vr. Wat dede Jacob doe?

Ant. Jacob nam vooz / op het toe-stemmen van beyde sijnen Vrouwen / volgens Gods last te vlychten wt Labans huys / gelijk hy ook in stilligheyt dede / Gen. 31. 18. Jacob voerde al zyn vee weg, en al zyn have, om te komen by zyn Vader Isaac, Gen. 31. 4/5/13.

b. Vr. Hoe hield sich Laban als hy dit verstond?

Ant. Laban / dit verstaende / heeft niet er haest in grammen genomen / Jacob na-gesaegt / dog dewijle God hem verboden hadde eenders / als dat hy klaegde over Jacobs hemmelyk vlychten / waer tegen sig Jacob ontschuldigde: ende dat hy socht na sijn afgodische beelden / dog niets vindende / is hy met vriendschap naer huys geseert / Gen. 31. 55. Laban stond des morgens vroeg op, hy kuste sijn Dogters, ende zegendese, ende Laban trok henen, ende keerde weder na zyn plaets, Gen. 31. 22.

b. Vr. Op wat maniere sijn sy van malkanderen gescheiden?

Ant. Laban bereyde een maeltijd / en sy aten met malkanderen in brede: daer na bedongen hebbende dat Jacob sijn Dogteren woude handelen / selde hy eenige stenen / tot getuygen dat de een tot den anderen ten quade niet meer soude naderen / Gen. 31. 45.

c. Vra. Hoe ging het Jacob in sijn voort-reyssen?

Ant. Jacob wat getroofft zijnde dooz het gesigte van Engelen waerom hy die plaetse noemde Mahaniam, ontfing tijdinge dat zijn Broeder Ezau hem tegen quam met vier hondert Mannen/ 't welk hem seer ontfelde / Gen. 32. 7. Doe vreesde Jacob seer, ende hem was bange, Gen. 32. 5/ 6.

c. Vr. Wat dede Jacob in dese benauttoehed?

Antw. Jacob nam booz eerst sijn toeblygt tot God / dooz een nedertig en gelovig gebed; daer na bereyde hy een geschenk van sijn Dee booz Ezau: Ende eyndelick verdeplde hy sijn Huisgesin in drie troupen / op hope / so Ezau op het eene aenbiel / dat de andere antkomen souden / Gen. 32. 11. Jacob seide, o Heere rukt my uit mijns Broeders hand, Gen. 52. 8/ 9:

b. Vr. Hoe maekte het Jacob vorders?

Ant. Jacob sond sijn Huisgesin en Dee des nachts over de Riebiere: dog hy selve trok van dien nacht niet mede over / mogelick om nogmaels in eensaemheid te vieriger te bidden / Gen. 32. 24. Jacob bleef alleen over, Gen. 32. 22/ 23.

c. Vr. Wat wederbaren had hy in sijn eensaemheid?

Ant. Daer quam de Engel des Verbonds in schijn van een Man met hem woystelen: dog Jacob merkende dat dit een Engel was / woystelde tot de dageraed toe / ende en wilde den Engel niet laten gaen / booz dat hy van hem gezegent was / Gen. 32. 26. Jacob seide, ik en sal u niet gaen laten, 't en zy dat gy my zegont, Gen. 32. 24. Hof. 2. 5.

c. Vr. Wat was de uitkomst van dese woystelinge?

Ant. Als Jacob den zegen dooz veranderinge van sijn naem Jacob in de naem Israël bekomen had / dog aen de heupe verminkt zijnde geworzen / so eindigde de woystelinge met den dageraed / en Jacob noemde die plaetse Pniel, Gen. 32. 30. Jacob noemde de naem dier plaetse Pniel, want (seide hy) ik hebbe God gesien, Gen. 32. 27/ 28.

b. Vr. Hoe liep het af / doe Ezau by Jacob quam?

Ant. Ezau hebbende het geschenk ontfangen / so veranderde God sijn herte / ende sy hebben malkanderen in minne bewelkomt so dat Ezau versogt sijne Mannen tot Jacobs bewaringe te laten. Maer Jacob sig op Ezau niet betrouwende / excuserde dit en also troeken sy in vrede van malkanderen af / Jacobi komende tot Zichem toe / alwaer hy een stuk lands kocht / Gen. 33. 4. Doe liep Ezau hem te gemoete, en vattede hem in de armen, en ombelste de hem, en kuste hem: ende sy weenden, Gen. 33. 13/ 14.

c. Vr. Hoe ging het Jacob doe hy sig by Zichem onthield?

Ant. Als Dina / nu houwbare zijnde / de Dogteren des lands ging

ging sien danffen / so wierdse van Zichem / de Sone van Hemor de Land-voogt geschonden: en ter Vrouwe aan hem zijnde gewoorden / onder conditie van dat hy met sijne Burgers besneden soude worden: so sijn Simeon en Levi in de Stad gevallen / hebben alles vermooyt / en haer Susters wederom in de genomen / Gen. 34. 26. Sy sloegen ook Hemor en zijnen Sone Zichem dood met de scherpte des swaerts, en sy namen Dina uit Zichems huis, Gen. 34. 1 / 2.

b. Vr. Hoe nam dit Jacob op?

Ant. Jacob was toornig over dese wreedheit / en bedugt zijnde vooz ongemack te sullen lijden / so verreesde hy van daer na Ephrath toe / opgewekt zijnde dooz Gods last / Gen. 35. 3. Jacob seide, komt aen, laet ons opmaken, en optrecken na Beth-El, en ik sal daer een altaer maken den God die my antwoorde, ten dage mijner benauwtheid, Gen. 35. 1 / 2 / 3 / 6 / 7.

c. Vr. Is'er niet bysonders vooz-gevallen in dit verreisen?

Ant. Ja het: want als hy in het opbreken sijn Huis-gezin gesuivert hadde van de Afgoden / so was Gods verschickinge over het volck des lands / so dat hy in vrede verreisde: Maer eer hy te Ephrath quam / so storf eerst Debora de Doester / en daer na storf Rachel, in het kinderbedde van Benjamin, Gen. 35. 19. Alsoo storf Rachel, ende sy wierd begraven aen den weg na Ephrath, dat is Bethlehem, Gen. 35. 2 / 8 / 18.

b. Vra Heeft Jacob niet meer Huis-kruiffen gehad?

Ant. Ja hy: want als hy sig had te rust begeven met sijn Huis-gezin / so besliep Ruben sijns Vaders By-wijf Bilha, 't welk Jacob so qualijk nam / dat hy hem op sijn dood bedde het regt van eerst geboorte ontfeyde / Gen. 35. 22. Ruben lag by Bilha zijns Vaders by-wijf, ende Israel hoorde het, Gen. 49. 34.

c. Vr. Hoe is't ondertusschen met Ezau gegaen?

Ant. Ezau trouwde verscheide Vrouwen / en woon heel kinderen / met welke hy woosde te Seir, onder dese was Ana / die de Muil-ezelen eerst heeft gebonden: De andere Sonen van Ezau waren magtige Dozsten en Koningen / Gen. 36.

Avond-gesang op de derde Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 50. God die der Goden, &c.

1. **E**zau en Jacob bragt Rebecca vooz:
 Abimelech wierd dooz Rebecca bekoort.
 Als Isaac nu dooz ouderdom was blind:
 So segt hy 't Wild-braed van sijn oudste kind:
 Maer eer dat Ezau 't Wild-braed had gekregen /
 Had Jacob weg sijns Vaders beste zegen.

2. Hoe verfte Esau wnt in naer gefugt!
 En Jacob moft vooz Esau op de blugt:
 Hy reysft na Laban: Als hy fleep op 't veld/
 So wierd hem daer een Hemelfch Leer gefield.
 Hy ging met Labans beyde Dogters paren/
 En diend' om Rachel twee-mael feben jaren.

3. Hy heeft aldaer veel Kinderen vergaert:
 Sijn Rachel heeft fijn Jofeph ook gebaert.
 Hy focht fijn eygen Dee op Labans veld:
 Sijn jegen maekte Laban feer ontfteld;
 Als hy vooz Labans toozn begon te dugten/
 Doe is hy met fijn Huysgefin gaen blugten.

4. Dervolgt / hy fcutte Labans gram gemoed;
 Daer na quam Esau gram hem te gemoed;
 Hy woestelt met God; Esau wierd fijn vyzind;
 Daer na wierd Dina van Sichem bemind;
 Dit kofte Sichems Burgers dode wonden:
 Daer na heeft Ruben Jacobs bed gefchonden.

Van Jofeph tot Mofes.

De vierde Dag.

a. Vr. Hoe is het Jofeph in fijn leven gegaen?

Antw. Jofeph nu oud zijnde feventhen jaer / is van fijn Vader
 gefonden om te vernemen hoe het fijn Broeders op het Veld by Si-
 chem al maekten: Ende daer komende / na datse hem in een put had-
 den genomen / hebbense hem aen de Midianitfche Kooptieden
 verkocht / Gen. 37. 28. Sy trocken Jofeph uit den kuil, ende verkog-
 ten hem aen de Hinaeliten voor twintig Silverlingen.

b. Vr. Was 'er niemand die dit foekt te beletten?

Antw. Ja / want als de andere Broeders Jofeph wilde dood-
 flaen / fo ftelde fih Ruben daer tegen / en verlostte Jofeph van de
 doodt: en toelatende dat hy in de kuil soude genomen worden /
 nam vooz / hem tot fijn Vader wederom te bzingen / Gen. 37. 20.

b. Vr. Hoe gefchiede het / datse hem verkochten?

Ant. Juda / vreefende dat fy hem nog fouden doden / rade dat
 men hem soude verkopen / Gen. 37. 26.

c. Vr. Waerom deden dit de Broeders van Jofeph?

Antw. Sy deden dit wnt nijdigheid / om dat Jacob haer Vader
 Jofeph wat lieber had als haer: en ook fo wilden fy hier door Jof-
 ephs droom leugenagtig maken / Gen. 37. 3. Ifrael hadde Jofeph
 lief boven alle zijne Sonen. Gen. 37. 4/5.

b. Vr. Wat droom had Jofeph dan gedroomt?

Ant.

Ant. Hy droomde dat sijn Broeders Schooven / sig bogen vooz sijn Schoof: en ook / dat de Son en de Maen vooz hem bogen / Gen. 37. 9. De Son, en de Maen, en elf Sterren bogen sig voor my neder, Gen. 37. 7.

c. Vr. Waerom was haer desen droom tegen de boest?

Ant. Sy vooz-sagen daer uit / dat Joseph een groot Man soude worden / en dat sy alle vooz hem zig souden moeten vernederen / Gen. 37. 8. Sijne Broeders seiden, sult gy dan gantschelyk over ons regeeren? Gen. 37. 10.

b. Vr. Hoe sogten sy haer te ontschuldigen vooz haren Vader?

Antw. Sy doden een Beest / en doopten Josephs Rook in dat bloed / en souden dien tot haer Vader: die daer uyt oordeelde / dat Joseph verscheyt was van een wild gedierte / en daer ober seer begonde te treuren / Gen. 37. 33. Jacob seide, het is mijns Soons Rok, een boos gedierte heeft hem op-gegeten, Gen. 37. 31.

a. Vr. Waer wierd Joseph henen gebragt?

Ant. Na Egypten / alwaer hy verhogt wierd aen Potiphar / een van Pharaos Hovelingen / Gen. 37. 28. Sy bragten Joseph na Egypten, Gen. 39. 1.

b. Vr. Hoe hielden haer Josephs Broederen by haer Vader?

Ant. Sy sogten hem te troosten / maer als Jacob bleef treurende ober Joseph / so konde dat Juda niet langer sien / maer hy vertrok ut sijn Vaders huys / Gen. 38. 1. Het gechiedete ter seldter tijd, dat Juda van zijne Broederen aftoog, Gen. 37. 25.

a. Vr. Wat dede Juda, als hy van sijn Broederen was afgetrocken?

Ant. Juda trouwde een Canaanitische Vrouw / die genaemt was Sua, dewelke hem haerde drie Sonen / Er, Onan, ende Sela, Gen. 38. 2. Juda nam Sua tot zijn Vrouw, Gen. 38. 4/5.

c. Vr. Zijn dese Sonen van Juda getrouwt?

Ant. Ja: want Er trouwde Thamar: Maer stervende sonder kinderen / so trouwde Onan sijn Broeders Weduwe / die vocht quam te sterven. So dat Thamar soude wagen als Weduwe / tot dat Sela groot geworden was / om dan ook aen hem getrouwt te worden / Gen. 38. 11. Juda seide, blijft Weduwe in u Vaders huis, tot dat mijn Sone Sela groot geworden sal zijn, Gen. 38. 6/7/9.

c. Vr. Heeft Thamar, dese tijd uyt-gewant en Sela getrouwt?

Ant. Neen / maer als Juda uyt-siel sogt / vreesende dat ook Sela soude sterven / so seide Thamar haer Weduwe-kleed af / en dede een Hoeren kleed aen / waer in sy by den weg ging sitten / Gen. 38. 14. Want sy sag dat Sela groot geworden was, en dat hy haer niet ter Vrouwe was gegeven, Gen. 38. 12/13.

b. Vr. Wat weder-haren had sy in dese kleedinge?

Ant. Juda haer Schoon-vader / haer daer siende / ende mer-
nende dat het een Hoere was / bezwangerde haer onder belofte van
een Geiten-bok / die hy haer senden soude / latende sijn Ring / Staf
en Snoer / tot een pand by haer / Gen. 38. 17. Juda seide, ik sal u
een Geiten-bok senden, Gen. 38. 18.

c. Vr. Hoe droeg hg Juda, doe hy verstond dat sijn Schoon-dag-
ter Chamar bezwangert was?

Ant. Hy verwees haer om verband te worden / maer verstaen-
de dat hy selve de Man was / die haer verontreinigt hadde / soo
sprak hy haer by / en beschuldigde hem selven / Gen. 38. 26. Juda
seide, s' is regtveerdiger dan ik, daerom, om dat ik haer mijn So-
ne Sela niet gegeven hebbe, Gen. 38. 24/ 25.

b. Vr. Hoe ging het Ioseph in Egypten?

Ant. Ioseph verkocht zijnde aen Potiphar / droeg sig in sijn
dienst so wel / dat sijn Heer het gantsche Huisgesin aen hem ver-
trouwde / waer door ook veel zegens over dat Huisgesin quam /
Gen. 39. 4. Potiphar stelde hem over sijn huis, en al wat hy hadde
stelde hy in sijn hand, Gen. 39. 2/ 3/ 6.

a. Vr. Bleeft Ioseph in desen staet?

Ant. Neen: maer als de Huisvrouw van Potiphar op hem ver-
liefde / ende als sy hem tot haer wil niet konde verlocken / so be-
schuldigde sy hem / dat hy haer had willen onteeren: Waer over
Ioseph in de gebankenisse wierd geworpen / Gen. 39. 20. Iosephs
Heere nam hem, ende leverde hem in de gevangenisse, Gen. 39. 10.

c. Vr. Hoe konde sy Ioseph dus beschuldigen?

Ant. Als sy alleen met Ioseph in huis zijnde / versogt dat hy by
haer wilde komen slapen / en als hy dat weigerde / en op de vloer
ging / so greep sy hem by de Mantel / en hy die verlatende / wierd
sy die Mantel by haer / en toonde die aen haer Man / seggende
dat sy uit vrees van verkracht te sullen worden / hadde geroepen
om hulpe / en dat Ioseph doe was gaen lopen / latende sijn Man-
tel by haer bedde / Gen. 39.

b. Vr. Hoe ging het Ioseph in het gevangen-huis?

Ant. God was so genadig over hem / dat hy wierd gesteld als
Ovssender over de andere gevangene / Gen. 39. 22. De Overste van
het Gevangenhuis gaf alle de gevangene in Iosephs hand, Gen. 39. 23.

c. Vr. Biedt het iets bysonders booz in het gevangen-huis?

Antw. Ja: De Schenker en de Backer van Pharao daer ge-
hangen zijnde / droomden yder een droom / die Ioseph haer ut-
leide; Ende na sijn uitlegginge wierd de Backer opgehangen / en de
Schenker wierd hersteld in sijn vorige staet / op wien Ioseph ver-
sogt / dat hy aen hem wilde gedenken / Gen. 40. 21. Pharao dede
den

den Oversten der Schenkeren weder-keeren tot zijn ampt, *hs. 22.*

Maer den Oversten der Backeren hing hy op, *Gen. 40. 5.*

c. Vr. Wat droom had de Backer en de Schenker?

Ant. De Schenker droomde dat hy drie Wijn-ranken sag / en daer Wijn uit-perste in een Beket / die hy in Pharaas hand gaf : De Backer droomde / dat hy drie manden met Brood op sijn hoest droeg / en dat de vogelen daer uyt quamen eten / *Gen. 40.*

c. Vr. Hoe leide Joseph dese dromen uyt?

Ant. Hy seyde dat de drie Ranken beduydeden drie dagen / na welke tijd de Schenker in sijn ampt hersteld soude worden : En dat de drie Korven beteeckende drie dagen / na welke tijd de Backer soude worden op-gehangen / *Gen. 40.*

c. Vr. Hoe stond het ondertusschen met Josephs geslagte?

Ant. Sijn Groot-vader Isaac oud zijnde hondert en tachtig jaer / die nu wel drie-en-veertig jaren blind te bedde gelegen hadde / is ontrent desen tijd gestorven / en is begraven van beide zijne Sonen / Jacob en Ezau, *Gen. 35. 29.* Isaac gaf den geest, ende sijne Sonen, Ezau en Jacob begroeven hem, *Gen. 25. 38.*

a. Vra. Is Joseph in de gehangenisse getleeven?

Ant. Preen : Want na verloop van twee jaren is hy dooz de uitlegginge van Pharaas dromen wonderlijk verlost / ende tot een groot Heer in Egypten gemaeckt / *Gen. 41. 14.* Pharao sond, ende dede Joseph haestelijk uyt den kuil komen, *Gen. 41. 41.*

b. Vr. Wat hadde Pharao gedroomt?

Ant. Hy droomde tot tweemaal in eene nagt / dat hy seven vette / en seven magere Koeyen sag op-komen uit de Riebiere de Nijl : en dat de magere Koeyen de vette op-aten : Ook droomde hy / dat hy seven volle ayren sag / en seven dooze ayren / en dat de dooze verston den die volle ayren / *Gen. 41. 4.* Die Koeyen leelijk van aensien, en dunne van vleesche, aten op die seven Koeyen schoon van aensien, *Gen. 41. 2 / 3 / 7.*

c. Vr. Hoe geraekte Joseph dooz middel van desen droom uit het gebangen-huis?

Ant. Als Pharao de uitlegginge van desen droom wilsde weten / en dat niemand van sijn wijsse lieden hem die sonden verklaren / so werd de Schenker aen Joseph denkende ; ende daer op wierd Joseph ontboden / om desen droom uit te leggen / *Gen. 41. 8.* Pharao vertelde sijnen droom, maer daer en was niemant diese Pharao uit-leide, *Gen. 41. 9 / 12 / 14.*

b. Vr. Hoe leide Joseph desen droom uit?

Ant. Hy seyde dat de seven vette koeyen / en de seven volle ayren beduyden seven oberbloedige jaren : maer de seven magere koeyen /

en de seuen dooze airen/ betekende seuen onbzugtbaere jaren die over Egypten konien souden: En daer gaf hy Pharao dese raed/ dat hy in de bzugtbaere jaren goede vooz-raed soude opdoen/ Gen. 41. 29. Joseph seide, siet in de seuen aenkomende jaren salder grooten overvloed zijn in den gantschen Egyptenlande, Gen. 41. 26/ 33/ 34.

b. Vr. Hoe nam Pharao dese wyflegginge op?

Ant. Hy geloofde dat het also soude geschieden/ en daer op machte hy Joseph tot een Overste over het gantsche Land/ om het vyfde deel van het gewas in die seuen jaren te vergaderen/ Gen. 41. 49. Alsoo bragt Joseph by een seer veel korens, gelijk het zant der Zee, Gen. 41. 41/ 43/ 45.

c. Vr. Is Joseph ongetrouwt gebleven in dese staet?

Ant. Neen: Maer hy nu dertig jaer oud zijnde/ heeft getrouwt Afnath, de Dogter van Potiphera/ Overste van On, by welsche hy gewonnen heeft twee Sonen/ die hy noemde/ Manasse en Ephraim, Gen. 41. 51. Joseph werden twee Sonen geboren, eerder een jaer des hongers aenquam, Gen. 41. 45/ 46.

b. Vr. Zijn die seuen onbzugtbaere jaren alleen over Egyptenland gekomen?

Ant. Neen/ maer ook over andere Landen/ so datse na Egypten om koozn van alle kanten aen-quamen: gelijk ook Jacob/ Josephs Vader/ sijn Sonen af sond na het tweede onbzugtbaer jaer/ om koozn te kopen in Egypten/ Gen. 42. 2. Jacob seide, siet ik hebne gehoort, dat 'er koorn in Egypten is, trecket daer henon af, koopt ons koorn van daer op dat wy leven Gen. 41. 57.

b. Vr. Maekte sig Joseph terstond aen sijn Broeders bekend?

Ant. Neen: Maer Joseph hield sig vrent/ noemde haer Verspieders/ wilde in haer wederkeeren/ dat Benjamin mede most komen: ondertusschen most Simeon so lange in Egypten blijaen: En daer na Benjamin mede-bzengende/ waer vooz juda by sijn Vader borge bleef/ dede Joseph sijn Beket in Benjamins sak stecken/ doet haer agter-halen/ en als gevangene wederom komen/ Gen. 42. 17. Joseph settefe drie dagen te samen in bewaringe, Gen. 42. 7/ 9/ 37. Gen 43. 9/ 17.

b. Vr. Hoe maekte sig Joseph aen sijnne Broederen bekend?

Ant. Als sijn Broeders hier over seer ver slagen waren/ en haer sonden in Josephs verkopinge begaen gevoelden/ biddende Joseph om genade om haren ouden Vaders wille/ so konde sig Joseph niet langer bedwingen/ maer wt-berstende in tranen/ maekte sig seken aen sijn Broederen bekend/ Gen. 45. 4. Doe seide hy, ik ben Joseph uwe Broeder, dien gy na Egypten verkocht hebt, Gen. 44. vers. 18/ 28/ 34.

c. Vr. Wat is hier op gevolgt?

Ant. Als Joseph haer had gerust gesteld over die trouwloze verhopinge: en als hy verstonde / dat het Pharao wel beviel / dat sijn Broeders daer waren / so sond hy wagenen/ en geschenken/ om sijn Vader met sijn geheele huisgesin na Egypten te doen komen/ Gen. 45. 18. Nemet uwen Vader, ende uwe Huisgefinnen, ende komet tot my, Gen. 45. 7/ 21.

c. Vr. Hoe hield zig Jacob als hy dit hoorde?

Ant. Hy was uitermaten verblijd/ en quam met al sijn Huisgesin/ bestaende in tseventig zielen/ na Egypten af/ oud zijnde hondert en dertig jaer/ ende wierd geplacert in het Land Gosen, Gen. 46. 1. Israël verreisde met al dat hy hadde, Gen. 46. 26.

b. Vr. Hoe ging het in Egypten-land met den honger?

Ant. De Egyptenaers verkochten al wat sy hadden/ om Brood te kopen / behalven de Priesters / die haer onderhoud van Pharao ontvingen; daer na gaf haer Joseph koojn om te zaeyen/ maer behield over het land het vijfde deel van de inkomsten voor Pharao / ende dat voor alle volgende tijden/ Gen. 47. 20. Al'oo kocht Joseph het geheele land van Egypten voor Pharao, Gen. 47. vers. 17/ 18/ 22/ 26.

a. Vr. Hleef Jacob in Egypten?

Ant. Ja / gelijk hy daer gestorven is / oud zijnde hondert seven-en-beertig jaer/ Gen. 49. 33. Jacob leide zijn voeten ter neder op het bedde, ende gaf den geest.

b. Vr. Wat dede Jacob op sijn siek-bedde?

Ant. Hy dede sijne Sonen voor hem komen / als ook de twee Sonen van Joseph / ende zegende haer / en voorseide haer 't geen haer geslagte soude over-komen/ Gen. 49. 1. Daer na riep Jacob zijne Sonen, ende hy seide, versamel u, ende ik sal u verkondigen 't gene dat u in de navolgende dagen wedervaren sal, Gen. 48. 16.

c. Vr. Wat geschiede na Jacobs dood?

Ant. Hy wierd / gelijk hy versogt hadde/ uit Egypten geboert / en hy sijne Daderen in Canaan begraven; Daer na/ Joseph zig op nieuw met sijnen Broederen versoenende / hebben si eenigen tijt in goeden vrede en zegen geleefd / en eindelijk is ook Joseph gestorven/ oud zijnde hondert en thien jaer: versackende onder band van eede / datse sijn dode broederen met haer uit Egypten souden voeren/ als sy daer na souden na Canaan verreisen/ Gen. 50. 26. Ende Joseph storf, oud zijnde hondert ende thien jaren, ende sy balsmeden hem, Gen. 47. 30. Gen. 50. 11.

Avond-gefang op de vierde Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 51. Ontfermt u over my, &c.

1. **E**n droom ontstak door Josephs Broeders haet /
 Sy dozsten hem aen Keisiger's verkopen :
 Sy gaen sijn Klok in beesten bloed in-dopen /
 En willen so verbergen 't schendig quaet.

Juda trekt van sijn doevre Dader af /
 Hy trontot ; maer God dood twee van sijne Zonen :
 En als men Chamar 't Hoeren-teiken gaf /
 So konde hy sijn misdaed niet verschonen.

2. Als Joseph wierd tot builigheid versogt /
 Van Meesters Drouw ; So wierd hy selfs gebangen.
 Daer na wierd Pharaos Backer op-gehangen :
 De Schenker vy / die doe aen Joseph dogt
 Als Pharaos droom niemand kon leggen uit.
 Doe Joseph hem de sin te regt verklaerde /
 Hy kreeg een groote Drouwe tot sijn Vruud /
 En Pharo hield hem voorts in groote waerde.

3. De honger quam ; 't versamelde gewasch
 Deild' Joseph uit : sijn Broeders kopen koren /
 Hy liet haer eerst sijn harde woorden horen ;
 Doe riep hy dat hy haren Joseph was.
 Hy sond om Jacob / die quam blijde aen :
 Sijn woon-plaets was in Gosens rijke weide ?
 Hy sag sijn kind'ren voor sijn dood-bed staen :
 Hy propheteerde / eer hy van haer scheide.

Van Moses tot Israels Uit-togt uit Egypten.

De vijfde Dag.

b. Vr. Hoe is het gegaen met Jacobs geslagte in Egypten ?

Ant. Da dat een ander Koning was opgestaen / die Joseph niet
 had gehend / so zijns hardelijck gehandelt / en gebragt om steenen te
 bereiden tot het bouwen van twee Koninglijke Schatsteden / Pyton
 en Ramesnes, Exod. 1. 13. De Egyptenaers deden de Kinderen Is-
 rael's dienen met hardigheid, Exod. 1. 8 / 14.

c. Vr. Waerom sogten de Egyptenaers haer te onderdrukken ?

Antw. Sy / siende dat de kinderen Israels seer vermienigmal-
 digden / breesden datse te eeniger tijd tegen haer mochten opstaen /
 Exod. 1. 10. Sy seiden, datse niet als'er krijg voor-valt, sig voegen
 met onse vyanden, Act. 7. 18. 19.

c. Vr. Was dit alleen de verdrukkinge / die de Egyptenaers de
 kinderen Israels aendeden ?

Ant.

Ant. Neen: maer de Koning siende / dat hoe hy haer meer verzukte / hoe sy ook meer vermenigvuldigden / so belaste hy aen de twee Hebzeuschche Doed-vrouwen / Syphra, en Pua, datse alle de Knechtjens der Israalitische Vrouwen in de geboorte soudren doden / *Erod. 1. 16. Is 't een Sone, so dood hem, Erod. 12. 15.*

a. Vr. Hebben de Doed-vrouwen dit gedaen?

Antw. Neen / dewijle sy God vreesden / so hebben sy des Konings gebod niet gehoorzaemt / vooz-gehende dat de Israalitische Vrouwen al gebaert hadden / eer de Doed-vrou by haer quamen / *Erod. 1. 17. Sy behielden de Knechtjens in 't leven, Erod. 1. 17/20.*

a. Vr. Was de Koning hier mede vergenoegt?

Antw. Neen hy / maer hy gebood aen al sijn Volk / datse de Knechtjens der Hebzeianen in het water soudren werpen en verdrinken / *Erod. 1. 22. Alle Sonen die geboren worden, sult gy in de Riviere werpen, Act. 7. 19.*

c. Vr. Zijn al de Knechtjens der Hebzeen verdrinken?

Ant. Neen / want onder deselve is Moses geweest / dewelke geboren zijnde wjt Jochebed, Dogter van Levi, (die haer gewonnen hadde / nu oud zijnde 137. jaer) met sijn Broeder Aaron, en met sijn Suster Mirjam, is deselve op een wonderlijke maniere in het leven behouden / *Num. 26. 59. Jochebed, de Dogter van Levi, baerde den Amram, Aaron, Moses, en Mirjam, Erod. 6. 15. 19.*

c. Vr. Hoe is dan Moses in het leven behouden?

Antw. Als Moses Moeder sag dat Moses een schoon kind was / so verbergde hem drie maenden: Maer dit niet langer dervende bestaen / leide haer kind in een Kistje van Biesen / aen de hand van de Riviere: Alwaer des Konings Dogter komende om haer te wasschen / sag dit Kistje / hoorde het kindeken schrepen / en wiet barmhertigheyd ontsteken zijnde / namse het kindeken daer wjt / en noemde het selvige Mose, om datse het wjt het water had verlost / *Erod. 2. 6. Sy werd met barmhertigheid bewogen over het selvige, Erod. 2. 2/3/5 Act. 7. 20.*

c. Vr. Hoe handelde des Konings Dogter met Mose?

Ant. Moses Suster Mirjam daer ontrent zijnde / doo onbekend / heeft op haer bevel Moses Moeder gehaeld / om dit kindeken op te hoeden / 't welk groot geworden zijnde / is aen het Hof van de Koning gebracht / en vooz een Soon van Pharaos Dogter aengenomen / *Erod. 2. 8. De jonge Maegt ging, ende riep des Knechtjens Moeder, Erod. 2. 7/10/11.*

b. Vr. Hoe wierd Moses op-gevoed in hes Konings Hof?

Ant. Hy wierd onderwesen in alle wijsheid der Egyptenaren: Doo dat hy meer genegen was / by sijn eyge Volk smaetheyd en

verdrukinge te verdragen/ als in de Hoofsché weelde te leven/ Act. 7. 22. Mozes wierd onderwefen in alle wijsheid der Egyptenaren, ende was magtig in woorden en werken, Heb. 11. 24/ 25.

a. Vr. Bleeft Mozes altijd in het Hof?

Ant. Neen hy: maer als hy nu veertig jaer oud was / ging hy sijn geslagte besøken/ denkende op een middel om haer te verlossen/ Exod. 2. 11. Mozes ging uit tot sijn Broederen, ende besag hare lasten, Act. 7. 25.

c. Vr. Waer dooz betoonde Mozes sijn genegentheid tot sijn Volk?

Antw. Als hy een Egyptenaer sag / die een Hebreusch Man sloeg/ soo doode hy den Egyptenaer/ ende verbergde hem onder het zant/ Exod. 2. 12. Hy versloeg den Egyptenaer. Exod. 2. 11.

c. Vr. Hoe ging het Mozes hier over?

Antw. Mozes des anderen daegs willende tot brede spreken tusschen twee twistende Israelitische Mannen/ die vzaegde hem/ of hy haer roek wilde dood-slaen? soo verstond hy dat sijn dood-slag bekend was: En vernemende dat Pharao hem wilde hier over dooden/ pluigde hy na Midian, Exod. 2. 15. Mozes vlood voor Pharaos aengesigte. Exod. 2. 13/ 14. Act. 7. 29.

b. Vr. Wat wederdoer Moze in Midian?

Ant. Hy trouwde aldaer Zippora, de Dogter van Jethro, Priester in Midian, ende gewon hy haer twee Zonen/ Gersom, en Eleazar, Exod. 2. 21. Jethro gaf Moze sijn Dogter Zippora, Exod. 2. 22. Exod. 18. 4.

b. Vr. Bleven de kinderen Israels in die zware slavernye?

Ant. Als sy tot God schreuwden van wegen haer harde dienstvaerheid / soo bereyde God een middel tot haer verlossinge dooz Mozes/ Exod. 2. 23. De kinderen Israels sugteden en schreeuwden over den dienst, Exod. 2. 24/ 25.

c. Vr. Hoe begon God de verlossinge dooz Mozes?

Antw. Als Mozes nu veertig jaer in Midian had getwoont/ en dat hy was wendende het Dree van sijn Schoonvader Jethro / soo verscheen hem God in een brandende Braembosch / ende belaste hem tot Pharaos te gaen / en te begeren / dat Israel mit Egypten magte trecken/ Exod. 3. 10. De Heere seide, komt nu, ende ik sal u tot Pharaos senden: op dat gy mijn volk de kinderen Israels, uit Egypten voeret, Exod. 3. 1/ 2/ 7/ 8.

a. Vr. Nam Moze desen dienst gewillig aen?

Ant. Neen hy: maer hy sogt sig te ontrecken van dese last / om dat hy een gering Man was / en om dat hy niet wel te tael was: ook vreesden hy / dat selfs de kinderen Israels hem niet en souden

getoo-

gelooven / Exod. 3. 11. Mose seide; wie ben ik, dat ik tot Pharao soude gaen? Exod. 3. 13 Exod. 4. 1.

c. Vr. Hoe is Moses in dese last versterkt?

Ant. God versterkte hem door het miracel van sijn staf / die in een slange wierd verandert: Als ook door sijn hand / die melaets wierd / en wederom gezond / belovende dat hy veel wonder teykenen in Egypten soude doen: Ende ook gaf God aen hem Aaron sijn broeder / op dat die de mond soude wesen tot Pharao / Exod. 4. 16. Aaron sal u tot een mond zyn, Exod. 4. 3/4/6/7.

c. Vr. Heeft Moses eyndeljk dese last aengenomen?

Ant. Ja hy: want versichert zijnde door dese teykenen / so is hy naer Egypten geyest / Exod. 4. 20. Mose nam zijn Vrouw, ende zijne Sonen, ende voerde op Ezelen, ende keerde weder in Egyptenland, Exod. 4. 18.

b. Vr. Dieker niet wat bysonders hoor? als Moses onderweege was?

Ant. Ja het: Want dewijle Moses verstant had sijn kind te besnijden / so quam God hem tegen om hem te doden: Maer Zippora dit siende / besneed terstond haer Soon in een toornig gemoed / en also wierd hy behouden / Exod. 4. 25. Zippora nam een steenen mes, ende besneed de voorhuid hares Soons.

b. Vr. Hoe ontving Pharao dese last Gods?

Ant. Pharao seyde / dat hy het volk niet wilde laten trecken / om dat hy God niet en kende: Daer-en-boven so bezwaerde hy de lasten van de Israeliten / so datse tegen Moses begonden op te staen / en te klagen / dat hy oorzaak was van haer harder slavernye / Exod. 5. 2. Pharao seide, wie is de Heere, wiens stemme ik gehoorsamen soude om Israel te laten trecken? Exod. 5. 6/7/8/21.

c. Vr. Is Pharao altijd eben verhard gebloven?

Ant. Neen hy / maer hy is door verscheide plagen so van God aengetast / dat hy eyndeljk gedwongen is geweest / om de kinderen Israels uit sijn land te laten vertrecken / Exod. 5. 24. De Heere seide tot Mose, nu sult gy sien wat ik aen Pharao doen sal, want door een magtige hand sal hyse laten trecken.

c. Vr. Wat plagen heeft God gesonden ober Pharao en ober sijn Volk?

Ant. Dese thien plagen:

(1.) Al't water is in bloed verandert / 't welck seiven dagen heeft geduert / Exod. 7. 20. Al het water wierd in bloed verandert in de riviere, Exod. 7. 15/21.

(2.) Het land is verbild met Dorschen / Exod. 8. 6. Aaron strekte zijn hand uit over de wateren van Egypten: ende daer quamen Dorschen op ende bedekten Egyptenland.

[3.] Het stof is in Luiften verandert / Exod. 8. 17. Aaron strekte zijne hand uit over het stof, ende daer quamen Luiften aen den Menschen, en aen het Vee.

[4.] Daer quam een groote menigte van ongedierte / Exod. 8. 17. Daer quam een sware vermenginge van ongedierte in Pharaos huys, ende in de huysen zijner Knechten.

[5.] Een zware pestilentie quam over het Vee van de Egyptenaeren / Exod. 9. 6. Al het vee der Egyptenaeren storf.

[6.] Daer quamen veel zweeren aen de Egyptenaeren / en aen het vee / Exod. 9. 10. Moses en Aron namen assche uit den oven, ende stroydese na den Hemel; doe werden daer zweeren, uitbrekende met blaerkens.

[7.] Daer viel een zwaren Hagel / met vyer gemengt / waer dooz het vee en bzugten zijn bedooven geworden / Exod. 9. 23. Doe strekte Mose zijn staf uit na den Hemel; ende de Heere gaf donder, en hagel, ende het vyer schoot na de aerde.

[8.] De menigte van Spring-hanen bedooven het gewasch des Lands / Exod. 10. 14. De Spring-hanen quamen op over het gantsche Land van Egypten.

[9.] Een schrikelijcke duisternisse quam over het gantsche land van Egypten / Exod. 10. 22. Daer wert een duisternisse over den gantichen Egyptenlande, drie dagen.

[10.] God heeft eyndelijck dooz een Engel alle eerst-geborene onder menschen en vee gedood / Exod. 12. 29. Het geschiede in der midder nacht, dat de Heere alle eerstgeboorne in Egyptenland sloeg.

b. Vr. Hoe droeg sig Pharao onder alle dese plagen?

Ant. Hy was somtijds seer betwogen / bysonderlijck / siende dat de kinderen Israels in het land Gosen by gingen: Hy versogt dat Moses en Aaron dooz hem bidden wilden: Hy stond eerst toe dat het Volk soude vertrecken / dog dat hare kinderhens / of ten minsten haer vee in Egypten souden blijen: maer als hem dit niet wierd toegestaen / so verharde hy t'elkens sijn herte / dat onder het doden der eerst-geboorne / sijn eyge eerste-geboorne Sone / die op sijn Thoon soude sitten / ook om-quam: Hier dooz wierd hy nebens sijn Volk so ontstelt / datse het Volk Israels uit haer land dzeven / Exod. 12. 33. De Egyptenaers hielden sterk aen by Pharao, haestende om het volk Israels uit haer land te drijven, Exod. 11. 10.

b. Vr. Waer dooz was Pharao so verhard tegen Gods doozgaende plagen?

Antw. Behalven Gods bysonder oordeel / waer dooz hy het herte van Pharao verharde / so wierd hy verstoekt / dooz dien hy sag

Sag dat sijn Toveners ook sommige teikenen nabootten / Exod. 7. 22. De Egyptische Toveners deden ook alsoo met haer betwelingen, Exod. 11. 10.

Avond-gefang op de vijfde Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 18. Ik sal u lieven en dienen, &c.

Als Joseph dood was / konden sijn bzzinden
De oude gunst by Pharaa niet meer binden:
Hy sprack: dood 't manlijk zaed in de geboort /

Of maekt dat 't water haer al t' saem verstoort:

De Moeder wond haer Soontje in wat biesen:

Maer 't Volk most so haer Moses niet verliezen:

Hy lag in 't water tot de Dogter quam

Van Pharaa die hem tot haer Soon aen-nam.

2. Hy wierd in Hoofsche wijshepd onderwesen:

Hy dood d' Egyptenaer / om twist geresen:

Maer bzzesende vooz Pharaos angena /

Hy blugt en trouwt in Midian Zippora.

Het Volk versugte onder zware lasten:

God wou'd dooz Moses 't Volk hier van ontlasten:

God sprak met Moses uit een brandend' byer:

En seyde: segt Phara / laet dit Volk van hier.

3. Als Moses so tot Phara niet doozt spreken /

So heeft hem God gemoedigt dooz een teeken:

De Koning wilde 't Volk niet laten gaen;

Daerom most Moses 't Land met plagen slaen:

De stroom wierd bloed: de Dozsschen en de Lupsen /

En ander quaech bedozt het Veld en Wyssen?

Hog was de Koning hard; maer dooz de moozt

Van d' Erst-geboortne sond hy 't Volk selfs voort.

Van Israels Uit-togt uyt Egypten tot Josua.

De sesde Dag.

c. Vra. Wanneer is Israel uyt Egypten getrocken?

Ant. Als sy nu twee hondert en vijftien jaer daer in gewoond hadden: En dat des nagts / als sy besin waren met het Paesch lam te eten / welk Feest ter gedagtenisse van dese Uit-togt is ingestelt / zijnde de heerthiende dag van de maend / Exod. 12. 34. Sy namen hare deeg-klumpen gebonden in hare klederen; op haer schouderen, Exod. 12. 4/ 14/ 18/ 19/ 22. Lev. 23. 4/ 5/ 6.

b. Vr. Is Israel als een arm Volk uyt-getrocken?

Ant. Ja / verarnt by haer selven / maer op Gods last leenden

zy veel goude en silvere vaten / en trocken daer mede henen / *Erod.* 12. 35. Sy hadden van de Egyptenaren ge-eischt goude vaten, ende silvere vaten, en ook kleederen, *Erod.* 12. 36.

b. Vr. Waer na toe trok al dit volk Israels?

Ant. Dit volk / sterk zijnde ses hondert duysent mannen / behalven de vrouwen / kinderen / en veel vermengt volk / zyn van God gestadig geleyd door een vooz-gande Wolke / die des daegs duister was, ende des nachts ligt: En also zijns gereyft van Rameses na Succoth, *Erod.* 13. 21. De Heere toog voor haer, des daegs in een Wolk-colonne, en des nagts in een Vyer-colonne, *Erod.* 12. 37/38.

a. Vr. Heeft Pharao dit volk vreedsaem laten trecken?

Ant. Neen: maer beroude krijgende / heeft hyse na-gejaegt met vier hondert wagenen / en hy heeftse agterhaelt by de Schelf-zee / *Erod.* 14. 9. De Egyptenaers jaegden na, ende agterhaeldenes, *Erod.* 14. 3/4/5/6.

c. Vr. Hoe siep dit af?

Antw. Gods Volk seer benaucht zijnde / waren op Moses seer vergramt: Dog Moses tot God om hulpe biddende / so heeft de Heere de Zee geklooft: Waer door Israel droog-boets is door-gaen; maer Pharao haer navolgende / is met al sijn Volk vooz Israel verdronken / dewijle God de wateren dede wederkeeren / *Erod.* 14. 22. De wateren waren tot een muer, tot hare regter, en tot hare linker-hand, *Erod.* 14. 25/26/30.

c. Vr. Hoe ging het Israel doe?

Ant. Verreyfende van de Zee af / na dat sy God met een Lof-sang gedankt hadden / quamen zy te Mara, alsoer sy murmureerden ober de bitterheyt van het water; dog Moses maekte het soet / door een hout dat hy daer in wierp / *Erod.* 15. 24. Doe murmureerde het volk, seggende, wat sullen wy drinken, *Erod.* 15. 15/26.

c. Vr. Wat weder-boer Gods Volk in het vooz-reysen?

Ant. Sy quamen in een dorre Woestijne Sin, daer haer brood ontbrak / waer ober zy murmureerden / so gaf God haer het Manna na alle dage / 't welk als een kleyn zaetje 's morgens met den dauter by de aerde lag / en dat moest op-gedert worden / *Erod.* 16. 13. Mose seide, dit is 't brood 't welk de Heere te eten gegeven heeft, *Erod.* 16. 3/14/15.

a. Vr. Moesten zy het Manna alle morgen vergaderen?

Ant. Neen: want op den Sabbath van mosten zy rusten / daer om gaf God daegs te vooz twee dagen Manna / *Erod.* 16. 5. Op de seften dag sel het dobbelt zijn, *Erod.* 26. 23.

a. Vr. Ontbrak haer alleensijk brood?

Ant. Sy murmureerden ook ober gebrek van bleesch / daerom
110

liet God veel Quackelen op-komen/ Exod. 16. 13. Het geschiede aen den avond, dat daer Quackelen opquamen, die het leger bedekten.

a. Vr. Was'er niet wat bysonders in het Manna?

Ant. Ja: want het viel dubbelt daegs voor de Sabbath: Het viel op den Sabbath niet: het smolt als de Son daer op scheen: Het stonk als men het tot des anderen daegs bewaerde / behalven dat voor den Sabbath werd bewaerd: en in Aarons kruike. Ende als sy t'huys quamen / so had yder so veel vergadert / als voor zijn huys nodig was / Exod. 16. 18. Die veel vergadert hadden, als sy het maten in een Gomer, had niet over, en die weynig vergadert hadde, quam niet te kort, Exod. 16. 18/19.

c. Vr. Hoe ging het Israel nog vorders?

Ant. Te Raphim komende twisteden sy met Mose over gebrek van water / waerom die plaetse genaemt is Massa en Meriba, t'welck gestilt wierd / als Moses de Rotzsteen in 't gebergte Horeb sloeg / en dat also veel waters daer uyt voort-quam / Exod. 17. 1. Daer was geen water voor het volk om te drinken, Exod. 17. 5/6. Ps. 95. 8/9.

b. Vr. Hebben sy in het voort-reysen geen Wyand vernomen?

Ant. Ja sy: want de Amalekiten zyn haer in het agterste ingeballen / waer tegen Josua ten strijde trok / en Moses bad op den berg Horeb: Dog gemerkt dat Josua de sterkste was / so lange als Moses handen waren op-geheven in 't bidden, so hebben Aaron en Hur zijn handen ondersteut tot dat Amalek geslagen was / Exod. 17. 11. Terwijl Moses zijn handen ophief, so was Israel de sterkste, Exod. 17. 8/12/13/14.

c. Vra. Hoe stond het ondertusschen met de Wyenden van Moses Douth?

Ant. Jethro is met Zippora zijn Dogter met beide haer Sonen by Moses gekomen / en heeft hem raed gegeven / om door Onderhoofdmannen het Volk beter te regeren / Exod. 18. 21. Jethro seide, siet omme onder alle der volke na klokke mannen, Exod. 18. 21.

c. Vr. Hoe ging het al voort met Gods Volk?

Ant. Sy quamen na dese Victorie / by den berg Sinai, alwaer Moses op krom om Gods Wetten te ontfangen / gelijk hy na veertig dagen vastens / deselvighe heeft ontfangen / het Volk gelast zijnde / wel bereid te zyn om de Wet te horen / Exod. 19. 15. Hy seide tegens het volk, weest gereed tegen den derden dag, en niemant naderde tot de Vreuwe, Exod. 19. 3/9.

b. Vr. Wat Wetten heeft God dan Moses gegeven?

Ant. God gaf hem de politieke Wetten / en Ceremoniale, nevens de ordze van het bouwen des Tabernakels: maer insonder,

hend schreef God de morale Wet der thien Geboden met zijn eyge Vinger in twee steene Tafelen/ Exod. 31. 18. God gaf Moses twee steene Tafelen, geschreven met de vinger Gods, Exod. 20. 23.

b. Vr. Hoe draeg sig 't Volk / terwijl Moses op den Berg was?

Ant. Zy bewogen Aaron om een gulde Kalf te maken / waer voor sy dansten en speelden / 't welk Moses af-komende so ontstelde / dat hy de twee steene Tafelen in stukken smect (waerom hy daer na met niemoe Tafelen wederom veertig dagen moest vasten) en besloste dat de Leviten met zwaerden onder het Volk souden slaen / dewelke drie duysent hebben gedood / eyge Vyanden niet verschonende / Exod. 22. 4. Aaron maekte een gegoten Kalf, Exod. 32.

a. Vr. Is den Tabernakel-bouw voort-gegaen?

Ant. Ja: want als het Volk gewilliglyk veel geschenken brachten tot dit gebouw / so hebben Bazaliel, en Aholiab, verbult met Gods Geest / daer toe allerley konstige werken gemaakt; En Aaron is tot Hooge-priester gestelt met zijn Sonen/ Exod. 40. 17. Het geschiede in het tweede jaer, in de eerste maend, op den eersten dag der maend, dat de Tabernakel opgeregt wierd, Exod. 31. vs. 2. Exod. 28. 1/2.

b. Vr. Was dit Gebouw na Gods wel-geballen gemaakt?

Ant. Ja: waer van dit het teyken was / dat de Heere met een Wolke des daegs / en met een Vyer-colomme des nagts altijd oberde Tabernakel was / en als Israeël verreyden soude / so ligte die Wolke sig selven op / en wees den weg aen / Num. 9. 17. Na dat de wolke opgeheven was, alsoo verreyden ook de kinderen Israeëls, Num. 9. 15/16/18/19.

c. Vr. Zijn Aarons Sonen getrouwt geweest in haer Priesterlyke bedieninge?

Ant. Niet alle / want Nadab en Abihu, bremt byer brengende tot den Altaer / zijn doot het byer verstonde / 't welk Aaron sijn famelyk aensag / Lev. 10. 2. Doe ging een vyer uit van het aengesigte des Heeren, ende verteerde se, Lev. 10. 1/3/4.

c. Vr. Hoe machte het Israeël als sy van Sinai verdrocken?

Ant. Als sy na Pharan verreyden / so begonden sy te walgen van het Manna, begierig zijnde om vleesch te eten: So heeft God in toornigheyt / wederom Quackelen doen opkomen in grote mengte / ontrent twee ellen boven de aerde een maent langh; welck vleesch noch in haer mond zijnde / sodoode de Heere vele van haer voortreffelykste Mannen / Num. 11. 12. Doe voer een wind uit van den Heere, en raspte Quackelen by de Zee, Psal. 78. 12.

a. Vr. Is'er goede vrede geweest tusschen Moses en Aaron?

Ant. Niet altyds; Want Aaron en Mirjam sijn Suster / sijn met Moses

Moses in woorden geballen van wegen Zippora Moses Dood :
 Waer over Mirjam van God met melaetsheyd is geslagen / dog is
 door Moses gebed weder genesen / Num. 12. 12. Moses bad,
 Heere laetse dog niet zijn als een doode, Num. 12. 1.

a. Vr. Is Israël altijd in de Woestijne gebleven?

Antw. Neen: Maer reysende om in Canaan te komen / heeft
 Moses swaelt mannen / uyt elke stam een man / uyt-gesonden om
 Canaan te besprijgen / waer onder ook waren Josua, Moyses Die-
 naer / en Caleb die nu veertig jaer oud was / Num. 13. 2. De Hee-
 re seyde, sendt u mannen uyt die Canaan verspieden.

b. Vr. Wat tijdinge bbragten sy van het Land Canaan?

Ant. Als sy nu na veertig dagen wederom quamen / so getug-
 den Josua en Caleb dat het een seer goed Land was / waerom sy tot
 bewijs / een bos druiven hadden afgesneden / die sy tusschen haer
 beelden aen een stok droegen; maer de andere mannen seyden dat de
 woonders seer grote Lieden waren / datse seer sterke Steden
 hadden / en hier door wierd al het Volk so verschrik / datse weder-
 om na Egypten wilden reysen / Num. 14. 4. Sy seiden d'een tot
 den anderen, laet ons een Hooft op-werpen, en weder-keeren na
 Egypten, Num. 13. 25 / 26 / 32.

c. Vr. Hoe voeren doe de Kinderen Israels hier over?

Ant. Als Moses, Aaron, Josua, en Caleb, het Volk met bidden
 en smeeken te vergeefs sogten te stillen: ja dat men haer daerom
 soude dood gesteenigt hebben / 't en ware de Heere het belet hadde:
 So seyde God haer tot straffe op / dat alle die boden de twintig
 jaer oud waren / behalven Josua, en Caleb, in de Woestijne sou-
 den sterben: En datse veertig jaer / volgens de veertig dagen der
 besprijdinge / in de Woestijne souden moeten blijven: De verspie-
 ders wierden dadelijk gedood door een plage / Num. 14. 23. De
 Heere seyde, geen van die my getergt hebben, sullen dit Land sien,
 Num. 14. 29 / 34 / 36.

c. Vr. Hoe gedroeg sig het Volk over dit dreygement?

Ant. Doe wilden sy terstond gaen optrecken tegen haer Dyran-
 den; dog als haer Moses dit af ried / en sy nogtans henen wilden /
 so wierden van de Amalekiten en Canaaniten geslagen / Num.
 14. vs. 12. Moses seyde, en trekt niet op, want de Heere en sal in
 het midden van u niet zijn, Num. 14. 40 / 45.

c. Vr. Waren nu de Kinderen Israels al dicht aen Canaan?

Ant. Ja / maer de Heere dede haer wederom te rugge trecken /
 de Woestijne in / waer in sy nog agt-en-dertig jaer souden moeten
 on-delen; 't welk oock schijnt onder de redenen geweest te sijn
 waerom dat Corah, Dathan, en Abiram, tegen Moses en Aaron sijn

opgeftaen / met nog twee hondert en vijftig aenfienslijke Mannen/
 Num. 16. 3. Sy feiden , waerom verheft gy u-lieden over de Ge-
 meinte des Heeren ?

b. Vr. Hoe verging haer dese Rebelleie ?

Ant. Corah / Dathan / en Abiram / zijn met vrouwa en kinde-
 ren in de aerde gefonken : En die twee hondert vijftig Mannen zijn
 met de hare / van het wyer verteert ; 't welk / als het van het gants-
 che Volk met murmureeringe was aengesien / zijnde nog veer-
 thien duysent en seven hondert van den Heere dooz een plage ge-
 dood : welke plage / dooz tusschen-komen van Aaron / nog ver-
 soend wierd / Num. 14. 33. Sy voeren neder, sy, en alles wat
 haer was, levendig ter Hellen, Num. 16. 35/41.

c. Vr. Hoe wierd Aaron versterkt in sijn ampt dooz het oog-
 van gantsch Israel ?

Ant. Als / op Gods last / yder Stamme een staf nam / en datse
 deselvige by een in den Tabernakel leyden / so wierd Aarons staf
 des anderen daegs alleen gesien / datse bloeyde / en Mandelen
 droeg / dewelke ook bewaert wierd / Num. 17. 8. Aarons staf
 bloeyde voor den huile Levi, Num. 17. 2/9/13.

c. Vr. Wat weder-voer Israel nog bysonders in de Woestijne ?

Ant. Als nu de veertig jaren ontrent om waren / so murmureet-
 den sy wederom ober gebzek van water te Zin. Waerom God be-
 laste dat Moses en Aaron tot de Krotzsteen soude spreken / 't welk
 sy wel deden / so dat water voozt-quam uyt de Krotzsteen ; maer de-
 wijle sy het deden met een hert / dat doe niet gelobig genoeg en was /
 tweemaal slaende met twijffelagtige woorden ; so leyde God haer
 tot straffe op / dat gelijck Mirjam was gestorven / sy ook also besnde
 in de Woestijne souden sterben / Num. 20. 12. God seide tot Mo-
 sesen Aaron, om dat gy lieden my niet geloofd hebt, dat gy my
 heiligtet voor de kinderen Israels, daerom en sult gy-lieden dese
 Gemeinte niet in-brengen in het Land 't welk ik haer gegeven heb-
 be, Num. 20. 1/2/3/11/20.

a. Vr. Is Aaron in de Woestijne gestorven ?

Ant. Ja : want als sy nu tot den berg Hor gekomen waren / de-
 wijle de Koning van Edom haer wengerde de dooz-tocht dooz sijn
 Land / so is Aaron op dien berg gestorven / oud zijnde hondert
 drie-en-twintig jaer : al-barens sijn Soon Eleazar in sijn plaetse
 gehepligt zijnde dooz Mosen tot Hooge-priester / Num. 20. 26.
 God seide tot Mose, trekt Aaron sijne kleederen uyt, ende trekt
 Eleazar aen : Want Aaron sal versamelt worden tot zijnen Volcke,
 Num. 20. 18/28.

Avond-gefang op de sesde Dag van de Maent.

Stemme: Psalm 103. Mijn ziele wilt, &c.

1. **G**ods Israël trok vzeugdig uit Egypten:
Doe Pharaos sag dat 't Volk hem so ontslypen/
So trok hy haer gewapent agter aen:

God gaf een weg doo: 't Rode Meer; sy gingen
Daer doo: maer Pharaos met sijn Volk vergingen;
En straks doogt Amalek haer weer te slaan.

2. Haer weg na Canaan was doo: wildermissen:
Terstond begonden sy haer Brood te missen:
God gaf haer Manna: 't water was ook op:
De steen gaf water: doe quam God ook setten
Doo: Israël verscheyde nieuwe Wetten:
Doo: Moses dienst op Sinaas hoge top.

3. 't Vergetig Volk begon een Kalf te eeren:
Daer na so boytoden sy het Kups des Heeren
Doo: offer-tyer / en ander heylig ligt.
Sy wierden graeg na Vleesch; de Quack'len quamen
Die 't hongericg Volk begerig na haer namen:
Doe kregen sy van Canaan 't gesigt.

4. 't Land wierd verspied: de tyding was verscheyden /
Dees murmurcerden / en die bitter schreyden:
En Korah maekte oproer onder 't Volk;
Doe quam haer tyer en bose Slangen quellen:
't Oproericg Piot sonk levendig ter Hellen;
En Arons dienst bevestigde een wolk.

Van Josua tot Gideon.

De sevende Dag.

b. Vr. Heeft Israël niet geduldighydt die veertig jaer in de Woestijne voorts over-gebragt?

Ant. Neen: maer gelijk sy te horen hadden gemurmureert
over het gebrek van spijs en drank / so begonden sy daer over we-
derom te murmureren / en ook ryndelyk over de lange reyse na Ca-
naan: So dat God daerom tyerige Slangen sond / die haer
doodlyke beten gaven / Num. 21. 4. Des volks ziele wierd ver-
drietig op desen weg, Num. 21. 5 / 6.

a. Vr. Wat raed hadden sy tegen dese Slangen?

Ant. Als sy haer sonden bekenden / so belaste God dat Moses
een kopere Slange soude opregten / en die deselvyge aen-sagen wier-
den genesen / Num. 21. 9. Mose maekte een kopere Slange, Joh. 3.

c. Vr. Hadde dan Israel so een moepelijke reyse in de Woestijne / datse daer ober verdrietig wierden?

Ant. Al de moepelijckheyd quam haer van wegen hare sonden: en nog was God so genadig dat haer boeten van het gaen niet en zwol- len / nog dat haer schoenen en klederen verouderden / Deut. 8. vs. 5. Uwe kleeddinge en is aen u niet verouderd, Deut. 29. 5.

c. Vr. Wanneer begonden sy eygen besittingen en landen te beko- men?

Ant. Doe de Koning der Amoniten weygerde Israel door sijn land te laten trecken / ende als hy met Soldaten haer in 't gemoed trok / so sloegen sy hem / en namen sijn land in : So deden sy ook Og, den Koning van Basan, al was hy een groten Reus: en sy namen in t'festig bemuerde Steden / Num. 21. 24. Israel nam sijn land erfelijk in besittinge, Deut. 2. 26 / 28. Deut. 21.

c. Vr. Hoe ging het met de Moabiten?

Ant. De Koning Balack ontbood Bileam de Tobenaer / om Is- rael te vloeken : Dog als God den vloek belettende / so ried Bileam datse Drouw lieden in het Leger Israels souden senden / om haer tot af-goderne met Baal-Peor, en tot hoererne te brengen / Num. 22. 7. De oudste der Moabiten quamen tot Bileam, Num. 22. 12. Num. 23. 23.

c. Op wat maniere belette God den vloek?

Ant. Als Bileam God vragde of hy Balacks gebod soude in- willigen / so verbood hem dit de Heere : Als hy daer na evenwel henen reysde / so wierd hy op den wegvan een Engel belet / Num. 22. vs. 1 / 2 / 7 / 22.

b. Vr. Hoe belette dit den Engel?

Ant. Als Bileam op sijn Ezelinne reed / so drong hem de Ezel- inne tegen den muer van de weg / want sy sag den Engel : Als Bi- leam de Ezelinne sloeg / so begon de Ezelinne te spreken / en slaeg- de ober dit slaen : Doe sag Bileam den Engel ook ; evenwel reed hy voort na Balack toe / Num. 22. 22 / 35.

c. Vr. Hoe ging het / doe Bileam by Balack quam?

Ant. Bileam scheen seer af-keurig te zijn van pets te doen dat God mishagde : Hy seyde / dat hy God niet wilde ongehoorsamen sijn / om heele huysen vol gelts : Evenwel begon hy seuen Altaren te bouwen / om te sien of het vloeken soude konnen plaetse hebben : En als hy voelde dat God hem niet toe-liet te vloeken / maer dat hy Israel moest zegenen / so ging hy na een andere plaetse / en bouw- de wederom seuen Altaren / om te besien of hy van daer konde vloek- ken : dog hoe hy sig wende / hy konde tot geen vloeken komen maer hy moest Israel zegenen So dat Balak hier ober verstoofd wierd / Num. 23.

b. Vr.

b. Vr. Hoe viel het wylt in het Leger Israels?

Ant. Sy verbielen tot de afgoderije, en tot de hoererije, 't welck God so vertooynde / dat 'er vier-en-twintig duysent stozven: ende dat na Gods last / alle de Overste die schuldig waren wierden opgehangen / Num. 31. 16. Die plage wierd ontstecken over de vergaderinge des Heeren, Apoc. 2. 14.

a. Vr. Warender geen Godsalige die tegen dese sonden hebben gepbert?

Ant. Ja het: want Pinehas de Zoon van Eleazar dooz-stak Simon een Overste / met Cosbi de Midianitische Hoere: Waer dooz Gods toorn silde / en aen Pinehas beloofde God het ampt van Hooch-priester / Num. 25. 11. De Heere sprak, Pinehas heeft mijn grimmigheid afgewend.

a. Vr. Hoe ging het met het Land der Moabiten en Midianiten?

Ant. Israel heeft haer Land in-genomen / doodende viss-sta-ningen / en ook Bileam; nevens alle mannen / en alle beslapen vrouwen: behoudende den huyl en de maegden dooz haer / Num. 31. 17. Doodet al wat manlijk is, Num. 31. 8 / 12.

b. Vr. Dooz wie waren dese Landen / die nog aen dese zijde der Jordane lagen?

Ant. Ruben, Gad, en de halve Stamme Manasse hebben dese besittinge ontfangen / dog onder belofte / dat mannen moesten mede overtrecken om de andere Stammen aen haer besittinge te helpen / Num. 32. 32. Wy sullen gerustet overtrecken, en onse besittinge sullen wy nemen aen dese zijde der Jordane.

b. Vr. Heeft Moses dit alles nog wylt-geboert?

Ant. Ja hy / maer nu was sijn sterf-dag gekomen: so stelde hy dan Josua in sijn plaetse / hy dede sijn laetste predicatie / hy klom op den Berg Pisga: hy sag Canaan van verre / en also stozf hy op den Berg / oud zijnde hondert en twintig jaer / Deut. 34. 4. Also stert Moses, de Knecht des Heeren in den lande Moabs, Deut. 34. 9. Deut. 33. 1.

c. Vr. Wat dede Josua terstond?

Ant. Hy vermaende het volck om gereed te zijn tot de over-togt / over de Jordane / ende sond twee mannen wylt om Jericho te verspieden / Jos. 2. 1. Josua sond twee-mannen die het Land heimelyk bespieden sonden, Jos. 1. 11.

a. Vr. Hoe is het met dese verspieders gegaen?

Ant. Sy quamen ter herberge by de Hoere Rahab, dog ontdekt zijnde by de Koning van Jericho / so heeftze Rahab op haer soldat verhoogen / en des nagts dooz haer venster wylt-gelaten / met haer haer / van de vreesse dooz Israel / en met beding van verschoninge

haerens levens / en van de hare: Also zijn dese Mannen wederom by Josua gekomen / Jos. 2. 23. De Mannen vertelden Josua, al wat haer weder-varen was, Jos. 2. 3/4/9/15.

c. Vr. Wat dede Josua nu ter tijd?

Ant. Hy boerde Israëel dooz de Jordane / die de Heere tot een dzogen wey dooz haer maekte / en sepde haer also in Canaan / besnijdende het volk dat nog onbesneden was: Ook Patcha hoorden de in het open veld / met ober-jarig koozn / so dat het Manna doe op-hielt / Jos. 3. 16. Doetrok het volk over, tegen over Jericho, Jos. 5. 3/10/11/12.

b. Vra Nam Josua geen Steden in?

Ant. Ja hy: want hy nam terstond Jericho in / en doode alles / uytgesondert Rachab en de hoere: Verbiedende eenigen buyt te roben / maer hy wilde dat men alles soude verbzanden / Jos. 6. 20. De muer viel, ende 't volk klom in de stad, Jos. 6. 22/26.

b. Vr. Op wat maniere nam hy Jericho in?

Ant. Josua gebood / dat yder een soude een Basinne nemen / en also blasende / ging hy eenmael daegs om de Stad: Op den sevensten dag ging hy also met het Leger sevenmael om de Stad / en doe viel de Stads-muer van Jericho om verre / en Josua nam de Stad in / Jos. 6. 20/22.

a. Vr. Heeft sig pemand aen den verbannen Bunt besondigt?

Ant. Ja het: want Achan verbergde twee hondert silvere sicken / een Babylonisch ober-kleed / en een gouden tonge: waer over hy met de sijne is dood gesteenigt en verbzand / Jos. 6. 1. Achan nam van 't verbannene, vs. 25.

c. Vr. Hoe wierd Josua dit gewaer?

Ant. Als het volk de stad Ai meynde in te nemen / so wierden se geslagen; hier uyt verstaende dat de Heere toornig was om eenige sonde / so hebben alle Stammen het lot gewozpen / en eyndelijch is Achan getroffen / die sijn dieverpe heeft bekend / Jos. 7. 20. Achan seide, ik hebbe also gedaen, Jos. 7. 5/13/14.

b. Vr. Hoe is het Achan hier ober gegaen?

Antw. Na dat Josua hem tot belijdenisse van sijn sonden hadde gebzagt / so hebben sy hem ende sijn Wivsgesin met steenen dood gesteenigt / en een steen-hoop op haer doode lichamen gewozpen / Jos. 7.

c. Vr. Wierd de victorie van Israëel hier dooz gesut?

Ant. Doe Achan gestraft was namen sy de stad Ai met listighepd in: en gingen also voozt tot datse een-en-dertig Koningen hebben oberwonnen / dodende meest alle ingesetene van Canaan / die sy overwonnen / Jos. 8. 23. Also nam Josua dat Land in, Jos. 8. 22. b. Vr.

b. Vr. Hebbense dan geen inwoonders van Canaan verschoont ?

Ant. Als de Gesanten van de Gibeoniten quamen / vrede soekende / onder schijn van datse seer verre daer van daen woonden / so hebben de Oberste in Israel een Verbond met haer gemaakt / sonder datse daer oter God vzaegden : hier dooz zijn de Gibeoniten in het leven gebleven / en zijn gemaakt tot Dienstknechten van Israel / Jos. 9. 27. Josua gafse over tot Hout-houwers, ende tot Water-putters, Jos. 9. 4/5/15/22.

c. Vr. Wat deden de Gibeoniten om Israel te abuseren ?

Ant. Sy hadden oude verschorde klederen aen-getrocken / en hadden oude Leder-sacken niet verschimmet hlood mede genomen / haer houdende / als of sy so verre woonden / dat dit also dooz het lange reisen was geschied / daer sy nogtans dicht in Canaan woonden : hier dooz wierd Josua bedrogen / Jos. 9.

c. Vr. Hoe macht het Israel met alle dese ingenomen Landen en Steden ?

Antw. Als sy nu ontrent ses jaren hier in besig waren getoest / so hebben sy / tot rust gekomen zijnde / de landen aen yder Stamme dooz het lot upt-gedeeld / behalven dat men aen de Stamme Levi geen erfdeel gaf / Jos. 14. 1. Dit is nu t gene de Kinderen Israels ge-erft hebben, Jos. 13. 33.

a. Vr. Hoe maekten het Ruben, Gad, en de halve Stamme Manasse ?

Ant. Sy verrensden wederom te rugge over de Jordane, na het Land dat haer Moses had gegeven : Eer sy over de Jordane trocken / bouden sy een Altaer op den Oever ; 't welck de andere Stammen horende / trocken op om tegen haer te oorlogen ; maer verstaende dat het geen Altaer was om te offeren / maer alleen ter gedagtenisse / so scheidten sy in vrede / Jos. 22. 26. Wy seiden laet ons een altaer bouwen, niet ten brand-offer, Jos. 22. 6/10/27. 33.

b. Vr. Heeft Josua geheel Canaan in-genomen ?

Ant. Neen hy / want hy gestorven zijnde / na dat hy vijf-entwintig jaer geregeert had / oud zijnde hondert thien jaer ; so warendet nog hier en daer eenige Canaaniten oberig / die Israel niet had kunnen verdrijven / Jos. 15. 63. De kinderen van Juda konden de Jebusiten, inwoonders van Jerusaleem, niet verdrijven, Jos. 16. 10. Deut. 7. 22.

b. Vr. Dedden de kinderen Israels geen moeyte om de oberige Canaaniten te overwinnen ?

Ant. Ja sy : want Juda maekte sig eerst op / met Simeon, om malkanderen tot haer Erf-land behulpig te wesen : ende sy overwonen Adonibeseck, af houwende de dinngen van sijn handen en

boeten / gelijk hy tseventig Koningen hadde gedaen / *Jud. 1. 3.*
 Juda seide tot syn Broeder Simeon, trekt met my op in mijn lot,
Judic. 1. 6/7.

c. Vr. Hebben de Stammen Gods ordze gevolgt in het overwin-
 nen der Vyanden?

Ant. Niet in alles / wat God hadde belast de Vyanden te ver-
 delgen / dog sy maektense rijnsbaer onder haer / waer over sy van
 een Engel wierden bestrast / en haer wierd dit tot straffe opgeleyd /
 dat de Vyanden haer tot distelen en dooznen souden zijn / *Jud. 2. 2.*
 Sy sullen u aen de zijde zijn, en haer Goden sullen u tot een strik
 zijn, *Judic. 2. 1/2.*

a. Vr. Hoe stond het ondertusschen met het leven van de Kinder-
 ren Israëls?

Ant. So lange als Josua en de Oudste in het leven waren / die
 Gods wonderen hadden gesien / so leefden sy redelijk wel: maer na
 haer dood verviel Israel / dooz 't houwelijken met de Canaaniten/
 tot afgoderie / *Jud. 2. 11.* Doe deden de kinderen Israëls dat quaet
 was in de oogen des Heeren, en dienden de Baalim, *Jud. 2. 7/8/10.*

a. Vr. Hoe voeren sy hier over?

Ant. God sond haer Vyanden toe; De Koning van Mesopo-
 tamien overwon haer / waer van sy na agt jaren / op haer beloofde
 bekeeringe / verlost wierden dooz Othniel, den Heef van Caleb, die
 Achsa sijn Dogter ten Vrouw hadde / *Jud. 2. 14.* Sy konden niet
 meer bestaen voor het aengesigte harer vyanden, *Jud. 2. 8/9.*

c. Vr. Heeft Israel sig doe voortaan gewagt van dese sonden?

Ant. Neen; maer wederom tot afgoderpe verballende / sijnsse
 geballen in handen van Eglon de Koning der Moabiten, endat
 agthien jaer lang / *Jud. 3. 14.* De kinderen Israëls dienden den
 Eglon, *Jud. 3. 12.*

b. Vr. Wie verlosse haer doe?

Antw. Othniel gestorven zijnde / so heeft de Heere Ehud ver-
 wekt / die onder se sijn van tot Eglon Gods last te openbaren / hem
 een korten degen in sijn buik stak / en also heeft hy Israel verlost /
Jud. 3. 21. Ehud stak het zwaert in zijn buik, *Jud. 3. 20/30.*

b. Vr. Wachteden sy haer doe voortaan van dese sonden?

Ant. Neen: So dat na tagtig jaer ruste / de Philistijnen haer
 overmeesterden / van wien haer Samgar verlosse / gewapent met
 een Offen-stak / *Judic. 3. 31.* Samgar sloeg ses hondert man met
 een Offen-stok.

c. Vr. Hadde de Stammen nont oorlog tegen makhanderen?

Antw. Ja sy / want over het sehenden van het By-wijf des Le-
 vijts / te Gibea Benjamins, waren de andere Stammen soo ontstelt /
 datse

datse die boosdoenders tot straffe opschten: 't welk gewoogert zijnde/
trocken sy tegen malkanderen ten strijde / waer in de andere Stam-
men eerst verloren 40000 man / daer na wierd Benjamin so gesla-
gen dat'er maer 600 over-bleven / Jud. 20. 48. Sy setteden ook al-
le Steden die gevonden wierden in't vyer, Jud. 19. 27. Jud. 20. 13.

a. Vr. Was Israël doe wel getugticht tot een goed leven?

Ant. Neen; maer sy voeren voort met quaed te doen / en daer-
om sond God tegen haer Sisera, de Veld-oberste van Jabin, Ko-
ning der Canaaniten / met negen hondert ysere wagenen / die haer
tuintig jaer onderdrukte / Jud. 4.

b. Vr. Hoe wierd Israël verlost?

Ant. Debora een Prophetesse en Richtersse in Israël / moedig-
de Barack om te samen ten strijde wyl te trecken met thien duysent
mannen / waer mede sy het gantsche Leger der Hyanden versloeg-
gen / en Sisera vlugtende / wierd van Jael met een spijker het hoofd
dooz-geslagen in sijn slaep / Jud. 4. 16. Het gantsch Heir-leger
van Sisera viel, Jud. 4. 21.

Avond-gefang op de sevende Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 119. Geluksalig is de mensch, &c.

1. **N**W dat Gods Volk gedooft had veertig jaer /
So namen sy het Land der Amoriten;
Balack huerd' Bileam doe tegen haer:

't Volk viel tot hoererne dooz Moabiten.

Dog Pinehas nam 't Waek-zwaert in de hand /

Daer dooz hy 't buyle paer de buyk op-rijste.

't Volk won ook Moab: Ruben ende Gad

Ramen hooz haer dees overwonnen Landen:

Doe reysde Moses aller menschen pad;

En Josua nam d'oppermaect in handen:

Hy lende 't Volk droog-boets dooz de Jordaen:

En saet terstond te strijden met Hyanden.

3. Sijn eerste winst was 't schoone Tericho:

Doe Rahab had sijn Spions in-genomen:

Hy dacht het soude hoozts gaen eben so:

Maer Achans dief-stal deed' de vloek haest komen.

Gods Volk had eerst de neder laeg hooz hi:

Dog Achans dood heeft haer den vloek benomen.

4. Sy dempten strake niet gantsch de Cananijt:

Deel min doe 't Volk begon godloos te leven.

De Philistijn en ook de Amorijt /

En and're meer deden 't Volk dikwils beven:

Tot God dooz Othniel / dooz Ehuds zwaert /
Dooz Debora verlossing heeft gegeven.

Van Gideon tot Samuel.

De agtste Dag.

a. Vr. Zijn de Kinderen Israels dooz de verlossinge van Debora betrogen om den Heere oprechteljk te dienen ?

Ant. Neen sy / maer zy zijn wederom verballen tot haer afgoderij : Daerom ook de Heere haer gestraft heeft met de Midianiten , die haer seven jaren hebben onderdrukt / Jud. 6. 1. De Heere gafte in de hand der Midianiten seven jaren.

b. Vr. Was de onderdrukkinge dooz de Midianiten groot ?

Ant. Ja / want sy vielen alle jaer als Spzing-hanen in het land Israels / en roosden al haer gewasch / sodat 'er een grote hongersnood ontstond / Jud. 6. 4. Sy en lieten geen leef-togt overig in Israël , Jud. 6. 2 / 3.

c. Vr. Hoe maekten het de Kinderen Israels ?

Ant. Sommige verbergden eenig koozn in de hosen der aerde / maer sommige trocken ten lande uyt ; gelijk onder andere ook dede Elimelech met zijn Huysvrouw Naomi , met beyde haer Zonen / die te samen vertrocken na het land der Moabiten , Ruth. 1. 2. Sy quamen in de velden Moabs , ende bleven aldaer.

c. Vr. Wat weder-varen had Naomi in den lande Moabs ?

Ant. Haer beyde Zonen / Machlon , en Chilion , getrouwt zijn de een Opa , en Ruth , Moabitische Wijven / zijn beyde gestorven ; gelijk ook haer Man Elimelech.

b. Vr. Is Israël niet verlost van de Midianiten ?

Ant. Ja : want de Heere vertroekte Gideon , die wat Carwe stond en dorstehede / om daer mede te bligten : Ende God versterkte hem dooz den dauw die op het vles viel / Jud. 6. 14. De Heere seide , gaet henen in dese uwe kragt , ende gy sult Israël verlossen , Jud. 6. 11 / 39 / 40.

c. Vr. Wat dede Gideon ?

Antw. Hy wierp Baals Altaren om verre : Hy vergaderde twee-en-dertig duysend mannen : Ende als hy hier van twee-en-twintig duysend heers-agtige mannen / volgens Gods last / hadde na hem gesonden / en daer na ook alle die water met de mond sloypen / so behield hy maer drie hondert mannen by sig / Jud. 7. 7. De Heere seide , door dese drie hondert mannen die 't water met de hand gelekt hebben , sal ik u verlossen , Jud. 6. 26 / 27. Jud. 7. 3 / 4.

c. Vr. Hoe heeft Gideon de Midianiten overwonnen ?

Ant. Hy / met sijne mannen / namten in de eene hand een Fackel / en

en in de andere hand een Basinne; ende des nagts blasende yder met de Basinne / wierden de Midianiten so verschrikt / datse mak-
kaderen al vlugtende doden / Jud. 7. 22. De Heere settede het
swaert des eenen tegen den anderen.

b. Vr. Zijn de Kinderen Israels dankbaer geweest aen Gideon
over dese Victorie?

Antw. Niet alle: want de Ephraimiten twisteden met Gideon /
om dat hy haer niet had mede ontboden: De Mannen van Suc-
coth en Pniel weygerden hem eenige spijsse booz syn Volk / terwijl
hy de twee Midianitische Koningen vervolgde: maer andere wil-
den hem tot Regent maken / 't welk hy weygerde / Jud. 8. 6. De
Overste van Succoth seiden, is dan de hand-palme Zebah, en Tzal-
muna al in uwe hand, dat wy uwen heyre brood souden geven?
Jud. 8. vs. 15. 16/23.

a. Vra. Was Israet dankbaer aen God?

Ant. Neen / want als Gideon in een goede menninge / een Ephod
gemaekt had uit den roef / so bedreeven sy daer mede afgoderije / en
boozts seerden sy qualijk / Jud. 3. 24. De Kinderen Israels en dag-
ten niet aen den Heere haren God, Jud. 8. 24/27. Jud. 9. 4.

b. Vr. Quamen de Vlughtelingen doe niet weder in haer Land?

Ant. Ja: want Naomi keerde wederom / na datse thien jaren
in 't land der Moabiten had gewoond / met haer Schoon-dogter
Ruth, die getrouwt was aen Boaz, by wien sy een Sone won /
genaemt Obed, die de Groot-vader is geweest van David / Ruth
4. vs. 10. Boaz seide, ik aenvaerde my Ruth ter Huisvrouwc, Ruth
1. vs. 22. Ruth. 4. 11/12.

c. Vr. Hoe geraekte Ruth aen Boaz?

Antw. Ruth / niet willende van haer Schoon-moeder Naomi
sehenden / en also mede reysende naer Canaan / moft van armoede
gaen lesen koozn-ayren op 't veld / en so quamense op Boaz Melker /
die haer kennende / belaste aen de Maepers datse haer niet souden
beletten: So bragt sy haer koozn te huys; en daer na op Boaz
Dozsch-vloer komende / en by hem stillekens gaende / dede Boaz
de belofte volgens Gods Wet / dat hy haer een houwelijk souden
versorgen: Als nu de naeste Bloed-vriend dit weygerde / so nam
haer Boaz selve tot een Vrouw / Ruth 1. 2/3.

c. Vr. Hoe ging het na Gideons dood?

Ant. Zijn Sone Abimelech, geboren uit een Zy-wijf / doode
trentig van sijne Broederen / en nam sig also de regeeringe aen:
alleen syn jongste Broeder Jotham is het ontbligt / Jud. 9. 5.
Hy doode sijne Broederen, tloentig Mannen op eenen steen, Jud.
9. 1/2/3/4.

c. Vr. Wat dede Jotham hier tegen?

Ant. Jotham riep van den Berg Charizim de Burgeren van Sichein toe / datse so hadden gedaen / als of de bomen / niet de Olijfboom / en Wijn-stok / maer de Doozn-boom tot haer Koning gemaakt hadden: en voerseide haer / dat Sy en Abimelech malkanderen souden verteeren als een vper; 't welk also is geschied / want twiſt zijnde ontstaen / heeft Abimelech de stad Sichein bedorven / en hy is van een vrouwt / in 't bestorven van een Doozn / met een Molen-steen de kop gebroken / *Jud. 9. 53.* De vrouw verpletterde zijn hersen panne, *Jud. 9. 15/23.*

b. Vr. Hoe is 't Israel voortz gegaen?

Ant. Als Thola drie-en-twintig jaer / en Jair, die dertig Sonen had / twee-en-twintig jaer / over haer geregeert hadden / so zijne wederom tot afgoderpe vervallen / en tot andere groote sonden: So dat de Heere haer strafte dooz de Philistijnen en Amoniten, die tijt van agthien jaer / *Jud. 10. 6.* Doe voeren de Kinderen Israels voort te doen dat quaed was in de oogen des Heeren, *Jud. 10. 1/2/4.*

b. Vr. Hoe heeft God haer verlost?

Antw. Sy schreyden tot den Heere / dog God sende haer / datse tot haer Afgoden om hulpe souden gaen: Maer als sy baden dat hy haer nogh dit-mael wilde genadig zyn / en daer by / alsse haer Afgoden weg deden / en sig bekeerden / so wierd God bewogen om haer te verlossen / *Jud. 10. 14.* De Heere seyde, gaet henen tot uwe Goden, dat die u hulpe doen, *Jud. 10. 15/16.*

c. Vr. Hoe wierden sy verlost?

Ant. Als Israel sonder Veld-overste was / so namien sy Jephtha aen / die eerst den Oorlog met redenen soot te beslegten / wende dat de Ammoniten geen regt hadden op het land der Kinderen Israels / datse nu drie hondert jaren hadden beseten; Maer als de Ammoniten voort gingen niet den strijd / so heeftse Jephtha met een grote slag geslagen / en twintig Steden van haer ingenomen / *Jud. 11. 23.* De Kinderen Ammons wierden t'onder gebracht, *Jud. 11. 5/6/15/16.*

a. Vr. Is'er ten opsigte van desen Oorlog niet wat bysonders voorgefallen in het Huysgesin van Jephtha?

Ant. Ja het: want Jephtha ten strijde wt-treckende / beloofde / dat hy in sijn geluckige weder-komste / het eerste dat hem wt sijn Huys ontmoetede / den Heere soude een brand-offer op-offeren: Als hy nu weder-keerde / so quam sijn eenige Dogter hem eerst blydelyk tegen / om haer Vader te bewelkomen; 't welk Jephtha seer ontstelde / meynende dat hy moest sijn belofte na komen / *Jud. 12. 34.* Sijn Dogter ging hem te ontmoet., *Jud. 11. 30.*

a. Vr. Heeft dan Tephtha sijn Dogter gedood?

Ant. Dit is niet waerschijnelyk / maer na datse twee maenden haer maegdom op de Bergen had bescheyd / is sy den Heere geheyligt / also dat sy niet en is getrouwt : De Dogteren des Lands quamen haer alle jaer vertroosten in dese afgesonderde staet van le-
ven / Jud. 11. 40. Sy quamen haer aenspreken vier dagen in 't jaer.

b. Vr. Heeft Israael sig dan nu voort onthouden van de afgoderye?

Ant. Neen : want terwylle dat sy wierden geregeert van Ezbon (die dertig sonen en dertig dogteren hadde) seven jaer : van Elon thien jaer : van Abdon (die veertig sonen / en dertig soons sonen hadde) agt jaer : zynse wederom tot afgoderye vervallen / soo datse God overgaf in de hand der Philistijnen veertig jaer / Jud. 13. 1. De kinderen Israels voeren voort te doen dat quaed was in de oogert des Heeren.

c. Vr. Hoe heeft sig Israael gedragen tegen de Philistijnen?

Ant. Als nu Eli de Hooge priester / haer Ruyter was / soo trocken sy op tegen de Philistijnen / en namen de Arke Gods mede in het Leger : 't welck de Philistijnen eerst wat ontfelde / maer moedgrypende / sloegen sy onder Israael dertig duysent Man ter neder / ende namen de Arke gevangen : 't welck Eli hoorende / soo verzochte / dat hy / zynde een Man van negen-en tagtig jaer / met sijn stoel agter over viel / en de neck brak / 1 Sam. 4. 16. Daer vielen van Israael dertig duysent Man, 1 Sam. 4. 11 / 18 / 22.

c. Vr. Hoe ging het met de Arke onder de Philistijnen?

Antw. Sy bragtense in haer Tempel van den Afgod Dagon, dog als Dagon tot tweemaal toe daerom was op de aerde gekropen / en dat haer Volk met twee plagen wierd geslagen / met Muisen in het Land / en met Wenbeyen aen haer lichaem ; soo hebben sy goet gebonden de Arke wederom na het land Israels te senden / 1 Sam. 5. 12. De menschen die niet en storven, wierden geslagen met spenen, 1 Sam. 5. 4 / 6.

b. Vr. Hoe sonden sy de Arke wederom?

Ant. Na datse seven Maenden by haer gecweeft was / settedense op een nieuwen Dagen / die getrocken wierd van twee zoogende Koeven / daer by doende vijf goude Muisen / en vijf goude Spenen : En alsoo gingen de Koeven van selfs recht henen na het Land Israels / en quamen te Beth-semes aen / 1 Sam. 9. 14. De wagen quam op den Acker Josua des Beth-semeters, ende bleef daer staen, 1 Sam. 6. 1 / 7 / 12.

c. Vr. Wat vielder te Beth-semes voor?

Ant. De Beth-semeters waren seer verblijd : De Leviten offerden

den de Kroeyen op het hout van dese wagen / diese in stukken kloofden: Maer als de Burgers wt menlosgierighend in de Werke keertken / soo doode de Heere onder haer door een plage vijftig duysent en tseventig mannen : Soo dat de Arke wierd wech-gevoert na Kirjats-Jearim / ten huise van Abinadab, 1 Sam. 6. 19. De Heere sloeg onder haer, om datse in de Arke gesien hadden.

c. Vr. Hoe heeft de Heere Israel geholpen tegen de Philistijnen?

Antw. De Heere sond sijn Engel tot Manoah, en beloofde hem een Sone, die Simpson is geweest; dese soude een Nazireer des Heeren zijn: Dese nu groot wordende / begon somtijds eenige victorien op de Philistijnen te bekomen / Judic. 13. 5. Hy sal beginnen Israel te verlossen uit der Philistijnen hand, Judic. 13. 25.

b. Vr. Hoe wierd die boodschap door den Engel gedaen?

Ant. De Engel des Heeren verscheen aen de Vrouw van Manoah / die onvruchtbaer was / en beloofde haer een Sone / die een Nazireer soude zijn: Als sy dit tegen haer Man vertelde / soo baden sy dat de Engel nog eens mogt verschijnen / het welke geschied zijnde / soo wilde Manoah spijs brengen / dog als hy het spijs-offer ontstak / soo hoer de Engel in de vlamme op na den Hemel / Jud. 13. 3/9/20.

d. Vr. Wat heeft hy voort gedaen tot verlossinge van Israel?

Antw. Hy voorval dat hy te Timnath, een Stad der Philistijnen / een Dogter sag die hem behaagde / soo heeft hy die getrouwt: Op de Bruyloft gaf hy sijn dertig Philistijnische Met-gesellen een raedtsel wt / siende op een Leeuw die hy had verlagen / dewelke dat beantwoordende / door middel van Simsons Vrouw / die 't haer verklaert had / soo ging Simpson na Askelon, en sloeg daer dertig Philistijnen dood / om de dertig Wissel-kleederen die hy verloren had / aen dese Met-gesellen te betalen / Jud. 14. 19. Hy sloeg dertig Mannen, ende nam haer gewaed, Jud. 14. 6/12. 14/18.

c. Vr. Wat was van dat raedtsel van de Leeuw?

Antw. Als Simpson na sijn Bruid toe ging met sijne Ouders / soo ontmoete hem een Leeuw / die hy versloeg; en als hy daer na wederom langs die weg ging / soo besag hy die doode Leeuw / en bevond dat daer een zwerm Honich-byen in waren / soo nam hy een stuk Honich-raed / en ging al etende; en gaf dit ook sijn Ouders: dus ging spijs van den Eter / en soetigheind van de sterke / Jud. 14.

b. Vr. Nam Simpson dit van sijn Bruid wel op datse sijn raedtsel had geopenbaert?

Ant. Neen hy: maer hy ging toornig weg: daer na tot haer weder-keerende / en verstaende datse aen een ander was gegeven / soo stak hy door drie hondert Dossen / die sackels aen haer staer-

ten hadden / het rijke Koozn der Philistijnen in brand : En als de Philistijnen hier om het huys van syn Vrouw met haer Vader verbranden / soo sloeg hy onder haer een groote slag / Jud. 15. 8. Hy sloegte den schenkel, en de heupe, Jud. 1. 2/5/6.

b. Vr. Hebben de Philistijnen Simpson noyt in haer getweid gegrepen ?

Ant. Sy vingten en bonden hem te Lechi, maer hy verbrak haer vanden / en sloeg duysend man dood met een Ezels kinne-backen. Daer na in Gaza beset zijnde / droeg hy des nagts de Stads-poortten wech : Daer na meermaels gebonden zijnde / verbrak hy de banden ; tot dat eyndelick de Voere Delila sijn hayz af-sneed / waer in sijn sterkte was / en so wierd hy gehangen wech geleyd / Jud. 16. vers 19. Sy liet hem de seven hayr-locken sijnes hoofd af-scheren, en zijne kragt week van hem, Jud. 15. 16. Jud. 16. 3/11/12.

c. Vr. Hoe is 't met Simpson afgeloopen ?

Antw. De Philistijnen hebben hem de oogten uit-gesteeken / en doen malen in een Molen : Dog als sy hem in haer Tempel hadden gesteld om vooz haer te spelen / (sijn hayz met sijn kragten wederom aangewassen zijnde) drukte hy de twee Pilaren tegen malkanderen / soo dat de Tempel instortede / dooddende alsoo hem selven / en met hem veel duysend Philistijnen / Jud. 16. 20. Die hy in sijn sterven gedood heeft, waren meer als die hy in sijn leven gedoot hadde, Jud. 16. 21/25/27.

Avond-gefang op de agtste Dag van de Maend,

Stemme : Psal. 1. Die niet en gaet, &c.

1. **D**E Midianijt bedorf Israels held :

Hier dooz wierd Gideon tot Doozt gesteld :

Hy deed de Midianijt het Land verlaten /

Doozien alleen met drie hondert Soldaten.

Het blugtig Volk quam weer / ook Naomi :

Maer 't Volk bedreef op nicutos afoodern.

2. Abimelech wierd Doozt dooz Broeder-moord :

En Vrouwen hand hield de Tyran weer voozt.

Het Volk halt wederom tot d'oude sonden :

God heeft de Ammonijt haer toe-gesonden :

Maer Jephtha redde 't Volk van haer areweld ;

Dog hy wierd dooz sijn Dogter seer ontsteld.

3. De Philistijn heeft weer den strijd bereydt /

En heeft Gods Ark ten buyte wech geleyd :

Gods Arke deed den Dagon tweemaal vallen :

De Philistijn vond Gods straf by hem allen :

Sy fonden d'Ark weërom. De Beth-fernygt
Kraekt door meinsgierigheid veel Burger's quijt.

4. De Philistijn trof Israëel weer aen:

Maer Simpson doozt haer dapper tegen gaen:
Hy sloeg haer: als een kaek-been was sijn wapen:
Maer als hy in een Hoeren-schoot quam slapen/
Soo wierd hy quijt sijn hay? / en ook sijn kragt?
Sijn dood heeft veel Dyanden om-gebragt.

Van Samuel tot de Koning David.

De negende Dag.

a. Vr. Wie is Rechter geweest over Israëel / na de dood van Eli?

Antw. De Propheete Samuel, die de tyd van omtrent beertig ja-
ren heeft Rechter geweest / dog alsoo / dat men niet bevind dat hy in
de eerste twintig jaren yet gedaen heeft tegen de Philistijnen /
1 Sam. 7. 2. Het wierden twintig jaren, ende de Kinderen Israëls
klaegden den Heere agter na.

b. Vr. Hoe is Samuel geroepen om Propheet en Rechter te zyn
over Israëel?

Antw. Als sijn Moeder Hanna onbzygtbaer zijnde / dooz gebe-
den dit kind van den Heere had bekomen / ende datse het selvige/
volgens haer belofte / van kinds-been aen den Heere heyligde:
soo is hy tot dziemael toe des nagts van den Heere geroepen /
1 Sam. 3. 6. Doe riep de Heere Samuel wederom, 1 Sam. 1. 27/28.

c. Vr. Wanneer / en hoe heeft Hanna haer kind Samuel tot den
Heere gebragt?

Ant. Hanna hield haer kind by haer tot dat het gespeend was/
doe bragt sy het tot den Heere / en song God ter eeren een heerlijc-
ken Lof-sang / 1 Sam. 1. 24. 1 Sam. 2.

c. Vra. Had Eli geen sonen / die hem in het Rechter-ampt succe-
deerden?

Ant. Eli had twee sonen / maer dewijle datse boose Boeben wa-
ren / die groote ergermissen bragten over de Godsdiens; en dewij-
le dat Eli haer niet scherpe lijck bestrafte / soo heeft de Heere haer
verstoeten / 1 Sam. 2. 12. De sonen Eli waren kinderen Belials, sy
en kenden den Heere niet, 1 Sam. 2. 15/ 16/ 25.

c. Vr. Wat deden dan de sonen Eli?

Ant. Sy slieden by de Wijven die ten offer quamen: En sy wil-
den met geweld de beste stucken wt 't offer hebben / soo dat het volk
de Priesters / en Godsdiens begonden te veragten / 1 Sam. 2. 13.

c. Vr. Welke was de eerste openbaringe die Samuel van God
ontfang?

Ant.

Antw. God maekte hem bekend / dat hy Eli en sijn geslagte van het Priesterdom soude verstoopen / gelijk de Heere aen Eli ook te voren hadde bekend gemaakt door een Propheten / 1 Sam. 3. 12. De Heere seide ik sal verwecken over Eli, alles wat ik tegen zijn huys gesproken hebbe, 1 Sam. 2. 31.

c. Vr. Was dit aen Eli te voren bekend gemaakt?

Antw. Ja / want daer quam een Man Gods tot hem / die hem verhaelde alle de weldaden die God aen sijn geslagte gedaen hadde / en voorts soude doen: Maer dewijle hy geen sorgte droeg voor de eere van de Godsdienst / soo soude God het Priesterdom van sijn huys weg nemen / en sijn geslagte soo arm maken / datse om brood souden gaen bedelen / 1 Sam. 2. 27 / 32 / 36.

b. Vr. Heeft dan Samuel geen verlossinge te wege gebracht voor Israel?

Antw. Ja hy: want als Israel tot den Heere scheide / en datse / volgens sijn last / de vrezende Goden wech deden / soo sloeg hy de Philistijnen met soo een grooten slag / datse in Samuels regeringe niet meer in het land Israels in-vielen / 1 Sam. 7. 13. Alsoo werden de Philistijnen vernedert, 1 Sam. 7. 14.

b. Vr. Is Samuel al sijn leven alleen Regter gebleven over Israel?

Ant. Neen: want al-hoe-wel hy getrouwelijck van jaer tot jaer alle steden door-reysde / op dat Israel wel geriget wierd / soo was Israel hier mede niet te vreden / maer sy begeerden een Koning / 1 Sam. 8. 5. Sy seiden, settet een Koning over ons, 1 Sam. 7. 16.

a. Vr. Waerom wilden sy een Koning hebben?

Ant. Dewijle Samuel nu was oud geworden / en dat sijn twee sonen / Joel, en Abia, die hy tot Regteren in sijn plaetse had gestelt / niet wel en leefden / soo meynden sy / na het creynvel van andere Volkeren / door een Koning beter bewaert te sullen sijn / 1 Sam. 8. 5. Sy seiden, siet uwe sonen en wandelen niet in uwe wegen, 1 Sam. 8. 1 / 3.

b. Vr. Heeft haer Samuel een Koning negeden?

Antw. Ja / want al-hoe-wel dit verzoek hem seer mishagde / en dat het God niet aengenaem was; soo heeft hy haer / volgens Gods last / tot Koning gesalst / Saul, den sone Kis, met hoorseringe van de zware lasten / die sy onder de Koninglijcke regeringe souden moeten dragen / 1 Sam. 8. 11. Hy sal uwe sonen nemen dat hyse selle tot zijnen wagen, &c. 1 Sam. 8. 12 / 13 / 15 / 16. 1 Sam. 8. 7.

c. Vr. By wat occasie is Saul tot Koning gemaakt?

Antw. Saul soekende de verloren Ezellen van sijn Vader Kis, quam tot Samuel om hem raed te vragen; en alsoo hoorde hy de

de belofte / dat hy Koning worden soude / en wierd terfcond van Samuel gefalft / 1 Sam. 10. 1. Doe nam Samuel een oly-kruike, en gootie op fijn hooft, 1 Sam. 9. 24. 1 Sam. 9. 2.

c. Vra. Op wat maniere hoorde Saul de belofte dat hy Koning soude zijn?

Antw. Als Saul in de Stad quam / so quam hem Samuel te gemaete / en noode hem tot een Offer-maeltijd / waer in Samuel het beste stuk vleesch vooz Saul liet op-setten / en na de Maeltijd ging hy met hem alleen ter zijden af / en vooz-seide / dat hy Koning soude worden / 1 Sam. 4.

c. Vr. Hoe nam Saul de kroone aen?

Antw. Als hy dese belofte hoorde / so konde hy dit niet geloven / om dat fijn geslagte seer gering was in Israel: Van Samuel af-gaende / so quam hy onder de Propheten / en propheteerde ook / gelijk Samuel hem vooz-seid hadde: Als men hem Koning maeken soude / soo verbergde hy hem selven agter de baten: Evenwel / het Volk fiende / dat hy een lang schoon Man was / wilden hem tot een Koning hebben / en alsoo wierd hy gefalft tot Koning / 1 Sam. 10.

c. Vr. Welk was de eerste victorie die Saul heeft bekomen?

Antw. Als Nabas de Ammonijt belegerd hadde Jabes in Gilead, en als hy van yder Burger het regter ooge eischte / so heeft Saul, dit verstaende / eenige Runderen in stukken gehouwen / de stukken vooz gantsch Israel gefonden / en heeft drie hondert duysent / en dertig duysent Mannen vergadert / waer mede hy Jabes heeft ontfet / en de Ammoniten alsoo geflagen / dat'er geen kroec by malkanderen zijn gebleven / 1 Sam. 11. 11. Sy sloegen Ammon, 1 Sam. 11.

b. Vr. Hoe heeft Samuel fijn Regter-Amwt afgeleind?

Ant. Samuel betuygde tegen gantsch Israel / dat hy haer getrouwelijk en rechtveerdighk hadde geregeert: Ende datse der halven qualijk hadden gedaen / een Koning begeerende / doo seyde haer aen / indiense qualkijk leefden / datse met haer Koning souden vergaen: Mer soose wel leefden / datse dan souden behouden worden / waer toe hy vooz haer nog steeds wilde bidden / 1 Sam. 12. 3. Hy seide, fiet hier ben ik, betuygt tegens my, wiens Offer, of wiens Ezel ik genomen hebbe, 1 Sam. 12. 14/ 17/ 22/ 29.

b. Vra. Hoe maekte het Saul met de Philistijnen?

Ant. Saul heeft in het tweede jaer van fijn regeeringe / dooz fijne Jonathans, de besettinge der Philistijnen die te Gibea was geflagen / 1 Sam. 13. 2. Jonathan sloeg de besettinge der Philistijnen.

c. Vr. Wren de Israeuiten hier dooz bezijd en verlost van de Philistijnen?

Ant. Gantsch niet / want de Philistijnen vergadert hebbende dertig duysent Wagenen / en ses duysent Ruyteren / nevens een ontelbare meenigte Doet-volk / zijn in het land Israels gevallen / en trocken met drie hoopen daer dooz / alles soo wylt-plunderende / dat'er niet een Smit in Israel wierd gevonden / om eenige Wapenen dooz Israel te maken / 1 Sam. 13. 17. De Verdervers gingen uit het Leger der Philistijnen in drie hoopen, 1 Sam. 13. 5 / 22.

c. Vr. Wat deden Saul en Israel in dese tijd der benaudtheyd ?

Antw. Het Volk verstak sig in de holen der aerde / en andere blugteden wylt het Land : selfs verlieden de Soldaten van Saul, soo dat hy maer ses hondert ongewapende Soldaten by hem behield : Saul verwagtede op Samuels komste / als hy in de bestelde tijd van seven dagen nog niet quam / begen selve te offeren : dog Samuel aenkomende / nam dit soo qualijk / dat hy Saul aensende het verlies van sijn Koninkryke / 1 Sam. 13. 6. Het volk verbergde sig in de speloncken, 1 Sam. 13. 7 / 12 / 16.

b. Vr. Hoe is Israel van de Philistijnen verlost ?

Ant. Jonathan heeft dooz een wonderlyke bestieringe Gods / met sijn Wapen-dragers / twintig Mannen in een besettinge der Philistijnen geslagen : 't welck soo een verbaestheid order haer beroofsackte / datse geblugt zijn / en datse makhanders zijn op het lijf gevallen : Dit Saul en Israel verstaende / hebbense haer van alle kanten vervolgt en geslagen / 1 Sam. 14. 13. Doe kleem Jonathan op zijn handen, en op zijne voeten, ende zijn Wapen-dragers hem na, ende sy vielen voor Ionathans aengesigte, ende zijn Wapen-dragers dootese agter hem, 1 Sam. 14. 6 / 15 / 21.

c. Vr. Hoe doost Jonathan met sijn Wapen-dragers dit beslaen ?

Ant. Jonathan wist dat God soo wel weinige als maectige helpen kan : en hy nam sig een teyken / soo de Philistijnen / hem sende / soudens seggen / komit tot ons op / dan sende hy op haer aenvallen ; dit soo geschiedende / soo kleem hy op handen en voeten den Berg op / en versloeg de Magten der Philistijnen / 1 Sam. 14.

b. Vr. Hoe verging Jonathan dese victorie ?

Antw. Saul hadde het Volk bezworen / dat niemand wets eten soude tot den avond toe : Jonathan wat Honichs vindende / en vermoeyt zynde / stak sijn staf daer in / en at wat Honichs / dat hem seer verberichte ; Saul dit verstaende / was soo gram / dat hy Jonathan wilde dooden : dog het Volk wilde dit niet toe-laten / om dat hy soo groote verlossinge dooz Israel hadde te wege gebracht / 1 Sam. 14. 26 / 44.

a. Vr. Hoe is 't voortz met Sauls Oorlogen gegacn ?

Ant. Hy was na dese victorie seer kloekmoedig / en brant vele

Vranden te onder / 1 Sam. 14. 47. Hy streed rondsomme tegen alle zijne vyanden, ende waer hy sig wende, oeffende hy straffe.

c. Vr. Zijn alte Sauls overwinningen gezegent geweest?

Antw. Neen / want als hy op Samuels ordze uyt-trok / om de Amalekiten te slaen / en om alles uyt te roepen en te dooden / soo heeft hy Agag haer Koning verschoont / en ook vele van het beste Bee / 't welk hem soo qualijk is afgenomen / dat Samuel hem wederom hoor-seyd heeft het verlies van sijn kroon: En Samuel selve hebbende Agag gedood / is van Saul wech gegaen / sonder oyt meer van hem gesien te worden / 1 Sam. 15. 28. Samuel seide, de Heere heeft heden het Koningrijke Israels van u gescheurt, 1 Sam. 15. 19/32/35.

b. Vr. Waerom verschoonde Saul iets van de Amalekiten?

Ant. Hy gaf hoor / dat hy dit gedaen hadde / om het beste den Heere te offeren: Maer Samuel seyde hem aen / dat gehoor-saem-heyd beter was als offerande / 1 Sam. 15.

b. Vr. Vond sig Saul in sijn gemoed hier ober niet onturst?

Antw. Ja hy: te meer dewijle ook Gods Geest van hem ge-weken was / so dat men hoor hem David, de sone van Isai, op-jogt / om door het harpen-spel sijn geest wat te vermaken / 1 Sam. 16. 17. Saul seide, siet my dog na eenen Man uit, die wel spelen kan, vs. 14.

c. Vr. Is Israel woorts hy geweest van de Philistijnen?

Ant. Neen: maer de Philistijnen zijn wederom tegen Israel opgekomen / tot een Hoofst hebbende / de Reuse Goliath, die seer trotseljk tot Israel sprak / en gantsch Israel uyt-daegde / 1 Sam. 17. 4. Doe ging daer een Kamp-vegter uit, uit het Leger der Philistijnen, zijn hoogte was ses ellen, en een palm, 1 Sam. 17. 8/9.

a. Vr. Hoe is Israel verlost van dese Philistijnen?

Antw. Alsynder een hoor desen Reuse verschikt was / soo trad David toe met een slinger in de hand / en dodende den Reuse met een steen uyt sijn slinger: so hiew hy hem sijn hoofst af / en braagt het tot Saul / 1 Sam. 17. 50. Also overweldigde David den Philistijn met een slinger, 1 Sam. 17. 32.

b. Vr. Hoe quam dit hy / dat David den Reuse verlaeg?

Ant. David een Herder zijnde / wierd van sijn Dader Isai gesonden met eenige geschenken van sijnse aen den Koning Saul / en ook om sijn Broeders / die in den Oorlog waren / te besoecken: Als hy nu hoorde van desen Goliath met weese spreken / so ont-stak sijn Geest / en hy bood aen / dat hy tegen hem wilde vegten / 1 Sam. 17.

b. Vr. Hoe dorst David dit bestaen?

Ant.

Antw. David vertrouwde op sijn God / die hem hadde doen
 verflaen een Leeuw en een Beer / doe hy de schapen wende / soo
 hoopte hy ook dat hy desen onbesneden Lasteraer soude verflaen /
 1 Sam. 17.

b. Vr. Hoe is David hoorz dese victorie van Saul beloont ?

Antw. Hy stelde David tot een krijgs-overste / en had hem
 sijn oudste Dochter beloost: maer als David seer geluchig oor-
 loogde / ende daer over in aensien quam by het Volk / so wierd
 Saul nijdig / en sogt hem met een spiesse te door-steken / 1 Sam.
 18. 11. Saul schoot een spiesse, ende seide, ik sal David aen de wand
 spitten, 1 Sam. 18. 5.

c. Vr. Bond David geen gunst ten Hobe ?

Ant. Ja hy / want Jonathan, Sauls sone / kreeg hem seer lief/
 en Michal, Sauls jongste dogter / wierd op hem verlief / welk
 hartnelijk Saul toestond / onder conditie van hondert Philistijn-
 sche Door-huyden tot een Dawdschat / op hoope dat David so om-
 hals soude komen: dog David bragt er twee hondert / 1 Sam. 18.
 vs. 21. Saul seide, ik salse hem geven, op datse hem ten val-strik
 zy, 1 Sam. 18. 1/2/27.

c. Vr. Is David doe voortz verlig geweest by Saul ?

Ant. Neen hy: want door Jonathans hoorz-spraak de verfoe-
 ninge gemaekt zijnde / so is David wederom seer victorieus ge-
 weest tegen de Philistijnen; waer door Saul wederom nijdig wor-
 dende / heeft hem wederom met een spiesse willen doden: Dog
 David ontblugtende / is des nachts van sijn Dourin wt-gelaten / en
 is het gebaer ontkomen: Sauls Bodden / die gesonden waren om Da-
 vid te doden / bedrogen zijnde / door een Beeld dat in het bedde lag /
 1 Sam. 19. 11. Saul sond Bodden uit tot Davids huis, dat sy hem be-
 waerden. op dat sy hem des morgens doden souden, 1 Sam. 19 4/16.

b. Vr. Waer na toe vlugtede David ?

Ant. Eerst na Rama tot Samuel / waer Saul hem volgde / dog
 Saul wierd van God belet door sen prophetierenden geest: Jona-
 than sogt voor David te spreken / 't welk Saul so qualijk opnam /
 dat hy hem meende te door-steken; hier op waer schouwde Jona-
 than David / en also nam David daer na sijn vlugt na Nob, tot den
 Priesster Achimelech: van daer na Achis, den koning der Philistij-
 nen; en van daer na de spelonke Adullam, 1 Sam. 20. 43. Doe
 stond David op, en ging henen. 1 Sam. 21. 1. 1 Sam. 22. 1..

c. Vr. Wat weder-baren heeft David gehad in sijn vlugten ?

Ant. Te Nob at hy van de Taan-broden / door hongers-nood:
 En ontfing het Goliadsche zwaerd van den Priesster / 't welk Doeg
 aen Saul aenbrengende / so heeft Saul hierom Achimelech en

vijf-en-tagtig Priesters laten dodden : Te Adullam quamen sijn
 Vrienden by hem / en vier hondert Mannen die benaemt waren
 van gemoed / van waer David vertrekkende na Wisppe / in het land
 der Moabiten / liet sijn Ouders aldaer in versekeringe by den Ko-
 ning. Te Achis moest hy sig als een Geck houden / om dat hy sig
 aldaer niet vertrouwde / 1 Sam. 21. 13. Hy veranderde zijn gelaet
 1 Sam. 22. 18. 1 Sam. 22. 1/2.

b. Vr. Wat dede David dan / doe hy hem vooz een Geck aenstel-
 de / en waerom moest hy dit doen ?

Ant. David sag wel dat hy niet veel gunst by de Hofelingen had-
 de te waqten / ja / dat sy hem vooz een Verspieder en Derrader sou-
 den hebben aengesien : Hierom begon hy met de handen aen de
 muier te krabbelen / en liet hem quijl uit sijn mond in sijn baert sou-
 pen / en alsoo lieten sy hem vooz een Geck weg gaen / 1 Sam. 21.

b. Vr. Heeft David in sijn vlugten niet bysonders uit-geregt te-
 gen eenige Vpanden ?

Ant. Ja hy : want hy heeft de Philistijnen geslagen / die Kehila
 beooslogden : maer hoorende van Sauls komste / is hy daer van
 daen gevlugt na de Woestijne Ziph, met ses hondert Mannen /
 1 Sam. 23. 5. David streed tegen de Philistijnen, en dreef haer vee
 weg, 1 Sam. 23. 13.

a. Vr. Was David niet somtijds in groot gevaer om van Saul
 gebangen te worden ?

Antw. Ja hy / want als de Ziphiten hem aen Saul hadden ont-
 dekt / soo vlugte hy na de Woestijne Maon, dog Saul aenkomen-
 de / besette hem op een Berg : maer als men boodschapte dat de
 Philistijnen in sijn Land gevallen waren / soo trok hy haestelijc te-
 rugge / en soo raekte David hem / 1 Sam. 23. 28. Doe keerde sig
 Saul van David nate volgen, 1 Sam. 23. 23/24/25.

a. V. Is Saul met David niet wederom bebedigt ?

Antw. Als Saul in de Woestijne Engedi in een hol gegaen was /
 om sijn voeten te decken / niet wetende dat David daer in verho-
 gen lag / soo sneed David een stuk van sijn Mantel / t welk David
 van een Berg vertoonde / en nam dit tot bewijs / dat hy na Sauls
 leven niet en stond : Hier dooz wierd Saul betrogen om vrede met
 David te maken / onder belofte dat David Sauls Huis niet sou-
 de wut-roepen / als hy Koning soude zijn / 1 Sam. 24. 18. Saul seide
 tot David, gy zijt regtveerdiger dan ik, 1 Sam. 24. 5/12.

c. Vr. Waer ging David doe ?

Antw. Hy ging na de Woestijne Pharan, en sond aen Nabal om
 eenige spijsse : Maer als Nabal de Voden qualijk betegende / trok
 David op om hem en al het sijne om te brengen : Dog Abigael,
 de

de Vrouw van Nabal, dit verstaende/ trok David met spijse tegen/
en keerde sijn toorn af/ welke Abigael David / na Nabals dood / ge-
trouwt heeft/ 1 Sam. 25. 18. Doe haestede Abigael, en nam twee
hondert brooden, &c. 1 Sam. 25. 5/ 13/ 32/ 39.

c. Vr. Hoe is het met desen Nabal gelegen geweest?

Ant. Hy was een rijk Man / dog een grooten dwaes / die hem
dikwils dronken dronk; soo quam hy des avonds wederom dron-
ken te huys / soo dat hem Abigael niet durft aen-spreken: Maer
des morgens / hoorende in wat gebaer hy geweest was / soo ver-
schrikte hy alsoo seer / dat hy daer van stof / 1 Sam. 25.

b. Vr. Is Saul in vriendschay gebleven met David?

Ant. Neen hy: maer op-gemaeckt zijnde van de Ziphiten, was
hy gekomen met sijn Leger om David te vangen / en sijn alsoo te
slapen geleid hebbende / is David in stilheyd gekomen / weg nemen-
de Sauls spieffe en water-flessche; 't welck Saul verstaende / sog
is wederom de vrede gemaeckt / dewijle Saul overtuigt wierd / dat
David na sijn leven niet en stond / 1 Sam. 26. 17. Saul seide, is dat
uwe stemme mijne Sone David, 1 Sam. 26. 7/ 9/ 12/ 25.

b. Vr. Vertrouwde sijn David oer dese gemaeckte versoeninge?

Ant. Neen hy: maer vreesende dat hy nog ten laetsten in Sauls
handen vallen soude / trok hy na Achis, de Koning der Philistij-
nen met sijne ses hondert Mannen / die hem de stad Tziklach
schonk / 1 Sam. 27. 1. David seide, nu sal ik der dagen eens door
Sauls hand ontkomen, 1 Sam. 27. 5/ 6

c. Vr. Hoe maeckte het David by Achis?

Antw. Als Achis niet beter wist / of David trok wjt / en sloeg
Istael / soo sloeg David de Amalekiten, ende hy doode alles wat
hy vond / op dat niemand dese tijding aen Achis soude bzingen/
1 Sam. 27. 11. David liet nog Man, nog Vrouwe leven, om dat
te leggen te Gath, 1 Sam. 27. 8/ 12.

a. Vr. Hoe verging dit David?

Ant. De Amalekiten siende / dat David te Tziklach niet was/
overbielen die Stad / en trocken met al den roof / ook met Davids
twee Vrouwen / henen: maer David haer agter-volgende / sloeg
de Amalekiten / ende bzagt alle gevangene wederom / sog dat er
niet een gemist wierd / 1 Sam. 30. 1. De Amalekiten hadden Tzi-
klach met vyer verbrand, 1 Sam. 30. 10/ 17.

b. Vra. Hoe is 't voortz met Saul gegaen?

Ant. Als Saul op-trok tegen de Philistijnen / (die David van
haer gesonden hadden / op hem niet vertrouwende) soo vragde
hy eerst God om raad; dog geen antwoord bekommende / ging tot
een Tooveresse, versoeckende / datse Samuel / die nu gestorven
was /

was / wilde doen opkomen : maer als de Dymbel onder schijn van
 Samuel / hem de neder-lage voor-seide / soo is Saul seer ontsteld
 geworden / 1 Sam. 28. 11. Saul seide, doet my Samuel op komen,
 1 Sam. 28. 4 / 20. 1 Sam. 29. 3.

2. Vra. Hoe is den Oorlog wyt gevallen ?

Antw. Saul is uret sijn volk van de Philistijnen geslagen / en vli-
 tende / is desperaet zynde / in sijn eyge zwaert gevallen: Jonathan is
 ook om-gekomen; 't welk David verstaen hebbende / heeft haer
 dood beweent / 1 Sam. 31. 3. De stryd wierd swaer tegen Saul, of. 8.

Avond-gefang op de negende Dag van de Maend.

Stemme Psal. 2. Waerom raect dat volk, &c.

1. **G**od riep het kind Samuel tot Propheet
 En hegter : want Eli had boose kind'ren :
 Het ampt wierd trouwelijk van hem bekleet,
 't Volk wil een Koning / en hy kond' niet handeren.
 Hier dooz wierd Saul tot Israels Koning :
 Hy redde Jabes van de Amonijt :
 Maer als hy deed' den Amalek verschooning /
 Soo raekte hy sijn Kroon wederom quyt.

2. De Philistijnen quamen dapper aen :
 Jonathan bzagt haer wonderlijk aen 't vlieten,
 Daer na quam Goliath stoutmoedig staen /
 Die David dooz een Ken ter dood deed' sugten :
 Hier dooz soud' David Sauls Zwager wesen /
 Maer 't wijdig oog en dilde David niet /
 Schoon Sauls Geest dooz Davids hary moest vreesen.
 David ontvlugt en raekt in veel verdriet.

3. Hy at het Toon-breed : 't koste Priesters bloed.
 Sijn Kehila was selfs vooz hem niet veylig :
 Schoon dat hy kon ; en hoelde noyt sijn moed
 Men Saul / maer droeg sijn hier in heylig.
 In hongers-nood soo weigert Nabal spijse :
 Hy was daer na by Achis in gevaer /
 Als Saul deed' een boose Geest op-rijfen /
 Soo was hy daegs daer aen tot straf by haer.

Van David tot Salomon.

De thiende Dag.

2. Vr. Hoe is het gegaen met de regeringe in Israel na Sauls
 dood ?

Antw. De Veld-oberste Abner, heeft Sauls zone Isboseth tot
 40

Koning gemaakt / dog dewijle de stamme Juda het met David hield / so is er tusschen Sauls huis / en tusschen Davids huys een gedurige strijd geweest / 1 Sam. 2. 9. Abner maekte hem op tot een Koning, 2 Sam. 3 / 1.

b. Vr. Was dan David ook tot Koning gemaakt ?

Ant. Ja : want Samuel had David te voren gesalfd tot Koning ; en na Sauls dood trok David op na Hebron , oud zijnde dertig jaer / en hy wierd van de stamme Juda tot Koning aen genomen / regeerende over Juda alleen seben jaer en ses maenden / 1 Sam. 16. 13. Doe nam Samuel den oly-hoorn, ende salde hem, 2 Sam. 2. 11.

c. Vr. Hoe is David Koning geworden over alle de stammen ?

Ant. Als Abner verscheide Veld-stagen verloren had / en daer-en hoven als Isboseth hem bestrafte / dat hy met Rijsa / Sauls By-wijf / had onkuisheid gepleegt / so wierd hy seer vergramt / en soo beraedslaegde hy heymelijk met David / ende bragt alle de stammen aen hem over / 2 Sam. 3. 12. Doen sond Abner boden voor sig tot David, seggende, maek u verbond met my, 2 Sam. 2. vers 17. 2 Sam. 3. 7 / 8.

c. Vr. Is Abner hier over hy David in groot-agtinge geweest ?

Ant. Als Joab, Davids Heef en Veld-overste dit verstonde / soo ging hy heymelijk / en doode Abner verradelijk / ten wraake dat hy sijn Broeder Asahel in den strijd te voren gedood had : 't welck David verstaende / heeft hy Abner beweend / tot teyken dat hy aen dese verraderpe niet schuldig was / 2 Sam. 3. 27. Joab sloeg Abner aen de vijfde ribbe dat hy storf, om zijns Broeders Asahels bloeds wille, 2 Sam. 2. 23. 2 Sam. 3. 32.

c. Vr. Hoe is de dood van Asahel / en van Abner toe-gegaen ?

Antw. Als Asahel, die een siel Man was / Abner na-jaegde / so waerschouwde Abner hem meermals / dat hy ter zijden afwijken soude / of dat hy hem andersints soude dooz-steken / 't welck als Asahel niet wilde doen / soo dooz-stak hem Abner : Daer na / als Abner tot David was over-gekomen / en dat hy aen David het Koninkrijke Israels had op-gedragen / en wederom was wech gegaen / so volgede hem Joab heymelijk / en onder schijn / dat hy hem nog wat wilde seggen / so verhoorde hy hem / 2 Sam. 2. 13.

b. Vr. Welke was Davids eerste victorie ?

Antw. Als hy alleen Koning was / dewijle twee Capiteinen Isboseth vermoord hadden / die David daerom dede ophangen / so heeft hy terstond Jerusalem geheel in-genomen / en heeft de Jebusiten uit de Burgt Zion verdreven / 2 Sam. 5. 7. David nam de Burgt Zion in, 2 Sam. 4. 6 / 12.

a. Vr. Doerde David geen krijg met de Philistijnen?

Antw. Ja hy: want als de Philistijnen tot tweemaal toe tegen hem op-quamen / soo sloeg hy haer volgens Gods raed / en nam haer Afgoden weg / 2 Sam. 5. 25. David sloeg de Philistijnen, 2 Sam. 5. 21.

a. Vr. Heeft David geen zorg gedragen voor de Gods-dienst?

Antw. Ja hy / want hy haelde de Arke Gods van Kirjat-Iearim, die daer negen-en-veertig jaer geweest was; dog verbaest zijnde door de dood van Uza, om dat hy de Wagen / die de Arke voerde / had aen-geraekt / brachtse ten huys van Obed-Edom, dog verstaende dat het huys van Obed-Edom om de Arke gezegent wierd / brachtse van daer met groote blijdschap na Jerusalem / 2 Sam. 6. 15. David bracht de Arke ten Huise des Heeren op met gejuig, 2 Sam. 6. 3.

b. Vr. Hoe raekte Uza dood?

Ant. De Priesters hadden de Arke op een Wagen geset / daer by deselve op haer schouderen hadden mogen dragen: Als nu de Runderen struypelden / soo dat de Wagen scheen te sullen omvallen / soo stak Uza de hand wjt / hy ondersteunde de Wagen: dit nam God soo qualijk / dat hy hem terstond dood dede vallen / 2 Sam. 6.

b. Vr. Dede hy niet meer voor de Gods-dienst?

Ant. Ja / want dewijle hy selve in een seer heerlijck huys woonde / soo wilde hy voor de Arke ook een heerlijken Tempel bouwen: Maer God maekte hem bekend / dat dit sijn soon Salomon soude doen / die een voor-beeld was van de Messias / 2 Sam. 7. 13. De Heere seide, die sal mijnen name een Huis bouwen, 2 Sam. 7. 2.

c. Vr. Hoe ging het met de Opanden van Israel?

Antw. David sloeg de Philistijnen / en nam haer de stad Gad af: Daer na sloeg hy de Moabiten, die hy met twee snoren mat / het eene ten leven / het andere ten dood: Daer na sloeg hy Hadar-Ezar, Koning in Mesopotamien / hem afnemende veel Wagens ende Paerden / die hy ook ontzenuwde: Ook roovende des Konings goude schilden. Daer na sloeg hy de Syriers, en nam Damascus in: Eyndelijck sloeg hy ook de Edomiten, 2 Sam. 8. 14. Alle Edomiten wierden David tot knechten, 2 Sam. 8. 2/4/7.

b. Vr. Bleeft David in vriendschap met het huys Sauls?

Antw. Neen: maer hy nam Mephiboseth Jonathans kretzelle soon in sijn Hof / aen sijn Tafel / ende gaf hem al Sauls goet / 2 Sam. 9. 13. Alsoo woonde Mephiboseth te Jerusalem, 2 Sam. 9. 7.

c. Vr. Soekt David geen vriendschap met andere Volkeren?

Ant. Ja hy: want als Tohu, de Koning van Hamach, sijn soon Ioram sond met geschenken aen David / soo nam hy deselve dan helijk aen / en heyligde se tot den Tabernakel: Als ook Nahas, de

Koning der Ammoniten gestorven was / soo sond David aen sijn
soon Hanun Gesanten / om hem te troosten ober de dood van sijn
Dader / 2 Sam. 10. 2. David seide, ik sal weldadigheid doen aen
Hanun, 2 Sam. 8. 10/ 11.

b. Vr. Waren dese gesanten by Hanun aengenaem?

Antw. Neen: maer vooz verspieters beschuldigt zijnde / soo
zijns van Hanun schandelijk mishandelt / 't welk David soo qua-
lijk op-nam / dat hy Ioab en Abisai sond om de Ammoniten te be-
dozogen: die ook deselbe / niet tegenstaende de bystand der Syriers
met twee-en-dertig duysent Wagenen op de vlugt hebben gejaegt /
2 Sam. 10. 14. Als nu de Kinderen Ammonsagen, dat de Syriers
yloten, soo yloten sy ook, 2 Sam. 10. 8/ 9. 1 Chron. 19. 1/ 3/ 5.

a. Vr. Heeft sig David noyt in merkelyke sonden verloopen?

Ant. Ja hy: want dewijle Ioab de Hoofst-stad der Ammoniten
Rabba belegerde / soo heeft David / op het dak van sijn huys wande-
lende gesien dat Bathzeba haer wiesch / en haer ontboden hebbende /
heeft haer bezwangert / 2 Sam. 11. 4. Hy lag by haer, 2 Sam. 11. 1.

a. Vra. Hoe sogt David dese sonde te bedecken?

Ant. Hy ontbood Urias, de Man van Bathzeba, uut het Leger /
en hy sond hem na huys by sijn Drouw: Dog als Urias niet ging /
maekte hy hem des anderen daegs dronken / op dat hy soo by sijn
Drouw soude gaen: Dog dit ook mislukkende / soo sond hy hem
na het Leger / met last aen Ioab dat hy hem in soo een gebegt sou-
de stellen / daer hy quame gedood te worden / 't welk alsoo is ge-
schied / 2 Sam. 11. 17. Urias sterf ook, 2 Sam. 11. 10/ 13/ 15.

b. Vr. Wat was de reden dat Urias by sijn Drouw niet ging
leggen?

Antw. Urias seude tot den Koning / dat het Leger in het open
veld lag / en dat hy daerom van sijn gemoed niet konde verkriggen
dat hy soo gemakelyk soude gaen slapen by sijn Drouw / maer hy
wilde mede op de straet blijven leggen / 2 Sam. 11.

c. Vr. Is Rabba gewonnen van Ioab?

Antw. Ja: Want als de stad nu soude ingenomen worden /
trok David na 't Leger / om die eere te hebben: En in de stad ko-
mende settede des Conings goude Kroone op sijn hoofd / en strafte
de Inwoonders scherpeelyk met Zagen / Dozsch-wagens / etc.
2 Sam. 12. 26. Ioab nam de Koninglijke Stad in, 2 Sam. 12. 30.

c. Vr. Hoe is 't met David en met Bathzeba voortz gegaen?

Antw. Nathan is gesonden om David te bestraffen / en te dzen-
gen met de dood van het kind / in onrecht gewonnen; als ook met
den doozog / die van sijn huys niet soude wijcken: Waer op David
openbare schuld-bekentnisse doende / heeft vergevinge ontfan-
gen

gen/ en heeft daer na Bathseba tot sijn Vrouw getrouwt/ en nevens andere kinderen/ heeft hy Salomon by haer gewonnen/ 2 Sam. 12. hers 24. Sy baerde eenen Sone, en noemden zinnen name Salomo, 2 Sam. 12. 11/ 13/ 14.

c. Vr. Hoe is het met Davids kinderen gegaen?

Ant. Sijn Dogter Thamar is van haer Broeder Amnon geschonden/ 't welck Absalom haer Broeder twee jaren op-gekropt hebbende/ heeft eyndelyk onder schijn van vriendschap in een maeltijd Amnon daer vermoorden/ en is gevlugt na sijn Groot-vader Tamai te Gesur, alwaer hy drie jaren is gebleven/ 1 Sam. 13. 14. Amnon verkrachte Thamar, 2 Sam. 13. 28.

c. Vr. Hoe ging het toe dat Amnon Thamar schond?

Ant. Amnon vernasde dat hy siek was/ en ging te bedde leggen/ verzoekende dat sijn Suster hem eenige spijse wilde bereyden/ het welck als sy gedaen hadde/ en de schotel aen sijn bedde bzagt/ soo greep haer Amnon/ en verkracht haer tegen haer wil; dit gedaen zijnde/ liet haer door sijn jongen ter karnet wpt-dryven 2 Sam. 13.

b. Vr. Bleef Absalom altijd te Gesur?

Ant. Neen hy: want Joab merkende dat David na Absalom begon te verlangen/ heeft door tusschen-spraak van een wijse Vrouw soo veel te wege gebzagt/ dat Absalom wederom te Jerusalem quam/ en dat hy/ na twee jaren te Jerusalem geweest zijnde/ dook sijns Vaders aengesigte in vrede sag/ 2 Sam. 14. 33. De Koning kuste Absalom, 2 Sam. 13. 19. 2 Sam. 14. 3/ 21/ 24.

a. Vr. Was Absalom dankbaer aen sijn Vader David?

Ant. Neen hy: maer door sijn vziendelijke bekeeftheit het volck van sijn Vader tot sig getrokken hebbende/ is met twee hondert mannen/ die onkundig waren van sijn verraed/ onder schijn van sijn belofte te sullen betalen/ na Hebron getrocken/ en eenige mannen door gantsch Israel wpt- gesonden hebbende/ heeft hy sig selven hoor Koning laten wpt-roepen/ 2 Sam. 15. 10. Gy sult seggen, Absalom is Koning te Hebron, 2 Sam. 15. 5/ 8.

b. Vr. Hoe konde Absalom het herte des Volcks van David af-trekken?

Antw. Hy sprak haer seer vziendelyk toe/ hy streelde met sijn hand haer aengesigten/ hy seyde dat sijn Vader David haer geen recht en dede/ en hy beloofde haer beter te sullen helpen/ soo hy koning maer mocht worden/ 2 Sam. 25.

c. Vr. Hoe hield sig David hier over?

Ant. David heeft met ses hondert mannen/ nevens de Crethi, en Plerhi, en Ithai de Gethij (alle gaende met getmeen/ en betwonden hoofden) Jerusalem verlatende/ latende sijne thien Wv-wijven

in de stad: Als Abiathar en Zadok, Hooge-priester / hem volgden
met de Urke / so belaste hy haer na de stad wederom te keeren / op
hope datse wat goets vooz hem souden uit-werken / 2 Sam. 15. 16.
De Koning ging uit met zijn gantsche Huis, 2 Sam. 15. 18/23/34.

b. Vr. Ging David ongemoeit ypt de stad?

Antw. Neen: want als Ziba, Mephiboseths knecht / by henn
quam / so beschuldigde hy sijn Heer / dat hy na de Krone ook
stond; En daer op komt Simei, een man uit Sauls huis / die Da-
vid lasterde / en met steenen wierp / 't welk David ljdzaamelyk ver-
droeg / 2 Sam. 16. 10 David seide, laet hem vloeken, 2 Sam. 16. 3/5.

c. Vr. Hoe maakte het Absalom te Jerusalem?

Ant. Absalom heeft terstond op Achitophels raed / de Vy-wijs-
ben van sijn Vader David openbaerlyk beslapen: Als Achito-
phel voorts rade / dat men David terstond met twaelf duysend
mannen vervolgen moft: so heeft Absalom op de raed van Hufai
(Davids heymelyke Vriend) sijn Vader terstond niet vervolgt /
maer heeft eerst een groot Leger by een willen hebben / 't welk
Achtaphel so spoeet / dat hy hem selven verhing / 2 Sam. 17. 14-
Absalom seide; de raed van Hufai is beter als de raed van Achito-
phel, 2 Sam. 16. 21.

c. Vr. Hoe is het daer na tusschen David / en tusschen Absalom
afgelopen?

Ant. Als David ober de Jordaen was getrocken / en van Bar-
zillai de Gileadijt wel ontfangen was geweest / so is Absalom ter
strijde tegen hem gekomen; dog Absalom is met sijn Volk gesla-
gen / en selve aen een boom met sijn hant blyvende hangen / is hy
van Joab met drie pylen in het herte geschoten / 2 Sam. 18. 15. Sy
floegen Absalom, ende doden hem, 2 Sam. 18. 3/8.

b. Vr. Wat volgde op dese Victorie?

Ant. Als 't Volk vernam dat David om Absalom treurde so
quamense stillekens in de stad: Dog Joab drengde David / so hy
sig niet blymoedig vertoonde / dat al het Volk hem soude verlaten:
Hier op heeft hy sig vertoond / en o'dze gestelt / dat hy wederom na
Jerusalem gehaelt wierd / 2 Sam. 19. 8. Doe stond de Koning
op, en settede sig in de poorte, 2 Sam. 18. 32.

c. Vr. Hoe ging het / als men David weder haelde na Jerusalem?

Antw. Als Barzillai David vergeselschapte tot ober de Jordaen,
wengerende verder te gaen / so is de stamme Juda met veel
Volks David in 't gemoed gekomen / by wie ook waren Simei,
die pardon van David ontfing / en ook Mephiboseth, wiens
herontschuldige ober sijn verblif te Jerusalem wierd aengeno-
men: Doe quamen de mannen Israels by David / met de man-
nen

nen van Juda / waer over twist ontstond tusschen Juda en Israël ; wie de naeste aen David waren / 2 Sam. 19. 41. De Mannen Israëls seiden , waerom hebben u onse Broeders , de Mannen Juda gestolen , 2 Sam. 19. 14 / 18 / 25 / 31.

b. Vr. Wat einde had desen twist tusschen Israël en tusschen Juda ?

Ant. Zeba , een Benjamijt / blies de Wasyne / en maekte dat Israël af-vallig wierd van David / waer op David Amasa (die in Joabs plaets Veld-overste was geworden) sond / om Volk te versamelen ; dog Amasa te lange vertoevende / sond hy Abisai met de Crethi en Plethi haestelijc Zeba agter na : Waer by Amasa met sijn Volk komende / soo is hy verradelijc van Joab vermoord : die sig alsoo wederom in-dringende in het ampt van Veld-overste / heeft Zeba in sijn stad Abel besloten / en door een wijse Vrouw te wege gebragt / datse de kop van Zeba over de muer wierpen / 2 Sam. 20. 22. Sy hieuwen Zeba het hoofd af , 2 Sam. 20 / 1 / 10 / 15.

c. Vr. Hoe stond het doe met Davids Koninkrijke ?

Ant. Sijn Krijke had doe ruste en heerlijcheid : Alle ampten wierden van goede Mannen wel vooz-sien / en onder de Krijgs-lieden waren dappre Helden ; waer onder waren Josheb , die drie hondert man met sijn spieffe had verslagen : Eleazar , die met Samma , als Israël blugtede / de Philistijnen stutte / en Israël de victorie deden bekomen : getijck ook dese drie door-zaken / door de Dyanden / en vooz David water-haelden upt den put / aen de poorte te Bethlehem / doe David noch blugtede vooz Saul / 2 Sam. 23. 16. Doe braken die drie Helden door 't Leger der Philistijnen , 2 Sam. 23. 8 / 9. 2 Chron. 11. 11 / 12 / 14.

a. Vr. Wat Helden hadde David meer ?

Ant. Hy had Abisai , Joabs Broeder / die twee hondert man versloeg : en Benaja , die twee sterke Leentwen van Moab versloeg / en ook dede hy een Egyptische Reus met sijn eygen spieffe / 2 Sam. 23. 22. Die dingen dede Benaja , 2 Sam. 23. 18 / 21.

b. Vr. Is het land Canaan by Davids tijden niet met hongere gestraft geweest ?

Ant. Ja het : want daer is upt een grote droogte een drie-jarigen hongere ontstaen ; waer van de sonde de vozsaeck was / om dat Saul had soeken de Gibeoniten te slaen / die met Israël in Verbond stonden / 2 Sam. 21. 1. Daer was in Davids dagen een hongere van drie jaren.

c. Vr. Hoe is 't Land van dese plage verlost ?

Ant. David / op Gods last / vragende / wat de Gibeoniten begeerden : soo eysschen sy geen goud of silver / maer wilden dat men van Sauls geslagte seven Mannen haer geben soude / 't welc ge-
daen

daen zijnde / so hebbense deselve opgehangen : Rispa, Sauls Wif
tofff / blijkende op een sak sitten by haer twee sonen / om de vogelen
af te keeren / tot dat God regen gaf / 2 Sam. 12. 6. De Gibeoni-
ten seiden, laet ons seven Mannen van Sauls sonen gegeven worden,
dat wyse den Heere ophangen te Gibea Sauls, 2 Sam. 21. 9/ 10.

a. Vr. Is David niet meer in een aenmerkelyke sonde gevallen ?

Antw. Ja hy : Want hy liet het volk tellen dooz Joab ; maer als
hy na negen maenden het getal sag / waer onder Levi niet en was /
so klopte hem sijn herte : Hy moest ter straffe dooz God de keure ne-
men / of hy een hunger van seven jaren wilde wytstaen / of dat hy
drie maenden dooz sijn Wyanden wilde blieden / ofte dat hy drie da-
gen de pestilentie wilde hebben in sijn Land : waer op hy de pesti-
lentie verkiefende / so heeft Gods Engel t' seventig drysent menschen
dooz de peste gedood / 2 Sam. 24. 10. Davids herte sloeg hem na dat
hy het volk getelt hadde, 2 Sam. 24. 12/ 16.

b. Vr. Hoe droeg sig David onder dese plage ?

Antw. David siende den staenden Engel in de lucht staen ovec
Jerusalem / was seer weemoedig over dien / dat om sijn sonde so
vele menschen stozben : Hier op sijn senden belijdende / heeft hy
den Dorsch-bloer van Arauna de Jebusijt gekocht / volgens de last
van de Propheet Gad ; en daer een Altaer hebbende gebout / heeft
daer op offerhanden gedaen / en also den Heere versoend / voozne-
mende op die plaetse een Tempel te stigten / 2 Sam. 24. 25. Alsoo
werd den Heere den Lande verbeden, en de plagen van Israel opge-
houden, 2 Sam. 24. 18/ 21/ 24.

b. Vr. Hoe zijn Davids dagen ten eynde gelopen ?

Antw. Gelyck in veel verdrukkingen / also oock in veel heplige
oeffeningen : want hy heeft veel Psalmen gemacht voer de Gods-
dienst / en heeft grote vooz-raed opgeleyd wyt den kwyd van sijn Wy-
anden / en wyt andere middelen / nevens de vrywillige gaven van
de rijke / tot het bouwen van een Tempel : so dat hy na onse reke-
ninge aen Salomo over-leverde tot het bouwen van den Tempel,
meer als vier-en-veertig drysent / drie hondert / en tagtig tonnen
gouds / 1 Chron. 19. 24. David seide, wie ben ik Heere, en wat
is mijn volk, dat wy de magt souden verkregen hebben, om vry-
willig te geven als dit ? 2 Sam. 23. 1.

Avond-gesang op de thiende Dag van de Maend.

Stemme : Ps. 2. Waerom raest dat Volk. &c.

1. **N**al Sauls dood was Isboseth in 't Rijk
Van Israël : en David Juda's Koning
Abner moord Isboseth / en nam de kwyd

Da David: Joab moord hem tot belooning /
 David byrd' Zion van de Jebuïten:
 Hy bragt de Ark op volgens Godes Wet /
 Hy sloeg de Philistijn / en Edomiten /
 Hy spijsde dooz' sijn brood Mephiboseth.
 2. Hy sond aen Hanun Mammen in den roude /
 Het rouwde Hanun haer so te onteeren.
 Daer na onteerde hy Urias Houtw /
 En Chamar moest tegen haer wil boeteren
 De gramme Absalom sloeg Amnon neder.
 Hy vlugt / en wierd met David weer bezeed':
 Maer die rebel wierd Davids byrand weder /
 So dat hy David selve vlugten deed'.

3. Die soon schoud' Davids bed in 't openbaer:
 Hy kreeg sijn loon / dooz' Joabs spies en schichten /
 David keerd' weer / en Juda volgt hem naer.
 Maer Ziba quam weer menwe oproer stigten;
 Joab bequam sijn kop: maer schond' sijn handen
 Men 't bloed van Amasa: de Gibeonijt /
 Hing Sauls sonen op / ten dienst der Landen /
 David teld' 't Volk / en raekt veel Volks so quijt.

Van Salomon tot Afa.

De elfde Dag.

a. Vr. Wie is na David Koning geworden?

Ant. Als David nog in het leven was / dog oud en afgestoof /
 so dat men Abisach een Dogter van Sunem opsocht / om sijn boeten
 te verwermen: so heeft Adonia, sijn oudste Soon / alle des Konings
 Sonen (uyt-gesondert Salomo) tot sig getrocken / als mede Joab en
 Abiathar de Hooge-priester / ende een maeltijd dooz' haer bereyden-
 de / heeft hy sig selven dooz' Koning laten uyt-roepen / 1 Reg. 1. 5.
 Adonia seide, ik sal Koning zijn, 1 Reg. 1. 3/9.

b. Vr. Hoe nam David dit op?

Ant. Als Bathzeba, de Meder van Salomon, dooz' ordze van
 de Prophete Nathan dit aen David bekend maekte: so heeft hy ge-
 seyd / dat Salomon Koning soude wesen: daer op hebben Nathan.
 Zadok de Hooge-priester / en Benaja, dooz' last des Konings Da-
 vids / Salomon op den Koningslijken Muyl geboert dooz' de stad
 na Gihon, en hem aldaer tot Koning gesalft hebbende / hebben
 hem op Davids Thoon gestelt / met grote toeruychinge van het
 Volk / 1 Reg. 1. 39. Al het volk seide, de Koning Salomon leve,
 1 Reg. 1. 29/ 33/ 38.

c. Vr. Wat dede doe Adonia met de sijne ?

Ant. Adonia is met de sijne gevlugt : hy selve vlugtende na den Tabernakel / en vattede de hoornen des Altaers / om niet gedood te worden : hy heeft pardon van Salomo ontfangen / onder conditie dat hy in stilheyt na sijn eygen huys soude vertrecken / 1 Reg. 1. 50. Adonia vreesde voor Salomo , 1 Reg. 1. 53. 1 Reg. 2. 21 / 22.

c. Vr. Hoe is David gestorven ?

Ant. David nu veertig jaren Koning geweest zijnde / heeft op sijn dood-bedde aen Salomo belast dat hy den Heere soude vreesen / en den Tempel bouwen : dat hy Joab en Simei niet ongestraft soude laten blijven : ende dat hy aen de sonen van Barzillai welhadigheyt soude bewijzen / 1 Reg. 2. 3. David seide, neemt waer de wagt des Heeren uwes Gods, 1 Reg. 2. 5 / 8 / 9.

c. Vr. Hoe heeft sig Salomo gedragen tegen sijne en sijns Vaders tegen-partjen ?

Antw. Als Adonia dooz Bathzeba versoeken liet / dat Abisach hem ter Vrouw mogte gegeven worden : Als Joab na den Altaer was gebloden : Als Simei het gebod van in sijn huys te blijven / had over-getreden / wyt-loopende om sijn knechten te soeken ; so heeft Salomo dese drie gedood : ende hy heeft de Hooge-priester Abiathar af-geset / stellende Zadok in sijn plaetse / 1 Reg. 2. 24. De Koning leyde, voorseker, Adonia sal heden gedood worden, 1 Reg. 2. 21. 26 / 29 / 46

b. Vra. Heef Salomon geen Vrouw getrouwt ?

Ant. Ja hy : want hy heeft getrouwt de Dogter van Pharao / Koning in Egypten / 1 Reg. 3. 1. Salomon verliwagerde sig met den Koning van Egypten, 1 Reg. 7. 5.

a. Vr. Waer mede betoonde Salomo sijn dankbaerheid aen God vooz sijne heerlijkheid ?

Ant. Hy ging met de Overste na de Tabernakel, en heeft duisent brand-offeren geoffert ; 't welk den Heere so aengenaem was / dat hy hem des nagts de keure gaf om te begeeren wat hy wilde : en als Salomon alleenlijk wijsheid begeerde / so gaf hem God een grote mate van wijsheyt / en daer hy veel rijkdom en eere / 1 Reg. 3. 4. Duisent brand offeren offerde Salomon op dien Altaer, 1 Reg. 3 5 / 10 / 11 / 12. 1 Reg. 4 29.

a. Vr. Wat bewijs gaf Salomon van sijn wijsheyt ?

Ant. Te Jerusalem weder-keerende / sprak hy dat wijsse tennisse wyt tusschen die twee Vrouwen / die twisteden om het levendige kind / en daer na sprak hy veel wijsse spreuken van allerley saken 1 Reg. 4. 32. Hy sprak drie duisent spreuken, en zijne liederen waren duisent en vijfve, 1 Reg. 3. 22 / 24 / 25.

b. Vr.

b. Vr. Was Salomo een heerlijk Koning ?

Antw. Ja hy: so dat sijns gelijcke voor hem niet geweest was / nog na hem niet komen sal: Hy had dagelijks voor sijn Hof / dertig Cor Meel-blaeme: tseventig Cor Meel: thien vette Kunderen: twintig weide Kunderen: hondert Schapen: behalven al het Wild-braed / 1 Reg. 4. 21. Salomon was heerschende over al de Koninkrijken, 1 Reg. 4. 22/ 23.

c. Vr. Heeft Salomon eenen Tempel gebouwt ?

Ant. Ja hy: waerom hy met Hiram, de Koning van Cyrus / vriendschap maekte / om Cedar-boomen en ander noodigen voor raed tot dit Gebouw uit sijn Land te bekomen / sendende behalven Hiram's knechten / die ook holpen / thien duysent mannen / te gelijck om het hout te houwen in de bosschen / en daer hy tseventig duysent Last-dragers / ende tagtig duysent Steenhoutwers / 1 Reg. 5. 18. Sy bereiden het hout, ende steenen om het Huis te bouwen / 1 Reg. 5. 1 / 14 / 16.

b. Vra. Is'er niet bysonders aen te merken in desen bouw des Tempels ?

Ant. Ja het / want de plaetse daer den Tempel gebouwt wierd / was de Dorsh-bloer van Arauna die David gekocht hadde / sijn de den Berg Moria, de selfde plaetse / alwaer Abraham sijn zone Isaac meynde te offeren / 't welck nu al aen hondert en tseftig jaren geleden was: Ook was dit aenmerkelijk / dat in dit groote Gebouw niet een hamer-slag wierd gehoor / 1 Reg. 6: 7. Geen hamer, of hysle, of eenig ander yser gereedschap wierd gehoor, 2 Chron. 3. 1. Gen. 22. 2.

c. Vr. Hoe heeft Salomon den Tempel in-gevoet ?

Antw. Als den Tempel in het elfde jaer van sijn regeringe nu meest voltrocken was / met meest alle de gereedschap tot de Godsdienst nodig: so brachten de Priesteren de Urke en andere heilige dingen op haer plaetse / lobende God met Trompetten en gesang: doe daelde een wolke op de Tempel: daer na dede Salomo een Predicatie tot het volk / en een treflijk gebed tot God: en geoffert hebbende twee-en-twintig duysent Kunderen / en hondert en twintig duysent Schapen / heeft de Koning het Volk gezegent / dewelcke na seben dagen het Feest der Loof-hutten gehouden te hebben / in vlijdschap naer huys sijn gekeert / 1 Reg. 8. 66. Op den 25sten dag liet hy het volk gaen, ende sy zegenden den Koning, 1 Reg. 8. 67 / 10 / 15 / 22 / 63.

a. Vr. Is God aen Salomo niet meer verschenen ?

Ant. Ja hy / want als hy nu in de volgende dertien jaren de Koninklijke Wypen hadde vol-trocken / so is hem God verschenen /

nen/ belovende een vaste bestendigheid van sijn Throon/ indien hy volstandelyk in Gods wegen doortaan wandelde/ 1 Reg. 9. 5. De Heere seide, so sal ik den Throon uwes Koninkrijks bevestigen tot in eeuwigheid, 1 Reg. 9. 1/ 2.

b. Vr. Waerom quam de Koninginne van Scheba tot Salomon ?

Ant. Sy quam tot hem om sijn grote wijsheyt te horen / en sijn wtnemende heerlykheyt te sien / gelijcke ook met verwonderinge van dit alles heeft onderbindinge bekomen / gelukkig agtende die Mannen / dewelke hem dienden : En also is sy / na datse grote geschenken aen Salomon had gegeven / en van hem ontfangen / wederom met vergenoeginge na haer land verreyft / 1 Reg. 10. 2. Sy quam om met raadselen hem te verfoeken, 1 Reg. 10. 7/ 8.

a. Vr. Hoe stond het met de Onderdanen van Salomo ?

Antw. Salomon nu oud geworden zijnde / heeft tegens Gods Verbod / vele Heydense Vrouwen getrouwt / hebbende seven hondert Wijven die Dozsinen waren / en drie hondert By-wijven : Dese Vrouwen hebben hem gebragt tot afgoderye / 1 Reg. 9. vs. 5. Salomo wandelde Astoreth, den God der Sydoniers na : ende na Milcon, het verfoeyfel der Ammoniten, 1 Reg. 9. 3/ 5.

c. Vr. Wat is Salomo hier over weder-baren ?

Ant. God seide hem aen / dat hy thien stammen van sijn Koninkrijke soude af-scheuren ; en ook verwelkte God terstond eenige Opdran tegen hem / 1 Reg. 11. 11. De Heere seide, ik sal gewisfelijck dit Koninkrijke van u scheuren, ende het selvige uwen knegt geven, 1 Reg. 11. 14/ 23.

c. Vr. Is Salomo in dese sonde onbekeerlijck gestorven ?

Ant. Hy is gestorven na dat hy veertig jaer had geregeert / maect al-dorens tot bewijs van sijn bekeeringe gemacht hebbende het Boek Predicker genaemt / 1 Reg. 11. 43. Salomo ontsliep met sijne Vaderen.

b. Vr. Wanneer zijn de thien stammen van Salomons Rijk af-gescheurt ?

Antw. Doe het Volk na Zichem trok / om sijn sone Rehabeam tot Koning te maken : want als sy verligtinge versogten van eenige lasten / 't welck haer Rehabeam / op den raed van jonge Raedgelieden wepgerde : so heeft Ieroboam (die geblugt zijnde voor Salomo / om dat een Propheet hem de regeringe van de thien stammen had beloofst / en nu wederom gekomen zijnde) het Volk oproerig gemaakt / en thien stammen tot sig getrocken / alleenlijck Juda en Benjamin, nevens de Priesteren en Leviten aen Rehabeams zijde verlijvende / 1 Reg. 12. 19. Also vielen de Israeliten van den Huis Davids af, 1 Reg. 11. 29/ 30 1 Reg. 12. 14/ 20.

a. Vr. Hoe droeg sig Rehabeam in dese veranderinge der stam-
men?

Antw. Als de Israëlitien sijn Kintincester Adoram, die hy ge-
sonden had / om haer wederom te doen keeren / hadden dood ge-
slagen; so bereyde hy een groot Leger om Jerobeam te bestrijden /
maer hier in van een Propheet door Gods last / belet zijnde / so
houwde hy eenige Steden tot versekeringe van sijn Rijke / 1 Kreg.
12. 24. Semaja seide, gy en sult niet optreucken tegen uwe Broede-
ren de kinderen Israëls, 2 Chron. 11. 1/2/3/4.

b. Vr. Hoe heeft Jerobeam sijn Koningrijke tegen Rehabeam soe-
ken te versekeren?

Ant. Na dat hy Zichem en Panuel tot sterke Frontier-steden
had gebouwt tegen Juda: vreesende dat sijn Volk gaende na Je-
rusalem tot de Gods-dienst / van hem ligtelijck souden afvallig
worden / heeft twee Kalveren gemacht / te Dan, en Bethel, in-
steltende tot Priesteren eenige geringe Lieders uit den Dalke / en
voorzeggende / dat die Kalveren de Goden waren die haer wt
Egypten verlost hadden / 1 Kreg. 12. 28. Hy maakte twee goude
Kalveren, 1 Kreg. 12. 29/31.

b. Vr. Is Jerobeam niet bestraft over dese sijne daed?

Ant. Ja: want God sond een Propheet tot Jerobeam / die
hem aen-seyde / dat een Koning soude op-staen / (naemtelijck Jos-
sia / na drie hondert en vijftig jaren) die de dood beenderen van
sijne Propheeten soude verbranden / waer van het teken was dat
den altaer van Jerobeam scheurde / 1 Kreg. 13. 2. De Man Gods
seide, siet een Soon sal den Huise Davids geboren worden, wiens
naem sal zijn Josia, die sal op desen Altaer offeren de Priesteren der
hoogte, 1 Kreg. 11. 1/3.

c. Vr. Hoe ging het die Man Gods?

Ant. Jerobeam wilde hem aen-grijpen om te straffen / dog sijn
arm verborde: De Man Gods hoor hem biddende / wierd sijn
arm herstelt / maer de Man Gods wilde by hem niet ten eten ko-
men: Dog van een oud Propheet overredet zijnde / at hy te Be-
thel brood / tegens Gods verbod / en wierd daerom op den weg van
een Leeuw gedood / 1 Kreg. 13. 24. Een Leeuw vond hem op den
weg, en doode hem, 1 Kreg. 13. 4/8/18.

b. Vr. Had Juda anders geen Vyanden als Jerobeam?

Antw. Ja: want als Juda met haer Koning overtrad Gods
Wetten / so quam Sisack de Koning van Egypten met een gro-
te magt tegen Juda / berobende het Land / en selfs de goude
Schilden wt den Tempel te Jerusalem wech nemende / so dat
Rehabeam daer na kopere Schilden moest maken: dog op haer
bekeer

bekeringe zijns haestelijck verlost geworden/ 1 Reg. 14. 26. Sifack
nam de schatten van het Huys des Heeren, 2 Chzon. 12. 2/ 3.

c. Vr. Hoe stond het met Jerobeam?

Ant. Als sijn Vrouw/ ter oorzaak van haer kranke sone/ de
Propheet Abia aensprak/ so hoorde sy dat het kind steruen soude/
en ook de onder-gang van haer Man/ om de afgoderye die hy be-
dreef/ 1 Reg. 14. 10. D: Heere seide, ik sal quaed over het huis
Jerobeams brengen, 1 Reg. 14. 2/ 9/ 12/ 13.

a. Vr. Wie is koningh geweest over Juda/ na de dood van Re-
habeam?

Ant. Na dat Rehabeam seventhien jaer geregeert had/ en gestor-
ven was/ so is sijn soon Abia koning geworden/ die niet wel en leef-
de: nochtans sloeg hy Jerobeams Leger/ hem vijf hondert drysent
mannen af-slaende/ so dat Jerobeam geen kragt overig hadde om
hem selven wederom te verheffen/ 2 Chzon. 13. 17. Abia en zijn
volk sloegense met eenen groten slag, 2 Chzon. 13. 3/ 12/ 13/ 15.

Avond-gefang op de elfde Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 8. O onse God en Heer, &c.

1. **A**ls David oud was/ en nu zat van dagen/
So sogt Adonia de kroon te dragen/
Maer Salomon/ dooz Natans wijs beleyd/
Is tot de kroon na Sihon heen geleyd.
2. Hy koos van God de wijsheyd dooz veel goed'ren:
't Bleek/ als hy stilde twee Hoeren gemoed'ren/
In 't eerste Regt: straks was de Tempel-bouw
Sereed/ en doe trad hy ook tot de trouw.
3. De grote Dorst bragt vrede in de Landen:
Gods Volk had in die tijd nergens Dranden/
De koop-handel had gang in oerbloed:
De Wyfsen waren vol allerley goed.
4. De Zuyder koninnam quam aen seer pragtig/
En vond 't gerugt van Salomon waeragtig.
De grote Dorst viel in sijn Ouderdom/
Tot dienst van 't afgodische Opvoendum.
5. De straf was reed/ sijn Rijk wierd straks bestreden/
En na sijn dood had 't Rijk meer tegenheden:
De twaelf stammen scheurden gansch van een/
Jerobeam ging'er met thiens heen.
6. Hy scheurde ook de Gods-dienst van Israel/
Dooz Kalveren te Dan, en ook te Bethel:
De Man Gods dreygt hem straf uyt Gades mond/
Hy greep na hem/ sijn arm verdoord' terstond.

Van de Koning Afa tot de Propheet Eliza.

De twaelfde Dag.

a. Vr. Wie is Koning getweest over Juda na de dood van Abia?

Ant. De Godsalige Afa, die een-en-beertig jaer heeft geregeert; wech doende de schand-jongens / en de afgoderne: Hy settede sijn Woeder Maacha af van de regeringe om haer afgoderne / ende verbrande haren groutwelsjken Afgod / 1 Reg. 14. 2. Afa dede dat goed was, en dat recht was in de oogen des Heeren sijnes Gods.

c. Vr. Hoe stond het doe in het Koninkrijke van Israel?

Ant. Nadab, Jerobeams sone / was Koning geworden by het leuen van sijn Vader: maer als hy Gibbethon, een stad der Philistijnen belegerde / soo heeft Baesa hem gebod / en sig tot Koning opwerpende / heeft hy volgens Gods boozegginge / het gantsche huys Jerobeams wut-geroep: dog dewijle hy de Kalver-dienst nã wandelde / heeft hem de Propheet Jehu aengesend / dat hy en sijn gantsche Huys ook souden werden wut-geroep / 1 Reg. 15. 29. Baesa sloeg het gantsche Huis Jerobeams, hy liet niet over dat adem hadde, 1 Reg. 16. 2.

c. Vr. Heeft Afa geen andere Vyanden gehad als Baesa?

Antw. Ja hy: want Serah de Mooz quam tegen hem ten strijde met duysent-mael duysent mannen / en met drie hondert Wagenen / dewelke Afa / God om hulpe aenroepende / geheel geslagen heeft / en bragt een groten buit te Jerusalem / 2 Chyon. 14. 12. De Heere plaegde de Moren voor Afa, 2 Chyon. 14. 9/10.

b. Vr. Wat dankbaer heyd beweest Afa door dese Victorie?

Ant. Besterkt zijnde door de Propheete Obed, heeft hy het geheele Land van de afgoderne gesubert; ook heeft hy het Verbond met God vernieuwt / en heeft van den buit oy-geoffert seben hondert runderen / en seben duysent schapen / 2 Chyon. 15. 13. Al die den Heere God niet souden soeken, die souden gedood werden, van den kleinen tot den groten: van den Man tot de Vrouwe, 2 Chyon. 15. 8/11.

b. Vr. Hoe stond het tusschen Afa en tusschen Baesa den Coning Israels?

Ant. Als Baesa desig was met de stad Rama te verstercken / om te verhinderen dat niemand tot den Coning Afa soude wut of ingaen / so heeft Afa de Spriers gehuert / op datse haer Verbond met Baesa souden verbreken / haer gebende al de schatten van den Tempel / en van des Conings Huys; 't welck Benhadad de Coning van Sprien doende / so heeft Afa de stad Rama afgebroken / en al

de steenen wech doen dragen; Waer over bestraft zijnde van de
 Propheet Hannani, so heeft hy hem gevangen geset / en heeft ook
 eenige van het Volk onderdukt / 2 Chron. 16. 1. Sy droegen weg
 de steenen van Rama, 2 Chron. 16. 2/6/7.

c. Vr. Wie is na Baesa Koning geweest in Israël?

Ant. Na hem wierd sijn sone Ela Koning / dewelke sig dronken
 dinkende / na dat hy maer twee jaren had geregeert / is van sijn
 knecht Zimeri gedood / en sijn gantsche Huys / volgens Gods dreige-
 ment / is wyt-geroeyt / 1 Kieg. 16. 10. Zimri de Overste van de helte
 der Wagenen, sloeg hem, 1 Kieg. 16. 7/8.

a. Vr. Is Zimri lange Koning gebleven?

Antw. Neen hy / want het Leger vooz Gibberhon heeft haer
 Weld-oberste Omri, Koning gemaakt / dewelke Zimri, met sijn
 gantsche Huys / na dat hy seven dagen had geregeert / heeft ge-
 dood: sommige volgden eenen Tibsi, maer de zijde van Omri
 was de sterkste / 1 Kieg. 16. 16. Gantsch Israël maecte Omri tot
 Koning, 1 Kieg. 16. 21.

c. Vr. Heeft Omri niet bysonders wyt-geregt?

Antw. Hy heeft den berg Samaria van Semer gekocht vooz twee
 talenten silver / waer op hy de Koninglijke stad Samaria heeft ge-
 bouwt: zijnde groter Afgoden-dienaar als Jeroboam was geweest /
 1 Kieg. 15. 25. Hy dede erger dan alle die voor hem geweest waren,
 1 Kieg. 16. 24.

a. Vr. Hoe hebben het sijn Na-saten gemaakt?

Antw. Sijn soen Achab is hem in de regeringe gevolgt / twee-
 en-twintig jaren Koning zijnde / dewelke een godloos mensche was /
 gelijk ook sijn Vrouw Isabel, dogter van de Koning der Sydo-
 niërs: Hy diende Baal, den God van Sydon, orentlijk te Samaria /
 1 Kieg. 16. 32. Hy rigtede Baal een Altaer op, 1 Kieg. 16. 31/33.

b. Vr. Is 'er in sijn dagen niet wat bysonders te Jericho ge-
 beurt?

Ant. Ja het: want Hiel heeft Jericho herbouwt / met verlies
 van sijn oudste soen / doe hy de gronden leyde: en van sijn jongste
 soen / doe hy de poorten stelde / en dat volgens de prophetie van
 Josua / 't welk nu al drie hondert een-en-veftig jaren geleden was /
 1 Kieg. 16. 34. In sijne dagen bouwde Hiel de Bethlemiter Jericho,
 Jos. 6. 26.

c. Vr. Wie was doe Koning in Juda?

Ant. Na dat Ala veertig jaer had geregeert / en dooz een krank-
 heid aen de voeten (waer in hy meer de Medecijn-meesters sagt
 als God) gestorven is / so is sijn sone Josaphat Koning gewor-
 den: zijnde een seer godsalig man / oud vijf-en-dertig jaren / ende
 heeft

heeft vijf-en-twintig jaren geregeert / 1 Reg. 22. 4. Josaphat werd Koning, de Sone van Ais, 2 Chron. 16. 12.

c. Vr. Wat heeft Josaphat wyt-geregt?

Ant. Hy heeft de Gods-dienst, en de gerechtigheid gehand-haert en herstelt/ wech doende de schand-jongens/ dog de Altaren bleven nog wat staen: Hy heeft sijn Doosten ende Leviten dooz alle Steden gesonden met het Wet-boek Gods/ om het Volk te leeren; Oock heeft hy met Achab vrede gemaekt/ en heeft vooz sijn Rijkke renige Schat-steden gebouwt/ 1 Reg. 22. 43. Hy deed dat regt was in de oogen des Heeren, 1 Reg. 22. 44/ 45. 2 Chron. 17. 7/ 12. 18.

a. Vr. Is Achab in sijn godloosheid van niemand bestraft?

Ant. Ja hy: want God heeft de Prophheet Elias tot hem gesonden/ die hem voozseide een droogte van drie jaer/ en ses maanden/ 1 Reg. 17. 1. Elias seide, dauw nog regen en salder niet zijn anders dan na mijn woord, Luc. 4. 25.

b. Vr. Hoe maekte het Elias in dese hongers-nood?

Ant. God onderhield hem aen de Beke Krith, daer wyt hy dronk/ en de Rabens bragten hem des morgens en des avonds/ vleesch en brood: dog dese Beke zijnde wyt-gedroogt/ is hy na Zarepa gegaen/ en aldaer de leste hand vol Meel/ en de Olye van een Weduwe gezegent zijnde/ is hy by haer onderhouden/ en heeft haer gestorven sone levendig gemaekt/ 1 Reg. 17. 14. Hy teide, het meel van de kruike en sal niet verteert worden, 1 Reg. 17. 4/ 5/ 12.

c. Vr. Hoe ging dit toe met die Weduwe die Elias spijs gaf?

Ant. Als Elias aen de poozte quam van de stad Zarephat/ so sag hy een Weduwe hout rapen: Hy eischte van haer wat drinken: als sy hem drinken gebracht hadde/ so eischte hy een bete broods: Dog als dese Weduwe seyde/ datse nog maer een hand vol Meels hadde/ en datse wat houtjes sogt/ om daer van vooz haer en vooz haer sone een koeke te baken/ om dit nog te eten/ en dan van hunger te sterben: so eyschte Elias dese koeke vooz hem siven/ met belofte/ dat sy geen gebzek soude hebben: 't welk als de Weduwe dede/ so gaf God soo een zegen in haer Meel en Olye sterfche/ dat die niet ophielden/ maer dat sy daer van voozts leefden/ 1 Reg. 17. 9/ 10 etc.

c. Vr. Wat dankbaerheid betwees Elias haer meer?

Ant. Als hare sone krank wierd/ en gestorven was/ waer over dese Weduwe seer bedroeft was/ so bad Elias den Heere, ende hi maekte het kint wederom levendig/ 1 Reg. 17. 18/ etc.

c. Vr. Hoe heeft sig Elias tegen de Priesters Baals gedragen?

Antw. In het vierde jaer van de droogte/ heeft Elias met de Beels-Priesters/ en met het volk een beding gemaekt/ dat yder een

oen stier soude offeren / geen byer daer by doende / en de God die met byer verhooren soude / die soude vooz de ware God erkend worden: de Priesters Baals schreukoden den gantschen dag tot Baal, en sneeden sig met messen / dog Baal sond geen byer op haer offer: Elias liet eerst veel water gieten op sijn offer / en als hy God bad / soo quam het byer van den Hemel / ende verteerde alles / ook het water / 1 Reg. 18. 38. Het vyer des Heeren viel van den Hemel, 1 Reg. 18. 23 / 25 / 26 / 30.

b Vr. Wat is hier op gevolgt?

Antw. Het volk dit siende / heeft op Elias bevel / alle de Priesters en Propheten van Baal / zijnde agt hondert en t' seventig in getal / gevoert na de Beke Kison / en haer aldaer geslagt. Doch heeft God op dien dag regen gegeven; maer Jesabel de Koninginne is soo begramt geworden / dat se Elias de dood zwoer / 1 Reg. 18. 40. Elias seide, grijpt de Propheten Baals dat niemand van hen en ontkome, 1 Reg. 18. 44. 1 Reg. 19. 2.

a. Vr. Is Elias in handen van Jesabel gevallen?

Ant. Neen hy: maer vlijtende na de Woestijne Barzebah, is hy gespijst van een Engel / waer op hy veertig dagen reysden / en daer van daen gaende na Horeb, heeft de Heere verschijnende in een sagte stille / hem belast dat hy Eliza in sijn plaetse tot Propheet soude salven; en ook dat hy Hazaël tot Koning ober Syrien salven soude / en Jehu tot Koning ober Israël / gelijk hy gedaen heeft / 1 Reg. 19. 10. Het woord des Heeren geschiede tot Elia, 1 Reg. 19. 11. 15 / 16 / 20 / 21.

c. Vr. Hoe heeft het Achab met den Oorlog gemaakt?

Ant. Benhadad, de Koning van Syrien, belegerde Samaria met twee en dertig Koningen: maer afgeslagen zijnde / quam hy het naeste jaer wederom / en meinde Israël op het vlacke veld te bebegten / denkende dat Israels God maer een God was van de Bergen: Achab heeft hondert duysent Syriers geslagen / de overige seben-en-twintig duysent sijn met Benhadad na Wahek gebloeden / alwaar de Stads-muer op haer gevallen is; Benhadad vlijtende van kamer tot kamer / en eindelijk gebonden zijnde / heeft om brede gebeden / die hem Achab gaf / waer ober God seer vertooznt was op Achab / 1 Reg. 20. 29. De kinderen Israels sloegen de Syriers, 1 Reg. 20. 3 / 16 / 42.

c Vr. Heeft Achab rechtveerdiglijk geregeert onder sijn Onderdanen?

Antw. Neen hy: Want hy heeft dooz list van sijn Vrouw / die Naboth valschelijk dede beschuldigen / Naboth met sijne sonen gedood / en sig alsoo Meester gemaakt van Naboths Wynberg: Waer

Waerom Godt hem gedreygt heeft / dat de honden sijn bloed op Naboths Acket / soudē lecken / en datse Jesabel soudē op-eten
1 Kieg. 21. 23. Sy steenigden Naboth, 1 Kieg. 21. 6. / 21 / 23.

b. Vr. Hoe ging dit toe / met het vermoorden van Naboth?

Antw. Als Achab dooz gramschap siek te bedde viel / om dat hy van Naboth den Wijnberg niet en konde bekomen : so quam Jesabel en bekeef den Koning / dat hy so kleinhertig was : sy schreef brieven in des Konings naem aen de Overste van Naboths stad / en belaste dat men valsche getuygen soude setten tegen hem / die hem beschuldigden / dat hy den Koning hadde gelasterd ; en also is Naboth / als of hy een Lasteraer was / gesteenigt / 1 Kieg. 21.

b. Vra. Wie is na Achab Koning geweest?

Ant. By Achabs leven / is sijn soon Ahazia Koning geworden ; dog also hy dooz de tralie zijnde gevallen / Beelzebub, den God te Ekron om raed vzaegde / is hem dooz Elias (verscheyde-mael ontboden dooz sijn Capiteynen / die Elias dode dooz Hemels byer) de dood aengeseyd : Na hem is Joram sijn Broeder Koning geweest met sijn Vader Achab / 2 Kieg. 1. 2. Ahazia viel door een tralie / 2 Kieg. 1. 12 / 17.

c. Vr. Heeft Achab geen andere oorlogen gevoert tegen Benhadad?

Antw. Ja hy : want hy nam vooz tegen Ramoth in Gilead op te trecken / waer toe hy Josaphat / die Athelia, de dogter van Omri nu getrouwt had aen sijn soon / ook beweegde : niet tegenstaende dat de Prophete Micha een quade uitkomst vertoonde : dogh de valsche Propheten wierden geloofd / die de Dictorie toe-siden / 1 Kieg. 22. 4. Achab seyde tot Josaphat, sult gy met my optrecken in den strijd ? 1 Kieg. 22. 12 / 28.

b. Vr. Hoe is desen strijd af-gelopen?

Antw. Israeël is geslagen : Josaphat is in groot gebaer van sijn leven geweest / detoyde de Syriers op hem aenwieken meinende dat het Achab was : Achab is getroffen en gedood dooz een pyl / die een Soldaet in het wilde so henen schoot : en als men sijn Wapen wiesch / so lekten de honden sijn bloed / 1 Kieg. 22. 37. Also sterf de Koning Achab, 1 Kieg. 22. 31 / 34.

c. Vr. Had Josaphat wel gedaen / dat hy hem selven soo met Achab voegde?

Ant. Neen hy / want de Propheet Jehu heeft hem hier over bestraft : Selst ook / als hy sijn schepen meinde te senden na Ophir om goud / so wierd de vloot geruineert / 1 Kieg. 22. 49. De Schepen werden gebroken, 2 Chron. 19. 2.

c. Vr. Wat Oorlogen heeft Josaphat gevoert?

Ant. Als de Moabiten en Ammoniten met een grote menigte te-
gen

hen hem quamen / heeft hy dooz vasten en bidden tot God so veel bekomen / dat die Opanden op malkanderen zijn aengeballen / en datse so malkanderen hebben vernielt / 2 Chron. 20. 23. Sy hielpen d'een den anderen ten verderve, 2 Chron. 20. 2/6/18/19.

b. Vr. Heeft hy selve daer na de Moabiten niet bestreden?

Antw. Hy liet sig van Joram, de Koning in Israëel / en van den Koning in Edom, bewegen / om gesamentlijk tegen de Moabiten op te trecken / die van Joram waren af-geballen: In welken op-tocht haer Leger van doost soude gestorven hebben / 't en ware Eliza hooz haer water had bekomen: sy hebben het Land der Moabiten ingenomen / 2 Kieg. 3. 24. Sy quamen in het Land, slaende de Moabiten, 1 Kieg. 3. 7/10/14/23.

c. Vr. Hoe dede Eliza water komen?

Ant. Na dat hy betuygde dat hy dit niet soude doen om Joram / nog om de Koning der Edomiten / maer dat hy dit dede om Josaphats wille: soo gebod hy dat men hem een speelman soude doen komen / als die speelde so wierd de Geest van Eliza vaerdig / en so God biddende / quam veel water op het veld / 't welk root scheen te zijn in d'oogen der Moabiten / die daerom ireynende dat het bloed was / en dat die Koningen malkanderen verslagen hadden / zijn aengekomen om den buyd te roben: maer doe wierden sy selve geslagen / 2 Kieg. 3.

c. Vr. Waer was Elias op dese tijd?

Antw. Elias was nu in den Hemel op-genomen: Hy was met Eliza upt-gegaen oher de Jordane daer hy de wateren deylde / en op het drooge dooz-ging / en so na Jericho gaende / is hem een vierige Dagen ontmoet / die hem levendig na den Hemel opnam / latende op Eliza sijn Geest / en sijn Mantel / die Eliza opnam / en wierd hooz een Propheet erkend / gelijk hy tot teyken daer van / het ondzinkelijke water gesont maakte / 2 Kieg. 2. 11. Also voer Elias met een onweder ten Hemel, 2 Kieg. 2. 4/15/31.

b. Vr. Wie was na Josaphat Koning in Juda?

Antw. Joram, de soon van Josaphat was hy het leven van sijn Vader Koning geworzen / maer hy leefde godlooslijk / en dwong het Volk tot de afgoderie van de Koningen Israëls / dewijle hy de Dochter van Achab getrouwt hadde: Hy doode sijn Broederen / 2 Kieg. 8. 18. Hy wandelde op den weg der Koningen Israëls, gelijk als het Huis Achabs dede, 2 Chron. 21. 6/11/20.

Avond-gefang op de twaelfde Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 40. Na dat ik langen tijd, &c.

1. **A** Sa heeft 't Volk seer wel geresoymeert /
 Jerobeams Huis wierd vernielt :
 Afa heeft veel Mozen ontzielt /
 En Zimri is van Omri overheert :
 Hy bouwde de stad Samaria :
 Hy liet sijn soon Achab na.
 Juda had Josaphat /
 Die heeft Gods dienst geset
 Volkomen na Gods Wet :
 Gods Wet kreeg yder Stad.
 2. 't Godloos bedrijf in Israels gebied /
 Ontstond door Achabs godloosheid :
 God heeft sijn straffe ook bereyd :
 In langen tijd en regende het niet /
 De drank begon t'ontbreken /
 Elias is getweken :
 Een Kaben en een Druw
 Onderhielden Gods Man :
 Doe moest'er Baal an :
 Gods Man was God getrouw.
 3. De Syrier quam aen met grote magt /
 Maer Achab dreef hem op de blugt ;
 Benhadad vooz sijn lijf bedugt /
 Wierd met Achab tot brede weer gebugt :
 Achab trok weer ten strijde ;
 Josaphat aen sijn zijde /
 Hem trof ter dood een pijl.
 Het Heer laest Eliza /
 Hy gaet Elias na /
 Die op-voer ondertwjl.

Van Eliza tot de Koning Uzias.

De dertiende Dag.

a. Vr. Wat wonder-werken heeft Eliza gedaen ?

Ant. Als hy den Mantel van Elias had opgenomen / so sloeg
 hy daer mede de Joedans / en de wateren hier op van een scheydens-
 de / so is hy droog-boets daer dooz gegaen / 2 Kieg. 2.

b. Vr. Wat heeft hy te Jeriel o gedaen ?

Ant. Als de wateren niet goet waren / soo wierp hy daer in een
 schale

schale met zout/ en so maakte hy de wateren gesont / 2 Kieg. 2. 21.
 Daer na/ als daer een deel stoute jongens hem quamen na roepen/
 Kael-kop, so vloekte hy deselve/ en daer quamen twee Bejren/
 die twee-en-veertig kinderen verslonden / 2 Kieg. 2. 24/ 25.

a Vr. Wat wonder-werken heeft Eliza meer gedaen?

Ant. Als een verarmde Weduwe tot hem riep om hulpe/ tegen
 haer schuld-eisser/ die haer beide kinderen tot knechten wilde nemen
 doo? de schuld/ soo heeft Eliza haer Oly-kruykje so gezegent/ datse
 daer uit so veel olie goot/ tot datse al de schuld daer doo? betaelde/
 en so veel nog overig hadde/ datse daer van leefde / 2 Kieg. 4. 7.
 Hy seide, gaet henen, verkoopt de olie, ende betaekt uwen Schuld-
 heere, 2 Kieg. 4. 1/ 5/ 6.

b. Vr. Wat mirakel heeft Eliza te Sunem gedaen?

Ant. Als een grote Vrouw hem een kamertje in haer huys had
 gegeven om te herbergen/ so heeft hy so veel doo? sijn gebeden te
 wege gebragt/ datse onvruchtbaer zijnde/ een sone heeft gebaert.
 Dog als die soon daer na quam te sterben/ so is Eliza, om 't ver-
 soek van dese Vrouw/ in haer huys gekomen/ en heeft haer kind
 wederom levendig gemaakt / 2 Kieg. 4. 34. Hy leyde sig neder op
 het kind, 2 Kieg. 4. 10/ 17/ 20.

c. Vr. Wat mirakel heeft Eliza te Gilgal gedaen?

Ant. Als in dat Land een grote honger-nood was/ so dat sijn
 discipelen wilde Coluquinten tot spijse hadden versammelt/ so maakte
 hy daer van een goede spijse/ en spijde ook hondert mannen met
 twintig Gerste-broden / 2 Kieg. 4. 41. Hy wierp meel in de pot;
 2 Kieg. 4. 43/ 44.

b. Vr. Wat dede Eliza hier toe?

Ant. Hy nam wat meels ende wierp het in de pot/ en also wierd
 dit goede spijse / 2 Kieg. 4.

b. Vr. Wat mirakel dede Eliza aen Naaman den Syrier?

Ant. Naaman, een groot Overste in Syrien, zijnde melaetsch/
 verstaen hebbende wylt een gebangen Israelitische Dogter/ dat Eliza
 so grote wonderen dede; is tot Eliza gekomen om gereynigt te wor-
 den/ met sig dragende grote geschenken: Eliza belaste hem/ dat hy
 sig seven-mael in de Jordane soude wassen/ en also is hy genesen
 geworden / 2 Kieg. 5. 14. Sijn vleesch quam weder, gelijk het
 vleesch van een kleinen jongen, 2 Kieg. 5. 1/ 4/ 10.

c. Vr. Heeft Eliza de geschenken genomen?

Antw. Neen hy: Waer sijn knecht Gehazi, is heymelick Naa-
 man agter aen gegaen/ en heeft eenige geschenken begeert/ en
 ontfangen / 't welck Eliza verstaende/ is so toornig geworden; dat
 hy hem gestraft heeft met melaetsheid / 2 Kieg. 5. 27. Eliza seide,
 daer-

daerom sal u de melaetsheid Naamans aenkleven, en uwen zaden tot in eeuwigheid, 2 Kieg. 5. 21/23.

a. Vr. Wat mirakelen heeft Eliza meer gedaen?

Antw. Als de kinderen der Propheten aen de Jordane waren gaen om hout te hacken tot een groter Woning/ so ontviel eenen de bijl die hy geleent had: Maer Eliza wierp een hout op 't water/ en dede de bijl op het water zwemmen/ 2 Kieg. 6. 6. Hy dede het yser boven swemmen, 2 Kieg. 6. 4/5/6.

c. Vra. Is de Coning van Syrien dankbaer geweest vooz de genesinge van sijn Hobeling Naaman?

Antw. Neen: Maer ligtelijks misnoegt zijnde/ dat Naaman een keer had gekregen van sijn Wgoden/ so nam hy vooz Israels te bezoggen: maer Eliza ontdekte alle zijne heymelijke raedslagen aen den Coning Israels; 't welk de Coning van Syrien verstaen hebende/ so is hy met een grote magt afgekomen om Eliza te vangen/ 2 Kieg. 6: 13. Hy seide tot sijn knechten, gaet henen, ende siet waer hy is, 2 Kieg. 6. 8/10/11.

b. Vr. Is Eliza van den Coning van Syrien gebangen?

Antw. Neen: Maer als sy des nagts de stad Dathan omringelden/ tot grote vrese van de Jongen van Eliza, so dede Eliza hem sien een Leger van Engelen: en de Syriers met blindhepd geslagen zijnde/ so bragt haer Eliza tot binnem Samaria, als sijn gebangene/ dog wilde niet dat de Coning Israels haer slaen soude; maer gebood/ dat hy haer soude te eten geven/ en dan in vrede laten gaen/ 2 Kieg. 6. 15/18/20.

c. Vr. Zijn de Syriers ober dese weldaed dankbaer geweest?

Antw. Neen: Maer Benhadad is met sijn gantsche Leger afgekomen om Samaria te belegeren/ en heeft de Stad tot een grote hongers nood gebragt/ 't welk de Coning so ontfelde/ dat hy Eliza wilde doen doden/ 2 Kieg. 6. 25. Een viereendeel van een kap duyve-mist koste vijf silverlingen, 2 Kieg. 6. 28/29/32.

b. Vr. Was de hongers-nood in Samaria groot?

Antw. Ja/ so groot/ dat een Ezels-kop verkocht wierd vooz tagtig silverlingen: en een viereendeel van een kap duyve-mist vooz vijf silverlingen; Ja dat de Moeders hare kinderen souden gaen eten hebben/ 2 Kieg. 6. 25/26.

a. Vr. Hoe is Samaria verlost?

Ant. Als vier Melaetsen uut de Stad gingen/ om liever van de Syriers gedood te worden/ als van honger te steruen/ so bonden sy dat de Syriers van selfs waren wech gedloden; 't welk gebodschapt zijnde/ hebben de Israeliten de buyt der Syriers geraoft/ en alles was terstond goede koop: 't welk/ als het de Hoof-

niest

man niet had willen gelooven / doe het Eliza voorsz. seide / soo is hy na het woord van Eliza in de poozten dood gedzongen / 2 Kieg. 7. vs. 16. Het volk beroofde het Leger der Syriers, 2 Kieg. 7. 17/ 18.

a. Vra. Hoe heeft sig Eliza voorsz. gedragen?

Ant. Als hy de Sunamitische Vrouw aen haer verlaten goed wederom had geholpen / soo heeft hy sig in Syrien vertoont / en voorsz. Hafahel ontboden zijnde van Benhadad, die krank was / voorsz. seide hy dat Benhadad sterben soude / en dat Hafahel een wreede Koning in Syrien voorsz. Israel soude zijn / 2 Kieg. 8. 12. Eliza seide, Ik weet wat quaed dat gy de kinderen Israëls doen sult, 2 Kieg. 8. 15/ 10.

a. Vra. Hoe is het in dese tijd gegaen in het Koninkrijke van Juda?

Antw. De Edomiten zijn van Joram af-geballen / en zijn afvallig gebleven onder haer eyge Koning: So ook de Koninklijke stad Libna: Daer is aen hem gekomen een brief / die Elias / op aerd-nog zijnde / had geschreven; in welke hy hem / van wegen sijn sonden / dzeigt met een pijnlijke dood / en met verlies en ondergang van sijn geslagte / gelijc hem voorsz. de Philistijnen is overgekomen / die alle sijne kinderen hebben weg-gevoert / uytgesondert sijn jongsten sone Joachas, 2 Chzon. 21. 17. Sy voerden alle zijne have wech, ook sijn kinderen en wijven, 2 Chzon. 21. 12/ 13/ 15/ 19.

b. Vra. Wat Koning was nu nog in Israel?

Antw. Joram, de sone van Achab, die gestreden hebbende met Hafahel, den Koning der Syriers / en gekwond zijnde / na Iizreël is geboert om genesen te worden / alwaer hy van Ahazia, Koning in Juda / voorsz. Gods sonderlijke bestieringe is besogt / 2 Kieg. 8. vs. 28. De Syriers sloegen Joram, 2 Chzon. 26. 6/ 7.

c. Vra. Wat bestieringe Gods was hier in dat Ahazia by Joram quam?

Ant. God hadde Iehu voorsz. Eliza doen salven tot Koning over Israel / dewelke ter siond na Iizreël toe trok / alwaer hy Joram voorsz. schoot / en sijn lichaem op Naboths Akker wierp: Ahazia dode hy ook / en Jesabel dede hy uyt den venster op de straet werpen / alwaer sy van de Honden gegeten wiert / 2 Kieg. 9. 24. Iehu schoot Joram, dat de pijl door sijn herte uiting, 2 Chzon. 22. 9.

c. Vra. Wat heeft Iehu meer gedaen?

Ant. Hy heeft twee-en-veertig sonen van Ahazias Broederen gedood / en heeft Achabs Huis / volgens Gods last / in sijn salvinge tot Koning / geheel uit-geroeit; daer na heeft hy Baals Altaren verniet / en Baals Priesteren in haer Tempel gedood: nogtans en weck hy niet van den Kalver-dienst Jerobeams / 2 Kieg. 10. 18. Also verdelgde Iehu den Baal uit Israel, 2 Kieg. 10. 13/ 15/ 16.

b. Vr. Wie heeft Juda geregeert na de dood van Ahazias?

Antw. Athalia de Moeder van Ahazia, dode al het Koningslijck zaed / en nam de regeeringe tot sig; alleenlijck Joas, de jongste soon van Ahazias, wierd gesalveert van Jozebah, Huisvrouw van de Hooge priester Jojada, en Suster van Ahazias: ende alsoo is Joas ses jaer verborgen in den Tempel op geboed / 2 Kieg. 11. 1. Athalia bragt al het Koninglijcke zaed om, 2 Kieg. 11. 3. 2 Chron. 22. vs. 10/ 11/ 12.

b. Vr. Is dese Joas daer na nog Koning geworden?

Ant. Ja hy: Want als hy seven jaren oud was / so heeft hem Jojada voor den dag gebracht: ende hebbende Athalia laten doden / heeft hy Joas op den Thron geset / en tusschen hem en het volck een vast Verbond gemackt; waer op terstond Baals Tempels zijn afgebroken / en haer Priesters gedood / 2 Kieg. 11. 4. Jojada toonde aen het volck den Sone des Konings, 2 Kieg. 11. 15/ 18.

a. Vra. Hoe heeft Joas geregeert?

Ant. Hy heeft seer vroom geleest en geregeert / so lange als Jojada leefde: Hy bestrafte de Priesters en Leviten / datse soo slap waren om de breuken des Tempels te verbeteren / en daer toe de jaerlijcke schattinge op te samelen: Hy heeft door Jojada een kist met een gat doen stellen aen de deure des Tempels / waer in yder sijn schattinge wierp / so dat het tot een grote somme gelts wierd / waer uit de Tempel is hermaekt / en ook vele vaten tot de Gods-dienst / 2 Kieg. 12. 10. Sy sagen dat veel gelts in de kiste was, 2 Kieg. 12. vs. 15. 2 Chron. 24. 4/ 7/ 9/ 14.

c. Vr. Hoe stond het doe ter tijd in het Koningrijcke Israels?

Antw. Al-hoe-wel dat Jehu niet yverde met een recht herte voor God / soo beloofde hem nochtans de Heere / om dat hy de dienst van Baal hadde wytgeroyt / en om dat hy Achabs geslagte had omgebracht / dat zijn sone tot in het vierde gelit hem souden succederen: So is dan sijn sone Joahaz Koning geworden in sijn plaetse / dewelcke van Hazael, den Koning van Syrien seer is bevogten: Maer hy is op sijn vuerig bidden verlost; dog hy was so geslagen door Hazael, dat hy maer vijftig kuiteren / thien Wagenen / en thien duisent Doet-volk had overig behouden / 2 Kieg. 13. 3. De Heere gafse in de hand Hafaels, 2 Kieg. 10. 30.

c. Vr. Hoe is Joas de Koning in Juda voort-gegaen in sijn regeeringe?

Ant. Als de Hooge-Priester Jojada, oud zijnde hondert en dertig jaer / gestorven was / soo hebben de Worsten den Koning Joas tot afgoderye verleyd: Ende als sy bestrakt wierden van de Propheten / insonderheid van Zacharias den sone van Jojada, soo hebben

hebbense hem dood gestenigt / 2 Chron. 24 21. Sy steenigden hem met steenen in het voorhof van het Huys des Heeren, 2 Chron. 24. vs. 18. Matt. 23: 35.

b. Vr. Wat straffe is haer hierom over-gekomen?

Antw. God heeft de Syriers tegens Juda gesonden/ die met een klepne magt het Land hebben uitgephindert / en hebben de Dorsten gedood: Joas krank te bedde leggende / is van twee sijner Dienst-knegten op sijn bedde te Millo gedood/ 2 Chron. 24. 23. Sy verdorven uit het volk alle de Vorsten des Lands, 2 Kieg. 12. 17/ 21.

b. Vr. Sijn de Syriers niet wederom geslagen?

Ant. Ja sy: want Joas, de soon van Joachas, Koning in Israel/ besochende den sieken Propheet Eliza, heeft van hem dese toesegginge ontfangen / dat hy de Syriers driemaal soude slach / 2 Kieg. 13. 25. Joas, de soon van Joachaz nam de Steden wederom in, 2 Kieg. 13. 14/ 19.

a. Vr. Is Eliza doe gestorven?

Antw. Ja: Ende als de Moabiten in het land vielen / en dat de Israeliten een man begrabende / en dese Benden siende / die dode man in het Graf van Eliza wierpen / is deselve weder levendig geworden/ 2 Kieg. 13. 21. Hy wierd levendig, en stond op zijn voeten.

c. Vr. Hoe heeft het Amazia, de soon van Joas, de Koning in Juda / gemaakt?

Ant. Hy heeft een grote magt versamelt / ook eenig Volk uit Israel huerende / 't welk hy op het vermanen van een Propheet/ wederom heeft wech gesonden: Hy heeft dan met sijn eyge Volk de Edomiten geslagen/ thien duysent dodende in den slag / en thien duysent gevangene van een steplen Berg af-werpande / so datse alle berstede/ 2 Chron. 25. 11. Hy sloeg de kinderen van Seir thien duysent, 2 Chron. 25. 12.

b. Vr. Hoe droeg sig Amazia na dese overwinninge?

Ant. Hy roofde de Goden der Edomiten, en voog sig voor deselbige: Ende hy nam het seer qualijk / als hy daer over van een Propheet wierde bestraff; waer over hem de Propheet sijn ondergang voor-seide / 2 Chron. 25. 14. Hy stelde die sig tot Goden, 2 Chron. 25. 15/ 16.

b. Vr. Is Amaziah dan om-gekomen?

Ant. Ja: want als hy uit opgeblasentheid over sijn victorie tegen de Edomiten / de Koning Israels tot den strijd uitdaegde / die hem waerschouwen liet over sijn vermetelheid / so is hy van Joas, den Koning Israels/ geslagen en gevangen/ die ook vier hondert ellen aan de muur van Jerusalem heeft af-gebroken / en alle de vaten en schatten uit Gods Huys wech-gevoert / na Samaria.

2 Chron. 25. 12. Inde werd geslagen voor het aengesigte Israëls,
2 Chron. 25. 17/ 18/ 23.

b. Vr. Wie is na Joas in Israel Koning geweest?

Ant. Ierobeam, die ook een Afgoden-dienaer was/ en nogtans
volgens de Prophette van Ionas, heeft hy een goet gedeelte van
Israel den Dyanden wederom ontnomen/ 2 Kieg. 14. 25. Hy bragt
ook weder de Land-pale Israëls, 2 Kieg. 14. 25/ 26/ 27.

Avond-gefang op de derthiende Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 2. Waerom raest dat volk, &c.

1. **E**liza red een Weduwe van schuld:
De Sunamitische ontving een soone /
Hy helpt de pot met bitter moes gebuld
Doe quam sig Naaman aen hem verdoone:
Hy reinigt hem door 't water der Jordane.
Hy deed' ook 't user zwenmen op de bloed /
De Syrier bespied sijn Oorlogs-bane /
Eliza wyl geheym van sijn gemoet.

2. De Syrier quam met een Leger af:
En wil daerom Gods Man in banden sluyten.
Samaria / door honger / lijkt een graf:
D'oureyne mannen gingen daerom buyten.
De pber-geest doet Jehu Joram dooden.
Hy roeit het Hym van Achab gantschlyk uit /
De Baals-dienst wierd seherpelyk verboden /
Athalia verwekt een moord-geluyt.

3. Door Zacharias kreeg Joas de Kroon /
Hy moest sijn bloed daer na aen Joas geven:
Dit was voor al sijn trouwe dienst de loon.
Elizaes graf gaf aen een doode 't leven.
Amasia sloeg dapper d'Edomiten /
Hy daend' Israëls Koning tot een slag:
Maer Joas droeg niet lange dit verwoyten:
Doe sag Amasia sijn laetste dag.

Van Uzias tot Hiskias.

De veerthiende Dag.

a. Vra. Wie is in Juda Koning geweest na Amasia?

Ant. Na dat Amasia van sijn knechten gedood is/ en na dat Juda
elf jaer sonder Coning was geweest; soo is Uzias (die ook Azaria
genaemt is) sijn sone/ seftchien jaren oud zijnde / Coning gewor-
den/ die het Rijkke twee-en vijftig jaer heeft geregeert/ 2 Kieg. 15. 2.
Hy

Hy was seftchien jaer oud doe hy Koning wierd; 2 Chron. 26. 1.

b. Vr. Hoedanig is het leven van Uzias geweest?

Ant. Hy was een lief-hebber van de Land-bouwerpe: Hy versterkte Jerusalem met Torens / en leerde sijn Volk uit die Torens met pijlen en met steenen schieten: hy was ook een Godzalig en wijs Coning / die groote overwinningen bequam tegen sijne Vyanden / 2 Chron. 26. 5 In de dagen dat hy den Heere sogt, maekte hem de Heere voorspoedig. 2 Chron. 26. 10/ 15.

a. Vr. Wat Propheten hebben in sijn tijd geleest?

Ant. De Propheet Hoseas, en Amos begonden in sijn tijd te propheteren / Hos. 1. 1. Het woord des Heeren geschiede tot Hoseas, in de dagen van Uzia, Amos 1. 1.

c. Vr. Waer op sagen de prophetien van dese Propheten?

Antw. Haer predicatien en prophetien hebben sy meest gedaen tegen de gruwelyke sonden die onder het Volk om gingen / en die eben-wel sorgeloos bleven / waer tegen dese Propheten een zwaer oordeel vooz-seyden / Amos 6. 1. Wee den geruften te Zion.

c. Vr. Hoe stond het doe ter tijd in het Coningrijke Israels?

Antw. Jerobeam haer Coning is gestorven na dat hy een en-beertig jaer hadde geregeert / en na sijn dood is Israel sonder Coning geweest de tijd van twee en-twintig jaren / 2 Kieg. 14. 29. Jerobeam ontsliep met zijne Vadersen.

c. Vr. Wie is na dese verlopen tijd Coning geworden in Israel?

Antw. Zacharias, de sone van Jerobeam / is Coning geworden; dog dewijle hy een quaed leven leide / soo heeft hy maer ses maenden geregeert / en wierd van Sallum dood geslagen. Alsoe is het vierde geslid van Jehu op den Throon geweest / volgens Gods voozsegginge / 2 Kieg. 15. 9. Hy weck niet af van de sonde Jerobeams, 2 Kieg. 10. 30.

c. Vr. Hoe ging het doe voorts in het Coningrijke van Israel?

Ant. Gelyk Sallum hadde Zacharias gedood / soo is hy ook van Menahem gedood / als hy maer rene maend hadde geregeert: Dog Menahem was een wreed Tyran / want de Plaetsen die vooz hem de poozten niet hadden geoyent / heeft hy geslagen / en heeft hare zwangere Vrouwen in stukken gehouden / 2 Kieg. 15. 16. Alle hare bevrugte Vrouwen hieuw hy in stukken, 2 Kieg. 15. 14/ 16.

c. Vr. Wat oorlogen heeft Menahem gevoert?

Ant. Als de Assyriers op hem aen quamen ten strijde / soo heeft hy haer met duysent talenten silbers afgekocht / welck gelt hy haelde van de rijke Lieden / schattende pder op vijftig silvere sickelen / 2 Kieg. 15. 20. Menahem bragt dat gelt op van Israel.

b. Vr. Heeft Uzias, de Coning in Juda, altyd in de wegen des Heeren gewandelt?

Ant. Neen hy: Maer nu oud geworden zijnde / heeft hy doo? hoogmoedigheid selve als Priester willen offeren: dog als hem de Hooge-priester Azaria met tagtig Priesteren tegen stonden / en als hy hier over tooznig wierd / soo is hy met melaetsheid aen sijn voo?hoofst geslagen / en wyl den Tempel gestooten zijnde / heeft hy in een afgesondert huys moeten woonen / 2 Chro. 26. 20. Hy was melaets aen sijn voorhoofst, ende sy stieten hem met 'er haest van daer, 2 Chro. 26. 16/ 17.

b. Vr. Wie is in Israel Koning geweest na Menahem?

Ant. Pekahja sijn sone / die oock wandelde in Jerobeams afgoderne / maer Pekah, een van sijne Hoofst mannen / heeft hem gedood / en heeft sig selven tot Koning opgeworpen de tijd van twintig jaer / 2 Kreg. 15. 25. Pekah sloeg hem te Samaria in het Paleys, 2 Kreg. 15. 22.

a Vr. Wat wederbaren heeft het Koningrijke Israels in dese tijd gehad?

Ant. Tiglat-Pilezar, Koning van Assyrien, is tegen Israel opgekomen / ende heeft veel volk wyl Galileen ende wyl Naphtali gevangen sijn weg-gevoert / 2 Kreg. 15. 29. Hy voerde dese weg na Assyrien.

b. Vr. Wie is na Uzias in de regeringe van Juda gekomen?

Antw. Jotham, de sone van Uzias, die het Rijk al heeft bedient / terwijl sijn Dader nog in het leven was / 2 Chro. 27. 1. Jotham was vijf-en-twintig jaer oud doe hy Koning wierd, 2 Kreg. 15. vers. 31/ 32.

c. Vr. Hoedanig is sijn leven in sijn regeringe geweest?

Ant. Hy was een vroom Godzalig Koning: Hy heeft de groote poorte van den Tempel gebouwt: Hy heeft oock de Ammoniten onder sijn geweld gebragt: deselbige sig cijnbaer makende / 2 Chro. 27. 6. Hy rigtede zijne wegen voor het aengesigte des Heeren, 2 Chro. 27. 3/ 5.

a Vr. Hoe stond het in dese tijd met de andere Vyanden van Juda?

Ant. God / siende de sonden van Juda, heeft begonnen tegen Juda te senden Rezin, den Koning van Syrien / en Pekah, den Koning van Israel / 2 Kreg. 16. 5. Doe togen Rezin en Pekah op tegen Jerusaleem ten strijde, 2 Kreg. 15. 37.

a Vra. Wat Propheten hebben in dese tijd van Uzias, en van Jotham gepropheteert?

Antw. Jesaias sag / in dese tijd dat Uzias storf / dat heerlijke gesigte / en Micha begon te propheteren / Esa. 6. 1. In den jare doe de Koning Uzias storf, Mich. 1.

c. Vr. Wylt ober heeft Jesaias gepropheteert?

Ant. Hy heeft zijn prophetien begonnen van de scherpe bestraffingen van de zware sonden van Gods Volk / daer hy doende verscheide troostelijcke beloften vooz die haer bekeerden: Daer na heeft hy zware straffen voozged vooz de Heidenen / die rondtsom Gods Volk woonden: Daer na heeft hy gesproken van de komste des Messie / en van sijn heerlijcke weldaden: En eindelijk heeft hy vooz-seid de heerlijcke staet van de Gemeinte des N. Testaments / wanneer de Heidenen souden geroepen worden tot het Benadenderbond in Christo Jesu.

c. Vr. Wat koning is na Jotham in Juda geweest?

Antw. De godloose Achas, de soon van Jotham, die een Afgoden-dienaer was / gelijk de koningen van Israel: Hy dede ook sijnne sonen dooz het wyer gaen / en hy liet allerley afgoderye toe / 2 Reg. 28. 1/2/3/4.

b. Vr. Wat straffe is om dese godloosheden het Land van Juda opher-gekomen?

Antw. Resin, de Koning van Syrien / spande te samen met Pekah, de Koning Israels / om het koningrijcke van Juda uit te roepen / waer dooz groote ontsteltenisse ontstond te Jerusalem / Esa. 7. 2. Achas herte beweegde sig, ende het herte zijns volks, 2 Reg. 16. 5.

c. Vr. Wilde God Juda verdelgen dooz dese Wyanden?

Antw. Neen: Daerom liet hy Achas aenseggen dooz Jesaiam, dat hy soo bebreest niet soude wesen vooz die twee koningen: En dat hy een teiken mocht begeren tot sijn gerustheid: 't welck als hy woengerde / soo gaf hem de Propheet dit teyken: Dewijse dat de Messias wy Davids geslagte moest vooz-komen / dat van Davids Wyvs niet en soude worden wyterdoent / Esa. 7. 11. Eische u een teyken van den Heere uwen God, Esa. 7. 4/14.

b. Vr. Hebben dese Wyanden Jerusalem niet ingenomen?

Ant. Neen: Nogtans hebben sijn in het Land van Juda groote schade gedaen: Rezin heeft de stad Elath ingenomen: En Pekah heeft hondert en twintig duysent mannen in Juda geslagen / en twee hondert en vijftig duysent wijven en kinderen gebankelijck wech gevoert: Dog heeft de selvige / op het woord van de Propheete Obed, wederom na hems gesonden / 2 Chron. 28. 6. Pekah sloeg opeenen dagh alle strijdbare Mannen in Juda dood, 2. Reg. 16. Vers. 5/6.

c. Vr. Wat dede Achaz doe de Philistijnen ende de Ammoniten hem geslagen hadden?

Ant. Hy beweegde Tiglat-Pilezer, den Koning van Assyrien / bevende hem al het goud en silver van den Tempel / dat hy tegen

Rezin en Pekah soude optreken; 't welk hy gedaen heeft/ dodende Rezin, den Koning van Syrien/ 2 Chron. 28. 16. Hy sond toe den Koning van Assyrien datse hem helpen souden, 2 Chron. 28. 21.

b. Vr. Hoe is Achaz dooz het in-roepen van de Assyriers gena: ren?

Ant. Sy waren sijn land meer tot last als tot hulpe. Doo hoe Achaz meer benaut wert/ hoe hy ook godlofer leefde/ 2 Chron. 28. vs. 22. Tertijd als men hem benauwde, maekte hy des overtredens tegens den Heere nog meerder, 2 Chron. 28. 20/ 24/ 25.

c. Vr. Wat besondere sonden heeft Achaz begaen?

Antw. Achaz wilde de Goden van Damascus dienen/ om haer te vriend te hebben / die hy meynde dat hem geslagen hadden: Hy sloot de Tempel toe / ende liet Altaeren bouwen op alle hoeken van de straten: ende als hy na Damascus trok/ om den Koning van Assyrien te spæken / so sag hy daer een Altaer / en sond die af-beeldinge na Jerusalem / met last / dat de Priester Uriah den koperen Altaer soude aen een zijde setten / en een Altaer maken na dese af-beeldinge: Hy heeft ook het goud en koper uut den Tempel genomen / ende hy settede de Zee op een steene vloer/ 2 Chron. 28. 24. Hy hieuw de vaten van het Huys des Heeren in stucken / 2 Reg. 15. 10/ 17.

b. Vr. Hoe stond het op die tijd in het Coningrijke van Israel?

Antw. Hoseas, een Overste/ heeft tegen Pekah sijn Coning een verbintenisse gemaekt/ ende hem gedood/ hem selven dooz Coning in Israel opwerpende: dese Hoseas is ook een godloos Coning geweest / al-hoe-wel wat beter nog zijnde als sijn Dooz-saten: Ende hy is de laetste Coning in Israel geweest / 2 Reg. 17. 2. Hy dede dat quaed was in de oogen des Heeren, even-wel niet soo als de Koningen Israels die voor hem geweest waren, 2 Reg. 16. 30

Avond-gefang op de veerthiende Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 24. De aerd' is onses Gods, &c.

1. **U**zia volgt Amasia:
Hy betert veel geleden scha:
Hoseas predikt in die tijden.

Israels Coning Menahem /
Deed' die 't niet straks hielden met hem /
Haer zwang're Vrouwen 't lijf op-sijden.

2. Uzia wil selfs 't offer doen:
De Priester raed hem niet so koen:
Sijn straf was vyfde lazern.
Israels sond' rees in den top:

Tiglat-pilefar quam haest op:

Niemand kon Israëel bezyne.

3. Achaz bryngt Juda tot de sond';

Pekah maekt met Rezin verbond

Om Jerusalem te bestrijden:

De Stad ontging doe nog de nood:

Dog Pekah sloeg duisenden dood /

In 't Land / en rooft aen allen zijden.

4. Hoe scherp dat Elaias dreygt:

De Coning 't herte niet en neigt:

De Tempel kreeg een nieuwen Altaer.

Israëls Rijk had nu haer straf:

Hoseas Scepter lag in 't Graf.

So maekt de sonde haest de val klaer.

Van Hiskias tot Hofias.

De vijfthiende Dag.

a. Vr. Wie is in Juda Coning geworden na Achaz?

Antw. De Godzalige Hiskia, oud zijnde vijf-en-twintig jaren / die wylt de Coninglijke stamme zijnde gesproten / van Achaz tot een sone was aengenomen: hy heeft negen-en-twintig jaer te Jerusalem geregeert / 2 Kieg. 18. 1. Hiskia wierd Koning in Juda.

b. Vr. Wat heeft hy in 't begin van sijn regeringe gedaen?

Ant. Hy heeft de verballen Gods-dienst terstond gereformiert: Hy heeft de metalen Slange verbysselt / die Moses nu over de sevehondert agt-en-twintig jaren gemaeckt hadde in de Woestijne / om dat de kinderen Israëls voer deselbige rookten: Ook heeft hy den Tempel geopent / en belast / dat de Priesters en Leviten haer selven heiligen souden / en den Tempel sijnveren / 2 Kieg. 18. 4. Hy heeft de kopere Slange verbrijsselt, 2 Kieg. 18. 3 / 4. 2 Chzon. 29. 17.

c. Vr. Hoe heeft hy den Tempel doen heyligen?

Ant. Hy heeft op den eersten en op den agsten dag van de eerste Maent / alle versoepelen daer wylt doen bryngen / ende daer na heeft hy met het Volk / in grote blijdschap / door offerhande den Tempel geheyligt / en het Volk versoend met God / 2 Chzon. 29. 18. Sy quamen tot Hiskia, en sy seyden, wy hebben het geheele Huis des Heeren gereinigt, 1 Chzon. 29. 2 / 5.

c. Vr. Wat heeft Hiskia meer gedaen voer de Gods-dienst?

Ant. Hy heeft door Loopers al het Volk laten nodigen: om te Jerusalem het paesch-feeft te houden / 't wylt nu lange jaren versumt was geweest: Alle de Inwoonders van Juda sijn daer toe gekomen / ook sommige uit Israëls; maer de meeste in Israëls Coning-

Koningrijke hebben met dese noodinge gespot/ 2 Chyon. 30. 10. Sy belagtense en bespottedense, 2 Chyon. 30. 1/ 6/ 11/ 12.

c. Vr. Wat is hier op gevolgt?

Antw. Dit heeft gesouden zijnde op den veerthienden dag der tweede Maend/ dewijse de reiniginge van het Volk en van den Tempel/ op de veerthiende dag der eerster Maend/ nog niet ten regten was geschied/ soo is het Volk henen getrocken dooz alle steden en plaetsen van het Land/ ende sy hebben alle Beelden en Altaren ont-geworpen/ en alle Afgodische Woschen intgeroep/ 2 Chyon. 31. 1. Sy braken de op-gerigte Beelden,

b. Vr. Wat heeft Hiskia al meer gedaen tot het reformeren van de Gods-dienst?

Ant. Hy heeft de verdeelinghe der Priesteren en der Leviten na de Wet herstelt: Hy heeft haer een goed stuk geld gegeven om de offerhanden wel te besorgen; en hy heeft belast dat het Volk hare eerstelingen en thienden tot den Tempel souden brengen/ 't welk alles seer oberbloediglijk is gedaen/ 2 Chyon. 31. 4. Hy seide tot de Inwoonderen van Jerusalem, dat sy het deel der Priesteren en der Leviten geven souden, 2 Chyon. 31. 2/ 6.

a. Vr. Hoe leefde Hiskia?

Antw. Santsch vroom en Godsdienslig/ gesterkt zijnde dooz verschende Prophten/ als ook dooz Hoseas, die wel ses-en-tjessig jaren hadde gepredikt/ 2 Kieg 18. 6. Hy kleefde den Heere aen, hy en week niet van hem na te volgen, Hof. 1. 1.

b. Vr. Heeft Hiskias geen Wyanden overwonnen?

Antw. Ja hy: want hy heeft de Philistijnen geslagen tot Gaza toe; en dat volgens het gene de Propheet Jesaias hem voorsyde hadde/ 2 Kieg. 18. 7. De Heere was met hem, over al waer hy henen trok, 2 Kieg. 18. 8. Jesa. 14. 28.

c. Vr. Hoe stond het doe ter tijd in het Koningrijke van Israel?

Ant. Salmanasser, de Koning van Assyrien/ hadde Hoseas de Koning van Israel in sijn magt/ aen wien Hoseas jaerlijks geschenken moest opbrengen: Maer als Hoseas een Verbond gesmaekt hadde met So, de Koning van Egypten/ en ook als hy de geschenken niet trouwlijk op bragt/ soo is Salmanasser opgetrocken/ en heeft Samaria, na een drie-jarige belegeringe/ ingenomen: Hy heeft thien stammen Israels gebankelijck wech gevoert/ en heeft haer doen wonen in Meden, en daer ontrent/ 2 Kieg. 17. 6. Hy voerde Israel wech na Assyrien, 2 Kieg. 18. 9/ 10/ 11.

b. Vr. Is dan het Land Israels onbewoont gebleven?

Ant. Neen: Maer de Koning van Assyrien heeft verschende Wydenen over-gebragt in het land Israels om dat te bewoonen te

Dese zijn die Volkeren / dewelke in de heilige Schrifture genaemt worden / Samaritanen, 2 Kieg. 17. 24. De Koning van Assyrien bragt volk van Babel, en van Cuta, &c. in de plaetsen der Kinderen Israels.

c. Vr. Wat Gods-dienst hielden dese Lieben ?

Ant. Sy dienden eerst hare Heydensche Goden: Maer als de Heere haer hierom plaegde dooz Leentwen / soo heeft de Koning haer een Priester van Israel toe-gefunden / die haer leerde den Heere te dienen / 2 Kieg. 17. 33. Sy vreesden den Heere, ende dienden ook hare Goden, 2 Kieg. 17. 25 / 28.

a. Vra. Is Hiskias, de Koning van Juda / niet aengetast geworden van sijn Dyanden ?

Ant. Ja hy: Want Sennacherib, de Koning van Assyrien / is met een groote macht / en met een hoobaerdig gemoed tegen Jerusalem opgekomen: gebruikende tot Veld-oberste dien lastermond Rabshake / 2 Kieg. 18. 30. Hy seide tot Juda, dat de Koning Hiskia u niet en doe vertrouwen op den Heere.

c. Vr. Hoe hield sich de Koning Hiskia ?

Antw. De Koning belaste / dat men Rabshake niet een woord en soude antwoorden; selve ging hy met droefheid in den Tempel / en sond sijn Hovelingen aen de Propheet Jesaias / om hem dese kasteringen bekend te maken / en om sijn raed daer tegen te verstaen / 2 Kieg. 19. 1. Hy bedekte sig met een sak, ende ging in het Huis des Heeren, 2 Kieg. 18. 36. 2 Kieg. 19. 2 / 3.

b. Vr. Wat raed heeft hem de Propheet Jesaias gegeven ?

Ant. Hy heeft hem de vreesse becomen vooz Rabshake / ende hy heeft de Koning beloofd een volkomen bevrijdinge tegen desen Dyand / 2 Kieg. 19. 32. De Koning van Assyrien en sal in dese Stadt niet komen, nogte eenen pijl daer in schieten, 2 Kieg. 19. 6 / 12.

a. Vr. Hoe is Jerusalem van dese Dyand verlost ?

Ant. De Heere heeft sijn Engel gefunden in het Leger der Assyriens / dewelke in eene nacht gedood heeft onder haer hondert en vijf-en-tagtig duysent mannen; Soo dat Sannacherib heeft moeten de vlugt nemen / ende te huys gekeert zijnde / is hy van zijne eigen sonen gedood / 2 Kieg. 19. 37. Het geschiede, als hy in het huis Nuroch sijnes Gods sig neder-boog, dat sijne twee sonen hem sloegen met den swaerde, 2 Kieg. 19. 35.

a. Vr. Hoe stond het met Hiskia na dese verlossinge ?

Ant. Hiskia viel in een groote krankheyt / soo dat hy op het aen-seggen van de Propheet Jesaias / niet anders als de dood verwagtede / 2 Kieg. 20. 1. Geest bevel aen u huis, want gy sult sterven Eja. 38. 1.

b. Vr. Hoe droeg sig Hiskias in dese krankheid ?

Ant. Hy keerde sig tot den Heere / hy slugte en weenede; hy was nochtans getroost in het getuygenisse van zijn goede conscientie / Esai. 38. 3. Gy weet Heere, dat ik met een volkomen herte voor u gewandelt hebbe, 2 Reg. 20. 2/3.

c. Vr. Is Hiskias van die krankheid gestorven ?

Ant. Neen hy: maer de Heere heeft zijn leef-tijd nog tot vijfthien jaren ut-gerekt: en men heeft zijn wonden door plaesteren van vijgen genesen / 2 Reg. 20. 6. De Heere seide, ik sal vijfthien jaren toe uwe dagen toe-doen / 2 Reg. 20. 7.

c. Vr. Ontsing Hiskia niet een teken van God over zijn aenstaende gesondheid ?

Ant. Ja: want op zijn versoek dede de Heere de schaduwte op de Sonne-wijser van Achaz thien graden te rugge gaen / 2 Reg. 20. 10. Hiskia seide, dat de schaduwte thien graden agterwaerts keere.

b. Vr. Hoe leefde Hiskia na de herstellinge van sijn gesondheid ?

Ant. Hy leefde doorgaens wel / nochtans soo is hy geballen in de sonde van hoogmoet: want als de gesanten van den Koning te Babel tot hem gesonden zijn / om hem te begroeten over zijn gesond-wordinge / en ook om te vernemen na dat wonder-teken van de Sonne-wijser; soo heeft hy voor haer oogen met alle sijne Koninklijke schatten gepronkt / 2 Reg. 20. 13. Hy toonde haer sijn gantsche Schat-huis, 2 Reg. 20. 12.

c. Vr. Hoe is dit by God opgenomen ?

Ant. De Heere heeft Esaias gesonden / die hem heeft aen-geseyd dat de Koning van Babel soude komen / en alle dese Schatten na Babel opvoeren / en dat sijne kinderen in het Hof van Babel souden moeten dienen; 't welck Hiskia met onderdanige onderwerpinge heeft aengehoort / 2 Reg. 20. 19. Hiskia seide, het woord des Heeren is goed dat gy gesproken hebt, 2 Reg. 20. 17/18.

c. Vra. Zijn de Koningen van Assyrien / die Gods Volk soo veel ellend' hebben aengedaen / noit van God gestraft ?

Ant. Ja: want de Koning van Babylonien is tegen het Koninkrijke van Assyrien op-getrocken / ende heeft het selvige overwonnen / en geheel ten einde gebracht / Ezech. 31. 12. De tyrannigste der Heidenen weyden haer uit, Ezech. 31. 15/17.

a. Vr. Wie is Koning geworden in Iuda, na Hiskia ?

Ant. Zijn soen Manasse, die vijf-en vijfthig jaren heeft geregeert / zijnde een seer godloos Koning / 2 Reg. 21. 1. Manasse was twaelf jaer oud, doe hy Koning wierd.

b. Vr. Wat sonden heeft Manasse gepleegt ?

Ant. Hy boude de Hoogten wederom op / die zijn Vader Hiskia hadde

hadde omgewoopen: Hy rigtede de Baals Altaren op: hy maekte afgodische Bosfchen / ende hoog sig vooz het Heyz des Hemels; Hy dede zijn sonen dooz het wyer gaen / en pleegde guichelerpe; Hy tooverde / en pleegde Duibels-kouften / 2 Kieg. 21. 6. Manasse dede het volk dwalen, soo datse erger deden als de Heidenen, 2 Kieg. 21. berff. 3/ 6/ 7/ 16.

b. Vr. Wat straffe is hierom ober het Land gekomen ?

Ant. Als Manasse niet en hoorde na de dzyngementen Gods dooz de Prophteten / waer in sy hem vooz-seyden een schrik'lyken ondergang / soo heeft de Heere eindelyk den Koning van Assyrien / die te Babel regeerde / tegen hem gesonden / van wie Manasse niet twee kopere ketenen gebonden na Babel is geboert / 2 Kieg. 21. 13. Ik sal Jerusalem uitwissen, gelijk men een schotel uit-wischt, Jer. 15. berff. 4/ 5. 2 Chyon. 33. 11.

c. Vr. Hoe droeg sig Manasse in dese zijne gevangenis ?

Ant. Manasse wierd hier dooz soo vernedert / dat hy sich tot God bekeerde / en dat hy om genade God aenbad; dewelke hem ook is geschied: Want de Koning van Babel heeft hem wederom vry laten henen gaen / 2 Chyon. 33. 13. De Heere liet sig van hem verbidden, en hoorde zijn smeekinge.

a. Vr. Wat dankbaerheid betwees Manasse vooz zijne verlossing ?

Ant. Hy leude een heel ander leven; want hy dede de vremde Goden weg met hare Altaren: Hy richtede des Heeren Altaer toe / ende offerde daer op brand-offer / en dank-offer: Ende hy gaf last aen het Volk / datse den Heere alleenlyk souden dienen / 2 Chyon. 33. 15. Hy nam de vremde Goden wech.

b. Vr. Wie is na Manasse Koning geworden ?

Ant. Amon zijn sone / oud zijnde twee-en-twintig jaren; welke seer godlooslyk heeft geleest / ja erger dan zijn Vader Manasse, want hy en vernederde sig niet vooz den Heere / 2 Chyon. 33. 23. Dese Amon vermeerderde de schuld.

a. Vra. Wat Prophteten zijnder geweest in de dagen van den Koning Amon ?

Ant. Onder andere is ook geweest de Propheet Zephanja, dewelke de sonde van de groote / en van de kleine / met zware straffen heeft gedreygt / Zeph. 1. 3. De Heere seid, ik sal weg-rapen menschen ende beesten, Zeph. 1. 1.

Avond-gefang op de vijftiende Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 1. Die niet en gaet, &c.

1. **H**iskia ving straks reformacj aen:
De kop're Slang wierd daed'lyk wech gedaen.

Hy deed het volk 't versimnde Pascha byeren :

Hy sijnberde des Tempels offer-bieren :

De Tempel-dienst is van hem vast geset.

En alles moest weer gaen na Godes Wet.

2. Het volk Israels was uit 't Land geboert :

Het Heydensch Volk in plaets/ wierd seer beroert /

Dooz Leenwen / om dat sy God niet en eerde :

Tot haer een Priester Godes anders leerde :

Dus dienden sy den God van Israel :

Maer 't Heidendom behaegde haer ook wel.

3. Sannacherib quam met een machtig Volk :

De laster-mond Rablake was sijn Volk.

Gods Engel sloeg veel duisenden ter neder /

Sannacherib en quam doe niet meer weder.

Want schoon hy dooz des Engels zwaert ontblaat

Sijn beyde sonen sloegen hem selfs dood.

Van Josias tot Nebucadnezar.

De festhiende Dag.

a. Vr. Wie is Amon in de regeringe in Juda gevolgt ?

Antw. Na hem is de Godzalige Josias Koning geweest / die in zijn jonge jaren den Heere heeft gesocht / 1 Chyon. 34. 3. Doe hy nog een Jongeling was, begon hy Juda en Jerusalem te reynigen van de Bosschen en van de Beelden, 2 Chyon. 34. 5/ 6.

b. Vr. Behertigde hy dese reformatie des Lands ?

Ant. Ja hy / so verre / dat hy de Priesteren der hoogten doode / en dat hy de beenderen van die gestorven waren / verbyande op de Afgodische Altaren / 2 Reg. 23. 8. Hy ontreinigde de hoogten, 2 Reg. 23. 4/ 11/ 15/ 16.

c. Vr. Wierd hier niet van Josias een oude Propheetie verhuut ?

Ant. Ja het: Want hy / vindende het Graf van die Propheet / dewelke over drie hondert en vijftig jaren tegen dien Afgodischen Altaer gepropheteert hadde / wilde niet dat men het Graf soude roeren. En soo wierd gedacht aen de propheetie van die Propheet / 2 Reg. 23. 18. Hy seide, laet hem leggen, dat niemand zijn beenderen verroere, 1 Reg. 13. 2.

a: Vr. Wat Propheeten hsbven op dese tijd geleest ?

Ant. De Propheet Jeremias heeft ontrent dese tijd beginnen te propheeteren / Jer. 25. 3. In het derthiende jaer Josie, Jer. 1. 2.

c. Vr. Wat is den inhoud van de propheetie Jeremias ?

Antw. Hy heeft sijn gantsche werk gemaekt van de bestraffinge der sonde / en van de hoopsegginge van Godes oordeelen: Maer het

het Volk heeft na hem niet gehoozt / tot dat sy gebantelijck na Ba-
bel zijn geboert / en dat den Tempel en de Stad gantsch verwoest
zijn geworden.

b. Vr. Heeft hy den Tempel niet gesijbert ?

Ant. Ja hy; want hy heeft al het afgodische gereedschap oer
buiten brengen / en verbranden; Duonder dese siueringe is het
Wet-boek Moyses gehouden in den Tempel / en tot Josias gebracht /

2 Reg. 22. 4. Hy verbrone alle die gereedschap van Baal, 2 Reg. 22. 8.

c. Vr. Hoe hield sig Josias over het vinden van dit Wet-boek ?

Ant. De Ier voer Iesen 't gehe daer in geschreeven stond / waer
me hy verstaende / dat'er een groten toorn Gods over het Land
hing van wegen de begane afsoderpe / so is zijn herte seer ontstelt
geworden; Maect als hy hoorde uut de mould van de Prophetesse

Hulda, dat hy nog in vyde soude sterren / so is hy getroost geweest /

2 Reg. 22. 13. Om dat u herte weck geworden is, 2 Reg. 22. 11 / 29.

2 Chron. 24. 8 / 9 / 27

b. Vr. Wat heeft de Koning gedaen / om het Volk met den Waer-
re te versoenen ?

Ant. Hy heeft al 't volck versamelt in den Tempel / en een Ver-
bond gemackt / datse den Heere souden dienen / gelijk sy oock gedaen
hebben so lange als Josias leefde / 2 Reg. 23. 3. Hy maecte een ver-
bond voer het aengesichte des Heeren, 2 Chron. 34. 32.

c. Vr. Heeft Josias niet wat uytmuntende gedaen in de plichten
van de Gods-dienst ?

Ant. Ja hy; want hy een seer groot Paesch-feeft gehouden heeft /
tot welcke hy / als een geschenk / selve gaf dertig duysent Lamme-
ren en Heyten-bocken / niet drie duysent Runderen; Also gaveri
ook alle Overste een groot getal van vee / 2 Chron. 38. 1. Daer ne
hield Josias het Pascha den Heere te Jerusalem.

c. Vr. Hoe is Iohas gestorven ?

Ant. Als hy nu een-en-dertig jaren geregeert hadde; so wulde
Pharao Necho, Koning van Egypten / door zijn land trecken / om
te stryden tegen den Koning van Babilonien; Al-hoe-wel nu Jo-
sias werd aengeseyd van Phero, dat hy hem niet meinde te bevozlo-
gen / maer dat hy alleenlijk susskens door zijn land soude trecken;

So is Josias / dit niet gelovende / tegen Pharao op-getrocken / en
geschoten zijnde met een pijl / is hy na Jerusalem geboert / en ge-
storven 2 Chron. 35. 23. De Schutters schoten den Koning Josias,

2 Chron. 35. 21 / 22.

b. Vr. Verloor Gods Volk veel aen desen haren Koning ?

Antw. Seer veel / want hy was seer Godsalig / daerom heb-
bense hem seer beveent / en Jeremia heeft een klaeg-sted op zijn
dood

dood gemaeckt/ 2 Chron. 35. 25. Jeremias maekte een Klaeg-lied, vers 26.

b. Vr. Wie is na Josias Koning geworden?

Antw. Het volk heeft sijn jongsten sone Joachaz tot Koning gemaeckt: Doorty gaende sijn sone Eliakim, die twee jaren ouder was; maer hy wandelde niet in de wegen des Heeren, daerom settede hem Pharao Necho af / hy bond hem / en voerde hem af na Egypten / stellende sijn Broeder Eliakim in sijn plaetse / die hy de naem gaf van Jojakim, Jer. 22. 11. In de plaetse daer henen sy hem gevangen hebben wech gevoert, sal hy sterven, 2 Reg. 23. 34.

c. Vr. Wierd het Volk Gods niet belast van Pharao Necho?

Ant. Ja / want hy heeft het Landt opgeleyd een boete van hondert talenten silbers / en van een talent gouts: Om dese boete op te brengen / heeft Eliakim het volk geschat / 2 Reg. 23. 35. Jojakim gaf dat goud en silver aen Pharao Necho, 2 Chron. 36. 3.

a. Vra. Hoe droeg sich het volk onder dese dienstbaerheyt van Pharao Necho?

Antw. Sy waren onwillig om haer selven onder die dienstbaerheyt te buygen: Als Jeremias het volk aenseyde dat sy als Zonden gestraft worden / indien sy nog ongehoorsaem bleven onder dit iok: Soo hebben hem de Priesters en Propheten des doods schuldig verklaert: doch de Vorsten hebben hem beschermt en bezijd / Jer. 26. 16. De Vorsten seyden, aen dese man en is geen oordeel des doods, Jer. 26. 11. / 14.

b. Vr. Heeft Jeremia wt vreesse des doods na-gelaten het volk dese dingen vorder aen te seggen?

Antw. Neen hy: Maer hy heeft daer-en boven nog dit voerseyd / ende belast / datse den Koning van Babel / Nebucadnezar ook zonden moeten onderdanig wesen / waer toe hy Jocken heeft gemaeckt / om dese last te beter af te beelden / Jer. 27. 12. Hy seide tot Zedekia, den Koning van Juda, brenget uwe halsen onder 't jock des Konings van Babel, ende diend hem, Jer. 27. 8.

b. Vr. Is Nebucadnezar op-gekomen tegen Jerusalem?

Ant. Ja hy / want na dat hy Egypten hadde in-genomen / so is hy tegen Jerusalem op-getrocken: hy heeft de Stad in-genomen / ende eenige vaten van den Tempel na Babel gevoert / als ook de Koning Jojakim, in twee koperse ketenen gebonden zijnde / 2 Chron. 36. 7. Nebucadnezar stelde die vaten in zijnen Tempel te Babel, 2 Chron. 36. 3.

c. Vr. Is de Koning Jojakim gevangen gebleven?

Antw. Neen: maer Nebucadnezar heeft hem los gelaten / en in sijn regeringe hersteld / onder belofte van onderdanigheyt; waer

in hy drie jaren heeft gecontinueert / maer daer na rebelleerde hy /
2 Reg. 24. 1. Jojakim was drie jaren zijn Knecht.

b. Vr. Hoe handelde Nebucadnezar met het volk?

Antw. Hy belaste dat men eenige schoone en verstandige Jongelingen / die van Koninglijken blorde waren / soude na Babel voeren / en dat men deselvige in de Chaldeeische wetenschappen soude ondertwijfen / op datse dan vooz hem souden staen in zijn Hof: Hy wilde oock datse van des Konings spijse eten souden / op datse het en wel gedaen souden worden na den lichaente / Dan. 1. 3. De Koning seide tot Aspenaz, dat hy voortbrengen soude uit de kinderen Israels. Dan. 1. 4 / 5.

a. Vr. Is dit alsoo geschied?

Ant. Ja / onder dese was Daniel met zijn drie Medegesellen / Hanania, Misaël, en Azaria: Dog sy wilden van des Konings spijse niet eten / om niet verontreynigt te worden: Maer als sy / op haer ernstig verzoek / van het Gezacyde aten / en water dronken / so zijn sy daer dooz seer bet en glat geworden / Dan. 1. 15. Ten einde van thien dagen, sag men dat haer gedaente schoonder waren, Dan. 1. 8 / 10 / 12.

b. Vr. Hoe stond het met het andere volk van Juda?

Ant. Als sy / die in het Landt waren over-gelaten / vooz gingen in ongehoorzaemheid tegen God / en tegen den Koning van Babel; soo heeft haer Jeremias voorseid / datse alle na Babel in slavernye souden geboert worden. Dog hy dede dese belofte daer hy / datse na tseventig jaren verlost souden worden / Jer. 25. 11. Dit gantsche land sal worden tot een woestheid, tot een ontsettinge, Jer. 25. 6 / 9 / 12.

c. Vr. Wat teiken gaf Jeremias van de vastigheyd sijner predicatien?

Antw. Dooz Gods last beschreef hy alle sijne predicatien in een Boek (daer toe den dienst van Baruch gebruikende) die hy na drie en twintig jaren hadde gepredikt / 't welck Baruch dede met groote versigtigen / Jer. 26. 2. Neemt u een rolle des Boeks, en schrijft daer op alle de woorden die ik tot u gesproken hebbe, van de dagen Josia aen, tot op desen dag, Jer. 26. 3 / 4 / 6.

c. Vr. Waer toe had God alle die predicatien laten beschrijven?

Antw. Om daer dooz het volk te overtuigen: want als 't volk op een Biddag te Jerusalem was / so ging Baruch met dat Boek na den Tempel / Jer. 26. 6. Gaet henen, leest dese woorden voor de ooren van gantsch Juda, Jer. 26. 8 / 9 / 10.

a. Vr. Hoe is dit vooz-lesen van dese predicatien by het volk opgenomen?

Ant. Als de Dorsten dit hoorden / soo sonden sy Jehudi tot Baruch, om dese predicatien ook te hooren; 't welk als Baruch dede / soo seiden sy / dat sy dit den Koning souden bekend maken / seggende daer by / dat Baruch en Jeremias haer selven verbergen souden: Baruch wech gaende / liet dese rolle in den Tempel / dewelcke als de Koning had laten halen / en dat Iehudi drie of vier bladeren gelezen had / soo sneed hyse met een Penne-mes in stukken / en wierpse op het vyer: Ook sond de Koning om Jeremia en Baruch te vangen / Jer. 36. 23. Hy wierpse in 't vyer, tot dat de gantsche rolle verteert was, Jer. 36. 12 / 14.

a. Vr. Hoe droeg sig Jeremias in dese sake?

Antw. Door Gods last beschreef hy een tweede rolle / en sende de Koning niet alleen aen / dat hy van den Koning te Babel soude overwonnen worden / maer ook dat hy sonder Na-saten souden zijn / en dat zijn dood Lichaem onbegraven soude wech geworpen worden / Jer. 36. 28. Neemt u een andere rolle, ende schrijft daer op alle de eerste woorden, Jer. 36. 30 / 31.

c. Vr. Hoe heeft het de Koning Iojakim voortz gemaeckt?

Ant. Da dat hy dese jaer aen den Koning van Babel was onderworpen geweest / soo heeft hy tegens hem gerebelleert / waerom dat de Heere verscheyde Dyanden tegens hem gesonden heeft / 2 Kieg. 24. vs. 1. Hy rebelleerde tegens hem.

Avond-gefang op de felfthiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 12. Doet ons bystand, &c.

1. **I**osia betert / 't geen weer was bedorven
Door Almon: en hy brand gestorven been
Van Afgodisten; nu al lang gestorven /
En soo verbuld hy 't oude woord met een.

2. 't Verloren Wet-boek is weder gebonden /
Dus maekt de Dorst met 't volk een vast verdrag
Tegen afgoderne en and're sonden /
Daer op soo volgt die heerlijcke Paesch-dag.

3. De Egyptenaer wou'd' door zijn Land marcheeren:
Hy weggert / tegen 't woord van de Propheet:
De Dorst meind' Pharao te overheeren /
Maer ach! seer haest was hem dit stryden leed.

4. 't Volk wilde onder Pharao sig niet buigen:
Sy kiesn selfs een Koning na haer wil /
Schoon dat haer Jeremias quam betuigen /
Dat het haer pligt was sig te houden stil.

5. Nebucadnezar had nu in-genomen

Egyptenland: hy won daer Juda by /
 Hy dede veel Joden na Babel komen /
 Dze Mannen weygerden Afgodery.

Van Nebucadnezar tot het einde van het Koninkryke Juda.
 De seventhiende Dag.

b Vr. Hoe is 't gegaen met die Jongelingen uit Gods Volk /
 onder dewelke waren Daniel en zyn Mede-gesellen / dewelke Nebucadnezar had laten opvoeden voer zyn Hof?

Ant. Als sy nu drie jaren waren onder wesen in alle wetenschappen der Chaldeen / en datse voer den Koning wierden ondersoekt / soo is bevonden dat Daniel met zyn drie Mede-gesellen (die van den Koning genaemt wierden / Sadragh, Mesagh, en Abednego) veel wijser waren dan alle de Toovenaers en Waersleggers der Chaldeen / Dan. 1. 20. De Koning bevondse thienmael verstandiger dan alle de Toovenaers en Waersleggers, Dan. 1. 5.

a. Vr. Hoe lange is Jojakim Koning geweest over zyn volk te Jerusaleem?

Antw. Hy is elf jaer Koning geweest / en doe is hy gestorven / zijnde sonder eere begraven / want zyn lichaem is op het veld geworpen / volgens Gods drengement / Jer. 22. 19. Met een ezels begravenisse sal hy begraven worden, Jer. 36. 30. 2 Chron. 36. 5.

a. Vr. Wie is Koning geworden na de dood van Jojakim?

Ant. Zijn sone Jojachin, oud zijnde agthien jaren / anders genaemt / Iechonias, en Chonias: die / gelijk zyn Vader / ook een godloos mensche was / en daerom niet meer als drie jaren heeft geregeert / 2 Chron. 36. 9. Hy dede dat quaed was in de cogen des Heeren, Jer. 27. 20 Jer. 37. 1.

c. Vr. Waerom regeerde hy niet langer?

Antw. Als hy / navolgende de rebellie van sijn Vader tegen de Koning van Babel / soo is Nebucadnezar gekomen tegen Jerusaleem / heeft de Stad in-genomen / ende heeft de Koning Jojachin met zijne Hovelingen / en alle de Groten des Lands / mitsgaders alle Timmer-lieden en Smeden / ook Mardochai met Hester, nevens de vaten van den Tempel / na Babel gevoert (alwaer Jojachin is gestorven / volgens Gods drengement) latende alleenlijk in het Land overig eenige arme Lieden / om de Ackeren te bouwen / 2 Reg. 29. 9. Hy verbrande het Huis des Heeren, ende het huis des Konings, mitsgaders alle huizen der Groote te Jerusaleem, 2 Reg. 24. 12/13. Jer. 22. 24/27/29. Hest. 2. 5/6/7.

c. Vr. Hoe is 't / na dese Babylonische gevangnisse / gegaen met de Joden die in Canaan, en te Jerusaleem waren gelaten?

Antw. Nebucadnezar heeft Mitrana, een soon van den Koning Josias, Koning over haer gemaekt / in de plaetse van Sojakim, en heeft hem genaemt Zedekias: Dog dese heeft ook tegen den Koning van Babel gerebelleert; hy leefde seer godlooslyk; ook leefden de Priesteren en het volk seer godlooslyk / spottende met de Mannen Gods / die haer tegen de sonden quamen te waerschooten / 2 Chron. 36. 14. Doe maekte de Overste der Priesteren, en al het volk, des overtredens seer veel, na alle grouwelen der Heidenen, 2 Chron. 36. 15/ 16.

b. Vr. Wat Propheten hebben het volk doe onderwesen?

Ant. Onder andere was insonderheid Jeremia hier in seer pberig: hy sond van Jerusalem brieven na de Joden die te Babel woonden / waer in hy haer vermaende / datse in stilheid sonder rebellie souden leven / datse wysen souden houwen / om datse tshentig jaren daer souden moeten blijven: datse de Propheten niet souden gelooven / die haer wat anders sagten wijs te maken: dat God zware straffen soude senden over Zedekias, ende over de Joden die noch in Canaan waren / van wegen hare sonden / Jer. 29. 7. De Heere seid, soeket den vrede der Stad, daer henon ik u gevankelijck heb doen wech voeren, en biddet voor haer tot den Heere, Jer. 29. vers. 1. 5/ 10/ 16/ 17.

a. Vr. Hoe zijn dese Brieven opgenomen / by het Volk te Babel zijnde?

Ant. Sy hebben dooz Semaja Brieven gesonden aen de Priesteren en het volk te Jerusalem / datse over dit schryven / Jeremiam seherpelijck bestraffen souden; 't welck Jeremia verstaen hebbende / soo heeft hy tegen Semaja, en tegen die het met hem hielden / harde dreigementen uit-gesproken / Jer. 29. 32. De Heere seid, ik sal befoekinge doen over Semaja, en sijn zaed, Jer. 29. 29.

c. Vr. Hoe droeg sy voortse Jeremia te Jerusalem?

Ant. Hy ried den Koning Zedekias, als ook de Priesteren / en het volk / datse sijn binggen souden onder de gehoorzaamheid van Nebucadnezar: datse Hananias niet souden gelooven / die voorsende / dat na twee aren / de Koning Jechonia uit sijn gevangnisse verlost soude worden / en de vaten des Tempels na Jerusalem gebragt: Jeremias sende haer aen / dat in tegendeel de overige vaten mede na Babel souden worden geboert / Jer. 27. 12. Brenget uwe halven onder het jok des Konings van Babel, ende diend hem Jer. 27. 18/ 19/ 20.

a. Vr. Hoe heeft Jeremia sijn woorden versterkt / op dat het volk hem gelooven soude?

Ant. Als Hananias het houte jok / dat Jeremia droeg / verbrak / willen

willende te verstaen geben / dat alsoo het joch van Babel haest verbroken soude werden: Soo heeft Jeremia, door Gods last / een yfere joch gemaakt / en daer door afgebeeld / dat het joch van Babel duersaem soude wesen: Wy voorszoude ook / dat Hananias in dat jaer soude sterben / gelijk geschied is / Jer. 28. 13. De Heere seide, houtene jocken hebt gy verbroken, nu sult gy in plaetse van dien, yfere jocken maken, Jer. 38. 1/3/6.

c. Vr. Heeft Jeremia niets voorszeyd van Babel?

Antw. Wy heeft gepropheteert van den ondergang van Babel, en heeft die geschreeven propheteie gesonden na de Joden te Babel, door de Post Seraja, met last / dat hy te Babel dese propheteie soude den Joden voorszeyden / en dat hy van deselve aen een steen soude binden / en in de Riviere sinken / tot teyken / dat Babel alsoo soude vergaen / Jer. 51. 60. Jeremias schreef al het quaed, dat Babel overkomen soude, in een Boek, Jer. 51. 61/63/64.

b. Vr. Wat Propheten hadden de Joden in de Babilonische gevangenis by haer?

Ant. Nevens Daniel en andere / soo is ook Ezechiël by haer geweest / Ezech. 1. 1. Ik was in 't midden der wech gevoerde

c. Vr. Heeft Daniel geen andere wijsheyd verdoond voorszeyden koning als de Chaldeeische?

Antw. Ja hy: want als de Koning een droom had gedroomt / dewelke hy vergeten had / en dat niemant van zyn Geleerde hem dien droom konde wederom indagtig maken; 't welk de Koning soo qualijk nam / dat hy haer dede om-brenghen: Soo heeft Daniel door Godlyke openbaringe / dien droom aen den Koning verhaeld / en wylt geleyd / waerom hy van den Koning seer wierd verheven / Dan. 2. 48. Doe maecte de Koning Daniel groot, Dan. 2. 5/9.

b. Vr. Wat was dit voorszeyden droom?

Antw. De Koning sag in zyn droom een Beeld uyt een goude Hoofst / silvere borst / koperen beenen / en voeten van yser en leem: daer by / dat een steen van selfs af-wentelde van een Berg / die dat Beeld verbyzfelde: Waer door beduyd wierd / dat'er vier Monarchien souden zyn de Chaldeeische, Perzische, Griexsche, en Romeinliche: maer dat daer na het geestelike Rijk van den Messias alles soude beheerschen / Dan. 2. 44. In de dagen van die Koningen, sal de God des Hemels een Koningrijke verwecken, dat in der eeuwighheid niet sal verstoort worden, Dan. 2. 32/33/24/35.

a. Vr. Wat gesigten en openbaringen heeft Ezechiël in de Babilonische gevangenis gehad?

Ant. Deselve zijn seer vele geweest: onder andere dingen zijn hem verdoont de groote sonden, die de Joden / insonderheyd te Jerusaleem

Jerusalem beginnen / ende de straffen die de Heere noch woorts gereed hadde door haer Ezech. 8: 13. De Heere secht tot mi, en heb nog wederom groter grouwelen sien, die sy doen, Ezech. 9: 5. Ezech. 10: 5.

b. Vr. Is het alsoo gegaen als Ezechiël hadde woort-sijnd?

Ant. Ja: want als Zedekias rebelleerde / so is in het negende jaer van sijn regeringe / de Koning van Babel wederom door Jerusalem gekomen: Dog delofte de Koning van Egypten datse hem om Jerusalem te ontfetten / so heeft de Koning van Babel de belegeringe opgebroken / ende hy is den Koning van Egypten tegen getrocken / 2 Kreg. 25: 1. De Koning van Babel quam tegen Jerusalem, Jer. 37: 7.

c. Vr. Hoe hielden sig doe de Joden te Jerusalem?

Ant. Door die ontfet wierden sy seer moedig / in ynden datse ni geen nood meer hadden; Sy hadden belofte de Joodsche Dienstknechten en Dienst-maegden los te laten / maer sy brachtense wederom tot dienstaerheid; dog Jeremias heeft haer gewaerschoot / datse so sorgeloos niet souden wesen / delofte de Koning van Babel wederom soude komen om haer te belegeren Ezech. 37: 8. De Chaldeen fullen weder-keeren, en tegen dese Stad strijden, en deselve innemen, en met vyer verbranden, Jer. 37: 7/9/10. Jer. 34: 17/20.

c. Vr. Hoe is het met Jeremias gegaen in Jerusalem?

Ant. Als de Koning van Babel wederom quam om de Stadt te belegeren / so meynde Jeremias sijn de Stad te gaen; dog hy wierd in de poort gestut door de Wagt-meester Serija, die hem als een Ober-loper heeft beschuldigt / waer op hy in een Gevangen-huis is gesteld / Jer. 37: 15. De Vorsten wierden seer toornig op hem, en sloegen hem, en setteden hem in het Gevangen-huis, Jer. 37: 12/13.

c. Vr. Wat is hem wederbaren in het Gevangen-huis?

Ant. De Koning Zedekias heeft hem heymelijc ontboden / en verbaeght wat woort Gods hy hadde: waer op Jeremias tot hem seide / dat hy in de hand des Konings van Babel soude worden overgegeven: Jeremia versagt verlichtinge van gebangemisse / 't welck hem de Koning toe stond / want hy wierd in het Dooz-hof in bewaeringe gesteld / en was daer tot dat Jerusalem wierd ingenomen / Jer. 37: 21. Men gaf hem des daegs een bolle broods uit de Backersstrate, tot dat al het brood op was te Jerusalem, Jer. 37: 17/18/20.

b. Vr. Wat is Jeremias in het Dooz-hof wederbaren?

Ant. Als hy byzettelijc tot het volck seyde / dat die in de Stad bleef / soude om-komen / ende dat die tot de Chaldeen over-liep / in het leven soude blijben: Soo beschuldigden hem de Vorsten / dat hy de handen van het volck slap maecte / en wierpen hem in een seer onreynen kuyl: Dog door woort-spraak van den Camering Ebed:

Abedmelech, die een Moos was / is hy wederom gebragt in het Moos tot ter bewaringe / Jer. 38. 13. Sy trocken Jeremias uit den kuil, Jer. 38. 2/4/10.

b. Vr. Wat is Jeremias vorder bejagent ?

Ant. De Koning Zedekia sprak wederom hemmelijk met Jeremias, die hem ried dat hy tot de Chaldeen soude overgaen / dat het daer door hem en de Stad soude wel gaen; Dat andersins de Stad soude verbrand worden: Dag de Koning belastende Jeremia dit niemand soude openbaren / heeft desen raed niet gebolgt / Jer. 38. 17. Jeremia seide, indien gy gewillig tot de Vorsten van den Koning te Babel sult uit-gaen, so sal uwe ziele leven, Jer. 38. 14/23/25.

b. Vr. Wat propheetien heeft Ezechiel te Babel gedaen tegen andere Volkeren ?

Ant. Hy heeft voorsaid / dat Egypten door Nebuchadnezar soude worden ingenomen / als ook Tyrus, om datse verlaten waren om de verwoestinge van Jerusalem, heah, sy is verbroken. Ezech. 26. 1. Daarom dat Tyrus gesaid heeft van Jerusalem, heah, sy is verbroken. Ezech. 29. 21. Ezech. 31. 1.

b. Vr. Hoe is het met de belegeringe van Jerusalem gegaan ?

Ant. Na datse in de Stad veel tienst door honger en ontilentie hadden uitgestaen / belegerd zijnde geweest den tijd van ander-half jaer; So zijn de Chaldeen in de Stad gebroken / en hebben gruwelijk gemoord en gebrand: de Koning Zedekia meinde te ontvlugten / wierd by Jericho agterhaelt / en te Ribla by den Koning van Babel geboert / die sijn sonen dode voorsijn oogen / nebens sijn Dorsten / en stak sijn oogen uit / en also gebonden in twee ketenen / wierd hy na Babel geboert / alwaer hy in gebangenisse is gestorven / Jer. 52. 9. Sy dan grepen den Koning, Jer. 52. vs. 6/7/11/13/2 Reg. 25. 19/20/21.

a. Vr. Heeft Jerusalem na de nedertage oit een eigen Koning meer gehad ?

Ant. Neen: want na dat eerst het Koninkryke van Israet was vernietigt / so is ook hondert drie-en-dertig jaer daer na het Koninkryke van Juda te niet gedaen door dese verwoestinge Jerusalems / Jer. 52. 27. Also wierd Juda uit sijn land gevangelyk wech gevoert.

Avond-gefang op de seventhiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 103. Mijn ziele wilt den Heer, &c.

1. t **E**lendig volk had nog godloze Dorsten /
Iojakim en sijn soen / die stoutlyk dorsten /
Rebel sijn tegen haren Ober-heer.

Doe quam Zedekia in plaets van dese:

Maer als hy ook niet wilde buigsaem wesen:

So nam sijn Kwon ten val seer haest haer heer.

2. 't Verheerde volk wilde sig niet meer buigen
Schoon Gods Man haer daer van quam opertiggen /
Sy sogten weer in eigen magt haer heyl.

Jer'mias wou'd' de bose niet believen;

Hy schreef tot haer bestraffing vele brieven:

Maer doe had hy nauwelijks sijn leven beyl.

3. Hanania sprak van spoedige verlossing;

Maer Jeremias seid' dat sijn woord los ging.

't Gebleven volk in Juda wierd rebel.

't Chaldeesche volk komt weer na Juda zwellen /

Gods man ried 't Volk de Stad over te geben.

Die raed verging Jeremia niet wel.

4. De Priesters en het volk waren godlofe.

Ezechiel sag straffen voor die bose.

En Jeremias wou'd' ter Stadt uitgaen /

't Wierd hem belet / hy raekte in droeve handen.

't Chaldeesch volk vermeestert Stad en Landen:

En so was 't haest met Juda gantsch gedaen.

Van de Ondergang Jerusalems, tot de verlossinge
uit Babel, door Cyrus.

De agthiende Dag.

c. Vr. Hoe hielden sig de andere Opanden van het Joodsche volk
over dese verwoestinge van Jerusalem?

Antw. Sy waren alle daer over seer verblijd; de Edomiten en
Moabiten waren seer bitter tegens haer / sy hitsten de Chaldeen op /
datse het Joodsche volk gantsch scouden uit-roepen: Waer over
de Propheet Jeremias, en Obadja, een zwaer oordeel over dese
Opanden hebben wtgesproken / Ps. 137. 7. Heere, gedenkt aen de
kinderen Edoms, aen den dag Jerusalems, die daer seiden: ont-
blootse, ontblootse tot haer fondamenten toe, Ezech. 25. 12.
Obadja vs. 9 / 10 / 13. Jer. 48. 27.

c. Vr. Is het Joodsche Land sonder Joden gebleven?

Antw. Neen: Maer Nebucadnezar liet eenige arme Lieden in
het Land over-blijven / over wien hy Gadalia tot Overste maekte,
tot welke ook Jeremia quam / als hy van sijn banden zijnde ontlos-
gen / en niet willende na Babel gaen wonen / vytheid had bekomen
om in sijn Land by dese arme lieden te mogen verblijven / 2 Kieg. 25.
22. De Koning stelde Gadalia over 't volk dat hy had laten overblij-
ven, Jer. 40. 2 / 3 / 4. b. 75.

b. Vr. Is dese Gadalia een Overste gebleven in vrede over dese over-gelaten Joden?

Ant. Neen: want Ismaël, een Joodsch Overste / opgemackt van Baalis, den Koning der Ammoniten, is tot hem te Mispa gekomen met eenige Joden / ende heeft hem omgebracht / met de andere Joden en Chaldeen die by hem waren / niet tegenstaende dat Gadalia gewaerschoot was / Jer. 41. 2. Sy sloegen Gadalia met den swaerde, Jer. 40. 14.

c. Vr. Wat is hier op gebolgt?

Ant. Als Ismaël des anderen daegs nog tagtig mannen gedood had / die in eenvoudigheid tot Gadalia meyndten te gaen / ende den Heere te dienen: so is hy met het volk / dat by hem was / geblugt na den Koning der Ammoniten: Dog agterhaelt zijnde van Johanan, een Joodsch Overste / is het nog ontkomen: Maer al het volk is met blijdschap tot Johanan weder-gekeert / met welk volk Johanan vooz-nam na Egypten te trecken / iyt vrese vooz de Chaldeen / Jer. 41. 10. Ismaël voerde het volk gevankelijk weg, en toog henen om over te gaen tot de kinderen Ammons, Jer. 41. 5/6.

b. Vr. Is dan Johanan na Egypten geblugt met het overige Joodsche volk?

Antw. Eer hy verreisde / so versagt hy dat Jeremias God vooz haer wilde bidden / en raed vragende; dewelke haer aensyde / datse in Egypten van den honger / pestilentie / en van het swaerd souden herteert worden / en datse daerom in haer Land souden blyven / dewijle de Heere berouwt had van het quaed dat hy haer had aengeschaen: Maer de Joden senden tot Jeremia, dat hy het loog / dat hy sig vooz Baruch liet on-rockenen / om haer in handen van de Chaldeen over te geven / Jer. 42. 11. Jeremia seide, en vreeset niet voor het aengesicht des Konings van Babel, Jer. 42. 2. Jer. 43. 3.

b. Vr. Hoe is dit afgelopen tusschen het volk en Jeremiam?

Ant. Sy trocken in Egypten / en namen de Propheet Jeremiam met haer; dewelke aldaer steenen nam / en die in het kleyn verberghde / met dit drygement / dat Nebucadnezar ook Egypten soude slaen / en dat hy op die plaetse zijn Leger soude opstaen / daer die steenen verborzen lagen / Jer. 44. 13. De Heere seide, ik sal be-roekinge doen over de gene die in Egyptenland wonen, Jer. 44. 4.

a. Vr. Hoe leefden de Joden in Egypten?

Ant. Al-hoe-wel dat Jeremia haer ernstelijck waerschootde tegens de vorige sonden / en insouderheid tegen de afgoderne / so hebben de Joden rond uit geseid / datse na hem niet en wilden horen / Jer. 44. 17. Sy seiden, wy fallen gantschelijk doen't geen uyt onsen mond is uyt-gegaen, rookende Melechet des Hemels.

b. Vr. Hoe stond het ondertusschen met de gevangene Joden te Babel?

Ant. Na dat de Heere aen Nebucadnezar het Koninkrijke van Egypten had gegeven / tot een loon voor zijn arbejd in het uitroeyen van Tyrus: Soo heeft Gods Volk wat verligtinge beginnen te bekomen; want in het seven-en-dertigste jaer van de gevangenis / heeft Evilmerodach, de Zoon van Nebucadnezar, den gevangen Koning Jechonias uit de gevangenis doen halen / en heeft zijn stoel gestelt boven alle de Koningen die met hem te Babel waren / 2 Kreg. 25. 21. Hy sprak vriendelijk met hem, 2 Kreg. 25. 29/30. Jer. 52. 32/33/34.

a. Vr. Heeft Nebucadnezar geen straffe van God ontfangen?

Ant. Ja hy: want als hy de groote stad Babel aensag / en daer op trotselijk roemde / als op zijn eegen Gebouw / soo heeft hy een stemme Gods gehoozt / die hem aenspede / dat hy van de menschen verstooten soude worden / en dat hy als een Beest op het velt soude gras eten; 't welk terstond is geschied; Dog na seven jaren is hy wederom in zijn staet herstelt / als hy God de eere had gegeven van groote magt en heerlijkheid / Dan. 4. 33. Hy wierd uit de menschen verstooten, Dan. 4. 10/12/34/37.

c. Vr. Wie is na Nebucadnezar Koning geweest te Babel?

Ant. Evilmerodach, die twee jaren hebbende geregeert / is gestorven / en zijn soon Beltzazar is daer op gevolgt / als Koning te Babel / Dan. 5. 1. De Koning Beltzazar.

b. Vr. Hoe maakte het Daniel te Babel?

Ant. Hy besig zijnde met heylige bedenkingen / sag verschende wonderlijke gesigten / waer onder ook was het gesigte van de vier Monarchien der Werelt / Dan. 7. 3. Daer klommen vier groote Dieren op uit de Zee, Dan. 7. 5/7/9.

c. Vr. Is'er niet wat bysonders voor gevallen terwylte Beltzazar Koning was?

Ant. Ja: want als hy in een groote Maestijd sat / en dat hy de heilige vaten van den Tempel te Jerusaleem gerooft / over Tafel liet brengen / soo sag hy een hand aen de muer / dewelke dese woorden schreef: Mene, Mene, Tekel, Upharsin, Welke woorden / als niemand van de Chaldeeische Wijsse konde uitleggen / soo wierd Daniel ontboden / die deselvige uitleyde / ende seyde dit de sin te wesen / dat de Koning Beltzazar gemogen was van God / en dat hy te licht gebonden was / en dat zijn Koninkrijke aen de Meden en Perzen soude gegeven worden / Dan. 5. 5. Ter selver ure quamen daer vingeren van eens Menschen hand voort.

b. Vr. Hoe dreeg sig Beltzazar hier over?

Ant.

Antw. De Koning Beltzazar, al-hoe-wel hy seer ontstelt was / eer hy dese woorden verstonde / soo heeft hy nogtans / deselve verstaende / Daniel voer dese uitlegginge bedankt / en heeft hem groote eere aengedaen / Dan. 5. 20. Sy riepen voor Daniel uit, dat hy de derde heerscher in het Koninkryke was, Dan. 5. 6.

a. Vr. Is de voorspelling van dit geschryft alsoo vervult?

Antw. Ja: want Darius, Koning der Meden, heeft hem overballen / Babel in-genomen / en Beltzazar gedood / Dan. 5. 30. In dien selven nacht wierd Beltzazar, der Chaldeen Koning gedood.

c. Vr. Hoe ging het Daniel, als nu Darius Koning was?

Ant. Daniel had nu door het lesen van de prophetie van Jeremias verstaen / dat de voorspeld tseventig jaren der gevangnisse begonden ten eynde te loopen / waer op hy God bad om de verlossing / gelijk het terstond sig daer na begon te laten aensien: Want Darius verhoogde Daniel, en sette hem tot een van de drie Hoofden / over zijn gantsche Koninkryke / van meyninge zijnde / om hem oock over de andere twee te stellen / Dan. 6. 3. Van dewelke Daniel de eerste soude zijn.

a. Vr. Konnen dit de Heidenen verdragen / dat een Joodsch Man soo verheven soude zijn?

Ant. Neen / Maer de Doctoren van het Rijk nydig zijnde / sogten Daniel ergens in te agterhalen: Dog niets vindende / namen sy door hem in zijn Religie te verstricken: Hier toe maekten sy een Wet / die de Koning onderteikende / dat in dertig dagen niemand van enig Godt iets soude begeeren / dan alleen van den Koning / op straffe van in den kuyl der Leeuwen geworpen te worden / De Koning teekende dat schrift, Dan. 6. 5 / 8 / 10.

c. Vr. Hoe maekte het Daniel doe?

Ant. Hy ging voort in zijn Godsdienslige gebeden / biddende driemael daegs op zijn Solder van sijn Wyf: Als nu de Doctoren hem vonden biddende / soo bekslaegden sy hem by den Koning / en hier over wierd hy geworpen in den kuyl der Leeuwen / niet tegenstaende dat de Koning dit sagt te beletten / Dan. 6. 15. De Koning was seer bedroeft, Dan. 6. 12 / 13 / 17.

a. Vr. Is Daniel van de Leeuwen verstonde?

Ant. Neen: Maer als de Koning des nachts van droefheid niet konde slapen / soo quam hy des morgens by den kuyl / ende bevond dat Daniel nog levendig was: waer over de Koning niet blijdschap hem liet uit trekken / en gaf last / dat Daniels God gecert soude werden / Dan. 6. 21. De Koning riep tot Daniël met een droeve stemme, en seide, o Daniël! heeft ook uwe God, die gy gedurig wert, u van de Leeuwen konnen verlossen? Dan. 6. 23 / 24 / 27.

b. Vr. Hoe ging het met de Beschuldigers van Daniel?

Ant. De Koning lietse met wyf en kinderen in de kuyl der Leeuwen werpen: en soo haest waren sy daer niet in gevallen / ofte de Leeuwen verslonden haer: Dan. 6. 25. De Leeuwen vermorfelden ook alle hare beenderen.

Avond gefang op de agtiende Dag van de Maend.

Stemme: Ps 12. Doet ons bystand, &c.

1. **H**et Joodsche volk ver ging door veel ellende
 Door Pest / en oorlog / en door dieren tijd /
 Geen vziend die haer als vzienden nu meer kende.
 Daer spratte Moab en de Edomijt.

2. Daer bleven ober weinig arme Lieden:
 Gadalia was ober haer het Hoofd.

De Jode Ismael quam hem bespieden /
 En heeft die arme van haer ruff berooft.

3. Jer'mias most meed' na Egypten vlugten /
 Nebucadnezar hoozt een Hemels last.

Du most op 't held onder de beesten sugten.
 Maer dog de boom bleef aen de wortel vast.

4. Beltzazar dronk met spot int Godes vaten:
 Sijn oordeel wierd geschreven aen de wand.

Darius most tot straf zijn Scepter haest verlaten.
 Darius wierd doe Meester van het Land.

5. Daniels hoogheyd heeft de nijd ontsteken /
 Men maakt' beschuldiging ober zijn gebed.

De Leeuwen konden hem geen lid verbreken.
 Sijn Vaters wierden selfs in 't hol geset.

Van Cyrus tot de Verlossinge door Hester.

De negentiende Dag.

c Vr. Ontrent wat tijd hemon de Heere zijn Volk wyt de Babylonische gebankensisse te verlossen?

Ant. Als nu tseventig jaren verlooppen waren / en dat Cyrus de stad Babylonien in-genomen hebbende / een einde maekte van de eerste Monarchie, brengende deselinge ober tot de Persen, Jer. 25. vs. 12. Het sal geschieden, spreek de Heere, als de tseventig jaren vervuld zijn, dan sal ik over de Koning te Babel, en over dat volk, hare ongerechtigheden besoecken:

b. Vr. Op wat manier heeft de verlossinge wyt Babel haer aenbang genomen?

Ant. De Koning Cyrus heeft in 't eerste jaer van sijne regeringe een

een Placcaet gegeven / waer in hy alle Joden wyfheid gaf / om na Jerusalem te reysen / en den Tempel te bouwen: gebiedende / dat alle die niet wilden reysen / met goud / of silber / etc. De andere Joden souden helpen / Ezr. 1. 1. God verwekte den geest van Cores Koning van Perlen, Esa. 45. 1/2. 2 Chron. 36. 22.

b. Vr. Hoedanig een Tempel wierd haer van Cyrus geboden te bouwen?

Ant. Hy belaste datse een groot / schoon / kostelyk werk souden maken / ende datse de onkosten souden halen uit zyn Koninglyke Schatten / willende dat alle Land-voogden hier toe de Joden souden behulpsaem zyn: ook stelde hy ordre / dat men de vaten des Tempels na Jerusalem soude voeren / Ezr. 6. 4. De onkosten fullen uit des Konings huis gedaen worden, Ezr. 1. 5/7.

b. Vr. Zijn de Joden uit Babel na Jerusalem op-getrocken?

Ant. Niet alle / maer vier duysent twee hondert en ses-en-dertig Joden / met seven duysent drie hondert en seven-en-dertig Dienstknechten en Dienst-maegden / by haer hebbende twee hondert Sangers en Sangeressen / zyn na Jerusalem gereyst / en dat onder het opsig van Zerubbabel, die haer Politijck Hooft was / en Josua de Hooge-priester / Ezr. 2. 1. Dit zyn de kinderen van dat landschap, die op-togen uit de gevangnisse, Ezr. 2. 2/64/65.

a. Vr. Wat deden sy als sy nu te Jerusalem quamen?

Ant. Sy daer gekomen zijnde ontrent de tijd van het Feest der Loof-hutten / hebben terstond den Altaer wederom op-gebouwt / waer op sy terstond begonnen te offeren; en sy gaben gelt aen de Steenhouwers / en aen de Hout-houwers te Cyrus en te Sidon / om voor-raed te maken tot het bouwen van den Tempel / Ezr. 3. 3. Sy vestigde den Altaer op zijne stelling, Ezr. 3. 2.

b. Vr. Hoe is het met het bouwen des Tempels toe-gegaen?

Ant. In het tweede jaer van haer verlossinge / begonden sy de fondamenten te leggen / stellende de Leviten, die boven de twintig jaren oud waren / tot Opsienders / welke God loofden met Lof-sangen / nebens het gemeyne volk: Maer de Oudste onder haer die den eersten Tempel gesien hadden / weende seer / bemerkende dat dit Gebouw veel slegter soude wesen als het eerste / Ezr. 3. 13. Soo dat het volk niet en onderkenden de stemme des gejuigs der vreugde, en de stemme des gewens, Ezr. 3. 9.

c. Vr. Ging de bouwinge des Tempels onberhindert voort?

Ant. Neen: maer de Samaritanen hebben komen verfoeken / datse mede met de Joden mogten helpen bouwen / om alsoo be-keftelyk het werk te verhinderen: Dog als Zerubbabel dit niet wist / soa huerden sy eenige mannen / die soo veel by den Koning

ning Cyrus te wege bragten / dat dit bouwen verboden wiert soo lange als Cyrus Koning was / Ezr. 4. 5. Sy huerden tegens hem Raets-heden om haer raed te vernietigen, Ezr. 4. 1/2/3.

c. Vr. Is dit Gebouw niet wederom aengevangen?

Ant. Ja: want als Arthahastā Koning geworden was over het Rijk van Babel / soo begonden de Joden weder te bouwen; Dog de Wyanden schreven aen desen Koning / dat Jerusalem altyds een seer rebelle Stad was geweest: Hier door is vooz de tweedemaal dit gebouw gestut door last des Konings / Ezr. 4. 21. Hy schreef geeft bevel om delélvige Mannen te beletten, Ezr. 4. 7/9.

a. Vr. Is dit bouwen des Tempels doe voozts blijven steken?

Ant. Neen: maer als nu Darius Koning was / soo hebben de Propheten Haggai en Zacharias, het slappe volk opgewekt / om den bouw van Stad en Tempel, wederom te herbatten / Hagg. 2. 5. dog nu, weest sterk, gy Zerubbabel, en gy Josua, en al gy volk des Lands, ende werkt, Hagg. 1: 2/3. Zach. 1. 1.

b. Vr. Hebben sy het bouwen wederom aen-gevangen?

Ant. Ja: want bemerkende dat God haer straffe / om datse hier in traeg waren geworden: en daer by verstaende de heerlijkheid die desē Tempel hebben soude boven den eersten / door de tegenwoordighend des Messie / als mede / dat God haer tijdelijk dan ook zegenen soude / als sy met ernst dit Gebouw sogten te voltrecken / soo zijnsē met een nieuwe moed aen 't bouwen wederom gevallen / Hagg. 2. 10. De heerlijkheid des laetsten huises sal grooter zijn als des eersten huis, Hagg. 2. 19.

b. Vr. Is doe dit Gebouw onberhindert vooz-gegaen?

Ant. Certwisse de Joden vast in het werk besig waren / soo is Thanai, de Land-voozt / tot haer gekomen / bragende door wiens last sy dit deden: waer op verstaende / dat Cyrus dit gebod eertijds had gegeven / soo schreef Thanai dit aen Darius over: dewelke na dese last van Cyrus liet op-soeken; en gebonden zijnde / belaste dat men de Joden alleenlijk niet soude verhinderen / maer dat men ook alle behoefsten tot dit Gebouw uit des Konings in-komstien haer soude doen hebben / Ezr. 6. 7. De Koning belaste, laetse aen dien arbeid van dit Huis Gods, Ezr. 5. 3/8.

b. Vr. Hoe is 't doorgaens met het bouwen van de Stad en Tempel toegegaen?

Antw. De meeste Joden waren seer genegen en seer blifftig onder zjn Bestek op te maken. Alleenlijk warendē eenige Wyanden / die dit niet wilden doen. Als sy in het bouwen waren / soo stonden sy in gedurige breefe vooz haer Wyanden / soo dat een gedeelte des volks altyds de wacht moest houden: ja zelfs sy die bouwden hadden

hadden haer zwaerden by haer op het werk / om haer selven te beschermen : Maer doe alles gebouwt was / waren de Joden seer blijde / sy hielden een vrolijkke maeltijd / en sonden spijse en drank aen arme Lieden / Neh. 8. 11. Neh. 3.

c. Vr. Hoe is dan eyndelick den Tempel voltrocken?

Ant. In het vierde jaer van Darius was dit Gebouwt so verre gebzagt / dat de Joden wt andere plaetsen lieten vernemen / offe noch al jaerlijks beweenen moesten de dagen van den ondergang des Tempels. In het sesste jaer van Darius is het werk voltrocken / en den Tempel is in gewet dooz offerhanden van twee hondert Kammen / vier hondert Lammieren / en twaelf Septen-bocken / Ezr. 6. 15. Het huis wierd volbragt, Zach. 7. 3.

b. Vr. Is doe het Joodsche volk dooztaen in vrede geweest?

Ant. Neen: maer als nu / na de dood van Darius, zijn soon Xerxes, (anders genaemt Afluerus) Koning was geworden te Babel, so is Gods Volk in een groot gebaer van lijf en leven gekomen / dooz trouwloosheyd van den Hoveling Haman, Hest. 1. 1. Dit geschiede in de dagen van Ahasueros.

b. Vr. Wat is'er dan gebeurt?

Antw. De groote Koning Ahasueros, die gebied had ober hondert en seven en twintig Landschappen / maekte een Koninglijke maeltijd van hondert en tagtig dagen vooz de Dozsten / en daer na nog van seven dagen vooz het volk: waer in / als hy zijn Vrouw Vasti ontbood / om haer vooz het volk te vertonen: 't welck sy weggerde / so heeft hy niet raed van de Groote / sijn Vrouw verlaten / en hy heeft de Jodinne Hester tot een Vrouw getrouwt / die een Wees-kind zijnde / van Mardochai wierd opgevoed: Hier dooz is nijdigheyd ontstaen by Haman / en by andere tegen Gods Volk / Hest. 2. 17. De Koning beminde Hester boven alle Wijven, Hest. 1. 16. 4. 5 / 11 / 19. Hest. 2. 7.

c. Vr. Hoe ging dit voozt?

Antw. Twee Kamerlingen stonden den Koning na het levensdag ontdekt zijnde dooz Mardochai, wierden opgehangen: Haman seer te Hoof verheven / en geëert van alle het Volk / nam occasie om de Joden om den hals te helpen / wt dit vooz-bal / dat hem Mardochai niet genoeg en eerde: Hier op gaet hy na den Koning / en beschuldigt het Joodsche volk / datse om haer Wetten / een onlijdelijk volk waren / en hy beweegt den Koning soo verre / belovende thien duysent talenten silbers aen den Koning te sullen vereeren / dat de Koning last gaf / om alle de Joden in alle Landschappen / en den derthienden dag van de maend / (welcken dag Haman vooz het lot had wt-gebonden) te doden / Hest. 3.

vs. 11. De Koning seide, dat silver zy u geschonken, als ook dat volk om daer mede te doen na dat het goet is in uwe oogen, *Hest.* 3. 5/8.

c. Vra. Hoe maekten het doe de Joden?

Antw. De Joden waren te Susan seer ontstelt: Mardochai dede so veel / dat Hester aen-nam / in gebaer van haer leven / tot den Koning te gaen / en hem dit bonnis af te bidden / ondertusschen belastende / dat de Joden souden vasten en bidden / *Hest.* 4. 16. Hester seide, ik sal tot den Koning in gaen, wannecr ik om-kome, so kome ik om.

b. Vr. Wat middelen heeft Hester gebruikt om haer volk uit dese nood te verlossen?

Antw. Hester van de Koning met toerekinge van sijn goude Scepter / wel ontfangen zijnde / versogt dat de Koning met Haman by haer ter maeltijd wilde komen / 't welk geschied is: De Koning vzaegde ober Tafel wat Hester begeerde; Sy seide niet anders / als dat de Koning op morgen met Haman wederom come by my ter maeltijd / *Hest.* 5. 3. De Koning seide tot Hester, wat is u verloek? *Hest.* 5. 2/8.

b. Vr. Hoe droeg sig Haman ondertusschen?

Ant. Haman hobaerdig zijnde op dese nodinge / ging na huis / vertelde sijn hoge eere aen sijn Vrouw; daer by doende / dat hem dit alleentlijk noch quelde / dat Mardochai hem niet genoeg en eerde: hierom liet hy op de raed van sijn Vrienden een Galge maken / vijftig ellen hooge / om des anderen daegs Mardochai daer aen op te hangen / *Hest.* 5. 14. Haman dede de galge maken, *Hest.* 5. 9/11.

a. Vra. Is Haman tot dit sijn boos voornemen gekomen?

Antw. Neen: Maer als de Koning des nachts niet konde slapen / en tot tijd-verdrijf de Chronicken vooz sig liet lesen / so bevond hy / dat Mardochai het verraed van die twee Kamerlingen had ontdekt: en verstaende dat hem daer ober geen beloninge was gebaen / so dede hy Haman roepen / met last / dat hy Mardochai op den Koningslijken Muil soude setten / en hem also als een groot vriend des Konings / dooz de Stad soude leiden / *Hest.* 6. 11. Haman dede Mardochai rijden door de straten der Stad, *Hest.* 1. 1/2.

c. Vr. Hoe ging het voozts met Haman, en met de Joden?

Antw. Als Haman des anderen daegs by de Koninginne ter maeltijd was / en dat de Koning aen Hester beloofde te geven al wat sy begeerde / so antwoorde de Koninginne / datse maer had om haer eige leven / en om het leven van haer volk / 't welk Haman in gebaer had gebragt: Dit ontstelde de Koning so seer / dat hy Hester haer en haer volks leven schonk / en dat hy Haman liet op hangen aen de Galge / dewelke hy vooz Mardochai had bereid: *geven.*

gebende aen Mardochai de staet / en het ampt van Haman, *Hest.* 7.
hs. 10. Also hingen sy Haman aen de galge, *Hest.* 7. 3/7.

b. Vr. Hoe is dan het Bood-bonnis / 't welk over de Joden uit-
 geschreven was / gestut ?

Antw. Op 't verzoek van Hester is Mardochai volmagtigt / om
 dit bevel te geven / dat de Joden haer selven souden beschermen te-
 gen haer Wyanden / en datse selve doden souden alle die tegen haer
 op-stonden ; 't welk alsa is gescheid / want de Joden dodeden in de
 Burgt Susan acht hondert mannen / nevens de thien sonen van Ha-
 man / en in andere Landen vijf-en-tseventig duysent : ordinerende
 dat alle jaer desen dag ter gedagtenisse van dese verlossinge gebyert
 soude worden / *Hest.* 8. 16. By den Joden was ligt, en blijdschap, en
 vreugde, en eere, *Hest.* 8. 5/8. *Hest.* 9. 16. *Hest.* 10.

Avond-gesang op de negenhiende Dag van de Maend.

Stemme : *Psal.* 40. Na dat ik langen tijd, &c.

1. **G**ods volk had nu tseventig jaer gewagt /
 Doe Cyrus haer den vyndom gaf :
 Om na haer Land te trecken af :

Dit heil is van de Joden niet veragt.

Sy bouwden straks den Altaer.

Haer Waters sogten al haer

Gebourte te hinderen.

Men blies den Koning in /

Dat hier doorz sijn gewin

Soude verminderen.

2. Daer na wierd Athasasta Opper-heer :

't Gebouw begon weer voort te gaen /

Maer haest moest men 't weer laten staen.

De Kroon nam tot Darius doe haer heer.

Doe ging men weder bouwten :

Men doost sig nauw vertrouwen

Op 't Koninglijk bevel.

Maer doorz 't Propheten woort /

Sing 't bouwten spoedig voort /

En alles stond doe wel.

3. Gods volk wierd weer bedreigt met 't ander quaet /

Door Hamans wreede moort-besluit /

Om 't Joodsche volk te roepen uit.

't Behoud was / Hesters Koninglijken staet.

Hester liet Haman noden /

Maer 't was om hem te doden :

Israël wierd verlost!

Hannans trouwloze raed /

Oeed 't Heidensch volk selfs quaed.

't Heeft veel haer bloed gekost.

Van Ezra tot de Messias.

De twintigste Dag.

c. Vr. Hoe stond het voort met het Joodsche volk / en met het bouwen van de stad Jerusalem?

Antw. Also daer nog veel aen te herbouwen was / soo heeft Ezra de Priester vryheid ontfangen van den Koning Artahasta, om Jerusalem te herbouwen / Ezr. 7. 13. De Koning seide, van my word bevel gegeven, dat een yegelijk, die willig is, met u ga na Jerusalem, Ezr. 7. 6.

b. Vr. Hoe lange tijd was dit nog voor de dood van Christus?

Ant. Dit was vier hondert en tnegentig jaren voor de tijd van Christi dood; welke jaren eben uit maken het getal van de tseventig jaer-weken / daer Daniël van heeft gesproken / Dan. 9. 24. Tseventig weken zijn bestemt over u volk, en over uwe heilige Stad, om de overtredinge te stuiten.

c. Vr. Hoe bevoederde Ezra sijn reise?

Ant. Na dat hy op den weg een Dastendag had gehouden / soo quam hy te Jerusalem: hy gaf de vaten aen de Priesteren / en de Brieven van voorschryvinge des Konings / aen de Land-voogden: daer na offerden sy den Heere dank-offeren / Hy quam te Jerusalem, na de goede hand sijnes Gods over hem, Ezr. 7. 9/10/12/28.

b. Vr. Hoe was het toe-gegaen met de Houwelijken der Joden?

Ant. Vele hadden Heidensche Vrouwen getrouwt; 't welk Ezra met ontsteltenisse verstaende / soo heeft hy daer over een byerig gebed tot God uit-gestort/en daer na hebben sy al het volk ontboden/en belast / datse al de vzeemde Wijven/ niet al dat uit haer geboren was / souden van haer wech senden / 't welk ook alsoo is geschied / Ezr. 10. 5. Doe dede Ezra de Overste der Priesteren sweeren, de Leviten, ende gantsch Israël, te sullen doen na dit woord, en sy swoeren, Ezr. 9. 3/14.

c. Vr. Zijnder geen andere Mannen geweest als Ezra die den opbouw van Jerusalem ter herten namen?

Ant. Ja het: want Nehemia, de Schenker van de Koning Artahasta / vernomen hebbende / dat de Joden te Jerusalem in versmaedheid leeden / en dat de muren in vele plaetsen onherbouwt lagen / soo is hy dapper weemoedig geworden / en heeft dese sake ter herten genomen / Neh. 1. 4. Als ik dese woorden hoorde, soo sat ik neder, en vzeende, Neh. 1. 1/2/3.

a. Vra. Heeft Nehemias iets goeds voor Jerusaleem gedaen?

Antw. Ja hy: want als de Koning met verwonderinge vragde na de redenen van sijn treurigheid / so bequam hy magt van de Koning / op sijn verzoek / om na Jerusaleem te verreysen / en de Stad te vol-bouwen / Neh. 2. 6. Het behaegde den Koning dat hy my sond, Neh. 2. 3/4/5.

c. Vr. Wat dede doe Nehemia?

Ant. Hy reisde terstond na Jerusaleem: Daer gekomen zijnde / was hy drie dagen stille / en by nacht besag hy alle de werken: Op den vierden dag opende hy sijn last van den Koning / aen de Joden / en aen de Land-hoogden: en alsoo moedigde hy de Joden tot de bebozderinge des werks / int-dellende aen yder sijn gedeelte aen den muer / ook selfs aen de Priesteren en Leviten / Neh. 2. 18. Ik gaf hen te kennen de hand mijnes Gods die goet over my geweest was, Neh. 2. 12/16.

b. Vra. Ging dit bouwen onberhindert voort?

Ant. Neen het: want Sanneballat, Tobia, en andere Opzanden der Joden meer / sogte door alle manieren het bouwen te verhindere: Dog Nehemia heeft met een voorzigtige kloekmoedigheid het volk in de eene hand de Cruweel doen hebben / en in de andere hand het Smaert; en goede waagt stellende / heeft versozgt / dat de Stads-muer in twee-en-vijftig dagen is opgemaakt / Neh. 6. 15. De muer nu werd volbragt, Neh. 6. 1/2/8/9.

a. Vr. Is'er niet anders gedaen als 't bouwen van de muer?

Ant. Ja het: want in de volgende maent heeft Ezra het Wetboek voort-gebragt / en heeft daer in seven dagen gelesen / den sijn voor het volk duidelijc verklaerende: En daer na hebben sy volgens de Wet / het Loof hutten-feest gehouden / soo heerlijc / dat in dinstent jaer geen heerlijker feest was gehouden geweest / Neh. 8. 9. Sy lasen in het Boek, in de Wet Gods duidelijc, Neh. 8. 15/18/19.

c. Vra. Wat hebben dese Mannen voortz nog meer gedaen?

Ant. Sy hebben de verlatinge van de vzeemde Vrouwen en kinderen nog vorders voort-geset: Sy hebben veel goede Wetten des Gods-dienst heritelt / insonderheid ook de heiliginge van den Sabbath: ende sy hebben een schattinge ingestelt / om de onkosten tot Toon-brooden / en tot andere noodige dingen in den Gods-dienst uit te vinden / Neh. 11. 29. Sy quamen in den vloek en in den eed, datse souden wandelen in de Wetten Gods, Neh. 10. 32/37. Neh. 9. 38.

c. Vr. Is'er niet meer van Nehemias geresozmeert te Jerusaleem?

Antw. Ja het: Want na dat hy rapport had wesen doen aen den

den Koning te Babel, soo is hy wederom gekeert: En doe heeft hy de groote Kamer die de Hooge-Priester Eljazib in des Heeren Huis gewaekt had / tot een plaetse daer de vooz-raed der Priesteren in bewaert soude werden / gesubert van dat misbriek / en heeft ook ordze gestelt / dat de Leviten haer bescheyden deel souden ontfangen / Neh. 13. 8. Ik wierp al den Huis-raed van Tobia buiten uit de kamer, Neh. 13. 10/ 11.

b. Vr. Is'er niet meer van Nehemia gereformeert?

Ant. Ja het / want hy heeft scherpe lijck bestrast de woeker, die de Joden onder malkanderen dreeven / soo dat sommige om brood te hebben / haer sonen en dogteren hadden moeten verkoopen: hy heeft alle vzeemde Volkren / insonderheid de Ammoniten en Moabitren, die in Gods Gemeinte niet en mochten komen / afgesondert van Gods Volk: hy heeft scherpe magt gestelt tegen de ontheiligers van den Sabbath; ende hy heeft Jojada, de sone van Eljazib de Hooge-priester wech gesaegt / om dat hy een Schoon-sone was geworden van Sanneballat, Neh. 13. 21. Ik betuigde tegen hen, Neh. 13. vs. 1. 15/ 16/ 22.

c. Vr. Hoe is het Volk Gods na dese tijden geregeert?

Antw. Het meeste gesag is geweest by de Hooge-priesters / tot op de tijden van de Messias toe: Alsoo is na Eljazib gevolgt Jojada sijn soon: en na hem Johanan sijn sone / en na hem Jaddus sijn sone: en voort / volgens de Geschiedenissen aengeteikent in de Boeken der Machabeen, Neh. 12. 11. Jojada gewan Johanan: en Johanan gewan Jaddus.

Avond-gefang op de twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 103. Mijn ziele wilt den Heer, &c.

1. 't **B**egin was nu van die tseventig weken
Van Daniel / die eind'lijk sijn verstreken /
Wanneer de Heere Jesus is gedood.

Hu reysde Ezra / na sijn nedzig vasten /
Om 't volk den opbouw vorders te belasten /
Nog hadden sy van haters vyz wat nood.

2. De Vorst Nehemias begon te treuren.
Dat nog de Stads-mueren waren vol scheuren.
Hy reisde selfs na Jerusalem heen.

Hy bond'er die in 't werk vyz wat verfloutden.

Hy maekte datse weder dapper bouwden.

Hy greep selfs aen de truffel en de steen.

3. Schoon dat dit volk geweldig was geslagen:
Nog hadden sy in groutwelen behagen:

Men leerde haer daerom op nieuw Gods wet.

Sy moesten 't vreemde Wyf en kind'ren laten:

Men mogt geen lasten voeren langs de straten

Als 't Sabbath was / of 't wierd terstond belet.

4. De Tempel wierd dooz 't bouwen weer ontheiligt /

Des heeft de Dozt den Tempel weer geheyligt.

Hy gaf den woekenaers een scherp verwijt.

Gods Volk was nu in hare eyge woning.

Dog niet onder 't gebied van eygen koning.

Maer 't wagten was na des Messie tijd.

Van de Geboorte Jesu Christi, tot sijn openbare Predicatie.

De een-en-twintigste Dag.

c. Vr. Hoe is de Messias in de werelt gekomen?

Ant. Sijn komste in de wereld is te voren bereid dooz de Dooz-
looper Johannes de Dooper / Luc. 1. 76. Gy kindeken sult voor het
aengefigte des Heeren voor henen gaen, om sijne wegen te bereiden,
Matt. 3. 3.

b. Vr. Hoe is dese Johannes de Dooper geboren?

Ant. Als sijn Vader Zacharias als Priesler in den Tempel was/
soo sag hy een Engel / die hem de gebaozte van Johannes vooz-
seide; 't welk als Zacharias niet geloofde / soo wierd hy met stom-
heid geslagen / demelke duerde / tot dat dit kindeken geboren wierd /
Luc. 1. 20. De Engel seide, gy sult swijgen, en niet kunnen spreken,
Luc. 1. 11 / 12 / 64.

c. Vra. Waerom moest Johannes de Dooper / de Dooz-looper
van Jesus zijn?

Ant. Om dat hy die prophetie vervullen soude / die seide / Mal. 4.
br. 5. Siet ik sende de Propheet Elias: Johannes was dese geeft-
lijcken Elias / soo Chzistus dit verklaert / Matt. 17. 11 / 12.

b. Vr. Hoe veel ouder was Johannes de Dooper als Jesus?

Antw. Hy was ses maenden ouder / want in de sesste maent dat
Elisabeth was zwanger geweest / soo quam de Engel tot Maria /
en boodschapten haer / dat sy zwanger soude worden van Jesus /
Luc. 1. 26.

b. Vr. Hoe ging de gebaozte van Johannes toe?

Antw. Als hy geboren was / soo was nder van de Vueren en
Vrienden seer blijde: Men meinde hem Zacharias te noemen /
maer sijn Vader tot nog toe stom zijnde / schreef op een Tafelken
dat sijn kinds naem Johannes moest zijn: en doe wierd Zacha-
rias wederom sprekende / en loofde God met een seer heerlijcken
Loffang / Luc. 1.

a. Vr. Hoe is het toe-gegaen met de ontfangenisse Chrysti?

Antw. Na dat Elizabeth, de Moeder van Johannes de Doo-
per ses maenden was zwanger geweest / soo is de Engel Gabriel
tot de Maget Maria gekomen / die met Joseph was ondertrouwt :
en heeft haer booz-eynd / datse / sonder Man te bekennen / Moeder
soude werden van de Messias / Luc. 1. 31. De Engel seide, siet, gy
sult bevruyt worden, en eenen Sone baren, Luc. 1. 26.

c. Vra. Hoe is dese ontfangenisse by Joseph en Maria opgena-
men?

Antw. Joseph meynde dat zijn ondertrouwde Vrouw haer niet
wel had gedragen / en daerom was hy van sin haer heymelyk te
verlaten; Dog hy wierd door een Engel in den droom anders on-
derrigt: Maria vol verwonderinge en vol blijdschap zijnde / reysde
na haer Nichte Elisabeth, en sprak een heerlyke Lof-sang ter eeren
van dese ontfangenisse / Luc. 1. 16. Maria seide, mijn ziele maekt
groot den Heere, Luc. 1. 39/40. Matt. 1. 19/20/21.

a. Vra. Hoe is het toe-gegaen met de geboorte van Jesus?

Ant. Als Joseph en Maria, nevens andere Joden / op het ge-
bod van de Keyser Augustus / na Bethlehem moesten reysen om
beschreven te worden / soo werden aldaer hare dagen van baren
verbult / en alsoo baerde sy daer haer Kind in een Stal / om datse
geringe lieden zijnde / in de Herberge geen plaetse konden hebben /
Luc. 2. 7. Sy baerde haren eerst geboren Sone, ende wond hem in
doeken, en leyde hem neder in de kribbe, om dat voor haer-lieden
geen plaetse was in de herberge, Luc. 2. 1/3/5.

c. Vr. Is dese geboorte sonder eenige heerlykheid geweest?

Ant. Neen: Maer de Engelen hebben des nagts op het veld/
eenige Herders dese geboorte bekend gemaekt / daer by doende
grootte beloften en Lof-sangen / Luc. 2. 9. De Engel stond by haer,
en de heerlykheid des Heeren omschreef, Luc. 2. 13/14.

c. Vra. Wat Godsdienstige pligten heeft Maria ontrent dit kinde-
ken waer-genomen?

Ant. Sy heeft het ten agften dage laten besnijden / en gaf hem de
naem van Jesus, volgens des Engels last en voorsegginge: daer na
bragt sy het in den Tempel / om het selvige den Heere voor te stel-
len / alwaer het van den ouden Simeon, en van andere Godsalige
met groote vreugde is gesien / Luc. 2. 28. Simeon nam het in zijn
armen, Luc. 2. 21/22/36/37.

b. Vr. Is dit kindeken Jesus in ruste en vrede opgebragt?

Ant. Neen: want als eenige wijse Lieden wyt het Oosten / op-
gemaakt door de verschyninge van een Sterre / dit kindeken / als
van geboren Konink / quamen soeken; en het alsoo gebonden heb-
bende /

bende/ met haer geschenken vereerde : Soo is Herodes (de Koning van de Romeynen gesteld over het Joodsche Land) soo ontroert geworden dat hy voornam alle de Kinderkens te Bethlehem te vermoorden / om alsoo dit kindeken Jesus ook om den hals te helpen / Matt. 2. 3. De Koning Herodes dit gehoord hebbende , wierd ontroert , Matt. 2. 1/ 13.

a. Vra. Is Herodes tot sijn oogmerk gekomen ?

Ant. Neen hy / want als hy / onder schijn van dit kindeken te willen aen-bidden / de Wyfse socht te bedriegen / soo waerschouwde God haer in een droom / datse door een ander weg na hyns reisden : En als Herodes vergramt zijnde / sijn Soldaten afsond tot dese kinder-moord / soo was Joseph met Maria en dit kindeken gevloden na Egypten/ door een Engel hier toe in den droom opgewekt zijnde / alwaer hy is gebleven / tot dat Herodes dood was / Matt. 2. 13. De Engel verscheen Joseph in den droom, en seide, staet op, neemt dat kindeken tot u, en zijn Moeder, ende vlied na Egypten.

b. Vra. Hoe is het voortz gegaen met dit kindeken sijn opwaschen ?

Ant. Als Jesus nu ontrent vijf jaren in Egypten was geweest / soo is hy met sijn Ouders wederom gekeert op Gods last / en woonde met haer te Nazareth , alwaer hy sig met sijn gemeynde Vader oeffende in het timmeren / en op-wiesch in alle heylige deugden en pligten / Luc. 2. 52. Jesus nam toe in wijsheid, ende in groote, ende in genade by God en by de Menschen , Marc. 6. 3.

c. Vr. Is'er niet wat bysonders in sijn kindische jaren voorgevallen ?

Antw. Ja het : want als hy twaelf jaren oud was / en dat hy met sijn Moeder was op-gegaen na Jerusalem tot de Godsdienst / soo miste hem sijn Moeder in het weder-keeren ; Tog hy vond hem na drie dagen sittende in den Tempel onder de geleerde Mannen / met wie hy / tot haer groote verwonderinge / over Goddelijke dingen disputeerde / Luc. 2. 47. Alle die hem hoorden, ontsetteden haer, Luc. 2. 42/ 49.

c. Vr. Hoe is 't met Johannes de Dooper gegaen ?

Ant. Als hy nu groot geworden was / soo heeft hy door Godsdelijke last beginnen te doopen : en heeft beginnen scherpelyk te prediken en de sonden te bestraffen : aenwysende dat'er nog genade was te hopen / indien de Joden sig bekeerden / en geloofden in den Messias , die hy seide nu onder haer te wesen / ende wees hem met de vinger aen / Matth. 3. 12. In die dagen quam Johannes de Dooper, predikende, en leggende, bekeert u, Matth. 3. 9/ 10. Luc. 3. 16. Joa. 1. 29.

b. Vr. Wat is'er bysonders in Joannes de Dooper aen te merken?

Ant. Zijn leven was seer streng en ingetogen/ want hy was gekleed in vellen/ en at vooz sijn spijse Spring-hanen en wilden Wonnig: dewijle hy alsoo dooz Elias was afgebeeld. Hy stelde dooz Gods last een nieuwe Gods-dienst in/ niet alleen dooz sijn prediken/ maer ook dooz sijn doopen/ Joa. 1. 33.

b. Vr. Hoe is Jesus tot sijn Predik-ampt getreden?

Ant. Als hy nu dertig jaren oud was/ soo is hy tot Johannes by de Jordaan gekomen/ om van hem gedoopt te worden; 't welk als Johannes na eenige wegeringe had gedaen/ soo is de Heylige Geest als een Duylbe op Jesus gevallen/ en een stemme is gehoopt wyt den Hemel/ dat God in desen Jesus sijn wel-behagen naam/ De Hemelen wierden hem geopent, Matt. 3. 13/ 15/ 17.

c. Vr. Heeft Jesus sijn Predik-ampt aengevangen sonder eenige moegelijchheid?

Ant. Neen hy: Want soo haest als hy gedoopt was/ wierd hy van den Geest in de Woestijne gevoert; en daer wierd hy van de Duylbel getenteert op verscheide wijse/ om God te versosken/ om de Wereld lief te hebben/ ja zelfs om den Duylbel aen te bidden: Dog hy wederstond den Duylbel dooz het zwaert van Gods Woord/ en daer op de Duylbel wijkende/ quamen de Engelen en dienden hem/ Doe wierd Jesus van den Geest weg geleid in de woestijne, om verlogt te worden van den Duivel, Matt. 4. 1/ 3/ 6/ 11.

b. Vr. Wat dede de Heere Jesus terstond na dat hy wyt de Woestijne was weder-gekeert?

Ant. Na dat Johannes de Dooper verscheide heerlijke getuigenissen van hem openbaerlijk had gegeven; soo zijn Jesus eenige van sijn Discipelen gevolgt/ onder welke was ook Andreas, de Broeder van Simon Petrus, die sijn Broeder bekend maakte/ dat se den Messiam gebonden hadden: Dese twee nam Jesus aen tot sijn Discipelen: en kortz daer na/ komende in Galileen, nam hy ook Philippum en Nathanael aen/ Joa. 1. 42. Andreas seide, wy hebben den Messiam gevonden, Joa. 1. 44/ 49/ 51.

a. Vr. Heeft Jesus eenige wonderen gedaen?

Ant. Ja hy: want te Cana in Galilea ter Bynloft genood zijnde/ als'er Wijn ontbrak/ soo heeft hy het Water verandert in goeden Wijn/ Joa. 2. 11. dit beginfel der teeken en heeft Jesus gedaen/ Joa. 2. 1/ 3/ 5.

b. Vr. Heeft Jesus met ontsag en autoriteyt sijn dienst begonnen?

Antw. Ja hy: Want als hy op het Paesch-feeft te Jerusalem

in den Tempel quam / en sag / dat men daer Offen en Schayen
beroght / etc. soo wierd hy soo pverig / dat hy met een Beessel al
de koopers en verkoopers uit den Tempel dreef / Joa. 2. 15. Hy
keerde de Tafelen om, Joh. 2. 13/ 14/ 17.

c. Vr. Hoe stond het niet het geloove en leven van de Joden op
dese tijd / en insonderlijk van de Werkelyke Persoonen ?

Ant. Alles was in groot verval gekomen; soo verre / dat Ni-
codemus de Pharizeer / een van de beste onder de Joden / des naags
tot Jesum komende / met schaemte moest bekennen / dat hy de ge-
legentheid van de weder-geboorte en bekeeringe nog niet verstond /
Joa. 3. 9. Nicodemus seide, hoe kunnen dese dingen geschieden?
Joa. 3. 1/3.

b. Vr. Heeft Jesus desen man in die onwetenschap gelaten ?

Ant. Neen / maer hy heeft hem onderwesen in het stuk van de
bekeeringe, en van het geloove, waer doo? men den Messiam
maest aennemem / om alsoo doo? hem vernieuwt te worden / en zal-
lig / Joa. 3. 15. Een yegelijk die in hem gelooft, sal niet verderven,
maer het eeuwige leven hebben, Joa. 3. 5/6.

a. Vr. Hoe is het voorts met Johannes de Dooper gegaen ?

Ant. Al-hoe-wel hy vele doopte / soo zynder noytans meer Na-
volgers geweest van Jesus als van Johannes, 't welk als sommige
van syn Discipelen met nydigheid aensagen / soo heeft Johannes
haer onderregt / en getoont dat dit alsoo moest wesen / Joa. 3. 30.
Hy moet wassen, maer ik minder worden, Joa. 3. 26/28.

b. Vr. Hoe heeft Johannes syn leven en dienst ge-eindigt ?

Antw. Als hy Herodes (van wien hy te voren met lust was ge-
hoozt) bymoediglyk bestrafst had over syn onkuyshed / soo heeft
hem Herodes in de gevangenisse geset: Daer na / als de Dogter
van Herodias gedanst had / en op Herodes eed / begeerde het hoest
van Johannes de Dooper / soo is Johannes / doo? last van Hero-
des / onthalt in de gevangenisse / Matt. 14. 10. Hy sond henen, en
onthoofde Joannem, Matt. 11. 2/3/5 Marc. 6. 20.

c. Vr. Wat dede Jesus als hy hoorde dat Johannes gevangen
was ?

Ant. Hy verliet Judea, en hy ging na Galilea; op den weg / moe-
tende doo? Samaria reysen / so rustede hy ontrent Zichar, by een
Water-put / alwaer de Samaritaansche Drouw by hem quam /
met welke hy soodanige redenen varde / datse haer herte geracht
bindende / naer huys ging / en haer Burgers bekend machte / dat
de Messias daer was: Waer op de Burgers tot Jesum zijn geko-
men / en van hem onderwesen / Joa. 4. 31. Daer geloofdender veel
meer om sijns woords wille, Joa. 4. 1/9/16/18/40.

b. Vr. Wat dede Jesus daer na ?

Antw. Als Jesus twee dagen by de Samaritanen, op haer verzoek / was gebleven / soo quam hy wederom te Cana in Galileen, en wierd blijdelijk ontfangen; alwaer hy genas de soon van die koningslijke Hoveling / die krank lag te Capernaum, Joa. 4. 53. De Vader bekende, dat het op de selve ure was, in welke het beter met zijn kind geworden was, welke Jesus tot hem geseid hadde, u sone leeft, Joa. 4. 46/47.

Avond-gesang op de een-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 50. God die der Goden Heer is, &c.

1. **N** dat Gods Israël had lang gewagt /
Soo heeft Maria Jesum voort-gebragt;
Na dat Juda nu haer Johannes sag.

Soo volgde straks Christi geboorten-dag.
De Wijse quamen 't kintje Jesus zoeken /
Het lag in Bethlems stal in oude doeken.

2. Herodes sogt het kleine kind sijn dood /
Des Joseph spoedig na Egypten blood.
Herodes maekt' een wreede kinder-moord.
Gods last heeft Joseph wederom gehoort:
Hy doyst sijn weer na Juda niet begeben.
Hy ging te Nazareth met Jesus leven.

3. Na twaelf jaer: Maria mist haer kind:
Tot datse hem weer in den Tempel vind.
Na dat hy dooz den Doop was ingewijd.
Soo raekt' hy met den Satan in den stryd.
Te Cana gaf hy Wijn in Water-baten.
Hy deed' de Koopers Godes Hups verlaten.

4. Doe sprak hem Nicodemus heim'lijk aen /
Daer na soo wilde hy int Juda gaen /
Als nu de Dooper lag seer vast geboept.
Hy rust by Jacobs put / van 't gaen vermoept:
Hy heeft die Vrouw van Sichar onderwesen.
Daer na heeft hy des Hoofstnans soon genesen.

Van Christi openbare Predicatie, tot sijn over-varen
na het Land der Gergesenen.

De twee-en-twintigste Dag.

b. Vra. Heeft Jesus maer soo hier en daer by eenig vooz-bal gepredikt?

Antw. Neen hy: maer hy is ook in de Synagogen der Joden gegaen!

gegaen / en heeft op den Sabbath-dag openbaerlijck gepredikt voor alle het volck / Luc. 4. 16. Hy ging na sijn gewoonte te Nazareth op den Sabbath-dag in de Synagoge, ende stond op om te lesen.

c. Vra. Wat vrugt had dese Predicatie ?

Ant. Eerst wierd hy met verwonderinge gehoozt: maer daer na / als hy uyt de Propheet Iesaja / de voorspellingen so op haer toe-paste / datse verstaen konden / dat God haer soude verlaten / indien sy haer niet en bekeerden; So wierdense alle toornig / sy dreeben hem uyt de Stad / en meynden hem van een Berg af te werpen: doch Iesus ontging haer handen / Luc. 4. 29. Sy wierpen hem uyt buyten de Stad, Luc. 4. 20/22.

b. Vr. Waer na toe ging Iesus doe ?

Ant. Hy verliet Nazareth, daer hy was opgeboed / en ging wonen te Capernaum, alwaer hy predikte van bekeeringe en geloove, Matth. 4. 17. Hy begon te prediken, seggende, bekeert u, want het Koninkrijk der Hemelen is na by gekomen, Matth. 4. 13/14/15.

c. Vr. Had Iesus nu al eenige tot Apostelen geroepen die hem volgden ?

Antw. Neen: Maer nu wandelende aen de Zee van Galilea, trad hy / om het aendzingen des volcks / in een Dis-scheepje van Simon Petrus: de Predicatie uyt dit Scheepjen gedaen zijnde / soo maekte hy dat Petrus / die de gantsche nacht te vergeefs gebischt hadde / veel Dirsch ving: Hier op riep hy Petrus en Andreas, als mede Johannes en Jacobus, tot het Apostel-ampt / Luc. 5. 10. Hy seide van nu aen sult gy menschen vangen, Luc. 5. 3. Marc. 1. hf. 17/19.

a. Vra. Wat dede Iesus, na dat hy dese Mannen tot Apostelen hadde geroepen ?

Antw. Iesus te Capernaum gekomen zijnde / ging terstond op den Sabbath in de Synagoge / en genas daer een mensch die een onreynen geest hadde: uyt de Synagoge gaende na het huys van Petrus / genas hy sijn Wijfs Moeder van de koozse: tegen den avond genas hy veelderley sieke en besetene / die tot hem wierden gebragt / Luc. 4. 35. Iesus seide tot den boosen geest, swijgt stil, en gaet van hem uit, Luc. 4. 31/39/41.

b. Vr. Bleef Iesus doe lange te Capernaum ?

Ant. Neen hy: maer 's morgens vroeg vertrok hy / om ook in andere plaetsen te prediken; insonderheyd te Galileen: waer in als hy bezig was / so genas hy een melaetsche / dewelke Iesus belaste / dat hy dit zwijgen soude; dog hy maekte dit mirakel over al bekend / so datse met menigte van alle kanten tot Iesum quamen om hem te horen prediken / ende om hare siekten te laten van hem

genesen / Luc. 5. 13. Jesus seide, ik wil, word gereinigt, Luk. 5. 15. Marc. 1. 40. Matth. 8. 2.

a. Vr. Wat dede Jesus/ wederom te Capernaum komende?

Ant. Hy genas een geraekt mensche / die tot hem wierd gebragt / en hy vergaf hem ook sijn sonden/ waer ober de Phariseen murmureerden: En van daer voort-gaende / riep hy Mattheus van den Tol tot een Apostel / Matth. 9. 2. Hy seide, Sone zijt wel gemoed, uwe sonden zijn u vergeven, Matth. 9. 1/5/9.

c. Vr. Wanneer is Jesus wederom na Jerusalem gekeert?

Antw. Als het wederom het Paesch-feeft was/ quam hy te Jerusalem / en hy genas de man die agt-en-dertig jaren krank had gemeest / en die aen het Bad-water Bethesda lange te vergeefts had gelegen: waer ober hy met de Joden in een disput gekomen is/ waer in hy heeft getoont / dat hy alles dede volgens ordze en welgeballen van God sijn Vader / Joao. 5. 8. Jesus seide, Staet op, neemt u beddeken op, en wandelt, Joao. 5. 16/ 19/ 24/ 45.

c. Vr. Bleeft hy lange te Jerusalem?

Ant. Neen: maer hy ging op den sevensten Feeft-dag / zijnde een Sabbath-dag / uit Jerusalem; op den weg plukten sijn Discipelen eenige Wyren / om dat sy honger hadden / waer ober beschuldigt zijnde van de Joden / toonde de Heere datse daer mede den Sabbath niet hadden ontheiligt / Matth. 12. 1. De Discipelen begonden ayren te plucken; en te eten, Matth. 12. 5/8. Marc. 2. 28.

a. Vr. Heeft Jesus wel yet anders gedaen op den Sabbath / dat de Joden ergerde?

Ant. Ja hy: want als de Joden een mensche met een dooze hand in de Synagoge hadden gebragt / om te sien wat Jesus doen soude: so genas hy hem op den Sabbath / en betwees / dat sodanige goede werken wel geoorloft waren: Dit ontstak de Phariseen so seer/ datse met de Herodianen beraadslaegden om Jesus te doden / Matth. 12. 12. Jesus seide: so is 't dan op den Sabbath-dag geoorloft goet te doen, Matth. 12. 10/ 11/ 13/ 14.

c. Vr. Wat geselschap heeft Jesus gemeinlijk by hem gehad?

Ant. De Phariseen en Schryft-geleerde volgden hem veeltijds om hem ergens in te agter-halen: Het gemein volk volgde hem om hem te horen / en om genesen te worden / swa sterk / dat hy om 't gedrang somtijds een Scheepje by hem hield/ als hy aen de See predikte: maer insonderheyd stelde hy twaelf Apostelen, die sijn gewadig geselschap soude wesen / gevende haer magt om te predicken/ en om mirakelen te doen / Matth. 10. 1. Hy gaf haer magt over de onreine geesten, om de selve uit te werpen: en om alle siekte en quale te genesen, Marc. 3. 9. Luc. 6. 12/ 13.

c. Vr. Wie waren dese twaelf Apostelen ?

Antw. De namen der twaelf Apostelen sijn dese: De eerste Petrus / ende Andreas sijn Broeder : Jacobus de Sone Sbedei / ende Johannis sijn Broeder : Philippus ende Bartholomeus / Thomas ende Mattheus de Tollenaer : Jacobus de Sone Alpheï / ende Lebbeus / toe-genaemt Thaddeus: Simon Cananites / ende Judas Iscariot / Matth. 10. 2 / 3 / 4.

c. Vr. Waer van heeft Iesus begonnen te predicken na dese verhefinghe der twaelf Apostelen ?

Ant. Hy dede doe die heerlijke predicatie op den Berg / waer in hy toonde / wie dat zalig waren : Wat de pligt was der Apostelen en Leeraren : Welke de regte sin en verstand ware van Gods Wetten : Hoe men moest aelmoessen geven : bidden / en vasten : Dat men niet gierig moest wesen / nogte lichtveerdig om een ander te veroordeelen : Dat men dooz een enge poorte in den Hemel moet gaen / en dat men sig moet waagten van de valsche Propheten: beslypende met een belofte van vastigheyd die in sijn Leere was / Matth. 7. 25 / 26 / 29. Hy leerde haer als magt hebbende , Matth. 5. 6 / 7.

a. Vra. Wat is op dese predicatie gevolgt ?

Antw. Van den Berg af-komende / genas hy een Melaeische: Tot Capernaum komende / maekte hy de knegt gesond van den Hoof-man / wiens gelobe hy so seer roemde / Matth. 8. 3. Iesus seide, ik wil, word gereinigt, Matth. 8. 8 / 9 / 13.

a. Vr. Wat dede Christus nog meer ?

Ant. Des anderen daers / gaende na de stad Naim, so wierd een gestorven Sone van een Weduwe upt-gezagen / dewelke hy wederom levendig maekte / Luc. 7. 14. Hy seide, ik segge u, Jongeling staet op, Luc. 7. 12.

b. Vr. Hoe stond het met Johannes de Dooper op dese tjd ?

Antw. Hy sat in de gevangnisse / om dat hy Herodes had bestraft : van waer hy eenige Discipelen sond / om de mirakelen van Iesus te sien / op datse verstaen souden / dat hy de Messias ware: dewelke als sy dit alles hadden gesien / en wederom waren gekeert / so heeft Iesus seer heerlijk van Johannes de Dooper tot de scharen beginnen te spreken ; te gelijk de scharen beschuldigende dat se noch dooz Johannes strenge dreygementen / noch dooz sijn vriendelijke noodinge bekeert waren geworden / Matth. 11. 10. Dese is 't van welken geschreven staet, siet ik sende mijnen Engel voor u aengesigte, Matth. 11. 2 / 3 / 11 / 12.

b. Vr. Heeft dan Iesum altijd vriendelijk gepredikt ?

Antw. Neen hy: Maer hy heeft ook somtijds seer scherpelyk de onges

ongehoorzame gedreygt/ en haer aengeseyd dat de Heydenen in den dag des Oordeels een verdragelijker vonnis sullen ontfangen / als die steden / dewelke sijn Woord niet aen-namen / Matth. 11. 12. Wee u Chorazin, wee u Bethsaida, Matt. 11. 20/24.

c. Vr. Heeft Jesus met de Pharizeen en Schrift-geleerde in vryandschap geleest?

Ant. Hy is Vyand geweest van haer valsche leere, en van haer quade leven, ende heeft alle gelegentheyd waer-genomen om haer daer ober te bestraffen; maer hy is geen Vyand geweest van haer Perfoonen, gelijk hy toonde als hy van haer ter maeltijd genoodigt zijnde / by haer ten eten quam; en als hy daer zijnde / van Maria Magdalena gesalft wierd / 't welk als met verwonderinge / en verbesinginge van de Phariseen was aengesien/soo nam hy gelegentheid om haer ober de pligt van de liefde te onderwijsen/Luc. 7. 36. Ingegaen zijnde in het huys der Phariseen, sat hy aen, Luc. 7. 42.

c. Vr. Hoe hielden haer de Pharizeen en Schrift-geleerde ober sijn leere en mirakulen?

Ant. Als Christus soo aengenaem was in sijn leere, dat hem zelfs sommige rijke Vrouwen volgden / die hem van haer goederen onderhielden: en als hy wederom te Capernaum komende/ een mensche verlorf / die van den Duyvel beseten was / tot groote vreugde van het volk; soo beschuldigden sy hem dat hy den Duyvel niet-dreef, door Beelzebub den Oerften der Duyvelen: waer tegens Jesus ernstiglijk heeft gedisputeert / haer dreygende datse ober dese beschuldiging souden voor God rekenschap geven / datse sondigden tegen den Heyligen Geest/en datse zelfs als een woning der Duyvelen waren aen te merken/Matt. 12. 37. Uit uwe woorden sult gy geoordeelt worden, Matt. 12. 22/21/41/43.

c. Vr. Heeft Christus hierom na-gelaten tot het volk te prediken?

Ant. Neen: maer hy ging na de Zee-kant en predikte wt een Scheepje tot een groate Schare; toonende door de gelijkenisse van den Zaep/en het zaed dat niet alle in een goede aerde valt/dat ook Gods Woord by alle Toehoorders geen goede vrugt voort brenge: Waer hy doende dese belofte / dat / die wt sijn Predicatieen brenge/waerde/en daer na sijn te leven/met meerder genade van God soude gezegent worden: Dog hy waerschouwde haer tegen het onkruid/ 't welk de Satan heymelijck in haer herte soude soeken te zaeyen/ Matt. 13. 12. Die heeft, die sal gegeven worden, Matt. 13. vs. 1/2/22/31.

b. Vra. Heeft dese predicatie wat kragt gehad op de herten der Toehoorders?

Antw. Ja: want als hy haer hadde opgewekt om het Euange-
lijum

tuim/als een kostelijke Paerle/en als een grooten schat in een Acker
 verbergen te zoeken : Soo zijn hem vele toe-gedaen geworden/ on-
 der welke ook een Schryft-geleerde was : maer dese hoorende den
 armen staet van Jesus / dat hy niet een oor-kussen eygen had / en
 vreesende dat hy zijn goederen aen Jesus soude moeten te koste leg-
 gen/ is in zijn booznemen wat gestut/Luc. 9 58. De Sone des men-
 schen heeft niet daer hy het hoofd neder legge, Matt. 13.

Avond-gefang op de twee-en-twintigste Dag van de Maent

Stemme: Ps. 2. Waerom raest dat volk, &c.

1. **D**e Heer begon zijn ampt te Nazareth.
 De Priesters werden op hem seer gebeten.
 Te Capernaum riep hy van het net

De Dirschers / en hy heelde een beseten.
 Een man melaetsch ontving weer reyne leden.
 Een man geraekt / genas hy ook daar na.
 Een franke man veel jaren nu geleden /
 Wierd ook gesond by 't water Bethesda.

2. Doe gaen d'Apostelen met hem van daer !
 De hongers-nood doet haer wat apren eten.
 't Was Sabbath-dag : de Joden gaen hem maet /
 Op dat se hem een Sabbaths-feil verweten.
 De Heer genas / schoon hierom twisten rezen /
 Een dazre hand / selfs op de Sabbath-tijd.
 Hy trooste die de sond' en menschen vreesen.
 Doe wierd een man zijn Lazerye quist.

3. De Hoofstinans knegt maekte de Heer gesond.
 Hy gaf hy Naim aen een doode 't leven.
 Doe hem Maria aen een maeltijd bond/
 Doe heeft hy haer de sonden al vergeden.
 Hy dreef een Duyvel uit ; de bitse Joden
 Sepden / dit is dooz Beelzebubs magt.
 Gods Woord wierd haer omzugthaer aengeboden /
 Dit leerde 't Saed / dat al geen vzugten vragt.

Van Jesus by de Gadarenen ; tot sijn verheerlij-
 kinge op den Berg.

De drie-en-twintigste Dag.

2. Vr. Heeft Jesus opt eenige mirakelen gedaen op de Zee ?

Antw. Ja hy ; Want als hy over het Meer voer na het Land
 der Gadarenen, en dat hy in slaep was geballen / soo ontstont er
 een groote storm wind / die het Schipken met golven verbulde :

Maer opgewekt zijnde / bestrafte hy eerst het klepne gelobe der Apostelen / en daer na gebod hy de Wind en de Zee / datse souden stille wesen / gelijk ook gebeurd is / Luc. 8. 24. Hy opgestaen zijnde bestrafte de wind, Matt. 8. 26/27.

c. Vr. Wat dede Jesus in het land der Gadarenen ?

Ant. Als hem twee grouwelijke besetene menschen ontmoeteden / in welke een heel legioen Duyvelen waren / roepende : Wat hebben wy met u te doen , Jesu , gy Sone Gods des Alderhoogsten ? So gebod Jesus de Duyvelen datse van die menschen souden wyl-gaem : En als de Duyvelen versogten / datse in een kudde Derkens mochten varen / 't welk Jesus haer toe stond ; so zijns met de Derkens van boden neder in het water geslozt / 't welk de Gadarenen so ontstelde / datse Jesum baden om wyl haer land te vertrecken / Luc. 8. vs. 33. De Duyvelen voeren in de swijnen , Luc. 8. 18/37.

b. Vr. Is Jesus wyl dat land veretrocken ?

Ant. Ja hy / en hy is na Capernaum gereyft / alwaer hem Mattheus ter maeltijd ontfing nevens vele Tollenaren ; 't welk als de Phariseen dit qualijk namen / so antwoorde hy / dat hy by sulke lieden gaen moest / dewelke krank waren na de ziele : Als ook de discipelen Johannes spraken van haer vasten boden de discipelen Christi ; so antwoorde Jesus / dat dit vooz zijn discipelen nog geen Medecijn-meester niet van noden , maer die siek zijn , Matt. 9. 11/13.

c. Vr. Heeft Jesus ontrent die tijd ook eenige wonder-werken gedaen ?

Ant. Ja hy : Want als een Oberste der Synagoge / Jairus , hem quam bidden / om by zijn kranke dogter te komen / so ging hy henen : Onder-wege zijnde / raekte een vrouwe / die twaelf jaeren den bloed-bloed gehad hadde / sijn kleed aen / ende wierd genesen : Jesus by het huys van Jairus komende / verstond / dat het dogterken nu al gestorven was ; dog in gaende / heeft hy haer levendig gemaeft / Luc. 8. 55. Hy greep haer hand , seggende , Kind , staet op , Luc. 8. 44/49/50.

b. Vr. Wat is Jesus ontmoet / als hy van daer voortging na Nazareth ?

Ant. Hem sijn twee Blinde / al roepende om genade / gevolgt / dewelke hy het gesigte wederom heeft gegeven : Daer na wierp hy een stomme Duyvel wyl een mensche die tot hem gebzagt wierd : Ende als hy nog andere teekenen meer dede / so wierden sijn Burgers aen hem geërgert / om datse hem kenden / Marc. 6. vs. 3. Sy seiden , is dese niet de Timmerman ? Matt. 9. 27/28.

b. Vr. Heeft Christus alleen het Euangelium gepredickt ?

Ant.

Ant. Aen: maer hy heeft ook zijn Apostelen uytgesonden / om het Euangelium van de komste des Messie te prediken: haer last gebende / datse miraculen souden doen om niet; datse haer niet gelt en kleederen niet souden bezwaren: Datse tot de Samaritanen niet souden gaen: datse by de veragters van dit Euangelium niet souden verblijven: datse voorzigtig souden zijn: Ook haer voozeggende / datse veel ellend' en vervolginge souden moeten uytstaen om het Euangelium: maer datse niet te min kloekmoedig moesten wesen / en andere tot kloekmoedigheid vermanen / om dat dit de weg was tot zaligheyt / Matth. 10. 16. Siet ik sende u als Schapen in het midden der Wolven, Matth. 10. 1/2/8/14/25/32/39.

a. Vr. Hoe is het gegaen met de Apostelen die uytgesonden waren van Christo / om het Euangelium te prediken?

Ant. Sy deden gelijk haer geboden was / sy predikten en deden groote wonder-werken / so dat selfs de Duybelen haer onderworpen waren: en also zijns tot Jesum weder-gekeert / herhalende hem hoe het haer gegaen was / Marc. 6. 30. Sy boodschapten hem alles, beyde wat zy gedaen hadden, ende wat sy geleert hadden, Marc. 6. 12/13.

a. Vr. Wat volgde hier op?

Ant. Jesus vertrok niet haer na een woeste plaetse / gebolgt zijnde van een groote Schare / dewelke hy leerde / ende hy genas hare krankte: Als 't nu avond was geworden / en de Schare begon te hongeren / so dede Jesus haer neder sitten / en nemende de vijf Broden en twee Dirschkens / die een jongetje had / zegende hy deselve also / dat hy daer mede vijf duysent menschen spijdsde / en dat nog twaelf korven met brocken over schoten / Matth. 14. 20. Sy aten alle, ende wierden verzadigt, Matth. 14. 13/15/17/21.

c. Vr. Wat dede Jesus / na dat hy dit mirakel had gedaen?

Ant. Hy sond zijn Apostelen met een Scheepje vooz af na Capernaum: Dog terwyle sy op het water waren / en dat'er een storm-wind was ontstaen / soo quam Jesus op het water wandelen / als of hy haer wilde voozby gaen: en als de Apostelen van vreesse schreentoden / meynende dat het een spoochsel was; so maekte hy sig bekend / en gebod Petro / op zijn versoek / dat hy op het water tot hem soude komen: dewelke dat doende / en beginnende vooz kleyngelovighedy te sinken / wierd van Jesus aen-gevat; en so beyde in het Schipken komende / stilde de storm wind / en sy quamen behouden aen land / Matth. 14. 26. De discipelen, siende hem op de Zee wandelen, wierden ontroert, Matth. 14. 22/29/32.

b. Vr. Wat is'er geschied als Jesus nu aen het land was gekomen?

Ant. De Schare verbaest zijnde datse Jesum sagen/ daer hy in 't Schipken niet was gegaen met de discipelen/ en dewijle daer niet meer als dat een Scheepje was/ zijn met groote drijft tot hem gekomen: maer Jesus merkende dat hy haer een groote nieuwsgierigheid was/ bestrafte haer aerdsche inzigten/ die sy hadden in hem na te volgen/ en onderwees haer/ hoe sy met alle ernst moesten zoeken de geestelijke spijs te bekomen voor hare zielen ten eeuwigen leven/ Joa. 6. 27. Werkt niet om de spijie die vergaet, maer om de spijie die blijft tot in het eeuwige leven, Joa. 6. 17/ 25/ 33.

a. Vra. Wierd dese predicatie van alle de Toehoorders wel verstaen en opgenomen met vruyt?

Ant. Neen: maer vele meynden datse met haer lichamelijken mond/ zijn vleesch en bloed seuden moeten eten / 't welk haer so ergerde / datse van hem wech gingen: Dog Jesus toonde / dat dese zijne woorden geesteliker wijze moesten verstaen worden / Joa. 6. vs. 63. De woorden die ik tot u spreke zijn geest en leven, Joa. 6. vs. 60.

b. Vr. Waer onthield hem Jesus na dese tijd?

Ant. Hy wandelde meest in Galilea, alwaer hy met de Joodsche Rabbijnen in disput geraekte / ober de insettingen der Doorders; tenende dat de Gods dienst / dewelke na menschelijke insettinge is/ ofte die alleen uytwendig geschied/ geen Gods-dienst is die den Heere behaegt: Als mede / dat men meest moest sozagen om het herte van binnen te reynigen / Matth. 15. 9. Te vergeefs eeren sy my, leerende leeringen die geboden van menschen zijn, Matth. 15. 2/ 11/ 19.

c. Vra. Heeft Jesus niets gedaen ontrent de Landen der Heydenen?

Ant. Ja hy: want vertrekkende na de gewesten van Tyrus en Sydon, so quam tot hem een Cananeesche Vrouw / biddende dat hy haer dogter van de Duyvel wilde verlossen: Belyk Jesus ook gedaen heeft/ na dat hy haer verscheyde-malen had afgeslagen/ om haer geloof meerder op te wecken / het welke de Heere Jesus seer roemde / Matth. 15. 18. O vrouwe! groot is u geloove, u geschiedde gelijk gy wilt, Matth. 15. 22/ 26. Marc. 7. 30.

c. Vr. Is de Heere Jesus daer lange gebleven?

Ant. Neen hy / maer hy is verrocken na de Zee van Galileen; alwaer hy onder anderen veel teykenen dede / ook een Doben die zwaerlijk sprak / heeft genesen: so dat de schare verwondert zijnde/ hem getuigenisse gaven dat hy in alles hadde wel gedaen/ Matth. 7. vs. 33. Hy stak zijn vingeren in zijne ooren, Marc. 7. 31/ 34.

d. V. Heeft de Heere Jesus niet meer als een mirakel gedaen ontrent de spijisinge van veel menschen met weynigbroden?

Ant.

Ant. Het is ontrent dese tijd nog eens gebeurt / dat een groote Schare seer lange by hem was / die van verre waren gekomen: Als nu de discipelen geen raed wisten om die Schare in de Woestyne met brooden te spijzen / so nam Jesus seven brooden en weynigh bishkens / en hy spijste daer mede vier duisent mannen / behalven de vrouwen en kinderkens; So dat noch seven volle korven met brocken overschoten / Matth. 15. 37. Sy aten alle, ende wierden versadigt, Matth. 15. 32/ 33/ 37.

a. Vr. Hoe hielden sig de Pharizeen over alle dese mirakelen van de Heere Jesus?

Ant. De Pharizeen quamen tot hem om met hem te twisten en hem te verzoeken; begerende een ander teeken te sien: Dog hy sloeg haer af / en waerschootde sijne discipelen vooz haer valsche Leere / Matth. 16. 4. Hy seide, haer en sal geen teeken gegeven worden, dan het teeken Jone, Matth. 16. 1/ 2/ 6/ 9.

b. Vr. Hoe ging het voozt met de reyse van de Heere Jesus?

Ant. Hy vertrook na Bethzaida, alwaer hy een Blinde-man gonas: van daer vertroock hy na Cesarea, op weg vragende sijn discipelen wie de menschen seiden dat hy was: waer op Petrus die heerlijke bekennenisse dede / en met so een groote belofte vooz de Kerke wierd bereert / Matth. 16. 16. Petrus antwoorde, gy zijt Christus, de Sone des levendigen Gods, Matth. 16. 13/ 17/ 18/ 19.

b. Vr. Heeft Jesus noyt van sijn lijden en sterven gepredikt?

Ant. Ja hy: want na dese tijd begon hy sijn lijden en sterven te vooz seggen; als mede sijn opstandinge uyt den doden: maer dese predicatie was niet aengenaem in de ooren van sijn Apostelen / soo dat Petrus hem dit af rade: Dog de Heere Jesus heeft Petrus hier over scherpseljk bestraft / en daer by getoont / dat sy / en alle die zalig wilden worden / haer selven ook wapenen moesten / om veel kruys en ellende uyt te staen / ja tot de dood toe / Matth. 16. 24. Die agter my wil komen, die verloochene hem selven, en neme sijn kruis op sig, en volge my na, Matth. 16. 21/ 23.

Avond-gefang op de drie-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Psalm 1. Die niet en gaet, &c.

1. **B** Sadara dreef Jesus Dumb'len uyt.
De Derkens wierden haer een Velsche schuyt.
Doe is Mattheus van den Tol geresen.

Tairus Dogter is daer na genesen.

Twee Blinde sagen Jesum by haer staen.

Een stomme geest moest uyt een mensche gaen.

2. Hy sond de Apostelen dooz 't Joodsche Land /

Hy sterkte met mirakelen haer hand.

Hy wilde niet dat sy hem schatten bragten.

Sy moesten haer voor mensche listen wagten.

Dijf brooden spijden soo heel duysent man.

Het overschat quam wonder groot daer van.

3. Doe quam de Heer op 't dziftig water gaen :

Het klein geloof deed' Petrus haest vergaen.

Het aerdsche volk sogt weder lichaems spijse :

De Heer gaet haer een Hemels brood aenwijse.

De Jood' hield 't geen van Oude was geset :

Maer Jesus predikt haer Gods wil en Det.

4. Een doone kreeg doe wederom 't gehooz.

De Heer set 't volk weer seben brooden voor.

Hy spijst vier duysent man / en eer hy scheide.

Hy vraegt wat dat de menschen van hem seide :

Doe toonde hy wie dat die Petra was.

En dat verloopn was sijns levens glas.

Van Christus verheerlijkinge op den Berg, tot
het genesen van de Waterfugtige.

De vier-en-twintigste Dag.

c. Vr. Hoe zijn de Apostelen versterkt tegen het aenstaende lijden
en sterben van de Heere Jesus ?

Antw. Onder andere versterkingen is ook geweest sijn heerlijke
beranderinge op den Berg Thabor. De Heere nam met hem Pe-
trum / Johannem / en Jacobum / en opklimmende om te bidden /
soo begon sijn aengesigte te blinken als de Sonne / en sijn kleederen
wierden wit ; Ook verschenen Moses en Elias , en spraken met
hem van sijn lijden : Hier by riep God uit den Hemel dat dit sijn
geliefden Sone was / Matt. 17. 5. Een lugtige wolke heeft haer
overschaduwet, Matt. 17. 1/6.

b. Vr. Wat dede de Heere Jesus als hy van den Berg af-quam ?

Antw. Hy sprak wederom van sijn lijden en sterben : En wees
aen / dat Johannes de Dooper Elias was die komen soude / als de
Dooz-looper van de Messias : en boozt-gaende / genas hy een maen-
sien / dewelke sijn discipelen niet hadden konnen genesen van we-
gen haer kleyn geloobighed / Matth. 17. 18. Jesus bestrafte de
Duivel, ende hy ging van het kind uit, Matt. 16. 1/6/7.

c. Vr. Hoe heeft Jesus geleest ten opsigte van het burgerlijke le-
ven ?

Ant. Hy leefde als een gehoozsaem onderdaen / het welcke daer
uit bleek / dat hy aen-gesproken zijnde door Petrum van wegen
den

den Schatting-penning / (niet tegenstaende dat hy als zijnde uit Koninglijken bloede / de selvige niet schuldig was) soo heeft hy Petrum na de Zee gesonden / om een Visch te vangen / die soo veel gelt in hadde / en heeft alsoo den Schatting-penning voor hem selven en voor Petrus betaeld / om alle ergernisse voor te komen /

Matth. 17. 27. Geeft den Stater aen haer, voor u, en voor my,

Matth. 7. 24/25.

b. Vr. Dond Christus niet somtijds yet in de Apostelen / dat hy bestraft heeft ?

Antw. Ja hy: want als hy onder malkanderen twistig waren / wie de meeste soude zijn / soo heeft hy haer hier over bestraft / en heeft haer geleert / datse by haer selven niet hoogmoedig / maer nederig moesten zijn: En by dit voor-val / heeft hy haer ook geleert datse sig van ergernissen moesten wagten: datse haer sondigende Broederen moesten bestraffen: en datse altijd een vreedsaem en verzoenlijk herte moesten hebben tegen malkanderen / Matth. 18. 3. In dien gy niet verandert en word gelijk de kinderkens, so en sult gy in het Koninkrijke der Hemelen geenins in-gaen. Matth. 18. 9/15.

a. Vr. Is de Heere Jesus altijd van het volk wel bejagent ?

Ant. Neen hy: Want in het laeste half jaer voor zijn dood / als hy op het Feest der Loof hutten na Jerusalem reysde / en als hy onder-wege meynde te vernagten in het vlek der Samaritanen, soo is hem dat geweygert / 't welk de Apostelen soo qualijk namen / datse versogten / volgens het exempel van Elias, vper van den Hemel te mogen doen af-dalen / om dat vlek te versinden: Dog de Heere heeft haer dat niet toe-gelaten / Luc. 9. 53. De Samaritanen ontkingen hem niet, Luc. 9. 51/55.

c. Vr. Heeft de Heere Jesus voor zijn sterben niet getragt om alle plaetsen daer ontrent / kennisse te geven van het Evangelium ?

Ant. Ja hy: want hy sond daer toe tseventig discipelen uit / twee aen twee / met ordze om het Evangelium te verkondigen / ende den ongelooibigen zware straffen te dreygen / Luc. 10. 1. Na desen stelde de Heere nog andere tseventig, Luc. 10. 9/10/13.

b. Vr. Wat dede de Heere Jesus / als hy op het Feest der Loof hutten te Jerusalem was ?

Ant. Hy ging in den Tempel om te prediken / ende hy genas de ellendige op den Sabbath dag: Als hier over ontstond verscheyde oordeel onder het volk / sommige wel van hem sprekende / en andere qualijk, ja soo verre / datmen hem vangen wilde: Soo seide hy haer aen / dat hy alles sprak en dede volgens de last en wille van zijn Hemelsche Vader: soo dat die hem wilden vangen / niets doersten besaen / Joh. 7. 21. Jesus riep in den Tempel, leerende, Joh. 7. 13.

c. Vr. Hoe besloot Jesus dit Feest?

Ant. Op den laetsten dag van dit Feest/ dede hy een vziendelijcke noodinge/ en een groote belofte aen alle die tot hem wilden komen/ ende in hem gelooven/ Joa. 7. 37. Soo yemand dorstet, die come tot my en drinke.

b. Vr. Hoe is hy van dit Feest gescheiden?

Ant. Hy ging des avonds na den Olijf-berg / ende des anderen daegs 's morgens vroeg quam hy wederom in den Tempel/ en predikte tot veel volks 't welck de Pharizeen met nijdigheid aensien- de/ bragten tot hem een Vrouw in overspel bevonden / om sijn oordeel daer over te horen/ ende om hem also in sijn redenen te ver- stricken: Dog hy antwoorde haer so wijsfelijk/ datse alle beschaemt henen gingen/ Joa. 8. 7. Hy seide, die van u-lieden sonder sonden is, werpe den eersten steen op haer, Joa. 8. 2/ 3/ 9.

b. Vr. Bzak de Heere Jesus doe sijn predicatie af?

Ant. Neen/ hy ging daer in voort; tonende wie dat hy selve was/ en tot wat Ampt hy in de wereld was gekomen/ met een scherp oordeel- gement tot de ongelobige/ Joa. 8. 23. Gy lieden zijt van beneden/ ik ben van boven, Joa. 8. 19/ 24/ 31.

c. Vr. Is dese predicatie sonder tegen-spreken ge eyndigt?

Antw. Neen: maer de Joden / gebelgt zijnde dat hy haer soo scherpelijck bestraf/ beschuldigden hem dat hy een Samaritaen was/ ja/ dat hy den Duivel in had: en als Jesus dit beantwoorde/ tonende dat God sijn Vader was / en dat haer Vader Abrahams niet vzeugde zijnen dag had gezien/ so meinden de Joden hem te steeni- gen; dog Jesus ging den Tempel wut/ Joa. 8. 59. Sy namen stee- nen op, op dat syse op hem wierpen, Joa. 8. 34/ 35/ 44/ 48/ 52.

b. Vra. Hoe stond het met die tseventig wut gesondene discipu- len?

Ant. Sy quamen wederom tot Jesum met groote blijdschap/ de- wijl haer dienst soo wel was wut-geballen/ dat zelfs de onreine gee- sten haer waren onderdanig geweest: 't welck Jesus met vzeugde en danksegginge tot God verstaen hebbende / seide haer nogtans dit aen/ datse meer moesten verblijd zijn over haer verkiezinge ten eeu- wigen leven/ Luc. 10. 20. Verblijd u veel meer dat uwen namen ge- schreven zijn in de Hemelen, Luc. 10. 17/ 21. Matt. 11. 25.

b. Vr. Wat disputen hebben de Wet-geleerde met de Heere Jesus geboert?

Ant. Daer is een Wet-geleerde tot hem gekomen / om hem te verfoeken dooz dese vzege / wat hy moest doen om het eeuwige le- ven te bekomen? waer op/ als Jesus hem voozfelde de liefde Gods, en de liefde des Naesten, soo wilde de Wet-geleerde weten wie sijn Naesten

Naesten was; 't welck de Heere Jesus hem toonde door het exempel van de gewonde man die op den weg lag / ende als een Priester en Levijt, onbarmhertig voorbygingen/ van een Samaritaen wierd opgenomen / en gevoert in de Herberge om genesen te worden/ Luc.

10. 29. Hy seide tot Jesum, wie is mijn naesten, Luc. 10. 25/ 32.

c. Vr. Hoe hield hem Jesus/ als hy ergens ter maectijd was?

Antw. Hy nam gelegentheyd om van Hemelsche saken te spreken/ ende hy wilde niet getracteert wesen met veelerley spijsse: gelijk bleek/ als Martha veel schotelen wilde gereet maken voor hem: want hy seide haer/ datse maer eene schotel soude bereiden/ en datse liever haer tijd soude besteden/ om met haer Suster Maria zijne onderwijfinge aen te horen/ Luc. 10. 42. Maer een ding is noodig, Luc. 10. 40/ 41.

c. Vr. Wat pligten leerde hy sijne discipels onttrent dese tijd?

Ant. Op haer versoek leerde hy haer de plicht om wel te bidden, daer toe haer gebende een voorsz. schrift van een kort/dog seer bondig gebed: en haer aenmanende datse seer pberig mosten aenhouden in het bidden/gaf hy haer de belofte van een zalige verhoringe/Matt.

6. 9. Gy dan, biddet aldus, Matt. 7. 7. Luc. 10. 5/ 6.

b. Vr. Hoe maekte het Jesus/ als hy by de Pharizeen ter maectijd was?

Antw. Hy bond sig niet aen alle hare supersticien/ gelijk hy somtijds ongewassen aen tafel ging sitten: En als hy daer over van de Pharizeen berispt wierd/so begon hy hare geveynsde uitwendigheden scherpseljk te bestraffen/en sprak by die gelegentheyd veelderley wee over haer quaed leven/Luc. 11. 42. Wee u, Pharizeen, Luc. 11. vs. 37/ 38/ 52. Matt. 23. 25.

c. Vr. Van wat dingen predikte Jesus na dese tijd?

Antw. Hy dede een kragtige predicatie tot zijne toe-hoorderen/ waer in hy bestrafte de geveynstheid / gierigheid / en de sorguldigheid voor dit leven/door de parabel van den Rijken man: hy maende haer aen tot een volstandige belijdenisse der waerheyt/met belofte van Gods woorsienigheyt over haer: hy wekte haer op om het Koninkrijke Gods te verwagten: gaf last om het Predik-ampyt wel te versorgen / niet een waerschouwinge tegen de ongemacken / die men daerom soude moeten wyt-staen:ende hy beval/datse goede agt souden slaen op de voorsz. teekenen van zijn komst/ Luc. 12. 1. Wagte u van den suerdeess. m der Pharizeen, dewelke is geveynstheid, Luc. 12. 15/ 19/ 20. Matt. 10 29/ 32.

a. Vra. Waer op heeft de Heere Jesus meest altijd aen-gehouden?

Antw. Hy predikte gestadig van geloove, en van de boetveerdigheid

digheyd des lebens / daer toe booz-dragende de straffe die over de onboetbaerdige souden komen; gelijk hy daer toe boozfelde de gelijkenisse van een Dijgeboom / dewelke nu drie jaren zijnde onvruchtbaer getweest / wierd afgehouden / ende in het huer getwoorpen / Luc. 13. 5. Indien gy u niet en bekeert, soo sult gy alle desgelijks vergaen, Luc. 13. 8/9.

b. Vr. Wat teekenen heeft Jesus gedaen na dese predicatie?

Ant. Hy genas een Vrouw die agthien jaren kreupel was getweest; maer om dat hy dit dede op den Sabbath-dag / soo beschuldigde hem de Overste der Synagoge: Dog Jesus verantwoorde zich doen soodanig / datse beschaemt wierden / Luc. 13. 13. Hy leide de handen op haer, ende sy wierd terstond wederom regt, Luc. 13. 14/15.

c. Vr. Wat is Jesus ontmoet / als hy na dees tijd na Jerusalem reysde?

Ant. Hy sag op den weg een Blind-geborene / den welken hy belaste sig te wasschen in het Bad-water Ziloam, na dat hy sijne ooggen niet slijk had bestreken: Waer over als de Pharizeen en andere ondersoek deden / en bevonden dat de sake also was / so gaven sy desen genesen man / en zijn Ouders / scheld-woorden / om datse over dese daed Jesum verheerlijkten / Joa. 9. 28. Sy seiden, gy zijt zijn discipel, Joa. 6 9/14/27/31.

a. Vra. Wat predicatie dede Jesus na dit mirakel?

Ant. Hy predikte van hem selve dat hy de rechte Deure was / en de goede Herder, die men ten leven moest volgen: toonende dat alle andere Leeraers / die het niet met hem niet en hielden / maer Ziekmoozers waren / Joa. 10. 28. Ik geve mijn Schapen het eeuwige leven, Joa. 10. 7/29.

b. Vr. Wat predicatie dede Jesus meer / als hy op dese tijd te Jerusalem was / op het Feest van de vernieuwinge des Tempels?

Ant. Als hy ondersoekt wierd / wie hy was / soo seyde hy rondt / dat hy de Messias ware / en gaf redenen waerom sy in hem alle niet geloofden: daer hy ook verklaerde hy nader / dat hy de waeragtige Sone Gods was; 't welk de Joden soo ergerde / datse hem wederom meynden te steenigen / Joa. 10. 31. De Joden dan namen wederom steenen op, Joa. 10. 25/36/39.

Avond-gefang op de vier-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 18 Ik sal u lieven en dienen, &c.

1. **M** In Jesus was niet althijds in veragting /
Op Chaboz bleek zijn Hemelsche hoogagting.
Maer straks dorsten d'Apostelen bestaen.

Te twiffen / wie als Opper-hoofd foud' gaen.
 Samaria wil Jefum niet logeren /
 Soo moft hy fig na and're fteden keeren.
 Hy foud doe tshentig discipelen uit /
 Soo wierd verfpredt dit nieuwe heil-geluit.

2. De Joden fogten hem ter dood te hangen.

Hy trooffte die met ziel-doofst zijn bevangen.
 Men fchold hem / dat hy Dumbels gangen ging.
 Doe quam tot hem die trotse Jongeling.
 Daer na wil Martha Jefum wel tracteren :
 Maria fogt 't geloof van hem te leeren.
 Hy leerde / bidden tegen alle nood /
 Dooz zielen-fpijs / en ook dooz daeg'lijks hzood.

3. Hy trad ter maeltijd selfs met zijn vanden :

Men wiefch niet op de Joodsche wijs / de handen.
 Hy preef de fozg van de Samaritaen.
 Hy toonde waer die Rijke was gegaen.
 Hy hielp een Dwaas / nu lam wel agthien jaren.
 't Was Sabbath / des de Joden toornig waren.
 De Blinde wiefch 't gefigt te Siloam.
 De Christus als de goede Herder quam.

Van het genesen van de Watersugtige , tot Judas den Verrader.

De vijf-en-twintigfte Dag.

b. Vr. Hoe begon het de Heere Jefus te gaen in zijn laetste faet dooz het fterben?

Ant. De bitterheden der Joden wierden soo groot / dat men begon te fpreken van hem te dooden : Gelyk sommige hem quamen waerfchouten / dat Herodes hem fogt te dooden : waer dooz hy gefegentheid nam / om Jerufalem te verwijten datfe gewoon waren de Propheten te dooden / Luc. 13. 34. Jerufalem, Jerufalem, gy die de Propheten doodet, Luc. 12. 21/32.

c. Vr. Blood Jefus hierom dooz de Pharizeen ?

Ant. Neen hy / maer ter maeltijd genood zijnde van een Overfte der Pharizeen op de Sabbath, die dooz hadde / hem te verfoeken / of hy nog jemand soude derben genesen / soo ging hy in zijn huys / ende genas een watersugtig menfche : Daer hy bestrafte hy hare hooberdigheid in het Gaff-nooden / leerende dat men de Arme moeft nooden. Ook dede hy haer verftaen / dooz de gelykeniffe van de genoodde Gaffen / die het komen excuferen / dat de Heidenen in de plaetse der Joden fouden aen-genomen worden.

Luc. 14. 4. Hy genas de mensche, Luc. 14. 10/13/18/23.

c. Vr. Wat dede Jesus/ als hy wnt het huyt der Pharizeen ging?
 Ant. Hy leerde de volgende Schare/ datse sig moesten berenden/
 wildense zalig worden / alles des noods zijnde te verlaten om des
 Euangeliums wille; en datse moesten te horen overleggen/ hoe diet
 haer het Chzistendom ware; daer toe voozstellende de gelijke-
 nisse van een Torenbouw/ en van een Koning die ten stryde trekt/
 Luc. 14. 33. Een ygelijk van u, die niet en verlaet alles wat hy heeft,
 en kan mijn discipel niet zijn, Luc. 14. 27/28/29.

a. Vra. Wat predikatie dede de Heere als hy vele Tollenaers en
 Sondaers tot hem sag komen?

Antw. Hy leerde haer dooz de gelijkenisse van het af-gedwaelde
 Schaep / dat de Herder sogt / en vond: Van de verloren Penning
 die de Vrouw sogt wederom te vinden; ende dooz de gelijkenisse van
 den verloren Sone/ die van sijn Vader aen-genomen wierd in gena-
 de: Dat hy ook also genegen was alle arbejd te doen om de verlo-
 ren sondaren in genade aen te nemen/ Luc. 15. 1. Alle de Tollena-
 ren en Sondaren naderden tot hem, om hem te hooren, Luc. 15.
 verff. 4/8/11/20/22.

b. Vr. Maer leerde hy haer datse so niet een bloot komen en wen-
 schen kunnen behouden worden?

Ant. Neen hy: maer hy toonde datse geweld moesten doen op het
 Koningrijke der Hemelen / en datse haer selven moesten bekeeren:
 daer toe stelde hy vooz de gelijkenisse van de onrechtvoerdige Rent-
 meester / die sozge dzoeg om te kommen leven: En van den Rijken-
 man/ en van Lazarus/ op dat niemand onder de Rijke soude meyn-
 nen/ datse so gemakkelijk kunnen behouden worden / Luc. 16. 16.
 Een ygelijk doe geweld op 't Koningrijke Gods, Luc. 16. 1.

a. Vr. Wat predikte hy in 't bysonder nog tot sijne discipelen?

Ant. Hy waerschulwde haer scherpelyk tegen de ergernissen: hy
 belaste haer de broederlijke versoeninge; en toonde haer/ datse in haer
 beste werken nog maer onnutte dienst knegten vooz God waren/
 Luc. 17. 3. Hy seide, wagt u selven, Luc. 17. 2/10.

c. Vra. Heeft sig Chzistus van die tijd af te Jerusalem onthou-
 den?

Ant. Neen / maer hy ging dooz Samarien wederom na Galileen:
 Op den weg reinigde hy de thien Melaeische/ van welke maer een
 dankbaerlyk tot hem weder-keerde: en gebragt zijnde van de
 Pharizeen / wanneer dat het Koningrijke Gods soude komen:
 Antwoorde de Heere / dat het niet met wyterlyke aensienlykhejd te
 vermagten was / dat het alreede onder haer was / en datse hadden
 toe te sien / dat niet de dag des oordeels haer overviel / gelyk de
 Sund-

Sund-bloet de eerste wereld onberwagt over-quam / Luc. 17. 26.
 Gelijk het geweest is in de dagen Noë, alsoo sal het ook zijn in de dagen van den Sone des menschen, **Luc. 17. 20/ 23/ 28/ 34.**

a. Vr. **Wat middelen wees de Heere aen om van den dag des doot-deels niet onbersiens overvallen te worden?**

Ant. Hy toonde doot de gelijkenisse van de arme Weduwe / en van den onrechtvaardigen Krenter : Als ook doot het doot-beeld van den Tollenaer / die met den Pharizeeus op-ging in den Tempel / dat men gedurig moet bidden / en dat men nederig van herten moet wesen / **Luc. 18. 1.** Hy seide haer ook een gelijkenisse, daer toe strekkende, dat men altijd moet bidden, en niet vertragen, **Luc. 18. 5.**

b. Vr. **Wat dispuut heeft Jesus met de Pharizeen geboert over het stuk van het Houtweljk?**

Ant. Hy disputeerde met haer over een Scheyd-brief / en toonde dat dit van den beginne alsoo niet was geweest / maer dat het alleenlijck een toelatinge was die niet moest misbruykt worden / **Matth. 19. 9.** Ik segge u, soo wie zyn wijf verlaet anders dan om hoererye, en een ander trouwt, die doet overspel, **Matth. 10. 4/ 8/ 9.**

b. Vr. **Wat dede de Heere doe men eenige Kinderkens tot hem bragt?**

Ant. Als de discipelen eenige Ouders sogten te verhinderen / die haer kinderkens tot de Heere Jesus bragten / so bestrafte de Heere haer / en seide / dat het Koninkrijke der Hemelen doot sodanige kinderkens was : Daer by doende / dat men sich als sodanige kinderkens moest vernederen / indien men wilde in den Hemel komen / **Matth. 19. vs. 14.** Jesus seide, der sulker is het Koninkrijke der Hemelen, **Marc. 10. 15/ 16.**

c. Vr. **Hoe antwoorde de Heere dien Jongeling / dewelke vraegde wat hy doen moest om in den Hemel te komen?**

Ant. Als die Jongeling meynde / dat hy alle de geboden onderhouden hadde / soo belaste de Heere hem / dat hy al zyn goed den armen soude geben ; 't welck hy niet gaerne dede / en daerom wechging ; En dese gelegentheyd leerde Jesus / dat sodanige rijke Lie-den / die haer betrouwen stellen op haer rijkdom / in den Hemel niet kunnen ingaen / **Matth. 19. 24.** Het is lichter dat een Kameel ga door een naelden-ooge, dan dat een rijke in-gae in het Koninkrijke der Hemelen, **Matth. 19. 19/ 20/ 21.**

b. Vr. **Wat belofte dede de Heere aen sodanige die om sijne wil- te alles verlaten?**

Ant. Hy beloofde haer in dit leven een groote vergeldinge / en na dit leven het eeuwige leven / **Matth. 19. 27/ 29.** Gy sult het eeuwige leven be-erven.

b. Vr. Wat wilde de Heere te verstaen geben dooz de gelijkenisse van de Arbeiders/ die geroepen werden sommige ter sefter / ende andere ter elf der ure ?

Antw. Hy wilde het volck doen verstaen / dat de Heere dooz zijn vyve genade roept/wanneer hy wil; dat die de laetste geroepen worden/ ook konnen zalig worden: ende dat niemand sal reden hebben/ om over sijn genadige beloningte te murmureren/Matt. 20 15. En is 't my niet gecoorloff te doen met het mijne wat ik wil, Matt. 20. vs. 4/8/12.

c. Vr. Wat wonder-werk dede de Heere te Bethanien, als hy ging na Jerusalem ?

Antw. Jesus na die plaetse gaende / verstond dat Lazarus, de Broeder van Maria en van Martha siek was: hy verdoef de twee dagen doe hy gestorven was: en komende te Bethanien, heeft hy Lazarum opgewekt/ die nu al begon te stinken in het graf/want hy was al vier dagen dood geweest / Joa. 11. 43. Jesus riep met grooter stemme, Lazarus, komt uit, Joa. 11. 6/14/32/44.

c. Vra. Wat is'er meer vooz-geballen op dese reyse na Jerusalem ?

Antw. De Heere Jesus; voorszeyde sijn lijden en sterben: 't welck soo qualijk konde aengenomen worden van de Apostelen / datse onder malkanderen twisteden om de hoogste plaetse in Chyristi Rijke: ja dat Jacobus en Johannes dooz haer Moeder versogten/ datse mogten sitten / de eene aen Chyrist regterhand / en de andere aen sijn linkerhand; welke hobaerdige gedagten de Heere bestraff heeft/ Matt. 20. 26. Wie onder u sal willen groot zijn, diezy uwe Dienaer, Matt. 20. 16/21/25.

c. Vr. Wat is'er gebeurt als de Heere te Jericho quam ?

Ant. De Heere opende de oogen van een Blinde die aen den weg sat; by de Stad komende / sag hy Zacheus / een rijk Overste der Collenaren/ in een boom sitten/ dewelcke hy af-riep/en hy ging met hem in sijn huys; 't welck als de Pharizeen qualijk namen/soo seyde de Heere / dat hy gekomen was om zalig te maken dat verloren was/ Luc. 12 9. Jesus seide, heden is desen huise zaligheid geschied. Luc. 19 2/7/10.

f. Vr. Wat wilde de Heere te verstaen geben / als hy doe ook de gelijkenisse voozfelde van de Talenten ?

Ant. Hy dede de Pharizeen en Schyft geleerde verstaen / datse hare gaben niet wel op winninge leyden / daerom datse een swaert oordeel te verwagten hadden/ Luc. 19. 23. Waerom en hebt gy dan mijn gelt in de bank niet gegeven? Luc. 19. 12/13/15/20.

a Vra. Wat is'er geschied als Jesus van Jericho reysde na Jerusalem ?

Ant.

Ant. Buiten de Stad komende/ gaf hy aen de Blinde Bartimeus het gesigte; en voort-gaende/ wierd hy van twee andere Blinde na geroepen/ om genezinge/ dewelke hy eerst af-sloeg/ dog daer na ginas hy de selvige/ Matt. 20. 34. De Heere innerlijk beweegt zijnde met barmhertigheid, raekte hare oogen aen, Marc. 10. 46/ 47. Matt. 20. 32/ 33.

a. Vr. Wat deden de Ober-priesters en Phariseen/ als sy alle dese dingen van Jesus hoorde en sagen?

Ant. Sy/ vreesende dat al het volk van haer soude af-vallen tot Jesum/ besloten datse hem wilden doden/ Joa. 11. 48. Indien wy hem alsoo laten geworden, sy sullen alle in hem gelooven, Joa. 11. 50/ 53/ 57.

b. Vr. Met wat redenen sogten sy het volk hier toe te bewegen?

Ant. Sy maekten haer wijs/ dat de Romeynen komen souden/ en datse haer souden vangen en dooden/ indien Jesus in het leven bleef/ om dat sy seiden dat Jesus hem selven opwierp vooz Koning tegen den Roomschen Keyser/ Joa. 11. 48.

b. Vr. Wat dede de Heere Jesus/ als hy dit verstond?

Antw. Hy ging nog eerst wat heymelyk ter zijden af na de stad Ephraim; daer na/ ses dagen vooz het Paesch-feeft/ ging hy na Bethanien, alwaer hy van de Suster van Lazarus wel wierd ontfangen/ en van Maria met kostelijke Nardus gesalft/ 't welk Judas qualijk nam/ vooz-gebende/ dat dit maer verquistinge was: Dog de Heere bestrafte hem/ en seide/ dat dit was tot vooz bereydinge tot zijn begraeffenisse/ Joa. 12. 7. Jesus seide, laet van haer af, want sy heeft dit bewaert tot den dag mijner begraeffenisse, Joa. 11. 54/ 57. Matt. 26. 7/ 9.

b. Vr. Hoe is Jesus te Jerusalem gekomen?

Ant. Hy komende des anderen daegs digt by Jerusalem/ sendt twee discipelen uyt om een Ezelinne te seenen uit het naefte Vleke: dewelke tot hem gebragt zijnde/ ging hy daer op sitten/ om zijn in-trede in Jerusalem te doen: de discipelen en de Schare leyden hare kleederen op de Ezelinne/ om dat Jesus daer op sitten soude; sy spreiden tachen van de boomen op de weg/ en sy songen A of-sangen als sy ter poozten in quamen/ Luc. 19. 38. Sy seiden, gezegent is de Koning die daer komt in de name des Heeren, Matt. 21. 5/ 1/ 3/ 8. Joa. 12. 14/ 17.

b. Vr. Hoe hield sig de Heere als hy Jerusalem aensag?

Ant. Hy begon te weenen over haer/ en wenschte datse nog op dien dag mogten tot bekeeringe konnen/ op dat de aenstaende plagen van haer mogten wijken/ Luc. 19. 4. Jesus weende over haer, Luc. 19. 42/ 43.

b. Vr. **Konden de discipelen wel geloben dat Jerusaleem verwoest soude worden?**

Ant. **Neen** / maer sy toonden aen **Jesús** de groote steenen van het gebouw des **Tempels** / meynende dat soo een werk niet soude konnen verwoest worden / maer **Jesús** seyde tot haer / dat er niet eenen steen op den anderen soude blijven / **Matt.** 24. 1/ 2/ 3.

b. Vra. **Wat dede de Heere / soo haest als hy in Jerusaleem was gekomen?**

Antw. **Hy** ging terstond in den **Tempel** / ende dreef alle **koopers** en **Verkoopers** daer uyt: daer na genas hy vele blinde en krempelen: ende als hy hoorde/ dat eenige **Grieken** begeerig waren om hem te sien / soo nam hy gelegentheyd om te spreken van sijn dood en opstandinge / voorzeggende / dat wel sommige dooz hem behouden souden worden; maer dat ook vele verhard souden blijven: Tot bevestinge van dese zijne leere / wierd'er een stemme gehoozt uyt den **Hemel** / **Joa.** 12. 28. Daer quam een stemme uyt den **Hemel**, zeggende, ik hebbe hem verheerlijkt, **Luc.** 12. 45. **Joa.** 12. vers. 23/ 30/ 37/ 42.

c. Vr. **Bleef Jesús doe hoozts binnen Jerusaleem?**

Ant. **Neen** hy: maer 's avonds na byrten gaende/ quam hy des morgens vroeg wederom in de **Stad**: en dewijle hem hongerdede/ so ging hy na een **Dijge-boom** / dog geen vruchten daer op vindende / vervloekte hy deselbige: en leerde by dit voorval/ dat het gelobe seer kragtig is/ **Marc.** 11. 14. Daerom segge ik u, alle dingen die gy biddende begeert, gelooft dat gyse ontfangen sult, ende sy sullen u geworden. **Matt.** 21. 12/ 20/ 22.

c. Vra. **Wat gesprek heeft de Heere met de Ober-priesters en de Schryft-geleerde gehouden/ als hy nu wederom binnen Jerusaleem was gekomen?**

Ant. **Als** sy hem vzaegden/ dooz wat magt hy dese dingen dede/ soo vzaegde hy haer / waer van daen de **Doop Johannes** waer/ waer op sy hem niet konden antwoorden/ **Matt.** 21. 27. Sy seiden, wy weten het niet, **Matt.** 21. 23. **Marc.** 11. 28.

a. Vra. **Daer toe stelde de Heere haer voor de gelijknisse van de twee Zonen die de Dader in sijn Wijngaerd sond?**

Ant. **Om** datse gevoelen souden/ dat sy waren als die **Zone** die seyde / dat hy gaen soude om sijn **Dader** te gehoorzamen/ maer hy ging niet/ **Matt.** 21. 31. Voorwaer segge ik u, de **Tollenaers** en **Hoeren** sullen u voorgaen, **Matt.** 21. 28/ 30.

a. Vra. **Daer toe stelde de Heere Jesús haer de gelijknisse voor van de Wijngaert / en de ondankbare Land-sieden?**

Antw. **Om** haer te overtuigen / dat sy die ondankbare **Land-sieden**

lieben waren / dewelke verstoten hadden Gods trouwe Dienaers /
en die Gods Sons ten laetsten nog souden doden / *Matth.* 21. 39/40.
Sy doden den Sone, *Matth.* 21. 33/36/40.

b. Vr. Waer toe stelde hy haer voor de gelijkenisse van de Bui-
loft / en van de genade Gasten die niet komen wilden ?

Ant. Om haer te tonen / dat de genade des Evangeliums eerst
den Joden wierd aen-geboden: Maer dewijle de Joden weigerden
deselbige aen te nemen / datse souden verstoten worden / ende dat de
Heidenen in haer plaetse souden geroepen worden / *Matth.* 22. 10.
De Dienst-knegten uit-gaende op de wegen, vergaderden alle die sy
vonden, *Luc.* 14. 16. *Matth.* 22. 8/12/13.

c. Vr. Wat vragen zijn Christus van de Joden voor-gefelt / waer
in sy hem meynden te verstricken ?

Ant. De Pharizeen vzaegden hem / of het geoorloft waer den
Keiser schattinge te geven: de Sadduceen meynden hem te verstrin-
men over de opstandinge der doden: de Wet-geleerde quam vzaegen
welke het grootste gebod was in de Wet: Dog de Heere antwoorde
haer alle so wel / datse beschaemt wech gingen / *Matth.* 22. 34. De
Pharizeen hoorden, dat hy den Sadduceen de mond gestopt hadde,
Matth. 11. 15/16/19/22/24/33/35/37.

c. Vr. Hoe antwoorde haer de Heere ?

Ant. Hy eischte de Schatting-penninck / en daer op vindende het
Beeld des Keisers / seide hy tot de Pharizeen / geest den Keiser dat
des Keisers is / en Gode dat Godes is. Tot de Sadduceen seide
hy / dat sy nog de kragt Gods / nog de Schriften en verstonden /
en hy bewees de opstandinge uut den doden. Tot de Wetgeleerde
seide hy / dat de liefde het grootste Gebod was / *Matth.* 22.

c. Vr. Heeft de Heere dit so laten henen gaen met een blote beant-
woordinge van die vzaegen ?

Antw. Neen hy: Maer hy vzaegde haer ook / wiens Sone de
Christus soude wesen? En als sy niet konden antwoorden / hemijle
hy Davids Sone zijn soude / hoe dat hem van David sijn Heere
noemde: so begon hy scherpslyk haer Leven te bestraffen / sprekende
een heelvuuldig wee over haer uit / *Matth.* 23. 17. Wee u gy blinde
Leids-lieden, *Matth.* 23. 13/15/23/27/34.

c. Vr. Biedet niet wat bysonders voor ontrent een arme We-
duwe ?

Ant. Ja het / want Iesus sittende tegen over de Schat-kiste /
sag dat een arme weduwe twee kleine penningkens daer in wierp /
welke gabe hy pries boven al dat de Rijke hadden gegeven / *Mar.*
11. 44. Die heeft van haer gebrek, al wat sy hadde, daer in gewor-
pen, *Matth.* 13. 41/42.

a. Vr. Wat predicatie dede de Heere over Jerusalem?

Antw. Als de Discipelen aen hem toonden de vaste Gebouwen van de Stad / en van den Tempel / so voorszeyde hy haer sodanige tijden / dat niet eenen steen op den anderen gelaten soude worden: met eenen voorszeyde hy ook de vol-eindinge der Wereld / ende de voorzeykenen waer aen men den onder-gang van Hemel en van Aerde soude kunnen voorszien / Matth. 24. 2. Hier en sal niet eenen steen op den anderen gelaten worden, Matth. 24. 7 / 14 / 24 / 32.

b. Vr. Wat vermaninge gaf Jesus aen alle vrome / ten opsigte van de verwagtinge van het einde der Wereld?

Ant. Hy vermaende haer / datse moesten voorszigtig wesen / in waken en bidden / om van dien dag niet overvallen te worden / daer toe stelde hy ook voorzeyde gelijkenisse van de wijffe en dwaas Maegden; Als mede van de Talenten, Matth. 24. 44. Daerom zijt ook gy bereid, Matth. 24. 45 / 50 / 51. Matth. 25. 1 / 2 / 5 / 7.

b. Vr. Tot wat werken wilde de Heere / datse meest souden arbeiden?

Ant. Tot de werken van liefde en van barmherticheit / daerom vertoonde hy den volke / dat hy in het laetste Oordeel sodanige lieden soude den Hemel schenken / die aen de arme lieden waren weldadig geweest: Maer dat hy de onbarmhertige na de Helte soude wijsen / Matt. 25. 35. Komt gy gezegende, want ik ben hongrig geweest, ende gy hebt my gespijst, Matth. 25. 42 / 45 / 46.

Avond-gefang op de vijf-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Psalm 2. Waerom raest dat volk, &c:

1. **H** Erodes sogt ons Heeren dood: Hy blugt:
 Ons Jesus leerd' de Joden Tafel-pligten.
 Op Sabbath hielp hy een van water-sugt.

Hy sprak van die een Toreen wilde stigten.

Hy sprak ook van 't verloren Schaep en Sons.

En van de Riegter die geen regt en deed'.

En waer den rijken Drek hier na sou wone.

Hy hielp nog thien Melactse eer hy leed.

2. Hy sprak tot schijf met 't volk van Noahs bloet.

En van de Tollenaer / en Huw'lijks wetten.

En hoe men in sijn Wjngaert werken moet.

En hoe men op de Kinderkens moet letten.

Hy wekt de dode Lazarus: De Sonen

Van Sebedee ontseide hy haer bee.

Hy toonde hoe Talenten zyn te lonen.

Hy hielp twee Blinde / en ook Bartimee

3. Hy wierd gesalft : hy sat op d' Ezelin.
 Hy sag Jerusaleem ; sijn tranen vlieten.
 Hy vloekt de Dijge-boom : hy reed doe in.
 Hy toond' wat bruyt de Heere souden genieten
 Van sijnen Wjngaert : En dat Bruylots-gasten
 Niet quamen : voozt hy sag de Schatting-hist.
 De Joden listig op sijn antwoord pasten
 Op Schatting-vraeg : Dog 't is haer al gemist.

Van Judas den Verrader, tot de dood van de Heere Jesus.

De ses-en-twintigste Dag.

a. Vr. Hoe begonden nu alle dingen sij te schicken tot de dood van de Heere Jesus ?

Ant. Hy selve vooz-seide / dat hy na twee dagen soude overgelevert worden ter dood: De Over-priesters met de Schrift-geleerde/ en met de Ouderlingen des Volks / vergaderden te samen / en be-rædslaegden hoe sy Jesum met listigheyd souden vangen: Judas Iscarioth quam tot de Joodschen Raed / en veraccordeerde om dertig silbere Penningen / dat hy sijn Meester Jesum in haer handen soude leveren / Luc. 22. 6. Judas beloofde het, ende socht gelegenheid, Matth. 26. 1/2.

b. Vr. Wierd Jesus doe soo terstond gehangen ?

Ant. Neen hy / maer hy gaf nog eerst ordze om het Pascha te eten ; 't welk hy ook dede : In welke maectijd hy selve water nam / ende wiesch de voeten der Apostelen: Daer na stelde hy het heylige Abondmael in / Matt. 26. 19. De discipelen bereideden het Pascha, Matt. 26. 17/ 18/ 20. Joo. 13. 1/ 5/ 9/ 14. Matt. 26. 26.

b. Vr. Hoe stond het met Judas in het eten van dit Pascha ?

Ant. De Heere seyde met ontsteltemisse / dat'er onder haer een aen-sat / die hem verraden soude : waer over de Apostelen met verbaestheyd maskanderen aenstende / vzaegden wie het ware / selfs Judas voozt vzaegen / Ben ik het Rabbi? Jesus gaf bedektelyk te verstaen dat het Judas was / Matt. 26. 25. Hy seide, gy hebt het gesegt, Matt. 26. 22/ 23.

a. Vr. Hoe stond het met de andere Apostelen over dese voozsegginge ?

Ant. Als sy nu daer op gerust waren / dat het Judas soude sijn / en aen-gesproken over de aenstaende tijden / meinden datse hem tot in de dood souden by-blijven / soo vooz-seide de Heere haer / datse alle aen hem souden ge-er gert worden ; en in 't bysonder / dat Petrus hem driemael soude versaken / Matt. 26. 34. Eer de Haen gekraeyt sal hebben, sult gy my driemael verloochenen, Matt. 26. vers. 31. 35. Luc. 22. 34.

c. Vr. Hoe waren doe de Apostelen gestelt ?

Ant. Sy waren seer bedroeft/ soo dat Iesus een Troost-pretatie dede over sijn wech-gaen / belovende haer/ dat hy henen ging om haer een plaetse te bereyden in den Hemel ; dat hy de Trooster de H. Geest tot haer soude senden ; dat hy tot haer wederom soude komen ; en dat hy haer soude toe-senden/ alles wat sy van den Vader in sijn name souden komen te begeeren / Joo. 4. 1. U herte en worde niet beroert, Joo. 14. 2/3/9/16/28.

b. Vr. Heeft hy niet anders tot haer gezydikt ?

Antw. Ja hy ; want hy leerde haer datse sozge moesten dragen om vrugten van goede werken boozt te brengen / datse malkanderen moesten lief-hebben ; datse sig moesten wapenen tegen de haet en vervolgingen van de Wereld/ Joo. 15. 12. Dit is mijn gebodt, dat gy malkanderen lief hebt, Joo. 15. 1/2/14/15/18/20.

a. Vra. Heeft de Heere sig niet geheyligt te voren dooz gebeden/ eer hy in handen van sijn vyanden viel ?

Ant. Ja hy ; want hy dede dat heerlijke gebed/ waer in hy had booz sijn verheerlijkinge/ en booz de bescherminge van sijn Apostelen/en van sijn toekomstende Gemeinte op de gantsche Wereld/Joo. 17. 11. Heilige Vader, bewaertse in uwen name, Joo. 17. 5/24.

b. Vr. Is de Heere Iesus binnen Jerusalem gebangen ?

Ant. Neen hy: Maer hy ging des nagts wjt na den Olijf-berg/ met een Lof-sang in den mond / en booz-seide wederom / dat sijn Apostelen souden alle van hem vlugten / 't welk sy niet en konden geloven/ Matth. 26. 36. Iesus ging met haer in een plaetse genaemt Gethsemane, Matth. 26. 33.

c. Vr. Wat dede Iesus in het Hof ken Gethsemane ?

Antw. Hy trad wat van sijn discipelen af / om te bidden: hy geraekte in een seer groote ziel-strijd / dog hy onder-wierp sig selven aen den wille van sijn Vader. En als hy sijn discipelen slapende vond / so bestrafte hyse / haer waerschouwende / dat de Derrader na hy was/ Matt. 26. 46. Siet hy is na-by die my verraed, Matt. 16. vers. 26/39/41/45.

a. Vra. Was dan de Derrader soo dicht by ?

Ant. Ja / want terwijl Iesus nog sprak / soo quam Judas met een deel Soldaten en ander Volk aen / gewapent met stocken/ zwaerden en sarkelen ; en Iesus sende / trad hy toe / en gaf hem een kus / het welke het tepken was: Waer op de Soldaten toebieslen/ en sy vingden Iesum also ? Matt. 26. 50. Doe traden sy toe, ende sloegen de handen aen hem, Joo. 18. 3/4/8.

c. Vr. Wat deden de Apostelen in dese gelegentheid ?

Antw. De Heere Iesus wierp sijn Dangers nyst een woord ter

Werden/ en gebood haer daer na/datse sijn Apostelen souden by laten gaen : Daer op Petrus stout geworden zijnde/ sloeg de Dienstknecht Malchus het doze af: 't welk als Jesus had genesen en Petrus bestraff / soo sijn alle de Apostelen van hem gevlixt/ Matt. 26. 56. Doe vlugteden alle de discipelen, hem verlatende, Matt. 26. 51/54. Luc. 22. 51/52.

c. Vr. Hoe is het met den gebangen Jesus gegaen ?

Ant. Hy wierd na het Hof van de Hooge priester Caiaphas geleid / daer den Kerkelijken Raed vergadert was : Aldaer wierd hy onderzocht over sijn discipelen/ en over sijne leere: En als hy sig daer over seer wel verantwoorde/ so zijnder valsche getuigen voort gekomen/die hem beschuldigt hebben van qualijk tegen den Tempel gesproken te hebben / dog zy quamen beschaemt wylt / Matt. 26 59. Sy vonden niets, Joan. 18. 19/ 20/ 23. Matt. 26. 60.

b. Vr. Wat seyden zy dat hy tot na-deel van den Tempel had gesproken ?

Antw. Sy beschuldigden hem / dat hy had geseyd den Tempel te sullen af-braken/ en in drie dagen wederom te sullen op-bouwen: Dog hy had dit geseyd van den Tempel van sijn Lichaem / Joan. 20. 19. 22.

b. Vra. Is dan Jesus van haer by-gelaten ?

Ant. Neen : Maer als Caiaphas hem vragde / of hy de Sone Gods was; en als Jesus seyde/ dat hy het was/so veroordeelden sy hem des doods waerdig over Gods lasteringe/ Mat. 26. 66. Sy antwoordende, seiden, hy is des doods schuldig, Mat. 26. 63/ 64.

b. Vr. Hoe ging het ondertusschen met de Apostelen ?

Ant. De andere verstaaken haer hier en daer/maer Petrus quam tot sijn ongeluk ook binnen de Dooz-zale van Caiaphas : Want bekent wordende/ en aen-gesproken vooz een discipel van Jesus / van een Dienst-maegt/ heeft hy den Veere Jesus verloochent/ met een verbloechinge van sig selven : Dog vuyten gaende / en van Jesus aengesien zijnde/ beweende hy sijne sonden/ Mat. 26. 74. Hy begon sig te vervloecken, Matt. 26. 73/ 74.

b. Vr. Op wat teiken wierd Petrus aen sijn sonden gedagtig ?

Ant. Op het kraepen van de Haen/ want Jesus hadde dit vooz-seid/ dat hy hem ver-saken soude eer de Haen kraeyde.

c. Vr. Hoe wierd doe met Jesus gehandelt/na dat hy veroordeelt was ?

Ant. Sommige bespotteden hem ; andere spotteden hem in het aengesigt; andere sloegen hem; andere bedekten sijn aengesigt; ende spottende met sijn Prophetisch-ampt/ Mat. 26. 67. Sy sloegen hem met vuyten, Marc. 15. 2. Luc. 22. 64/ 65.

b. Vr. Hoe stond het ondertusschen met den verrader Judas?

Ant. Als hy sag dat Jesus veroordeelt was / soo had hy veront-
hy bragt het gelt aen de Over-priesters wederom / en bekende sijn
schuld: Dog hy haer geen troost bindende / wierp hy het gelt in
den Tempel/ ende verhing hem selven/ Matt. 27. 24. Judas seide,
ik hebbe gefondigt, verradende het ontschuldig bloed, Joa. 18. 28.
Matt. 27. 4/ 5/ 6.

b. Vr. Heeft den Joodschen Raed Jesum gedood?

Antw. Neen: maer dewijle sy selve geen magt hadden om pe-
nland te dooden / soo hebbense hem geleyd tot den Romeinschen
Stadhouder Pilatus, en hebben hem aldaer beschuldigt/ dat hy op-
roer verwoekte; dat hy de schattinge des Keysers tegen-spak: dat hy
hem selven tot Koning op-wierp: Dog Jesus beantwoorde meest
alles met stil-zwijgen/ Matt. 27. 12. Als hy beschuldigt wierd, en
antwoorde hy niets, Matt. 18. 28/ 33.

c. Vr. Hoe droeg sig Pilatus?

Ant. Als hy alles ondersogt / soo verklaerde hy / dat dese Jesus
onschuldig was: gelijk hy by dese verklaring nog bleef/ als hy hem
tot Herodem had gesonden / die ook geen schuld in desen Jesus had
gevonden/ Luc. 23. 14. Pilatus seide, ik hebbe dese mensche in uwe
tegenwoordigheid ondervraegt, ende en hebbe geen schuld in hem
gevonden, Luc. 23. 5/ 7/ 11.

a. Vr. Liet hem doe Pilatus by?

Ant. Neen: Maer als de Joden des te heftiger aenhielden met
beschuldigen/ so gaf haer Pilatus de keure / of sy Jesum/ dan of sy
de Moordenaer Barrabam wilden los gelaten hebben; op hope datse
Jesum souden begeren: Dog sy eyschten Barrabam by / en wilden
dat Jesus soude gekruist worden/ Luc. 23. 18. Sy riepen wech met
desen, ende laet ons Barrabam los, Joa. 18. 40.

c. Vr. Hoe maekte het Pilatus woorts?

Antw. Als hy nu dikwils hadde getuygt van Christi onschuld:
en als hy ook gekwaerschouwt was van sijn Drouw tegen een on-
regtbaerdig bonnis over desen Jesus: als hy alle middelen te ver-
geefs had voor-genomen om Jesum los te laten: ja als hy Je-
sum had laten geesselen / en hem alsoo aen de Joden verdoonde/
om haer tot mede-lijden te bewegen: en als alles te vergeefs was/
ja als daer oproer begon te ontstaen / en datse Pilatum dreigde
met de ongenade van den Keysers: so verwees hy Jesum ter dood/
ende gaf hem over om gekruist te worden / Matt. 26. 24. Pilatus
oordeelde dat hazen eysch geschieden soude, Matt. 27. 19/ 21/ 23.
Luc. 23. 18.

c. Vra. Hoe wierd Jesus doe gehandelt?

Ant.

Ant. Hy wierd bespot / bespogen / geslagen / gegeeselt: Sy deden hem een purpere mantel aen / sy setteden een doornige kroone op sijn hoofd / en sloegen daer op met een Riet-stok: En dit gedaen zijnde / deden sy hem sijn eige kleederen aen / en leidden hem uit de Stad tusschen twee moordenaers / na het Galge-veld / Matth. 27. 32. Doe wierden ook twee andere quaed-doenders geleid om met hem gedood te worden, Matth. 27. 27. Marc. 15. 16.

a. Vr. Hoe hield sig Jesus in dese uit-leidinge?

Ant. Niet tegenstaende dat hy sijn eigen kruis moest dragen / 't welk hem so vermoede / dat Simon van Cyrenen gedwongen moest worden om hem te helpen dragen; so ging hy lijdsamelyk ter dood: En als hem veel Vrouwen volgden / die weenden en hem beklagden / so seide hy haer aen / datse niet over hem / maer over haer selven / en over haer kinderkens soude weenen / dewijle soo zware dingen over haer kinnen souden / Luc. 23. 28. Hy seide, gy Dogteren van Jerusaleem, en weent niet over my, Luc. 23. 26 / 29 / 30.

a. Vr. Hoe is het op het Galge-veld toe-gegaen?

Ant. De Heere Jesus is daer tusschen twee Moordenaers gekruist: sijn kleederen zijn van de Soldaten door het lot gedeelt / en als hy dorste / so gaf men hem sware en bittere Wijn te dinken / die hy niet dinken wilde / Matth. 26. 33. Sy kruicigden hem aldaer, Matth. 27. 33 / 34. Marc. 15. 23. Luc. 23. 33.

c. Vr. Hoe droeg sig Jesus aen den kruise?

Ant. Hy gaf een ban de moordenaren de belofte van den Hemel; hy bad sijn Vader voor sijne kruicigers; hy beval sijn Moeder Maria aen sijn discipel Johannes: hy klaegde en riep uit dat hy van God verlaten was: en eindelijk met een groote stemme roepende / dat het nu alles was volbracht, gaf hy den geest / ende is also gestorven / Luc. 23. 46. Vader, in uwe handen bevele ik mijnen geest, Matth. 27. 46. Luc. 23. 40 / 42 / 43. Joa. 19. 25 / 26.

b. Vr. Is'er niet wat wonders gebeurt / terwijl Christus aen het kruise hing / en na sijn dood?

Ant. Ja het: want terwijl hy nog levendig was / ontstont'er een groote duisternisse / die wel drie uren duerde: Na sijn dood scheurde het vooz-hangsel des Tempels; de Aerde beefde; de Steenrotzen kloofden: en vele Af-gestorvene stonden op uit hare graven / Matth. 27. 52. De graven wierden geopent, Matth. 27. vs. 51 / 53. Luc. 23. 47.

c. Vr. Wat vuzgt deden dese teikenen in de herten der Toehoorders?

Ant. Sommige / die hem nog gelastert hadden / als hy nu al aen het kruise hing / bleven verhard van herten: andere klopten

met ontsteltenisse by haer borsten; maect een Hoofd-man die daer by stond/verheerlijkte God/ en beleed dat desen Jesus de Sone Gods was/ Matth. 27. 54. Hy seide, waerlijk dese was Gods Sone, Luc. 23, 47.

2. Vt. Hoe is 't toe-gegaen met Chziffi dode Lichaem?

Ant. Joseph van Arimathea / en Nicodemus / op het toeflaen van Pilatus / hebben het van het Kruys genomen / en eerlijk in een nieuw Graf begraven: Dog de Phariiseen / indachtig zijnde/ dat Jesus gesproken had van sijn opstandinge / bequamen magt van Pilatus om het graf te verzegelen / en om Wacht daer by te stellen / om dat sijne discipelen hem niet des nagts quamen stelen/ Matth. 27. 64. Sy seiden tot Pilatus, beveelt dat het graf versleut werde tot den derden dag toe, Matt. 27. 58/ 59. Joa. 19. 39/ 41. Luc. 23. 53/ 54/ 56.

Avond-gefang op de ses-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Psalm 1. Die niet en gaet, &c.

1. **D**E Jodische Raed besloten Jesus dood /
Te meer / want Judas haer 't verraed aanbode.
Ons Jesus woude nog eens het Pascha eten.

Doe heeft hy Judas sijn verraed verweten.

Hy bede van sijn sterben een herhael.

En tot een teecken gaf hy 't Avondmael.

2. Doe ging hy bidden in Bethsemane:

Daer bleek het dat hy in sijn Ziele lee.

Hy bad dat d'Elve dog niet en wilden slapen.

Doe quam 't verraders Krot met licht en wapen.

Men leid hem na de Sael van Casaphas.

Sy oordeelden dat hy dood-schuldig was.

3. Na dat sijn volk was op de vlugt geraekt.

So heeft hem Petrus schandelyk hersaekt.

En Judas heeft hem selven opgehangen.

Doe quam hy tot Pilatus als gebangen /

Die sogt sijn wydom / 't was alles vooz niet;

So dat hy vooz hem Barrabas los liet.

4. Hy ging / in menig smaed / na Golgotha.

Hy moest niet Symon 't Kruys-hout sypen na.

Hy wierd gekruyst met Moordenaers: sy gaben

Hem bittere dranck: hy stof: der dode graven

Ontsloten: 't gantsche Schepsel tepkens gaf.

Doe nam hem Joseph van den Bruyce af.

Van de opstandinge uit den dooden des Heeren Christi, tot den Hooft-man Cornelius.

De seven-en-twintigste Dag.

a. Vra. Is de Heere Jesus in het graf gebleven?

Ant. Neen: Maer als sommige Godsdiensige Vrouwen op den derden dag na sijn begraeffnisse / zijnde den eersten dach der weke / tot het graf quamen om het Lichaem des Heeren te salven / so bevonden sy dat de Heere was ongestaen / volgens het getuigenisse van de Engelen die sy by het graf vonden / Matth. 28. 6. De Engel seide, hy en is hier niet, want hy is op-gestaen, Luc. 24. vs. 1/2/3. Joa. 20. 1/2/3.

c. Vr. Was dit terstond bekend en geloofd dat hy ongestaen was?

Ant. Neen: Want als Maria Magdalena den Apostelen quam aensseggen / dat Jesus in het graf niet en was / so liepen Petrus en Johannes om strijd na het graf / en vonden het ledig: Dog sy waren nog in twiffelinge / tot dat sich de Heere aen Maria Magdalena vertoonde in de gedaente van een Hovenier / en haer aensprekende / sig bekend maekte / en last gaf / om dit aen de Apostelen te verkondigen / Joa. 20. 16. Jesus seyde tot haer, Maria, sy haer omkeerende, seyde, Rabboni! Joa. 20. 11/15.

b. Vr. Maer hoe ging het met de Wagters die by het graf stonden?

Ant. Doe de Engel af-daelde in een Werd-bevinge / om den steen af te wentelen van het graf / so wierden de Wagters als dode / bloeden van het graf / en maekten dese sake bekend: Dog de Joden kochten haer met gelt om / op datse souden wretstouwen / dat de discipelen des nachts het Lichaem van Jesus hadden gestolen / Matth. 28. 15. Sy het gelt genomen hebbende, deden gelijk sy geleert waren, Matth. 21. 11/13/14.

b. Vr. Wen wat Discipelen heeft sig Jesus eerst vertoont?

Antw. Wen twee Discipelen die troosteloos na het vlek Emaus gingen: by welke Jesus quam op den weg als een onbekende Reyser / dog also / dat hy haer uit de Schriften onderwees / hoe dat de Messias moest sterben: Daer na gebeden zijnde om by haer te vernagten / sat hy met haer over maeltijd / en als hy het brood brack / wierden sy hem kennende: dog hy was dadelshk van haer wech / Luc. 24. 31. Hare oogen wierden geopent, ende sy kenden hem, Luc. 24. 14/15/19/20/25/29.

c. Vra. Waer wierd Jesus doe gesien?

Ant. Als dese twee discipelen weder-keerden na Jerusalem tot de elve / en des ahonds by een zijnde / verhaelden dat sy den Heere gesien

gesien hadde: en terwyl sy hier van spraken / so stond Jesus in haer midden van haer / en wenschte haer vrede. Waer ober als sy seer verbaest waren / so bood hy sijn Lichaem / datse hem tasten en voelen souden / tot bewijs dat hy het selve was: En hy verligte haer verstand also / en versterckte haer in haer Apostelschap / so datse het begonden te geloven / *Joan. 20. 20.* Dit geseid hebbende, toonde hy haer sijne handen, *Joan. 20. 19. Luc. 24. 42/47.*

c. Vr. Heeft Jesus hem selven meer laten sien?

Ant. Ja hy: want na dat hy agt dagen daer na / wederom sig aen haer had vertoond / insonderhepd om Thomas wille / die nog ongelobig was: So heeft hy sig daer na ook geopenbaert aen de Zee van Tyberias, daer toe hem aenleidinge gaf de Vis-vangst / die Petrus, Thomas, en andere hadden bekomen op sijn Dood / *Joan. 21. 7.* De Discipel die de Heere lief hadde, seide, het is de Heere, *Joan. 21. 1/5/9/12/14. Joan. 20. 26/27.*

a. Vr. Wat t'samen-spraak hield Jesus doe met Petrus?

Ant. Als hy Petrum tot dziemael toe hadde gebraegt / of hy hem lief hadde / en dat Petrus had geantwoord / ja Heere: So beval hy hem de weyde van sijn Schaepkens / en vooz-sende hem / dooz wat dood hy God verheerlijken soude / *Joan. 21. 17.* Hy seide, weid mijne Schapen, *Joan. 21. 15/17/20.*

a. Vr. Heeft sig Jesus niet meer laten sien?

Ant. Ja hy / want als de discipelen na Galileen gegaen waren / so is Jesus daer by haer gekomen / en heeft haer last gegeven om het Evangelium te prediken aen allen Volken / en om te dopen: met dese bygaende belofte / datse niet souden beschadigt worden / maer dat hy met haer / en met hare nabolgers soude wesen tot aen de voleindinge van de Wereld / *Matth. 28. 16.* De elf Discipelen zijn henen gegaen na Galileen, *Marc. 16. 15/17/18. Matth. 28. 17/19.*

c. Vr. Wat is op dese predicatie gevolgt?

Ant. Na dat hy mi veertig dagen met de sijne had gesproken / na dat hy haer onderwesen in de saken van sijn Kerke: na dat hy haer belast had te Jerusaleem te verblijven / om den H. Geest te ontfangen; en na dat hy haer gezegent hadde / so is hy van haer opgebaren na den Hemel / onder belofte dooz twee Engelen / dat hy eens wederom soude komen / *Act. 2. 9.* Hy wierd op-genomen daer sy het sagen, en een wolkenam hem wech van hare ooghen / *Act. 1. 11/12.*

c. Vr. Wat deden de Apostelen na dat de Heere Jesus was opgebaren ten Hemel?

Ant. Sy keerden wederom na Jerusaleem / sy bleven eendrachtig

tiglijk by een in gebeden en smeekingen / ende sy stelden door het lot Mathias tot een Apostel in de plaetse van Judas den Verrader / Act. 1. 16. Het lot viel op Mathias, Act. 1. 12/14.

a. Vr. Is de belofte van het senden des H. Geestes vervult ?

Ant. Ja: Want na dat de Heere Jesus thien dagen was opgebaren na den Hemel / so waren de Apostelen by malkanderen: Ende doe quam snellijk een geluyd van den Hemel als een sterke wind / met vyerige tongen die op de Apostelen wierden gesien: En zy wierden alle so vervult met den H. Geest / datse terstond in allerley talen begonden te prediken / Act. 2. 4. Sy spraken met andere talen, na dat haer de Geest gaf uyt te spreken, Act. 2. 1/3/8.

b. Vr. Wat nuyt dede dese predicatie ?

Antw. Sommige spotteden met de Apostelen / ende scholden haer voor dzonckaerts; maer andere wierden soo bewogen / datse ontfelt zijnde over het dooden van Jesus / Petri raed volgden: Sy lieten sig doopen / en bekeerden sig tot het Chyristen-geloove / soo dat'er op dien dag wel drie duysent wierden tot Chyristenen / Act. 2. 37. Sy seiden, wat sullen wy doen Mannen Broeders, Act. 2. vers. 12/13/14.

b. Vr. Hebben de Apostelen geen mirakelen gedaen om haer leere te versterken ?

Ant. Ja sy: want als Petrus en Johannes na den Tempel gingen / so maekten sy een kreupelen Bedelaer gesont: en daer over deden zy een predicatie van de Heere Jesus / vermaende het volk tot bekeeringe / Act. 3. 6. Petrus seide, in den name des Heeren Jesu, staet op en wandelt, Act. 3. 2/19/25.

c. Vr. Hoe namen dit de Pharizeen en Schyft-geleerden op ?

Ant. Sy ontboden de Apostelen / en verboden haer scherpelijk / datse in den name Jesu niet meer souden prediken: Dog de Apostelen betuygden datse God meer moesten gehoozamen als de menschen: Daer by gingen zy tot vyerige gebeden / biddende God om hulpe tegens hare vyanden / Act. 4. 31. Als sy gebeden hadden, wierd de plaetse, in welken sy vergadert waren, beweegt, Act. 2. vers. 3/18/19.

c. Vr. Hoe onderhielden sig de Chyristenen in die tijd / ten opsigte van het tijdelijke leven ?

Ant. Oder bragt sijn goederen tot de Apostelen / op dat niemant gebrek hadde / en alsoo hadden sy met malkanderen alle goederen gemeyn / Act. 4. 35. Een yegelijk wierd uit-gedeilt, na dat elk van nooden hadde, Act. 4. 32/34/37.

b. Vr. Deden sy dit alle oprechtelijk ?

Ant. Neen: want Ananias en Saphyra sijn Drouw / verkochten ook

ook haer Acker/maer zy hielden van den prijs wat vooz haer af/en seiden/ dat sy al den prijs gaven. Om welke geberyntheid en sengen sy beide niet de dood sijn gestraft/ Act. 5. 5. Ananias viel neder, en gaf den geest, Act. 5. 2/4/10.

c. Vr. Hoe hield sig de Joodsche Raed tegen de Apostelen?

Ant. Als de Apostelen heel wonderen deden / soo dat zelfs dooz de schaduw van Petrus vele genesen wierden: Soo hebben sy haer gebangen genomen / van vooz nemen zijnde haer te dooden/ dewijle de Apostelen onbersettelijk wilden prediken van de Heere Jesus; dog sy wierden dooz een Engel verlost: daer na namen sy haer/ en stelden haer vooz den Raed/ dog zy sijn op den raed van Gamaliel los gelaten/ na datse gegeesselt waren/welke geesseling zy niet vzeugde ontsingen/ Act. 5. 25. Gamaliel seide, gy Israelitische Mannen, siet voor u, wat gy doet, aengaende dese menschen, Act. 5. vers. 15/ 11/ 34/ 10.

c. Vr. Ging het alles in de Gemeente der Chzistenen vzeedsaem toe?

Antw. Neen: want daer ontstond twistinge over de bedieninge der Armen: by welk vooz-val raedsaem wierd geoordeelt eenige Mannen te stellen / die alleen haer werk souden maken van het bedienen der Armen / gelijk zy daer toe seven Mannen verhoeren/ onder dewelke was Stephanus, Act. 6. 6. De Apostelen leiden haer de handen op, Act. 6. 1/2/5.

b. Vr. Hoe is het Stephanus gegaen?

Antw. Dewijle hy een yberig man was / die ook groote dingen dede / soo is hy van de Joden beschuldigt / dat hy lasterlijk tegen Moses / en tegen den Tempel had gesproken: hier op gebangen zijnde / niet tegenstaende sijn deffige verantwoordinge / is hy binnen de Stad geleyd / en dood gesteenigt; waer in eenen sekeren Saulus groot behagen nam/ Act. 7. 58. Sy wierpen hem de Stad uit ende steenigden hem, Act. 6. 8/ 14. Act. 6. 2/ 55/ 66. Act. 1. 1.

a. Vr. Hoe stond het doe met de Gemeente der Chzistenen?

Antw. De Gemeente wierd verwoest en verstroyt: soo mede Philippus de Diaken / die Chzistum aen vele plaetsen predikte / en vele wonderen dede/ Act. 8. 4. Sy dan die verstroyt waren, verkondigden het woord, Act. 8. 3/ 5.

c. Vr. Wat weder-baren hebben Petrus en Philippus gehad?

Ant. Petrus gesonden zijnde na Samariën, vond aldaer Simon den Coobenaer / den welken hy scherpelyk bestrafte: En Philippus ontmoetende / volgens de last van een Engel / op den weg den Moorman / dewelke hy dooyte / Act. 8. 38. Hy dooyte hem, Act. 8. 13. 21/ 27.

c. Vr. Hoe is 't gegaen met Saulus die soo een behagen had gehad in de dood van Stephanus?

Ant. Als hy na Damascus reysde met Brieven van den Joodschen Raed / om de Christenen te vangen en te dooden / soo is hy op den weg door een stemme van den Heere Jesus wt den Hemel / gestut / en sijn herte is verandert / soo dat hy tot de discipel Ananias ging om gedoopt te worden / Act. 9. 4. Hy hoorde een stemme die tot hem seide, Saul, Saul, wat vervolgt gy my? Act. 9. 1 / 2 / 11 / 12.

c. Vr. Hoe is het noortz Saulus gegaen?

Ant. Als hy nu bekeert zijnde / Christum niet pber predikte / so leiden de Joden hem lagen om hem te doden: Dog de discipelen die verstaen hebbende / so hebben zy hem des nagts in een mande door een venster af-gelaten / en also is hy dit gebaer ontkomen / Act. 9. 25. Sy lieten hem neder door den muer, Act. 9. 20.

a. Vr. Wat heeft Petrus ontrent dese tijd gedaen?

Ant. Als de Semeynte al-omme vrede hadden op dese tijd / so is Petrus ook te Lydda gekomen / en heeft aldaer Eneas genesen / die acht jaren geraekt te bedde had gelegen. Daer na te Toppe komende / heeft hy de Godzalige discipelinne Tabitha, die gestorven was / wederom levendig gemaakt / Act. 9. 40. Hy seide, Tabitha, staet op, Act. 9. 31 / 33 / 36 / 38.

Avond-gefang op de seven-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 8. O. onse God en Heer, &c.

1. **O** Heer is wt het graf weer opgeresen:
Hy deed' den Joden sijn verschijning vreesen.
Hy ging na Emaus en Jerusalem.

Men kende hem aen sijne vrede-stem.

2. Hy toonde Thomas sijn doorsteken zijde /

Hy maekte Petrus en de and're blijde.

Hy gaf haer last tot leering van sijn volk.

Doe voer hy op ten Hemel in een Wolk.

3. Mathias wierd tot Apostel verhoren.

Sy doysten nog haer stem niet laten hooren.

De Pinxter-dag gaf haer een grooter Beest.

Doe spraken sy van Jesus / onbezweet.

4. 't Volk wierd gedoopt; zy bragten hare goed'ren.

Maer Petrus strafte gierige gemoed'ren.

De Joodsche Raed verbood' dees nieuwe Leer /

Maer dog zy wilden spreken voor haer Heer.

5. Doe kreeg 't Diaken-ampt de eerste Weyten /

Op beter op der armen dienst te letten.

De Joden vielen Stephanus straks aen :
En deden hem ter dood na buyten gaen.

6. Philippus heeft den Moosman onderwisen.
Damasus had voor Saul seer te vreesen :
Hy wierd bekeert. Petrus sprak / Enea
Werd weer gezond. Hy wekte Tabitha.

Van Cornelius den Hooft-man, tot Paulus te Athenen.

De agt-en-twintigste Dag:

b. Vra. Waer hield sig Petrus na dat hy Tabitha had opgewekt?
Ant. Hy onthield sig nog te Joppe, hy eenen sekeren Simon / die
een Leder-bereider was / tot dat hy daer van daem van de Hooft-
man Cornelius wierd ontboden / Act. 9. 43. Hy bleef vele dagen te
Joppe.

b. Vr. Waerom wierd hy van Cornelius ontboden ?

Antw. Cornelius de Hooft-man te Cesareen / een Godbzugtig
man / sag in sijn gebed een Engel / die hem belaste om Petrum te
ontbieden / op dat hy door hem in het Christendom mocht onderrigt
worden / gelyk hy ook dede / sendende na Joppe tot Petrum eenige
van sijne Dienaren / Act. 10. 8. Hy sondse na Joppe, Act. 20. 2/4/5/7.

a. Vr. Waer in was Petrus besig / terwyle dese Dienst-knechten
aen-quamen.

Antw. Hy was op het dak van het huys in een vertreckinge van
sinnen; en hy sag een groot vat met allerley Dieren van den Hemel
af-dalen / met last om te slagten en te eten / 't welk beduyde / dat hy
de Heydenen maest bekeeren / Act. 10. 10. Over hem viel een ver-
treckinge van sinnen, Act. 10. 11 / 13 / 14.

a. Vr. Is Petrus na Cornelius toe-gereyft ?

Ant. Ja: Hy is des anderen daegs verreyft na Cornelius toe / met
hem nemende eenige Broederen / Act. 10. 23. Petrus ging met haer
henen.

a. Vr. Wat dede hy / als hy nu by Cornelius was gekomen ?

Antw. Hy / vindende Cornelius met vele andere op sijn komste
wagtende / begon terstond te prediken van de roeping der Heyde-
nen/en van de zaligheyt die in Christo was te bekomen / Act. 10. 42.
Hy seide, desen Jesum heeft Godt op-gewekt ten derden dage,
Act. 10. 23 / 34 / 42 / 43.

c. Vr. Wat bzugt heeft dese predicatie gedaen ?

Antw. Als de Toehoorders geloofden / soo is de H. Geest op
haer gevallen : 't welke als Petrus sag / soo heeft huse doen doen
pen / Act. 10. 44. De H. Geest viel op alle die het Woord koorden.
Act. 10. 47 / 48.

b. Vr. Hoe is het opgenomen by de andere Broederen in Judea/ dat Petrus tot de Heidenen was gegaen?

Ant. De bekeerde uit de Joden twisteden met hem hier over; dog als hy haer de gantsche sake hadde verhaelt / so waren sy wel bergeenoegt / Act. 11. 18. Als sy dit hoorden, waren sy te vreden, ende verheerlijkten God, Act. 11. 2/5.

c. Vr. Hoe ging het met den loop van het Christendom?

Ant. Die gene dewelke verstrout waren dooz verscheide Landschappen/ om de vervolginge die om Stephanus wille was ontstaen/ verhandigden Jesum met sodanige vrugt / dat vele gelovig wierden; 't welk als de Broederen te Jerusalem verstonden / so sonden sy Barnabam na Antiochien / die aldaer de gelovige seer versterkte in den Heere / 't welk maekte dat de gelovige Christenen werden genaemt / Act. 11. 23. Hy vermaende haer, datse alle met een voornemen des herten by den Heere blijven souden; Act. 11. vs. 19/21/24.

b. Vr. Warender doe ook onder de Christenen eenige Propheeten?

Antw. Ja het; want onder andere Propheeten quam ook Agabus tot Antiochien / en voorspde dat'er een groote hongers-nood soude komen: so dat de Broederen hier dooz beweegt wierden / eenige onderstand te senden aen de Gemeeynten die in Judea waren/ Act. 11. 26. In deselvige dagen, quamen eenige Propheeten af van Jerusalem, Act. 11. 28/29.

c. Vr. Zijn de Gemeeynten sonder andere vervolgingen geweest?

Ant. Neen; want Herodes verholgde de Gemeente / en doode Jacobum, den Broeder Johannes / met den zwaerde / en settede Petrum in de gevangnisse / wilkende hem op het Paesch-feeft vooz het volk voozt-bringen / Act. 12. 1. Herodes sloeg de handen aen sommige van de Gemeente, Act. 12. 3/5.

a. Vr. Is Petrus gevangen gebleven?

Ant. Neen; Maer als van de Gemeeynte een geduerig gebed wierd gedaen vooz sijn verlossinge / so heeft God sijn Engel gesonden des nagts / die de gevangnisse heeft geopent / en Petrum op sijnre vyve voeten gestelt / Act. 12. 8. De Engel seide tot Petrum, werpt uwen mantel om, ende volgt my, Act. 12. 6/7/9/10.

b. Vra. Wat dede Petrus als hy nu was uyt de gevangnisse?

Ant. Hy ging na het huys van Maria, de Moeder van Marcus, daer de gelovige by malkanderen waren / en haer des sake verhaelt hebbende / met last/ datse haer stil souden houden/ verrepsde hy van daer / Act. 12. 16. Sy lagen hem, en ontfetteden haer, Act. 12. 12. 17.

c. Vr. Hoe is het Herodes gegaen?

Ant. Als Herodes na Cefariën verbrocken was / van meeninge zijnde te oorlogen tegen de Syriers en Sydoniers, so dede hy een Oratie tot het volk in een pragtig kleed: Waer in/ als hy sig op het toejuichen van het volk verhoerdigde / so wierd hy met woemen geslagen/ die hem dood aten/ Act. 22. 23. Van stonden aen sloeg hem een Engel des Heeren, Act. 12. 20/ 22:

c. Vr. Hoe is het gegaen met het prediken van Saulus, die nu heert was?

Ant. Als de H. Geest belast hadde / dat men Barnabam en Saulum soude afsonderen tot het werk des dienstes / so is Saulus eyndelijck / na veel reisens / ook gekomen tot Salamis, alwaer Saulus de lieden sogt te bekeeren: 't welck als Elymas de Cobenaer wilde beletten / so sloeg hem Saulus met blindheyd; hier door wierd de Stadhouder Sergius Paulus bewogen een Christen te worden / Act. 13. 11. Hy seide, gy sult blind zijn, Act. 13. 2/ 3/ 10/ 12.

a. Vr. Waer heeft Saulus, (die na dese tijd genaemt wierd Paulus) meer gepredikt?

Ant. Hy is ook te Antiochien gekomen/ alwaer hy in de Synagoge gegaen zijnde op den Sabbath, so dede hy een lange predicatie van Gods weldaden aen het Joodsche volk: insonderheyd hoe dat God de belofte van den Messias aen David gedaen / nu hadde vervult door Iesum Christum / in wien nu de zaligheyd te bekomen was/ Act. 13. 16. Paulus stond op, en wenkte met de hand, Act. 13. vs. 14/ 17/ 25/ 32.

b. Vr. Hoe is dese predicatie op-genomen by het volk?

Ant. Vele geloofden / insonderheyd die uit de Heidenen waren/ herzoekende / dat zy na agt dagen deselve woorden wederom mochten horen; maer de Joden verstiteten het woord / ende verwekten vervolgingen tegen Paulum/ en tegen de Gelovige / Act. 13. 50. De Joden verwekten vervolgingen tegen Paulum, Act. 13. 41/ 42/ 45/ 48/ 51.

c. Vr. Hoe hebben het Saulus en Barnabas boorts gemaakt?

Ant. Sy zijn te Iconien gekomen / en hebben daer vele Joden en Heidenen bekeert: 't welck als de ongelovige onder de Joden qualijk op-namen / en tegen haer een oproer verwekten / so datse in perijkel waren om gesteenigt te sullen worden / so sijnse na Lystreren geblugt / Act. 14. 1. Een groote menigte van Joden en Grieken geloofden, Act. 14. 2/ 3/ 5.

c. Vr. Wat deden zy te Lystreren?

Antw. Te Lystreren maekten zy gesond een man die van sijn geboorte af was kreupel geweest: het welke de Burgers so bewoogde/

weegde / datse Barnabam hielden voor Jupiter ; en Paulum voor Mercurius , die haer heidensche Afgoden waren / en datse haer wilden offeren : 't welk Paulus en Barnabas met groote moeyelijckheid moesten tegen gaen / Act. 14. 18. Sy wederhielden de Schare nauw'lijks, dat sy haer niet en offerden, Act. 14. 10/13/15.

b. Vr. Blevn de Apostelen in so een aensienlijckheid by dit volck?

Ant. Neen : maer als daer eenige ongelooovige Joden quamen van Iconia, en van Antiochien, die de Schare over-reden ; so steenigden sy Paulum / en sleepten hem ter stad uyt voor dood ; Dog hy omringt zijnde van de Discipelen / stond op / en verreesde des anderen daegs na Derben, daer sy veel Lieden bekeerden ; en soo voortz verreisende / vermaenden sy alle Geloovige / datse haer bereiden moesten / om voor veel verdrukkingen in het Koningrijcke Gods in te gaen / Act. 14. 19. Sy steenigden Paulum, Act. 14. 20/23.

a. Vr. Zijnder geen twistingen ontstaen onder de Geloovige selve?

Ant. Ja het : want als sy te Antiochien wederom gekomen waren / so quamen daer eenige bekeerde Joden / die wilden dat men de Christenen uit de heidenen besnijden soude ; waer over Paulus en Barnabas na Jerusalem tot de Apostelen wierden afgesonden / om haer goed-vinden over dese sake te verstaen / Act. 15. 2. Daer geschiede geen kleine tegenstand en twistinge, Act. 15. 1/3/5.

b. Vr. Wat hebben de Apostelen over dese sake gedordeelt?

Antw. De Apostelen besloten / dat men de Heidenen hier mede niet soude belasten ; maer datse haer souden ordineren / sig te onthouden van Afgoden offer / van bloed / van het verstikte / en van hoererij / Act. 15. 28. Het heeft den H. Geest en ons goed gedagt, u-lieden geen meerderen last op te leggen, Act. 15. 7/11/19/22.

c. Vr. Zijn de Discipelen in haer reysen althijs met malkanderen vreesaem geweest?

Ant. Neen sy : Want Paulus en Barnabas geraekten in twistinge / of men Marcus mede nemen soude of niet : So dat sy van malkanderen zijn gescheyden / Barnabas Marcum met hem nemende / en Paulus nam Silas met sig / Act. 15. 39. Daer ontstond dan een verbitteringe, Act. 15. 36/37/40.

c. Vr. Hoe ging het met de reyse van Paulus?

Antw. Paulum quam te Derben, en te Lytren, en besneed Timotheum, om der swarcke Broederen wille: daer na / als hy de Ordonnantien der Apostelen aen de Gemeynte had over-gegeven / en van meyninge was na Asien te reysen / om aldaer te prediken / wierd hy van den H. Geest belet / ende wierd gesonden / de

gesigte van een Macedonisch Man in sijn slaep / na Macedonien
to gaen / om aldaer het Euangelium te verkondigen / Act. 16. 9.
Van Paulo wierd in der nacht een gesichte gesien, Act. 16. 3/ 7/ 10.

b. Vr. Wat is'er in Macedonien vooz-geballen ?

Ant. Als hy kinten de stad Philippis pzedikte / so wierd het hert
te van Lydia op een bysondere wijs van den Heere geopent / so dat
sy en haer Huis gelovig zijnde geworden / gedoopt zijn / Act. 16. 14.
De Heere opende haer het herte, Act. 16. 13/ 15.

b. Vr. Wat is daer meer geschied ?

Ant. Een sekere dienstmaegt / die een waerseggenden geest had /
en die haer Meester groote winst toe bragt / riep dikwils uit van
Paulus en Silas : Dese menschen zijn dienstknegten Gods des Al-
derhoogsten, die ons den weg der zaligheid verkondigen : 't welk
als het te vele dagen duerde / so dreef Paulus dien geest wjt van
haer / Act. 16. 18. Paulus was hier over te onvreden, Act. 16. 16/ 17.

c. Vra. Hoe zijn Paulus en Silas hier over gebaren ?

Ant. De Heere van dese dienst-maegt / siende dat haer gewin op-
hield / beklagden de Apostelen aen de Hoofst-mannen van oproet /
en datse ongeoorlofde zeden verkondigden : waer over Paulus en
Silas gegeestelt zijnde / so zijns in het Gevangen-huis geset / Act.
16. 22. De Schare stond gesamentlijk tegen haer op, Act. 16. 19/ 21.

b. Vr. Hoe is het Paulus en Silas in de gevangenis gegaen ?

Ant. Als sy des nagts een Lof-sang songen / so is het Gevan-
gen-huis dooz een aerdbewinge op gesprongen ; 't welk de Sepier
bernemende / en meynende dat sijn Gevangene ontvlugt waren /
wilde hy hem selven dooz-steken : Dog horende dat Paulus en Silas
daer nog waren / so epschte hy licht / quam by haer / en viel vooz
haer neder / bfragende wat hy doen moest om zalig te worden /
Act. 16. 28. Paulus riep met grooter stemme, en doet u selven geen
quaed, want wy zijn alle hier, Act. 16. 25/ 26/ 30.

a. Vra. Hoe is dese saks vorders af-gelopen ?

Ant. De Stokwaerder gelovig geworden zijnde met de sijne /
nam haer in huis / wiesch haer wonden af / en is met de sijne van
haer gedoopt : Des morgens ontfing hy last om haer los te laten
gaen ; maer de Apostelen weigerden dit / willende van de Overig-
heid uit-geleid worden / gelijk geschied is / Act. 16. 39. Sy baden
haer datse uit de Stad souden gaen, Act. 16. 34/ 35/ 36/ 40.

Avond-gesang op de agt-en-twintigste Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 50. God die der Goden Heer is, &c.

1. **T** Erwil God Petro een gesigte gaf /
So sond Cornelius sijn Boden af :

Hy ging met haer. Barnabas moedigt aen /
Om in Gods wegen dapper voort te gaen.
Agabus sprak van zware hongers-noden.
Herodes heeft Jacobum laten doden.

2. Maer Petrus door Gods Engel verloft /
Herodes wierd der vyfle Wormien kost.
En Paulus strafte doe ook Elymas /
Om dat hy Sergio tot hind'ring was.
Hy predikt tot Joden en tot Heyden.
Doe heeft hy sig van Joden af-gescheyden.

3. Hy maekte ook een kreupel Man gesont /
De Heyd'nen bragten offer : maer terstont
Men steenigt hem : hy raekte wt die moed.
Doe had de Chyristen Kerk het eerst' Spinoed :
Als Paulus elders 't woord wilde verkonden :
Hy wierd na Macedonien gesonden.

4. Hy predikte op vder Sabbath-dag.
Als Lydia ook desen Paulum sag /
Sy wierd bekeert. Een waer seggenden geest
Was in een Dienst-maegt voor Paulus bezeeft.
Hy wierd gebangen : maer de schrik des Heeren
Heeft hem den Stokwaerder ook doen bekeeren.

Van Paulus te Athenen, tot Felix.

De negen-en-twintigste Dag

b. Vr. Hoe is 't verder toe-gegaen met den dienst van Paulus ?

Ant. Paulus en Silas te Thessalonica gekomen zynde / predikten
daer Iesum Chyristum vele Sabbathen lang; dog als sommige ge-
lobig wierden / so hebben de ongehoorzame Joden oproer verwekt
door eenige bose Mannen / en vielen op het huis van Jason aen /
waer sy meynden dat de Apostelen waren ; dog het volk wierd door
Jason in stilte gebragt / Act. 17. 9. Sy ontfingen van Jason verge-
noeginge, Act. 17. 2 / 5 / 8.

b. Vr. Zijn de Apostelen daer nog lange gebleven ?

Ant. Neense : Maer sy zijn des nachts na Bereen gereyft / en
bonden daer veel beter Toehoorders als te Thessalonica, Act. 17.
vs. 11. Sy ontfingen het woord met alle toegenegentheid, Act. 17. 10.

a. Vra. Konden de Apostelen daer in vrede blyven ?

Ant. Neense : Maer de ongelovige Joden quamen van Ches-
salonica / en verwekten ook hier oproer tegens haer / so dat Pau-
lus genoodsaekt was na Athenen te verreyssen / Act. 17. 13. De Jo-
den beweegden de Schare, Act. 17. 14.

b. Vr. Wat heeft Paulus te Athenen gedaen ?

Antw. Terwylle hy aldaer de komste van Silas en Timotheus verwagte / so ging hy de Stad besien / en hebbindende vele Afgoden / wierd sijn geest ontfteken: Dog siende een Altaer / daer op stond / den onbekenden God, nam hy gelegentheyd om van den waren God / ende van sijn Sone Christus te prediken / Act. 17. 17 / 19 / 23.

a. Vr. Wat hurt dede dese predicatie van Paulus te Athenen?

Antw. Sommige hoorden hem uyt nieuwsgierigheyd: andere namen dese predicatie in nader bedenkinge: andere spottende met hem: Dog sommige geloofden / onder welke ook was Dionysius Arcopagita, Act. 17. 34. Sommige Mannen hingen hem aen, vs. 18 / 32.

c. Vr. Waer na toe trok Paulus / doe hy van Athenen verreytde ?

Antw. Hy quam te Corinthen / en daer bindende de bekeerde Jode Aquila, so bleef hy by hem / en onderhield hem selven met Tenten te maken; dog so / dat hy ondertusschen Jesum vperiglijk predikte / Act. 18. 4. Hy handelde op elken Sabbath in de Synagoge, Act. 18. 1 / 2

c. Vr. Is Paulus hier lange gebleven ?

Antw. Als hy meynde te verreyssen / dewylle de Joden so hevige tegenstand deden / so belaste God hem in de nacht / dat hy daer nog vertoeben soude / om dat God daer veel volks hadde dat bekeert moest worden / so dat Paulus daer gebleven is een jaer en ses maanden / Act. 18. 19. De Heere seide, en zijt niet bevreesd, maer spreek, ende en swijgt niet, Act. 18. 6 / 8 / 11.

b. Vr. Hoe is dit eyndelijck hier met Paulo af-gelopen ?

Antw. Als Gallio Stadhouder was geworden / so stonden de Joden heftiglijk tegen Paulus op: vooz wien als Paulus verscheenen was / so wilde Gallio over het stuk van Religie geen oordeel geven: soo dat Paulus aldaer nog eenige dagen verblijvende / van selfs verreisde na Ephesen, alwaer hy de Geleerde Apollos vond / Act. 18. 28. Hy overtuigde de Joden met grooten craft in het openbaer, Act. 18. 19 / 24 / 27.

a. Vra. Wat heeft Paulus te Ephesen gedaen ?

Antw. Als hy daer eenige Discipelen vond / die van Apollos ge-doopt waren; dog niet wel onderwesen in de gaben des H. Geestes / so sende hy haer de handen op / so datse den H. Geest ontfingen: alsoo sogt hy gantsche twee jaren lang dat volck tot het Christendom te bewegen / Act. 19. 6. De Heilige Geest quam op haer, Act. 19. vs. 1 / 2 / 5.

a. Vr. Hoe wierden de predicatien van Paulus bevestiget ?

Antw.

Ant. God dede groote wonder-tenkenen door Paulus / so dat selfs de sieke genesen wierden / als men maect sijn gordel en zweetdoek tot haer bragt / Act. 19. 11. God dede onge woonlijke kragten door de handen Pauli, Act. 19. 12.

c. Vr. Wat is hier meer geschied?

Antw. Als somminge Joden / zijnde seken Zonen van de Ober-priester Sceva, die Bezweerders waren / haer onderwonden in den name Jesu de bose geesten uyt te drijven: so sprong een beseten mensche haer op 't lijf / en scheurde haer de kleederen af: roepende / dat hy Jesum wel kende / maer haer niet: Dit gaf soo groote ontsteltenisse onder het volk / dat vele sig bekeerden / en haer Tober-boeken openbaerlijk verbranden / Act. 19. 19. Sy verbranden de Boeken, die vijftig duysent silverlingen waerdig waren, Act. 19. 16/ 18.

b. Vr. Is'er niet nog iets bysonders vooz-geballen ontrent de Silber-smit Demetrius?

Ant. Ja het: want als Paulus het volk af-maende van de Afgoden-dienst van de Afgodinne Diana, en dat Demetrius met sijn aenhang / die silbere Tempelkens maecten vooz dat Beeld / sagen dat haer winst soude verminderen: so verwechten hy een groot oproer in de Stad / en Diana wierd seer hoog geroemt: dog de Stadhouder stilde desen oproer seer voozigtiglijk / Act. 19. 32. Sy riepen, de eene dit, en de ander wat anders, Act. 19. 27/ 34/ 36/ 40.

c. Vr. Waer is Paulus daer na gaen prediken?

Ant. Na dat hy verscheide plaetsen had versagt / is hy te Troas gekomen / alwaer hy op den eersten dag der weke heeft het Heilige Abendmael gehouden met de Discipelen van die plaetse / en dede een lange predicatie die tot in den midder-nacht duerde / Paulus handelde met haer, sullende des anderen daegs verreisen, Act. 20. 5.

a. Vr. Is daer onder die predicatie niet wat bysonders vooz-geballen?

Ant. Ja het: want een seker Jongeling / met name Eutychus, in de venster sittende / en in slaep rakende / viel van boden neder dood: Dog Paulus maakte hem wederom levendig / Act. 20. 9. Hy viel van de derde solderinge nederwaerts, Act. 20. 12.

c. Vr. Hoe vorderde doe Paulus voozts sijn reise na Jerusalem?

Ant. Es Mileten gekomen zijnde / ontbood hy by hem de Ouderlingen van Ephesen, den welken hy verhaelde de getrouwighend en arbeidsaemheid van sijn dienst / in het verkondigen van alle den raed Gods aan haer: en hoe hy met eygen handen gearbeid hadde om sijn kost: Daer na heeft hy haer gewaerschouwt tegen de valsche Leeraers / en belast datse vooz de Gemeinte / en

hoor haer selven goede sozge soude dzagen : Dit gedaen zijnde/ knielden sy te samen neder / baden God / en schenden met tranen van den anderen/ Act. 20. 38. Bedroeft zijnde, aldermeest over het woord, dat hy geseid hadde, dat sy sijn aengesigte niet meer sien souden, Act. 20. 17/ 20/ 26/ 28/ 34.

c. Vr. Is hem dese reise van Jerusalem niet af-geraden ?

Ant. Ja het : Want te Tyrus komende / en verstaende dat hy te Jerusalem in perijkel soude sijn/baden sy/dat hy daer niet na toe soude reysen : Dog bemerkende dat Paulus hoor-genomen hadde sijn dienst te verbullen / al soude hy daerom moeten sterben / so ontderwierpen sy haer den wille des Heeren/ Act. 21. 14. Sy seiden, den wille des Heeren geschiede.

b. Vr. Wat heeft hy te Jerusalem gedaen / doe hy daer was gekomen ?

Ant. Hy met groote blijdschap van de Broederen ontfangen zijnde/ verhaelde hoe God sijn dienst had gezegent; dog verstaende/dat men hem na gaf dat hy af-viel van de Wetten Moses; so heeft hy/ op raed der Broederen/ met nog vier Mannen sijn hooft beschoren op de Joodsche wijze/ en is also in den Tempel gegaen/ Act. 21. 24. Sy seiden, doet de onkosten met haer, op dat sy het hooft beschoren mogen, Act. 21. 21/ 22/ 26.

b. Vr. Dief dese sake wel int ?

Ant. Neen; want sommige Joden van Asien haer siende in den Tempel/ so beroerden sy het volk/en namen Paulum en die Mannen gebangen om dat hy door Grieken so sy meinden/den Tempel ontheligt hadde : ja sy meinden Paulum te dooden/ Act. 21. 30. De geheele Stad quam in roere, Act. 21. 27/ 28/ 29.

c. Vr. Hoe is Paulus dit gevaer ontkomen ?

Ant. De Overste der Bende quamen met Soldaten aen/en namen Paulum in haer geweld / hem sluytende met twee ketenen/ en lieten hem na de Leger-plaetse brengen/want sy konden niet horen wat dat men tot laste van Paulus hadde/ Act. 21. 34. Onder de Schare, riep de eene dit, en de ander wat anders, Act. 21. 31/ 32.

b. Vr. Liet Paulus dit soo stil-zwijgende hoorby gaen ?

Ant. Neen hy : want als hy van de Hoofst-mannen wierd aengesien hoor een seker Egyptenaer / die het Hoofst was van vier duysent Moordenaren; en als sy int hem verstonden dat hy die niet en was / maer dat hy een Jodisch Man was/ soo heeft hy/ op de trappen staende / sijn verantwoordinge gedaen / verhalende sijn eerste leven; daer na sijn bekeeringe / en hoe hy in den Tempel een gesigte gesien had / waer door hem belast wierd Jesum Christum te prediken tot de Joden/ Act. 22. 18. De Heere seide tot my,

spoed

spoed u, ende gaet in der haefte uit Jerusaleem, want sy en sullen u ge-
tuigenisse van my niet aennemem. Act. 21. 38/39. Act. 22. 1/4/7.

c. Vr. Wat uyt-komst had dese sijne verantwoordinge?

Ant. De Joden/ eerst een wyle tijds hem in stilheid gehoozt heb-
bende/ zijn wederom oproerig geworden/ roepende/ dat Paulus on-
waardig was langer te leven. Waer op de Overste Paulum meyn-
den te geesselen: dog verstaende/ dat hy een Burger van Romen
was/ so tietten sy hem vry van geesseling/ maer ontboden den Jood-
schen Raed/ en stelden Paulum voor haer/ Act. 22. 22. Sy riepen,
weg van der aerden met sulck eenen, Act. 22. 23/26/29/30.

c. Vr. Hoe ging het met Paulo met den Joodschen Raed?

Ant. Als Paulus sig keriep op sijn goede conscientie/ so wierd
hy door last van Ananias de Hooge-priester/ geslagen/ den welken
hy scherpelijk bestrafte: Daer na sprekende van de opstandinge uyt
den dooden/ wierden de Sadduceen en Pharizeen onder malhande-
ren twistig over desen Geloofs-artijkel; en hy dit voor-val waren
de Pharizeen de voorsake/ dat Paulus onschuldig wierd verklaert
van haer/ Act. 23. 9. Wy en vinden geen quaed in desen mensche,
Act. 23. 1/3/8.

b. Vr. Ging Paulus doe vry henen?

Antw. Neen hy: Maer als de Hoofst-mannen hem wederom in
de gevangnisse stelden/ soo verbonden sig beertig mannen/ met
een verbloeking/ van niet eer te sullen eten/ dan na datse Paulus
souden gedood hebben/ als hy des anderen daegs tot de Over-
priesters soude geleyd worden/ en onder schijn van nogmaels voor
haer ondersocht te sullen werden/ Act. 23. 14. Sy seiden tot de Over-
priesters, wy hebben ons selven met een vervloeking vervloekt,
Act. 23. 12/13.

b. Vr. Is Paulus van de Joden omgebracht?

Ant. Neen hy: Want gelijk de Heere des nagts hem had ver-
sterkt/ door een voorsegginge/ dat hy ook te Romen van hem soude
getuigen/ soo bestierde de Heere de sake also/ dat het Soontje van
Pauli-Suster dese r'samen-zweringe had gehoozt/ die het aen Paulo
bekent maekte: Paulus sond dit Soontje aen de Hoofst-man om
dit te openbaren/ dewelke twee hondert Soldaten en tseventig Ruit-
ters liet gereed maken/ en gebood haer datse Paulum veiliglijk sou-
den over-brenghen na Cesareen, tot den Stad-houder Felix, 't welk
ook also is geschied/ Act. 23. 33. Sy hebben Paulum voor hem ge-
reelt, Act. 23. 16/17/21/23/34.

Avond-gefang op de negen-en-twintigste dag van de Maend.

Stemme: Ps. 2. Waerom raekt dat volk, &c.

1. **D**E Joden woed: Jason stelt haer te vreen.
Paulus ontblucht: hy predikt te Athenen
Tegen Afgoden-dienst: hy reist weer heen

Met minder vruyt / dan in sijn dienst vooz-henen.

Hy won by Aquila sijn brood met werken.

Gebangen / laet hem Gallio weer gaan.

Hy sijn 't Ephesen een der beste Kerken.

Sijn Gyzdel wierd den kranken aengedaen.

2. Een bose geest sprong seben Man op 't lijf /

Die Jesus naem in haer bezwering boerden.

Hy straft Diana 's afgodisch bedrijf:

Demetrius hierom het volk beroerde.

Hy hield te Troas 't Whondmael des Heeren:

Hy preekte; Eutychus viel slapend' neer.

Hy wekt' hem. Hy quam d' Ephesers leeren.

Maer waagt tegen d'aenstaende Ketters leer.

3. Hy quam met and're te Jerusalem

Den Tempel in: hy wierd ter stond gegrepen /

Als Moorder-hoofd: De Stad-boogt hoort dees stem /

En maekt gereed de pijnigende repen.

Hy kreeg dooz last van Ananias slagen.

De Joden zwoeren t'samen tot sijn dood.

Sijn Susters Soon ontdekte dese lagen.

Soo raekte Paulus byz wyt dese nood.

Van de Stad-houder Felix, tot Johannes in Patmos.

De dertigste Dag.

c. Vra. Hoe is 't Paulo vooz den Stadhouder Felix gegaen?

Antw. Als Felix de Beschuldigers van Paulus verwagtede /
ter hy hem hoorde / soo is Ananias de Hooge-priester met de Ouderlingen verschenen / met haer hebbende Terrillum, een Wdwaer
raet: ende alsoo begonden sy Paulus te beschuldigen / dat hy een
peste was / en een Spruermaker / die de secte der Nazarenen meest
vooz-stond / en den Tempel had gesogt te onthensigen: 't welck
ook het gemeyne volk seyde alsoo te wesen / waer op Paulus sig
verantwoorde dooz belijdemisse van sijn Geloof en Gods-dienst /
Act. 24. 5. Sy seiden, wy hebben desen Man bevonden te zijn een
peste, Act. 24. 1/2/3/8.

a. Vr. Is Paulus op dese beschuldiging veroordeelt?

Ant.

Ant. Neen/ want de Stad-houder Felix stelde de sake uit/ tot dat de Hoofst-man Claudius Lysias, die Paulus had over-gesonden/ selve ook soude gekomen zijn: Ondertusschen beval hy/ dat men Paulo verligtinge geven soude in sijn gevangnisse/ en dat men niemand soude verhinderen hem aen te spreken/ Act. 23. 24. Hy beval dat Paulus soude verligtinge hebben, Act. 24. 22.

b. Vra. Hoe heeft Felix vorders met Paulo gehandelt?

Antw. Hy ontbood hem somtijds om hem te spreken/ houdende eenig los-geld van Paulo te sullen ontfangen: Dog als Paulus begon met hem te spreken van rechtbeerdigheid/ van matigheid/ en van het laefte Oordeel/ soo wierd Felix seer ontfelt/ ende sond Paulus van hem/ Act. 24. 25. Felix wierd seer bevreesd, Act. 24. 24/ 26.

c. Vr. Heeft Felix het vonnis geweest ober de sake van Paulus?

Ant. Neen hy: Maer Felix latende Paulum in de gevangnisse blijven/ ten wel-geballen van de Joden/ soo is na hem Festus de Stadhouder in sijn plaetse gekomen: Ende als de Joden versagten dat Paulus na Jerusalem soude gevoert worden/ op datse hem op den weg souden mogen ombrengen/ soo heeft Festus dat niet toegestaen/ maer heeft gewilt dan sijn Beschuldigers vooz hem te Cesareen souden komen: alwaer als de Joden Paulus bitterlijk beschuldigden/ en als Paulus sag/ dat Festus genegen was hem na Jerusalem te senden/ so beriep sig Paulus op den Keiser te Romem, Act. 25. 10. Paulus seide, ik sta voor den Regter stoel des Keisers, Act. 24. 27. Act. 25. 3/ 7/ 11.

a. Vra. Is Paulus dan na den Keyser gesonden?

Ant. Ja: Maer al-borens is hy gehoozt van den Koning Agrippa, die met sijn Vrouw te Cesareen was gekomen: Den welchen als Festus de sake van den gebangen Paulus had verhaelt/ met verklaringe dat hy in Paulo niets gebonden had/ 't welk des doods waerdig was/ so is Paulus vooz Agrippa gehoozt/ Act. 25. 25. Festus seide, ik heb bevonden dat hy niets gedaen heeft dat des doods waerdig was, Act. 25. 14/ 19/ 27.

b. Vr. Hoe droeg sig Paulus vooz den Koning Agrippa?

Ant. Paulus dede een verantwoordinge tegen sijn Beschuldigers; hy verhaelde hoe hy vooz sijn bekeeringe hadde geleest: hoe hy bekeert was geworden/ en tot het Apostel-ampt geroepen: ende wat hy geleert/ gedaen/ en geleden hadde na sijn bekeeringe/ Act. 26. 6. Nu sta ik, ende worde geoardeelt over de hope der belofte, die van God tot de Vaderen geschied is, Act. 26. 1/ 3/ 10/ 18/ 22.

c. Vr. Wat bzugt hadde dese sijne verantwoordinge?

Ant. Als hy van de opstandinge der doden sprak/ so seyde Festus tot hem / Gy raect Paule; Maer Agrippa wierd hy na bewogen om een Christen te worden: en als Paulus wenschte/ dat hy geheel een Christen mogt worden/so hebben sy geoordeelt dat Paulus konde los gelaten worden/ indien hy sig op den Keizer niet en hadde beroepen/ Act. 26. 31. Sy seiden tot malkanderen, dese mensche en doet niet des doods, ofte der banden waerdig, Act. 26. 24/ 32.

c. Vr. Hoe is Paulus na Romem gesonden?

Antw. De Hoofst-man Julius reysde met Paulo en met andere Gevangene ober de Zee na Romem: En gekomen zijnde aen een plaetse / genaemt Schoone Havens, ried Paulus dat men daer verblijven soude / tot dat de winter wat ober was / op dat men niet in gebaer quame op de Zee: Dog de Hoofst-man wilde / op den raed van den Stierman en van den Schipper / dat men voort soude varen/ Act. 27. 10. Paulus seide, Mannen, ik sie dat de vaert geschieden sal met hinder en groote schade, Act. 27. 1/ 3/ 9.

b. Vr. Is dit na de voorszegginge van Paulus geschied?

Ant. Ja het; want als sy voorby het Epland Creta voeren/ ontstond'er een groote storm-wind so datse genoodsaekt waren de ladinge byten voort te werpen/ Act. 27. 15. Sy gaven het op, ende dreven henen, Act. 27. 12/ 24/ 17/ 18.

b. Vr. Hoe is 't afgelopen met dese storm op Zee?

Antw. Paulus versichert zijnde door een Godlijke openbaringe/ maekte het Scheeps-volk bekend / dat'er niemand soude vergaen/ maer dat alleenlijk het Schip soude blijven: Dog als het Schip mit op sijn Wickers lag/ so wilden de Boots-gesellen met de Boot daer wylt vlugten / 't welck Paulus verhinderde: Daer na Strande het Schip/ en als de Soldaten de gevangene wilden doden / so wierdensen van Paule wille/ van de Hoofst-mannen belet: 't Schip dan berstevende/ so geraekten sy alle door zwemmen / en planken/ behouden aen land/ Act. 27. 44. 't Geschiede dat sy alle behouden aen land gekomen zijn, Act. 27. 28/ 36/ 40/ 43.

a. Vr. Wat weder-voer haer als sy nu aen land gekomen waren?

Ant. De Inwoonders van dit Epland/ 't welke Melite genaemt was/ niet tegenstaende datse Barbaren waren/ bewesen haer een ongemeene vriendelicheyd; want sy bereyden haer een groot byer/ dewijle het kout/en regenagtig weder was/ Act. 28. 2. Sy namen ons alle in, Act. 28. 1/ 3.

a. Vr. Is'er niet wat wonders geschied by dat byer?

Antw. Ja het; want als Paulus een deel rijsen geraeyt hadde/ om op het byer te werpen / soo quam daer een Wdder aen sijn hant hangen / waer wylt de Barbaren oordeelden dat hy een godloos
men

menschē moest wesen / dewijse de wrake hem ook op het land ver-
volgde: Dog als sy sagen dat hy niet en storf / maer dat hy den
Adder / ontberzeert zijnde / in het vyer van sijn hand afschuddede
so hielden sy hem vooz een God, Act. 18. 5. Hy schuddede het Beest
af in het vyer, Act. 28. 3/4/6.

b. Vr. Bede Paulus niet nog een wonder-werk in dat Eyland ?

Ant. Ja hy: Want als hy van eenen Publius dien daer op sijn
Land-hoebe was / vriendelijck was ontfangen; so genas hy sijn
Vader van de kooztse / en van den roden-loop: also genas hy ook
bele andere krankheden / so dat de Inwoonderen haer alle eere aen-
deden / en vooz-sagen haer op de reyse van alle nood-druften / Act.
28. 10. Sy bestelden ons 't gene van noden was, Act. 28. 7/8.

c. Vr. Is dan Paulus eyndelijck te Romē behouden gekomen ?

Ant. Ja hy: Want na datse verscheide plaetsen hadden besogt
met een ander Schip / datse huerden / en datse te Puteolen seven da-
gen gebleven waren / om datse aldaer eenige Broederen vonden /
so zijns voozts te Romē aen-gekomen / waer over Paulus God
dankte / en een moed greep / Act. 28. 14. Also gingen wy na Ro-
mē, Act. 28. 13/15.

a. Vr. Hoe is 't Paulo te Romē terstond gegaen ?

Ant. Als de andere Gevangens aen den Oversten van het Le-
ger wierden ober-gegeven / so wierd Paulo vergint op sijn selven
te wonen / met een Krijgs-knecht die hem bewaerde / Act. 28. 16.
Een Krijgs-knecht bewaerde hem.

c. Vr. Heeft Paulus te Romē niet gepredikt ?

Ant. Ja hy: want hy ontbood de Joden / en verhaelde haer /
waerom hy daer gevangen was gesonden / en om wat redenen hy
sig op den Keiser had moeten beroepen / waer op als de Joden ant-
woorden / datse van dese dingen niets en hadden gehooft / maer
datse begerig waren sijn geboelen te verstaen / so stelde hy haer een
sekeren dag / en doe was hy besig van 's morgens tot 's avonts toe /
om het gelove van Jesus Christus te pzediken Act. 28. 23. Hy poog-
de haer te bewegen tot het gelove Jesu.

b. Vr. Wat vrugt had dese pzedicatie ?

Ant. De Joden wierden on-eens onder malkanderen / sommit-
ge geloofden / en andere niet / en also gingen sy in twistinge wech:
het welke als Paulus vernam / so vooz-seide hy haer uit de Pro-
phetie van Jesaias, hare verhardinge: En maekte haer bekend dat
de Heidenen in haer plaetse soude geroepen worden / Act. 28. 28.
Hy seide, dit zy u bekend, dat de zaligheid Gods den Heidenen ge-
sonden is, ende deselve fullen hooren, Act. 28. 24/25/29.

c. Vr. Heeft Paulus niet anders te Romē gedaen / als dese Pze-
dicatie ?

Ant.

Ant. Ja hy / want dewijle hy daer twee jaren was / en wyheid hadde om te spreken / so predikte hy tot allen die tot hem quamen het Koninkrijke Gods / en hy heeft'er vele bekeert : ook heeft hy verscheide Brieven geschreven in sijn gevangnisse / en heeft deselvige aen verscheide Gemeynten af-gesonden / Act. 28. 31. Hy predikte het Koninkrijke Gods, Act. 28. 30.

c. Vr. Hoe is 't met Pauli gevangnisse gegaen ?

Ant. Gelyk hy in sijn bedieninge veel tegenstand / smaect / en periculen had wylt-gestaen: Niet alleen van de Heydenen / maer insonderheid van de Joden : so is hy ook eyndelyk booz den Keiser te Romen beschuldigt / dog hy verantwoorde sig / niet tegenstaende dat hy van alle de Broederen verlaten wierd ; nochtans is hy eyndelyk van den Keiser ter dood verwesen / en is also nu een oud Man geworden zijnde / gedood booz de waerheid van het Evangelium / gelyk hy dit voorszid hadde / 2 Tim. 4. 6. Ik worde tot een dank-offer geoffert , ende de tijd mijner ontbindinge is aenstaende ; Philem. vs. 9. 2 Cor. 12. 7 / 9. 2 Tim. 4. 16.

Avond-gefang op de dertigste Dag van de Maend.

Stemme: Psal. 103. Mijn ziele wilt den Heer, &c.

1. **P**aulus wierd straks na Felix toe-gesonden :
Hem volgden met Certullus / laster-monden :
Maer Felix gaf sijn banden lichtenis /
Bezeest booz Paulus woorden : na sijn scheiden.
So liet hem Festus booz Agrippa leiden ;
Daer gaf hy van sijn leven twygenis.

2. Agrippa wierd bezeest booz Pauli woorden /
Hy word' hem wel ontbinden van de koorden :
Maer Paulus moest dog booz den Keiser staen.
Hy wierd bescheept te varen boozt na Romen.
Doe is een storm-wind schielijk op-gekomen /
Die 't Schip brak : Maer het volk is niet vergaen.

3. Als 't volk nu al te samen was te Lande /
Van houd' verlijft / in Malta 's doore stranden ;
De Barbaren ontfaken straks een wyer.
Een Wdder dede Paulus gantsch niet vreesen.
Doe heeft hy Publium van siek' genesen /
Daer na so reysden hy weer boozt van hier.

4. Te Romen quam dees sichelende Keiser /
Hy wierd gebragt in 't Kaethuis van den Keiser.
Hy bleef geboept / dog hy sijn eigen haert.
Hy onderwees die valsche Gods-dienst vreen.

Hy heeft van daer veel Brieven ook geschreven.
Sijn leven wierd geëyndigt door het zwaert.

Van Johannes in Patmos, tot het einde der Schrifture.

De een en-dertigste Dag.

b. Vr. Hoe is 't met de andere Apostelen gegaen?

Antw. Na dat sy haer dienst vervult hadden/ so zijns mede gedood om des Euangeliums wille: alleenlijk Johannes die de laetste is geweest / is sijn eigen dood gestorven/ nochtans also/ dat hy mede gebangen is geweest / Apoc. 1. 9. Ik was in het Eyland Patmos om het woord Gods.

c. Vr. Wat is 'er geschied/terwijlse Johannes daer gebangen was?

Ant. Hy geraekte op den dag des Heeren in een vertreckinge van sinnen / ende hy sag een groot gesigte / namelijk/ hy sag den Heere Jesum / wandelende in het midden van seven goude Mandelaren/ en in een seer heerlijke vertoninge/ Apoc. 1. 13. Hy was bekleed met een lang wit kleed tot de voeten toe, Apoc. 1. 14/ 15/ 16.

c. Vr. Waer toe diende dit gesigte?

Ant. De Heere Jesus getwigt hebbende / dat hy was de eerste, en de laetste, so gaf hy last aen Johannes dat hy soude schrijven 't geen hy hoorde / en 't gene hy sag; en dat hy dese Brieven senden soude aen de Gemeenten van Asien / Apoc. 1. 19. Schrijft 't gene gy gesien hebt, en 't gene is, en 't gene geschieden sal na desen, Apoc. 1. 20.

b. Vr. Wat dede de Heere schrijven na de Gemeente van Ephesen?

Ant. Dat hy de sorgvuldigheid van de Opsienders pries in het tegenstaen van de ouade: Maer datse schuldig stonden aen af-wijckinge van haer eerste liefde / waer tegen hy haer waerschout / met belofte van den boom des levens/ indien sy de eerste werken wederom deden / en overwonnen / Apoc. 2. 4. Ik hebbe tegen u, dat gy uwe eerste liefde verlaten hebt. Apoc. 2. 1/ 2/ 3/ 7.

a. Vra. Wat dede de Heere schrijven aen de Gemeente van Smyrenen?

Ant. Hy prijst haer over verschende denuden van lijdsamenheid en andere; hy waerschout haer tegen de aenstaende verdrukkingen/ en belooft den Overwinner de Krone des levens / Apoc. 2. 11. Die overwint, en sal van de tweede dood niet beschadigt worden, Apoc. 2. 9/ 10.

c. Vr. Wat moest Johannes schrijven aen de Gemeente van Pergamo?

Ant. De Heere prijst haer over hare standvastigheid in de verdruk:

dzuchtingen: Maer bestrafte haer datse de leere der Nicolaiten en Balaams niet tegen-stonden: Dog hy belooft den Overwinners het verborghen Manna, en den witten Keur-steen / Apoc. 2. 17. Die overwind, ik sal hem geven te eten het Manna dat verborghen is, Apoc. 2. 13/ 14/ 16.

b. Vr. Wat schreef Johannes aen de Gemeinte van Thyatiren?

Ant. Dat de Heere haer pries over hare liefde-dienst / gelobe-lijfsaemheijd / en andere goede werken: Maer dat hy haer bestrafte / om datse de Hoere Jezabel lieten leeren / den welken de Heere haer oordeel dzeygt: Maer de Heere beloofde aen die haer wagteden / datse magt sullen hebben over de Heydenen / Apoc. 2. 19. Ik weet dat uwe laetste werken meer zijn als de eerste, Apoc. 2. 20/ 21/ 26.

b. Vr. Wat schreef Johannes aen de Gemeinte van Sardis?

Antw. Hy vermaent haer tot meerder waerheid en sorgbuldig-heid; Of dat hy andersins seer onverwagt ten Oordeel over haer soude komen: Dog hy belooft aen alle die haer klederen niet be-bleekt hadden / dat haer namen wyt het Boek des Levens niet sou- den werden wyt-gedaen / Apoc. 2. 5. Ik sal zynen naem belijden voor mijnen Vader, Apoc. 3. 1/ 2.

a. Vr. Wat dede de Heere schryven aen de Gemeinte van Phila- delphia?

Ant. Hy prijst haer over hare standvastigheijd / en belooft / datse se bewaert sullen worden in de ure der verdrukkinge / en datse Pilaren in den Tempel sullen zijn / Apoc. 2. 12. Ik sal op hem schryven den wille mijnes Gods, Apoc. 3. 8/ 9.

b. Vr. Wat schreef Johannes eyndelijck aen de Gemeinte van Laodicea?

Ant. Dat de Heere bestrafte scherpelijck haer lautoheid / en haer ydele roem op een ingebeelden geestelijcken rijkdom: Hy belast haer dat sy van Jesus moesten kopen het rechte Goud / en de rechte Go- gen-salbe: Hy waerschouwt haer dat hy nog aen hare deure klopte: ende dat die hem nog wilden in-laten / met hem Abondmael soudent houden / Apoc. 3. 21. Die overwint, ik sal hem geven met my te sitten in mijnen Throon, Apoc. 3. 15/ 17/ 18.

c. Vr. Wat gesigten heeft Johannes gesien?

Ant. Johannes opgewekt zijnde om den openen Hemel te sien: so sag hy God in sijn Majesteit / dien de vier-en-twintig Ouder-lingen en de vier Dieren groote eere toe-songen; en daer na sag hy Jesus Christus die ook seer wierd verheerlijkt van de Heilige / Apoc. 4. 8. Sy songen, heilig, heilig is God, Apoc. 4. 2/ 3/ 11. Apoc. 5. 5/ 8/ 9/ 13.

c. Vr. Wat gesichte volgde hier op?

Ant.

Ant. Doo? het openen van seven Zegelen van een Boek / wierden hem vertoont vele ellenden / die de wereld souden overkomen / als moord / honger / peste / aerd-bevinge / etc. Apoc. 6. 8. Ik sag een vacl Paerd, en die daer op sat, zijn naem was de dood, Apoc. 6. 4/ 5/ 12/ 14. Apoc. 8. 5/ 6.

b. Vr. Souden dese Quaden ook de Drome verderben?

Ant. Neen: daerom wierden Johanni vertoont een getal van hondert vier-en-beertig duisent zalige Joden / en een ontelbaer getal van zalige Heidenen / dewelke God loofden / om dat hy haer so genadelijk had bewaert / Apoc. 7. 10. Sy riepen met groote stemme, de zaligheid zy onsen God, die op den Throon sit, ende den Lamme, Apoc. 7. 3/ 4/ 12/ 15.

b. Vr. Wat sag Johannes nog al meer?

Ant. Hem wierden Engelen vertoont / dewelke als sy basuwden / so quamen nieuwe ellenden over de Wereld / Apoc. 8. 13. Een Engel riep, wee, wee, wee, den genen die op de aerde wonen, Apoc. 8. 8/ 12. Apoc. 9. 3/ 9/ 19.

c. Vr. Heeft Johannes geen bysondere gesigten gesien over de Kerke Christi?

Ant. Ja hy: want hy sag hoe de Dienst-knechten des Heeren souden stryden / en hoe dat de Heere twee bysondere Mannen soude wt-senden / als twee doorname getuygen van sijn Euangelium / om sijn Drianden te plagen / Apoc. 11. 6. Sy hebben magt de Aerde te slaen met allerleye plage, Apoc. 11. 1/ 3.

a. Vr. Hoe soude het met die twee Getuygen af-lopen?

Ant. Daer quam een Beest op wt den af-grond / 't welck dese twee Getuygen dode: waer over de menschen seer blijde waren / om datse doo? de Lerre van dese twee Propheten gepijnigt wierden: Doo daer na sag Johannes dese twee Getuygen in den Hemel / Apoc. 11. 12. Sy voeren op na den Hemel, Apoc. 11: 8/ 9/ 10.

c. Vr. Wat volgde hier op?

Ant. Op het basuwnen van den sevenden Engel / sag Johannes / dat de Koningrijken der Wereld des Heeren en sines Christi geworden waren: Waer over de Heyligen in den Hemel heerlijke Lof-sangen sonden / Apoc. 11. 17. Sy seiden, wy danken u Heere God Almagtig, Apoc. 11. 15/ 18.

b. Vr. Wat gesigte wierd Johannes na desen vertoont:

Ant. Hy sag een Vrouwe die een kindeken haerde / dewelke van een rode Drack vervolgt wierd / so datse in de Woestijne bluyten moeste: waer doo? wierd afgebeeld / dat Gods Kerke veel en zware vervolgingen soude moeten wt-staen / Apoc. 12. 17. De Drack vergrimde op de Vrouwe, ende ging henen om krijg te voeren

voeren tegen de overige van haer zaed, die de geboden Gods bewa-
ren, Act. 12. 3/ 6/ 13.

b. Vr. Wat gesigten heeft Johannes na desen gehad?

Antw. Hy sag uyt de Zee op-komen een Beest/ hebbende seven
hoofden / en thien hooznen : waer dooz wierd af-gebeeld het Kei-
ser-rijk van Romem / 't welke Gods Kerke seer soude vervolgen:
Daer na sag hy een ander Beest uyt de aerde op-komen / 't welk
twee hooznen had als Rams hooznen / waer dooz den Antichrist
word af-gebeeld/ die Gods Kerke veel quaed soude doen/ Apoc. 13.
vs. 14. Het verleid de gene die op der aerde wonen, Apoc. 13. 1/3/7.

c. Vr. Wat is op dit gesigte gevolgt?

Ant. Den Apostel sag Jesum Christum staen als een Lam op
den Berg Zion / met hondert vier en-veertig duisent Beteekende
hy hem: Daer op volgde een vertoninge van het eeuwige Euange-
lium / en veel Lof-sangen ober de voorszegginge van den val van
Babel/en van de straffen vooz alle die het Beest den Antichrist sou-
den volgen: daer na wierden Engelen gesien met Zeisens in de han-
den om af te maeyen; alles tot afbeeldinge van de Oordeelen die de
Heere ober de ongelobige senden soude/ Apoc. 14. 1. Het Lam stond
op den Berg Zion, Apoc. 14. 2/7/9/16.

c. Vr. Hadden de gesigten der plagen nog goen einde?

Ant. Neen / maer Johannes sag nog seven Engelen die de
laetste plagen hadden; en een glazen Zee / daer de Overwinners
van het Beest vrolijk by-stonden / met Lof-sangen in haer monde:
Daer na ouamen die seven Engelen uit den Tempel / en gaten
hare Waek-phiolen uit ober de aerde / insonderheid ook ober het
Beest / en tot ondergang van het groote Babylon/ Apoc. 15. 1.
Seven Engelen hadden desseven laetste plagen, Apoc. 15. 2/4/8.
Apoc. 16. 19.

b. Vr. Hoe wierd aen Johannes den Antichrist nogmaels ver-
toont?

Antw. Hy sag in een Woestijne de groote Hoere van Babylon/
sittende op een root Beest / dat seven hoofden / en thien hooznen
hadde / waer dooz Koningen wierden verstaen / die van het Lam
souden overwonnen worden/ Apoc. 17. 4. De Vrouwe was bekleed
met purper en scharlaken, Apoc. 17. 2/8/14/18.

c. Vr. Hoe sag Johannes de val van het groote Babylon?

Ant. Hy hoorde een stemme die desen val voorszide / waer ober
de vrome vermaend wierden uyt Babel te gaen : Daer na wierd
getoont / hoe droevig alle Koningen en koop-lieden souden zijn
ober desen val; en hoe blijde dat de Vrome souden zijn : En tot
nader versterkinge van dese voorszegginge / soo wierp een Engel
een

eenen grooten steen in de Zee/ Apoc. 18. 2. Sy is gevallen, Sy is gevallen de groote Babylon, Apoc. 18. 3/9/17/21.

a. Vr. Wat gesigte volgde hier op?

Antw. Johannes sag groote blijdschap onder de Heilige ober desen val / en ober de aenstaende Byloft des Lams: Daer op sag hy een verschrikkelijke Ruiter op een wit Paert / die de Sone Gods was: Die de perse trad van Gods toorn; de welke een groote slagtinge maekte ober sijne Branden. Daer na sag hy dat het Beest en de valsche Propheet in den Poel wierden geworpen / Apoc. 19. 20. Het beest wierd gegrepen, Apoc. 19. 2/5/8/13.

b. Vr. Wat gesigten sag Johannes ober de heilige Martelaren / die van het Beest gedood waren?

Antw. Hy sag een Engel die den Duivel vooz duisent jaren vast bond; en de Martelaren sag hy op Thronen sitten; dog daer na wierd de Satanas ontbonden / en verwekte vervolginge tegen de wyome / donz Gog en Magog. Dog het wyer verflond se; en de Duivel wierd in den afgrond geworpen: Daer op volgden een witten Thron / daer eenen op sat vooz wie Hemel en Werde verbloden / en vooz wie alle menschen ten oordecle versichenen / Apoc. 20. 12. Ik sag de doode klein en groot, staende voor God, Apoc. 20. 3/4/8/13.

c. Vr. Wat vooz een gesigte volgde hier op?

Ant. Johannes sag een nieuwen Hemel / ende een nieuwe Werde met het nieuwe Jerusalem. verciert als Christi Bynd / en in een seer heerlijken stand / waer in dat geen onreine mogten komen / Apoc. 21. 3. Ik Johannes sag de Heilige Stad, het nieuw Jerusalem, nederdalende van God uit den Hemel, Apoc. 11. 6/16/21/27.

c. Vr. Hoe zijn dese openbaringen / en dese gesigten besloten?

Antw. Johannes sag een groote Riviere met Wateren des Levens / op welker Oever de Boom des Levens was staende: daer by sag hy de heerlijcheyd van de Inwoonders van't nieuwe Jerusalem / met last / dat hy dese gesigten soude verzegelen / al-hoe-wel sommige de selvige souden misbruyken tot haer zwaerder oordecle: Daer op Johannes hoorende dat de Heere seyde; Ik kome haestelijc, soo antwoorde de Apostel Johannes met groote begeerte / Apoc. 22. 20. Ja komt Heere Jesu, Apoc. 22. 1/2/5/18.

a. Vr. Hoe worden de Geschiedenissen der heilige Schzifture besloten?

Ant. Met desen wensc (die ik met Johannes aen allen die dese bladeren sullen lesen en gebruiken / ook hertelijc toewensche /) Apoc. 22. 21. De genade onses Heeren Jesu Christi zy met u allen.

A M E N.

Avond-gefang op de een-en-dertigste Dag van de Maend.

Stemme: Ps. 16. Bewaert my Heer, &c

1. **D**E laetste der Apostelen die sag
In Patmos veel wonderlijke gesigten
Van 't geen geschieden sou op Chzisti dag /
Op dat hy ons hier van sou'd onderrigten.
Hy schreef int Chzisti naem aen vele Kerken /
Om haer in 't Chzistendom meer te versterken.

2. Hoe sag sijn Jesus in een heilig kleed,
Hy sag de Ouderlingen en de Dieren.
Hy sag hem die het Straf-boek open deed' /
Doe hoorde hy Basynnen schrik'lyk tieren /
Met ach! en weel! doe sag hy twee Getuigen
Om 't godloos volk van sond' te overtuigen.

3. Een beest dood' dese Nammen Chzisti Rijk
Wierd doe gesien. De kerk-vrouwe wierd bestreden:
Sy vlugt; het hoofdig Dier quam yffelijk
Doe hoort / een ander volgt met Lam're leden:
't Was d' Antichzist: Doe sag hy ook de Hoere /
Daer al de werelt sig van liet verboere.

4. Doe sag hy Babels val: en doe het Lam /
Sijn Druylofts-feest bereide boven 't duister:
En hoe der Bloed-getuigen Schare quam /
Derheerlijkt by het Lam in grooter luster /
Doe daelde 't nierto Jerusalem van boven.
Kom/ Heer/ op dat wy u daer eeuwig lobben.

A M E N.

F I N I S.

P R O E F K E N
Van
H E M E L - S T O F F E N ,

Bestaende in Geestelijke Gesangen,

Door

S I M O N S I M O N I D E S ,

Lof-sang, tot prijs van Gods goedheid.

Stemme : Psalm 65. Men looft u Heer ; &c.

1. **M**ijn herte juugt / en 'k voel mijn lippen / Psal. 45. 12
Ontgrendelt tot Gods lof /
Een dankbaer vzeugde-lied ontslippen /

Sijn goedheid is mijn lof.
Een deugt die in Gods heerlijk wesen
Gelijck een Sterr' uit blinkt /
Kan wel een toon zijn uitgelesen
Die lieffelijker klinkt.

2. Mijn God! ons arme Pietelingen
Behaegt die aldermeest /
Diet dat wy Werde woymkens singen
Met een verheugder geest ;
Ons doore zielen neer-gebogen
En in het stof gesprent /
Alleenlijk binden tot verhoogen
Stof in uw' goedigheyd.

3. Uw' Majesteit doet ons verschycken
En vooz uw' grootheids eer ,
Daer vooz selfs 's Hemels oogen blicken / Ester. 6. 2
Staen wy beschaemt veel meer / 4.
Uw' groote magt doet ons bertsagen /
Uw' regt sinjd ons te grond ,
Die kan uw' strenge gramschap dzagen ?
Uw' Raed sluit ons de mond.

4. Al wat in u is / Heer der Heeren /
Dzengt ons maer vzeese aen ;
Maer noit genoeg sullen wy zeren
Uw' gunst waer dooz wy staen /

Gefangen van

Die doet ons doore zielen rijzen /
 En heft ons van de grond ;
 Dies willen wy haer dank bewijzen /
 Met hert en met de mond.

5. O goedheid! eed'le Koninginne /
 Uytstekend' boben al /
 Mijns Heeren deugden / stiert mijn sinnen
 't Wyl ik u roemen sal ?
 Gezegt moet hy eeuwig wesen
 Die uw' altoos besat /
 Gy ook eeuwiglijk gepresen
 Ons hoogste bzeugt / en schat.

6. Dat uw' deugt de lipkens tuigen /
 Der kinderkens nog teer /
 Selds die aen 's Moeders borsten zuigen /
 Laet melden uwe eer ;
 Want van uw' is ons zijn en leven
 En van de Borsten af
 Sult gy ons vorder niet begeben /
 Tot aen het dank're graf.

7. Dat dan die frissche Jongelingen
 En soete Maegden-rey
 Ook vrolijk t'uwet eere singen ;
 Dat Man en Vrouw verbzeen
 Uw' goed, en d' oude grijs van hairen
 Ook treden in den rang ,
 En haer genegentheid verklaren
 Met af-gesloofden sang.

8. Eer dat wy waren en bestonden ,
 Eph. 1.4/ Had gy al uw' bestand ,
 5. Ps. 139. Ja vooz des Werelds bouw/ en gronden
 14/15/16. Waert gy/ o waerdigst' pand !
 7. Uit uw' is al ons heil geresen /
 En in den tijd hebt gy
 Uw' gunst veelvuldig ons bewesen /
 Dies lohen wy u bly.

9. Gy waert ons by van Mat en Lueren ,
 Ps. 71. 17. Uw' hand selds nam ons op /
 Esa. 44/ Gy hebt ons ook tot allen uwen
 1/2. Bewaekt en tot de top
 Gevoert van duisent zegeningen
 Na lichaem en na ziel /

D. Simonides.

Die ons gestadiglijk omringen
En volgen op de hiel.

10. O looft haer al gy menschen sonen ;
En volgt der heil'ge Choor /
Die nu' met sulke Hemels-toonen
Gantsch wacker treden vooz.

Looft God, zijn goedheid is bestendig,

Psal. 136.

Indien gy 't niet en doet
Gy hoort Gods eer al veel te schendig
En toont een quaed gemoet.

11. Hoep! die haer eigen netten rooken
En kussen hare hand.

Hab. 1. 16.

En vooz haer eigen Afgod stookeu

Job. 31.

Een zwarten offer brand ;

27.

Sal men des Heeren soo vergeten ?

En tot zijn onder-gank

Sig selfs stoutmoediglijk toe-meten /

Daer God van komt de dank.

12. Wie wil dan van verdiensten roemen ?

Die 't schopt met de voet

Dit Hemels-kind, en is te doemen /

Maer 't geen/ 't zy opgevoed

Te Gad, en d' Askelonsche straten /

2 Sam. 1.

Aldodier, Philistijn,

20.

En die des waarheids toorts-lijt haten /

Een Vriend Gods kan 't niet zijn.

13. 'k Ontmoet wel een Genaden-zetel

Exod. 25.

Een Soen-dak opperegt

17/ 18.

In Salems Hut/ maer te vermetel

Heeft hy der * Knegten Knegt

* De Paus

Daer een Verdienst stoel by versonnen /

van Ro-

O snode Antichrist !

men,

Daer zijn verdigts'len eerst begonnen

Daer 't Volk Gods niet van wist.

14. Wilt gy Gods eigen uitspraek horen /

Let wat'er vooz de Wolk

Vooz eene stemme tot de ooren

klonk van zijn trouwen Tolk

Om dit ook Israël te leeren ;

Barmhertig, liefden rijk,

Vergevend' is de Heer der Heeren ;

Exod. 34.

Dien niemand is gelijk.

5/ 6/ 7.

De Gesangen

15. Wel aen mijn Ziel ! wilt dit belijden /
 Dat dit uw' Lof-sang zij /
 Stem hier in toe met d'oude tijden /
 Houd uw' van Babel by ;
 En gy / mijn Koning hoog verheben ?
 Laet uw' dit hert'lijk Lied
 Daer in wy uw' genade geben
 Den prijs / mishagen niet.

16. En eben 't wyl de Rook-pilaren
 Dan onse dankbaerheid
 Tot uw' ten Hemel opwaerts varen /
 Soo laet uw' goedigheid
 Soo eben hier van ons verheben
 Wen het gebrek en schuld
 Dan onse zwacke Veder geben
 Verschooning / en gebuld.

17. Haer deugt is roembaer boven maten :
 Wie maekte soo een werk /
 Waer in hy kon haer lof behaten ?
 De Lugt die heeft haer perk ,
 De blonde Son loopt dooz haer ringen /
 't Zee-schutsel is bekend /
 Maer wie is magtig / Heer / te singen
 Uw' goetheit sonder end.

S. Simonid 25.

De natuerlijke zwartigheid, en tegen-gestelde schoonheid
 der Geestelijke Bruid.

Stemme : Ps. 50. God die der Goden Heer is, &c.

Ik ben zwart, dog lieflijk, Cant. 1: 5.

Sang.

Jer. 13.
 23.
 Cant. 15. **G** Een Moriaen van huid soo zwart geroost
 Als na de ziel Adams afvallig kroost ,
 De zwarte tent, in regen staeg en wind
 Dan Kedars volk / hier geen gelijk by vind /
 Jae wie is magtig pet's daer neer te stelle /
 Dat hale by 't mismaekte Kind der Helle ?

Tegen

Tegen-gefang.

De geestelijke Bruid spreekt.

Ik was sulck een, so swart als rook en roet, 1 Coz. 6. 11.
 Maer smaed my niet/ ik ben weer dooz het bloet
 Bewasschen van mijn goedertieren Heer, Cant. 1. 6.
 En noemt mijn dan geene Morinne meer. Eph. 5.
 Mijn Jesus heeft die smaed van my genomen 26. 27.
 En my de naem doen van sijn Bruyd bekomen.

Toe-fangen.

Behelsende een toe-juichinge der Geestelijke Maegden.

1. Wie is 't/ die sig soo luster-rijk verthoont Cant. 3. 6.
 Met Majesteit en heerlijkheid gekroont? Ps. 45. 9/
 Verciert al-om in Koninglijk cieraet? 10/11/12/
 Wie is 't die daer soo vol van glans op gaet? 13/14/15.
 Is dat die swart? ey sietse daer eens pzyken
 Soo schoon, dat niets by haer is te gelijken.
2. Men tel vzy al de Keurlijkheden op /
 Het witte sneeuw op Sal'mons hooge top, Ps. 61. 15.
 't Schoon elpen-been, en het behoerlyk wit
 Dat in het blad der braeffte Lely sit /
 Of sig verthoont in reine Lam're Vagten, Cant. 2. 2.
 't En is niet by haer suiverheid te agten. Cant. 4. 1.
3. Men zwijg de pronck van Salomons gordijn Cant. 1. 5.
 Of wat'er voogts mogt schoon en keurlyk zyn /
 Ten geld hier niet / de Koninglijke Bruid
 Steekt boven al nog gantsch beminlyk uit.
 Het Duifken mag sijn hals ook wel versteken
 Want haren glans niet waert is hier gekeken.
4. Hoe schoon de Son deed' blinken haren kuif,
 Soo wint het nog de Geestelijke Duif, Cant. 5. 2.
 Met haer cieraet, veel schoonder toonend als
 Die veertjens aen het schoonste Duifkens hals
 Weer blinkend' / als de Son daer op mogt schijnen Ps. 68. 14.
 Als 't Goud, gemengt met heldere Robijnen.
5. Komt/ Burgeren van Zion! en beschouwd Cant. 3.
 De Vorsten-bruid, en Koninglijke Vrouw 11.
 Die na haer smaet / een meerder glans ontfang / Ps. 45. 10
 Niet anders als na de verdonkering

6
Esaï. 52. De goude Son komt bryken dooz het duister
1/2. Met meerder glans en aengenamer luister.

In het op gaen na Gods Huis.

Sugt en Bede op de Lof-sang van Simeon :

Nu laet gy Heer opregt, &c.

1. **M**ijn Koning en mijn Heer

Sie hier u dienst- { knecht } twee
Bereyd om toe te treden { maegt }
Tot uwen Heylgen Berg /
Hoewel te smood en erg /
Al uwre goedigheden.

2. Ik hake met uw' woord
En binnen Zions poozt
Mijn Ziele te vermaken ;
Magt ik maer / goede God
Gelyk betaemde tot
Uw' Heyligdommen naken.

3. Maer 'k vind my gantsch en gaer /
Onnut / cylaes! om daer
In uw' gesigt te komen /
En uwen grooten naem
En wyt-gebreyden saem
Te pryisen met de Dromen.

4. Gy zijt de reinheid self

Hab. 1. 13. En binnen uw' gewelf
Jer. 7. 9 / Hond gy 't onreyn niet dulden /

10. Uw' ziele walgt'er van /

Joa. 2. Och my waer blijf ik dan

10. Belaen niet soo veel schulden.

Esa. 2. 12 / 5. Sal ik dy / Heer! ten last

13 / 14. Als een onhebb'lyk Gast

In 't midden dijner Dymden

My setten? sal ik daer /

My by de heil'ge Schaer

Ook durben laten vinden?

6. Het is een oude wet

Dooz Israël geset

Erod. 25. Noit tot den Heer te nad'ren

35. Als met een gift en pand

Gebonden in haer hand /
 Soo deden ook de Dad'ren.

7. Maer Heer ! ik hebbe niet
 En is 'er nog al yet
 Het kan uw' ja mishagen /
 Och God ! wat doe ik dan ?
 Sal ik my scheidten van
 Den Dromen / en vertragen.

8. In mijn geboden-pligt /
 Soo loop ik tegens 't ligt
 En wet van uw' geboden /
 En of ik daer verscheen /
 Wat is 't of steen op steen
 Heer sat / en dood op dooden.

9. Uw' ziele tot verdziet
 Licht brengt mijn ziel daer niet
 Meer levens en gebaelen
 Als die daer in het vuyl
 Heer-leggen in den kuil
 Bedekt met zark en stoelen.

10. O Heer mijn hoop was geen
 Soo gy niet rotz en steen
 Hond dooz uw' wooyd verbzeken
 En leiden met u hand
 Dooz 't droog en dorstfig land /
 Ontsprongen waterbecken.

11. O God toont ook u magt
 Ontrent mijn ziel versagt
 Dat harde hart / set open
 De ad'ren van mijn oog
 Laet die nu doz en droog
 Eens rijk van tranen loopen.

12. En gy mijn ziel ! schept moed /
 Want onse God is goed /
 Na groot van goedigheden /
 Soo gy u sond' en schuld
 Belijd / hy heeft geduld /
 Creed toe en zijt te vreden.

13. Hebt gy gedwaeld siet daer
 't Licht op den standelaer
 Om uw' te regt te brengen ?
 Hebt gy u rok beklad ?

Ps. 29. 5.
 Ps. 10.
 10/ 11.

Gefangen van

Siet daer is 't heylig nat
Om op uw' ziel te sprengen.

14. Nu / God! hier door verkloekt /

Treed toe mijn ziel / en soekt

Uw' gunst seer hoog gepresen /

Pf. 25. 4/5. Spreng op haer 't heilig nat /

12.

En laet haer 't regte pad

Ook werden aen-gewesen.

15. 'k Beken / ik ben niet waert

Dat ik soud' zijn vergaert

By u verkoren Scharen /

Maer mag ik niet na-by

Luc. 15. Staen / laet van verre my

13.

Mijn smert aen uw' verklaren.

16. Geneest mijn sondig hert /

Verligt mijn angst en smert /

En leert my dijne wegen ;

En laet geen abzichts merk

My drijven na uw' Kerk

Om uwen dienst te plegen.

17. Maer dat ik bidde meest

Is Heer de selve Geest

Luc. 2. 27. Die Simeon aenhoerde /

En tot den Tempel bragt :

O dat die selve kragt

Mijn soome ziel ook roerde !

18. Had in de op-gang dan

Ook die verwagting van

Te sien het heil des Heeren /

Het kindeken / God-mensch ;

Waert soo / ik had mijn wensch

En 't hoogst' van mijn begeren.

ZIELS-WORSTELING:

In het naderen tot des Heeren Heilige Avondmael, mer de
overwinninge des Geloofs.

Stemme: Pf. 24. De Aerd' is onses Gods voorwaer.

1. **W**ie salder waert / wie sal o God
Op-treden tot u heylig Slot
Om daer u goedigheyt te smaken /

Wie

Wie sal aen uwen ronden dis
 Die vol van heil en zegen is
 Tot sijner zielen-troost genaken ?

2. Ik weet / o Heer / het is de Man
 Opreyt van hert / en siber van
 Geveinstheid en verkeerde wegen /
 Hy is 't / o God en anders geen
 Die gy herkies / hy is 't alleen
 Die uw' gesigt sal sien in zegen.

3. U lust maer eenen reynen Dijn /
 En gy / Heer wilt gehepligt zijn
 In al uw' Hemelsche bevelen /
 Het Rot der goddeloosen sal
 Met 't volk / uw' waert / en lief-getal
 Van uwe gunste nimmer delen.

4. Verstout sig een verwaenden Geest
 Te naken tot u Byvloests-seeft
 En ongeciert aldaer te komen /
 Uw' Goddelijke oogen-strael
 Door-sirebende de gantsche zael
 Heeft soo een Gast wet haest vernomen.

5. Uw' Boden staen ook by der hand
 Om hem te wijsen aen een kant /
 En vast aen hand en voet gebonden
 Te werpen in den jammer-kuil
 Daer wee / geklag / en naer gehuyf
 Betaling strecken vooz de sonden.

6. Indien gy nu rein-voogde God ?
 My woud' vergelden sulck een lot
 Gelyk mijn sonden wel zijn weerdig /
 Mijn loon en soud' niet beter zijn /
 En 'k moest gewoopen in de pijn
 Nog roepen / God gy zijt rechtbeerdig.

7. Woud' gy my stellen tot een baek
 Na uw' gerechtigheid ter wraek
 Van uw' geschonden Bond en panden,
 Gy sloegt my daer ik neder sat
 En 't brood met uwe kinderen al
 Nog niet vermozfelt van mijn tanden.

8. Heeft soo u grimmigheid geblacht
 Wanneer een Man onnoosel raecht
 Met handen onbedagt geslagen

Ps. 78.
 29 / 30.

Sam. 6.
 Schoon

Schoon goeden ernst / aen d' heyl' ge Kist /
 Job. 9. 2. Wel soo uw' luste dan de twist

Met my / wat volgden my geen plagen ?

9. Gy mogt mijn ziel op-eischen daer /

En 't lijf in een Gedenk-pilaer

Ten baek van and'ren doen verkeeren /

Op dat het huychelachtig volk /

Uit soo een ongewone Tolk,

Uw' vreesse beter mogte leeren.

10. Maer hoe mijn ziel / te seer beroert ;

Hoe vind' ik u dus verr' verhoert

In 't overmeegen van Godts Regten ?

Deel beter stoffe vooz de stond

Was 't niet Gods troost' lijk heil verbond

't Hert neer gebogen / op te regten.

11. Dat eyscht bysonder dese tijd .

En 't Heest / daer gy geroepen zyt /

Het toe-gerekende vertrouwen

In d' asch van ongeloofvighheid /

Waer onder het bedolven leid

Weer op te werken dooz 't aenschouwen.

12. Gy laet eens weyden uw' gesigt

De kamer dooz / hoe vol van licht

En heyl en troost sult gy die vinden ?

Siet daer het Brood / Siet daer de Wijn /

Die enck'le Liefde-panden zyn

Dan onsen Heer aen zyn Beminden.

13. Siet! elk is daer een nieuwwe blijf ?

Wel hier en is niet vreeselijck /

Maer alles is hier vol van zegen /

En liefd' en gunst / en vreed' en heyl

Al't samen sonder een'ge peyl /

Dooz't bloed van Godes Soon verkeegen.

14. Geen and're stem geen ander woord

En werd op dese plaets gel'voert

Als / goedertieren, vol genaden

Is Zions Heer / groot van geduld /

Vergevende de sond' en schuld

Des Sondaers / angstig en verlagen.

15. Siet! dat is 't ook dat hy eyscht meest /

Een treurig' / en benauwden Geest

Die sal, die kan hem niet misshagen /

Dat is de gabe / die hy wagt /
 Daer is het offer / dat hy agt ;
 Wel aen / mijn ziel! wilt niet vertragen.

16. En vind gy niet het geen gy woud
 En dat de Wet af-eischt / mistrouwt
 Daerom nog niet / voelt gy uw' sonden /
 Hier is een waerde Medecijn
 Tot lighenig van uwe pijn /
 Hier is een Balsam vooz uw' wonden.

17. Een beek van suiv'rend Harte-bloed!
 Geloof maer en zijt wel gemoed /
 Hoopt op u God / waerom te hresen ?
 Dat is de stemme, meer geschiet
 In 't nieuw Verbond, en vrees dog niet,
 In Jesus is u heil geresen.

Luc. 1
 30/2/ 10.
 Matt. 28.

18. Bind gy uw' gabe niet volmaecht /
 Wel weet dat sulks wel Sinai waecht
 Daer oud / en blind / en kreupel offer /
 In Godes Tempel toe-gebragt /
 Van sijne hoogheid werd veragt
 In Kalf en Beer / en Duif / en Doffer.

19. Maer Zion kend die strengheid niet /
 Alwaer men selfs geroepen siet /
 En blind' / en lamme' / en vol gebreken
 Verwagten' / dat de Hemels heer
 Tot zijn barmhertigheden eer
 Een heil-woord tot haer ziel mogt spreken.

Heb. 12.
 22.

20. Wel aen / mijn God! soo treed ik toe
 Plautu in my selfs en sugten moe
 Niet bindend' waert u op te dragen /
 Maer wachtend' uut uw' rijke hand
 Een gunst-bewijs en liefde-pand ;
 Och laet mijn beed' u niet mishagen.

Matt. 9.2.

De Christelijke Loop-bane.

Stemme : Heft op u Hert opent u ooren.

1. **N**iet ongelijk is 's menschen leven
 Een Renbaen / of een Loopers perk
 Daer ongelijk de menschen streven

Heb. 12.
 1/2.

Elk na zijn boorgestelde merk.

2. Een Christen strekt zijn ooge-leden
 Uyt 's werelts sijk-poel hemel-waert /

1 Cor. 9.
 24.

- Phil. 3. Het werelds kind siet na beneden
13/14. En soekt sijn deel hier op der aerd.
- Psal. 17. 14. 3. Een schoone prijs is op-gehangen
1 Pet. 1. 4. Die noit sal dooren of vergaen
Dooz dien na boden strekt zijn gangen
- Apoc. 2. 10. Belooft in 't eynde van de vaen.
4. Maer wat daer by niets is te noemen
- Prov. 23. De prijs, die d'aerd haer Loopers geeft
5. Een krans van regte Boter-bloemen,
1 Joa 2. Die niets bestendig by sig heeft.
17. 5. O gunstig God! wend gy mijn oogten
- Psal. 119. En voert mijn logge geesten aen
36/37. Na 's Hemels over-zal'ge voogen
- Psal. 25. Om na dien waerden prijs te staen.
h. 4/5/12. 6. Mijn loopen Heer! staet aen u trecken
en 27. 11. Daer sonder ik geheel bezwijk /
143. 10. Och wild my dog uw hand toe strecken
- Cant. 1. 4. Dat ik niet sink in 't aerdsche slijk.
Ps. 25. 9. 7. Wilt my vereischte kragten geben
Ps. 73. 3. Om in uw wegen doozt te gaen;
Ps. 119. Want siet Heer hoe mijn schenkels beven
25. Die dooz het minste kluitjen staen.
8. Och my! 'k sal nimmer 't eynde krijgen /
- 2 Chron. 't Zy gy begunstigt mijnen tret
20. 12. Want siet! my na den adem hijgen
Op elken voet-stap doozt geset.
9. 'k Moet stozten / eer ter halber wegen
- Jac. 3. 2. En smoren in het gulle zant /
't En zy gy Heer / tot my genegen
- Psal. 116. My stutten sult dooz uw hand.
14. 10. Ja/ wilt g' Heer/ op mijn traegheit merken
- Psal. 51. 13. Gy mocht mijn werpen wt het perk /
Ps. 138. 8. Maer neen / Godt! wil my liever sterken
En bozderen uw handen werk.
11. Ach staet dog uw Knecht dees bee toe /
- 2 Coz. 1. 21. Wilt met de Oly van uw Geest
Van den hooft schedel tot de tee toe
Sijn leden salken minst en meest.
12. Soo sal hy wackerder doozt-loopen /
- Cant. 1. 4. En juchen hier in uw gena
Esa. 40. 32. En na 't uit-eind der vane hoopen
De kroon der heerlijkheid hier na.

De foerigheid van de goede Weg,

Volgens Prov. 4. 18.

Stemme: Ps. 9. Heer ik wil u uit 's herten grond.

1. **H**oort / vranje ziel! het deugden-pad
 Het welk daer leid na d' Hemel-stad /
 Al is 't gepast booz enge treden /
 Het mist ook niet sijn lieflijkheden /
2. Het is geen naer / en donker spooz
 Gelyk het wereldds kind geest booz /
 Maer vol van licht / en vzeed / en zegen /
 Bemintlyk boven alle wegen.
3. De glans / die selfs Gods huis doozstzaelt /
 Ook hier gantsch lieffelijken daelt /
 En steeds al wasschend' werd bevonden
 Als 't licht des daegs tot elken stonden.
4. Al gaet' et schoon gelyk niet op /
 Het klimt allengskens tot den top /
 En rust hier eer 't tot troost der Dromen
 Zy tot het middag-punct gekomen.
5. Och Hemels reis-man! tred daer aen /
 Siet booz u oogen 't licht op-gaen
 Het welk u sonder lang te beiden
 In 's Hemels vzeugden in sal leiden.
6. Daer 't eeuwighlyk sal stille staen ;
 Creed / Hemels-wandelaer / tred aen /
 En juigt in Godes goedigheden
 Die u hier te gemoete treden.
7. De dag die komt en nadert al
 Die 't volle licht eens vzeugen sal /
 En een gewenschte klaerheid geben
 Daer nagt en schim van zy verdzeben.

Prov. 3.
15.Ps. 97.
11/9.Prov. 4.
18.Apoc. 21.
25.

Van het verslagen Hert :

Stemme: Ps. 100. Gy volkeren des aerdrijks al.

- O** Heer! gy hebt ons doen herstaen
 Dat ut twee Huisen stonden aen
 En die van ongelijken aert
 Dog booz u agting beyd vermaert.
2. 't Een is in 't zalig Opper-rijk,
 Maer 't ander dit gantsch ongelijk /
 Is in de nederige Geest

Esai. 66.
1/2.

En die sig hoor u woorden breeft.

3. Gy doet niet als de Grooten hier /
Die d' Armen-hoop vertreden schier /
Te groot, als datse klopten an
Het Hutjen van den armen Man.
- Luc. 1.48. 4. O neen/ de kleinheid u behaegt /
En d' Arme zijn 't na wien gy vraegt /
- Mat. 5.3. Tot die brengt gy u Vrienden-groot
Ik seg/ die arm zijn van gemoet.
- Pf. 34.19. 5. Waar gy soo een ziele vind
Die is hoor u/ Heer, wel bemind /
En daer men soo beklaeft sijn schuld
Daer vind men sekerlyk geduld.
- Esa. 37.
15. 6. Gy woont in 't Heilig, en in 't hoog
Maer slaet nogtans een gunstig oog
Pf. 113.5 / Gy 't nederig hert, dat u ontsiet
6. En weggert daer u gunste niet.
- Pf. 145. 7. Men hoort aldaer u Vrienden-klop,
64. En mits de Herte-deur gaet op
Apoc. 3. Zoo komt gy in/ en troost de ziel,
20. Die schier in wanhoop henen viel.
- Esa. 66.5. 8. Daer regt gy aen een Hemels-Feeft,
Luc. 1.53. En schaft dien bitteren van Geest
Een Hemels Mann' en Engels Brood
Dat kragt heeft tegen Hel en Dood.
9. Siet/ Mensch; al is de Hemel-Trans
Seer hoog van ons soo is nogtans
De poort seer laeg, en d'ingang wert
Gebonden in het nederig hert.
- Esa. 66.1. 10. Wel/ Heer! terwijl gy daer u rust
Wilt nemen/ en u herten-lust,
Soo schikt mijn hert eerst soo / en dan
Maekt daer ook uwe woning van.

LYDENS-VRUGT:

Vertoont en voor-gestelt in het voor-beeld van een boetvaardige Ziele, sig vernederende onder de Tugtroede des Alderhoogsten.

Stemme: Pf. 130. Uit den diepten, ô Heere.

1. O f schoon de droeve rampen Dit dorre rif aenklampen /
Seer streng aen alle kant | Soo stillense mijn hant

Nog niet van 't Harp-tuig werken
 Nog binden toe mijn mond
 Om mijnen God te eeren
 In dees benauwen den stond.
 2. Ik wil u roem verheffen
 Mijn toevlucht in de nood
 Of my uw pijlen treffen
 Uw trouw is ook seer groot;
 En 'k binde stof in 't midden
 Van uwe grimamigheen
 Met blijder hert t'aenbidden
 Uw goedheids diepe zeen.
 3. 'k Heb in doorgaende Jaren
 Deel Oeveren besogt/
 Deel Wateren doorbaren
 En heel plaets ende logt
 Derwiffelt/ onberdzoten
 Tot Moor en Barbaer toe/
 Maer noit meer gunst genoten
 Als onder dese roe.
 4. 'k Besogt doen Rijk en Landen
 Maer 'k bleef my selver vreemt,
 Ik sag uitheemsche stranden
 Maer 't hert was ongetemat,
 'k Sag Barbaren en Mooren,
 Die na het hoog gebied
 Van 's Hemels-heer niet hooren/
 Maer selver beter niet.
 5. Ik sag de verre volken
 Sels herre van mijn God
 End' uit-gestreckte wolken
 Maer vzeunt van sijn Gebod;
 De Zee met al haer plasschen
 Hoe vol van nat sy viel/
 Was niet genoeg te wasschen
 De sinetten van mijn ziel.
 6. Sy die ter Zee gaen baren
 Bemerken vooz en naer
 Gods wond'ren/ op de baren:
 Soo seid de Harpenaer
 Maer/ Heer/ u groote werken
 Waren gering vooz my
 En sonder die te merken;
 Sag haer mijn oog vooz-hy.
 7. Maer't geen mijn oogen sagen
 Doen blind'linge ober't hooft/
 Dat leerden my dees dagen
 Dies/ Heer/ mijn ziel u looft.
 't Kruis maekte my indagtig
 Mijn sware sonden al
 En deed' mijn ziele klagtig
 Beweenen haer verval.
 8. O uurken vol van zegen!
 Schoon smertelijk vooz't vleys
 (Wats aen de romp gelegen?)
 Die soo een soet gepeis
 My hebt gebzagt te binnen
 En tot het regte pad
 Hebt aen gevoert mijn zionen
 Na's Hemels Dzedo-stad.
 9. Gy meester nood'lyk wesen
 Indien mijn ziel besmet
 Van 't sonden-quaed genesen
 Soud' werden/ en geret;
 Gy waert vooz't ettrig herte
 De zal'ge medecijn,
 Welkom dan uur van suerte
 En aengename pijn!
 10. Ja 'k durf u welkom heten
 Die hebt het beste goed
 A igt sonder u vergeten/
 Bedrukt op mijn gemoed/
 Schoon of gy 't lijf doet sugten
 'k Ontrek my van u niet
 Ik sien de zal'ge vrugten
 Die men dooz u gemit.
 11. 'k Heb liever vol van zeeren
 En jammerlijk belaeen
 Te doen den wil des Heeren
 En in sijn Rijk te gaen/
 Als vyz van all' ellenden
 Te stozten in den kuil
 Daer wee is sonder enden
 En reuswiglijk gehuil.

12. Heer! slaet, ik wil het dragen/
Maer heiligt ook u slag,
Dat ik in uw behagen
Het mijne scheppen mag/
Versterkt my door uw kragten
Op dat mijn ziele, stil
En sander wanhoops slagten
Rustt onder uw wil.
13. En is nog niet gekomen
Het einde van mijn smert /
So laet met d' ellend-stroomen
Ook wasschen in mijn hert ;

De vloed van uw genade
Besocht my met u heyl,
En dat my vroeg, en spade
Uw troost-spraak niet en feil.
14. Gy weet / hoe lang o Heer!
't Perk aen mijn kruis gestelt
En wat gy t' uwer eere
Hebt over my gehelt ;
Wel aen ik ben te hreden /
Of lid tot lid versterft /
Soo na 't vergaen de leden
Mijn ziel u rust maer erft.

Kinder-lugjen.

Stemme : Van den Lof-sang Maria.

1. **G**od van heilig Zaet
Dat sig op u verlaet /
Mijn Schuts heer van het baren
Uw kindkens begeer
Is uw bystand / Heer /
Van syne jonge jaren.
2. De Jeugt is slobber glat
En wijkt ligt van het pad
En 't spoor van uw gewesen.
De sonden zijn gemein
En 't kuddeken is klein
Der gener die u hzeesen.
3. Dit dal is vol gebaer /
Een sorg-lyk Dool-hof / daer
Ontallijke dwael-sporen
En drifent kromten zijn /
Een donkere Doestijn
Daer menig gaet verloren.
4. Grijpt my dan by de hand
En wijst my 't Vaderland
Door dese Wildernissen /

Laet uw wil en Wet
Een licht zijn voor mijn tret
Om 't ziel-heil niet te missen.
5. Uw heil'ge hzeese doet
Beheerschen mijn gemoed /
Uw liefde pozt mijn sinnen
Dat ik op desen dag
Uw als mijn Dader mag
Gantsch tederlyk beminnen.
6. Daer by soo stelt ook hoog
En waerdig in mijn oog /
Mijn Ouders en daer neben
De Voeders van mijn jeugt /
Die tot de ware deugt
My spoor en prikkel's geven.
7. Kragt voort's mijn gantschen
Al mijne dagen lang / (gang/
En na uw trouw geleide /
Door 's werelds donker dal /
Schenkt my een deel niet al
De Schaepkens inder weide.

S A N G S K E N S.

Op de Geboorte onses Heeren, gehegt agter eenige Nieu-
jaers wenschen, gemaekt uit de naem der arme Weeskens tot
Rotterdam, aen de liefd'-vrugtige en goetdadige Gemein-
te der selver Stede. Op 't Jaer 1654.

Dit siet op
de Broeder-

1. **I**k wil geen moord-trompette steken /
Ik wil van bloed nog oozlog spreken / Nog

twisten
tusschen de
Onse en de
Engelsche
Natie,
doen woe-
dende.

Nog ook van dulle Broederen haet:

Ik wil de Vrede-vorst ontmoeten

En met eerbiedighend begroeten /

Schoon in sijn knechtelijck gewaet.

2. O welkom welkom Ziel behaeder /

Emanuel, gewenschte Broeder /

Du soo veel Eerwen toegesied!

O Davids Soon / en Davids Heere /

Beglanst met heerlijckheid en eere /

Selfs in u meeste ned'righeid.

3. O Heer van alle / Vorst van boven!

Hoe legje dus by 't Dee verschoben?

O Eigenaer der gantscher Wert!

Is 'er nu nauw een Roy-bus voor uw' /

Daer 't alles is / en van / en door uw?

Doozwaer het volck is uw's niet waert.

4. Uw daed / o Bethlehem! is bloeken /

Wie soud' hier Isr'els koning soeken /

By domme Beesten in een stal?

Soo sonder eenige vertoning?

In een veragte Beeste-woning?

Maer Heer gy zijt 't u selver al.

5. O barre Winter / schozt u vlagen /

En staekt uw' vorst en hagel-dagen /

By die daer soo veragt'lijk leyd

In vuile vodden in-gevonden /

Is Heer en Doogt van tijd en stonden /

Sijn Scepter is van eeuwigheid.

6. O Sion! pluk / en strop nu palmen /

En volgt de vaagt-gebdoorte galmen /

Dan 't hoog-verheben Hemels Hof /

O Zion! wilt u klee'd'ren strecken

Om daer zjn nachte le'en te decken

Met hoog verheffing van sijn lof.

7. Maer wie sal ons het Witje toogen?

Stelt uw' het Sterr'-ligt voor uw' oogen /

Het Sterr'-ligt van Gods heilig Woorzd /

Volgt maer die glinsterende stralen

Soo konje nimmermeer verdoalen

Gaet op dat helder ligt by voorz.

8. En wordje niet gewaer het Huisje?

Het is getekent met een kruisje /

- Ontspoed en' armoe woont' er in /
 De Weesen zijnder erfgenamen /
 En die nood en kommer pzaemen /
 Dol smerten is het gantsch gesin.
9. Gaet heen/ en opent daer uw' hoff'ren /
 Wilt daer uw' God en Koning off'ren /
 Die uit des Hemels hoog gewels
 Uw' arme zielen komt verrijker /
 En laetet aen de Weesen blijken /
 Wat offe wenscht aen Jesus selfs.
10. Uw' heil is uit hen voort-gerezen /
 Erlaes! wy waren arme Weesen /
 Wy lagen in den Hellschen Poel:
 Hy soend' ons weder met den Vader /
 In hem soo durben wy nu nader
 Coe-treden tot Gods Dyede-stoel.
11. Hy sag ons bloed-schuld met erbarmen /
 En wilt dit Kindeken om-armen /
 En kust / en drukt het aen-uw hert:
 Laet Wel / en Wereld dan hyn woeden /
 Laet bruisen hooge water-bloeden /
 Hy is ons troost in angst en sinert.

Een ander: Op de Geboorte

J E S U C H R I S T I.

Stemme: Ps. 14. De Aerd' is onses Gods, &c.

Gemaect op het Jaer 1656. by de selve occasie.

1. **O** Was ik nu geheelijk tong!
 Hoe riepik uit / hoe mild / hoe song
 Ik / groote God / u goedigheden /
 Hoe soud' ik met een hoogen toon
 U deuyden / groote Hemels Soon,
 Dooz't ooz der Volkereu ontsleden?
2. **O** Was ik nu geheelijk ooz
 Om na der Cherubijnen Chooz
 Te luff'ren en haer lof-gesangen!
 Geen toon / o Jesu! is my soet /
 Als daer ik ulwen naem ontmaet /
 Wiens liefd' mijn ziel gantsch heeft bevangen.
3. **O** Was ik nu geheelijk oog
 Om dit soo heerlijk vertoog

Wendagtelijken aen te schouwen!

Soo in de kist van 't Heil-verbond

Uw' oogen selfs' genoeg en bond /

Ⓞ Cherubims, soud' t' my berouwen?

4. O Jesu! 'k vind dit heil te groot

Om in 't begrip van sang en nood

Te palen / 'k vind vooz al mijn sinnen

Hier werks' genoeg / en nog te veel /

'k vind stof vooz oog / en vooz en heel /

Waer sal ik uwen lof ontginnen?

5. Ik vind in dees' gewenschte nagt

Meer wonder-daden uit-gewragt

Als in de schepping aller dingen /

Het Schepsel sijnen Schepper baert /

Het vleesch hier met den Hemel paert /

Wie kan dat wond'ren wonder singen?

6. Ⓞ wonder-nagt, onder wiens' kleed

Een zwart gozdijn soo groot Propheet?

En Dozst / en Priester / leid vercholen /

Het licht der alderblijdste dag

By nu het minst niet halen mag:

De Son sal 't Herdrjks' donk're holen /

7. Soo ras niet brengen in het licht /

Of setten ook vooz het gesigt

't Gezegt Zaed van Davids' lenden;

Lang van de Daderen verwaagt:

Ⓞ Nagt met wien de donk're Nagt

Dan wolk en schaduwen sal enden!

8. Het Herdrjk sag geen dageraet

Als haer nu naest te waeten staet /

Waer in twee Sonnen sullen rijzen /

De Son haest billijk met haer klar /

Als nijdig / dat een nieuwe Star /

Dit heil de volk'ren aen sal wijsen.

9. Hier leid met 't zwacke vleesch bekleed

Des Hemel Heer / om d' Appel beet

Dan d'eerste Ouderen te boeten;

Hier leed Hy / die in 't Hof beloofst /

Sal plett'ren het Serpentisch' hooft /

En treden onder sijne voeten.

10. O heilig Kind, Ⓞ wonder sprak

By trekt mijn ziel ten boesem uit /

Gefangen van

Ik volg op 't spoor van d' Herd'ren voeten /
 Om u in Bethlems sage Schuer /
 Waer door ik in uw Hemel gluer /
 Met blijder hert en stem te groeten.

11. O welkom, welkom, Davids Soon!

Mijn waerdste pand en Eere-kroon /
 Ontfangt van my dit Liefde-teeken,
 Dat ik mijn lip aen d' uwre druk /
 Soet Kindeken! by dat geluk
 Ik alles drez en schade reken.

12. Mijn doore ziel heeft lang geschreyt

Na uwre tegenwoordigheid /
 Heer wilt gy nu / hier wil ik sterben /
 Ik sie in u geboorte-dag /
 Waer op ik willig scheiden mag /
 Soo 'k u heb / Heer / wat kan ik derven ?

Nog een ander :

Op de wijze van den Lof-sang Simeons.

Nu laet gy Heer sprecht, &c.

Op 't Jaer 1657.

1. **O** Wellekome dag!
 Waer in ons oogte sag
 Gezegent wyt de wolken
 Der Vad'ren lange wensch,
 Emanuel, God mensch
 Ten heil van allen volken.

2. **O** heil onpeilbaer! daer
 Des Hemels zal'ge Schaer
 Daer ober selfs verwondert /
 En siet / mijn ziel! hier leyd
 In eene Krib en schreid
 Die in den Hemel dondert.

3. **O** wat geheimenis!
 Hier op een stroye wiss
 Des Hemels Heer te binden /
 Te sien God overvleest!
O wonder dat mijn geest
 Ten Hemel op kan vinden!

4. **O**ch seildet my nu niet

Men kragt / om met een Liet
 Een heilig lied t' ontfangen /
 Den grooten Vrede-vorst
 Waer na mijn ziele doost /
 Beluft op Lof-gefangen.

5. **Mijn** God! al legt gy hier
 Van al de Wereld schier
 Verschopt en wech geschoben /
 Op eene Hoy-bos neer /
 'k Leg nog / mijn God! mijn Heer!
 'k Wil u door eerdig loben.

6. **Ik** stoot my gantschlijck niet
 In 't geen mijn oogte siet
 Men Krib, nog slegte doeken /
 Maer latende de Schaer
 In d' Herberg loop ik naer
 Uw Stal om u te soeken.

7. **O** nedzig Bethlehem,
 Self niet Jerusalem

Zy by uwa vergeleken /
Daelt / Koning! van u Throon!
De groote Davids Soon
Doet Bethlem 't hooft opsteken.

8. O arme Stal! mijn lust!
Hut daer mijn Heiland rust?
My dunkt geen ruime Zalen
Dan eenig Vorst'lijk Huis
By uwa verballen klois!
Den prijs en kommen halen.

9. Terwijl g' in u hebtat
Den aldergrootsten schat
Dooz my / 'k wil graeg besluiten
Mijn wenschen binnen uwa
Dermijdelijk / en schult
Dan d' ydelheden buiten.

10. O Kribbeken, waer in

Des Hemels lust / en sin
Gerustlyk leid te slapen!
Gy houd hem die mijn ziel
Alleenelyk gebiel /
Waer in se lust kan rapen.

11. 't Is ner gens my soo moe
Als met mijn Heer in 't Hoy,
En in sijn arm te rusten;
Zyght sagt in pluim en veer,
O dert'le wichten neer /
Hier is 't / dat my kan lusten.

12. O Zions Burgery
Begeest u nebens my
Om eere te bewijsen
Men 't nieuwo gebore Kind;
Draegt gy hoe dat men 't vind?
De Sterre sal 't u wijsen.

ROUW-NOTEN,

Over de hnestige, en baklaeghlyke dood van den seer Eerwærdigen
D. GEORGIUS COSTIUS,
In sijn leven Predikant in de Kerke van
ROTTERDAM.

In den Heere entslapen den 30. van Oogst-maend 1655.

Gestelt op den toon van den 39. Psalm.

Maekt * my, o Heer! mijns levens maet bekend, * Dit ziet
En welk zy mijner dagen end, op den
Dat ik verstaet het perk my voor-gestelt, laesten
Want gy mijn dagen hebt getelt. Text by
Soo sprak ons Tolk (eens ons) uit Davids mond D. Costium
Als hy laetst hoor den Heere stond. gepredikt uit
2. Dit was sijn bee, dit was sijn nutte Leer, Pl. 39. 5.
Te bidden van des Hemels Heer.
God heeft 'et ook als uit sijn Throon verklaert
Uw a korte dagen hier op aerd
Zijn maer een hand-breed, ydelheid, en niet, a Dit is
Een stroom die haest'lijk henen schiet. het versken
3. Dit is de God-spraak, dits a mensch! uwa tijd daer even
op volgen-

H 75420-K

Gefangen van D. Simonides.

de, ook
twee dagen
na het over-
lijden D.
Costii by
my gepre-
dikt.

Dat gy alhier op aerden zijt ,
God toondet vooz de oogen van het Volk ,
 In 't voorbeeld van haer trouwen Tolk ,
 Hy gaf bebel aen d' onverwagte Dood ,
 Die hem een pijl in 't herte schoot .
 4. Niet onverwagt want die gestaeg uit siet /
 Trof onverwagt des Doods-pijl niet /
 Die in het Huis des Heeren hield de wagt ,
 Soud' die niet vlijtig nemen agt
 Op eigen Ziel? en beiden op het lot
 Ons menschen eens bestemt van God ?
 5. Zijn dorpel groete hem frisch en gefond ,
 Maer haest'lijk dooz de Dood gewond /
 Nog nauwelijks sat hy te ruste neer ,
 Of rustte hy des Hemels Heer ,
 Tusschen gefontheid en de laetste snik
 Was nauwelijk een oogenblik .
 6. Kon die gesloten mond, o Christen-schaer ;
 Nu roepen in het openbaer /
 En dat verkonden vooz ons aller ooz
 Hy soud' versoeken stil gehooz /
 En seggen/ dat 'er tusschen dood en fris
 Niet meer dan eenen adem is .
 7. O Rotterdam ! vergeet dog nimmermeer
 Dit Voorbeeld ; dat u d'Opper-heer
 In soo aensienlijk Hooft heeft laten sien /
 Het mogt u morgen ook geschien /
 Dat dese dag soo hoog begaetde Ziel
 Tot aller teeken over-viel .
 8. Bereid u huis dan spoedig , wie gy zijt /
 En leert dog dat gy sterflijk zijt /
 Uw' leven is glas-broos , vergankelijc /
 Die trouwe Gods tolk is een Lijk /
 Die g' op Gods dag soo kloek en wacker saegt /
 DIE OPMERKT HEEFT HEM BEST BEKLAEGT .

F I N I S .

ant 2026